

A szerzői jog gyakorlati kérdései

Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület
szakvéleményeiből (2010–2013)
fennállásának 130. évfordulója alkalmából

Szellemi
i i la
2014

Szerkesztő:
Legeza Dénes

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

A kézirat lezárásának dátuma:
2014. november 3.

Fedélterv és tördelés:
Plette Péter

Kiadta a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
Felelős kiadó: *dr. Bendzsel Miklós*
www.sztnh.gov.hu

ISBN

SZTNH – 2014.028

ELŐSZÓ

Az első, 1843-as szerzői jogi törvényjavaslat indokolásában Szemere Bertalan a következőket írta: az „anyagitulajdon-joggal” szemben a szellemitulajdon-jogok megsértése megtörténik „a’ puszta formák átvétele által is, mert gyakran határt kell vonni az idegen és saját gondolatok ’s eszmék’ összevegyített alakai közt”.¹ A szakértők feladata Szemere szerint e szellemben az, hogy felismerjék „az elcsent drágakövet, melyet ismeretlenné tenni azáltal akarnak, hogy új foglalatba helyezik”, s e felismerésükkel segítsék az ügyben eljáró bírát.²

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala büszke arra, hogy statútumánál fogva immár több mint másfél évtizede biztosíthatja a Szerzői Jogi Szakértő Testület titkárságának működtetését. Együttal hivatalunk ad helyet elnökségének üléseihez is, amelynek megtisztelő elnöki tisztjét korábban dr. Bogsch Attila, majd id. dr. Ficsor Mihály töltötte be, jelenleg pedig dr. Győri Erzsébet látja el, kiváló szakértelemmel.

Nagy örömmre szolgál, hogy immár hatodik alkalommal jelenik meg a testület szakvéleményeinek gyűjteménye. Idézve ugyanis abból a kissé borúlátó előszóból, melyet id. Ficsor Mihály írt a szakvélemények utoljára, 2010-ben megjelent gyűjteményéhez, akkoriban még az is kérdéses volt, hogy ez az újabb gyűjtés valaha is napvilágot lát majd: „Nos, a magyar szerzői-jog-ellenes gazdasági erők, az utópista elméletgyártók és a populizmusra mindig fogékony közönség Bermuda-háromszögén kellene most átjutnia a nemzetközi, európai és hazai szerzői jognak is ahhoz, hogy pl. öt-hat év múlva legyen még egy ilyen kötet, s ahhoz, hogy a szerzői jog értékeit megtartva és fegyverzetét megerősítve továbbra is képes legyen annak a szabad, gazdag és virágzó kulturális fejlődésnek a fenntartására, amelyet aligha nélkülözhetünk a XXI. században.”³

Az alkotók és kulturális értékkeremtők szerzői jogban testet öltő normatív ösztönzője eleni kritikus hangok sajnos az elmúlt időszakban sem lohadtak. Sőt, az előző gyűjtemény kiadása óta eltelt öt-hat évet követő jelen immár a modernizációról, a szerzői joggal szembeni átfogó reform törekvéseiről szól, legyen szó globális, regionális vagy nemzeti szintről. A sokak által megkövültnek, túlhaladottnak vélt szabályozás feltétel nélküli megőrzése nem lehet önmagában cél. A kihívás abban áll, hogy e reform ne csak az internet sokszor félreértelmezett szabadságának hirdetői és a felhasználást lehetőség helyett elidegeníthetetlen jognak tekintők követeléseinek kielégítését szolgálja. Meggyőződésem ugyanis, hogy a felhasználók érdekei mellett a szerzők szempontjait kiegyensúlyozottan érvényesítő fejlődés lehet csak célravezető, s a kultúra sokszínűségét fenntarthatóan biztosító.

¹ Szemere Bertalan: Az írói és művészi tulajdonról szóló törvényjavaslat és indokolása. Pesti Hírlap, 1845. július 25.

² Szemere: i. m. (1).

³ Id. dr. Ficsor Mihály, dr. Kiss Zoltán (szerk.): A szerzői jog gyakorlati alkalmazása a digitális online környezetben. A Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményeinek gyűjteménye (2004–2009). Complex Kiadó, Bp., 2014, p. 3.

E megfontolást követve kértem fel a Szerzői Jogi Szakértő Testületet, hogy az Európai Bizottság 2012 decemberében az európai uniós szerzői jogot és szerzői jogi gyakorlatot a digitális kor követelményeihez igazítani célzó „Licensing Europe” elnevezésű kezdeményezése kapcsán képviselendő magyar álláspont megalapozása céljából készítsen a hazai érdekeket tartalmazó szakmai-tudományos anyagokat. Szemere Bertalan 1843-ban a szakértők feladatával összefüggésben megfogalmazott sorait ugyanis nemcsak az igazságszolgáltatásban, hanem a jogalkotással kapcsolatban is irányadónak tarthatjuk, legyen szó akár hazai, akár uniós szintről.

A Bizottság kezdeményezésének fő témái a határokon átnyúló hozzáférés és a szolgáltatások hordozhatósága, a felhasználók által létrehozott tartalom (user-generated content) és a védett tartalmak kiselhasználók számára történő engedélyezése, az audiovizuális művekhez és a kulturális örökséghez való hozzáférés, valamint a szöveg- és adatbányászat voltak. A testület e felkérésnek eleget téve öt munkacsoportot állított fel, s a mintegy 30-35 szerzői joggal foglalkozó szakértő hathatós munkájának eredményeként színvonalas tanulmányok születtek, melyek közül négy már az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle egymást követő számaiban is megjelent.⁴ Ami pedig még fontosabb, a tanulmányokban foglalt megfontolások az azóta az Európai Unió Tanácsában az uniós szerzői jogi reformmal kapcsolatosan folytatott tárgyalásokkal összefüggésben képviselt magyar álláspont kidolgozása során is jó alapot jelentettek.

Meggyőződésem tehát, hogy a bíróság és a szerzői joggal kapcsolatos kérdéseket felvető egyéb megkeresők részére nyújtott segítség mellett a Szerzői Jogi Szakértő Testület fontos küldetése az is, hogy tagjainak szakértelme és gyakorlati tapasztalata révén a jogalkotási kezdeményezések szakmai és gyakorlati hátterének elemzéséből is kivegye részét.

Aki e könyvet a kezébe veszi, megbizonyosodhat arról, hogy a 2010–2013-as esztendőben ismét születtek olyan szakvélemények, melyek zsinórmértékül szolgálhatnak a szerzői jogok gyakorlása, a művek felhasználásának szempontjai kapcsán. Segítik a szerzőt a jogai terjedelmét érintő kérdéseiben, e jogok hatásos érvényesítésében, de irányt mutatnak a felhasználók számára is az általuk végzett felhasználásokkal összefüggésben, valamint kijelölik a szabad felhasználások gyakorlati térreumát is.

E hatodik kötet szerkezete szakít a korábbi gyűjtemények felépítésével, és nem csupán témák köré csoportosítja a szakvéleményeket, hanem fontos hézagpótlóként egy-egy kivá-

⁴ A Szerzői Jogi Szakértő Testület tanulmányai a szerzői jog digitális világhoz való alkalmazkodásáról. A tartalom országhatárokon átnyúló hozzáférhetővé tétele – a kulturális örökséghez való hozzáférés, 2014. április, 9. (119.) évfolyam 2. szám; Szakértői elemzés a szerzői jogi jogérvényesítésről, 2014. június, 9. (119.) évfolyam 3. szám; A Szerzői Jogi Szakértő Testület UGC-munkacsoportjának beszámolója a felhasználók által generált tartalom szerzői jogi kérdéseivel kapcsolatban, 2014. augusztus, 9. (119.) évfolyam 4. szám; A magáncélú másolás kompenzációjával foglalkozó SZTNH–SZJSZT-munkacsoport megállapításai és javaslatai, 2014. október, 9. (119.) évfolyam 5. szám; A Szerzői Jogi Szakértő Testület tanulmánya az audiovizuális ágazat és a kulturális örökség intézményeivel kapcsolatban, 2014. december, 9. (119.) évfolyam 6. szám.

ló szakértő közreműködésével ezek tanulmányokban testet öltő szintézisét is adja. A több tucat szakvélemény műtípus szerinti feldolgozásával a testület gyakorlati, összefoglalt válasszokat kívánt adni az alkalmazott grafika, az építészet, a szoftverek és a szakirodalmi művek területén felmerülő kérdésekkel kapcsolatos gyakorlatának esszenciájaként. A tanulmányok közül elsősorban Csíkyné dr. Szobácsi Julianna írását emelem ki, aki évtizedes bírói tapasztalatán nyugvó szemszögéből közelíti meg a jogkérdés és a szerzői jogi szakkérdés között a gyakorlatban olykor elmosódó határvonalat.

Ezúton is köszönöm a Szerzői Jogi Szakértő Testület nélkülözhetetlen munkáját, szakértőinek elhivatottságát, s őszintén kívánom, hogy öt-hat év múltán ismételten születhessen egy ilyen kötet a szerzői jogi jogosultak, a felhasználók s a jogalkalmazók örömére.

Dr. Bendzsel Miklós, az SZTNH elnöke

BEVEZETŐ

A Szerzői Jogi Szakértő Testület (korábban Bizottság) 1884. évi megalakulása óta 130 év telt el, 15 éve fogadták el az új szerző jogi törvényt, és 15 éve működik a testület a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTHN) mellett, így jelen kiadványunk nemcsak a korábbi öt kötet egyszerű folytatása – a testület 2010–2013 közt született szakvéleményeinek válogatása –, hanem egy kis ünnepi visszatekintés is.

A testület szakvéleményei – leszámítva az 1952–1970 közötti 18 éves működési szünetet – minden időben hozzájárultak a magyar szerzői jog alakításához, eligazítást adtak az alkotók és a műveiket felhasználók számára, s megkönnyítették a bíróságok munkáját szerzői jogi jogviták esetén. Korábbi történetét dr. Legeza Dénes, testületünk titkára dolgozta fel „A magyar szerzői jogi szakértői tevékenység történetének vázlata 1952-ig” című tanulmányában, a bíróságok szemszögéből pedig Csíkyne dr. Szobácsi Julianna, a Fővárosi Törvényszék nyugalmazott tanácselnöke „Szerzői jogi perek egy bíró szemszögéből” című munkája mutatja be a szakvélemények szerepét a bíróságok munkájában, nagyon tanulságosan, az ezen területen dolgozó jogászok számára (is).

Kötetünkben további izgalmas tanulmányok is megjelennek a szerzői jog különböző, napjainkban „népszerű” (szakirodalom, vizuális művészet, építészet, szoftver) területeiről, íróik valamennyien tagjai a testületnek, szakértelmüket gyakran vesszük igénybe a szakvélemények készítésekor is.

De essék néhány szó a jelenleg 173 fős Szerzői Jogi Szakértő Testület szűken vett alaptevékenységéről is. Évente 30 körüli a megkeresések száma, többségük a bíróságoktól, hatóságoktól érkezik, de nem ritka a peren kívüli megkeresés sem. A Fővárosi Törvényszék a leggyakoribb kirendelő bíróság, de kaptunk már felkérést kisebb vidéki társaságoktól is. Általában háromtagú az eljáró tanács, bonyolultabb ügyekben ötfős, s 2012 óta a törvény által lehetővé vált egyes szakértő felkérése is, amely lehetőséggel már több ízben éltünk. A szakvéleményeket 15-30 nap alatt kell elkészítenünk, ami a szakértőkkel történő időegyeztetések okán nem mindig könnyű feladat.

A szerzői jogi törvény értelmében megkapjuk az ítéleteket azokban az ügyekben, amelyekben szakvéleményt adtunk (bár ez sajnos nem mindig történik meg), így tudjuk összevetni a szakvéleményt és a bíró döntését. A megkapott ítéletek általában visszaigazolják a szakvélemények helyességét.

Szakértőink felkészültségére, tudására nagy szükség is van, mert az ügyek száma egyre gyarapszik, s a továbbiakban is igyekszünk olyan színvonalú szakvéleményeket adni, amelyek érdemesek a következő – pár év múlva esedékes – kötetben való megjelentetésre, de még inkább a magyar szerzői jog „művelésére”.

Budapest, 2014. augusztus 21.

Dr. Győri Erzsébet, a Szerzői Jogi Szakértő Testület elnöke

Dr. Legeza Dénes¹

A MAGYAR SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐI TEVÉKENYSÉG TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA 1952-IG

„A tényt mindig be kell bizonyítani.

Ez terhes mind a felekre, mind a bíróra, ki sokszor a bizonyítási,

sokszor ármányilag készített chaosból kénytelen tiszta igazságot kideríteni.

De miután a jogbiztonság csak a bebizonyítás által eszközölhető, attól elállni nem lehet.”²

Igazságügyi vagy jogi értelemben vett szakértői tevékenységről elsősorban bírósági eljárás kapcsán beszélhetünk, amikor a bizonyítási eljárás során a speciális szakismerettel vagy szakmai gyakorlattal rendelkező szakértők a bíró hiányzó, de a tényállás elbírálásához szükséges ismereteit pótolják.

Az elmúlt évszázadok jogirodalmából többfajta szakértői tevékenységet ismerhetünk meg. Ilyen volt például a római jogban az *arbiter*, aki egyben szakértő bíró volt,³ a kánonjogban a szüzesség megsértése esetén kirendelt hét értelmes, koros asszony, a határ kijelölésénél alkalmazott földmérő, az orvosszakértők,⁴ továbbá a Hármaskönyvben említett szakértők, akik a bíróságoknak az életkor meghatározásában, oklevelek eredetiségének megállapításában vagy a dolgok felbecsülésében segédkeztek.⁵ A XVIII–XIX. század fordulóján szakvéleményként fogadták el az orvosdoktorok, kézi orvosok, marhaorvosok, bábák, bábamesterek tanúbizonyságait verekedés, sebesülés, emberölés, szülés, gyermekhalandóság vagy állatbetegségek esetén. Ugyanígy a legtöbb bíró nem rendelkezett a kár megbecsüléséhez szükséges szakértelemmel sem, így a tanúként eljáró mesteremberek, kereskedők, gazdák vagy erdészek számára legfeljebb keretszemponthoz adhattak a vizsgálathoz.⁶ Természetesen senkitől, így a bírótól sem várható el, hogy mindenhez értsen. Frank Ignác a bíró egyedüli kötelességének a törvények ismeretét tekintette, így amennyiben a per során szakkérdések

¹ A szerző a Szerzői Jogi Szakértő Testület titkára, az SZTE ÁJTK Doktori Iskolájának hallgatója. Az írás a szerző saját szakmai véleményét tükrözi, amely nem feltétlenül egyezik meg az SZJSZT vagy az SZTNH álláspontjával.

² Szokolai István: Az új polgári perrendtartás magyarázata. Lukács L. Nyomdája, Pest, 1852, p. 59.

³ Zlinszky Imre: A bizonyítás elmélete a polgári eljárásban. Athenaeum, Budapest, 1875, p. 301–302.

⁴ Zlinszky: i. m. (3), p. 303.

⁵ Hármaskönyv I. rész 127. cím, 17. cím, 41. cím 1. §,

⁶ Kövy Sándor: A magyar polgári törvény. Nádaskay András, Sárospatak, 1822, p. 708.

merültek fel, illőnek tartotta, hogy a bíró igénybe vegye a műértők segítségét, „mert azt pótollyák, a' mi benne fogatkozik”.⁷

Amint azt később bemutatjuk, a szerzői jogi törvényjavaslatok írói megkívánták a szakértők igénybevételét a peres eljárásban, hiszen egy szerzői jogi per során felmerülhetnek olyan kérdések, amelyekre választ csak gyakorló nyomdász, könyvkiadó, fordító, fotográfus, építész, szobrász, iparművész tud adni, aki a mestersége fortélyai mellett az általános szakmai szokásokkal is tisztában van. A szakvélemények kötelező elfogadását vagy a szakértői testület választott bírósági eljárását szorgalmazó javaslatok azonban rávilágítanak a kor peres eljárásáról és a bírókról kialakult, feltehetőleg negatív tapasztalatokra is. A reformkori intézkedések ellenére a magyar jogszolgáltatást a nehézkes és bonyolult perjog jellemezte;⁸ a kiváló szónoki, de sokszor hiányos jogi tudással rendelkező ügyvédek a pereket akár évtizedekig el tudták húzni, a bírók pedig csak tehetetlen szemlélői voltak a vitának.⁹ Ehhez szorosan kapcsolódott az is, hogy a bírák jellemzően választott vagy kinevezett tisztséget viseltek, kinevezésük kötelező kelléke csupán a bírói eskü volt,¹⁰ a hazai jog szabatos ismerete mellett¹¹ – az ügyvédekkel szemben – a bírák részére a kötelező jogi végzettséget csak 1869-től írta elő törvény, a bírói gyakorlati vizsga pedig csak 1913-tól vált az ügyvédi vizsgával egyenértékűvé.¹² Így elmondható, hogy a javaslatok szerzői nem merték a bonyolult és először írásban zajló szerzői jogi pereket a bőbeszédű ügyvédekre és a passzív bírókra bízni, továbbá a porosz, később német szabályozás átvétele biztosította a könyvkiadással, művészettel foglalkozók számára a szakmai befolyás fenntartását is.

A szakértők általános szerepének és a korabeli peres eljárás nehézségeinek a tükrében vizsgáljuk meg előjáróban, hogy vajon miben lehetett a szerzői jogi műértő, „dologértő”, szakértő a bíró segítségére. A szerzői jogi szakértői munka különlegessége talán abban rejlik, hogy nehéz meghúzni a határt a (műszaki) szak-, tény- és jogkérdések között, így a szakértő

⁷ Frank Ignác: A közigazság törvénye Magyarhonban. Második rész I. darab. A Magyar Királyi Egyetem betűivel, Buda, 1846, p. 190.

⁸ Bónis György, Degré Alajos, Varga Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története. Zalaegerszeg, Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, 1996, p. 156–157.

⁹ Béli Gábor: Magyar jogtörténet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2009, p. 285.

¹⁰ Az ország bírúinak esküjét először az 1492. évi XXXIII. tc. szabályozta, s lényegében változatlan tartalommal élt a XIX. század második feléig.

¹¹ A kerületi táblák felállításáról, és az azoknál alkalmazandó személyekről szóló 1723. évi XXX. tc. 3. §-a az ítélőtáblák bírái számára a magyar születést, a jó birtokosságot és a hazai jog szabatos ismeretét írta elő, míg ezzel egy időben az 1723. évi ügyvédi rendtartás ügyvédi vizsga letételét és eskütételt, majd 1769-től már szigorú jogi vizsgát és erkölcsi bizonyítványt írt elő az ügyvédek számára. Vö.: Szlemenits István: Magyar polgári törvény IV. Belnay örököse, Pozsony, 1845, p. 4; Gojzesti Madarassy János: A magyar polgári törvénytudomány vázlata. Érseki Lyceum, Eger, 1845, 417. §.

¹² A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. 6–7. §. L. Térffy Gyula: A magyar bírói és ügyési szervezet fejlődése az utolsó ötven év alatt. In: Dárdai Sándor (szerk.): Jogi dolgozatok a Jogtudományi Közlöny ötven éves fennállásának emlékére. 1865–1915. Franklin, Budapest, 1916, p. 752. Vö. Stipta István: A magyar bírósági rendszer története. Multiplex Media, Debrecen, 1997, p. 122; Antal Tamás: Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2006, p. 158–159.

feladata nemegyszer az, hogy a bírónak jogkérdésben adjon választ. Ezt az ellenmondást, hogy ti. a jogkérdés elbírálására a bíró van hivatva, segít megvilágítani két, napjainkban is visszatérő bírósági kérdés a XX. század elejéről: egyrészt a szerző beleegyezése nélkül kiadott mű megvalósítja-e a szerzői bitorlást (jogsértést), másrészt a rossz minőségű kiadvánnyal sérültek-e a szerző személyhez fűződő jogai?¹³ Mindkét kérdés olyan jogi kérdésnek minősül, amelynek eldöntése kizárólagos bírói kompetencia. Hasonló jogi kérdést tett fel a Fővárosi Törvényszék a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek (SZJSZT) 2010-ben: sérti-e a dal áthangszerelése a felperes szerzői jogait? Az eljáró tanács szerint a perbeli esetben nem lehet átdolgozásról, így a szerző személyhez fűződő jogának megsértéséről sem beszélni, mivel a megváltoztatások nem érték el azt az egyéni, eredeti jelleget, amely miatt azok a mű egészéhez való alkotó hozzájárulásnak lennének tekinthetők.¹⁴ Fellebbezésében a felperes előadta, hogy annak megállapítása, hogy a változtatás sérti-e a felperes szerzői jogait, olyan jogkérdés, amelyre a bíróságnak kell az ítéletben választ adnia. A Fővárosi Ítéltábla ezzel szemben megállapította, hogy bár a művön végrehajtott változtatás ténye még laikus számára is kétséget kizáróan megállapítható, annak megítélése, hogy ez a felperes szerzői jogait sérti-e, a testület kompetenciájába tartozó szakkérdés, arra tekintettel, hogy nem minden változtatás jogsértő.¹⁵

Annak ellenére, hogy van olyan bírósági álláspont, amely aggályosnak tekinti például büntetőeljárás során jogkérdésben szakértői vélemény beszerzését,¹⁶ sok esetben a bíróság a szakértőtől vár el vagy fogad be korábbi eljárásokból¹⁷ szakjogi megállapításokat, amelyekre – szakismeret hiányában, de a bizonyítékok szabad mérlegelésével – ítéletét alapozhatja.

A testület speciális szerepének indokoltságát erősíti az a történelmi fejlődés is, amelynek során folyamatosan bővül – napjainkban is – a szerzői jog által védett művek, teljesítmények köre, alakul ki új felhasználási mód, így legyen bármennyire tájékozott is a bíró, szükségyszerűen maradhat olyan terület, ahol a felmerülő szakjogi kérdések megválaszolásához nem lesz meg a szükséges ismerete. A jogsértést tehát a bíró állapítja meg, de azt, hogy a cselekmény jogsértőnek minősíthető-e, sokszor a szakértőknek kell alátámasztaniuk.

Arany László azért, hogy a szerzői jogi előírások ne maradjanak csupán holt betűk, 1876-os törvényjavaslatát e szavakkal indítja útjára: *„Különben e javaslat legjobb eredményét attól remélem, ha a szakértő egyletek gondos választással lesznek összeállítva. Az ő kezükben lesz*

¹³ Révai Mór János: Jogeset a szerzői jog köréből. Révai testvérek, Budapest, 1924, p. 8.

¹⁴ SZJSZT-18/2010: Zenemű integritásához fűzött jog sérelme.

[Valamennyi, az írásban említett vagy tárgyalt szakvélemény a száma (ügyszám/négyjegyű évszám) szerinti kereséssel megtalálható a <http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/szjszt/kereses.html> honlapcím alatt – a szerk.]

¹⁵ Fővárosi Ítéltábla, 8.Pf.21.103/2011/19.

¹⁶ BH2007. 397.

¹⁷ Az SZJSZT-09/2003-as szakvéleményt (Kiadványok és kéziratok jogosulatlan felhasználása; az idézés és átvétel szabálya) a testület eredetileg a rendőrség kirendelésére készítette 2003-ban, amely végül a Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.21.817/2009/6. számú ítéletének indokolásában tűnt fel, hivatkozva a PKKB 4.BK.252893/2003 korábbi ügyre.

*a törvény jövője, ők fejthetik ki részleteit, ők vihetik át elveit az életbe. A tagok állandósága a folytonos gyakorlat, döntvényeik egyöntetősége biztosítandja ítéleteik igazságosságát is. S az általános elvekben szóló törvény áldásos lehet, ha jó bíró ítél vele.*¹⁸

Az első szakértői testületet, akkor még Szerzői Jogi Szakértő Bizottság néven, az 1884. évi szerzői jogi törvény hozta létre; ez egészen 1952-ig működött. Mintegy két évtizedes szünetet követően alakult újjá a ma is működő testület, amelynek működését 1970-től a Szerzői Jogvédő Hivatal, 1999-től pedig a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH; korábbi nevén Magyar Szabadalmi Hivatal) biztosítja.

Jelen tanulmány célja, hogy néhány epizód felelevenítésével betekintést engedjen a hazai szerzői jogi szakértés történetébe az első kodifikációs törekvésektől a bizottság 1952-es megszűntetéséig. A tanulmány nem törekszik, és – amint az a módszertani részből kiderül – sajnos nem is törekedhet az eddig még publikálatlan bizottsági időszak működésének a kimerítő ismertetésére. Jelen esetben – szemben a testületi idősakkal, amelyről az eddig öt kötetben publikált szakvélemények mellett több szakcikk, könyv-, és kommentár-részlet is tanúskodik,¹⁹ – csak arra van lehetőségünk, hogy az egyes epizódok foltvarrásként alakítsanak ki bennünk egy képet a bizottság tevékenységéről.

Az első hét évtized szakértői múltjának a tanulmány mellékletét képező névsor kíván emléket állítani.

1. Módszertani bevezetés

Kutatásunk kiindulópontjául az szolgált, hogy az 1884. évi és az 1921. évi szerzői jogi törvény alapján a szakértő testületet kizárólag bíróság rendelhette ki, valamint az a feltevés, hogy a kirendelések döntő többsége budapesti illetékességű bíróságtól érkezett.²⁰ Így elsődleges forrásgyűjtő helyként a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) jöhetett szóba, ahol a Magyar Királyi Kúria, valamint a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) mint a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság működését biztosító szerv anyagait is őrizték. Sajnos azonban az MNL OL iratanyagából a második világháború során mintegy 3000, az 1956-os forradalom során közel 9000 folyóméter iratanyag semmisült meg, közte a VKM legtöbb irata,²¹ a Kúria iratanyaga pedig csaknem teljes egészében a tűzvész áldozata

¹⁸ Arany László: Az írói és művészi tulajdonjogról. Budapesti Szemle, 4. évf. 10. köt. 20. sz., 1876, p. 225–257.

¹⁹ Kiss Zoltán: A Szerzői Jogi Szakértő Testület közjogi megítélése és mozgáster. In: Tattay Levente (szerk.): Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Budapest, 2009, p. 169–187; Gyertyánfy Péter: A Szerzői Jogi Szakértő Testület. In: Petrik Ferenc (szerk.): A szerzői jog. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990, p. 289–294; Bogsch Attila: Az Szjt. 101. §-ához fűzött kommentár. In: Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 651–654.

²⁰ Dr. Kenedi Géza felszólalása. In: Szladits Károly (szerk.): A szerzői jogról szóló törvény reformja. Magyar Jogászegylet, Budapest, 1906, p. 155–156.

²¹ MNL OL: <https://hnyr.elevertar.hu/mnlquery/detail.aspx?ID=3425>.

lett.²² Szerencsére 0,36 folyóméternyi iratanyag megmaradt a bizottság 1946 és 1952 közötti tevékenységéből, így erre az időszakra ez szolgált elsődleges forrásként.²³

A kúriai anyag hiányában megvizsgáltuk a Budapest Főváros Levéltárában (BFL) őrzött törvényszéki iratokat, ahol mintegy 50 szerzői jogi perben született első-, másodfokú, s nem egyszer kúriai ítélet található, amelyek közül több a bizottság szakvéleményén alapul. Másodlagos forrásként szolgáltak a döntvénytárakban, különböző folyóiratokban közzétett szerzői jogi ítéletek, elszórtan található utalások.

Mindezek alapján elmondható, hogy – Jászay Pál tervezetét leszámítva – rekonstruálható az 1837–1884 közötti kodifikációs folyamat, el-elve találni adalékokat az 1884–1946 közötti – vélhetően – prosperáló időszakról, míg ismét meglehetősen részletesen dokumentált az 1946–1952 közötti, a bizottság hatyúdalának tekinthető pár esztendő.

A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy a testületi korszak megismeréséhez elegendő források állnak rendelkezésre, hiszen a már említett publikációk mellett az SZTNH őrzi az 1970 óta készült valamennyi szakvéleményt, s közülük a 2000 óta nyilvánosságra hozott szakvélemények anonimizált változata elérhető a hivatal honlapján.²⁴

2. Toldy Ferenc javaslatától a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megszüntetéséig

A szakértő bizottság intézményének története szükségszerűen kapcsolódik az előtérben zajló történelmi eseményekhez és a szerzői joggal párhuzamosan zajló eljárásjogi kodifikációs törekvésekhez. E fejezet első részében az első szerzői jogi törvény megalakulásáig vezető közel fél évszázados folyamatot mutatjuk be, ezt követően az intézmény közel hetvenévi történetét próbáljuk rekonstruálni a bizottság tagságán keresztül.

2.1. Kodifikációs törekvések (1837–1884)²⁵

A XIX. század első felében gyakori volt a könyvek jogosulatlan kiadása, ezért Toldy Ferenc, aki kiadóként és szerzőként egyaránt maga is károsultja volt több ilyen utánnyomásnak, 1838-ban megjelent írásában kezdeményezte az írói tulajdon törvényi elismerését.²⁶ Pár évvel később a Budapesti Szemlében már közel nyolcvan oldalon ismerteti az írói tulajdon természetét, a szerzői jogi szabályozás nemzetközi történetét, és fekteti le

²² MNL OL: <https://lnyr.eleveltar.hu/MNLQuery/detail.aspx?ID=3509>.

²³ MNL OL: XIX-I-42.

²⁴ <http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/>.

²⁵ Bővebben lásd Legeza Dénes: A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megalakításához vezető út. In: *Pogácsás Anett* (szerk.): *Quaerendo et Creando – Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapjára*. Szent István Társulat, Budapest, 2014, p. 383–405.

²⁶ *Toldy Ferenc: Néhány szó az írói tulajdonról*. Athenaeum, 1838. 45. sz., p. 705–717.

lényegében a szerzői jogi irodalom hazai alapját.²⁷ Álláspontja szerint az államnak el kell ismernie az írói tulajdont annak érdekében, hogy az író is megkapja az anyagi elismerést.²⁸ Toldy tanulmányában az akkor frissen elfogadott, 1837. évi porosz szerzői jogi törvényt – a képzőművészeti alkotásokra vonatkozó szabályok kivételével – magyarra fordítva közli.²⁹ A porosz törvény 17. §-a szerint amennyiben a bíró nem tudja megállapítani, hogy egy nyomtatvány utánnyomatonak vagy törvénytelen lenyomatonak minősül-e, illetve ha a kárpótlás összege vitatott lenne, előírja a szakértői („*dologhoz értőkből alakított*”) egyesületek igénybevételét.³⁰

Toldy a szakértők jelentőségét abban látta, hogy például a gyűjteményes művekben szereplő idézett vagy átvett művek felhasználása mértékének, illetve céljának jogosságát e tétel tudná megítélni, hagyná, hogy a szakértők „*minden egyedi esetben*” meghatározzák, „*álorcás utánnyomat-e a kérdéses gyűjtemény, vagy nem?*”³¹

Az első „írójogi” kodifikációs javaslat a Kisfaludy-Társaságnak köszönhetően került az országgyűlés elé. A Kisfaludy-Társaság választmánya által készített javaslatot 1844. április 21-i ülésükön fogadták el a tagok.³² A javaslat egyfajta választott bíróságot kívánt bevezetni. Az országgyűlésnek benyújtott tervezetet Szemere Bertalan követ véleményezte, aki végül egy letisztult, összefüggő anyagot készített, kiegészítve az íróit a művészeti jogok védelmével. Az alsótábla 1844. november 4-én tárgyalta a javaslatot, és egyetlen módosítás nélkül elfogadta.³³ A főrendek a Szemere-féle, 1844. november 9-én tett beterjesztés egészét tekintve csekély, a szakértői eljárásra vonatkozó rendelkezéseket azonban jelentősebb módosítással fogadták el.

A végső főrendi javaslat a szerzői jogi pereket a törvényszék hatáskörébe utalta. Az eljárást szigorú határidőkhöz kötötte, amely így lényegében negyed év alatt lefolytatható. A perbeszédék végeztével a bíróságnak az eljárás iratait 24 órán belül az Akadémia által választott szakértők székhéhez kell felküldenie, amely a kézhezvételtől számított 15 napon belül írásos, a jelen lévő tagok által aláírt szakvéleményt ad, melyet a bíróságnak haladéktalanul meg kell küldeni.³⁴ A főrendi javaslat szerint a szakértőszék a véleményét az iratok alapján

²⁷ Toldy Ferenc: Az írói tulajdon philosophiai, jogi és literaturai szempontból, az azt tárgyzó külföldi törvények, és vélemény egy magyar írójogi törvényről. Különlenyomat a Budapesti Szemle első számából. Pest, Heckenast Gusztáv, 1840. (Első megjelenés: Budapesti Szemle, 1840, 1. sz., p. 157–237.)

²⁸ Toldy: i. m. (27), p. 11, 7. §.

²⁹ Toldy: i. m. (27), p. 48–49, 25. §.

³⁰ 1838. május 15-i rendelet az 1837. június 11-i törvény 17. és 31. §-ában hivatkozott Porosz Királyi Szakértői Társaságok megalapításáról.

³¹ Toldy: i. m. (27), p. 74, 33. §.

³² A Kisfaludy-Társaság évlapjai 1844–45. Eggenberger J. és fiai, Pest, 1845, p. 55.

³³ Erről részletesen l. Szalai Emil: Szemere Bertalan szerzői jogi törvényjavaslata. In: Dárday: i. m. (12), p. 591–598; Balogh Elemér: A Szemere-féle szerzői jogi törvényjavaslat. In: Ruszoly József (szerk.): Szemere Bertalan és kora I. Miskolc, 1991, p. 149–172.

³⁴ Ökröss Bálint: Az 1843–4. évi országgyűlés. Jogtudományi Közlöny, 1866, 33. sz., p. 525, 34. §.

hozza meg, indokolva *mind* a jogsérelmet, *mind* a kárpótlás összegét;³⁵ a bíróság számára pedig biztosítja (már ekkor!) a bizonyítékok szabad mérlegelését.³⁶

Az 1844. évi javaslatok tartalmazták mindazt, amit a korszak szerzői jogi felfogása kiforrott formában már megfogalmazott. A Kisfaludy-Társaság által összegyűjtött alapokra helyezett, Szemere által kidolgozott javaslat sok területen megelőzte korát, mint például az idézet mértékének meghatározása, a kereskedelmi forgalomból kikerült művek közkincsbe kerülése és felhasználása, az 50 éves védelmi idő³⁷ vagy valamely mű címének átvétele. Az országgyűlés utolsó napjaiban a király észrevételeinek megvitatására már nem maradt idő, így a javaslatot az uralkodó végül nem szentesítette.

Az 1847 őszi megnyílt utolsó rendi országgyűlés ismét foglalkozott az írói jogokkal. A Jászay Pál által készített törvényjavaslat tárgyalására, amelyet eddig nem sikerült fellelni, azonban nem került sor.

Az 1848/49-es szabadságharc leverését követően Magyarországon 1853. május 1-jétől 1861-ig, Erdélyben pedig 1884. július 1-jéig volt hatályban az Ausztriai Általános Polgári Törvénykönyv (OPTK) 72. számú függelékében szereplő szerzői jogi pátens.³⁸ A rendelet a bizonyítás általános szabályaitól annyiban tért el, hogy amennyiben vitatott kérdésekben szakértők „lelete” szükséges, a szakértők irodalmi műveknél írók, tudósok és könyvkereskedők, művészeti műveknél pedig művészek, műértők, mű- vagy zenemű-kereskedők közül választhatók.³⁹ A pátens kötelezővé tette a szakértők véleményének a kikérését, ha nem volt megállapítható az eladott jogosulatlan példányok száma, továbbá ha a kalózkiadás megelőzte a jogszerű kiadást.⁴⁰

Az 1860. évi októberi császári diploma Magyarországon is részben visszaállította a rendi alkotmányos viszonyokat. Az országbíró elnökleite alatt létrejött értekezlet meghatározta az ideiglenes jelleggel alkalmazandó törvénykezési szabályokat (ITSZ), melyeket a király is helybenhagyott. A Kúria 1861. július 23-i határozatában kijelentette, hogy addig, amíg az alkotmányos törvényhozás másképp nem rendelkezik, eljárásaiban az ideiglenes szabályokat állandó zsinórmértékül fogja követni. Az ITSZ I. rész 23. §-a szerint „[a]z ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll”. E mondat 23 éven keresztül szol-

³⁵ Ökröss: i. m. (34), p. 525, 34. §.

³⁶ A javaslat 35. §-át új mondatrésszel kezdve: „Ennek vétele után, a nélkül azonban, hogy a bíróság általa megköttetnék, ...” Ökröss: i. m. (34), p. 525.

³⁷ Melyet Szalai tévesen tulajdonít Szemerének, ugyanis az 50 éves védelmi időt először a Vörösmarty-féle akadémiai szabályozásjavaslat rögzíti. Szalai: i. m. (33), p. 594. Vö.: Viszota Gyula: Vörösmarty véleménye az írói tulajdonjogról és a titkos szavazásról. Akadémiai Értesítő, 1912, p. 400.

³⁸ Knorr Alajos: A szerzői jog magyarázata. Ifj. Nagel Ottó kiadása, Budapest, 1890. XV. A részletszabályokról I. Csatskó Imre: Az 1852-ki május 27-ki Ausztriai birodalmi büntető törvény magyarázata. Geibel Armin, Pest, 1853, 467. §, és a hozzá fűzött magyarázat, p. 406–411.

³⁹ Wenzel Gusztáv: Az ausztriai általános polgári törvénykönyv magyarázata. Geibel Armin, Pest, 1854, p. 739, 33. §.

⁴⁰ Wenzel: i. m. (39), p. 737, 27. §.

gálta a szerzői jog egyfajta védelmét Magyarországon,⁴¹ igaz inkább csak elvként, semmint tényleges törvényi védelemként. Suhayda János a majdani részletszabályok kidolgozásáig inkább azt ajánlotta, hogy „[a]ddig a fél valamint a bíró is segítsen magán a mint lehet”.⁴² Jelentős bírói gyakorlata nem is igen alakult ki.⁴³

Az ITSZ, majd később a kiegyezésről szóló és az ahhoz kapcsolódó törvények⁴⁴ azzal jártak, hogy a korábban Ausztria által más országokkal kötött szerzői jogi egyezmények hatálya Magyarországra nézve megszűnt, így Magyarországnak minden országgal külön kellett szerződnie (pl.: 1866-ban Franciaországgal, 1887-ben Ausztriával, 1901-ben Németországgal).

Az ITSZ idejéből a Fővárosi Levéltárban fellelhető egyetlen szerzői jogi per is ehhez az átmeneti állapothoz kötődik. A Laurentius Herman lipcsei író, majd örököse által Ernst Lajos⁴⁵ ellen indított 30 674 Ft kár és járulékai iránt indított perben a felperes keresetét azért kellett elutasítani, mert nem tudta bizonyítani, hogy hazája törvényei vagy legalább az ott kifejlődött gyakorlat szerint a magyar írók a belföldiekkel azonos védelemben részesülnek. Azt a bíróság is elismerte, hogy korábban fennállt Magyarországon is hatályos egyezmény, de azt a kiegyezés annullálta, és az új törvényhozás a korábbi szerződéseket még nem erősítette meg. A törvényszék ítéletét a Budapesti Ítéltábla, végül a királyi Kúria is helybenhagyta: „A dolog ily állásában tehát eltekintve attól, hogy az ITSZ 23. § ..., az eljáró kir. törvényszék a per érdemébe bocsátkozás nélkül helyesen határozott.”⁴⁶

Ezzel ellentétben a Kúria egy másik ítéletében kifejtette, hogy „nincs hazánkban sem írott, sem szokásos törvény, mely nemcsak idegen szerzőknek külföldön, hanem még honi íróinknak magában itt a hazában megjelenő műveik akár egész, akár részbeni utánnyomatását és elárúsítását büntetés alá eső ténynek nyilvánítaná”.⁴⁷ Az ITSZ írott szokásjogát tehát maga a legfelsőbb bírói fórum is egymásnak ellentmondóan alkalmazta.

Az ITSZ-szel párhuzamosan megindult a törvényhozás folyamata. A Lónyay Menyhért által jegyzett, 1861. július 7-i javaslat az ország szellemi és erkölcsi erejének emelését illetően határozatban mondta ki, hogy a képviselőház „törvényhozási intézkedés szükségét látja az írói tulajdon és találmányok védelmére”.⁴⁸ Ezt követően lassan haladt előre a szerzői jogi

⁴¹ Erről részletesen l. Knorr: i. m. (38), XV–XVI.

⁴² Suhayda János: A magyar polgári magánjog rendszere. 6. kiadás. Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, Budapest, 1874, p. 104.

⁴³ Kenedi Géza: A magyar szerzői jog. Atheneum, Budapest, 1908, p. 12.

⁴⁴ A magyar korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről szóló 1867. évi XVI. törvénycikk XIX. CZIKK Az írói és művészi tulajdonnak mindkét államterületen leendő kölcsönös oltalmazása iránt a két törvényhozás útján fog megállapodás történni.

⁴⁵ Orvos, és nem a későbbi műgyűjtő.

⁴⁶ Laurentius v. Ernst HU BFL – VII.2.c – 1877 – I.0077.

⁴⁷ A királyi Kúria 1876. november 28-án kelt ítéletéből idéz Tauszig. Tauszig János: könyvismertetés dr. Wenzel Gusztáv: Visszapillantás az előbbi magyar királyi Curiának 1724–1769-ki működésére. (Budapest, 1875.) című művéről. Magyar igazságügy, 1879. XI. évf. 6. sz., p. 611.

⁴⁸ Az 1861. évi magyar országgyűlés Képviselőházának irományai I. Osterlamm Károly, Pest, 1861, p. 156.

szabályozás ügye. A nemzetközi szerződésektől eltekintve⁴⁹ a következő törvényjavaslati hullámot az 1866-ban előterjesztett német szerzői jogi törvény indította el.

Az országgyűlés elszántságára figyelemmel a Kisfaludy-Társaság 1867-re készíti el második törvénytervezetét, amely már kiterjed a művészeti jogok védelmére is,⁵⁰ azonban több helyen visszalép a Szemere-féle javaslatához képest. A szakértőkről szóló részben az OPTK idevonatkozó rendelkezését veszi át szó szerint. A tervezet eltekint a korábban kimerítően szabályozott bizottsági intézménytől.

A Magyar Írók és Művészek Társasága törvénytervezete 1874-ben született. A Szigligeti Ede elnök által felkért bizottság Törs Kálmánt bízta meg a tervezet elkészítésével, amely az 1870. évi német törvény lefordításával készült.⁵¹ Szerkezete megegyezik azzal a beosztással, ahogy végül 1884-ben az igazságügyi bizottság véglegesíti majd Arany László tervezetét. Az eljárási szabályok szerint amennyiben az utánnyomás tényének, a kár és az illetéktelen haszon összegének megállapítása műszaki kérdés eldöntésétől függ, a rendes polgári bíróság jogosult szakértőt igénybe venni.⁵² A tervezet Magyarország nagyobb városaiban alakítana szakértői „egyleteket”, amelyek a bírósági eljárás mellett az érdekeltek felkérésére vitás kártalanítási igények és elközbás tárgyában jogosultak választott bíróságok gyanánt eljárni.⁵³ E tervezet a kereskedelmi törvény elfogadása miatt végül lekerült a napirendről.⁵⁴

Az első szerzői jogi törvényünk „előszobájának” tekinthető a Kisfaludy-Társaság és az Akadémia közös bizottságában megszülető 1876. évi törvényjavaslat. Az Arany László által készített tervezet rendelkezései értelmében az eljárás során a bíró – az akkori polgári eljárásjogi szabályokkal szemben elsőként⁵⁵ – a bizonyítékok szabad mérlegelése mellett, műszaki kérdésekben a tényállás, a kár és az illetéktelen haszon összegének megállapítása érdekében szakértőket vehet igénybe.⁵⁶

Arany az 1870. évi német szerzői jogi törvény – szinte szó szerint átvett – mintája alapján tudósokból, írókból, könyvtárosokból, nyomdászokból és más alkalmas egyénekből kívánt szakértő egyleteket alakítani.⁵⁷ Arany a kizárólagos illetékességet a Budapesti, a Kolozsvári,

⁴⁹ L. Knorr: i. m (38), XVI–XVII.

⁵⁰ Törvényjavaslat a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában és az irodalmi s művészeti jogok biztosításáról. Pfeifer Ferdinánd, Pest, 1867. E törvényjavaslatához kapcsolódóan írta előtanulmányát Kelemen Mór. Vö.: Kelemen Mór: Adatok az írói tulajdon jog hazai történelméhez. Budapesti Szemle, Ráth Mór, Pest, 1869/XIV, p. 305–317.

⁵¹ Arany: i. m. (18), p. 229; Kenedi: i. m. (43), p. 13.

⁵² Szana Tamás (szerk.): A Magyar Írók és Művészek Társaságának évkönyve. Hunyadi Mátyás Intézet, Budapest, 1874, p. 30.

⁵³ Szana: i. m. (52), p. 39–40, 31. §.

⁵⁴ Arany: i. m. (18), p. 230.

⁵⁵ Mutschenbacher Viktor: A szerzői jog rendszeresen előadva. Taizs Könyvnyomda, Pécs, 1890, p. 143; Knorr: i. m. (38), p. 121.

⁵⁶ Arany: i. m. (18), p. 245, 29–30. §

⁵⁷ Arany: i. m. (18), p. 245, 31. §.

majd, igazodva a magyar–horvát kiegyezésről szóló törvényhez,⁵⁸ a Zágrábi Törvényszék⁵⁹ számára tartotta fent,⁶⁰ és így e három városban állította volna fel a héttagú szakértő egyletet. Arany László 1878. évi javaslatában a szakértő egyletet már szakértő bizottságnak nevezte.⁶¹ A javaslat szerint a bizottság a szakvéleményt a bíróság megkeresése és a rendelkezésre álló iratok alapján⁶² alakítja ki, és díjazás illeti.⁶³ Ugyancsak átvéve a német megoldást,⁶⁴ a bizottság az érdekelteknek az egylet elnökének címzett közös kérelme alapján vitás kártérítési igények és az elkobzás kérdésében választott bíróságként⁶⁵ járhat el. Arany továbbra is – a német minta alapján⁶⁶ – különbizottságokat alakított volna az irodalmi, zeneművészeti,⁶⁷ illetve „rajzoló és idomító művészet (*ars graphica et plastica*) által alkotott művek”⁶⁸ bitorlása esetén előforduló műszaki kérdésekre.

Az Arany-féle tervezetre épülő törvényjavaslatot Pauler Tivadar igazságügy-miniszter 1882. november 20-án nyújtotta be a képviselőházhoz.⁶⁹ E javaslat a jogérvényesítést polgári bírósághoz rendeli peres és peren kívüli ügyekben, beleértve a büntetés kiszabását is, tehát elhagyja a szakértők választott bírósági szerepét. A miniszteri indokolás szerint a nehézségek kikerülése érdekében szerencsés egyetlen döntéssel rendelkezni a büntetésről és a kártérítésről.⁷⁰ A pert a törvényszékek előtt lehet megindítani, ahol a bíró a tényállás, a kár és az esetleges haszon, valamint annak mértéke tekintetében szakértőket hallgathat meg. Az indoklás szerint a szerzői jogi perek sorsa a jelentős szakértelmet igénylő kérdésektől függ. A szakértői vélemények állandó alaki szabályai érdekében a bizottság eljárását és ügyrendjét rendeleti úton kívánják szabályozni.

⁵⁸ A Magyarország, s Horvát-, Szlavón és Dalmátországek közt fennforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény becikkelyezéséről szóló 1868. évi XXX. tc. 9. §-a rendelkezése szerint közös ügyei a magyar korona összes országainak ... az írói és művészi tulajdont illető intézkedések.

⁵⁹ Arany János: Törvényjavaslat az írói és művészi tulajdonjogról. In: A Kisfaludy-Társaság évlapjai. Új folyam, XIII. kötet. Athenaeum, Budapest, 1878, p. 66, 26. §.

⁶⁰ Arany: i. m. (18), p. 245, 26. §.

⁶¹ Arany: i. m. (59), p. 67, 31. §.

⁶² Arany: i. m. (18), p. 246, 35. §.

⁶³ Arany: i. m. (18), p. 246, 38. §.

⁶⁴ 1870. évi német Szjt. 31. §.

⁶⁵ Arany: i. m. (18), p. 246, 39. §. A polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvény (a továbbiakban Ptrs.) IX. címének III. fejezete tartalmazza a választott bírósági eljárás szabályait. Az eljárásban bizonyítás lefolytatása (506. §) és a döntés végrehajtása (510. §) csak az illetékes bíróság révén lehetséges.

⁶⁶ Német Szjt. 49. §, az 1110. számú 1876. január 9-i statútum 16. §-a. A német szabályozás tovább megy, így az 1111. számú 1876. január 10-i statútum 10. §-a felállítja a fotóművészeti alkotások, az 1112. számú statútum 14. §-a pedig a használati minták terén is a szakértő egyesületeket.

⁶⁷ Arany: i. m. (18), p. 248, 55. §.

⁶⁸ Arany: i. m. (18), p. 250, 70. §.

⁶⁹ Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai XII. kötet. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884, p. 210–233, 385. számú iromány.

⁷⁰ I. m. (69) p. 231, 56. §.

A végső szöveget a képviselőház 1884. március 12-én,⁷¹ a főrendiház változatlan formában pedig március 24-én fogadta el.⁷² Az uralkodó által 1884. április 26-án szentesített törvényt május 4-én hirdették ki⁷³ az országos törvénytárban, míg végül az 1884. évi XVI. törvény-cikk július 1-jén lépett hatályba.

A tagok kinevezésével, a speciális eljárási szabályok lefektetésével és az ügyrend meghatározásával a bizottság készen állt a szerzői jog bitorlása miatt indított eljárásokban a szakértői tevékenység kifejtésére.

Közel fél évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy a szerzői jog törvényi szinten legyen szabályozva Magyarországon. Az első kodifikációs törekvésektől kezdve szinte mindegyik törvényjavaslat szükségesnek tartotta külön meghatározni a jogérvényesítés során igénybe vehető, a szerzői jog gyakorlati területein járatos szakértőkből álló bizottság felállítását. A bevezetésben ismertetett jogalkalmazói bizonytalanságtól vagy a perek lefolyásától való félelemtől vezetve a javaslatok szerzői többnyire a szakértőkre bízta volna a tényállás, a jogsérelem, illetve a kár és az illetéktelen haszon mértékének a megállapítását. A javaslatok folyamán előkerülő hatásköri, szervezeti kérdések (bizottságok száma, illetékességi terület, fellebbezhetőség) vagy éppen a választott bírósági jogalkalmazói szerep is mind a folyamatosan változó történelmi környezetet tükrözi: a haladó polgári szellemiségnek megfelelő, saját rendelkezéseket.

2.2. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság tagsága

„*Habemus papam! Van irodalmi szék*”⁷⁴ – kezdi Mikszáth Kálmán gúnyos hangvételű karcolatát. Álláspontja szerint nehéz elképzelni olyan szerzői jogi bizottságot, amelynek mindössze két tagja áll közel az irodalomhoz, és ők lehetőség szerint soha semmiben sem értenek egyet.

A korábbi porosz, illetve német mintával szemben Magyarországon a vallás- és közoktatásügyi miniszter egyetlen 23 tagú bizottságot nevezett ki, változatos összetétele révén biztosítva, hogy az eljáró tanácsok minden kirendelésnek eleget telessenek. A törvény ugyan

⁷¹ P. Szathmáry Károly (szerk.): Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának naplója XV. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884, p. 346.

⁷² Maszák Hugó (szerk.): Az 1881. évi szeptember 24-ére hirdetett országgyűlés Főrendi Házának naplója II. kötet. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884, p. 233.

⁷³ Az 1881. évi szeptember 24-ére hirdetett országgyűlés Főrendi Házának irományai. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884, p. 82–96.

⁷⁴ Mikszáth Kálmán: A szakértő bizottság. In: R. Hutás Magdolna, Rejtő István (s. a. r.): Mikszáth Kálmán összes művei 68. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973, p. 67.

szakított a javaslatokban megfogalmazott akadémiai befolyással,⁷⁵ a 23 tag közül mégis kilencen voltak az Akadémia tagjai.⁷⁶

Az első bizottság felállítására 1884. július 4-én került sor.⁷⁷ A Trefort Ágoston miniszter által kinevezett bizottság elnöke Jókai Mór író, alelnöke Arany László író-jogász, a Magyar Földhitel Intézet igazgatója lett. A miniszter taggá nevezett ki több jogászt, akik részt vettek az Sztj. kodifikációjában, így külön kiemelandő Apáthy István, Horváth Lajos és Teleszky István országgyűlési képviselő. A törvény által védett valamennyi műtípust a kor egy-egy kiemelkedő művésze képviselte, így helyet kapott a bizottságban többek között Paulay Ede, a Nemzeti Színház drámai igazgatója, Erkel Ferenc, az Országos Zeneakadémia igazgatója, Benczúr Gyula, a Magyar Királyi Festészeti Mesteriskola rendes tanára, Hauszmann Alajos műegyetemi tanár, Ellinger Ede „fényképíró” és Hatschek Ignác magyar királyi térképrajzoló. Az írókat Jókai és Arany mellett Gyulai Pál, a kiadókat pedig Falk Miksa lapszerkesztő, Vérey József (Athenaeum) és Jurányi Vilmos (Franklin) képviselte.

A hat évre kinevezett bizottság tagjait jellemzően ismételtlen megbízta a miniszter, újabb tagokat halálozások vagy az összlétszám emelkedése folytán nevezett ki. A szakvélemények hiányában nem lehet megállapítani, hogy az első hetven évben ténylegesen ki járt el szakértőként.⁷⁸

A jeles tagnévsorból (lásd mellékletben) örömmel emelünk ki néhány ismertebb nevet. A kezdeti 23 fős bizottság első jelentősebb bővítésére 1897-ben került sor, amikor az újonnan kinevezett 42 tag között volt többek között gróf Festetics Andor, a vidéki színpézt országos felügyelője, Hubay Jenő zeneszerző, az Országos Zeneakadémia tanára, Lóczy Lajos egyetemi tanár, a gyakorló jogászok és jogtudósok közül Kenedi Géza ügyvéd és Nagy Ferenc egyetemi tanár. A szakértők közé tartozott 1915-től Kodály Zoltán zeneszerző, Szinyei Merse Pál festőművész, gróf Teleki Pál volt miniszterelnök, a Magyar Földrajzi Társaság főtitkára, 1921-től Balló Ede, Csók István festőművész, Bartók Béla, Huszka Jenő, Kacsóh Pongrácz zeneszerző, Dohnányi Ernő zongoraművész, Cholnoky Jenő, a Magyar Földrajzi Társaság elnöke, Heltai Jenő, Herczeg Ferenc, Hevesi Sándor, Lyka Károly író és Zala György szobrászművész. Ekkor a szakértő bizottság már 75 tagú.

⁷⁵ Ökröss: i. m. (34), p. 525, 41. §.

⁷⁶ Szemere javaslatában a szakértőszék működését az Akadémia (értsd: a Magyar Tudós Társaság, később Magyar Tudományos Akadémia) biztosítja, ügyvitelét lényegében az Akadémia titkára látja el. A bíróságnak az iratokat az akadémia címére kell megküldenie a szakértőszékhez. A bíróságnak az eljárás iratait az akadémia titkára által aláírt és pecsétjével ellátott szakvéleménnyel együtt küldik vissza. A Kisfaludy-Társaság évlapjai 1844–45. Eggenberger J. és fiai, Pest, 1845, p. 70, 58. §.

⁷⁷ Budapesti Közlöny, 1884. 154. sz., 1884. július 4.

⁷⁸ Megjegyezzük, hogy a kirendelések jelenlegi testületi gyakorlatáról elmondható, hogy a teljes létszám mintegy egyharmada jár el rendszeresen szakértőként. Annak ellenére, hogy az igazságügyért felelős miniszter a tagságot valamennyi szerzői jogi gyakorlati területre kiterjedően nevezi ki, vannak olyan területek, amelyekre évekig nem érkezik kirendelés, illetve megkeresés, míg más szakterület hosszú szünet után éled újjá, mint amilyen 2012–2013-ban a térképészet volt.

Az 1927–32 közötti bizottság új tagjai közül fontos kiemelni Balás P. Elemért, a későbbi törvényjavaslat szerzőjét, majd a bizottság elnökét, Moór Gyula és Szladits Károly jogtudóst, Zilahy Lajos író, valamint Pompéry Elemért, a Magyar Királyi Szabadalmi Bíróság elnökét. Később folytatódott a kortárs művészek és tudósok felkérése, így 1933–37 között Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Kosztolányi Dezső, majd 1939-től Áprily Lajos, Benedek Marcell író, Bárdos Lajos zeneszerző, Marton Géza és Nizsalovszky Endre jogtudós, valamint első női tagként Hoffmann Edith művészettörténész lett a bizottság tagja.

Az 1946-os kinevezéskor a bizottság 126 tagúvá duzzadt, így művészeti áganként csak 1-1 szakértőt megemlítve tagja lett Beck Salamon jogtudós, Bortnyik Sándor iparművész, Ferenczy Noémi festőművész, Gregersen Hugó építész mérnök, Tamási Áron író, Major Tamás színművész, a Nemzeti Színház igazgatója, Pátzay Pál szobrászművész és Radványi Géza filmrendező.

A közel hetven év alatt a bizottságnak mintegy 350 tagja volt, többségüket az 1921-es, illetve 1939-es nagyobb bővítés során nevezte ki a miniszter. Mégis volt néhány szakértő, aki évtizedeken keresztül tagja volt a testületnek. Külön kiemelhető legifjabb dr. Szász Károly, a testület jegyzője, majd rendes tagja, későbbi országgyűlési képviselő és képviselőházi elnök, aki 1897–1945 között 49 éven át volt a bizottság tagja. Az illetékes miniszterek közel négy évtizeden keresztül számítottak Hauszmann Alajosra, Hubay Jenőre és Kenedi Gézára. Csak remélni tudjuk, hogy a hosszú tagság alatt Benczúr Gyula festőművész, Ellinger Ede fotóművész, Kodály Zoltán zeneszerző és Rákosi Jenő író is részt vett nem egy szakvélemény elfogadásában.

A bizottság elnöki tisztségét az 1940-es évekig az Akadémiához kötődő személyek látták el. Jókai Mórt (1884–1896) Arany László korábbi elnökhelyettese követte, aki halála miatt csak két évig tudta betölteni az elnöki tiszteletet. A megüresedett posztra a miniszter Szily Kálmán elnökhelyettest nevezte ki, aki így 1898-tól 26 éven keresztül látta el a bizottság elnöki tiszteletét, helyettese pedig Végh János királyi kúriai bírósági elnök lett. Szily Kálmán mellett, hogy nyelvész és fizikus volt, az Akadémia első természettudós főtitkára, későbbi főkönyvtárosa volt. A Szily halálával megüresedett posztot ideiglenesen Hubay Jenő alelnök, 1927-től Lukács György nyugalmazott vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1933-tól pedig Balogh Jenő korábbi igazságügy-miniszter, az Akadémia főtitkára látta el. A II. világháború alatt a szakértők folytatták tevékenységüket Jalsoviczky Károly nyugalmazott államtitkár vezetésével. A háború után Balás P. Elemér egyetemi tanár lett két évig a testület elnöke, de halálával széke idő előtt megüresedett. Ekkor elnöknek többen Heltai Jenő alelnököt jelölték, de 1948 januárjában Heltai hajlott kora és külföldi utazásai miatt ezt nem vállalta, hanem Beck Salamont ajánlotta maga helyett.⁷⁹ Végül 1948-tól a bizottság megszüntetéséig Gellért Oszkár író látta el az elnöki teendőket, általános elnökhelyettségé pedig Máté Károly irodalom- és sajtótörténész, a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda igazgatóját nevezték ki.

⁷⁹ MNL OL-XIX-I-42 1272/1948.

Szemben a mai testülettel, a bizottságnak testületi elnöksége nem volt, az elnök és az al-elnök volt lényegében az elnökség tagja, a harmadik kinevezett tisztségviselő a jegyző (ma titkár) volt, aki a mindennapos ügyvitelért felelt, ő vezette az iktatókönyvet, szavazati jog nélkül vett részt az üléseken, készítette és küldte meg a jegyzőkönyvet a bíróságoknak.

Az első két kinevezés során a Budapesti Közlönyben nem jelölték meg a jegyzőt. 1897-től legifjabb Szász Károly, később Kapitány Kálmán töltötte be a tisztséget. Az I. világháború alatt egészen 1932-ig volt a bizottság jegyzője Kupcsay Felicián, 1933-tól pedig Mariay Ödön. Az utolsó jegyző Kerekesházy József közalapítványi főügyész, néhai népfőügyész, író volt.⁸⁰

A levéltári anyagokból elsősorban Kerekesházy fennmaradt levelezéséből szerezhetünk tudomást a bizottság mindennapi működéséről (kicsiny helyiségek, késve érkező irattér, távoli vagy éppen nem működő telefon, a Berni Egyezmény *Le Droit d'auteur* c. folyóiratának késve érkező számai, a szakvéleményekre alapozott ítéletek beszerzése a bíróságoktól vagy jogász kollégáktól),⁸¹ az 1946–47-es kinevezési eljárás lefolytatásáról, a tárcaközi egyeztetésekről, valamint a bizottság elé kerülő kodifikációs munkálatokról.

A fordulat évét követően az igazságügy-miniszter kezdeményezte a népművelődési miniszternél az 1947-ben kinevezett bizottság tagságának a módosítását. Az Igazságügyi Minisztérium szerint a hat évre szóló kinevezés túl hosszú, valamint vissza nem vonható volta azt *„eredményezi, hogy a Bizottság – összetételénél fogva – nem nyújt kellő biztosítékot arra, hogy működése permanensen megfeleljen a népi demokrácia mindenkor követelményeinek. Valóban is az a helyzet, hogy a Bizottságnak a fent említett közleményben szereplő több tagja ebből a szempontból kifogás alá eshetik, s nincs mód arra, hogy a kifogásolható tagok – kinevezésük visszavonása útján – megfelelően más tagokkal váltassanak fel.”*⁸² Az Igazságügyi Minisztérium amellet, hogy elismerte a bizottság munkájának összetettségét, sokallta a 120 kinevezett tagot, s reményét fejezte ki, hogy az 1921. évi Szt. taglétszáma vonatkozó módosítása, valamint a tagok lecserélése, azaz „megfelelő újjáalakítása” minisztertanácsi rendelettel megoldható lehet.

Ha megnézzük a 1947–1952 között kinevezett tagokat, világosan látható, hogy több művész, korábbi bíró, minisztériumi vezető vagy államosított vállalatoknál korábban vezető pozíciót betöltő szakértő szerephez jutását rosszállóan nézte a Rákosi-korszak ideológiai vezetése. A bizonytalan helyzetet szimbolizálja a nagy tudású Alföldy Dezső nyugalmazott kúriai bíró esete, aki az 1948–49-ben rendezett szerzői jogi ankétokon még előadást tarthatott, később kitelepítették, majd 1951-ben a kitelepítés megszüntetését követően ismét részt vehetett a bizottság működésében.⁸³

A bizottság sorsát nagyban megpecsételte a tagság megbízhatatlannak minősítése. Egyes iratokból arra következtethetünk, hogy az egyik forgatókönyv szerint a bizottság kibőví-

⁸⁰ Kerekesházy a '60-as években disszidált Ausztriába, Bécsben élt 2003-ban bekövetkezett haláláig.

⁸¹ MNL OL XIX-I-42 1839/1949.

⁸² MNL OL XIX-I-42 T.3887/1949. Az igazságügy-miniszter levele a népművelődési miniszternek az SZJSZB újjászervezése tárgyában.

⁸³ MNL OL XIX-I-42 4066/1951.

tésével gondolták átültetni a szovjet Szerzői Jogi Szövetségi Hivatal mintáját.⁸⁴ A levéltári anyagok között fellelhetők magyar nyelven a korabeli szovjet szerzői jogi jogszabályok, valamint a Szovjet Irodalmi Alapról szóló rendelet is, amellyel szinte szó szerint megegyezett a pár évvel később elfogadott az Irodalmi Alapról szóló minisztertanácsi rendelet.⁸⁵ Végül a Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete (MARS) felszámolásával, vagyonának államosításával⁸⁶ hozták létre 1953. január 1-jével a Szerzői Jogvédő Hivatalt.

1950–51 fordulóján a minisztériumok már nagyon sürgették a bizottsági tagok lecserélését. Az általuk készített listák a szakértők elérhetőségén túl az egyes szakterületet sem tartalmazták, így például a bizottság elnöksége nem tudta megítélni, hogy a javasolt tagok közül ki az, aki egyáltalán alkalmas a feladatra. Minden bizonnyal a politika számára ez nem volt valódi szempont, ebben a bizottság sem kívánt állást foglalni, mondván, hogy *„politikai alkalmasságukra és minősítésükre kompetenciája nincs”*.⁸⁷

Kerekesházy József próbálta valamennyi meglévő szakértővel felvenni a kapcsolatot. 1951 folyamán az aktív tagok száma 30 alá csökkent, a többiek tagsága különböző okokból, így különösen lemondás, elhalálozás, mandátummegvonás, bírói ítéletek vagy külföldre távozás miatt megszűnt.⁸⁸ Kerekesházy ezt szomorúan konstataálta, az elnökségnek írt feljegyzésében emlékeztetett a másfél évvel korábbi igazságügy-miniszteri kérésre, amelyben a bizottság létszámának a csökkenését irányozták elő, *„így ez az óhaj automatikusan megtörténtnek tekinthető”*⁸⁹ – írta.

Ezt követően nem sokkal, 1952 februárjában szűnt meg a bizottság azzal, hogy további intézkedésig feladatkörét a Művelődési Minisztérium látja el.⁹⁰ Az 1921. évi Szjt. vonatkozó rendelkezései még 1970-ig hatályban maradtak, a szerzői jogi perek során felmerülő szakkérdésekre a bíróságok a minisztérium illetékes osztályát rendelhették ki.⁹¹

3. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság működésének eljárásjogi és ügyrendi környezete

Kiseb jelentőségű kérdésnek tűnhet a peres eljáráson belül a szerzői jogi szakértői bizonyítási eljárás különös szabályozásának, illetve a belső ügyviteli működésnek az ismertetése. Az első két Szjt. vonatkozó paragrafusait és az azok felhatalmazó rendelkezései alapján alkotott eljárásrendeleteket vizsgálva könnyen megállapítható, hogy azok a korabeli hatályos

⁸⁴ MNL OL XIX-I-42 2774/1950.

⁸⁵ 260/1950. (X.29.) M.T. sz. rendelet az Irodalmi Alap létesítése tárgyában.

⁸⁶ Géra Eleonóra Erzsébet, Csatári Bence: A Zeneszerzők Szövetkezetétől az Artisjus Egyesületig 1907–2007. Artisjus, Budapest, 2007, p. 137.

⁸⁷ MNL OL XIX-I-42 3217/1950.

⁸⁸ MNL OL XIX-I-42 4114/1950.

⁸⁹ MNL OL XIX-I-42 4115/1950.

⁹⁰ 11/1952. (II.2.) MT sz. rendelet.

⁹¹ Pl.: BH1960. 12 in: Géczy Kálmán (et al.): Polgári Jogi Döntvénytár – Bírósági Határozatok 1953–1963. I. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964, p. 14.

polgári eljárásjogi szabályokkal összevetve feltűnően sok eltérést tartalmaztak. Felvetődhet bennünk a kérdés, hogy vajon miért kellett eltérni az általános rendelkezésektől, vagy esetleg miben nem felelt meg a kor perrendtartása a szakértői eljárásnak?

3.1. A bírósági eljárás szabályai

A törvényi, illetve miniszteri rendeletek részletes szabályai betudhatók a szerzői jogi törvénnyel párhuzamosan zajló eljárásjogi kodifikációs folyamatnak. Toldy Ferenc 1840-es tanulmányával egy időben lépett hatályba a törvénykezési eljárásban lényegi újdonságot jelentő 1840. évi váltótörvény,⁹² amelynek váltóeljárásról szóló második része más eljárásra is kihatott. A váltótörvényt 1853. január 1-jével⁹³ váltó osztrák ideiglenes polgári perrendtartást kellett a folyamatban lévő ügyekben a „dologértőkre” is alkalmazni.⁹⁴ Az ITSZ 1861-től ismét visszatért a váltótörvény alkalmazásához, miközben megindult a polgári törvénykezési rendtartás kodifikációja, amit végül 1868-ban fogadtak el.⁹⁵ Minden igyekezet ellenére a Ptrs. nem tudott megfelelni a kor szakmai elvárásainak, a német és francia eljárásjoggal szemben magán viselte a feudális perjog írásbeliségét és kötött bizonyítási rendszerét. A Ptrs. első novelláris módosítására 1881-ben került sor (egy évvel az 1884. évi Szjt. benyújtása előtt), ami még mindig csak részben tudta orvosolni a törvény hiányosságait.⁹⁶ A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvény végül 1915. január 1-jétől helyezte hatályon kívül az ideiglenesnek szánt Ptrs.-t. Mindezekből következik, hogy egy haladóbb szellemű szerzői jogi törvény mögött az eljárási szabályokat egy – már az elfogadásakor mindenki által nyíltan vállalt – a kor elvárásainak nem megfelelő törvény⁹⁷ állította volna fel, ezért kellett a lényegesebb eljárásjogi szakmai elvárásokat az 1884. évi Szjt.-ben külön szabályozni.

A szerzői jogi törvények a polgári jogi igények (kártérítés, gazdagodás tényének és mennyiségének megállapítása, később előzetes intézkedések, zár alá vétel, bitorlás ismétlésétől vagy folytatásától való eltiltás, nem vagyoni kár, ítélet közzététele időszaki lapban, ideiglenes intézkedés) mellett büntetésekről (pl. pénzbüntetés, fogházbüntetés) és az elkobzásról is rendelkeztek. Mai szemmel talán furcsának tűnhet, hogy polgári eljáráson belül hoz a bíró büntetőjogi (a szerzői jogi bitorlás vétségnek minősült) ítéletet.⁹⁸

⁹² A váltótörvénykönyvről szóló 1840. évi 15. tc.

⁹³ Az 1852. szeptember 16-án kelt császári rendelet.

⁹⁴ Szokolai: i. m. (2).

⁹⁵ Ptrs.: i. m. (65).

⁹⁶ Kengyel Mikós: Magyar polgári eljárásjog. Osiris, Budapest, 2012, p. 58–59.

⁹⁷ Fodor Ármin: Polgári peres eljárásunk története az utolsó ötven évben. In: *Dárday*: i. m. (12), p. 236.

⁹⁸ Bővebben lásd: Kiss Tibor: Szerzői jogi szankciórendszerünk fejlődése a XIX. és a XX. században. Magyar jog, 58. évf., 8. sz., 2011, p. 459–470.

A jogérvényesítés különös szabályait az Szjt. felhatalmazó rendelkezése alapján külön igazságügyi miniszteri rendelet szabályozta, amely eltért a Ptrs. általános szabályaitól. A szerzői jogi perek 1915-ig jegyzőkönyvi eljárásban folytak,⁹⁹ ami azt jelentette, hogy a szükséges adatokat és az eljárás minden lépését a pertárnok (bíróági jegyző)¹⁰⁰ egy jegyzőkönyvben vezette, az egyes periratokkal kapcsolatban a felek szóban nyilatkozhattak, és e nyilatkozatokat is szabatos rövidséggel jegyezték be a jegyzőkönyvbe.¹⁰¹ Az eljárás lefolytatására három hónap állt a felek rendelkezésére, de magát a jegyzőkönyvi tárgyalást nyolc nap alatt kellett befejezni. A nagyobb fontosságú vagy bonyolult természetű perekben bármelyik fél kérelmére a törvényszék elrendelhetette az írásbeli eljárást.¹⁰²

A haladó szellemiséget példázza az, hogy az 1884. évi Szjt. a Ptrs. szigorúbb szabályaihoz képest megengedte a bíróságnak a bizonyítékok szabad mérlegelését: „a bíróság ... a fennforgó körülmények alapján, saját belátása szerint határoz.”¹⁰³ Ez az általános elv csak az 1894. évi módosítás során került a Ptrs.-be.¹⁰⁴ Apáthy István székfoglaló beszédében emellett azzal érvelt, hogy „a szerzői jog megsértésénél legtöbb esetben úgy a materiális mint az ideális károk megállapítása csak úgy lehetséges, ha a törvény a bírót a bizonyítási eljárás formális feltételeinek megtartásától felmenti és neki a cognitio tekintetében a lehető legmesszebb határokig terjedő szabadságot enged.”¹⁰⁵

A jogérvényesítés hatékonyságát azonban az összevont és szoros határidőkhöz kötött eljárási szabályok mégsem segítették elő, ugyanis a pereket különböző halasztási kérelmekkel el lehetett húzni, és gyakran egy éven belül sem születtek ítéletek.¹⁰⁶

Az 1911. évi Pp.-hez igazodó új IM-rendelet¹⁰⁷ 1915. január 1-jén lépett hatályba, amely már a törvényszéki eljárás általános szabályaihoz igazodott, így a szerzői jogi perek elbírálásakor is a szóbeliség, a közvetlenség, a nyilvánosság és természetesen a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve érvényesült. Az 1921. évi Szjt.-hez igazodóan kiadott újabb rendelet lényegi módosítást nem tartalmazott, de lehetővé tette, hogy a bíróság – az addigi gyakorlatnak megfelelően – a bizottság mellett más szakértőket is kirendelhessen.¹⁰⁸

⁹⁹ 1884. évi R. 1686. 2. §.

¹⁰⁰ 1871. 31. tc. 6. § (4).

¹⁰¹ Ptrs. 145-149. §.

¹⁰² 1884. évi R. 1686. 11. §.

¹⁰³ 1884. évi Szjt. 29. §.

¹⁰⁴ L. Fodor: i. m. (97), p. 244.

¹⁰⁵ Apáthy István: A szerzői jogról szóló törvény méltatása jogi és gazdasági szempontból. MTA Könyvkiadó Hivatala, Budapest, 1885, p. 23.

¹⁰⁶ Dr. Márton Miksa felszólalása. In: Szladits: i. m. (20), p. 138.

¹⁰⁷ A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 68.500.I.M. számú rendelete, a szerzői jogról szóló 1884. XVI. t-e értelmében bíróság elé tartozó ügyekben követendő eljárás tárgyában.

¹⁰⁸ A m. kir. igazságügyminiszternek 9800/1922. számú rendelete a szerzői jogról szóló 1921. LIV. törvénycikk értelmében bíróság elé tartozó ügyekben követendő eljárás tárgyában, 6. §.

3.2. A kártérítés mértékének megállapíthatósága

A szerzői jogi jogérvényesítés talán egyik legfontosabb kérdése a vagyoni kár, az elmaradt haszon, illetve a nem vagyoni kár mértékének a megállapítása, hiszen például büntetőügyekben az összecszerűségtől függ a bűncselekmény minősítése. Az ezzel összefüggő kodifikációs, illetve gyakorlati kérdés pedig az, hogy ki képes, ki jogosult az összeget meghatározni.

Szemere Bertalan 1844-es eredeti javaslatának 23. §-a teljes kárpótlást kívánt nyújtani a sértettnek, így „*ha az eladott álpéldányok száma meghatározható, az eredeti munka jogbirtokának minden eladott álpéldányért az eredeti példány ára fizettetik meg*”.¹⁰⁹ Szemere szerint ez nem más, mint bosszú nélküli talio-elv, azaz „*mi terhet másra vélt rakni, saját vállaira roskad, vagyonában épen azon kárt szenved, mit ő szenvedtetni a vádlóval akart*”.¹¹⁰ A főrendi javaslat azonban már nem tartalmazta ezt a jogosultak számára kedvező, a jogalkalmazó eljárását megkönnyítő, azonban mind a mai napig vitát okozó, s némiképp túlzóan egyszerű képletet.

Az 1874-es, majd az Arany László-féle 1876-os és 1878-as javaslat is lehetővé tette a bíróságok részére szakértők alkalmazását, ha a kár és az illetéktelen haszon összegének megállapítása műszaki kérdés eldöntésétől függött. 1882-ben a javaslat ugyanezt a megoldást alkalmazta, végül azonban az igazságügyi bizottság kivette azt a lehetőséget a bíró kezéből, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Bizottságot a felmerült kárról, illetve az elmaradt haszonról és mértékéről nyilatkoztassa. A bizottság szakvéleményét a bíró csak a bitorlás tényének megállapítására befolyással lévő műszaki kérdésekben kérhette ki.¹¹¹ A módosítás alapjaiban határozta meg a bizottság mozgásterét, ezzel párhuzamosan a bíró számára is nehézséget okozva az ügyek elbírálásában. E törvényi rendelkezés hiányosságát majd csak 1915-ben orvosolják, engedélyezve a bizottságnak, hogy a bíróság megkeresésére véleményt adhasson a felmerült kárról és annak mértékéről is.

Az 1884-es eljárásjogi rendelet a Ptrs. szabályain belül megpróbálta kezelni a kártérítés megállapíthatóságát. A korabeli eljárási jog ugyanis alkalmazta a római jogban gyökerező ún. becslőeskü (*juramentum in litem*) intézményét, ami azt jelentette, hogy ha valamely kártérítési összeget nem lehetett bebizonyítani, akkor a bíró a bizonyító félnek becslőesküt ítéltetett, aki eskü alatt megvallotta a kártérítés feltehető összegét.¹¹² Így a szerzői jogi perekben a bíróság a gazdagodása erejéig kártérítésre köteles félnek is ítéltetett becslőesküt, megállapítva a gazdagodás legkisebb, illetve legmagasabb összegét, amelyen belül a kártérítésre kötelezett fizetni tartozik akkor, ha nem teszi le az esküt.¹¹³ A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy ha a felperes a kereseti követelésének csak egy részét (pl. tényleges kár)

¹⁰⁹ I. m. (108), 23. §.

¹¹⁰ Szemere Bertalan: Az írói és művészi tulajdonról szóló törvényjavaslat és indokolása. Pesti Hírlap, 1845. július 25.

¹¹¹ Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai XIX. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884, Jelentés 272.

¹¹² Ptrs. 237. §.

¹¹³ 1884. évi R. 16. §.

tudta bizonyítékkal alátámasztani, akkor az elmarad hasznát, amit – az alperes adatszolgáltatása hiányában – nem tudott pontosan meghatározni, becslőesküvel bizonyíthatta.¹¹⁴ A becslőeskü elfogadása vagy elutasítása már a bírón múlott. Amennyiben elfogadta, akkor az ítéletben rendelkezett arról, hogy „*tartozik továbbá alperes becslő esküt tenni arra, hogy a fentebb megítélt 132 frton felül 168 frttal nem gazdagodott.*”¹¹⁵

A kártérítés megállapítására emellett a főesküvel történő bizonyítást is alkalmazták, ami-re akkor szorulhatott a bizonyító fél, ha állítására semmilyen bizonyítéka nem volt.¹¹⁶ A perbeli esetben az alperes jogosulatlanul nyomtatott ki 300 példányt a felperes zeneművét is tartalmazó kiadványból. Az alperes állítása szerint csak 215 példányt adott el, 85 példány még raktáron volt, de állítását nem bizonyította. A felperes ezért főesküvel kínálta meg, ami az ítélet szerint azt jelentette, hogy az alperes köteles az eladott példányok után 86 Ft kártérítést fizetni, és ha az ítélet jogerőre emelkedését követő 15 napon belül nem teszi le a főesküt, hogy a készlet tényleg raktáron maradt, akkor további 34 Ft-ot kell végrehajtás terhe mellett fizetnie.¹¹⁷ Az 1911. évi Pp. az eskü különböző formáit elhagyta, csak az „eskü alatt” tett nyilatkozat maradt meg az 1952. évi Pp. hatálybalépéséig, amely a bizonyítási eszközök példálózó felsorolását követően leszögezi: eskünek a perben helye nincs.¹¹⁸

Megállapítható tehát, hogy 1884 és 1915 között a kártérítés megállapítása és mértéke elég gyenge eljárásjogi lábakon állt, amit megerősítenek a szerzői jog reformjáról 1906-ban tartott vitán felszólaló gyakorló jogászok is. Kenedi Géza szerint a kártérítés megállapításának módja a törvény legszerencsétlenebb eleme, hiszen a törvény a bíróra bízta a kár megállapítását, azonban nincs kihez fordulnia a bírónak, hiszen a szakértő bizottság csak műszaki kérdésekre adhat választ.¹¹⁹ Az Szjt. azonban nem zárja ki más szakértők alkalmazhatóságát, így miután a bíró beszerezte a bizottság szakvéleményét, „*gyakran ugyanazon tagok, a kik ott az országos bizottságban arról a kérdéstről már véleményt mondtak, szakértők gyanánt is meghívhatnak a törvényszékhez.*”¹²⁰ Szalai szerint közel harminc éven keresztül „*a bizottság a törvény szó szerinti szövegére utalva következetesen elzárkózott az elől, hogy nyilatkozzék arról, okoztatott-e kár és mennyi a kár összege? – és csak annak megállapítását volt hajlandó ellátni: fennforog-e bitorlás, vagy sem?*”¹²¹

Kenedi és Szalai Emil kijelentését némileg árnyalja a már hivatkozott perben a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság által megállapított példányonkénti 40 krajcáros összeg, amelyre a

¹¹⁴ Valentin v. Nádor és Klökner HU BFL – VII.2.c – 1893 – I.0832. p. 7.

¹¹⁵ Eggenberger v. Müller HU BFL – VII.2.c – 1889 – I.293. p. 2. Az ítéletábra a becslőeskü letételét mellőzte.

¹¹⁶ Ptrs. 230. § A főesküvel való bizonyítás akképp történik, hogy a bizonyító fél a döntő ténykörülmények iránt ellenfelét a főesküvel megkínálja, ha semmi más bizonyítéka nem létezik is. Ezen eskü a még a válaszban vagy viszonzásban is kínálható.

¹¹⁷ I. m. (114), p. 2.

¹¹⁸ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 166. § (2).

¹¹⁹ Kenedi: i. m. (20), p. 148.

¹²⁰ Kenedi: i. m. (20), p. 149.

¹²¹ Szalai Emil: Az új eljárás szerzői jogi perekben. Jogtudományi Közlöny, 1915. 5. sz., p. 62.

törvényszék az ítéletét és a főeskü összegét is alapította¹²² továbbá egy korábbi perben megállapított 10 Ft-os kártérítési összeg is.¹²³ Mindkét törvényszéki ítéletet helybenhagyta a Budapesti Ítéltábla, majd a királyi Kúria.

A modern eszmének megfelelő 1911. évi Pp. – sok tekintetben szakítva feudális jegyeket hordozó elődjével – főszabályként mondta ki, hogy amennyiben az eljárás során megnyugtatóan nem sikerült a feleknek bebizonyítaniuk a kár vagy az elmaradt haszon mértékét, akkor azt a bírónak kell minden körülmény figyelembevételével legjobb belátása szerint megállapítania, és ehhez biztosította a hivatalbóli bizonyítás lehetőségét is.¹²⁴ Az eljárási rendelet módosításával tehát a bíróság akár a felek kérelmére, akár hivatalból kirendelhetette a Szerzői Jogi Szakértő Bizottságot a kár tényének és a kártérítés mértékének kérdésében.¹²⁵ 1922-től csak annyiban változtak e szabályok, hogy előírták a bíróság haladéktalan értesítését, amennyiben a bizottság a kártérítés mértékének kérdésében vagy egyéb kérdésben véleményt nem tudna adni.¹²⁶

A kérdéskör aktualitását az adja, hogy a kirendelések napjainkban is rendre tartalmaznak olyan kérdéseket, hogy a felhasználás milyen mértékű szerzőijogdíj-fizetési kötelezettséget von maga után, az alperes az esetleges jogsértéssel milyen összegű gazdagodást ért el, milyen összegű elmaradt haszon állapítható meg, a jogosulatlan felhasználással mekkora összegű vagyoni hátrány keletkezett. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakértői véleményeiben megjelenő többnyire töretlen gyakorlat az, hogy *„[m]iután a díjak megállapítása a felek megállapodásán múlik, s csak szűkebb körben állnak rendelkezésre jóváhagyott vagy legalábbis közzétett tarifák, az eljáró tanácsok csak hozzávetőleges tételek megállapítására vagy a díj-, illetve kárösszeg-megállapításnál alkalmazandó ismérvek megjelölésére tudnak vállalkozni”*.¹²⁷ Arra tehát nem vállalkozik a testület, hogy megmondja mennyi az összeg, de arra igen, hogy az adott körülmények között sok-e vagy kevés, illetve próbál bizonyos támpontokat adni a kirendelőnek. A testület részéről így már könnyebben megválaszolhatók az olyan kérdések, amelyek arra kérdeznak rá, hogy a felperes által megjelölt X forint jogsértéssel elért gazdagodás eltúlzott összegű-e, a felperes szerzői jogainak megsértése esetén reális vagy túlzott mértékű-e, megfelelő mértékű-e az öt év távlatában érvényesített X forintos kárigény, vagy az ellenértékként teljesített X forint feltűnően aránytalannak minősül-e vagy sem az elvégzett munkához viszonyítva.

A testület a 2000-es évek elején a Szemere-féle javaslatához hasonló módon állapította meg például az illegális másolatokkal készített kár mértékét, amely nem más, mint a jogszerűen

¹²² I. m. (114), p. 6.

¹²³ Fischel v. Nádor HU BFL – VII.2.c – 1889 – I.0407. p. 5.

¹²⁴ 1911. évi Pp. 271. §.

¹²⁵ 1915. évi R. 15. §.

¹²⁶ 1922. évi R. 6. §.

¹²⁷ *Id. Ficsor Mihály* (szerk.): A szerzői jog gyakorlati alkalmazása a digitális online környezetben. Complex Kiadó, Budapest, 2010, p. 359.

forgalomba hozott művek nettó kiskereskedelmi ára.¹²⁸ Az SZJSZT-15/2000 számú ügyben felmerült kérdés miatt a testület elnöksége a 2001. március 21-én tartott ülésén külön foglalkozott e problémakörrel. A kirendelő büntetőbíróság ugyanis konkrétan rákérdezett arra, hogy szoftverek esetében a vagyoni hátrány miért azok kiskereskedelmi értékével azonos, így miért tartalmazza a megállapított hátrány a forgalmazás költségeit, a vámot vagy éppen a forgalmi adót.

Az eljáró tanácsnak, az elnökség állásfoglalására is figyelemmel hozott véleménye szerint a vagyoni hátrány eltérően számítható ki az egyes mű- és teljesítménytípusok, illetve különböző felhasználási módok esetén, így ezért a hivatkozott szakvéleményben leírt mód kizárólag a szoftverekre irányadó.¹²⁹

Összességében elmondható, hogy a testület ugyan jellemzően nem kíván állást foglalni számszaki kérdésekben, azonban 2000 óta mégis több tucat olyan szakvélemény született, amelyben különféle díjszabásokra történő utaláson túl valamiféle iránymutatásul kívántak szolgálni. A szerzői művek és felhasználási módok sokszínűsége és változatossága miatt utólag érthető a felsőházi módosító javaslat, amely már akkor el kívánta kerülni bármilyen számítási mód törvényi definiálását.

3.3. A bizottság ügyrendje

A bizottság első ügyrendjét a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1885. évben 43.019. szám alatt kibocsátott rendelete szabályozta.¹³⁰ A rendelkezésünkre álló adatok alapján tévesen jegyzi meg 1890-ben megjelent művében Knorr Alajos, hogy az ügyrend megállapítása „*még ez ideig meg nem történt, s így ha időközileg a szakértő bizottság vélemény adásra hívatnék fel, nem találna szabályt, mely szerint alakulhatna és eljárhatna*”.¹³¹

A bizottság belső eljárásrendjét szabályozó ügyrendek lényegesebb szabályai közé tartoztak a következők: a szakértők felkérése és meghívása a tanácsülésre, a tanácsülés lefolytatásának menete, illetve a bíróságnak küldendő jegyzőkönyv tartalma. A bizottság a szakvéleményét a kirendelő bíróság kérdéseire a közölt adatok alapján adta meg, amelynek érvényes elfogadásához az elnökkel együtt legalább öt tag jelenléte volt szükséges (Szjt. 33–34. §). Amint azt korábban már láttuk, a szakértők száma jogszabályban nem volt korlátozva, így az az évek során folyamatosan emelkedett.

A bíróság kirendelését követően az elnök vagy akadályoztatása esetén az elnökhelyettes kijelölte a tanács előadó tagját – aki a szakvélemény tervezetét 3-8 napon belül megküldte a bizottságnak –, valamint további két, a felmerült műszaki szakkérdésben járatos tagot.

¹²⁸ SZJSZT-04/2000 – Szoftver és hangfelvétel illegális másolása; az okozott kár mértéke.

¹²⁹ SZJSZT-15/2000 – Szoftver jogosulatlan többszörözése és terjesztése útján keletkezett vagyoni hátrány kiszámítása.

¹³⁰ Mutschenbacher: i. m. (55), p. 155–157.

¹³¹ Knorr: i. m. (38), p. 129.

Ez az eljárás 1897-től annyiban módosult, hogy az elnök legalább 5, legfeljebb 7 tagú szaktanácsot jelölt ki, valamint kitűzte a tanácsülés helyét és idejét. 1922-től az Szjt. már nem írta elő, hogy a bizottsági ülésekre minden tagot meg kell hívni,¹³² de ez a szabály tovább élt az ügyrendben. A gyakorlatban azonban a bizottság elnöke állandó öttagú albizottságokat nevezett ki a különböző tárgyú szakkérdések véleményezésére a képzőművészet, az iparművészet, az építészet, a zene, a színpad, a film, az irodalom és az ipari szerzői jog területén, ahova a kinevezést követő eskütételkor egyből be is osztották a tagokat.¹³³ Így a teljes tagság meghívása az ügyrend ellenére meghaladottá vált.

A gyakorlati területek szerinti kinevezés jogszabályba iktatására a bizottság által készített 1950. évi törvényjavaslatban (bővebben lásd a 4.4. fejezetet) került sor először. A javaslatban tételesen felsorolták az alakítani tervezett kilenc szaktanácsot, amelyek hatásköre valamennyi szerzői műre és azon túl is kiterjedt. Így az irodalmi ügyek, a zenei ügyek, a színház-, film- és táncügyek, az építészeti ügyek, az iparművészeti ügyek, a szabadalmi és ipari szerzői jogi ügyek, a festészeti, a grafikai és a szobrászati ügyek, a nemzetközi jogi vonatkozású, valamint az elvi és jogszabály-előkészítési ügyek. Ezt az általános és egyes gyakorlati területek szerinti beosztást a testület 1970 óta alkalmazza.¹³⁴

A tanácsüléseken az eljáró tagokon kívül minden más szakértő is jelen lehetett, véleményt nyilváníthatott és indítványt tehetett, azonban szavazati joggal csak a kijelölt tanácsstagok rendelkeztek.¹³⁵ A tanácsülésről jegyzőkönyv készült, amelyet a bizottság jegyzője (ma titkár, korábbi javaslatokban titoknak vagy tollvivő) vezetett. A jegyzőkönyv a keltezés és a jelenlévők nevén kívül tartalmazta az előadó tanácsstag nevét, a tárgyalta ügy rövid kivonatát és az adott vélemény szó szerinti szövegét.¹³⁶ A jegyzőkönyv, adott esetben, ezenfelül tartalmazta azt, hogy egyhangúlag, különvéleménnyel vagy eltérő indokolással fogadták-e el, ugyanígy az eltérő szavazatarányokat is fel kellett jegyezni.

Egy publikált jogesetből megtudható, hogy bizonyos ügyekben szavazategyenlőség alakulhatott ki. A jogeset szerint egy, a meghívókhöz használt metszetek jogosulatlan átdolgozása és többszörözése tárgyában indult perben az elnök által felkért első tanácsban szavazategyenlőség alakult ki, s mivel az eljáró tanács elnöke is tartózkodott, nem tudtak érdemi döntésre jutni. Ezért a bizottság elnöke eltérő összetételű tanácsot jelölt ki, amely már egyhangúlag megállapította, hogy a felperes tulajdonában álló alkotás önálló, eredeti alkotás, szerzője nem Hermann Kaulbach Mondfee c. festményét utánozta, hanem „az

¹³² Az 1921. évi Szjt. 34. § elhagyta az 1884. évi Szjt. ugyanezen §-ának első mondatát, ami a módosítást vonta maga után.

¹³³ MNL OL XIX-I-42, dr. Máté Károly általános elnökhelyettes 1947. július 16-i teljes ülésen elmondott megnyitó beszéde.

¹³⁴ http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_tagok.html.

¹³⁵ 1897. évi ügyrend 5–6. §, 1922. évi ügyrend 10. §.

¹³⁶ 1897. évi ügyrend, 1922. évi ügyrend 14. §.

*illusztrálásban az egész világban divatos motivumot (sarlóalakulag görbült testre helyezett női alak) használt fel”.*¹³⁷

A bizottság jegyzője, akit a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezett ki állományának tagjai közül, a tanácsülések során nem rendelkezett szavazati joggal. A bizottság titkársága meglehetősen kevés hellyel rendelkezett, így a tanácsüléseket, illetve teljes üléseket – beleértve a kinevezést követő ünnepélyes eskütételt is – a Magyar Tudományos Akadémia helyiségeiben, illetve közgyűlési termében tartották.¹³⁸

4. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság által kifejtett szakmai tevékenység¹³⁹

Az eddigiekben bemutatottuk, miként fogalmazódott meg Toldy Ferenc által a XIX. század első felében a szakértő bizottság szükségessége, hogyan formálta Szemere, később Arany a javaslatokat törvénnyé, mi indokolta idővel a speciális eljárásjogi és belső ügyrendi szabályokat, s nem utolsósorban megpróbáltuk feloldani a jog- és szakkérdés közötti ellentmondást.

A bizottság létének célja természetesen a szakvélemények kialakítása volt, amelyet most néhány jogesettel szemlétetünk. Két-három nem jelentős levéltári töredéktől eltekintve érdemi szakvéleményt ez idáig nem sikerült fellelni, csupán a közzétett hosszabb-rövidebb bírósági ítéletek indokolásából tudunk azokra következtetni. Ahogy Kenedi Géza is említette felszólalásában, ismeri „*az ott fennforgott és eldöntött, de sokszor a bíróságok által nem acceptált verdiktek*”,¹⁴⁰ tehát a bíróságok nem minden esetben adtak helyt maradéktalanul a szakvéleményben foglaltaknak.

4.1. A szerzői jogi szakértői tevékenység gyökerei

Mindeddig világos volt számunkra, hogy mi motiválhatta a magyar irodalmár-jogászokat a szakértői intézmény átvételére, de egy minta követésekor felvetődhet bennünk a kérdés, hogy vajon miért alakult így a törvény szövege abban az országban, ahol keletkezett?

Az első neves szerzői jogi szakvéleményt E. T. A. Hoffmann¹⁴¹ 1822-ben adta a Carl Maria von Weber zeneműkiadója által indított perben. A perbeli tényállás szerint a kiadó Schlesinger arra lett figyelmes, hogy A bűvös vadász című opera – bécsi eredetű – jogosulatlan zongoraátíratát árulják berlini könyvesboltokban. Az 1794. évi *Allgemeines Landrecht*

¹³⁷ Budapesti Királyi Törvényszék. 1910. október 1. – 58046. Szerzői jog, az Iparjogi Szemle melléklapja. 1910. 6–7. sz., p. 86–87.

¹³⁸ MNL OL XIX-I-42 1817/1949., MNL OL XIX-I-42 2496/1950.

¹³⁹ A bizottsági szakvélemények aktualitását hangsúlyozandó a korabeli esetekhez egy-egy mai esetet társítottunk.

¹⁴⁰ Kenedi: i. m. (20), p. 146.

¹⁴¹ Ernst Theodor Amadeus Hoffmann mellett, hogy a német romantika jeles írója volt, zenekritikusként, gyakorlójogászként, később bíróként is tevékenykedett.

(ALR) rendelkezése szerint nemcsak könyv, hanem zenemű is kiadói jog tárgya lehet. A berlini bíróságnak így azt kellett eldöntenie, hogy egy zongorakivonat (átdolgozás) is tárgya lehet-e a kiadói jognak. A berlini városi bíróság azon kérdésére, miszerint az eredeti Schlesinger-féle zongorakivonat alapján készült-e a bécsi jogosulatlan átirat, Hoffmann szakvéleményében elvetette a jogsértés lehetőségét, amit azzal indokolt, hogy a kiadónak nem elvontan a műre van szerzői joga (és ezáltal minden formában történő megjelenésére), hanem csak az általa készített zongorakivonatra. Hoffmann hasonlata szerint egy rézmet-szet sem sérti az eredeti festmény szerzői jogait. A bécsi kiadó tehát csak akkor sértette volna meg Schlesinger kiadói jogát, ha az övével azonos kottát hozott volna forgalomba.¹⁴² A porosz törvény ekkor még nem ismerte a szerzői mű absztrakt fogalmát, amely csak ezt követően terjedt el Európában.

Az első porosz szakértő bizottság elnöke, J. E. Hitzig által közzétett kommentár megemlíti, hogy a készülő porosz törvény kapcsán a Lipcsei Könyvkereskedők Bizottsága is közzétett egy javaslatot. A könyvkereskedők azzal érveltek a törvényjavaslat módosítása mellett, hogy *„[a]kármiilyen gondosan legyen is mind a kivétel, mind az általános tilalom (utánnyomások) meghatározva, a konkrét esetekben rendkívül nehéz lesz eldönteni, hogy egy íromány utánnyomásnak tekintendő vagy sem, és ahol a szakértők, akik az ellenérdekelte felek teljes iparágát jól ismerik, az utánnyomatokat egyértelműen felismerik, miközben a laikusokat a látszólagos okok esetleg megtévesztenék”*.¹⁴³

Az Arany-féle javaslatban megfogalmazott szakértői szerep így nagyban támaszkodott a korábbi érvekre, továbbá az 1837-ben felállított és egészen 1935-ig működő porosz–német szakértők tevékenységére, akik szakvéleményeik gyűjteményét időközönként közzétették. A szakvélemények olyan témakörben születtek, mint például világtérkép, szakácskönyv, fordítás, holdtérkép vagy botanikai mű utánnyomása.¹⁴⁴ A későbbiekben a szakvéleményeket már tematikusan válogatva tették közzé a szerző és kiadó alanyi joga, a szerzői jogi védelem tárgya, a szerzői jogi jogsértés és kártérítés szerinti elrendezésben.¹⁴⁵ Ez a tevékenység nagyban hasonlít a testület mai gyakorlatához.

¹⁴² Martin Kretschmer, Friedemann Kawohl: The History and Philosophy of Copyright. In: Simon Frith, Lee Marshall (ed.): Music and Copyright. Edinburgh University Press, 2004. p. 25.

¹⁴³ „Wie sorgsam aber auch die Ausnahmen, wie allgemein das Verbot (des Nachdrucks) gefaßt werden möge, so wird im concreten Falle es häufig außerordentlich schwierig sein, zu bestimmen, ob eine Schrift für Nachdruck zu halten sei oder nicht und wo der Sachverständige, welchem mit der ganzen Geschäftsart des Contrarenienten vertraut ist, den Nachdruck mit Deutlichkeit erkennt, wird vielleicht der Laie durch Scheingründe sich täuschen lassen” – idézi Hitzig, a porosz szakértői egyesület elnöke. In: Julius Eduard Hitzig: Das König. Preußische Gesetz vom 11. Juni 1837 zum Schutze des Eigenthums an Werken der Wissenschaft und Kunst gegen Nachdruck und Nachbildung. Dümmler, Berlin, 1838, p. 76.

¹⁴⁴ Ludwig Eduard Heydemann: Sammlung der Gutachten des Königlichen Preußischen Literarischen Sachverständigenvereins. Unger, Berlin, 1848, 2., 7., 9., 28., 39–40. számú szakvélemény.

¹⁴⁵ Otto Dambach: Gutachten des königlich preußischen literarischen Sachverständigenvereins über Nachdruck und Nachbildung aus den Jahren 1874–1889. Leipzig, 1891, p. 6–10. Két ilyen szakvéleményt idéz Knorr: i. m. (38), p. 214–224.

A szakértők szerepére szolgálhat példaként a XIX. század egyik lényeges találmányának, a fényképezés szerzői jogi megítélésének a változása. Ebben az időben a fényképek szerzői jogi megítélése még korántsem volt egységes. A fényképészeti alkotások védelméről először az 1862. évi bajor törvény rendelkezett, de a fényképet csak akkor részesítette szerzői jogi védelemben, ha művészeti műnek minősült. Ennek meghatározása azonban szakértői feladata volt.¹⁴⁶ A korabeli magyar szakirodalomban Suhayda János ismertette a fényképészeti művekhez kapcsolódó német szerzői jogi szakértői bizottságok gyakorlatát. A berlini szakértői egyesület 1857-ben a bíróság „azon kérdésre, vajon a fényképészet tisztán mechanikus eljárás-e? igenlő választ nyert. Ugyanott 1862-ben a követek háza oda nyilatkozott, hogy a művészeti munkálódás csak oly fényképeknél tekinthető létezőnek, melyeknél a fénykép felvételét a felveendő tárgynak összeállítása, rendezése és gruppirozása előzte meg. ... Az 1863-ik évben Lipcsében alakult külön bizottság azon eredményre jutott, hogy a fényképészeti felvétel — kivéve a színezetlen *graphicus* előállítványok *reproductioit* — a művészet művének tekintendő”.¹⁴⁷

A példából is látható, hogy a kirendelt szakértők véleményükkel nemegyszer alakítják a bírói gyakorlatot, s általa akár még a törvényi szabályozást is. Arany László 1876-os javaslatában a fényképészeti alkotások védelme még nem szerepelt, de 1878-ban közzétett tervezete már külön részben rendelkezett a fényképekről,¹⁴⁸ igazodva a kor fejlődéséhez. Az idézet arra is segít rávilágítani, hogy az egymásnak ellentmondó vélemények elkerülése végett miért volt szerencsés a magyar területekre bizottságot létrehozni.

4.2. A szerzői jogot keletkeztető egyéni, eredeti jelleg vizsgálata

Szerzői jogi törvényeink egészen 1999-ig nem határozták meg a szerzői jogi védelem alapjának tekinthető egyéni, eredeti jelleg követelményét, nem tartalmazták a szerzői jogi védelem szintjét el nem érő műkezdemények felsorolását (ötlet, elv, eljárás).¹⁴⁹ Ugyanígy nem volt kimondva az sem, hogy a folklór kifejeződései nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben. Azonban a bírói gyakorlatban mindezek a kérdések előkerültek, és többségében egyetértve a Szerzői Jogi Szakértői Bizottsággal, másutt mellőzve annak véleményét, közösen kialakították a szerzői jogi védelem határait.¹⁵⁰ A bíróságoknak több esetben azt kellett vizsgálniuk, hogy beszélhetünk-e egyáltalán műről, így jogsértésről, vagy a jogsértés, mű hiányában, meg sem történt.

Viszonylag korán egyértelművé vált, hogy a folklóralkotások nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt. A Budapesti Törvényszék előtti ügyben az alperes jogosulatlanul átdolgozta (utánképezte) a felperes két dalát. A bizottság megállapította ugyan az átdolgozást, „azon-

¹⁴⁶ Suhayda János: Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén IX. Jogtudományi Közlöny. Pest, Heckenast Gusztáv, 1868/28, p. 255.

¹⁴⁷ Suhayda: i. m. (146), p. 256.

¹⁴⁸ Arany: i. m. (59), p. 74. 71–76. §.

¹⁴⁹ Complex-kommentár az 1969. évi Szjt.-hez.

¹⁵⁰ A probléma körbejárásához kizárólag olyan ítéleteket válogattunk ki, amelyekben a szakértői bizottság kirendelése megtörtént, és az eljárást érdemi ítélettel zárták le.

ban azt is kijelentette véleményében, hogy a felperes két dala csak abban az esetben tarthat számot az Szjt.-ben adott védelemre, ha a két dal önálló szerzemény s nem a népköltészet terméke”.¹⁵¹ A bizonyítási eljárás során megidézett tanúk vallomásából megtudható az is, hogy „a felperes dala már 25 év óta él a nép ajkán”, valamint az is, hogy a népdalt már évekkel ezelőtt más leírta. Mivel a dalok nem állnak szerzői jogi védelem alatt, így jogsértés sem állapítható meg.

Ennél hosszabb folyamat kellett ahhoz, hogy a bírói gyakorlatban kikristályosodjon az egyéni, eredeti jelleg vizsgálata, a kutatási, illetve tényadatok elkülönüljenek az egyéni megfogalmazás védelmétől, illetőleg a különböző műtípusoknál elhatárolják az ötletet, elvet a védelemhez szükséges kifejezéstől.

Az első esetben a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megállapította, hogy az alperes kisebb módosításokkal lemásolta a felperes árjegyzékében szereplő gépek szerkezeti rajzait, azonban a Kúria helybenhagyta a keresetet elutasító másodfokú ítéletet. Az Ítéletábra szerint ugyanis a kérdéses ábrákat nem lehet a műszaki rajzok közé sorolni, „mert azok a gépek műszaki és belső szerkezetének kiűntetésére ki nem terjednek, hanem az árjegyzékek rendeltetésére tekintettel, leginkább a szövegben felsorolt tárgyak külső alakját ismertetik a vevő közönséggel”. Ennek megfelelően a Kúria – a bizottság ellenében – nem részesítette szerzői jogi védelemben az árjegyzékek rajzait.¹⁵²

A bíróság ekkor még nem a szerzői jogi védelem előfeltételéül szolgáló egyéniséget, eredetiséget vizsgálta, hanem sokszor arra alapozta ítéletét, hogy a törvény az adott műtípust megnevezi-e, vagy sem, művészi alkotás jött-e létre, vagy az illusztrációk csupán funkcionális ábráknak minősülnek.

Egy későbbi esetben – dr. Makoldy Sándor „A káromkodás elterjedése és büntetése hazánkban 1850-ig” című akadémiai székfoglaló értekezéséből történt engedély nélküli átvétel – a per fő kérdése annak megítélése volt, hogy vajon jogi személy vagy annak felelős szerkesztője követi-e el a bitorlást.¹⁵³ Egy hetilap a dolgozatban ismertetett korabeli káromkodásokat vett át szó szerint, ezért a bizottságnak azt kellett megállapítania, hogy a kutatások alapján nyilvánosságra hozott adatok a felperes egyéni megfogalmazásában ismertette állhatnak-e szerzői jogi védelem alatt. A bizottság véleményében előadta, hogy az „értekezés a felperes tudományos kutatásai alapján készült önálló írói mű, amely számot tarthat szerzői jogi védelemre, — s hogy a D. című hetilapban 'Huncfut, Kutyateremtette stb.' cím alatt megjelent cikk a felperes fogalmazásában vett át adatokat, és pedig olyanokat is a forrás megnevezése nélkül, amelyeket éppen a felperes kutatásai hoztak napfényre”.¹⁵⁴ A szakvélemény, így az ítélet is

¹⁵¹ Curia 1898. 4640. sz. ítélet. In: Kenedi: i. m. (43), p. 147.

¹⁵² 12284. C. (93. márcz. 28. 3999/93.) in: Márkus Dezső (szerk.): Felsőbíróságaink elvi határozatai. VII. 1894–1896. Grill, Budapest, 1897, p. 71.

¹⁵³ Az ítélet szerint a felelős szerkesztő a szerzői jog bitorlásában csak akkor vétkes, ha szándékosan vagy gondatlan magatartás mellett észlelte, hogy a megjelenő cikk bitorlást tartalmaz.

¹⁵⁴ 534. (1931. ápr. 30. — P. I. 1110 1929.) in: Térfy Gyula (szerk.): Grill-féle új döntvénytár. XXV. 1931–1932. Grill, Budapest, 1933, p. 248–249.

elismeri a kutatások révén előálló adatok értékét, de a szerzői jogi védelem feltételeként az egyéni, eredeti kifejezést határozza meg, így a forrás feltüntetése nélküli átvétel jogsértést eredményezhet.

Ezen az úton haladt tovább a Kúria, amikor ismét gépekről készült rajzok szerzői jogi védelmét vizsgálta. A perbeli tényállás szerint az alperes a forrás feltüntetése nélkül vett át nagy számban illusztrációkat a felperes *Gyorsfutású benzinmotorok* c. kiadványából. Az eljáró tanács feladta volt megállapítani azt, hogy lehetséges-e gépekről szerzői jogi védelemben részesíthető rajzokat készíteni. A bizottság álláspontja szerint „*valamely automobil benzinmotor működését magyarázó ábrák természetesen hasonlóak lesznek ugyan, de ha minden egyes szerző külön rajzolja meg azokat, legfeljebb véletlenül lesznek azonosak*”.¹⁵⁵ Szerencsére a Kúria ebben az ítéletében már túllépett a funkcionalitás vizsgálatán, sőt, elvi jellegű megállapítása szerint „*szerzői jogi védelemben csak oly művek részesülhetnek, amelyek valamely szellemi munkának önálló termékei s amelyek valamely gondolatnak bizonyos eredetiségét és személyes jellegét magánviselő egyéni alakban való intései. Valamely már létező gépnek vagy gépalkatrésznek oktatás céljára való megrajzolásában is önálló egyéni szellemi munka nyilvánulhat meg, mert az így készült rajz és ábra célja az, hogy a gép lényegét és működését mennél szemléltetettebbé, érthetőbbé tegye, amit különböző egyének más és más módon, más és más eredménnyel lesznek képesek elérni*”.¹⁵⁶ A Kúria a szerzői jogi védelmet már nem az önálló gondolathoz kötötte tehát, hanem az egyéni kifejezéshez. A Kúria indokolásban kiemelte, hogy „*magának a gondolatnak nem kell önállónak lenni, mert más által már megtestesített gondolatnak újabb egyéni feldolgozása esetén is védelemben részesülő mű állhat elő*”.¹⁵⁷ A felperes az eredeti kiadványban szereplő ábrákat saját maga rajzolta meg, az ábrákat saját maga látta el különféle jelzésekkel, magyarázó szavakkal.

Majd hetven évvel később hasonlóan érvelt a Szerzői Jogi Szakértő Testület egy olyan esetben, amikor műszaki szakvélemény szerzői jogi védelmének fennállásáról kellett állást foglalnia. A testület álláspontja szerint szerzői jogi védelemben részesülhet a szakirodalmi mű azzal, hogy „*a kifejtett gondolatok, tételek, tanok, megállapítások, megoldások a közkincsbe tartoznak, tehát közvetlenül a tartalomra a szerzői jogi védelem nem terjed ki, de a gondolatok megformálása, a kifejtés gondolatmenete, ekképpen a tartalom adott kifejezése és így közvetetten a kifejtett, formába öntött tartalom alkalmas a védelem kritériumainak való megfelelésre*”.¹⁵⁸

Az 1930-as évek közepén a képzőművészeti, majd irodalmi művek után ugyanez a kérdés merült fel az építészeti, majd szobrászművek esetében is. A Kúria 1935-ös ítélete elvi élel mondta ki, hogy az 1921. évi Sztj. az eszmét magát nem védi, hanem csak az eszme alapján létesített szellemi alkotást. A vitás kérdésben a felperes állítása szerint tőle származik az az

¹⁵⁵ 458. (1931. febr. 20. — P. I . 277/1930.) in: *Térffy Gyula* (szerk.): Grill-féle új döntvénytár. XXIV. 1930–1931. Grill, Budapest, 1932, p. 184.

¹⁵⁶ *Térffy*: i. m. (155).

¹⁵⁷ *Térffy*: i. m. (155).

¹⁵⁸ SZJSZT-27/2001 – Szakvélemények szerzői jogi védelme, a szerzői jogok gyakorlása.

ötlet, hogy a budai várban fekvő egyik épület bővítését a már meglévő épülettel összhangban tervezzék meg. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság véleménye szerint azonban az alperes tervei önálló, eredeti szellemi alkotásnak minősülnek attól függetlenül, hogy az eredeti elképzelés esetlegesen a felperestől származott. A szakvéleményből az is megismerhető, miként vették figyelembe a szerzők alkotói mozgásterét. Az, hogy a „világítóudvar elhelyezése és a lépcsőház megoldása egyformák a két tervben, a szakértői bizottság helyes megállapítása szerint egyrészt oly mellékes körülmények, amelyek a két terv önálló jellegét nem érintik; másrészt a megoldásnál figyelmen kívül nem hagyható adottságokból folynak”.¹⁵⁹ Ugyanígy nem befolyásolja az egész építészeti mű szerzői jogi védelmét, ha például nincs lehetőség a lépcsőház többfajta elhelyezésére. Hasonló elvet fogalmazott meg a testület egy későbbi, 2001-es szakvéleményében, miszerint „a tervezőnek a fizikai törvények és építészeti előírások szűkebb mozgási teret engednek, mint a képzőművészeti alkotásokat létrehozó szerzőnek”.¹⁶⁰

Végül a legfőbb bírói fórumnak azt kellett eldöntenie, hogy védelemben részesíthető-e a művekben feldolgozott téma. A perbeli esetben két síremléket kellett összehasonlítani a bizottságnak. A felperes állítása szerint az alperes felhasználta „a jó pásztort” ábrázoló szoborcsoportját, s ezáltal szerzői jogi bitorlást követett el. A bizottság, megvizsgálva a perben érintett síremlékeket, az alperes szobrát azért nem minősítette eredeti alkotásnak, „mert a peres szoborcsoport alkotói a felperes művének témáját teljes egészében átvették és az alakokat is ugyanolyan elrendezésben állították egymás mellé”.¹⁶¹ Az ítéletábrák a Kúria is – jelen esetben vélhetően helyesen – a szakvéleménnyel ellentétes álláspontra helyezkedett, mivel „bár a peres síremlék alkotói olyan művészeti elemeket használtak fel, amelyek a felperes szoborművében is észlelhetők, ezeket akként használták fel, hogy a felperes művével szemben új, eredeti művet alkottak”.¹⁶²

A Kúria ítéletét többek között arra is alapította, hogy az eltérő Krisztus-ábrázolások mellett a megjelenített szoborcsoportoknak más-más az elrendezésük: a peres felek másként helyezik el a jelenetben a főalak melletti két gyermeket, illetve a bárányokat is. „Krisztusnak bárányok és gyermekek között a jó pásztor alakjában ábrázolása nem a felperes eredeti gondolata volt. Hasonlóképpen nem új gondolat a jó pásztor szobrának síremlékkül állítása. De különben is a szerzői jog a szobrászati műben nem a mű eszméjének, 'témájának' nyújt védelmet, — ugyanazt a témát bárki szabadon feldolgozhatja, — hanem a téma megoldásában, vagyis a megvalósított műben megnyilatkozó azt a szellemi munkát védi, ami az ábrázolás módjával (stílusával), valamint az egyes alakok jellemző vonásainak kifejezésével, a szoborcsoport alakjainak elrendezésével a szobrászati műnek az alapeszme (téma) felfogása és érzékeltetése tekintetében az alkotója egyéniségéből eredő sajátosságát ad.”¹⁶³ Természetesen képek nélkül

¹⁵⁹ 596. (1936. jan. 23. — P. I. 4708/1935.) in: *Térffy Gyula* (szerk.): Grill-féle új döntvénytár. XXIX. 1935–1936. Grill, Budapest, 1937, p. 321.

¹⁶⁰ SZJSZT-38/2001 – Épület átalakítása során felmerülő egyes szerzői jogi kérdések.

¹⁶¹ 555/a. (1939. febr. 28. — P. I. 6069/1938.) in: *Térffy Gyula* (szerk.): Grill-féle új döntvénytár. XXXII. 1938–1939. Grill, Budapest, 1940, p. 273.

¹⁶² I. m. (161).

¹⁶³ *Térffy*: i. m. (161), p. 272.

nehéz megítélni a szoborcsoportok eredetiségét, azonban jelen esetben minden bizonnyal a Kúria döntése bizonyult helyesnek.

2008-ban, majd 2009-ben a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek azonos témakörben szünetelt két eltérő szakvéleménye egyazon sírról. A megbízó kérésére és az általa benyújtott iratok alapján az eljáró tanács megállapította, hogy „[a] síremlék összességében, a különféle elemek egyedi összeállításával, azok egymáshoz való viszonyával, arányaikkal és az anyagválasztással együtt mint kompozíció éri el a szerzői jogi oltalomhoz szükséges egyéni-eredeti jelleget”.¹⁶⁴ A bíróság kirendelésekor már több dokumentumot és fényképet is a testület rendelkezésére bocsátott, amelyek alapján egy másik összetételű bizottság már nem állapította meg a szerzői jogi védelem fennállását, mivel sokkal inkább típusírokról beszélhetünk, azonos – akár közkincsnek számító – elemek szokásos (nem egyéni) elrendezésében.¹⁶⁵ Ez a látszólagos ellentmondás segít rávilágítani arra, hogy mennyire lényeges a bíró mérlegelési jogköre, hiszen az eldöntendő vitát leginkább ő képes egészében látni a rendelkezésre álló tények, adatok és a felek előadásai alapján, még akkor is, ha „sokszor ármányilag készített chaosból kénytelen [a] tiszta igazságot kideríteni”.¹⁶⁶

Mindezen szakvélemények és ítéletek nagyban hozzájárulhattak ahhoz, hogy a hazai szerzői jogban megszülethessen a szerzői jogi védelemben részesíthetőség küszöbe, illetve megállapíthatók legyenek azok a szellemi alkotások, amelyek ugyan az ész szüleményei, de nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt. A törvényi szabályozás hiánya miatt a bírói gyakorlat munkálta ki¹⁶⁷ egyértelműen az eszmék, témák, ötletek vagy adatok védelmen kívülségét, és azt, miként kell a különböző műtípusoknál az egyéni, eredeti jelleget vizsgálni.

4.3. A szerzői jogi védelem tartalmának vizsgálata

Az 1884. évi, majd az e törvényt felváltó 1921. évi szerzői jogi törvényünk¹⁶⁸ a *dualista* felfogást követte, ami azt jelenti, hogy lehetőség volt a vagyoni jogok korlátlan átruházására; a szerző joga szerződés vagy halál esetére tett intézkedés által másokra is – akár korlátlanul, akár korlátozva – átruházható. Amennyiben tehát a felek a közöttük létrejött szerződésben erről rendelkeztek, akkor a szerzőt illető vagyoni jogok része vagy egésze a konszenzusuknak megfelelő terjedelemben szállt át. Ezzel a megközelítéssel áll szemben a *monista* felfogás, ami a személyhez fűződő és vagyoni jogok egységszintű megközelítését jelenti. Ez utóbbi felfogást tette magáévá az Szjt. 1969-től kezdve, amely csak kivételes és meghatározott esetekben engedi meg a szerző vagyoni jogainak átruházását, átszállását.

¹⁶⁴ SZJSZT-01/2008 – Síremlék szerzői jogi oltalma.

¹⁶⁵ SZJSZT-14/2009 – Síremlék szerzői jogi védelme.

¹⁶⁶ Lásd mottó.

¹⁶⁷ Alföldy Dezső: A magyar szerzői jog. Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1936, p. 172.

¹⁶⁸ A szerzői jogról szóló 1884. évi XVI. törvénycikk és az 1921. évi LIV. törvénycikk.

A szerző személyhez fűződő joga a névfeltüntetés, a nyilvánosságra hozatal mellett a mű integritásához való jog. Amíg például az 1999. évi Sztj. a munkaviszonyban létrehozott művek esetében megengedi a jogutód számára a művön a szerző beleegyezése nélkül, sőt tiltakozása ellenére történő változtatást, ez minden más esetben a szerzői jog megsértésének minősülhet. Az 1969. évi Sztj. előtti törvényeink azonban csak a mű, illetve lényeges tartalma nyilvánosságra hozatalának személyhez fűződő jogát tartalmzták, majd a BUE római szövegének 1931. évi implementálásával került be a bírói gyakorlatba a jogosulatlan megváltoztatás elleni fellépés joga. A római szöveg szerint: *„függetlenül a szerző vagyoni jogaitól, sőt még azoknak átruházása esetében is, a szerző megtartja azt a jogát, hogy ... ellenezze a mű minden eltorzítását, megcsonkítását, vagy más olyan megváltoztatását, amely becsületére vagy hírnevére sérelmes”*.¹⁶⁹

A Kúria által is vizsgált fő kérdés az volt, hogy a jogtulajdonos jogosult-e a művön változtatni, azaz a szerző jogutódja milyen terjedelemben szerezheti meg a vagyoni jogokat, élhet-e a változtatás személyhez fűződő jogával. Az ügy megértéséhez fontos kiemelni, hogy a korabeli Sztj. bitorlásnak minősítette a szerző beleegyezése nélkül a műnek egyéb közvetett elsajátítását, bárminemű átalakítását vagy felhasználását, még akkor is, ha egy jogszerű felhasználóval, sőt jogtulajdonossal állunk szemben, nem pedig egy közönséges bitorlóval.

Az egyik perbeli esetben például az alperes szerezte meg a felperes iparművész által készített plakát sokszorosítására és forgalomba helyezésére vonatkozó jogot. Az alperes azonban a plakáton jelentős módosítást végzett, majd azt a szerző hozzájárulása nélkül hozta forgalomba. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság feladata volt a bizonyítékként csatolt plakátok alapján megállapítani, hogy a művön végzett változtatás vajon bitorlásnak tekinthető-e, illetve a változtatással megsértették-e a szerző személyhez fűződő jogait. A bizottság szakvéleménye szerint az alperes a szerző eredeti plakátját *„oly változtatással sokszorosította és hozta forgalomba, amely változtatás a plakát művészi jellegét egészen megváltoztatta és művészi értékét leszállította, minél fogva ezt a szerző érdekeire nyilván sérelmes változtatást nem lehet olyannak tekinteni, amely a fentiek szerint megengedhető”*.¹⁷⁰

A királyi Kúria ítéletében választ keresett arra a joghézagra, hogy a jogosult végezhet-e a szerző hozzájárulása nélkül a művön a bitorlás szintjét el nem érő változtatást. A Kúria érvelése azon alapult, hogy ha a szerzői jog átruházása esetén is van lehetősége a szerzőnek a mű többszörözéséig a művön változtatni,¹⁷¹ *„akkor ebből a törvényhozónak arra az akaratára kell szükségképen következtetni, hogy még inkább meg kell védeni a szerzőt harmadik személyek által végzett változtatásokkal szemben, figyelemmel arra, hogy a változtatások a szerző*

¹⁶⁹ 1931. évi XXIV. tc. az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló római nemzetközi egyezmény becikkelyezése tárgyában, 6/a. cikk (1).

¹⁷⁰ 532. (1931. okt. 6. – P. I. 3896 1929.) in: *Térffy*: i. m. (154), p. 245.

¹⁷¹ Vö.: 1921. évi Sztj. 3. § (3) A szerző a szerzői jog átruházása esetében is végezhet a többszörösítés befejezéséig a művön oly változtatásokat, amelyek nem sértik annak a jogos érdekét, akire a szerzői jogot átruházták. Ez a rendelkezés a mű újabb kiadásaira is áll.

személyiségi jogait is érintik. Ezért a kir. Kúria szerint az Szjt. 3. §. (3) helyes értelmezéséből folyó jogszabály, hogy az, akire a szerző a szerzői jogot átruházta, a szerző beleegyezése nélkül a művön változtatást nem végezhet, kivéve, amikor az élet felfogása szerint feltehető, hogy ahhoz a szerző hozzájárulását meg nem tagadja.”¹⁷²

Az 1921. évi Szjt. e paragrafusához írt miniszteri indokolás szerint is „a szerzői jog átruházása annyiban mindig korlátozottnak tekinthető, hogy a szerző személyiségétől elválaszthatatlan jogok alanya továbbra is a szerző marad”.¹⁷³ Szükséges azonban a felhasználó-jogutód számára is hagyni olyan minimális mozgásteret, ami az elkerülhetetlen és minimális változtatáshoz szükséges (pl.: helyesírási hiba, elütés, a megrendelő megváltozott elérhetősége).

Erre az „élet felfogása szerint feltehető” mozgástérre mutatott rá a testület is abban a ki-
rendelésre készült, 2004. évi szakvéleményében, amelyben egy állami vállalat átalakítása során létrejött új gazdasági társaság a régi hagyományokkal bíró szárnyas emblémát az új tevékenységéhez igazította, azaz az embléma fölötti J. szöveget B. végződéssel toldotta meg. Az eljáró tanács szerint a szerzői jogi védelem alatt álló embléma és logó illetén való „megtoldása nem eredményezte sem a szerző személyhez fűződő jogainak (különösen a mű integritásához fűződő jognak), sem pedig vagyoni jogainak (különösen az átdolgozási jognak) a megsértését”.¹⁷⁴

A két alkalmazott grafikai művel kapcsolatos jogeset rámutat arra, hogy a szerző műve felett akár még annak átruházását követően is gyakorol bizonyos jogosultságokat. Ez a jogosultság azonban nem korlátlan, a művön végezhető, a törvényben nem szabályozott korrekciós határookra csak az egyes konkrét esetek alapján tudunk következtetni. A szakértői vélemények a jogalkalmazók vagy akár a mindennapi felhasználó számára éppen az ilyen összetett helyzetekben képesek iránymutatásul szolgálni.

4.4. Részvétel a szerzői jogi kodifikációban

A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság tagjai nemcsak az első szerzői jogi törvény elkészítésében és elfogadásában működtek közre, hanem a törvény alkalmazása mellett élt bennük a törvényt jobbító szándék, amelynek írásban és szóban egyaránt hangot adtak.

Az 1906-os jogászegyleti vitán felszólaló Kenedi Géza tarthatatlannak nevezte az 1884. évi Szjt. főbb rendelkezéseit. Előadásában többek között kifejtette, hogy „ostoba helyzetben vagyunk, ha egy olyan külföldi törvényt és akkor veszünk át, amikor ott, ahonnan átvesszük, nemcsak alkonyodik, hanem be is sötétedik”.¹⁷⁵ A német kodifikáció folyamatos szemmel

¹⁷² 532. (1931. okt. 6. — P. I. 3896 1929.) in: *Térfy*: i. m. (154), p. 244–245.

¹⁷³ Az 1920. évi február hó 16-ikára összehívott nemzetgyűlés irományai. XI. kötet. 129. Melléklet a 337. sz. irományhoz.

¹⁷⁴ SZJSZT-07/2004 – Embléma és logó szerzői jogi védelme.

¹⁷⁵ Kenedi: i. m. (20), p. 141.

kísérését fontosnak tartotta, de megjegyezte, hogy 1884-ben, a berni értekezlettel egy időben elfogadott magyar törvény alapjául szolgáló 1870. évi német törvény rég meghaladottá vált. A magyar törvény fogyatékoságai között említette a mozgófényképészeti művek szabályozatlanságát, a fogalmak pontatlanságát, a fordítás jogának rendezetlenségét, az elhúzódozó pereket és szakszerűtlen ítéleteket, amelyek sokszor az értelmetlen és ellentmondásos rendelkezéseken alapulnak. Talán Fényes Samu felszólalása világítja meg leginkább, hogy a gyakorló jogászok milyennek látták elfogadása után két évtizeddel az első Szjt.-t: „[d]e mi, a kik azt mondjuk, hogy nem értjük, még mindig többet értünk belőle, mint azok, a kik azt mondják, hogy értik, mert aki azt mondja, hogy érti, az egyáltalán nem érti”.¹⁷⁶

Kenedi Géza, más felszólalókhöz hasonlóan, sürgette a Berni Egyezményhez történő csatlakozást, ugyanis álláspontja szerint a csatlakozás korábban csakis a szemben álló osztrák–német kulturális érdekek miatt hiúsult meg.¹⁷⁷ Az első kifejezett csatlakozási nyilatkozatot először 1913-ban tette Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter a Kiadók Nemzetközi Kongresszusán, ezt azonban¹⁷⁸ az első világháború szerencsére megghiúsította. Az akkori szándékok szerint ugyanis az eredeti, 1886-os berni szöveget ültettük volna át, és nem az időközben Párizsban, később Berlinben revideált szövegeket.¹⁷⁹ Az új Szjt. és a Berni Egyezményt implementáló törvénytervezet csak 1918 júliusára készült el. Az új normáknak megfelelő törvényjavaslat eltörölte a védelem alakisághoz (beiktatás) kötöttségét, kiterjesztette a védelmet a némajátéokra, a koreográfiai művekre, az építészeti és az iparművészeti alkotásokra, valamint a „mozgófényképészeti” alkotásokra. A tervezetek biztosították volna a szerző számára a mű címének védelmét is, valamint a személyhez fűződő jogok közül a nyilvánosságra hozatal azon részjogosítványát, hogy a szerző jogosult a mű nyilvánosságra hozatala előtt a mű lényeges tartalmát közzétenni.¹⁸⁰

A bizottság 1919. október 7-én tartott teljes ülést az Akadémián, ahol az igazságügy-minisztertől megkapott törvénytervezetről – amely már fenntartások nélkül kívánta elfogadni a Berni Egyezményt a párizsi és a berlini módosításokkal együtt – Rákosi Jenő ismertette véleményét. Előadásában kifejtette, hogy az egyezmény elsődleges érdemének a kölcsönös védelmet tartja, míg bírálta a fordítási jog kiterjesztését. A magyar fordítói, kiadói körök régi érve ugyanis a csatlakozás ellen, hogy a kölcsönösség nemcsak a magyar íróknak jelent védelmet külföldön, hanem a külföldieknek is itthon, ezáltal megnehezítve a fordítások megjelenését. Rákosi Jenő álláspontja szerint az állandó irodalmi import miatt a külföldi nemzetek adófizetőivé válhatunk (ti. akkoriban a kiadás után néhány év elteltével engedély és jogdíjfizetés nélkül lehetett fordítani magyar nyelvre), a sikeres magyar írók pedig már

¹⁷⁶ Fényes Samu felszólalása. In: *Szladits*: i. m. (20), p. 190.

¹⁷⁷ Kenedi: i. m. (20), p. 152–153.

¹⁷⁸ Bővebben lásd: Kiss Zoltán, Munkácsi Péter: Magyarország 1922-es csatlakozása a Berni Egyezményhez. In: *Pogácsás*: i. m. (25), p. 285–308.

¹⁷⁹ Marton Sándor: A fordítás joga a szerzői jogi novellatervezetben. *Jogtudományi Közlöny*, 1914. 7. sz., február 13. p. 58.

¹⁸⁰ Szalai Emil: Szerzői jogunk reformja. *Jogállam: jog- és államtudományi szemle*, 1918, p. 496.

írás közben a külföldi ízlésre lesznek figyelemmel.¹⁸¹ A Berni Egyezményhez történő csatlakozást végül a trianoni békeszerződés írta elő.¹⁸²

Majd egy évtizeddel később, 1927-ben lett a bizottság tagja Balás P. Elemér, akinek ugyanabban az évben jelent meg a *Szerzői jogi reformtörvények* c. írása a külföldi államok szerzői jogászait foglalkoztató aktuális problémákról. Balás felhívta a figyelmet a követő jog (szóhasználatával: kísérőjog, azaz *droit de suite*), a védelmi idő egységesítésének, az előadóművész jogainak vagy éppen a rádiós sugárzás kérdéseire.¹⁸³ Mindez előkészületként és figyelemfelhívásul szolgálhatott a BUE 1928-as római felülvizsgálatához, amelynek eredményeként – többek között – elismerték a szerző személyhez fűződő jogait, így a névfeltüntetés, a nyilvánosságra hozatal és a jogosulatlan megváltoztatás elleni fellépés jogát, továbbá nevesítették a rádiós sugárzást mint felhasználási módot.¹⁸⁴ Mint részes tagállam Magyarország a Berni Egyezmény római szövegét az 1931. évi XXIV. törvénycikkkel ültette át. Ez az 1921. évi Sztj.-t ugyan nem módosította, de a bírói gyakorlat már figyelembe vette.¹⁸⁵

Mindezen előzmények hatására az igazságügy-minisztérium elérkezettnek látta az időt, hogy felülvizsgálja az 1921. évi Sztj.-t, amely a fejlődő nemzetközi jogi környezet árnyékában egyre több belső ellenmondást és archaizmust hordozott. Ilyen archaizmusnak számított például 1970-ig a szerzői jogi jogsértésre Arany által általánosan bevezetett bitorlás kifejezés is, amelyhez Révai Mór Jánosnak egy saját jogesete kötődik. A per lényege a következő: a Révai Intézet 1904-ben több kiadvány szerzői jogát megvásárolta, s ebből néhányat – felhasználva az eredeti nyomólemezeket – 1922-ben változatlan formában újra kiadott. Az 1921. évi Sztj. 3. §-a biztosította a szerzőnek, hogy a szerzői jog átruházása esetében is végezhet a többszörösítés befejezéséig a művén oly változtatásokat, amelyek nem sértik annak a jogos érdekét, akire a szerzői jogot átruházták; míg a 6. §-ának 3. pontja értelmében bitorlásnak számított az olyan kiadás, amelyet a szerző vagy a kiadó a köztük fennálló szerződés vagy a törvény ellenére jelentet meg. E két szabály a gyakorlatban – s

¹⁸¹ Rákosi Jenő: A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság jelentése. In: Heinrich Gusztáv (szerk.): Akadémiai Értesítő. MTA, Budapest, 1919, p. 229–235.

¹⁸² 1921. évi XXXIII. tc. az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákokkal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről 222. cikk: „Magyarország kötelezi magát, hogy a megszabott alakszerűségek mellett, s a jelen Szerződés életbelépésétől számított tizenkét hónap eltelte előtt csatlakozni fog az irodalmi és művészeti művek védelme tárgyában Bernben 1886. évi szeptember hó 9-én kötött, Berlinben 1908. évi november hó 13-án módosított és Bernben 1914. évi március hó 20-án aláírt pótgjegyzőkönyvvel kiegészített nemzetközi egyezményhez.”; 1922. évi XIII. tc. Magyarország belépéséről az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult berni nemzetközi Unióba.

¹⁸³ Balás P. Elemér: Szerzői jogi reformtörvények. Csáthy Ferenc Egyetemi Könyvkereskedés és Irodalmi Vállalat Rt., Budapest, 1927.

¹⁸⁴ Alkér Kálmán: A római szerzői jogi értekezlet eredményei. Jogállam: jog- és államtudományi szemle. 1928, p. 343–353.

¹⁸⁵ Lásd az előző alfejezetet.

a Bizottság értelmezésében is – azt eredményezte, hogy egy változatlan második kiadás, annak ellenére, hogy a szerzői jogot teljes mértékben átruházták, bitorlást eredményez, ha a kiadó elfelejti az újabb kiadást megelőzően a szerzőt értesíteni. Révait nem elsősorban a felperes hálátlansága (ti. hogy a háborút követő években egyáltalán valaki kiadja a művét), s nem is a bizottság szakvéleménye bőszítette fel, hanem az, hogy egy adminisztrációs hiba miatt a bitorlás mint legsúlyosabb kiadói tett elkövetésével bélyegezték meg. *„Ennek az egy szónak beiktatása a magyar törvénybe okozza azt, hogy ha valaki egyhuzamban elolvassa a német Urheberrecht-törvényt, az olyan benyomást tesz, mintha az evangéliumot olvasná. Egy szelíd, szép, paragrafusokba foglalt áttekintése a szerző és kiadó közötti viszonyoknak. Ha valaki a magyar törvényt együltében elolvassa, úgy érzi, mintha a hetediziglen büntető Isten szabna törvényt egymást halálra üldöző ellenségek között.”*¹⁸⁶

A minisztérium felkérésére Balás P. Elemér 1933-ban készítette el saját törvényjavaslatát. Sajnos ez a javaslat is a háborús időszak áldozata lett.¹⁸⁷ 1945 után a minisztérium újra rászánta magát a szerzői jog kodifikációjára, ezért megbízták a Szerzői Jogi Szakértő Bizottságot e feladat koordinálásával. Amellett, hogy elővették Balás javaslatát, amelyet 1947-ben indokolással együtt kiadott a Magyar Jogászegylet, Kerekesházy József felvette a kapcsolatot valamennyi korábban szerzői jogi kodifikációval foglalkozó személlyel. Azonban sem az időközben külföldre távozott, és ezért amúgy sem vállalható Pohárnok Zoltán festőművész anyagából, sem az Auschwitzban elhunyt Szalai Emil örökségéből nem került elő törvényjavaslat-kezdemény. Így az egyedüli kiindulási pont Balás javaslata lehetett.¹⁸⁸

A bizottság közel egy tucat érdek-képviselői szervezettel és a minisztériumokkal egyeztetve törekedett az 1921. évi Sztj. módosítására. A Balás-féle javaslat szélesebb támogatottsága érdekében a minisztérium ankét-sorozatot szervezett, de az érdekeltek végül megegyeztek abban, hogy átfogó reform helyett elegendő az Sztj. kisebb mértékű módosítása. A Magyar Írók Szövetsége és a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete 1948 májusában készült törvényjavaslata a kiterjesztett hatályú kollektív szerződések, a könyvkölcsönzés utáni díjfizetés, a fizető köztulajdon,¹⁸⁹ valamint a követő jog – amely csak a BUE 1948. évi módosításával került az egyezménybe – intézményének bevezetését, valamint a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság választott bírósági többletjogosítványokkal történő felruházását irányozta elő. Ez a rövidebb javaslat az igazságügy-minisztériumban rekedt.¹⁹⁰

Látva a helyzetet, Kerekesházy József maga próbálta előrébb vinni a bizottságot érintő módosításokat, ezért 1950 őszén önálló bizottsági törvénymódosító javaslatot terjesztett fel,¹⁹¹

¹⁸⁶ Révai: i. m. (13), p. 21.

¹⁸⁷ Bővebben lásd *Rusztli Hunor*: Dr. Balás P. Elemér szerzői jogi törvényjavaslata. Jogtörténeti szemle: az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékének közleményei, 7. évf. 1. sz., 2005, p. 41–44.

¹⁸⁸ MNL OL XIX-I-42 370/1946. 1946. évi tevékenységi kimutatás.

¹⁸⁹ 1999. évi Sztj. XIV. fejezetének címe szerinti elnevezés: járulékfizetés a védelmi idő eltelte után.

¹⁹⁰ MNL OL XIX-I-42 Kerekesházy József 1949. október 14-i feljegyzése.

¹⁹¹ MNL OL XIX-I-42 2820/1950.

amely a meglévő rendelkezések hatályon kívül helyezésével és új szakaszok beiktatásával rendezte volna a bizottság elnökségének, titkárságának és szaktanácsainak beosztását, eljárási szabályait, valamint a választott bírósági eljárást. Kerekesházy ezzel a javaslattal sem tudott előrébb jutni.

A kodifikációs törekvéseket a népművelődési minisztérium elviekben továbbra is támogatta,¹⁹² a tárcaközi egyeztetések során pedig arról is született megállapodás, hogy az új szerzői jogi törvény terjedelme 120 paragrafus legyen, amelyhez további 40 oldalnyi általános és részletes indoklás elkészítése szükséges. Az egyeztetéseken megállapodtak abban, hogy a javaslat megírására egy kodifikációs bizottságot hoznak létre, amelynek a vezetője Kovács István, a Magyar Jogászegylet és a Szabadságharcos Egylet főtitkára, tagjai Nizsalovszky Endre, Beck Salamon és Alföldy Dezső lettek volna.¹⁹³ A megbízáshoz szükséges anyagi forrásokat azonban rendre nem sikerült előteremteni.

Lassan a bizottságnak is be kellett látnia, hogy az 1946-os kodifikációs kezdeményezést és az 1947-es bizottsági kinevezést ellenjegyző Ortutay Gyula kultuszminister körül a politikai légkör annyira megváltozott, hogy szerzői jogi kodifikációról már nem, legfeljebb a (szakmai) túlélésről lehetett gondolkozni. Ortutay szerepét 1949 júniusától Révai József, az 1950 júliusában koholt vádak alapján letartóztatott, nem sokkal később az Andrássy út 60.-ba hurcolt Ries István igazságügy-miniszter helyét pedig Molnár Erik vette át. Mindezek után a sokat látott Kerekesházy Józsefet – aki 1945-ben törvényszéki bíróból lett a Népbíróságok Országos Tanácsának népfőügyésze¹⁹⁴ – is biztosan megdöbbenette a népművelődési minisztérium elnökségéről 1950 szeptemberében érkező kérdés: *„milyen következményekkel járna, ha Magyarország felmondaná nemzetközi megállapodásait, melyek a szerzői jog területén fennállnak?”*¹⁹⁵ Válaszában megpróbálta röviden, de mindenre kiterjedően ismertetni mivel járhat az, ha akár Magyarország mint tagállam kilépne a Berni Egyezményből vagy az UNESCO-ból, vagy a társadalmi érdekképviseletek révén megszüntetné a kapcsolatait a SACEM, a BIEM vagy más nemzetközi szervezettel. Kerekesházy nem győzte hangsúlyozni, hogy a különböző nemzetközi egyezményeket ismételten aláírtuk, törvényileg átültettük, a Minisztertanács jóváhagyta; a BUE-t legutóbb az 1948-as brüsszeli konferencián írta alá a kormány. Kiemelte, hogy a kilépéssel ugyan megspórolnánk némi tagdíjat, de a szervezetekben való tagságunk, a BUE-ban elfoglalt központi tagságunk számtalan érdekérvényesítési előnnyel jár. A felmondás eredményeként viszonyosság nélkül használhatnánk fel külföldi műveket, viszont ezt követően többek között a magyar művek sem lennének védettek sehol a világban, elesnénk a befolyó valutától, megszűnne a szerzői jogi kapcsolat a többi népi demokráciával. Ennél a pontnál Kerekesházy ügyesen a pénzügyminisztérium és a külügyminisztérium illetékességét hangsúlyozta. A történések ismeretében feltételez-

¹⁹² MNL OL XIX-I-42 válasz a 2973/1950. levélre.

¹⁹³ MNL OL XIX-I-42 3004/1950.

¹⁹⁴ A Magyar Távirati Iroda 1945. április 6-i közleménye.

¹⁹⁵ MNL OL XIX-I-42 3067/1950.

zük, hogy Révai József végül kultúrpolitikai vagy gazdasági okokból elvetette ezt az ötletet, hiszen ekkor Magyarországnak nagyjából évi 1 millió Ft jogdíjforgalma volt devizában, a BUE-tagság pedig kb. évi 4 ezer Ft terhet jelenthetett.¹⁹⁶

1950 októberében értesült a bizottság arról, hogy az igazságügyi minisztérium megkezdte a gazdasági tárgyú törvények felülvizsgálatát. Ennek során hatályon kívül kívánták helyezni a kereskedelmi törvényben szabályozott bizományi, szállítmányozási, fuvarozási, és kiadói ügyletekre vonatkozó rendelkezéseket.¹⁹⁷ Kerekesházy József azt javasolta a minisztériumnak, hogy a hatályon kívül helyezéssel egy időben gondoskodjanak a kiadói szerződések szabályozásáról, lehetőleg a már meglévő szerzői jogi jogszabályok és kialakult bírói gyakorlat figyelembevételével.

Ugyancsak ebben a hónapban a Szerzői Jogvédő Hivatal létrehozását a tárcaközi egyeztetéseken már kész tényként kezelték, Zakár János osztályvezető és Batta János előadó biztosította Kerekesházy Józsefet, hogy az átszervezés a bizottságot nem fogja érinteni, mivel az egy *„érdekeltség felett álló jogászai testület, pártatlan, és mint ilyen tovább fog működni”*.¹⁹⁸ Az emlékeztető szerint a bizottság a hivatal létesítéséről szóló rendelet megjelenéséig további intézkedést nem igényel.

A minisztériumok késlekedése érthető volt a vezető politikai elit cseréje, a folyamatosan változó kodifikációs irányok közepette. Az Irodalmi Alap, majd a Szerzői Jogvédő Hivatal felállítása lefoglalta a kulturális és szerzői jogi kérdésekkel foglalkozó hivatalnokokat, akik a szerzői jogi változásokat naprakészen tudták minisztertanácsi rendeleti szinten kezelni. Elégségesnek tartották, hogy az amúgy is megbízhatatlan tagságú Szerzői Jogi Szakértő Bizottság jövőjéről majd a változások megszilárdulását követően rendelkezzenek.

5. Befejezés

Nem mindenki sajnálta a bizottság megszüntetését. Székely János a szakértőkről írt monográfiájában eleve vitatta a szakértői bizonyítás helyességét az irodalom és művészet kérdéseiben. Álláspontja szerint a szakértők elsősorban a művek művészeti értékéről nyilatkoznak, amit nem tart helyénvalónak, az öt- vagy héttagú tanácsban hozott szakvéleményt pedig már inkább tekinti ítélezési, semmint szakértői tevékenységnek. Székely a szakértők alkalmazása helyett helyesebbnek tartaná a szerzői jogi vitákra szakosodott bírói tanácsok bevezetését, ahol a *„művészeti-irodalmi műveltséggel és érzékkel rendelkező szakbíró mellett*

¹⁹⁶ MNL OL XIX-I-42 Magyar Nemzeti Bank Bankosztály 1950. július 12-én kelt kimutatása: Szerzői jogdíj címén 1949. évben engedélyezett és átutalt összegek. Ez alapján elmondható, hogy a jogdíjforgalom 70%-át az Amerikai Egyesült Államokkal, Angliával és Franciaországgal, mintegy 10%-át pedig a Szovjetunióval bonyolítottuk.

¹⁹⁷ MNL OL XIX-I-42 3076/1950.

¹⁹⁸ MNL OL XIX-I-42 3130/1950.

az érintett körökből kikerülő ülnökök” foglalnának helyet.¹⁹⁹ E javaslattal visszatérhetnénk a XIX. századi választott bírósági modellhez, az ülnökök kiválasztása pedig ismét annyiban lenne kérdéses, hogy a két ülnök nem rendelkezhet valamennyi művészeti ágra vonatkozó megfelelő ismerettel.

Az előbbiekre is figyelemmel érdemes lenne bevezetni már az elsőfokú szerzői jogi perekben (legalább „a bitorlási, a szerzőségi és a közös jogkezelés keretében gyakorolt jogok és díjigények érvényesítése iránti perekben”²⁰⁰) a társas bíraskodást, valamint visszaállítani a törvényszékek korábbi gyakorlatát, amely jellemzően egy tanácsra szignálta²⁰¹ a szerzői jogi pereket, biztosítva a bírói szakosodás lehetőségét.

Palágyi Róbert, a MARS korábbi jogtanácsosa, kommentárjában – feltehetőleg kényszerűségből – egyetértett a politikai vezetés azon érveivel, hogy a bizottság 1945 után indokolatlan méretűvé és gazdaságtalanul naggyá nőtt.²⁰² Írásában mindenképpen amellett érvelt, hogy jó volna az átmeneti helyzetet megszüntetve újra létrehozni egy kisebb adminisztrációs új bizottságot.²⁰³ Szerencsére ez így is történt.

A jelen tanulmány terjedelmi korlátai között eddig juthattunk a hazai szerzői jogi szakértés történetében. A kutatást több ágon kell folytatni, hiszen bizonyosan rejtőznek még szakvélemények, ítéletek más levéltárakban, hagyatékokban. Ugyanígy sok újdonsággal szolgálhat az 1884. évi Sztj.-vel felállított horvát–szlavón szakértői bizottság történetének a feltárása, amely minden bizonnyal 1918-ig működött Zágrábban.²⁰⁴

Az egész szerzői jogon belül ez a bizonyítási eszköz mondhatni csekély jelentőségű, mégis, reméljük, hogy sikerült bemutatni, mennyi szállal kötődik a hazai és nemzetközi jogfejlődéshez, miként formálódtak a törvényjavaslatok szövegei, és mindezek hogyan befolyásolhatják életünket az alkotás, a műélvezet vagy a jogérvényesítés során.

¹⁹⁹ Székely János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1967, p. 58–59.

²⁰⁰ A Szerzői Jogi Szakértő Testület tanulmányai a szerzői jog digitális világhoz való alkalmazkodásáról. Szakértői elemzés a szerzői jogi jogérvényesítésről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 9. (119) évf. 3. sz., 2014. június, p. 117–118.

²⁰¹ A testület 2000 és 2013 között 411 db alapszakvéleményt készített. A 190 db bírósági kirendelésből 98 db érkezett a Fővárosi (Bíróság) Törvényszéktől, ezen belül is 58 db a 8. P. tanácstól, 40 db kirendelés (többségében 2011 után) további 15 tanács között oszlik meg.

²⁰² Nincs arról feljegyzés, hogy az elnök részesült-e díjazásban, azonban a jegyző mellett mindössze egy hivatalsegédet kellett még a minisztériumnak fizetnie, a szakértők közül pedig csak az részesült díjazásban, aki szakértőként járt el.

²⁰³ Palágyi Róbert: A magyar szerzői jog zsebkönyve. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959, p. 112–113.

²⁰⁴ A bizottság tényleges működésének megismeréséhez kiinduló pont lehet a gróf Khuen-Héderváry Károly horvát–szlavón bán által 1887-ben elfogadott zágrábi ügyrend, valamint az 1901–1907 közötti időszakra kinevezett 24 tagú zágrábi bizottság névsora. Ebben az időszakban a bizottság elnöke Luka Marjanović, alelnöke pedig Josip Pliverić egyetemi professzor volt.

A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság tagjai 1884–1952 között²⁰⁵**Az SZJSZB elnökei**

Jókai Mór (1884–1896)
 Arany László (1897–1898)
 Szily Kálmán (1898–1924)
 Lukács György (1927–1932)
 Balogh Jenő (1933–1939)
 Jalsoviczky Károly (1940–1945)
 Balás P. Elemér (1946–1947)
 Gellért Oszkár (1948–1952)

Az SZJSZB alelnökei

Arany László (1884–1896)
 Szily Kálmán (1897–1898)
 Végh János (1898–1920)
 Hubay Jenő (1921–1932)
 Balás P. Elemér (1933–1945)
 Heltai Jenő (1946–1952)

Általános elnökhelyettes

Máté Károly (1948–1952)

Az SZJSZB jegyzői

Szász Károly, dr. (1897–1908)
 Kapitány Kálmán, dr. (1909–1914)
 Kupcsay Felicián, dr. (1915–1932)
 Mariay Ödön, dr. (1933–1945)
 Kerekesházy József, dr. (1946–1952)

Ágotai Géza, dr. (1939–1945)
 Alföldy András, dr. (1946–1952)
 Alföldy Dezső, dr. (1946–1952)
 Alkér Kálmán, dr. (1933–1945)

Angyal Pál, dr. (1921–1952)
 Apáthy István, dr. (1884–1890)
 Áprily Lajos (1939–1945)
 Arany László (1884–1890)

Babits Mihályné Tanner Ilona (1946–1952)
 Bakonyi Károly (1921–1926)
 Balás Károly, dr. (1939–1945)
 Balás P. Elemér, dr. (1927–1952)
 Balázs Béla (1946–1952)
 Bálint Lajos (1946–1952)
 Balló Ede (1921–1939)
 Balogh Béla (1927–1932)
 Balogh Jenő, dr. (1921–1945)
 Balogh Jolán, dr. (1946–1952)
 Balogh József, dr. (1933–1939)
 Balogh Kálmán, dr. (1933–1945)
 Banner János, dr. (1946–1952)
 Bárány Istvánné dr. Oberschall Magda, dr. (1946–1952)
 Baranyay Jusztin, dr. (1939–1952)
 Bárdos Lajos (1939–1952)
 Bársony István (1921–1932)
 Bartha Dénes, dr. (1939–1945)
 Bartók Béla (1921–1932)
 Bartók György (1927–1932)
 Bayer Elemér, dr. (1921–1926)
 Beck Salamon, dr. (1946–1952)
 Bellovics Imre (1903–1920)
 Benczur Gyula (1884–1920)
 Bencs Zoltán, dr. (1927–1939)
 Benedek Marcel, dr. (1933–1945)

²⁰⁵ A Budapesti Közlöny, a Magyar Közlöny, és a Szabadalmi Közlöny alapján összeállította Legeza Dénes. Az elnökök kivételével a kinevezési időszakok – a hiányos életrajzi adatok miatt – nem tudják figyelembe venni a halálozási időpontokat, az esetleges lemondásokat vagy időközbeni kinevezéseket.

- Benes Zoltán, dr. (1939–1945)
 Benkő Gyula (1897–1932)
 Benkő Kálmán (1897–1914)
 Beöthy Ottó (1946–1952)
 Bercsényi Béla (1897–1902)
 Bernát István, dr. (1921–1945)
 Bernáth Aurél (1946–1952)
 Bibó Lajos (1939–1945)
 Bingert János, dr. (1933–1945)
 Bóka László, dr. (1946–1952)
 Bókay Árpád, dr. (1915–1920)
 Bókay János, dr. (1939–1945)
 Bortnyik Sándor (1946–1952)
 Bud János, dr. (1939–1945)
 Buza László (1927–1932)
- Castiglione Henrik (1946–1952)
 Cholnoky Jenő, dr. (1921–1945)
 Czako Elemér, dr. (1915–1945)
 Czóbel Béla (1946–1952)
- Csánk Béla, dr. (1946–1952)
 Csánki Dezső, dr. (1921–1932)
 Csánky Dénes, dr. (1939–1945)
 Császár Elemér, dr. (1921–1926, 1933–1945)
 Csathó Kálmán (1927–1932)
 Csató Sándor (1946–1952)
 Csiky Kálmán, dr. (1897–1908)
 Csók István (1921–1932)
- Devecseri Gábor, dr. (1946–1952)
 Dárday Sándor, dr. (1909–1914)
 Dékány István, dr. (1939–1945)
 Derzsy Gergely (1933–1945)
 Dezsényi Béla, dr. (1946–1952)
 Dóczy Jenő, dr. (1933–1939)
 Dohnányi Ernő, dr. (1921–1945)
 Dolin Elek, dr. (1939–1945)
 Domanovszky Sándor, dr. (1927–1952)
- Egry József (1946–1952)
 Elekes Dezső, dr. (1946–1952)
 Ellinger Ede (1884–1920)
 Enyvvári Jenő, dr. (1939–1945)
 Erdei Ferenc, dr. (1946–1952)
 Erdey Dezső (1939–1952)
 Erdősi Károly, dr. (1933–1945)
 Erkel Ferenc (1884–1896)
- Fábíán László, dr. (1946–1952)
 Falk Miksa, dr. (1884–1908)
 Fay Béla, dr. (1946–1952)
 Fejes Sándor (1933–1939)
 Fejérpataky László, dr. (1915–1926)
 Fellner Frigyes, dr. (1927–1939)
 Ferenczi Zoltán, dr. (1921–1926)
 Ferenczy Noémi (1946–1952)
 Festetics Andor, gr. (1897–1926)
 Fittler Kamil (1897–1914)
 Fitz József, dr. (1939–1945)
 Fodor Ferenc, dr. (1939–1945)
 Fülei-Szántó Endre, dr. (1939–1952)
- Gellért Oszkár (1946–1952)
 Genthon István, dr. (1939–1952)
 Gerevich Tibor, dr. (1939–1952)
 Gergely Pál, dr. (1946–1952)
 Ghyczy Béla, dr. (1946–1952)
 Giesswein Sándor, dr. (1915–1926)
 Glatz Oszkár (1933–1945)
 Goda Gábor, dr. (1946–1952)
 Gombás Pál, dr. (1946–1952)
 Gopcsa László, dr. (1915–1932)
 Granasztói Pál (1946–1952)
 Gregersen Hugó (1939–1952)
 Gróh István (1921–1932)
- Györgyi Dénes (1933–1939)
 Gyulai Pál, dr. (1884–1914)

- Gyulay Ferenc, dr. (1933–1945)
- Haász Aladár, dr. vit. (1939–1945)
- Hadik Béla, dr. (1946–1952)
- Hajnal István, dr. (1939–1952)
- Halla Aurél, dr. (1933–1945)
- Hampel József, dr. (1897–1914)
- Haranghy Jenő, dr. (1933–1945)
- Harsányi Zsolt, dr. (1921–1945)
- Hatschek Ignác (1884–1902)
- Hauszmann Alajos (1884–1926)
- Haynal Imre, dr. (1946–1952)
- Heinrich Gusztáv, dr. (1903–1926)
- Helbing Ferenc (1933–1945)
- Heller Farkas (1927–1932)
- Heltai Jenő (1921–1939, 1946–1952)
- Herczeg Ferenc, dr. (1921–1945)
- Herzog József, dr. (1939–1945)
- Hevesi Sándor, dr. (1921–1939)
- Hézser Aurél, dr. (1939–1945)
- Hindy Zoltán, dr. (1939–1945)
- Hlatky Endre, dr. (1933–1945)
- Hoffmann Alfréd (1884–1908)
- Hoffmann Edith, dr. (1939–1945)
- Hoffmann József, dr. (1897–1908)
- Hoitsy Pál, dr. (1909–1932)
- Hollenczer László (1921–1932)
- Hornyánszky Gyula (1927–1932)
- Hornyánszky Viktor (1890–1926)
- Horonyi-Pálfi Aurél, dr. (1939–1945)
- Horváth Barna, dr. (1946–1952)
- Horváth Lajos (1884–1914)
- Horváth Zoltán (1946–1952)
- Hubay Jenő, dr. (1897–1939)
- Hunfalvy János, dr. (1884–1890)
- Huszka Jenő, dr. (1921–1945)
- Hütl Dezső, dr. (1921–1952)
- Illés Endre (1946–1952)
- Illyés Gyula (1946–1952)
- Ilosvay Lajos, dr. (1915–1932)
- Imre József, dr. (1946–1952)
- Imre Kálmán, dr. (1939–1945)
- Ivánfi Jenő (1909–1926)
- Jakabházy Zsigmond, dr. (1933–1945)
- Jaloviczky Károly, dr. (1939–1945)
- Jezsovcics János, dr. (1933–1945)
- Jób Dániel (1946–1952)
- Jókai Mór (1884–1896)
- Juhász Géza, dr. (1946–1952)
- Jurányi Vilmos (1884–1896)
- Kacsóh Pongrácz, dr. (1921–1926)
- Kállay Miklós (1939–1945)
- Kogutowitz Manó (1903–1908)
- Kapitány Kálmán, dr. (1909–1914)
- Kapossy János, dr. (1946–1952)
- Kárpáti Aurél (1946–1952)
- Kassák Lajos (1946–1952)
- Keéri-Szántó Andor, dr. (1946–1952)
- Keleti Gusztáv (1884–1902)
- Kenedi Géza, dr. (1897–1939)
- Kenéz Béla, dr. (1939–1945)
- Kerekesházy József, dr. (1946–1952)
- Kerékjártó Béla, dr. (1939–1945)
- Keresztury Dezső, dr. (1946–1952)
- Kern Aurél (1921–1932)
- Kerner István (1921–1926)
- Kertész Árpád (1933–1945)
- Kertész K. Róbert (1933–1945)
- Kéz Andor, dr. (1939–1952)
- Kibédi Varga Sándor, dr. (1939–1945)
- Kisfaludi Strobl Zsigmond (1933–1952)
- Kiss Ferenc (1939–1945)
- Kmetty János (1946–1952)
- Kodály Zoltán, dr. (1915–1952)

- Kolosváry-Borcsa Mihály, dr. vit. (1939–1945)
 Kolozsvári-Grandpierre Emil (1946–1952)
 Komor Gyula, dr. (1933–1939)
 Kosztolányi Dezső (1933–1939)
 Kovács Alajos, dr. (1939–1945)
 Kozma Andor (1909–1932)
 Kössler János (1921–1926)
 Kricsfalussy Mihály (1927–1932)
 Kuncz Ödön, dr. (1933–1952)
 Kupcsay Felicián, dr. (1915–1952)
 Kuthy Sándor, dr. (1946–1952)
- Laky Dezső, dr. (1939–1945)
 Lányi Sarolta (1946–1952)
 Lóczy Lajos, dr. (1897–1915)
 Herzfeld Viktor Imre, lov. (1897–1915)
 Lukács György, dr. (1927–1945)
 Lukinich Imre, dr. (1939–1952)
 Lux Elek (1933–1945)
 Lyka Károly (1921–1945)
- Major Tamás (1946–1952)
 Márffy Ödön (1946–1952)
 Mariay Ödön, dr. (1921–1945)
 Márkus László, dr. (1933–1945)
 Marton Géza, dr. (1939–1952)
 Mártonffy Károly, dr. (1939–1952)
 Máté Károly, dr. (1939–1952)
 Mátray László, dr. (1946–1952)
 Medgyessy Ferenc, dr. (1939–1952)
 Mészáros Sándor László (1939–1952)
 Mező Ferenc, dr. (1946–1952)
 Mihalik József (1915–1920)
 Mihalovich Ödön (1884–1920)
 Mihelics Vid, dr. (1939–1945)
 Molnár Antal (1933–1939)
 Molnár Viktor (1903–1920)
 Moór Gyula, dr. (1927–1952)
 Muhits Sándor (1933–1939)
- Nagy Ferenc, dr. (1897–1932)
 Nagy Miklós (1897–1908)
 Nagy Miklós, dr. (1946–1952)
 Navratil Ákos, dr. (1939–1952)
 Nékám Lajos, dr. (1927–1932)
 Nemes Zoltán, dr. (1933–1952)
 Németh Antal, dr. (1939–1945)
 Némethy Károly, dr. (1939–1952)
 Neubauer Gyula (1939–1945)
 Nizsalovszky Endre, dr. (1939–1952)
 Noséda Tivadar (1909–1926)
- Ohmann Béla (1939–1945)
 Ottlik László, dr. (1939–1945)
- Papp Viktor (1939–1945)
 Pasteiner Gyula, dr. (1897–1926)
 Pátzay Pál (1946–1952)
 Paulay Ede (1884–1896)
 Péchy Imre (1884–1902)
 Pécsi József, dr. (1933–1939)
 Pekár Gyula, dr. (1921–1939)
 Pekár Mihály (1927–1932)
 Péter Jenő (1933–1939)
 Petrovics Elek, dr. (1915–1945)
 Pilinszky Ferenc, dr. (1921–1932)
 Pintér Jenő, dr. (1939–1945)
 Pless Ferenc (1946–1952)
 Pogány Ö. Gábor, dr. (1946–1952)
 Pompéry Elemér (1927–1932)
 Pöschl Imre, dr. (1933–1952)
 Putnoky László (1927–1939)
- Radisics Jenő (1915–1920)
 Radnai Béla (1927–1932)
 Radnai Miklós (1933–1939)
 Radványi Géza (1946–1952)
 Rákosi Jenő (1897–1932)
 Rauscher Lajos (1897–1914)

- Reményi József (1939–1952)
Révai József (1946–1952)
Richter Aladár (1939–1945)
Riedl Frigyes, dr. (1915–1926)
Riesz Frigyes, dr. (1946–1952)
Rusznák István, dr. (1946–1952)
- Sándy Gyula (1927–1945)
Say Géza, dr. (1939–1945)
Schilling Zoltán, dr. (1933–1945)
Schneller Elek (1933–1945)
Sebestyén Gyula (1903–1914)
Sibelka-Perleberg Artur, dr. (1946–1952)
Sik Sándor, dr. (1946–1952)
Siklós Albert (1933–1939)
Somló Sándor (1903–1920)
Sömjén László, dr. (1946–1952)
Söpkéz Sándor (1921–1939)
Staud Géza, dr. (1946–1952)
Stolpa József, dr. (1939–1945)
Stráner Vilmos (1927–1932)
Suták József, dr. (1921–1945)
- Szabados Béla (1921–1932)
Szablya-Frischauf Ferenc (1927–1945)
Szabó Ferenc (1946–1952)
Szabó Lőrinc (1939–1945)
Szabó Rezső (1933–1945)
Szabó Ödön, dr. (1921–1926)
Szakasits Antal (1946–1952)
Szántó Andor, dr. (1933–1939)
Szász Károly, dr. (1897–1945)
Szász István, dr. (1946–1952)
Szávai Gyula (1921–1932)
Székely Bertalan (1897–1914)
Szelle Kálmán (1946–1952)
Szemere György (1921–1932)
Szemere Samu (1946–1952)
Szent-Györgyi Albert, dr. (1946–1952)
- Szentgyörgyi István (1933–1939)
Szily Kálmán (1884–1926)
Szinyei Merse Pál (1915–1920)
Szladits Károly, dr. (1927–1952)
Szmrecsányi Miklós, dr. (1897–1932)
Szőnyi István (1939–1952)
- Takáts Ernő, dr. (1939–1952)
Tamási Áron (1946–1952)
Tangl Károly, dr. (1927–1939)
Tasnádi-Kubacska András, dr. (1946–1952)
Telegdy Róth Jenő, dr. (1921–1926)
Teleki Pál, dr. gr. (1915–1945)
Teleszky István (1884–1902)
Térey Gábor, dr. (1915–1926)
Térffy Gyula (1927–1932)
Tolnai Gábor, dr. (1946–1952)
Tóth Aladár, dr. (1946–1952)
Tóth Gyula (1939–1952)
Tóth Imre (1915–1932)
Tóth Lajos, dr. (1915–1926)
Török János, dr. (1946–1952)
Träger Ernő, dr. (1927–1945)
Trócsányi György, dr. (1946–1952)
Trócsányi Zoltán, dr. (1946–1952)
Tury Sándor Kornél, dr. (1946–1952)
- Váradi Antal, dr. (1897–1926)
Varga István, dr. (1946–1952)
Vámosy Zoltán, dr. (1921–1926)
Várkonyi Nándor, dr. (1946–1952)
Vázsonyi Endre, dr. (1946–1952)
Vécsey Tamás, dr. (1890–1914)
Vedres Márk (1946–1952)
Végh Arthur (1897–1920)
Végh Gusztáv (1946–1952)
Végh Gyula, dr. (1921–1945)
Végh János (1884–1920)
Veress Sándor (1946–1952)

Vérey József (1884–1896)
Vidacs Aladár, dr. (1946–1952)
Világhy Miklós, dr. (1946–1952)
Virter Ferenc (1921–1926)
Vizvári Gyula (1921–1926)
Voinovich Géza, dr. (1939–1952)

Wartha Vincze, dr. (1897–1914)
Weichinger Károly (1939–1952)
Wittmann Ferenc, dr. (1915–1932)
Wlassics Gyula, dr. br. (1921–1945)
Wodianer Arthur (1909–1920)
Wolkenberg Alajos (1927–1932)
Wünscher Frigyes, dr. (1933–1945)

Ybl Ervin, dr. lov. (1933–1945)

Zádor E. Béla, dr. (1933–1945)
Zala György (1921–1939)
Zelovich Kornél (1927–1939)
Zemplén Géza (1933–1939)
Zichy Antal (1884–1902)
Zilahy Lajos (1927–1952)
Zimay László (1897–1902)
Zoltán Béla, dr. (1921–1932)
Zsolt Nándor (1933–1939)

SZERZŐI JOGI PEREK EGY BÍRÓ SZEMSZÖGÉBŐL

A szerzői jog alkalmazása terén a bíróságok szerepe a történelem folyamán ugyanúgy változott, ahogyan a gyorsan fejlődő gazdasági élet és a társadalmi viszonyok is megkövetelték az újraszabályozást.

Jogirodalmi források szerint egyesek úgy vélekedtek, hogy a szerzői jogok védelme akkor került a közigazgatási és büntetőbíróvási hatáskörből a polgári bíróságok hatáskörébe, amikor az 1861. évi jogrendezés alkalmával az Országbírói Értekezlet az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok I. rész 23. szakaszába azt az elvi kijelentést vette fel, hogy „Az ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll.”² Miután az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok soha nem lettek törvénybe iktatva, ugyancsak korabeli vélekedés szerint ez a kijelentés a törvénytől bírói gyakorlatnak messzemenő felhatalmazást adott. Azonban a Magyar Királyi Kúriának kevés lehetősége akadt, hogy ezzel éljen, mivel az irodalmi, képzőművészeti és zenei élet szereplői „a fölötté bizonytalan jogot óvakodtak peres úton keresni. Pótolta ezt a közszokás és a plágiumról való közfelfogás, amely a szerzői jogok megsértését gyalázatosnak bélyegezte és ezzel segített magán”.³

A szerzői jog első kodifikációja

A szerzői jogról átfogó módon az 1884. évi XVI. tc. rendelkezett, a szerzők jogait egységesen kezelve, azaz a szerzői alkotások vagyoni védelme mellett most már a szerzők személyes jogait is biztosítva, pl. a névhasználat terén vagy a torzítások ellen. A törvény anyagi jogi részében – fejezetenként – az egyes műfajokra nézve rendelkezett, így az írói művekre, a zeneművekre, a színművekre, a képzőművészeti alkotásokra, a föld- és térképekre, a természettudományi, mértani, építészeti és más műszaki rajzokra és ábrákra, valamint a fényképekre.

Az anyagi jogi részen túl a törvénycikk második részében a polgári bíróságok előtti eljárást szabályozta. A polgári bíróságok előtti jogviták lényegében a kártérítési igények megállapítására, illetve a büntetések kiszabására szorítkoztak. A szerző valamelyik jogosítványának megsértése bitorlásnak minősült, úgy vagyoni, mint személyi jogainak a sérelme idetartozott. A bitorlás jogkövetkezménye elsősorban a szerzőnek járó kártérítés volt, azaz a tényleges kárt és az elmaradt hasznot kellett megfizetnie a bitorlónak, amennyiben rosszhiszemű vagy gondatlan volt. Menthető tévedés, azaz a jóhiszeműség esetén csak a gazdago-

¹ A Fővárosi Törvényszék nyugalmazott tanácselnöke.

² Dr. Kenedi Géza: A magyar szerzői jog. Athenaeum, Budapest, 1908, p. 11.

³ Kenedi: i. m. (2), p. 12.

dást kellett kifizetnie, azt az összeget, amelyhez az alkotás hasznosításával jutott. A kártérítés mellett a bitorlót pénzbüntetéssel sújtották, ha erre vonatkozóan a szerző magánindítványt tett (amit az eljárás során vissza is vonhatott).

A törvénycikk 29. szakasza szerint a szerzői jog bitorlása miatt megindított perekben a bíróság a szándékosság és a gondatlanság, továbbá a kár és a gazdagodás ténye és mennyisége felől, a fennforgó körülmények alapján, saját belátása alapján határozhatott. A 30. szakasz szerint pedig a bíróságnak lehetősége volt arra, hogy ha olyan műszaki kérdések merültek fel, amelyek a bitorlás tényének a megállapítására befolyással voltak, szakértőket hallgathatott meg. Budapesten és Zágrábban tudósokból, írókból, művészekből, könyvkereskedőkből, nyomdászokból és más alkalmas személyekből állandó szakértő bizottságokat alakítottak ki, amelyek a bíróság által eléjük terjesztett kérdésekben kötelesek voltak véleményt adni, de ezért díjat számíthattak fel. A szakértő bizottságok ügyrendjét az igazságügyi miniszter állapította meg, ahogyan a bíróság előtti eljárásra is igazságügyi miniszteri rendelet született.

A társadalmi és gazdasági viszonyok fejlődésén túl a szerzői jog alapelvei és a szerzői jog szabályozása mindenhol jelentős fejlődésen ment keresztül, így nálunk is. Az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult Berni Nemzetközi Unióba való belépéssel, majd a Berni Egyezmény beiktatásával kiterjesztették a hazai forgalomra is a nemzetközi jogvédelmet.

A Magyar Királyi Kúria szerzői jogi ítéletei

Az újabb szerzői jogi törvény, az 1921. évi LIV. tc. a szerzői jog egységének, tehát a vagyoni és személyi jogok együttesének a védelmét változatlanul hagyta. Fontos szabály volt a korábbiakhoz képest, hogy a szerzőt illetve a kizárólagos jog a művével való rendelkezés tekintetében.

Számos, a Magyar Királyi Kúria által hozott döntést ismertet dr. Alföldy Dezső A magyar szerzői jog, különös tekintettel a Magyar Királyi Kúria gyakorlatára című művében.⁴ Dr. Alföldy Dezső közel tíz évig volt kúriai bírósági elnök az I. polgári tanácsban a szerzői jogi perek előadójaként. A műben azt hangsúlyozza, hogy a Kúria törvényt magyarázó és jogfejlesztő tevékenysége kiterjedt a törvényi hézagok kitöltésére is ott, ahol a jogsérelmek tekintetében a törvény nem tartalmazott megfelelő rendelkezéseket.

Néhány érdekesebb jogeset valóban arra mutat rá, hogy ahol sem az 1921. évi LIV. tc., sem a Berni Uniós Egyezmény, illetve az azt kiegészítő Római Egyezmény nem tartalmazott rendelkezéseket, milyen bírósági döntések születtek.

Így abban a kérdésben, hogy mi minősül szerzői jogi szempontból műnek, a Kúria azt az álláspontot foglalta el, hogy a szerzői jogi védelem tárgya az a mű, amely megalkotójának önálló, egyéni szellemi terméke, azaz az alkotó egyéniségének bizonyos sajátosságait vise-

⁴ Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1936.

li magán, és nyilvánvalóan az újszerűség bélyege is felismerhető rajta. Közömbös viszont, hogy mennyiben van irodalmi vagy művészeti értéke az alkotásnak.⁵

A törvénycikk 2. §-a szerint az adalékokból vagy több műből szerkesztett gyűjteményes műre mint egységes egészre nézve a szerkesztő – a gyűjteménybe felvett egyes adalékok vagy művek szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – a szerzővel egyenlő védelemben részesül. A P.I.136/1933. sz. ítélet szerint viszont gyűjteményes műről csak akkor lehet szó, ha a különböző szerzőktől átvett anyag összeválogatásában és elrendezésében önálló, eredeti szellemi alkotás nyilvánul meg.

A bírói gyakorlatot tükröző jogesetek közül jelentősége miatt többek által is hivatkozott az a döntés, amely a jogátruházás addig vitatott kérdéséről szólt. A kérdés az volt, hogy a szerzői jognak minden fenntartás nélkül történő átruházása esetén a szerzőt vagy pedig azt, akire szerzői jogát átruházta illetik-e meg az olyan értékesítéshez való jogok, amely értékesítések a szerzői jog átruházása idejében még nem voltak ismeretesek, és amelyekre a szerződő felek akkor nem is gondolhattak. Ilyen új értékesítési lehetőségek keletkezhetnek későbbi törvényhozási intézkedés, így a védelmi idő kiterjesztése folytán vagy a technikai haladás következtében (gramofon, rádió, film, hangosfilm). A P.I.3744/1931. és a P.I.1112/1932. szám alatt hozott ítéletében a bíróság azt az álláspontot foglalta el, hogy a szerzői jog átruházása, illetve a kiadói ügylet megkötése esetén rendszerint azt kell feltenni, hogy a szerződő felek akarata csak azoknak a jogosultságoknak az átruházására irányult, amelyek akkor a szerződő felek előtt ismeretesek voltak, illetőleg amely jogosultságok kiaknázásának a lehetőségei akkor a szerződő felek szemei előtt lebeghettek. Ellenben nem tekinthetők átruházottnak az olyan jogosultságok, amelyekre a felek a szerződés megkötésekor nem is gondolhattak, amelyek lehetőségével nem is számolhattak, hacsak a szerződés tartalmából és a fennforgó körülményekből a feleknek ezzel ellenkező akaratára nem lehet következtetni.

Végül a kúriai gyakorlatból vett még egy – alapelve vonatkozó – példa: elvi döntésben szögezte le a Kúria, hogy az 1921. évi LIV. tc. átruházásról és jogátzállásról rendelkező 3. §-át, amelynek első mondata szerint a szerzői jog élők között vagy halál esetére korlátlanul vagy korlátozva átruházható, úgy kell értelmezni, hogy a szerzői jog átruházása esetén is a szerzőnél maradnak meg továbbra is mindenkor az ő személyiségéhez tartozó jogok. Nevezetesen az a jog, amelynél fogva annak elismerését és feltüntetését követelheti, hogy ő a mű szerzője, és az a jog, amelynél fogva a műnek reá sérelmes megváltoztatása ellen tiltakozhat. E jogok a szerző halálával is fennmaradnak arra az időre, amely alatt a halála után a mű még védelem alatt áll. A jogok érvényesítésére a szerző halála után – hacsak a szerző másként nem rendelkezett – a szerző hozzátartozói voltak hivatva.⁶

Az 1921. évi LIV. tc. a szerzői jog megsértését bitorlásnak nevezte, és rendelkezett arról is, hogy különösen mi tekinthető bitorlásnak, illetve mi nem az.

⁵ P.I. 3888/1928., P.I. 2032/1930.

⁶ P.I. 348/1932.

A kúriai gyakorlat e tekintetben is számos határozatban adott a jövőre nézve iránymutatást, mintegy valóban kiegészítve a törvényi rendelkezéseket és annak miniszteri indoklását. A jogesetmegoldások igen elgondolkodtatóak, közülük több akár egy ma felmerülő vitás kérdés eldöntéséhez is támpont lehetne, megerősítésként vagy pedig cáfolatként.

Ami pedig a bitorlás jogkövetkezményeit illeti, a törvény a pénzbüntetés mellett a megfelelő kártérítést említi, amely vagyoni és nem vagyoni elégtétel lehetett, de magánjogi következmény volt az elkobzás is. A szerzőnek nem vagyoni (eszmei) kár címén járó elégtétel megítélésénél a bírót a legteljesebb szabadság illette meg, hiszen nem tényeket kellett pusztán vizsgálnia, hanem az összes körülményt mérlegelnie. A vagyoni kártérítés összege pedig nem lehetett kevesebb, mint amivel a bitorló gazdagodott.

Ami a bíróság eljárását illette, a magánjogi igények, a büntetés kiszabása és az elkobzás elrendelése iránti per polgári eljárásra és a királyi törvényszékek hatáskörébe tartozott. Az eljárás e törvény hatálya alatt is a sértett fél kérelmére indult, és az eljárás során az állandó szakértő bizottság mellett egyes szakértők meghallgatására is sor kerülhetett. A törvénycikk 28. §-a szerint a keresetlevél előterjesztésével egyidejűleg, még azelőtt vagy a per folyamán a sértett kérelmére a bíróság biztosítási intézkedést tehetett. Erre akkor kerülhetett sor, ha a sértett a bitorlás tényállását és igényei érvényesítésének a veszélyeztetését valószínűsítette. Biztosítási intézkedésként a bíróság az előállított példányokat és készülékeket zár alá vette, és a bitorlót a bitorlás ismétlésétől vagy folytatásától eltiltotta. A 22. § szerint pedig a zárlatot a terjesztő, illetve a hasznosító ellen is el lehetett rendelni, még abban az esetben is, ha szándékosság vagy gondatlanság sem terhelte. A sértettnek azt tekintették, aki a szerzői jogok alanya, illetve akinek valamely jogát az Szjt. biztosítja.

Tehát a törvénycikk ezzel a rendelkezéssel lehetővé kívánta tenni a sértett fél jogos érdekében, veszély esetében, további jogsérelmek és károk bekövetkezésének elhárítása céljából, hogy a bíróság biztosítási intézkedéssel a bitorlót cselekménye folytatásától és ismétlésétől eltiltsa, a jogosulatlanul előállított példányokat és az előállításra szolgáló eszközöket zár alá vegye. Az idevonatkozó eljárási rend szerint a kérelmezőnek a szerzői vagy kiadói jogosultságát igazolnia kellett a szerző neve alatt megjelent eredeti művel, közokirattal vagy más hitelt érdemlő módon. A bíróság a zárlatot a felek meghallgatása nélkül is elrendelhetette. Az eljárás céljával ellentétes volt ugyanis a jogosultságnak pl. tanú kihallgatásával való bizonyítása, elegendő volt a bitorlás tényének és a veszélyhelyzetnek a valószínűsítése. Ez utóbbira a Kúria Pk.V.6030/1923. számú határozata példaként azt hozta fel, hogy a veszélyhelyzet már azzal is valószínűsítve van, ha a kiadó a művet forgalomba hozhatja. A zárlatot pedig a műnek arra a részére kellett korlátozni, amely a bitorlást tartalmazta, pl. a könyv megfelelő lapjára, vagy ha a mű címe volt a bitorlás tárgya, a zárlat a mű címének leragasztásával megtörtént. Kérdés, hogy a könyv forgalomba hozatala ezután megtörtént-e? Ha a keresetlevél előterjesztése előtt előterjesztett kérelemre rendelték el a zárlatot, a határozat kézbesítésétől számított 30 nap alatt a pert meg kellett indítani, különben az ellenfél kérelmére a bíróságnak a zárlatot fel kellett oldania.

A biztosítási intézkedéssel kapcsolatos szabályok ismerősek, hiszen a jogalkotó célja azonos ma is azzal, amely a korabeli jogszabályból kitűnik, azaz a gyors és hatékony jogvédelem a szerző vagy más jogosult kérelmére, peres vagy nemperes eljárásban, és a hosszas bizonyítás helyett elegendő a törvényi feltételek bekövetkezésének a valószínűsítése.

A szakvélemények szerepe a szerzői jogi perekben

Az 1921. évi LIV. tc. hatálya az 1969. évi III. tv. hatálybalépéséig tartott, bár az 1970. január 1-jéig terjedő időben már születtek olyan, nem törvényi szintű rendelkezések, amelyeket a „szocialista jogfejlődés” eredményének tekintettek. Az 1969. évi III. tv.-hez végrehajtási rendeletet is alkottak, és az egyes műfajokra nézve is születtek miniszteri rendeletek. Ez utóbbiak a mű felhasználására vonatkozó szerződési feltételekről, illetve a kiköthető díjazásról szóltak. A törvényalkotó szándéka most is az volt, hogy az alkotót hatékonyabban részesítsék erkölcsi és anyagi védelemben. A szerző személyéhez fűződő és vagyoni jogainak a megsértése továbbra is bitorlásnak minősült, amelyhez különböző szankciók fűződtek. A szerző anyagi megbecsülését látták abban, hogy igényt tarthatott munkája mennyiségétől és minőségétől függő díjazására.

A bírói gyakorlat alakulását illetően két iránymutatást emelnek ki, az egyik a Legfelsőbb Bíróság 131. számú polgári kollégiumi állásfoglalása arról, hogy mi minősül szerzői jogi pernek, és ennél fogva a jogvita elbírálása a megyei bíróság hatáskörébe tartozik. Az állásfoglalás szerint szerzői jogi pernek kell tekinteni mindazokat a pereket, amelyek a szerzői alkotás (a mű) létrehozásával, felhasználásával (hasznosításával) és a szerzői jogok védelmével kapcsolatos jogviszonyból erednek. Meg kell jegyezni, hogy ez az állásfoglalás később – egy rövid időre – részben módosult, amikor is az iránymutatás szerint az ún. kisjogos perek a helyi bíróság elé tartoztak.

A másik, iránymutató eseti döntés az alakiság követelményének a megsértésével kötött szerződések kapcsán kialakult jogviták mikénti elbírálására vonatkozott. Az 1969. évi III. tv. 3. §-a folytán alkalmazandó Ptk. rendelkezéseiből kiindulva arra az álláspontra jutott a Legfelsőbb Bíróság, hogy a szerzői jogi törvény rendelkezésével ellentétben írásba nem foglalt szerződések érvénytelenek, így a követeléseket az érvénytelen szerződések esetén alkalmazandó jogkövetkezmények levonásával kell rendezni. Azaz a bíróságnak a szerződést a határozat hozataláig terjedő időre hatályossá kell nyilvánítani, a feleket el kell számoltatni a szolgáltatással és az ellenszolgáltatással, és az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás megtérítésére kell kötelezni a felet. A nemritkán előforduló szóbeli szerződések kapcsán a jogviták a bizonyítási nehézségek ellenére így megnyugtató módon lezárulhattak.

A követendő bírói gyakorlatra nézve még számos eseti döntést közzétettek, de ezek sem bírtak kötelezően alkalmazandó jelleggel, viszont a hasonló tárgyú perek elbírálásánál irányadó szempontokat emeltek ki.

Az 1969. évi III. tv., az 1994. évi VII. törvénnyel kiegészítve, 1999. szeptember 1-jéig volt hatályban. Az 1994. évi VII. tv. kiterjesztette a jogvédelmet a szerzői alkotómunkával rokon, más tevékenységgel alkotott művekre (a fényképekre, ábrákra, egyéb szemléltető eszközökre), valamint az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és televíziószervezetek, illetve a saját műsort vezeték útján a nyilvánossághoz átvivők tevékenységére. A törvény a művekre fennálló védelmi időt is kiterjesztette, és rendelkezett a szabad felhasználás egy további esetéről is, a haszonkölcsönbe adásról, valamint a sugárzási jogok gyakorlásáról.

Az 1999. szeptember 1-jén hatályba lépett 1999. évi LXXVI. tv. (Szt.), amely az azóta eltelt időben több törvényi rendelkezéssel egészült ki, alapvető változást jelentett a szabályozás kérdésében. A jogharmonizációs követelmények teljesítése mellett a folyamatosan változó gazdasági környezet, a műszaki területeken tapasztalható technikai fejlődés is szükségyszerűen elvégzendő jogalkotói feladatokat jelentett. Végrehajtására nem alkottak rendeletet, a kérdéseket törvényi szinten oldották meg. A korábbi, műfajonkénti rendeletek helyett sem születtek külön rendelkezések. Megjegyzendő, hogy az 1969. évi III. tv. mellett alkalmazott műfajonkénti rendelkezések egy idő után meghaladottá váltak az ott rögzített díjtételek tekintetében. A bíróságok a jogdíjigény megállapításánál ráadásul szakértő segítségére sem számíthattak, hiszen a szerzőt illető díjazás mértéke nem szakkérdés, legfeljebb annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a szerző díjkövetelése arányos-e a mű elkészítéséhez szükséges tevékenységgel.

Természetesen a díjazás kérdése nem szakkérdés ma sem. Amennyiben a jogvita tárgya a szerzőt illető arányos díjazás is, a bíróságnak tájékoztatási kötelezettsége körében arra kell felhívnia a felet, hogy követelése megalapozottságát alátámaszthatja a szakmai szokásokkal és „a piaci” helyzet bemutatásával. Azaz olyan okiratokat csatolhat, amelyek a perbeli időre nézve hasonló műfajú művekre kötött felhasználási szerződések, akár az érdekelt fél saját megállapodásairól van szó, akár más által kötött megállapodásokról, vagy az érdek-képviselői szervezetek általános ajánlásai (amelyeket ugyancsak a felhasználói szerződésekből levont következtetések alapján készítettek). Az okiratok csatolása mellett a perben érdekelt fél szakértő tanú meghallgatását is kérheti, aki az adott művészi területen elismert személy, sokoldalú tapasztalattal rendelkezik, ismeri a felhasználói igények alakulását és azt, hogy az adott időben milyen feltételekben állapodhattak meg az alkotók a felhasználókkal. A szakértő tanú személyét mind a két peres fél rendszerint elfogadja, mert szaktudása közismert, így a feltett kérdésekre körültekintően tud válaszolni.

Az új Szt. szerint is változatlan maradt a korábbi alapelv, azaz a személyhez fűződő és a vagyoni jogok a szerző személyéhez tapadnak, a vagyoni jogok sem átruházhatóak, kivéve a törvényben szabályozott esetben. Erre vonatkozóan rendelkezik úgy az Szt. 9. § (1) bekezdése, hogy a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége.

A gyakorlatban a személyhez fűződő jogokkal kapcsolatos viták száma lényegesen kevesebb, mint a vagyoni jogok érvényesítésével összefüggő vitáké. Viszont komolyabb, hosszas

bizonyítást igénylő kérdéseket vetnek fel, és általában nem kerülhető el, hogy szakértő bizottság adjon választ ezekre a kérdésekre. A kérdésekre várt szakvélemény csakis szakmai alapokon nyugszik, ezért a bíróság a peres felek által feltett kérdések közül kiszűri azokat, amelyek jogkérdésnek minősülnek. Ez utóbbiakra, ha megválaszolásuk indokolt, a bírói döntés terjed ki.

A személyhez fűződő jogviták tárgya általában az, hogy tekinthető-e a jog által védett műnek a per tárgya, ki a mű megalkotója, az a személy-e, akinek a neve az alkotáson fel van tüntetve, vagy más, illetve mások is, ha több szerző által létrehozott műről van szó, milyen arányban tekinthetők szerzőtársnak, megfelelő módon tüntették-e fel a szerző nevét, illetve mi minősül a mű jogosulatlan megváltoztatásának.

Ezek közül az adott esetben szakkérdéseknek is tekinthető kérdések megválaszolása a Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) elé tartozik az Szjt. rendelkezése szerint. Mielőtt a bíróság a fél kérelmére intézkedik a szakvélemény beszerzése felől, célszerű a tényállás tisztázása más bizonyítási eszközökkel, hiszen ennek alapján lehetséges a vita eldöntése szempontjából releváns kérdések összefoglalása. Tehát a meghallgatni kért tanúk nyilatkozatása, a felek részéről felajánlott okiratok csatolása a per irataihoz, esetleg valamely hatóság iratainak beszerzése.

A tapasztalatok szerint még olyan kérdés megválaszolása is igényelhet különleges szakértelmet, hogy a mű szerzője lehet-e az a személy, aki az alkotás elkészítéséhez megfelelő képzettséggel nem rendelkezik, ráadásul a per tárgya az első alkotása, amely más személy nevével került nyilvánosságra. Vagy az az állítás, illetve annak cáfolata is felveti a szakértői vélemény beszerzésének szükségességét, hogy szerzői jogi védelem alatt álló mű-e a per tárgya.

Az Szjt. 1. § (7) bekezdése szerint a *folklor kifejeződései* nem részesülnek szerzői jogi védelemben. Ez a rendelkezés nem érinti a népművészeti ihletésű, de egyéni, eredeti mű szerzőjét megillető szerzői jogi védelmet. A bíróság által elfogadott szakértői vélemény szerint abban az esetben, ha szájhagyomány útján terjedő, egyetlen szerzőhöz sem köthető, a rég-múltból származó dallamkincs részét képező dalba az azt éneklő személy, akit adatközlőnek tekintenek, beleszövi saját környezetét is, konkrét nevekkal és helyszínekkel, az nem változtat azon, hogy a dal folkloralkotásnak minősül. Ugyanis ezt a dalt ismert népdalgyűjtések során más-más adatközlők, más-más formában adták elő, de mindig felismerhető módon ugyanarról a dalról volt szó.⁷

A szerzői jogi védelemnek azon kívül, hogy a mű egyéni, eredeti jellegű, más feltétele nincs és nem is lehet. A konkrét peres ügy tárgyának, az alkotásnak a formája teljesen hagyományos, a népművészetből évszázadok óta ismert alaki és arányrendszert követett annak ellenére, hogy a felhasználó igényének megfelelően, a tervezett felhasználás érdeké-

⁷ SZJSZT-03/2004 – Folklor körébe eső dalok.

[Valamennyi, az írásban említett vagy tárgyalt szakvélemény a száma (ügyszám/négyjegyű évszám) szerinti kereséssel megtalálható a <http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/szjszt/kereses.html> honlapcím alatt – a szerk.]

ben a formát le kellett kicsinyíteni, amely miatt az ismert arányrendszer némileg torzult. A formai kicsinyítés nem tekinthető olyan szellemi tevékenységnek, amely a tárgy szerzői műként való védelmét indokolná – a szakértői állásfoglalás szerint.⁸

Nem lehet kétséges, hogy ezekben az esetekben sem volt mellőzhető a különleges szakértelmet igénylő kérdés megválaszolásához és a jogvita elbírálásához a szakértői vélemény beszerzése.

A szakértő testület a bírósághoz beterjesztett szakértői véleményében nem egyszer utal a hasonló tárgyú vizsgálatai alapján készített szakértői véleményekre, az ott kifejtett álláspontra, amely mintegy megerősíti következtetéseit. Ez a peres felek és a bíróság számára is segítségül szolgál, mert azt mutatja, hogy függetlenül attól, hogy különböző személyi összetételben eljáró szakértő bizottság vizsgálódik hasonló témában, mégis ugyanarra a megállapításra jutottak, mint a bírósághoz beterjesztett szakértői vélemény készítői.

Több esetben a kialakult szakmai szokásokra is utalnak a véleményekben. A szakmai gyakorlat, a szakmában szokásos eljárások megismerése átfogóbb képet nyújt arról, hogy hasonló esetekben pl. a szerző és a felhasználó mit tart szem előtt, amikor megállapodnak egymással, milyen elvárásaik lehetnek egymással szemben, milyen kikötéseket tehetnek stb. A szakmai szokásokat nem lehet figyelmen kívül hagyni, amelyek hosszabb időn át a jogszabályi keretek között alakultak ki, és amelyeket mindenki elfogadhatónak tart. Az más kérdés, hogy a bíróság a jogszabályi rendelkezéseket tartja szem előtt és azokra hivatkozik, amikor döntését indokolja, viszont döntésében megerősítheti a szakértői véleményekből megismert szakmai gyakorlat és szokás.

Több szakértői vélemény is utal arra, hogy pl. a *televíziós műsortervek, formátumleírások, technikai műsorleírások szerzői* jogi vizsgálata során abból indulnak ki, hogy a szerzőiműjelleg alapvetően két szempontból vizsgálható. A leírás, a szinopszis tekintetében vizsgálható, hogy esetleg szépirodalmi vagy szakirodalmi mű-e, és így szerzői jogi védelem alatt áll, illetőleg a műsorterv alapján létrejött műsor audiovizuális szerzői vagy szomszédos jogi szempontból védelem alatt áll-e. Ha a műsorleírás nem egyéni, eredeti alkotás, akkor az annak alapján készült műsor sem releváns felhasználás szerzői jogi szempontból, minden további alkotómunka hozzáadása nélkül.⁹

A szakértő testület más esetekben a *társasjátékok játékszabálya* tekintetében arra a megállapításra jutott, hogy maga a játék tartalma, menete, az eljárás algoritmus az, amelyet az Szjt. 1. § (6) bekezdése kifejezetten kizár a jogi védelem köréből, mert valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a

⁸ SZJSZT-21/2008 – Népművészeti jellegű tárgy szerzői jogi védelme.

⁹ SZJSZT-09/2000 – Televíziós műsorformátumok és műsorok szerzői jogi védelme; SZJSZT-28/2000 – Televíziós műsorformátum és műsor szerzői jogi védelme; SZJSZT-24/2008 – Televíziós műsor formátumának egyéni, eredeti jellege; SZJSZT-32/2010 – Televíziós műsor alapját képező szinopszis szerzői jogi védelme.

szerzői jogi védelemnek. Az nem vitás, hogy a társasjáték szabályainak kidolgozása szellemi tevékenység eredménye, amely a Ptk. rendelkezései alapján részesülhet védelemben.¹⁰

Említésre érdemes azzal összefüggésben, hogy mi lehet a szerzői jogi védelem tárgya, az a vitás kérdés is, hogy milyen tevékenység minősül szerzői jogi szempontból *átdolgozás*nak, miután az Szjt. 4. § (2) bekezdése szerint szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének az átdolgozása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van. Az átdolgozás kérdésével és az annak alapján létrejött alkotás jellegével több bírósági döntés foglalkozott már. A most említendő konkrét jogvitában a szakkérdés annak kapcsán merült fel, hogy a külföldi gyártású, Magyarországon forgalomba hozott filmek magyar nyelvű kazettaborítói egyéni, eredeti jellegű alkotásnak minősülnek-e, ha mindössze technikai jellegű különbségek állnak fenn az idegen nyelvű kazettaborítóhoz képest. Ráadásul a magyar nyelvű mutációk készítését utasításgyűjtemények (ún. style-guide-ok) előírásai szerint kell elvégezni. Ez utóbbi – az SZJSZT álláspontja szerint – eleve kizárja, hogy egyéni alkotás jöhessen létre, hiszen nincs lehetőség a feladat egyéni módon való megoldására. Egyébként is a filmforgalmazási szakma elvárása az, hogy az eredeti mozifilmet a kazettákon a fogyasztónak fel kell ismernie a világ bármely táján. Ennek egyetlen és legjobb módja az, hogy a film első forgalomba kerülésekor készült arculatot kell a megfelelő nyelvi mutációban megtartani.¹¹

Szerzői jogi védelem alá tartozó alkotásnak véleményezte viszont az SZJSZT azokat, az *ezoterikus irodalom* műfajába tartozó szövegeket, amelyek az emberi lét és az univerzum kapcsolatára utaló gondolatokat, látomásokat, külső megjelenési formákon túlmutató dimenziókat jelenítettek meg szövegszerűen, egyéni, eredeti módon. A szövegben tükröződött a szerző személyisége, intellektualitása, egyéni látásmódja és kreativitása. Annak nincs jelentősége, hogy az írások nem sorolhatók a klasszikus irodalmi műfajok egyikébe sem, és annak sincs jelentősége, hogy a szövegek milyen inspiráció hatására születtek.¹² Mindez a megállapítás az Szjt. 1. § (3) bekezdésével van összhangban, mely szerint a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől.

Ami pedig a *szerzői minőség* kérdését illeti, az Szjt. 4. § (1) bekezdése szerint a szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta. Hogy ki az alkotás szerzője, afelől általában a művön feltüntetett név igazít el. Az Szjt. 12. § (1) bekezdése szerint a szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a műre vonatkozó közleményen – a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően – szerzőként feltüntessék. A szerző a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja. Vajon követelheti-e a szerző nevének feltüntetését, és ha igen, milyen módon egy közterületen kihelyezett óriásplakáton, ame-

¹⁰ SZJSZT-06/2009 – Társasjáték [Társasjáték – a szerk.] szerzői jogi védelme.

¹¹ SZJSZT-25/2004 – Szerzői minőség jogi megítélése, tervezői és kivitelezői tevékenység viszonya.

¹² SZJSZT-03/2010 – Naptári mottók szerzői jogi védelme.

lyen az általa tervezett logotípiát is felhasználták a nagyméretű reklámgrafika mellett? Az SZJSZT úgy foglalt állást, és ebben a kérdésben osztotta a Magyar Reklámszövetség Etikai Bizottságának álláspontját, hogy a logotípiák megjelenítése esetén nem szokás a szerző nevét feltüntetni a plakáton, ha erről a felek szerződésükben külön nem állapodtak meg.¹³ Ez az álláspont könnyen elfogadható, mert nehezen képzelhető el a szerző nevének jól látható módon való feltüntetése az óriásplakáton, amelyen csupán igen kis részt foglal el a megalakított logó. Ez esetben a felhasználó, erre vonatkozó megállapodás hiányában, mellőzhette a név feltüntetését az Szjt. 12. § (1) bekezdés második mondata alapján.

Az Szjt. 12. § (3) bekezdése szerint a szerző jogosult művét nevének megjelölése nélkül vagy felvett néven is nyilvánosságra hozni. A *névfeltüntetés* kérdésében való döntés szerint a szerző saját neve helyett felvett nevet vagy művésznevet is használhat. Az SZJSZT tapasztalata szerint a gyakorlatban műtípusonként és felhasználási módonként eltérő névfeltüntetési szokások alakultak ki. Pl. a falinaptárakon az utolsó oldalon vagy a naptár hátlapján tüntetik fel a szerzőket, ha több szerzőről van szó, ugyanazon a helyen, azonos nagyságú és típusú betűvel írják a neveket, gondolatjellel elválasztva a szerzők nevét vagy az alkalmazott műfaj szerint külön-külön (fotó, vers, grafika) egymás mellett vagy egymás alatt felsorolva a neveket.¹⁴

Ami a *szerzőtársi kapcsolat* meglétét illeti, az ezzel kapcsolatos viták eldöntését is nagymértékben segíti a szakértő testület véleménye. Ugyanis az alkotómunka folyamán született feljegyzések, tervek, vázlatok, korábbi munkák stílusjegyei vagy maga a kézirat tartalma csak szakértelemmel rendelkező személy számára adhat választ arra a kérdésre, hogy közös alkotómunka eredménye-e a perbeli mű.

A szakértői vélemény beszerzése előtt a bíróság felhívja a peres feleket arra, hogy a vizsgálandó tárgyon vagy iratokon kívül csatolják a per irataihoz az addigi művészi tevékenységük részét képező, de általuk kiválasztott alkotásokat vagy azok fotóit. Ha közös alkotásuk is volt másokkal vagy a perbeli ellenérdekű féllel, azokról is adjanak számot. Az SZJSZT tagjaitól nem várható el, hogy saját maguk szakirodalmi kutatást végezzenek. A jogszabályi rendelkezés szerint a bíróságnak kell gondoskodnia arról, hogy a megalapozott vizsgálat elvégzéséhez és a szakértői vélemény elkészítéséhez minden szükséges irat a testület rendelkezésére álljon.

Az Szjt. 5. § (1) bekezdésének első fordulata szerint több szerző közös művére, ha annak részei nem használhatók fel önállóan, a szerzői jog együttesen és – kétség esetén – egyenlő arányban illeti meg a szerzőtársakat. A szerzőtársi jogviszony fennállása volt kérdéses abban a jogvitában is, amelyben ugyancsak a szakértői vélemény megállapításai segítettek a követelés pontosításában és a bírósági döntés meghozatalában. A konkrét mű egy riportkönyv volt. A riportkönyv szerkesztője a riport alanyával való beszélge-

¹³ SZJSZT-30/2001 – Logó plakáton való felhasználása.

¹⁴ SZJSZT-03/2010: i. m. (12).

tés előtt maga határozta meg, hogy a riportban milyen sorrendben, milyen kérdéseket fogalmaz meg, illetve milyen kérdésekre vár választ ahhoz, hogy a könyvben egy tudós életútja rajzolódjon ki. A kiadványban a riportalany által korábban megírt anyagok is szerepeltek.

Az SZJSZT véleménye szerint egy sajátos jellegű és szerkezetű mű jött létre. A szerkesztő által összeállított témavázlatok, kérdéssorok kiindulásként szolgálhattak a tervezett műhöz. A szerkesztő rögzítette az egyes témák sorrendjét, súlyát, egymáshoz való viszonyát a létrehozandó műben. Ez a koncepció szellemi munka eredménye, de nem alapoz meg kizárólagos szerzőséget. A riportalany, aki a kérdésekre válaszolt, a kiadvány másik szerzőjének tekinthető. Ez a megállapítás független attól, hogy a riportalany által írt korábbi művek is belekerültek a kiadványba. A szerzőtársi részarányt a szakértő testület mintegy 50-50%-ban találta meghatározhatónak ott, ahol a riportalany a szerkesztő kérdéseire válaszol. De a szerkesztői tevékenység ott sem volt figyelmen kívül hagyható, ahol a kiadvány a riportalany korábbi, önálló műveit tartalmazta. Ez esetben a szerzői részarányt – a riportalany javára – 80-20%-ban véleményezték.¹⁵

Egy másik, képzőművészettel kapcsolatos jogvitában a szakértő testület állásfoglalásának kialakításához a szerzők közös alkotómunkájának folyamatára nézve igen kevés adat volt feltárható. Az egyik szerző, a képzőművészeti alkotás terveinek készítője évekkel korábban elhunyt, a pert jogutódja kezdeményezte. A közös munka másik szereplője még a per kezdeti szakaszában röviden – magas életkora miatt írásban – nyilatkozott a vele szembeni követelésre. Ebben az iratban megjelölt olyan képzőművészeti tárgyakat, amelyeket a tervező rajzai és útmutatása alapján készített el, de olyan tárgyakat is, amelyeket önállóan alkotott, és saját neve alatt hozott nyilvánosságra. A felsorolás nem volt teljes, és az elkészített tervek is csak töredékesen kerültek elő. Az alkotások viszont ma is láthatóak mindenki számára, így azokról felvételeket lehetett készíteni. A tervező halála után a kivitelező, azaz az alkotótárs még hosszú évekig készített hasonló tárgyakat, most már saját vázlatei és elképzelései alapján. A tervező jogutódja ellenben azt állította, hogy nem végzett önálló, alkotó jellegű munkát a kivitelező, hanem saját neve alatt készített munkái a tervező vázlatei alapján készülhettek.

Az SZJSZT a tervező jogutódja részéről felsorolt és fotókon bemutatott alkotásokat vizsgálta, valamint a töredékesen előkerült terveket, amelyeken egyébként a kivitelező feljegyzései is láthatóak voltak. Az SZJSZT megállapítása szerint jól érzékelhető az a markáns különbség, ami a tervező életében és személyes iránymutatása alapján készült alkotások és a későbbiekben ezek nélkül készült alkotások között mutatkozik. Ez utóbbiak a közösen készített motívumok és ötletek nyomán születtek, de általában nem érték el a közösen készített alkotások színvonalát, hanem olyan utánérzéseknek tekinthetőek, amelyeket jelentősen befolyásoltak a korábbi művek.

¹⁵ SZJSZT-20/2007 – Riportkönyv kéziratának szerzői jogi védelme.

A tervek alapján készült alkotások közös alkotásnak minősülnek, mivel a kivitelező munkája nélkül nem jöttek volna létre műalkotásként. Ugyanis az önmagukban két dimenzióban készült rajzok – amelyek a kivitelezéshez nem adtak technológiai útmutatást – térbeli megvalósulását a kivitelező hozta létre. Az együttalkotási szándék és a cél kétségtelen, ahogy a művészek egymásra utaltsága is. A tárgyak a szerzők együttes elhatározásából jöttek létre. A szakmai szokások szerint mindkét szerző saját munkássága részének tekinthette az alkotásokat, de kiállításuk vagy megjelentetésük alkalmával a szerzőtárs nevének feltüntetésével. A szakértők szerint viszont a szerzőség arányát nagyon nehéz meghatározni további adat, korabeli dokumentum hiányában.¹⁶ A szerzői részarány kérdésére a választ végül is a per összes adatának gondos mérlegelésével lehetett csak megadni.

Nem volt mellőzhető a szakértő testület véleményének beszerzése azoknak a jogvitáknak az eldöntéséhez sem, amelyek *a mű egységének védelme* okán indultak. Az Szjt. 13. §-a szerint a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, illetve más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

Az egyik jogesetnél az SZJSZT arra a következtetésre jutott, hogy egy kőszínházba tervezett díszletet változtatás és kiegészítés nélkül nem lehet felhasználni szabadtéri színpadon. A két színház közötti objektív különbségek miatt szükségszerű a változtatás és a kiegészítés. A látvány egységének a megbontása, az egyes díszletelemek módosítása összességében nem volt alkalmas arra, hogy a nézőben a szerző becsületére vagy jó hírnevére sérelmes benyomás alakuljon ki, viszont szakmai körökben negatív megítélést is eredményezhet az eredeti mű több helyen történő lényeges megváltoztatása. A szerző engedélye nélkül a díszletet nem lehet jelentősen megváltoztatni vagy átdolgozni, mert az Szjt. 47. § (1) bekezdése szerint a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására.¹⁷

A műszaki létesítmény terveinek megváltoztatása esetén a személyiségi jogok szempontjából viszont az Szjt. 67. § (1) bekezdésének speciális rendelkezéseit kell alkalmazni, eszerint a mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja. A vitatott esetben a tervező által máshová készített tervet illesztették be egy kiviteli tervdokumentációba. Az adaptáció során olyan mértékű jogosulatlan megváltoztatás nem történt, amely a műszaki létesítmény külső megjelenését vagy rendeltetésszerű használatát befolyásolta volna.¹⁸ Megjegyzendő, hogy a felhasználás ellenében járó díjazásra viszont a szerző alappal tarthatott igényt.

A szerző személyhez fűződő jogát sértő jogosulatlan megváltoztatásról van-e szó az ún. remixdalok esetében – ez volt az a kérdés, amelyet a szakértő testület úgy válaszolt meg, hogy egyben részletes tájékoztatást is adott a remix mibenlétéről, illetőleg a könnyű mű-

¹⁶ SZJSZT-04/2003 – Képzőművészeti, iparművészeti alkotások szerzősége.

¹⁷ SZJSZT-39/2007 – Színpadi díszlet megváltoztatása.

¹⁸ SZJSZT-24/2006 – Antennatartó torony műszaki terveinek szerzői jogi védelme.

fajba tartozó dalok születéséről és azok újrafeldolgozásáról. Remixdalt naponta hallhatunk, ezért is lehet tanulságos a szakértő állásfoglalása.

A rendelkezésre álló stúdiótechnikai feltételek folytán az eredeti hangfelvételek készítésekor a zenét megszólaltató minden egyes hangszeres és vokális teljesítmény külön-külön felvételi sávokon rögzíthető volt, a legjobban sikerült felvételrészeket illesztették össze, azaz mixelték. Később a digitális technológia alkalmazásával a zenei alkotóelemek felbonthatóak és újarögzíthetőek lettek. Így a dallam-, a ritmus-, a harmónia-, a hangszín-kombinációk, illetve a mindezek együttes hatásából kialakult hangzás kisebb-nagyobb mértékben megváltoztatható volt.

A szakmai gyakorlat szerint a remixváltozat elkészítése szinte minden esetben a szerző, az előadóművész és a kiadó közötti egyeztetés eredménye. A szerző a remixváltozatot is jóváhagyja ez esetben, amely minden lényeges kérdésre kiterjed, hiszen a remix elkészítése a művek és a szomszédos jogi teljesítmények lényegét is érintő módosításnak minősül, legalábbis az esetek túlnyomó többségében. Éppen azért szükséges az előzetes egyeztetés, hogy a kialakuló esetleges vitákat megelőzzék.¹⁹

A perbeli esetben, hiszen a vita kialakult a felek között, nem volt megállapodás az érintettek között. A konkrét dalokat vizsgálva azonban a szakértő testület megadta a választ arra a kérdésre, hogy történt-e a dalok lényegét érintő változtatás, amely sérelmes lehet a dalok eredeti szerzőire nézve.

Végül még két példa arra, hogy az SZJSZT a *szakmai szokások* bemutatásával világosabbá, érthetőbbé és elfogadhatóbbá teszi szakmai következtetéseit.

A filmszakmában elfogadott gyakorlatot ismertette az SZJSZT annak megértéséhez, hogy egy mozgóképes filmanyag mikor tekinthető befejezett, kész műnek, mikortól élvez szerzői jogi védelmet. A szerzői mű meglétének ugyanis nem feltétele a film hossza, hogy a filmnek van-e főcíme, illetve vége főcíme, vagy feltüntették-e rajta a stáblistát. A filmalkotás akkor befejezett, amikor a végleges változatot a szerzők és az előállító ilyenként elfogadja. Ezt követően a film egyoldalúan nem változtatható meg. Ez az ún. utolsó vagy finomra vágás joga, amikor is a rendező és a filmelőállító meghatározza, hogy mi legyen a film végső változata. A végleges változat elfogadása azonban nem jelenti azt, hogy ezzel válik szerzői jogi védelem alatt álló művé a film, hiszen annak egyetlen kritériuma az, hogy egyéni, eredeti jelleget hordozzon. Ami a film nyilvánosságra hozatalának tényét, illetve az ehhez történő hozzájárulást illeti, a műpéldány tudományos kutatás céljára történő múzeumi letétbe helyezése vagy a filmből néhány perces részlet televíziós sugárzása még nem minősül a teljes film nyilvánosságra hozatalához való hozzájárulásnak.²⁰

Más esetben, az SZJSZT véleménye szerint, egy készülő dokumentumfilmhez leforgatott, de vágatlan filmanyag, mert egyedi, eredeti és megismételhetetlen mozgóképes anyag, mű-

¹⁹ SZJSZT-20/2001 – A remix zenei fogalma és szerzői jogi értelmezése.

²⁰ SZJSZT-23/2003 – Filmalkotás jogosulatlan bemutatása közgyűjteményben.

nek minősül. Egyéni gondolatszövedéket tartalmaz pl. a témaválasztás, a megszólaltatott személyek kiválasztása, a hozzájuk intézett kérdések megfogalmazása, a kérdések egymásutánosságának a logikája, azaz a kérdéssor szerkesztése, a személyek bemutatása tekintetében.²¹ Ugyanitt a szakvélemény utal arra is, hogy általában – egyebek mellett – egy film egyediségének fontos eleme a film képi világa, a képkivágások, a gépmozgás vagy a fények kezelése.

Az előbbieket alapján tehát látható, hogy ha a szerző személyhez fűződő jogainak sérelme miatt indított perek száma el is marad a vagyoni jogok érvényesítése miatt indított perek számától, mégis ezek a jogviták azok, amelyek komolyabb munkát jelentenek a bíróságok számára, de feltételezhetően a peres felek és képviselőik számára is. A felek indítványára beszerzett szakértői vélemények formálisan csak az egyik bizonyítási eszközt jelentik, de ezek nélkül aligha lehetne megnyugtató döntést hozni. Olyan eset nem ismeretes, amikor a bíróság a bizonyítékok mérlegelésekor kirekesztette volna a bizonyítékok köréből a szakvéleményt. A szakvéleményekben írt következtetések szinte kivétel nélkül megjelennek a jogerős döntésekben is. Ebből következően a szakértői vélemények ismertetése szükséges és tanulságos.

Ami pedig a *szerző vagyoni jogainak az érvényesítését* illeti, bár a felhasználási szerződésekre vonatkozó rendelkezések sok mindenben eligazítanak a szerződő feleket, mégis a megállapodások tartalmából nem mindig tűnik ki, hogy a felek tisztában lettek volna azzal, hogy mi minden feltételnek kellene megfelelni a szerződésben foglaltaknak ahhoz, hogy mind a szerző, mind a felhasználó az őt illető jogokat érvényesíteni tudja, ha vitára kerül sor. A megállapodások tartalmát nem egyszer értelmeznie kell a bíróságnak, hogy megismerje a felek szerződéskötéskori akaratát, természetesen szem előtt tartva azt, hogy a szerző jogait biztosító rendelkezésbe ütköző vagy megkerülésére irányuló megállapodás nem lehet irányadó az elbíráláskor. A szerződés értelmezésénél a Ptk. rendelkezései szerint kell eljárni az Szjt. 3. §-a szerint. Nem mellőzhető az eljárásban a szerződést kötő felek meghallgatása mellett a megállapodás létrejötténél jelenlévők tanúkénti meghallgatása sem, illetve azoknak a személyeknek a kihallgatása, akik bármilyen tudomással vannak a szerződéskötés körülményeiről, illetve a szerződés teljesítéséről. Ezek az esetek rendszerint a szerző által követelhető, de ki nem fizetett díjköveteléssel kapcsolatosak. Előfordul, hogy a vita abban áll, hogy a felhasználó a szerződésben rögzített felhasználás kereteit túllépve használja fel a művet, amelyre előzetesen engedélyt sem kér, de nem is számol el a szerzőnek járó díjjal. Még a peres eljárásban sem szolgáltat adatot, bírósági felhívás ellenére sem, ha erre irányuló bizonyítási indítvány teljesítéséről van szó. Hogy az adatszolgáltatásra kötelező ítéleti rendelkezést végrehajtják-e, erre nézve nem áll rendelkezésre adat. Mindenesetre általánosságban elmondható, hogy az ítéletek végrehajtása iránti kérelmek száma csekély.

²¹ SZJSZT-24/2010 – Dokumentumfilm-sorozatban korábban más dokumentumfilm céljára készített vágatlan filmanyag felhasználása és ennek díjazása.

Meg kell említeni, hogy egyre gyakoribb az, hogy a peres felek a jogvitát egyezséggel zárják le. Az egyezség megkötésére rendszerint akkor kerül sor, amikor már a bizonyítási eljárás eredménye körvonalazódik, tehát látható, hogy a követelés vagy valamelyik része megállja a helyét. Az egyezségkötést a bíróságnak is szorgalmaznia kell a perrendtartás szerint, ez egyébként a mindenki számára legmegnyugtatóbb befejezése a jogvitának. Költségkímélő volta mellett rövid időn belül megtörténik önként való végrehajtása is.

A *jogosítatlan felhasználás* ténye adott esetben ugyancsak szakértői bizonyítással állapítható meg. Különösen, ha a mű felhasználása azáltal történik meg, hogy a felhasználás a mű egyes részleteinek, elemeinek, sajátos figuráinak átvételével valósul meg. Az Szjt. 16. § (3) bekezdése szerint a szerzőt megilleti a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának és az ilyen használat engedélyezésének a kizárólagos joga is. Az SZJSZT-30/2005 számú szakértői véleményben²² a szakértő testület a nemzetközi bírói gyakorlatra is hivatkozva kifejtette, hogy a műben szereplő jellegzetes figurákban megjelenő alkotó kifejezés szerzői jogilag releváns felhasználása abban az esetben is megállapítható, ha az átvétel során megjelenő változatot adott esetben eltérő mozzdulattal, testtartással, ruházattal vagy hajviselettel ábrázolják, amennyiben a figura jellegzetes jegyeinek összetéveszthetetlen kombinációja megjelenik. A jellegzetes figura felhasználásának a vizsgálata a külső jegyek mellett a szereplőnek az eredeti figurák esetében megismert tulajdonságaira, képességére, tipikus magatartására is kiterjed. Plágiumnak minősül a mű engedély nélkül történő átvétele akkor is, ha a kifejezés lényegét nem érintő változtatásokat eszközölnek a figurán.

A szerzői jog megsértésének jogkövetkezményei közül, a tapasztalatok szerint, a *jogsértéssel elért gazdagodás megtérítése iránti igény* pontosítása ütközik különösen nehézségbe. Ha a jogsértés megtörténte már bizonyított, a jogsértő magatartás terjedelmének és a felhasználással elért bevétel mértékének a feltárása, felhasználói együttműködés hiányában, csak hosszas bizonyítással lehetséges, hacsak nem lehetetlen. Az Szjt. 94. § (1) bekezdésében írt polgári jogi igények közül ezért célszerű bizonyítási indítványként előterjeszteni az *adatszolgáltatásra irányuló igényt*. A bírósági felhívás teljesítése az eljárási jogszabály szerinti eszközökkel akár ki is kényszeríthető. Az indítvány arra vonatkozhat, hogy a bíróság kötelezze az ellenérdekű felet arra, hogy szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról. Az adatszolgáltatás teljesítése után további indítványt lehet előterjeszteni arra vonatkozóan, hogy a kereskedelmi kapcsolatokban érintetteket hívja fel a bíróság – a perrendtartás szabályai alapján tanúkénti kötelezettséggel –, hogy mutassák fel az arra vonatkozó irataikat (megrendelőlevél, szállítólevél, a visszárra vonatkozóan is, készletnyilvántartás, bevételi adatok stb.), amelyekből kiderül, hogy a perrel érintett időszakban a felhasználóval való megállapodás alapján mikor, milyen szolgáltatások történtek, és milyen összegeket fizettek ki ellenszolgáltatásként. A gyakorlati

²² SZJSZT-30/2005 – Mesejáték bábfiguráinak felhasználása.

tapasztalat az, hogy ez utóbbi felhívásnak inkább eleget tesznek, mint a perben ellenérdekű fél a hasonló kötelezettségének. Más a helyzet akkor, ha a polgári per indítása mellett a sérelmet szenvedő *büntetőeljárás* is kezdeményez szerzői és szomszédos jogok vétségének az elkövetése miatt. Bár a büntetőeljárásban a nyomozás iránya nem a fentiek szerinti adagyűjtésre terjed ki, tehát a büntetőeljárás irataiból nem lehet a szükséges adatokhoz jutni, de a kötelezett nagyobb hajlandóságot mutat az adatszolgáltatásra.

Előfordul az is, hogy a feltárt, az üzleti kapcsolatokra vonatkozó adatok alapján maga a sértett fél is hozzájut további adatokhoz, pl. az interneten az üzleti partner által közzétett reklámanyagok és főként a fogyasztók számára közzétett információk alapján.

Végül is a fentiek hozzásegíthetik az igényt érvényesítő felet ahhoz, hogy a gazdagodás megtérítése iránti igényét előterjeszthesse vagy pontosíthassa. Meg kell jegyezni, hogy a szerzőnek a jogosulatlan felhasználás ellenében járó arányos díjra vonatkozó követelése mint a gazdagodás minimuma mindenképpen megalapozott.

A polgári jogi igény érvényesítésének a szabályait a kereskedelmi forgalomban részt vevőkkel szemben kiegészítette a jogalkotó,²³ de ezután alig-alig akadt példa arra, hogy ezzel a lehetőséggel éltek volna a sérelmet szenvedő felek. Ennek – legalábbis – egyik oka az lehet, hogy az üzleti kapcsolatok feltárása, de főként azok valóságos tartalmának a megismerése számtalan akadályba ütközik.

Előfordul, hogy a keresetlevél benyújtása előtt *előzetes bizonyításra* tesznek indítványt, mert némi információval azért rendelkeznek, és a jogsértés veszélyét valószínűsíteni tudják. Az elrendelt előzetes bizonyítás sem hoz azonban mindig eredményt.

A vártnál kevesebb a szerzők, illetve más jogosultak részéről előterjeszthető *ideiglenes intézkedés elrendelése* iránti indítvány, holott az Szt.-ben írt törvényi feltételek teljesítése, tehát annak igazolása, hogy a mű szerzői jogi védelem alatt áll, és a kérelmező a mű szerzője vagy a szerző jogutóda, illetőleg mint felhasználó jogosult fellépni saját nevében a jogsértéssel szemben, nemigen ütközhet akadályba. A nem teljesíthető kérelmek általában a törvényi határidőn túl benyújtott kérelmek, ezek között is a tudomásszerzést követően hatvan napon túl előterjesztett kérelmek.

A törvényi kiegészítéssel lehetővé tett *biztosítási intézkedés elrendelését* is elenyészően kevesen kérelmezik.

A rendelkezésre álló jogszabályi környezet hathatós segítséget nyújthat ezekkel a jogvédelmi eszközökkel a szerzőknek és más jogosultaknak ahhoz, hogy felléphessenek a jogsértőkkel szemben, és valós igényeiket eredményesen érvényesíthessék. A jogszabályi lehetőségek megismerése és igénybevétele most már az érintetteken múlik.

²³ Az egyes törvényeknek az iparjogvédelmi és a szerzői jogok érvényesítésével összefüggő módosításáról szóló 2005. évi CLXV. tv. 23. §.

ELV, ELJÁRÁS, MŰKÖDÉSI MÓDSZER ÉS AZ EGYÉNI, EREDETI KIFEJEZÉSMÓD TALÁLKOZÁSA A SZERZŐI JOG ASZTALÁN

Az elv, az eljárás, a működési módszer kizárt a szerzői jogi védelem köréből. Hogyan kapcsolódhat ezekhez a fogalmakhoz mégis szerzői jogi védelem? A jelen összefoglaló valószínűleg eseteken keresztül veszi górcső alá a Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT) 2000 és 2013 között született, a szakirodalmi művekkel foglalkozó szakvéleményeiben felmerült gyakorlati kérdésekre adott válaszait. Jelen összefoglalás így semmiképpen sem tekinthető teljes körű, átfogó műnek. Számos szakvéleményben felmerült kérdés mutat arra rá, hogy az alkotók többsége szerzői jogokat kíván érvényesíteni piaci értékkel bíró információk, kutatási eredmények megosztásának és felhasználásának védelme érdekében. Ennek köszönhetően az SZJSZT több ügyben foglalkozott olyan művek szerzői jogi kérdéseivel, mint például: szakvélemény,¹ tudományos mű,² építészeti műhöz kapcsolódó tanulmányterv,³ know-how információkat tartalmazó dokumentum (pl. üzembentartási kézikönyv),⁴ stratégiai terv,⁵ ügyiratba foglalt biztonsági elemzés,⁶ illetve szabvány.⁷ Szerzői jogi védelem kérdése merült fel az oktatás területén született szakirodalmi művek területén is, így tankönyvekkel⁸ (beleértve a tankönyvekbe foglalt táblázatok, képletek szerzői jogi megítélését),⁹ oktatási segédkönyvekkel,¹⁰ gyakorlófüzettel,¹¹ előadásokkal,¹² pedagógus-továbbképzési programokkal,¹³ szakdolgozattal,¹⁴ illetve teamépítő programmal, e-könyv-

¹ SZJSZT-27/2001 – Szakvélemények szerzői jogi védelme, a szerzői jogok gyakorlása; SZJSZT-33/2002 – Műszaki szakértői vélemény szerzői jogi védelme. [Valamennyi, az írásban említett vagy tárgyalt szakvélemény a száma (ügyszám/négyjegyű évszám) szerinti kereséssel megtalálható a <http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/szjszt/kereses.html> honlapcím alatt – a szerk.]

² SZJSZT-06/2002 – Tudományos művekre vonatkozó felhasználási jog gyakorlata.

³ SZJSZT-18/2005 – Olimpiai Központ tanulmánytervezet szerzői jogi védelme.

⁴ SZJSZT-36/2002 – „Üzembentartási kézikönyv” szerzői jogi védelme.

⁵ SZJSZT-11/2005 – Informatikai stratégiai terv szerzői jogi védelme.

⁶ SZJSZT-15/2007/1 – Jogszabály által kötelezővé tett biztonsági elemzés jogi védelme.

⁷ SZJSZT-34/2000 – Szabványok szerzői jogi védelme.

⁸ SZJSZT-33/2000 – Tankönyvek összehasonlítása; SZJSZT-41/2000 – Tankönyvek jogellenes másolása; SZJSZT-23/2002 – Tankönyv-sorozat nyilvánosságra hozatalához adott engedély visszavonása; SZJSZT-22/2003 – Tankönyv plágium; az átvétel szabályai tankönyv esetén; SZJSZT-40/2004 – A tananyagfejlesztéssel kapcsolatos szerzői jogi kérdések; SZJSZT-04/2007 – Szóegyezések az I. osztályos olvasókönyvekben; SZJSZT-16/2007 – Az I. osztályos olvasókönyvek szókészletének összehasonlítása; SZJSZT-22/2013 – Tankönyv felhasználásával kapcsolatos szerzői jogi kérdések.

⁹ SZJSZT-07/2003 – Tankönyvben szereplő táblázatok, képletek szerzői jogi védelme, felhasználása.

¹⁰ SZJSZT-47/2000 – Irodalmi antológia mint oktatási segédkönyv.

¹¹ SZJSZT-13/2001 – Gyakorlófüzet szerzői jogi védelme.

¹² SZJSZT-38/2003 – Külsős óraadók előadásainak szerzői jogi védelme.

¹³ SZJSZT-33/2005 – Pedagógus-továbbképzési programok szerzői jogi megítélése.

¹⁴ SZJSZT-08/2006 – Szakdolgozat szolgai másolása.

vel,¹⁵ olvasókönyvvel¹⁶ kapcsolatban. Az átvizsgált SZJSZT-szaktevékenységek többsége szakirodalmi műveket érintő, engedély nélküli átvételhez, másoláshoz kapcsolódik. Ezért a jelen összefoglaló elsősorban eligazodást kíván nyújtani a tekintetben, hogy hol húzódik a határ egy szakirodalmi mű szerzői jogilag védett, illetve közkincsbe tartozó tartalmi elemei között, milyen határok mentén nem sért tehát szerzői jogot az a szerző, aki egy már más szerzők által feldolgozott témakörrel ír szakirodalmi elemzést. A tanulmány kiterjed ugyanakkor – művészet jogszerűtlen átvételét nem érintő – a szakirodalmi művek jogszerű felhasználásához kapcsolódó kérdésekre (pl. a névfeltüntetés joga, a felhasználási engedély terjedelme) is.

1. A szerzői jogi védelem alapja

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 1. § (1) bekezdése szerint a szerzői jog az „irodalmi”, „tudományos” és „művészeti” alkotásokat védi, azzal, hogy az ilyen alkotások bármilyen műtípus formájában megjelenhetnek.¹⁷ A bevezetésben említett példák az Szt. 1. § (2) bekezdés a) pontja és az 1. § (3) bekezdés értelmében szakirodalmi műnek minősülhetnek, ha a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek.

1.1. Az egyéni, eredeti jelleg jelentése

Mindenekelőtt kiemelhető, hogy az egyéni, eredeti jelleg *nem a mű minőségére, mennyiségére, terjedelmére utal*,¹⁸ kizárólag arra, hogy a formába öntött tudományos tartalom *saját szellemi alkotás eredményeként* jöjjön létre, és *ne legyen más művének szolgai másolata*. Ez azt jelenti, hogy a stratégia, a szaktevékenység, az oktatási tananyag tartalmazhat akár szakmailag helytelen, értékelhetetlen, átlagos következtetéseket is, vagy éppen ellenkezőleg, paradigmaváltó, piaci értékkel bíró, találmány tárgyát képező eredményeket, a védelem fennállásában nem ezen jellemzők a döntőek, hanem az hogy ne legyenek más művének szolgai másolatai.

Megjegyezhető, hogy a *szakirodalmi művek* esetében a védelem fennállását – a szolgai másolás hiánya mellett – különösen az határozza meg, hogy a *forrásanyagokból származó információk, tények csoportosítása, illetve az ezek alapján levont következtetések átlagos megoldástól eltérő, tehát a szerző személyiségi jegyeit tükröző jelleggel rendelkezzenek*. Ennek hiányában szerzői jogi védelem nem áll fenn.¹⁹ Ennek oka, hogy a szakirodalmi művek általánosságban

¹⁵ SZJSZT-36/2007 – Szakirodalmi mű közzététele és felhasználása az Internet útján.

¹⁶ SZJSZT-16/2007: i. m. (8).

¹⁷ Az Szt. 1. § (2) második mondata ugyanis példálózó módon sorolja fel azokat a műfajokat, amelyek alkotásnak minősülhetnek.

¹⁸ Szt. 1. § (3) bek.

¹⁹ SZJSZT-27/2000 – Tanulmány szerzői jogi védelme.

tartalmaznak tényeket, kutatási adatokat, amelyek önmagukban nem képezik szerzői jogi védelem tárgyát, nem meglepő tehát, hogy a tények pusztá felsorolása, egymás mellé illesztése, hozzáadott, önálló gondolat nélkül nem értékelhetők a szerzői jogi védelem szempontjából. Ez nem jelent szakmai követelményt, erre az eljáró tanács az SZJSZT-07/2009 számú szakvélemény, egy tanársegédleti szakmai tananyag szerzői jogi megítélése kapcsán utalt, miszerint: „A szerzői jogi védelem fennállásához ... nem szükséges (bár természetesen nem is kizárt) az, hogy a műben foglalt gondolatok, elvek újszerűek ... legyenek, amennyiben a szerző ezek feldolgozását egyedi módon végzi el”.²⁰ A szerzői jogi védelem ugyanakkor nem követeli meg, hogy egy mű valamennyi elemében, megformálásában szerzői jogi védelmet élvezzen.²¹

Hogyan kerül sor a gyakorlatban annak eldöntésére, hogy egy mű egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik-e? E kérdés megválaszolására a szakvélemények közül az SZJSZT-33/2005 számú szakvélemény emelhető ki, amely egy pedagógus-továbbképzési program szerzői jogi védelmével foglalkozott. Ebben a szakvéleményben az SZJSZT eljáró tanácsa rámutatott arra, hogy a szerzői mű olyan szellemi alkotás *„amely egyéni abban az értelemben, hogy az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra [ez jelenti az alkotás terét – szerk.], s ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, s amely eredeti abban az értelemben, hogy az nem csupán valamely már meglévő alkotás szolgai másolata”*.²² Az eljáró tanács tehát minden esetben vizsgálja az *alkotás terét, mielőtt a mű egyéni, eredeti jellegét megállapítja*.

1.2. Az alkotás tere

Az alkotás tere *műtípusonként eltérő*, ahogy az SZJSZT-27/2000 számú szakvélemény is egy tanulmány vizsgálatánál megállapította, hogy: „Másként 'mérhető' egy sakkjátékot támogató számítógépi program, és egy zenedrámai mű egyéni eredeti jellege. Az előbbi esetben a funkció és a kötöttségek (a sakkjáték szabályai) nagymértékben szűkítik az egyéni eredeti jelleg kifejezhetőségének terét.”²³ Ebből következik, hogy a védelemhez megkövetelt mérce – a korlátok jellegétől függően – műtípusonként eltérő lehet.

Az Sztj. ugyanakkor meghatározza a védelem köréből kizárt fogalmakat, amelyek ugyancsak az egyéni, eredeti jelleg megjelenésének szabnak korlátot. E körbe tartoznak *a jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei, a bírósági vagy hatósági határozatok, a hatósági vagy más hivatalos közlemények és az ügyiratok, valamint a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok és más hasonló rendelkezések*.²⁴ Ugyancsak kizártak a szerzői jogi védelem

²⁰ SZJSZT-07/2009 – Közös mű; jogosulatlan átvétel megítélése tanítói segédletek esetében.

²¹ SZJSZT-17/2007 – Teamépítő tréning emlékeztetőinek és tematikájának szerzői jogi védelme.

²² Vö.: SZJSZT-33/2005: i. m. (13).

²³ SZJSZT-27/2000: i. m. (19); vö. továbbá: „Ismert adatoknak, meglévő anyagnak feldolgozása is védelem alatt álló mű, ha ebben önálló, egyéni tevékenység nyilvánul meg, és az újszerűség bélyegét viseli magán (Kúria, P.I. 3581/1934.)” (in: SZJSZT 27/2000).

²⁴ Sztj. 1. § (4).

köréből a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló *tények* vagy napi *hírek*, továbbá valamely *ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet*.²⁵ Mindezek szerzői jogi értelemben mindenki által felhasználhatók, azaz közkinccsbe tartoznak,²⁶ tehát szerzői jogi értelemben nem monopolizálhatók.

A szakirodalmi művek esetében az alkotás terét elsősorban az adott *mű rendeltetése* határozza meg, ami az egyedi jelleg megnyilvánulását „jelentős mértékben meghatározza”.²⁷ A szakirodalmi művek funkciója műtípusonként eltérő lehet, egy szakvélemény szakmai állásfoglalást nyújt, egy tananyag oktatási céllal jön létre, míg egy szakdolgozat rendeltetése egy témakör tudományos kifejtése. Ebből fakadóan az alkotás terét behatároló tényezők körébe tartoznak az adott üzletág, tudományág fogalmai, tézisei, kutatási eredményei, illetve az oktatási anyagokra jellemző szakkifejezéseken²⁸ kívül a didaktikai módszerek.²⁹ E körbe tartoznak továbbá tudományos művek alapjául szolgáló *tételek, tanok, megállapítások, megoldások* is.³⁰ Az SZJSZT egyik eljáró tanácsa olvasást tanító könyvek összehasonlítása eredményeként arra a megállapításra jutott, hogy adott tudományág szókészlete a módszerrel azonos: „...az egybevetett szavaknak az ismételt megjelenése bármelyik műben nem tekinthető szerzői engedély nélküli jogszerűtlen átvételnek, hanem olyan módszernek, ami nem részesül szerzői jogi védelemben [Szjt. 1. § (6) bekezdés].”³¹ A módszer, ezáltal pedig az adott tudományág szókészlete nem esik a szerzői jogi védelem körébe.

Az *egyéni, eredeti jellegnek egy szakirodalmi műben ezen korlátokon kívül kell tehát megjelennie*. Az SZJSZT-27/2001 számú szakmai állásfoglalásról szóló szakvélemény a szerzői jogi védelem alá tartozó és a szerzői jogi védelemből kizárt elemek közötti határvonallal foglalkozott. A határ ott húzható meg „a szerzői mű és a szellemi tevékenységet tükröző, de a szükséges eredetiséggel nem bíró teljesítmény között, ahol a kérdéses szakterület szabályai által megkövetelt, kötött ábrázolásmód, és szakkifejezések használata a belső és a külső formát, vagy a szükségyszerűség, az általában elfogadott, bevett elemek, illetve a cél a tartalmat és ennek nyomán annak formába öntését úgy beszűkítik, hogy nem marad lehetőség az egyéni-eredeti jelleg kibontakoztatására.”³² Ebből következik, hogy a szerzői jogi védelem csak az említett korlátokon kívül eső területen megjelenő egyéni, eredeti jelleg megnyilvánulása esetén áll fenn.

²⁵ Szjt. 1. § (5)–(6).

²⁶ SZJSZT-27/2001: i. m. (1).

²⁷ SZJSZT-27/2001: i. m. (1).

²⁸ A szakkifejezések körének korlátozó szerepére utal az SZJSZT-04/2007 szakvélemény [i. m. (8)], miszerint „Az kétségtelen, hogy mivel első osztályosoknak készülő kiadványokról van szó, az ebből a szempontból rendelkezésre álló szókészlet meglehetősen szűk körű. Ezért bizonyos mértékű szövegyezések szükség szerint előfordulhatnak anélkül, hogy ebből átvételre lehetne következtetni.” Ennek oka, hogy ilyen művek azonos tudásanyagra épülnek. L. SZJSZT-34/2007 – Szakirodalmi mű szerzői jogi védelme.

²⁹ Vö.: SZJSZT-22/2012 – Szakirodalmi művel kapcsolatos szerzői jogsértés.

³⁰ SZJSZT-27/2001: i. m. (1).

³¹ SZJSZT-16/2007: i. m. (8).

³² SZJSZT-27/2001: i. m. (1).

2. Piaci értékű információk és a szerzői jogi védelem

Az alábbiakban kiválogatott szakvélemények arra kívánnak rámutatni, hogy az SZJSZT gyakorlatára szerint hol húzható meg a határ a szakirodalmi művek egyéni, eredeti jelleggel bíró és a közkincsbe tartozó tartalmi elemei között.

Nem terjed ki a szerzői jogi védelem az olyan művekre, *amelyeknek az elkészítését, beleértve az elkészítés módját is, jogszabályok határozzák meg*, állapította meg az SZJSZT-08/1990 számú szakvélemény, amelynek tárgya egy pénzügyi beszámoló szerzői jogi megítélése volt.³³ Ez esetben tehát az eljáró tanács nem állapította meg az egyéni, eredeti jelleg fennállását arra hivatkozva, hogy: „Ezeknek az anyagoknak az elkészítését, elkészítési módját jogszabályok határozzák meg, emellett évente azonos módon visszatérő feladatok ellátásáról van szó.” Ehhez hasonlóan nem állnak szerzői jogi védelem alatt a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok sem.³⁴ Korábban ez a kizáró szabály valamennyi szabványra kiterjedt, ezért az SZJSZT-34/2000 számú szakvélemény javaslatot fogalmazott meg e rendelkezés módosítására, miszerint a szerzői jogi védelem terjedjen ki olyan szabványokra is, amelyeket nem tesz kötelezővé jogszabály. Így azok a szabványok, amelyeket jogszabály nem ír elő kötelezően, egyéni, eredeti jellegük alapján beleeshetnek a szerzői művek körébe.

Vannak olyan esetek, amikor egy szakirodalmi mű (például egy szakvélemény) a szerzői jogi védelem hatálya alól részben kikerül. Ez a speciális eset áll fenn az ún. ügyirati funkcióval rendelkező szakirodalmi műveknél. Ennek eredményeként az SZJSZT eljáró tanácsa megállapította ugyan a veszélyes ipari üzemekre vonatkozó *biztonsági elemzés* egyéni, eredeti jellegét azzal, hogy egyúttal ügyiratnak minősítette a jelentést, és a hatósági eljárás vonatkozásában kizárta a szerzői jogi oltalom fennállását. Fontos megjegyezni, hogy ez a fajta kizárás minden esetben az adott ügyirati funkcióhoz kapcsolódó felhasználásra korlátozódik, és nem terjed ki a hatósági eljáráson kívül eső felhasználásokra.³⁵ Ezt támasztja alá az SZJSZT-27/2001 számú szakvélemény is, miszerint „A hatósági/bírósági eljárások, illetve egyéb kötelező rendelkezések ügyintézése körén kívül a szakvélemények nem ügyiratok.”³⁶ Ebből következik, hogy a hatósági eljáráson kívül eső esetekben a mű felhasználásához a szerző engedélyét kell kérni.³⁷

Az SZJSZT-22/2013 számú szakvélemény iskolások részére készült *matematika-tankönyvek* összehasonlításával foglalkozott. Az eljáró tanács megállapította, hogy a tudományos törvényszerűségeken alapuló általános ismeretek (pl. kétszer kettő mindig négy) nem esnek

³³ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. CompLex Kiadó, Budapest, 2006, az 1. §-hoz fűzött kommentárrész.

³⁴ Szjt. 1. § (4).

³⁵ SZJSZT-15/2007/1: i. m. (6).

³⁶ SZJSZT-27/2001: i. m. (1).

³⁷ SZJSZT-15/2007/1: i. m. (6).

a szerzői jogi védelem körébe. Nem tartoznak a szerzői jogi védelem hatálya alá azok a gondolatok sem, amelyek nem haladják meg a jogvédelemhez szükséges minimumot, ennek megfelelően egy olyan matematikapélda, amely arra kérdez rá, hogy „két alma és két másik alma összesen hány alma”, nem részesíthető jogvédelemben”.³⁸ Jelen szakvélemény értelmében nem kizárt ugyanakkor, hogy egy matematikai feladat szerzői jogi védelem alatt álljon, ha „a törvényszerűség és az ötletszerűség kereteit túllépve a szerző egyéniségét, véleményét, gondolkodásmódját eredeti módon tükrözve, saját kifejezések segítségével ölt testet”³⁹ Az eljáró tanács ennek értelmében szerzői műnek minősítette azon feladatot, „mely arra kéri a gyerekeket, hogy ’karikázzák be azt a betűt, amelyik helyén ugyanolyan figura áll, mint a sor elején, majd olvassák össze és írják le a kapott szót, s a feladatot ötféle színnel keretezett figurákkal (zászló, hajó, mentőöv, ház, napernyő) ...’ grafikai megjelenítésében, megfogalmazásában egyéni-eredeti jelleget mutat.”⁴⁰ Nem tekintette ezzel szemben az eljáró tanács az ötlet szintjét meghaladónak a következő példát „a virágboltban az egyik vázában 9 szál virág volt, a másikban 3 szál. Hány virág volt a két vázában?”⁴¹ Egy tankönyv egyéni, eredeti jellege mind az egyedi szöveges feladatokban, ábrákban vagy feladatokban, valamint ezek sajátos összeválogatásában⁴² nyilvánulhat meg. Az összeválogatás, szerkesztés egyéni, eredeti jellege megnyilvánulhat például a tananyag felépítésében, a fejezetek meghatározott tagolásában, illetve az alkalmazott vizuális eszköztárban.⁴³

Fontos kiemelni, hogy a *konceptió* nem tekinthető szerzői jogi védelem tárgyának. Az SZJSZT-26/2013 számú ügyben kérdésként merült fel, hogy egy *tanulmányban* szereplő egyedi koncepcióra kiterjed-e a szerzői jogi védelem. Az eljáró tanács megállapította, hogy a szerzői jogi védelem kizárólag az adott témában létrehozott műre vonatkozóan állhat fenn, és nem a mű alapjául szolgáló ötletre, koncepcióra. Ebből következik, hogy „ötletet, elgondolást minden szerzőnek jogában áll saját műve témájává tenni, és abból saját, egyéni, eredeti alkotását létrehozni.”⁴⁴ Ezért akár egy pályaműben is megjelenhet egy tanulmányban már korábban felvetett koncepció, hiszen a koncepció, az elgondolás nem áll szerzői jogi védelem alatt.

Egy *elemzésben* leírt *új műszaki fejlesztésre* ugyancsak nem – kizárólag a köréje épült gondolatok megfogalmazására – terjed ki a szerzői jogi védelem, azzal, hogy szabadalmi oltalom megszerzése nem kizárt, ha ennek a törvényi feltételei fennállnak (lásd a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény rendelkezéseit). A szerzői jogi védelem és a szabadalmi oltalom ugyanakkor eltérő védelmet biztosít: „A szabadalmi leírás

³⁸ SZJSZT-22/2013: i. m. (8).

³⁹ SZJSZT-22/2013: i. m. (8).

⁴⁰ SZJSZT-22/2013: i. m. (8).

⁴¹ SZJSZT-22/2013: i. m. (8).

⁴² Szt. 7. §.

⁴³ SZJSZT-22/2013: i. m. (8).

⁴⁴ SZJSZT-26/2013 – Szerzői jogi per az „Előterjesztés a nemzeti játék- és taneszköz-stratégia kimunkálásához” című mű kapcsán.

megfelelhet a szakirodalmi (esetleg tudományos) mű kritériumainak. Ha azonban már nem áll fenn a szabadalmi oltalom, és a leírás szerinti megoldást bárki megvalósítja, akkor nem lehet a szerzői jogi védelem fennállására hivatkozni, mert nem valósul meg a szakirodalmi mű felhasználása, csupán a leírásba benne foglalt megoldást hasznosítják, amit a szerzői jog nem véd. (BH2013. 11.)⁴⁵

A szakirodalmi művek egyik altípusának tekinthető a *szakvélemény* azzal, hogy a szerző alkotásának terét számos tényező behatárolja, így a jogszabályi előírások, a szakértőnek feltett kérdések, az alapul szolgáló források, az adott szakterület szókészlete, illetve olyan, a szakvélemény műfaji sajátosságaiból fakadó követelmények, mint például a ténymegállapítások előírása, a források ismertetése, a válaszok összefoglalása, a tömörség kívánalma.⁴⁶ Mindezen korlátozó tényezőkön kívül álló körben szükséges az egyéni, eredeti jelleg megnyilvánulása, ennek hiányában a védelem nem áll fenn.⁴⁷ Nem esik védelem alá egy műszaki berendezés technikai paramétereinek, matematikai értékeknek, illetve a szakértői megfigyelés eredményeinek tényszerű rögzítése, ha mindezekhez nem kapcsolódik egyéni, eredeti elemzés, leírás.⁴⁸ A szakvélemény sajátossága, hogy létrehozása kapcsolódhat hatósági/bíróági eljáráshoz vagy más kötelező rendelkezés ügyintézési folyamatához, illetve létrejöhet polgári jogi kötelmi jogviszony alapján is. Az előbbi esetben – a korábbiakban említettek szerint – ezért a szakvélemény ügyirati funkcióval rendelkezik, ami az eljáráshoz kötődően a szerzői jogi védelem hiányát eredményezi azzal, hogy a hatósági eljáráson kívül történő felhasználás azonban a továbbiakban is a szerző engedélyéhez kötött. „A hatósági/bíróági eljárások, illetve egyéb kötelező rendelkezések ügyintézése körén kívül a szakvélemények nem ügyiratok.”⁴⁹

Az SZJSZT-07/2009 számú szakvélemény ugyancsak a szerzői jogi védelem alá tartozó és abból kizárt szakirodalmi mű tartalmi elemeit határozza meg. Eszerint nem részesülhetnek a *tanársegédlet* olyan részei védelemben, amelyek „a pedagógia, illetve pszichológia területén általánosan alkalmazott módszereket, vizsgálatokat, leírásokat, szerkezeti elrendezéseket tartalmazznak: így pl. az ún. Edtfeldt-teszt, illetve a Dyslexia Prognosztika Teszt mint módszer szerzői jogi szempontból nem védett” azzal, hogy szerzői jogi védelemben részesülhet „a fenti vizsgálatok, módszerek alapján végzett felmérések eredményének leírása”.⁵⁰ Az eljáró tanács egyéninek, eredetinek minősítette a kiadványban ismertetett programhoz kapcsolódó gondolatok leírását, szemben a program által tartalmazott témakörökkel (mozgásfejlesztés, testsémafejlesztés stb.), amelyeket a tanács az adott szakmai területen általánosan alkalmazott elemeknek, eljárásnak minősített. Ezzel szemben az egyes fejlesztési

⁴⁵ Vö. Gyertyánfy: i. m. (33).

⁴⁶ SZJSZT-27/2001: i. m. (1).

⁴⁷ SZJSZT-33/2002: i. m. (1).

⁴⁸ SZJSZT-33/2002: i. m. (1).

⁴⁹ SZJSZT-27/2001: i. m. (1).

⁵⁰ SZJSZT-07/2009: i. m. (20).

területek leírása, illetve a mellékletek és függelékek összeválogatása egyedinek minősül az eljáró tanács álláspontja szerint.

A *stratégia* esetében a testület SZJSZT-11/2005 számú szakvéleménye kiemeli, hogy bár az elvek, eljárások, működési módszerek önmagukban nem szerzői jogi védelem tárgyai, azonban egyéni, eredeti leírásuk képezheti védelem tárgyát. E szakvélemény értelmében „Sem az nem zárja ki egy produktum szerzői jogi mű jellegét, hogy valamely konkrét intézmény gyakorlati céljaira szolgál, sem pedig az, hogy szabályokat, instrukciókat tartalmaz, eljárási rendet vagy működési módszert ír le.”⁵¹ Jelen szakvélemény az informatikai stratégiai terv részét képező akcióterv szerzői minőségét állapította meg arra hivatkozva, hogy tartalmában egyéni, eredeti jellegű, illetve szerkezete világos, logikus. A jelzett dokumentum olyan témaköröket fedett le, mint a stratégiai terv elkészítésének előzményei, a célkitűzések és fő irányelvek, a célok eléréséhez szükséges kiemelt prioritású, megvalósítandó informatikai projektek, valamint azok hatása, ütemezése, és a közöttük lévő függőségi viszony. Bár a stratégia tárgyát meghatározott elvek, eljárások, működési módszerek képezik, azonban mindezek „egyéni, eredeti leírásáról, illetve azok egyéni, eredeti módon kifejtett, konkrét alkalmazásáról van szó, s ilyenként szerzői jogi védelem alatt állnak”.⁵²

A *tények, hírek* ugyancsak nem képezik szerzői jogi védelem tárgyát, egyéni, eredeti gondolatba foglalásuk azonban már igen, ahogy mindez fennáll az eljárás, elv, működési módszer esetében is. Bár az Szjt. kifejezetten a sajtó vonatkozásában emeli ki a tényeket, híreket, de *e fogalom tág értelmezése szükséges*, ezt támasztja alá az SZJSZT-14/2010 számú szakvélemény is: „Az Szjt. 1. § (5) bekezdésének helyes értelmezése szerint ... a tények semmilyen körülmények között nem részesülnek szerzői jogi oltalomban (nemcsak amikor sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgálnak).”⁵³ Ebből következik, hogy a tények védelemből való kizárása bármilyen területen fennáll, függetlenül a tudományágtól vagy szakterülettől. Az SZJSZT-19/2003 számú szakvélemény értelmében az egyéni, eredeti jelleg a hírekhez, tényekhez kapcsolódó *magyarázat, kommentár fűzése, más tényekkel való összefüggések – így előzmények vagy éppen következmények felvázolása – a tények leírása, kifejtése, ismertetése formájában nyilvánulhat meg*. Mindez közelebbről a használt szavak, kifejezések kiválasztásában, a mondatok meghatározott sorrendbe rendezésében mutatkozik meg.⁵⁴ Végül a *tények felkutatásának ráfordítása* is figyelmet érdemel: Mennyiben honorálja a szerzői jog a tények jelentős szaktudást, időt, pénzt igénylő felkutatását? Önmagában az ilyen tények megszerzésére nem terjed ki a szerzői jogi védelem, ez a következtetés vonható le az Szjt.-magyarázatból, miszerint: „A tényfeldolgozó dokumentum mű sem a benne foglalt történelmi adatok és nem is azok kikutatása miatt áll szerzői jogi védelem alatt, mivel

⁵¹ SZJSZT-11/2005 – Informatikai stratégiai terv szerzői jogi védelme.

⁵² SZJSZT-11/2005: i. m. (51).

⁵³ SZJSZT-14/2010 – Térképészeti művek gyűjteménye iskolai atlaszban – a plágium megállapíthatóságának kérdése.

⁵⁴ SZJSZT-19/2003 – Cikkék másolatainak engedély nélküli többszörözése és terjesztése.

ezekben nem tükröződik (nem is tükröződhet) a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni-eredeti jelleg, ami a szerzői jogi oltalom alapfeltétele lenne. Az alapul szolgáló tények sajátos rendszerbe építése ... ami miatt a dokumentum mű szerzői műnek minősül, oltalom alatt áll.”⁵⁵ Ugyanezt támasztja alá az SZJSZT-15/2007/1: „... bármilyen költséges is e szakirodalmi műben található tények, következtetések felkutatása és megjelenítése, ezek – mint pusztán információk – nem állnak szerzői jogi védelem alatt”. Ebből következik, hogy a kutatási eredményekhez akkor kapcsolódhat szerzői jogi védelem, ha a szerző azokat egyéni, eredeti módon leírja vagy rendszerbe foglalja.

Az egyéni, eredeti jelleg *teamépítő tréning* esetében az egyes elemek sajátos elv szerint történő csokorba szedése alapján állhat fenn. Az SZJSZT-17/2007 számú szakvélemény értelmében a „Teamépítő tréning egyéni-eredeti jellegű alkotás, mivel a tréning egyes” elemei „sajátos módon, a célnak megfelelő, de kreatív módon” kerültek összeválogatásra.⁵⁶ A teamépítő tréningek általában különböző interaktív feladatokon, játékokon keresztül az egyes képességek fejlesztését szolgálják. Mint a korábban említett szakirodalmi műveknél, az alkotás tere ez esetben is korlátozott, mégpedig a játékok tekintetében, amelyek általában véve valamilyen sajátos elven alapulnak, elv pedig nem állhat szerzői jogi védelem alatt. Egy tréning elemei egyéni, eredeti jellegű rögzítésük révén állhatnak szerzői jogi védelem alatt.⁵⁷ Mindez megjelenhet leírásban, kérdőívben, ábrában, az egyes elemek összegyűjtésében.⁵⁸ Egyes elemek tehát külön-külön is, illetve gyűjteményes műként is élvezhetnek szerzői jogi védelmet, azzal, hogy a játék alapjául szolgáló koncepció, elv nem tartozhat a szerzői jogi védelem körébe.

3. Szerző és szerzői jogi jogosult

Az Szt. 4. § (1) bekezdése értelmében „a szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).” Szakirodalmi művek esetében az a természetes személy minősül szerzőnek, aki a *szakirodalmi mű írásában érdemben részt vett*. (Együttes műveknél a mű létrehozásának kezdeményezésében és irányításában részt vállaló személy minősül szerzőnek).⁵⁹ Így kizárólag kutatói munkában való részvétel nem jelent szerzői jogi értelemben való hozzájárulást, bármennyire a mű egyik alapvető hozzáadott értékét képezi. Az eredmények egyéni, eredeti megfogalmazásával vagy az együttes mű létrehozásának irányítójaként válhat tehát a kutató szerzővé. Ugyancsak nem minősül szerzőnek a lektor, kivéve, ha a szöveg megformálásához egyéni, eredeti módon járul hozzá.⁶⁰

⁵⁵ Vö. *Gyertyánfy*: i. m. (33), az 1. §-hoz fűzött kommentárrész.

⁵⁶ SZJSZT-17/2007: i. m. (21).

⁵⁷ SZJSZT-17/2007: i. m. (21).

⁵⁸ SZJSZT-17/2007: i. m. (21).

⁵⁹ Szt. 6. §.

⁶⁰ SZJSZT-28/2006 – Kiadvány szerzőségének megállapítása.

Másik kérdés az *interjúalany*nak a szerzői jogi minősítése cikk vagy könyv esetében. Ilyen mű megalkotásánál a kiindulópont általában a szerkesztő vagy interjúztató személy által összeállított témavázlat, kérdések, amelyek meghatározzák – tulajdonképpen behatárolják – az interjúalany nyilatkozatának terét.⁶¹ Az SZJSZT-20/2007 számú szakvélemény megállapítja, hogy a szerkesztő mellett az interjúalany is szerzőnek minősül: a szerkesztő által összeállított témavázlatok, kérdéssorok szellemi munka eredményeként jöttek létre, mindez azonban „nem alapoz meg olyan kizárólagos szerzőséget a tervezett közös művön, amely az interjúalany mint szerző jogait sérthetné”.⁶²

A közös mű esetében a szerzőséget az Szjt. 5. §-a szabályozza. Ennek értelmében több szerző érdemi szellemi alkotásával jön létre közös mű. A szerzők rendelkezési joga attól függően alakul, hogy a mű egyes részei elválaszthatók egymástól, vagy nem. Az előbbi esetben a szerzők külön-külön is gyakorolhatják szerzői jogukat például az antológia esetében, amely nem egymásra épülő, hanem tartalmilag független írásokat tartalmaz. Ezzel szemben ha egy mű születése több szerző szellemi tevékenységének az eredménye úgy, hogy az egyes szerzők hozzájárulásai nem választhatók el egymástól, a szerzőtársak együttesen gyakorolhatják jogaikat, kétség esetén egyenlő arányban.⁶³ E kérdés bevezetése az SZJSZT-07/2009 számú szakvéleményhez kapcsolódik, amely egy többszerzős tanítói segédlet módosításának jogszerűségével foglalkozott. Ennek értelmében az érintett szerzők engedélye nélküli változtatás akkor nem jogsértő, „ha bizonyítható, hogy az eredeti közös mű önálló részei egymástól függetlenül jöttek létre, és utólagosan, nem a közös alkotás, hanem egyéb cél érdekében kapcsolódtak össze, a saját részek tekintetében a szerzők a továbbiakban önállóan is gyakorolhatják jogaikat – így az önálló rész szerzője saját művét átdolgozhatja, bővítheti stb”.⁶⁴

Nem minden esetben a szerző az, aki műve felett rendelkezhet. Ez áll fenn a *munkaviszonyban létrehozott műveknél*. Az Szjt. 30. § (1) bekezdése értelmében „a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége”, azzal, hogy a munkáltató és a munkavállaló eltérően is megállapodhatnak. Számos esetben előfordul, hogy szakirodalmi művet egy kutatóintézet vagy vállalat alkalmazottja írja meg, ez esetben főszabály szerint a munkáltató rendelkezik a szakirodalmi mű felhasználása felett. Manapság a mű átadása általában úgy történik, hogy a munkavállaló az írást e-mailen küldi át a munkáltató részére. E kérdéskörben két állásfoglalást kell kiemelni, az SZJSZT-01/2011 és az SZJSZT-06/2005 számú szakvéleményt, amelyek értelmében „az átadás önmagában attól nem állapítható meg, hogy

⁶¹ SZJSZT-20/2007 – Riportkönyv kéziratának szerzői jogi védelme.

⁶² SZJSZT-20/2007: i. m. (61).

⁶³ Szjt. 5. § (1).

⁶⁴ SZJSZT-07/2009: i. m. (20).

a mű a munkáltató szerverén keresztülhaladt, illetve azon elmentésre került”⁶⁵ Az átadásnak a munkáltató rendszerébe történő beküldéssel vagy más módon történő továbbítására irányuló kifejezett aktussal kell megtörténnie, ennek hiányában nincs átadásról szó, tehát a szerző vagyoni jogai nem szállnak át a munkáltatóra.⁶⁶ Az átadás megtörténtét az is bizonyítja, „ha a munkaviszony megszűnésekor a munkakör átadásával együtt a kész szócikkek átadása is megtörtént”⁶⁷

4. A személyhez fűző jogok gyakorlása

A szakirodalmi műveknél különösen nagy jelentősége van a nyilvánosságra hozatalhoz kapcsolódó engedély megadásának vagy éppen visszavonásának. Az Szjt. értelmében „A szerző határoz arról, hogy műve nyilvánosságra hozható-e.”⁶⁸ (A szakirodalmi műveken belül e kérdésnek a műszaki fejlesztésekről szóló elemzéseknél van különösen jelentősége. Bárki számára hozzáférhető írásbeli közlés a szabadalmi oltalom területén újdonságrontónak minősül, így a találmány nem jelenthető be oltalomszerzés céljából a továbbiakban.⁶⁹) E jog kiterjed az *alapos okkal történő nyilvánosságra hozatalhoz megadott engedély visszavonására* is.⁷⁰ Az Szjt. 11. § szerint „a szerző alapos okból, írásban visszavonhatja a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét, a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását pedig megtilthatja; köteles azonban a nyilatkozat időpontjáig felmerült kárt megtéríteni.” A testület SZJSZT-23/2002 számú szakvéleményében alapos ok alatt olyan példákat sorol fel, mint a szakmai, illetve tudományos szemlélet változása, szerkezeti (pl. bizonyos részek kihúzása vagy új fejezettel történő bővítés), illetve tartalmi módosítások eszközölése.⁷¹ Alapos oknak minősülhet az az eset is, ha a kiadó „jogosulatlan változtatásokat tett a művön a szerző hozzájárulása nélkül, azt olyan illusztrációkkal látta el, amelyekkel a szerző nem értett egyet, nevét nem megfelelően tüntette fel ..., még akkor is, ha a jogsérelemből eredő szerzői jogait valamilyen okból még nem érvényesítette”⁷² Számos példa szolgálhat alapos oknak, azzal, hogy az ok alaposságának megítélése minden esetben a bíróság hatáskörébe tartozik.⁷³

Az Szjt. 12. § (1) bekezdése szabályozza a *névfeltüntetés jogát*, eszerint a szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék, azzal, hogy a szerző ezt a jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.

⁶⁵ SZJSZT-01/2011 – „A 100 leggazdagabb magyar” című kiadvánnyal összefüggő szerzői jogi kérdések; SZJSZT-06/2005 – Sajtótermékek összehasonlító vizsgálata és a kapcsolódó szerzői jogi kérdések.

⁶⁶ SZJSZT-01/2011: i. m. (65)., SZJSZT-06/2005: i. m. (65).

⁶⁷ SZJSZT-01/2011: i. m. (65).

⁶⁸ Szjt. 10. § (1).

⁶⁹ A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény 2. § (2) bek.

⁷⁰ Szjt. 11. §.

⁷¹ SZJSZT-23/2002: i. m. (8).

⁷² SZJSZT-23/2002: i. m. (8).

⁷³ SZJSZT-23/2002: i. m. (8).

Az SZJSZT-03/2010 számú szakvéleményben az eljáró tanács rámutatott annak fontosságára, hogy a felhasználási szerződésben érdemes a névfeltüntetés módjáról rendelkezni. Ennek hiányában a névfeltüntetés jogszerűségének vizsgálata az adott szakma szokásain alapul.⁷⁴ Valamennyi műtípusnál, így a szakmai kiadványok, tudományos művek, tankönyvek, továbbképzési tréningek vagy akár pályázati anyag megírásánál is jelentősége lehet a névfeltüntetésnek, hiszen az eljáró bíróság a művön szerzőként megnevezett személyt tekinti elsődlegesen szerzőnek,⁷⁵ ezért fontos, hogy a szerző neve jól fellelhető módon kerüljön feltüntetésre.⁷⁶

5. Felhasználási engedély nyújtása

A mű felhasználásáról a szerző, közös mű esetében a szerzők, illetve munkaviszonyban alkotott mű esetében a munkáltató rendelkezik, beleértve a harmadik személy részére adott felhasználási engedély nyújtását is. Az Szt. 16. § (1) bekezdése értelmében „E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető”, amire az Szt. V. fejezetének rendelkezései az irányadók. A felhasználási szerződés alaki követelményeivel kapcsolatban két szakvélemény kerül kiemelésre. Az SZJSZT-26/2006 számú szakvélemény szerint „ingyenes hozzájárulás esetén ... ilyen tartalmú írásos nyilatkozat helyettesítheti az egyébként kétoldali szerződéses akaratnyilvánítást”.⁷⁷ Ezzel szemben az SZJSZT-01/2011 számú szakvélemény szerint „felhasználás engedélyezésére, ... a vagyoni jogok gyakorlása körében adott felhatalmazásra csak felhasználási szerződés megkötése útján kerülhet sor”.⁷⁸ Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy miután az egyoldali nyilatkozatok „általában gyengébb bizonyítási és tárgyalási helyzetben lévő szerző vagy jogutód hátrányához vezettek”, ezért a szerződés (ti. kétoldali – a szerk.) megkötése szükségeszerű eleme a felhasználási engedély megszerzésének.⁷⁹

Ugyanitt kell utalni arra, hogy a hallgatás, válasz küldésének hiánya nem jelent beleegyezést. Az SZJSZT-36/2007 számú szakvélemény szerint az alperes arra hivatkozott, hogy a felperesnek küldött felhasználási engedély iránti kérésére a felperes nem válaszolt, ezt követően honlapjára feltette a felperes művét. „Az engedélyadás tevékeny cselekvést jelent; az hogy a jogosult az engedélykérésre nem válaszol, nem tekinthető az engedély megadásának.”⁸⁰ Az eljáró tanács tehát ez esetben megállapította az engedély nélküli felhasználást.

Ehhez kapcsolódik, hogy az ingyenesen, *tág körben hozzáférhető* (pl. interneten lehívható, konferencián kapott) *szakirodalmi műveknél* a hozzáférés nyújtása nem jelent egyúttal hoz-

⁷⁴ SZJSZT-03/2010 – Naptári mottók szerzői jogi védelme.

⁷⁵ Szt. 94/B. § (1).

⁷⁶ SZJSZT-03/2010: i. m. (74).

⁷⁷ SZJSZT-26/2006 – Szövegrészletek és fotók kiadványban történt jogosulatlan felhasználásával okozott kár megállapítása.

⁷⁸ SZJSZT-01/2011: i. m. (65).

⁷⁹ Gyertyánfy: i. m. (33), a 16. §-hoz fűzött kommentárrész.

⁸⁰ SZJSZT-36/2007: i. m. (15).

zárulást is a mű felhasználásához. Bár a graffiti műfaja kívül esik a szakirodalmi művek körén, jelen szakvélemény megemlítése meghatározó jelentőségű: „... ha az irodalmi graffitit a szerzője vetette 'falra' akár a szerző nevének feltüntetésével, akár anélkül, nem lehet olyan következtetést levonni, hogy a szerző hozzájárult volna a mű ingyenes felhasználásához.”⁸¹ A fentiekből következik, hogy a felhasználáshoz adott engedélynek kifejezettnek kell lennie.

Bár a felhasználási szerződések tartalmi kérdéseinek meghatározása alapvetően a felek szabad akaratára van bízva, mégis vannak olyan kógens szabályok, amelyeknek az érvényesülése kikerülhetetlen, mindenképp áll. Ilyen rendelkezés a felhasználás terjedelmének korlátozása a szerződéskötéskor ismert felhasználási módokra. Az SZJSZT-04/2012/1 számú szakvéleményben „Trabant 1.1” című javítási kézikönyv internetes oldalon történő jogtalan közzétételére vonatkozó ügyben a testület nem állapította meg a kiadó szerzői jogának megsértését. Ennek indokául szolgált az Szt. 44. § (2) bekezdése, hogy „A szerződés megkötésekor ismeretlen felhasználási módra vonatkozó felhasználási engedély érvényesen nem adható.”⁸² Az eljáró tanács véleménye szerint „egy 1996-ban kötött kiadói szerződésben rögzített szerzői engedély ... nem terjedhetett ki a mű lehívásos nyilvánosságához közvetítésére, mivel 1996-ban ez a felhasználási mód még nem létezett”⁸³.

A fenti esetek arra mutatnak rá, hogy minden esetben szükséges a szerző kifejezett engedélyének a kérése, mégpedig szerződés megkötése formájában, ha nem *szabad felhasználásról* van szó, még akkor is, ha a felhasználáshoz *üzletszerűség nem kötődik*. Ehhez kapcsolódóan érdemel említést az előbbieken említett SZJSZT-36/2007 számú szakvélemény, amely szerint az alperes a felperes „Könyvdigitalizálás” című művét teljes terjedelemben, szerző megjelölésével együtt, változatlan formában tette fel céges honlapjára. A szakvélemény részletes ismertetése nélkül fontos megállapítás, miszerint „nemcsak hogy üzleti célból, de nem üzleti célból sem lehet hozzáférhetővé tenni védett műveket olyankor, amikor az Szt. valamely kizárólagos engedélyezési jog esetében nem enged kivételt szabad felhasználásra.”⁸⁴ Ebből következik, hogy akár egy nonprofit szervezet által történő, akár egy karitatív projektámogatást célzó felhasználáshoz is a szerző engedélye szükséges.

6. Szabad felhasználás

A szabad felhasználás egyes eseteit az Szt. IV. fejezete szabályozza. Valamennyi eset megítélésénél a háromlépcsős teszt szolgál általános zsinórmértékül annak megállapítására, hogy az adott felhasználás mennyiben sérti a mű rendes felhasználását, mennyiben károsítja a szerző jogos érdekeit, mennyiben egyeztethető össze a tisztesség körülményeivel,

⁸¹ SZJSZT-08/2011 – Cím szerzői jogi védelme.

⁸² Szt. 44. § (2) bek.

⁸³ SZJSZT-04/2012 – Szakirodalmi mű védelme.

⁸⁴ SZJSZT-36/2007: i. m. (15).

illetve nem irányul-e a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.⁸⁵ A háromlépcsős teszt gyakorlatban történő alkalmazására jó példa az engedély nélkül honlapra került „Könyvdigitalizálás” című kiadvány felhasználásával foglalkozó SZJSZT-36/2007 számú szakvélemény. Ebben az eljáró tanács megállapította, hogy: „Az engedély nélküli felhasználás – s ez különösen áll az Internet útján történő felhasználásra – attól függetlenül alááshatja a rendes felhasználás esélyeit, és így a szerzők jogos vagyoni érdekeinek az érvényesítését, hogy az engedély nélküli felhasználót üzleti, jövedelemszerzésre, illetve -fokozásra irányuló cél vezette-e vagy sem. [Lásd az Szjt. 33. §-ának (2) bekezdését, amely jól tükrözi mindezt.]”⁸⁶

Az idézés-, átvétel- és oktatási célú felhasználások csak a törvényi feltételek teljesülése esetén minősülnek szabad felhasználásnak. Nem ritka, hogy egy-egy műrészlet ártatlan átvétele engedélyköteles felhasználásba fordul át. Az idézés feltételeit az Szjt. 34. § (1) bekezdése határozza meg: „A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.”⁸⁷ Az idézés céljának megalapozottsága rendkívül fontos a jogszerűség fennállásához. Például egy idézetekből álló, önálló gondolatokat nélkülöző, szakképzést szolgáló jegyzet esetében nem teljesül ez a feltétel. Az „idézés csak akkor és olyan mértékben létjogosult, ha és amennyiben szükséges valaminek az illusztrálásához, valamely nézettel való vitához vagy éppen egy adott nézettel való egyetértés kifejezéséhez ...”⁸⁸ Cizellálva az előbbi gondolatmenetet, az idézés kizárólag alárendelt, kiegészítő szerepet tölthet be a szöveg egészében, és e feltétel akkor teljesülhet csak, ha a befogadó műben foglalt gondolatoknak a többségét a szerző önálló, egyéni, eredeti gondolatai teszik ki.⁸⁹ Amennyiben az idézés ezen, illetve további feltételei nem állnak fenn együttesen, a műrészlet átvétele engedélyhez kötött felhasználásnak minősül.⁹⁰

Az idézés mellett lehetőség nyílik az *átvételre* is, ami egyrészt az idézést meghaladó terjedelemben teszi lehetővé az átvételt, továbbá (2009. február 1-jétől – a szerk.) az idézéshez képest egyéb műfajokra (például fotóművészeti alkotásokra, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képére) is kiterjeszti a szabad felhasználás körét. Az átvétel szigorúbb feltételek mentén teszi lehetővé a szabad felhasználást. Így a kisebb terjedelmű mű vagy műrészlet kizárólag „iskolai oktatási célra, valamint tudományos kutatás céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével a cél által indokolt terjedelemben átvethető, feltéve, hogy az átvevő művet nem használják fel üzletszerűen”.⁹¹ Az alperes 1996-ban kiadott

⁸⁵ Szjt. 33. § (2).

⁸⁶ SZJSZT-36/2007: i. m. (15).

⁸⁷ Szjt. 34. § (1).

⁸⁸ SZJSZT-19/2003: i. m. (54).

⁸⁹ Ezen feltételek nemcsak a szakirodalmi szövegekre, hanem a nem szokványos idézésekre is vonatkoznak, így például boroscímke, étlap eseteire is. L. SZJSZT-08/2011: i. m. (81).

⁹⁰ SZJSZT-26/2006: i. m. (77).

⁹¹ Szjt. 34. § (2).

egy antológiát, amelybe 46 Radnóti Miklós-vers került kiválasztásra. A kiadvány 1997/98. tanévben segédkönyvnek minősült. Az eljáró tanács tehát megállapította, hogy a szabad felhasználás szabályait is csak az 1997/98. tanév időszakában értékesített példányoknál lehetett jogszerűen alkalmazni. Miután ez a minősítés az 1998/99. tanévre már nem került megadásra, ezért az eljáró tanács megállapította, hogy az 1997/98. tanévet követő időszakra a felhasználás a szerző engedélyének a beszerzéséhez kötött.⁹²

A harmadik eset a szabad felhasználás körében használt *oktatás fogalmát tisztázza*. A jelen cikkben többször idézett SZJSZT-36/2007 számú szakvélemény egy ingyenesen letölthető „Könyvdigitalizálás” című könyvvel foglalkozott, amelyet az alperes a saját honlapján oktatás címszó alatt hozzáférhetővé tett. Az eljáró tanács előtt az alperes oktatási célú felhasználásra hivatkozott, amelyet az eljáró tanács azon indok alapján utasított el, miszerint az alperes felhasználása nem esik az Szjt. 33. § (4) bekezdése alá, amely kimondja, hogy: „az iskolai oktatás célját szolgálja a felhasználás, ha az az óvodai nevelésben, az általános iskolai, középiskolai, szakmunkásképző iskolai, szakiskolai oktatásban, az alapfokú művészetoktatásban vagy a felsőoktatásról szóló törvény hatálya alá tartozó felsőfokú oktatásban a tantervnek, illetve a képzési követelményeknek megfelelően valósul meg.”

Végül említést érdemel az SZJSZT-41/2000 számú szakvélemény, amely egy magáncélú másolással kapcsolatos esettel foglalkozott. Az eljáró tanács megállapította, hogy nem minősül *magáncélú másolásnak* az az eset, ha egy hallgató egy tankönyvet teljes terjedelemben fénymásolat.⁹³ Az Szjt. biztosítja a szerző számára a kizárólagos jogot, hogy művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon.⁹⁴ A többszörözés joga alóli kivétel a magáncélú többszörözés mint szabad felhasználási eset, ami nem foglalja magában egy teljes könyv fénymásolással történő másolását.⁹⁵

A fenti néhány példa rámutat arra, hogy milyen könnyen kerülhet át egy felhasználás az engedélyt nem igénylő szabad felhasználási körből az engedélyhez kötött felhasználási körbe.

7. Párhuzamos művek védelme

Az engedély nélküli felhasználást megelőzően vessünk egy pillantást a szerzői jogi védelem sajátos jellegére. Gyakori jogvitát eredményez a tankönyvek, oktatási segédanyagok szerzői között, hogy hasonló feladatokkal, ábrákkal, rajzokkal találkoznak egymás műveiben. Mindekeleltől leszögezhető, hogy a szerzői jog *nem zárja ki az egymástól függetlenül létrehozott*

⁹² SZJSZT-47/2000: i. m. (10). (A tankönyvekre vonatkozó szabad felhasználási esetkör jelentősen változott 2004. május 1-jével – a szerk.)

⁹³ SZJSZT-41/2000: i. m. (8).

⁹⁴ Szjt. 18. § (1).

⁹⁵ Szjt. 35. § (2).

művek védelmét, tehát önálló szerzői jogi védelem állhat fenn azonos témájú tudásanyagot feldolgozó művekre vonatkozóan.⁹⁶ Így a jogsértés, illetve a másolás nem állapítható meg kizárólag azon tény alapján, hogy a másolással vádolt alkotó ismerhette az azonos „témában, az adott tudásra, ismeretre épített művét, és ezen ismeret birtokában hozta létre a saját, egyéni, eredeti alkotását ... Ennek a szabálynak éppen az az alapja, hogy a mű témája, a gondolati tartalom egyik szerző által sem sajátítható ki, minden alkotónak joga van az adott témában művet alkotni.”⁹⁷ Kijelenthető továbbá, hogy a szerzői jogban az azonos tárgyban született, hasonló szerkezetű „párhuzamos fejlesztések” (párhuzamosan alkotott önálló művek) egyidejű konkuráló védelmet élvezhetnek.⁹⁸ A monopólium ez esetben tehát csak olyan művekkel szemben jelent védelmet, amelyek egy már létező, egyéni, eredeti jellegű mű (részbeni) másolása útján jönnek létre.

A jelen összefoglaló 2. pontjában jelzett példákon keresztül is jól érzékelhető, hogy a jogsértés megállapításánál rendkívül fontos a *szakirodalmi művek egyéni, eredeti jellegű és közkincsbe tartozó elemeinek egymástól való szétválasztása*. Meg kell jegyezni, hogy a közkincsbe tartozó elemek köre szabad mozgásteret biztosít az azonos témakörben alkotni vágyó szerzők számára. E logika mentén állapította meg az – előbbieken már említett – eljáró tanács szakvéleménye, hogy a tudományágra jellemző szóhasználat (más néven módszer) tekintetében fennálló azonosság nem feltétlenül alapozza meg a másolás tényét.⁹⁹ Abban az esetben azonban, ha az ilyen szavak kiválasztása, mondatba foglalása, elhelyezése a szövegben azonosságot mutat, a másolás ténye valószínűsíthető.¹⁰⁰

8. Szerzői jogi jogsértés

A következőkben az eljáró tanácsok által alkalmazott vizsgálati szempontrendszer bemutatása a cél. A cikk bevezetésében említettek szerint az eljáró tanács a jogsértés megállapítása érdekében megvizsgálja az eredeti mű egyes elemeinek *egyéni, eredeti jellegét* annak érdekében, hogy ezen tartalmi elemeket beazonosítsa a másik műben. Az SZJSZT eljáró tanácsa szerint minden olyan esetben, amikor két szakirodalmi mű összehasonlítása a cél, a következőkben vázolt *néhány példából álló szempontrendszer szolgálhat segítségül*. Ilyen szempontok lehetnek például: a mű borítója, tipográfiája, tördelése, a tartalomjegyzék, a főcímek, az alcímek, a szöveg szerkezete,¹⁰¹ a szövegben használt számozás, a gondolatvezetés,¹⁰² a szóhasználat (véleményünk szerint e körbe nem a szakkifejezések, hanem sokkal

⁹⁶ SZJSZT-34/2007: i. m. (28).

⁹⁷ SZJSZT-34/2007: i. m. (28).

⁹⁸ Gyertyánfy: i. m. (33).

⁹⁹ SZJSZT-16/2007: i. m. (8), SZJSZT-34/2007: i. m. (28).

¹⁰⁰ SZJSZT-16/2007: i. m. (8).

¹⁰¹ SZJZT-18/2006 – Kézirat és kiadvány összehasonlítása.

¹⁰² SZJZT-18/2006: i. m. (101).

inkább a sajátos szókészlet esik), az egyéni, eredeti következtetések, illusztrációk,¹⁰³ grafikonok, táblázatok, források megjelölése. Különös figyelmet érdemel az SZJSZT-08/2006 számú szakvélemény, amelyben az eljáró tanács két azonos témakört feldolgozó szövegben szereplő hibák, elírások azonosságát fedezte fel, ez a felismerés szintén megalapozhatja a másolás tényét.¹⁰⁴ Gyakori eset a másolás útján elkészített szakirodalmi műveknél, hogy a másoló személy az eredeti és alapul vett írást feltünteti az irodalomjegyzékben, illetve némi nyelvtani, stiláris változtatást eszközöl a szövegben, érdemi egyéni, eredeti jellegű gondolat hozzáadása nélkül.¹⁰⁵ Az eljáró tanács a fenti szempontokon kívül minden esetben a származékos műben az eredeti szöveg arányát is megvizsgálja, amelynek magas hányada szintén megalapozhatja az engedély nélküli átdolgozást vagy másolást.¹⁰⁶

Számos esetben előfordul, hogy a pályázat írója harmadik személy tanulmányából, elemzéséből vesz át műrészletet. Az SZJSZT-07/2010 számú szakvéleményben az eljáró tanács megállapította, hogy a benyújtott pályázatban jogosulatlanul került felhasználásra a tanulmány egy része. Minden ilyen esetben az eljáró tanács megvizsgálja, hogy valamely szabad felhasználási eset feltételei fennállnak-e, illetve, hogy a felhasználó rendelkezett-e felhasználási engedéllyel, ezen feltételek hiányában pedig jogsértés megállapítására kerül sor. „A szerzői mű engedély nélküli felhasználása ... a ténylegesen felhasznált műrészlet terjedelmétől függetlenül jogsértő.”¹⁰⁷ Ebből következik, hogy az átemelt műrészlet terjedelme nincs kihatással a jogsértés tényének megállapítására.

Ahogy a terjedelem, úgy az üzletszerűség fennállása sem feltétele a szerzői jogi jogsértés megállapításának, tehát ingyenes felhasználás esetében is megállapítható a jogosulatlan felhasználás. Az üzleti célú felhasználás közvetlenül nincs definiálva az Szjt.-ben ugyan, de a jelen szakvélemény üzletszerűség fennállását állapította meg a következő esetben: „Olyan internetes honlapon tette közzé a felperes tanulmányát, amelyen üzleti tevékenységet folytatott. A tanulmány közzététele – azáltal, hogy a téma iránt érdeklődők az internetes keresőprogramok segítségével az ő honlapjához juthattak el – növelte a honlap látogatottságának az esélyeit, s ezáltal annak az esélyét is, hogy a honlapon hirdetett üzleti szolgáltatásokat esetleg igénybe vegyék.”¹⁰⁸ Az eljáró tanács azonban az üzletszerűség fennállása nélkül is megállapította volna a szerzői jogi jogsértést, hiszen a bevételszerzés, profitorientált tevékenység folytatása nem feltétele az engedély nélküli műfelhasználás megállapításának.

¹⁰³ SZJSZT-16/2007: i. m. (8).

¹⁰⁴ SZJSZT-18/2006: i. m. (101).

¹⁰⁵ SZJSZT-13/2006 – Kiadványok tartalmi egybevetése; SZJSZT-18/2006: i. m. (101).

¹⁰⁶ SZJSZT-16/2005 – Szakirodalmi mű változatainak összehasonlító vizsgálata.

¹⁰⁷ SZJSZT-07/2010 – Szakirodalmi mű jogosulatlan felhasználása.

¹⁰⁸ SZJSZT-08/2011: i. m. (81).

9. Összefoglalás

A szakirodalmi művek sajátossága a korábbiakban kifejtettek alapján tehát abban rejlik, hogy tartalmuknak bizonyos részei a szerzői jogi védelem körébe, más részei a közkinszféra tartoznak. A szerzői jogi védelemből kizártak például a történelmi tények, a matematikai számítások, a tudományos elvek, az új műszaki eljárások, az oktatási koncepciók, a szakkifejezések, ezek szerzői jogi értelemben nem monopolizálhatók. Mindez magyarázatul szolgál arra, hogy miért lehetséges az azonos szakterületeken párhuzamos művek születése. A jelzett fogalmak önmagukban tehát nem képezik szerzői jogi védelem tárgyát, azonban a hozzájuk kapcsolódó egyéni, eredeti leírás, közvetkeztetések, összefüggések megvilágítása igen. Az a szerző tehát, aki azonos elveken, koncepción alapuló művet hoz létre, versenyhelyzetet teremtve egy már létező szakirodalmi műnek az adott szakterületen, nem sért szerzői jogokat. Ezzel ellentétben ha az alkotó tanulmányát úgy írja meg, hogy az ilyen elvekhez, koncepcióhoz kapcsolódó egyéni, eredeti leírásokat, következtetéseket veszi át, másolja ki más művéből a szabad felhasználás körét meghaladó módon, a szerző engedélye nélkül, már megállapítható a szerzői jogi jogsértés.

Mindebből következik, hogy a szerzői jogi védelem terjedelme nem azonos mértékű a szakirodalmi és a szépirodalmi művek esetében. Mindkét műtípusnál az egyéni, eredeti megfogalmazás védelmet élvez. Míg azonban a szépirodalmi műveknél a szerzői jogi védelem kiterjed a megfogalmazás mögött meghúzódó történetre, karakterre, addig a szakirodalmi műveknél a mögöttes tartalom (eljárás, koncepció stb.) nem élvez védelmet. Alátámasztva az előbbi állítást, ha valaki a szépirodalmi mű történetét megfilmesíti vagy a történet figuráját kereskedelmi módon kívánja hasznosítani, a szerzői jogosulttól engedélyt kell kérnie. (Lásd az SZJSZT-28/2005 számú szakvéleményt.¹⁰⁹) Ezzel szemben ha valaki egy szakirodalmi műben leírt eljárást kíván hasznosítani, szerzői jogi alapon a jogosult nem léphet fel, esetleg iparjogvédelmi eszközök útján szerezhet érvényt igazának. A szakirodalmi és a szépirodalmi művek közötti különbség úgy foglalható össze, hogy amíg az előbbi esetben kizárólag a formai megnyilvánulás (így például a szöveg felépítése, szóhasználat) élvezhet védelmet, addig szépirodalmi műveknél a formai megnyilvánulás útján létrejött tartalmi elemek (így például a történet, az egyes karakterek) is szerzői mű részét képezik, amennyiben az egyéni, eredeti jellegük fennáll.

Fontos, hogy a szakirodalmi mű szerzőjének csak az a személy minősül, aki a mű egyéni, eredeti részeinek a megírásában részt vesz, ezért nincs szó szerzőségről lektor vagy kizárólag a kutatásban részt vevő személy esetében.

Az SZJSZT eljáró tanácsa a szakirodalmi művek összehasonlításánál a korábbiakban ismertetett, meghatározott szempontrendszer szerint jár el ahhoz, hogy az eredeti mű egyéni, eredeti elemeit feltárja a másik műben. Szerzői jogi jogsértésnek pedig nemcsak a mű enge-

¹⁰⁹ SZJSZT-28/2005 – Rajzfilmek szerzői jogai.

dély nélküli – a fenti példákban közölt – internetes közzététele, másolása minősül, hanem az az eset is, ha a szabad felhasználás feltételeinek be nem tartásával kerül sor egy rövidebb mű vagy műrészlet átvételére. Engedély nélküli felhasználás esetén a szerző vagy a szerzői jogi jogosult (pl. kiadó, munkáltató) léphet fel. Az átvett műrészlet terjedelme, illetve a felhasználás ingyenessége pedig nem feltétele a szerzői jogi jogsértés megállapításának, tehát ezek hiányában is a jogsértőnek felelnie kell az engedély nélküli felhasználásért.

VIZUÁLIS MŰVEKKEL KAPCSOLATOS SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEK

Bevezetés

Az emberiséget már a kezdetektől kísérik különféle vizuális alkotások, amelyek mindig is fontos szerepet töltek be a kulturális fejlődésben, a művészek, a közönség és a szerzői jogi értelemben vett felhasználók életében.

Klasszikus formái, a képzőművészet különböző alkotásai – mint a festmények, szobrok, metszetek, rajzok – mellett az utóbbi évtizedekben számos modern vizuális műtípus öröndezteteti a közönséget, és ma már az ipar- és ipari tervezőművészet, valamint a fotóművészet egyes alkotásai is e körbe sorolhatóak.

Hatályos *szerzői jogi törvényünk* X. fejezete tartalmazza a vizuális műfajokra vonatkozó sajátos szabályokat.² E rendelkezések közül az elmúlt tizenöt évben egyedül a követő jogra vonatkozó szabályok estek át módosuláson 2006-ban a követő jogi irányelv magyar jogba történő átültetésének köszönhetően.³

A jogszabályi háttérrel ellentétben a technikai lehetőségek – főként a kommunikációs és terjesztési technikák – terén óriási változásnak lehetünk tanúi. Az új körülmények és szükségszerűségek e területet sem hagyták érintetlenül: a vizuális művek újabb típusainak megjelenése és a rájuk vonatkozó felhasználási lehetőségek és módok bővülése, változása mind az alkotókra, mind a – szerzői jogi értelemben vett – felhasználókra, mind a műélvező közönségre nagy hatást gyakorolt. A vizuális alkotásokra vonatkozó legfrissebb SZJSZT-döntések tanulságait és a főbb tendenciákat az alábbiakban tematikusan tárgyaljuk, azzal, hogy az Szjt. X. fejezetében szabályozott vizuális művek közül az építészettel jelen kötet önálló fejezete foglalkozik.

1. Alkalmazott grafika

Batta János már 1973-ban úgy fogalmazott, hogy „alig van a gazdasági és társadalmi életnek olyan területe, ahol az alkalmazott grafika valamilyen formában ne jelenne meg”.⁴ A képző- és iparművészeti, illetve ipari tervezőművészeti alkotások alkalmazott grafikai műként történő felhasználása ehhez képest is óriási méreteket öltött az elmúlt tizenöt évben. A kü-

¹ Egyetemi adjunktus a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Magánjogi és Kereskedelmi Jogi Tanszékén, az SZJSZT tagja; pogacsas.anett@jak.ppke.hu.

² A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.).

³ 2006. január 1-jével módosította a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításáról szóló 2005. évi CVIII. törvény, majd 2012-ben újabb kisebb módosulás történt a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CLXXIII. törvénnyel.

⁴ Benárd Aurél, Tímár István: A szerzői jog kézikönyve. Budapest, KJK, 1973, p. 310.

lönféle vizuális alkotások illusztrációként, reklámozásra, csomagoláson stb. történő felhasználása sajátos közegbe helyezi a műveket, és sajátossá válik a felhasználás is, így nagyban érinti a szerzői jogi jogosultak, illetve a felhasználók jogait és kötelezettségeit.

Alkalmazott grafikai műről akkor beszélünk, ha a grafikai alkotás valamilyen használati cél megvalósítását szolgálja.⁵

1.1. Funkcionalitás

Alkalmazott grafikai művek esetében elsőként azt kell tisztáznunk, hogy ezen alkotások speciális funkciója milyen hatással van szerzői jogi védelmükre. Az SZJSZT több döntésében is megállapította, hogy *a művészeti szempontoknál erősebb, a használati célból fakadó egyéb szempontok figyelembevétele* (pl. a vásárló figyelmének felhívása, a fogyasztó megfelelő tájékoztatása stb.) *nem zárja ki az alkotó szellemi tevékenység lehetőségét*. Így pl. papír teásdobozok, rizs vagy só csomagolási tervei is állhatnak szerzői jogi védelem alatt a párhuzamos oltalom elvének megfelelően még akkor is, ha azokra formatervezésiminta-oltalom is fennáll. Ahogy arra a testület felhívta a figyelmet, a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény 64. §-a szerint a formatervezésiminta-oltalom nem befolyásolhatja a mintán mint művészeti alkotáson fennálló szerzői jogok védelmét.⁶

Mozaikcímer szerzői jogi védelme kapcsán is arra jutott az SZJSZT, hogy az az esztétikai érzékelés- és élvezetkeltésen túlmenő *funkcióval is* rendelkező mű. A funkcionalitásból fakadóan az alkotó számára rendelkezésre álló *mozgástér* esetenként valóban igen kicsi lehet, éppen ezért is *„a kifejezés védelme igazodik a tartalom, és a mű-fajta sajátosságaihoz”*. Ugyan *„másként ’mérhető’ egy meghatározott, adott, kötöttségeket jelentő tartalmat formába öntő alkotás, mint egy ilyen kötöttségek nélkül készült mű egyéni, eredeti jellege,”*⁷ az alkotás funkcionális jellege azonban egyáltalán nem zárja ki a szerzői jogi védelem lehetőségét. Az eljáró tanács arra hívta fel a figyelmet, hogy a bírói gyakorlat már az 1921-es szerzői jogi törvény idején is e tételt képviselte. *„Ismert adatoknak, meglevő anyagnak a feldolgozása is védelem alatt álló mű, ha ebben önálló, egyéni tevékenység nyilvánul meg, és az újszerűség bélyegét viseli magán.”* (Kúria, P.I. 3581/1934.) Az adott ügyben szereplő mozaikcímer alkotása során a város címere valóban ún. *„melevő anyag”*, azonban a művésznek még abban az esetben is, *„ha a címer mérete és helye előre meghatározott követelménynek tekintendő, ’ki kellett találnia’ a címer környezetben (térben) történő elhelyezését, meg kellett ’komponálnia’ a hátteret, és az alkotást úgy kellett elválasztania a környezettől és egyúttal oda*

⁵ SZJTSZT-05/2005 – Alkalmazott grafikai mű felhasználó általi módosításának kérdése. [Valamennyi, az írásban említett vagy tárgyalt szakvélemény a száma (ügyszám/négyjegyű évszám) szerinti kereséssel megtalálható a <http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/szjszt/kereses.html> honlapcím alatt – a szerk.]

⁶ SZJTSZT-05/2005: i. m. (5).

⁷ SZJSZT-34/2002 – Mozaik címer szerzői jogi védelme; a szerzőt megillető jogdíj mértéke.

belehelyezni, hogy az világosan elkülönítve és mégis harmonikusan, a közterületen mozgó közönség számára befogadhatóan foglaljon helyet. ... Mindehhez meg kellett tervezni, illetve határozni a felhasználható anyagokat, pontos színeket, színösszetételt is. Az anyagok beépítését és a teljes kivitelezést is ismét csak alkotó tervezéssel kellett vezényelni.⁸

Ezzel szemben egy parkolójegy már olyan funkcionális terméknek minősült, melynek rendeltetése meghatározza annak lényeges tartalmi elemeit. „A jegyen található, dátumot, órát, percet jelölő számok, használati utasítást, árat, valamint a TELPARK megnevezését tartalmazó szöveg, és minimális jellegű grafikai háttérmintázat sem összességében, sem külön-külön nem tekinthetők a szerzői jogi oltalom alatt álló műnek”, hiszen ezen elemek adott korlátozott méretben történő elrendezése, kivitelezése tekintetében *eleve nagyon szűk tere van* az alkotó jellegű szellemi tevékenységnek.⁹

Bár bizonyos műveknél valóban szűkebb az alkotó mozgástere,¹⁰ fontos látnunk, hogy nem szükséges a műben „a személyiségnek valamilyen ’misztikus’, magasabb rendű módon” kifejeződnie. Ezt az elvet a testület az új Szjt. hatálybalépése óta következetesen alkalmazza, kizárva a mereven dogmatikus, monista szerzői jogi elméletek által időnként sugallt, ezzel ellentétes nézetet.¹¹ Az SZJSZT-38/2003 számú szakértői véleményben rámutatott, hogy szerzői műnek minősülhet az új Szjt.-ben egyértelművé tett ismérvek szerint az „olyan szellemi alkotás, amely egyéni abban az értelemben, hogy az adott körülmények között *lehetőség van többféle kifejezési módra*, s ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, s amely eredeti abban az értelemben, hogy az *nem csupán valamely már meglévő alkotás szolgái másolata*”.¹² Így pl. egy logó elkészítésénél, bár a megrendelő az alkotó számára a feladat meghatározásakor – a Pantone skála kódjainak megadásával –, egyértelműen megjelölte a használandó színeket, azaz a színek tekintetében a művésznek meg volt kötve a keze, egyéb vonatkozásokban tere volt az alkotómunkának. Tekintve, hogy ezt az alkotó jól kihasználta, szerzői jogi védelem alá eső, egyéni, eredeti alkotást tudott létrehozni. S bár meglévő betűtípuskészlet részét képező, bárki által hozzáférhető betűtípus került alkalmazásra a logó készítése során, „a betűformák megválasztása és a szövegnek a logó struktúráján belüli elhelyezése” saját alkotótevékenységnek minősülhet még akkor is, ha az egyes alkotóelemek bárki számára rendelkezésre állnak. Annak sincs jelentősége, hogy egy logóhoz az azon megjeleníteni kívánt szöveg előre meghatározott az alkotó számára, hiszen ilyenkor éppen az a szerző feladata, hogy ezt a szöveget jelenítse meg *sajátos művészi módon*.¹³

Az SZJSZT tehát hangsúlyozza, hogy az alkotói szabadságnak, illetve kötöttségnek a műfajok, a különféle felhasználások által megengedett-megkövetelt foka a szolgai másoláson

⁸ SZJSZT-34/2002: i. m. (7).

⁹ SZJSZT-18/2007 – Parkolójegy szerzői jogi oltalma.

¹⁰ L. még SZJSZT-08/2012 – Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme.

¹¹ SZJSZT-01/2005 – Grafikai alkotás szerzői jogi védelme.

¹² SZJSZT-38/2003 – Külsős óraadók előadásainak szerzői jogi védelme (kiemelés a tanulmány szerzőjétől).

¹³ SZJSZT-01/2005: i. m. (11).

túlmenő bármilyen egyediséget hordozó mű létrehozását lehetővé teszi.¹⁴ Még egy adott moziplakát alapján készült kazettaborító alkotója is élhetett olyan eszközökkel, „amelyekkel – a moziplakáttal mindenben egyező összbeműködést megőrizve – egyéni, eredeti megoldásokat jeleníthetett meg grafikájában”.¹⁵

Az alkalmazott grafikai művek funkciója természetesen *kihat az ilyen alkotások felhasználására is*. A testület levegőillatosító termékcsalád külső csomagolóanyaga kapcsán állapította azt meg, hogy a szakma gyakorlata alapján „az ilyen jellegű grafikai alkotás esetén, amely kereskedelmi forgalomba kerül, természetes, hogy reklámozzák. A felhasználó a csomagolóanyagot nemcsak az áru védelmére használja, hanem annak eladhatóságát kívánja vele növelni”.¹⁶ Ezért természetes, hogy a termékkel együtt a csomagolás is megjelenik a különböző áruismertetőkön (amennyiben persze a csomagolóanyag jogszerű felhasználási szerződéssel került felhasználásra).

A felhasználás megítélésekor különbséget kell tennünk az eleve funkcionális jellegű (pl. reklámozás céljára megrendelt) mű, illetve az olyan alkotások között, amelyek esetében egy előzetesen meglévő mű kerül később funkcionális jellegű felhasználásra (pl. egy ismert képzőművészeti alkotásnak egy termék csomagolásán történő feltüntetése). Ez utóbbi esetben az alkotó (vagy jogutódja), illetve a HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület adhat engedélyt a felhasználásra a fent mondottak szerint, de lehetőség van a közkinccs körébe tartozó mű felhasználására is (amely ilyenkor sem lehet sérelmes a szerző személyhez fűződő jogaira).¹⁷

A funkcionalitásból fakadóan azonban a szerző jogai gyakran ütköznek az adott alkotást megrendelő avagy azt valamilyen speciális célra felhasználó személy érdekeivel. A tulajdonjognak és a szerzői jognak az építészeti műveknél látott egymásnak feszüléséhez hasonló helyzet állhat elő alkalmazott grafikai művek esetében is. Előfordulhat, hogy egy termék csomagolásához készített grafikai művet (pl. a rajta szereplő feliratozást) a termék gyártója pl. akár jogszabály által előírt kötelezettségek változása, akár külföldi terjesztés tervbe vétele, akár a cégadatok (e-mail cím, weboldal) módosulása miatt meg kívánja változtatni úgy, hogy az *nem éri el az átdolgozás szintjét*. Az Szjt. 50. §-a szerint ha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult, a felhasználáshoz *elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani*. Ha e kötelezettségének a szerző nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat *a hozzájárulása nélkül is végrehajthatja*. Az SZJSZT az adott ügyben úgy ítélte meg, hogy „a termékek feliratozási kötelezettségében beállt jogszabályi változások, a cégadatok változása olyan változtatásnak tekinthető, amely a felhasználáshoz elengedhetetlen és nyilvánvalóan szükséges. Ez vonatkozik a meglévő idegen nyelvű szövegezés szükséges módosítására, azonban további nyelvi

¹⁴ SZJSZT-41/2007 – Kazettaborítók egyéni eredeti jellege.

¹⁵ SZJSZT-41/2007: i. m. (14).

¹⁶ SZJSZT-32/2003 – Csomagolóanyag szerzői jogi védelme és felhasználása.

¹⁷ SZJSZT-12/2005 – Grafikai jogosulatlan felhasználása.

változatok elkészítése a területi hatályra is tekintettel már új engedélyt igényel”.¹⁸ Mindig esetről esetre dönthető el, hogy a gyártó által tervezett módosítások az így lehetséges változtatás keretein belül maradnak-e, vagy azon túllépnek. „Amennyiben például a csomagolásokon alkalmazott szövegdobozok mérete, helye változatlan marad (és csak a bennük foglalt szöveg változik), az az alkalmazott grafikai művet alapvetően nem változtatja meg, és így ezt a felhasználó – ha a szerző a módosítást megtagadja – szabadon elvégezheti vagy elvégeztetheti.”¹⁹ De az említett változtatások technikailag akár úgy is kivitelezhetők, hogy azok a mű egységét sértsék, vagy egyébként a mű lényegét érintő változtatásnak minősüljenek, így mindig meg kell vizsgálni a tervezett változtatás jellegét (lásd 1.3. pont).

Az SZJSZT megállapítása szerint a lényegi változtatás fogalma „szerzői jogi szempontból csak kétféleképpen értelmezhető: vagy úgy, hogy azok új egyéni, eredeti jelleggel bírnak, és ezáltal a mű *átdolgozását*, új, származékos mű létrejöttét jelentik, vagy pedig úgy, hogy jellegükönél fogva a mű *eltorzítását*, megcsonkítását vagy más olyan megváltoztatását vagy megcsonkítását eredményezik, amelyek a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmesek”. Ennek megfelelően a testület jogszerűnek ítélte a szerző által készített embléma- és arculattervnek a megrendelő általi – alapjában véve technikai jellegű – olyan változtatásait, mint amilyenek az emblémának a felhasználás környezetéhez színben, méretben való hozzáigazítása az alkotó mozzanatokat tartalmazó struktúra lényeges megváltoztatása nélkül, hiszen ez nem mondható lényeges változásnak.²⁰ Ehhez hasonlóan szintén nem sérti sem az alkotó személyhez fűződő jogait (különösen a mű integritásához fűződő jogát), sem pedig vagyoni jogait (különösen az átdolgozás jogát) az, ha a megrendelő jogi személy a szóban forgó emblémában szereplő szöveges részt azért változtatta meg, mert az emblémát használó céget felvásárolták, és korábbi nevéhez egy új végződés került betoldásra. Az eljáró tanács hangsúlyozta: „ebben a tekintetben figyelembe kellett venni a mű *jellegét és célját* is, s azt, hogy másként merülhet fel az említett jog sérelme egy gazdagabb művészeti üzenetet hordozó mű (mint például egy regény vagy egy zenemű) esetében, s másként az ilyen gyakorlati célokat – a termékek azonosítását – szolgáló egyszerűbb struktúrájú műveknél, mint amilyen a perbeli embléma és logó”.²¹ Az a tény tehát, hogy egy adott mű speciális célra – pl. vitorla díszítésére – készült, természetesen nem jelenti, hogy mint grafikai alkotás ne részesülhetne szerzői jogi védelemben.²²

Mint látjuk, az alkalmazott grafikai művek megítélésére nagy hatással van ezen alkotások funkciója. És mivel a kifejezés védelme igazodik a tartalom és a műfajta sajátosságaihoz, a – védelem előfeltételét jelentő – egyéni-eredeti jelleg megléte is sajátosan mérhető esetükben.²³

¹⁸ SZJSZT-05/2005: i. m. (5).

¹⁹ SZJSZT-05/2005: i. m. (5).

²⁰ SZJSZT-04/2004 – Emblématerv felhasználó általi megváltoztatásának kérdése.

²¹ SZJSZT-07/2004 – Embléma és logó szerzői jogi védelme és felhasználása (kiemelés a szerzőtől).

²² Vö. az SZJSZT-02/2003 sz. ügyel (Vitorlára készített grafikai tervek szerzői jogi védelme), amelyben egy vitorlára készített grafikai tervek egyéni, eredeti jellege volt kérdéses.

²³ SZJSZT-18/2007: i. m. (9).

1.2. Egyéni-eredeti jelleg

a) Kiindulópont, hogy az egyéni, eredeti jelleg „másként nyilvánul meg egy kizárólag az alkotói fantázia kifejeződését megtestesítő szépművészeti alkotásban, és másként értékelendő egy meghatározott követelményeknek, formáknak eleget tevő alkalmazott grafikai alkotás esetében”.²⁴ Az SZJSZT több döntésében is felhívja arra a figyelmet, hogy az egyéni, eredeti jelleg megállapíthatóságának *minimálisan az a feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolata*. Ennek megfelelően ezen a területen egészen kötött témákat is lehetséges úgy variálni, hogy végül az alkotóra jellemző alkalmazott grafikai művek szülessenek. Egy adott ügyben két kiadvány borítótervét vizsgálva a testület megállapította, hogy „a két mű szándéka és tartalma (az adott évek ismert és híres embereinek a művészi portréiból összeállított figyelemfelhívó válogatás) kétségtelenül azonos, de ezt a célt mindkét összeállítás más látvánnyal valósítja meg”.²⁵

A védelem előfeltételeként azonban továbbra is fontos, hogy a szerző gondolatát másoktól elhatárolható, egyéni módon kifejező műről legyen szó, azaz hogy az alkotás valamilyen formában visszatükrözze „a szerző tulajdonságait, szubjektivitását, képességeit, intellektualitását, kreativitását, magán hordja a szerző személyiségjegyeit”.²⁶ Így bármennyire is „alacsonyra került a védelmi szint mérce”,²⁷ azaz a funkcionális művek egyéni-eredeti jellege, egy cég logójában megjelenő stilizált földgömbről az eljáró tanács megállapította, hogy „a földgömb sokszor és általánosan felhasznált motívum (grafikai közhely). A felperes által megrajzolt földgömb-kiegészítés stílári és formai megoldása kordivatot tükröz, melynek variánsai megtalálhatók a szakkönyvekben és az interneten. Nem tekinthető egyéni, eredeti megoldásnak a földgömb szélességi és hosszúsági körökkel való ábrázolása, sem a földgömb enyhén döntött, sem annak csak részleges ábrázolása. ... Az eredetiség az alkotás önállóságát, különlegességét, más művektől való különbözőségét, elhatárolhatóságát, azaz az általa okozott benyomás megismételhetetlenségét fejezi ki.”²⁸

A fenti megállapítás persze nem akadályozza annak, hogy földgömbmotívum emblémákhoz történő felhasználása, más elemekkel történő összekapcsolása grafikai-tervezői képességeket mutasson, mint ahogy arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy szerzői jogi védelem hiányában is rendelkezésre állhatnak *egyéb jogterületek* által biztosított lehetőségek az adott grafika készítője, illetve használója számára. Egy tejföls doboz fedőlapiján használt kockás motívum kapcsán arra jutott az SZJSZT eljáró tanácsa, hogy az szerzői jogi védelemben nem részesíthető, azonban „jellemzőnek mondható az adott árufajtára, így annak egyéb jogi

²⁴ SZJSZT-10/2003 – Kiadványok borítóterveinek összehasonlítása.

²⁵ SZJSZT-10/2003: i. m. (24).

²⁶ SZJSZT-17/2012 – Embléma és logó szerzői jogi védelme.

²⁷ SZJSZT-16/2008 – Reklámozás céljából megrendelt mű felhasználása.

²⁸ SZJSZT-17/2012: i. m. (26).

eszközökkel (pl. védjegyoltalom vagy a versenyjog) való védhetőségét a tanács nem tartja kizártnak, de erre nem irányult kérdés”.²⁹

E szempontot érdemes szem előtt tartani, hiszen az, hogy két termék csomagolása szerzői jogi szempontból két önálló alkotásnak minősül, így szerzői jogi jogsértés nem állapítható meg, nem zárja ki, hogy más jogsértés történt az adott csomagolás használatával. Pl. a FITTÍZ- és a Túró Rudi-termékek csomagolásáról az eljáró tanács megállapította, hogy megjelenésükben teljesen eltérnek egymástól, hiszen bár mind a két csomagoláson szerepel piros pötty, de azok eltérő nagysága szembetűnő, és a csomagolás minden más alkotóeleme különbözik egymástól. A nyilvánvaló különbség alapján a kettő között, illetőleg a kettő viszonylatában tehát szerzői jogi jogsértés nem volt megállapítható, az eljáró tanács azonban rámutatott arra, hogy ezzel a kérdés nem tekinthető lezárttnak, hiszen az ügy „nem szerzői jogi részének eldöntésére részben a Védjegy törvény, részben a Versenyhivatal Vj-115/1998. számú határozata irányadó”.³⁰

A *párhuzamos oltalom* elvének megfelelően a szerzői jogi védelem alatt álló alkalmazott grafikák jelentős része mint ábrás megjelölés védjegyként is oltalom alatt áll, hiszen a védjegyoltalom keletkezése természetesen nem szünteti meg a szerzői jog védelmét.³¹ Ugyanakkor a védjegy törvény úgy rendelkezik, hogy „nem részesülhet védjegyoltalomban a megjelölés, ... amely más korábbi szerzői ... jogába ütközne”,³² ami tehát azt jelenti, hogy a szerzői jogi védelemben részesülő megjelölések védjegyként történő lajstromozásához szükség van a lajstromozni kívánt mű szerzőjének az engedélyére.³³

Az alkalmazott grafikai művek egyéni, eredeti jellegének a megítélésére nemcsak funkcionalitásuk van nagy hatással, de a *digitális technika* nyújtotta lehetőségek is. Az utóbbi tizenöt évben számos új típusú, modern alkalmazott grafika kapcsán is állást foglalt a testület.

Megállapítása szerint nincs akadálya annak, hogy egy *weboldal* – figyelemmel annak „méretére, formátumára, az azon elhelyezett feliratok és képek elrendezésére, a díszítésként használt motívumok feltüntetésére, valamint azok színvilágára is” – egyéni, eredeti alkotásnak minősüljön, így szerzői jogi védelem alatt álljon.³⁴

Sőt, „*font*” (azaz azonos módon, elvek szerint képzett betű-, illetve karakterkészlet) is tárgya lehet szerzői jogi védelemnek, amennyiben annak „arculata, a készletet alkotó betűk képe olyan egyéni, eredeti jellegű mű, amely a szerző saját szellemi alkotása”. Az el-

²⁹ SZJSZT-11/2002 – Abroszmotívum szerzői jogi védelme.

³⁰ SZJSZT-30/2000 – Termékek csomagolásának szerzői jogi védelme.

³¹ SZJSZT-17/2002 – Szerzői és védjegy jogok megsértése rajzfilmfigurákkal összefüggésben; a jogsértéssel okozott vagyoni hátrány.

³² 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról 5. § (1) bekezdés b) pont.

³³ SZJSZT-21/2005 – Grafikai alkotás szolgai másolása.

³⁴ SZJSZT-03/2005 – Internetes portál (web-oldal) szerzői jogi védelme.

járó tanács megállapítása szerint a „fontok” túlnyomó többsége régóta ismert és használt betűtípusokból áll, így egyéni, eredeti jelleg híján nem alkalmas a szerzői jogi védelemre. „Ha azonban valaki ’kitalál’, megrajzol egy alkotásnak minősülő (tehát egyéni, eredeti) betűtípust és ebből betűkészletet készít, akkor a betűk arculata, képe, rajza szerzői jogvédelem tárgya lehet.” Figyelemmel kell azonban lenni arra, hogy ha egy újonnan kialakított és használt „font” megfelel valamilyen szabványnak, akkor már nem lehet egyéni, eredeti, hiszen valamilyen jogszabályban előírt kötelező vagy szabványjogi értelemben „ajánlott” minta szerint készült.³⁵ A testület megállapítása szerint a „mindennapi életben használatos és bevett ’fontok’-at alkotó betűformák csak kis része tekinthető olyannak, amelyre a szerzői jogvédelem kiterjedhet”. Abban az esetben azonban, ha a „fontba” tartozó betűtípust digitális úton állítják elő, „a digitális előállítás és/vagy képernyőn való megjelenítés ’eljárására’ vonatkozó szoftver szerzői jogvédelem tárgya lehet”.³⁶ Ilyenkor a „fontfájl” mint szoftver szerzői jogi oltalomhoz szükséges egyéni, eredeti jellegének megállapításakor az eljáró tanács abból indul ki, hogy „a grafikus betűkép leképezésekor a fontszerkesztő programot használó szerkesztő maga választja meg, hogy a font körvonalpontjaiból melyeket használja fel a digitális leképezést meghatározó alappontokként. Ezen kreatív döntések eredményeképpen a grafikai műként – akár a védelmi idő letelte, akár az egyéni-eredeti jelleg hiánya miatt – szerzői jogi oltalmat nem élvező betűtípusrajzokból is egyéni-eredeti szoftvermű, azaz fontfájl keletkezhet.”³⁷

Előfordulhat, hogy egy képeket, táblázatokat, szövegeket tartalmazó alkotás (pl. bútorkatalógus) egyes elemei nem rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel, azonban „a szerkesztői tevékenység, amelynek eredménye a *gyűjteményes mű*”, szerzői jogi védelem alatt állhat, amennyiben „a tartalom összeválogatásában, elrendezésében vagy szerkesztésében a szerzői jogi védelem feltételeként megkövetelt egyéni, eredeti jelleg megmutatkozik”, függetlenül a gyűjteményben szereplő egyes alkotóelemek szerzői jogi védelmétől.³⁸

Ehhez *hasonló* módon egy termék csomagolása esetében az azon megjelenített „*együttes*” egyéni, eredeti jellegétől függően részesülhet a teljes csomagolás szerzői jogi védelemben, akkor is, ha az azt alkotó részek egyike sem áll védelem alatt. „A csomagolás kialakítása bizonyos szempontból hasonlít a gyűjteményes műhöz, melynél a szerzői jog a szerkesztőt illeti meg” – állapítja meg a testület, azzal, hogy „eredeti jelleg hiányában az ilyen ’összetett’ csomagolás egésze akkor sem áll szerzői jogvédelem alatt, ha például minden egyes alkotóeleme külön-külön védelem alatt áll”.³⁹ Az eljáró tanács úgy ítélte meg egy adott ügyben, hogy a kérdéses csomagoláson szereplő „bögre, a ’TEJ’ szó és a kék mezőn álló tehén

³⁵ Sztj. 1. § (4) Nem tartoznak e törvény védelme alá ... a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok ...

³⁶ SZJSZT-20/2004 – A „font” (betű-, illetve karakterkészlet) szerzői jogi védelme és felhasználása.

³⁷ SZJSZT-38/2004 – „Font” (betű-, illetve karakterkészlet) szerzői jogi védelme.

³⁸ SZJSZT-01/2007 – Bútorkatalógusok szerzői jogi védelme.

³⁹ SZJSZT-30/2000: i. m. (30).

egymás alá helyezése nem tekinthető eredeti jelleggel rendelkező összeállításnak, ez szinte magától értetődő kapcsolat”.⁴⁰

Az Szjt. értelmében főszabály szerint az alkotás azonosítható részének felhasználásához is a szerző engedélye szükséges.⁴¹ Egy reklám céljára készült alkalmazott grafikai alkotás szerzője ezért úgy érvelt, hogy az általa készített plakátterven szereplő jelmondat (szlogen) a plakáton szereplő képi anyag nélkül is, önállóan védelmet élvez, ezért egyedül a szlogen felhasználásához is engedélyt kell tőle kérni. Az adott plakáton szereplő – „bámikor megengedheted magadnak” – jelmondat azonban az eljáró tanács álláspontja szerint csak akkor tekinthető a szerzői alkotás azonosítható részének, ha meghatározott képpel (mégpedig vízcsappal/ivóvízzel) társítva jelenik meg, hiszen csak így, együtt fejezik ki egyéni, eredeti módon a célzott mondanivalót.⁴²

Egy könyvsorozat grafikai formatervezése, azaz olyan koncepciók létrehozása, amelyek adott méretű és formátumú kötetek „kötéstervét, színösszeállítását, grafikai díszítését, a belső illusztrációk grafikai megjelenítésének, felfogásának és mindezek egyéni, eredeti struktúrájának a kialakítását” foglalják magukban, tehát a külső és belső grafikai tervezés mint „egységes esztétikai megjelenést” eredményező „könyvművészeti alkotások” is szerzői jogi védelmet élvezhetnek.⁴³

Az egyéni, eredeti jelleg kérdése kapcsán szólnunk kell a vizuális alkotások területén ismert zsűrizésről. A Képző- és Iparművészeti Lektorátus zsűrizése a szerzői jogi védelem fennállta szempontjából nem bír relevanciával,⁴⁴ hiszen a védelem nem függ „az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől”.⁴⁵ Függhet viszont a zsűrizéstől pl. az, hogy egy művészeti alkotás közterületen elhelyezhető legyen – ilyen esetre a bírálatot az önkormányzatokról szóló törvény írja elő,⁴⁶ tehát egy mű bizonyos felhasználásra való alkalmassága, nem a szerzői jogi védelem fennállta.⁴⁷ „A zsűriztetés maga egyébként jogvédelmet nem biztosít, a jogvédelem ténye a mű egyéni és eredeti jellegéből fakad.”⁴⁸

⁴⁰ SZJSZT-30/2000: i. m. (30), SZJSZT-32/2003: i. m. (16).

⁴¹ Szjt. 16. § (1) bek.

⁴² „Az eljáró tanács szükségesnek tartja kiemelni, hogy a szerzői jogi védelem nem önmagában a szlogent vagy a nyitott vízcsapot ábrázoló képet, hanem a kettő társítása által a tartalom gondolati kifejezését illeti meg.” SZJSZT-14/2011 – Plakátterv-, reklámgrafika-átvétel.

⁴³ SZJSZT-46/2000 – Könyvsorozat grafikai koncepciójának szerzői jogi védelme.

⁴⁴ Vö. BH 1990. 420. A Képző- és Iparművészeti Lektorátusnak a művészeti alkotásról kiadott értékelése önmagában nem alapítja meg a szerzői jogi védelmet.

⁴⁵ Szjt. 1. § (3) bek.

⁴⁶ A helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről szóló 1991. évi XX. törvény 109. § (2) bekezdés.

⁴⁷ Vö. SZJSZT-34/2002: i. m. (7) vagy SZJSZT-21/2006 – Doboz formatervek szerzői jogi védelme; a szerzői jogdíj mértéke.

⁴⁸ SZJSZT-16/2003 – Embléma szerzői jogi védelme; felhasználása esetén a fizetendő jogdíj mértéke.

A *formalitásmentes oltalom elve*⁴⁹ ellenére mind az említett zsűriztetés, mind a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál vezetett önkéntes műnyilvántartásba vétel⁵⁰ egyfajta „elsőbbségi időpont” bizonyítására hasznos eszköz lehet. „Ezek – az okirati bizonyítás keretei között, az eljáró bíróság mérlegelése alapján – egy későbbi, plagizáló személy szerzőségére vonatkozó jogszabályi vélelmekkel [pl. e személy nevének szerzőkénti feltüntetése a művön – Berni Egyezmény 15. cikk (1) bekezdés] vagy bármilyen egyéb, a jövőben esetleg bevezetendő, pl. egy állami szervnél történő bejegyzéshez fűződő vélelmekkel szemben is kiválóan alkalmasak lehetnek az eredeti szerző elsőbbségének, és így akár szerzőségének bizonyítására is.”⁵¹

b) Egy *ötlet* egyéni, eredeti módon történő formába öntésével önálló szerzői jogi védelemre jogosult alkotás jön létre.⁵² Alkalmazott grafikai művek kapcsán gyakran válik vitássá, hogy az alapjukul szolgáló ötlet eléri-e a szerzői jogi védelem kiváltásához szükséges formát.⁵³ Az „ötlet az alkotó folyamat kezdetén álló mozzanat, és természetesen jelentősen meghatározhatja a kész alkotást is (a reklám területén ez fokozottan így van). ... Az ötlet csak akkor éri el azt a határt, amelyen túl a szerzői jog védelmében részesül, ha már művészi alkotás formájában realizálódik.”⁵⁴ Annak tehát nincs akadálya, hogy különböző alkalmazott grafikai művek alapját azonos ötlet szolgálja, hiszen azonos ötletből az alkotótevékenység eredményeképpen több, önmagában egyéni és eredeti mű jöhet létre. Az SZJSZT hangsúlyozza, hogy ettől eltérően már egy adott mű megváltoztatásáról beszélünk, ha nem az ötlet kerül felhasználásra, hanem az annak alapján már létrejött alkotásban hajtanak végre valamilyen torzítást, csonkítást, változtatást.⁵⁵ Ehhez képest további – és főszabály szerint szintén csak az alapul szolgáló mű szerzőjének engedélyével jogszerű – lehetőség az átdolgozás [lásd c) pont].

Ennek megfelelően az eljáró tanács úgy ítélte meg, hogy az az elgondolás, hogy piros, illetve kék színű kockásabrosz-motívumot használtak csomagolóanyagra háttérmotívumként, jó ötletnek minősíthető, de tekintve, hogy e motívum nagyon régen közismert az élelmiszeriparban (így különösen textíliákon, de egyéb, pl. lekvárcsomagoló anyagon is), a szerzői jog által megkívánt egyéni, eredeti jelleg abban nem mutatható ki.⁵⁶

És míg egy adott ügyben szereplő dobozok formatervei és az azok alapján létrehozott mintadobozok – egyéni, eredeti jellegüknél fogva – szerzői jogi védelem alatt állnak, a dobozok ötletét kitaláló személy nem minősül szerzőtársnak, hiszen „az egyéni, eredeti jel-

⁴⁹ Az Sztj. 9. § (1) bek. szerint „automatikus védelem” áll fenn: a feltételek teljesülése esetén a védelem a mű megalkotásától kezdve fennáll, ahhoz nincs szükség semmiféle bejegyzésre, nyilvántartásba vételre, „levédetésre”, zsűrizésre vagy más eljárásra.

⁵⁰ Sztj. 94/B. § (2) bek.

⁵¹ SZJSZT-21/2005: i. m. (33).

⁵² SZJSZT-14/2011: i. m. (42).

⁵³ Sztj. 1. § (6) bekezdés.

⁵⁴ SZJSZT-41/2004 – Azonos ötlet megjelenése különböző alkotásokban.

⁵⁵ SZJSZT-41/2004: i. m. (54).

⁵⁶ SZJSZT-11/2002: i. m. (29).

legnek a művön magán, ahogy az a kívülágban megjelenik, kell kifejeződni, és nem a mű tartalmán kell fennállnia”.⁵⁷ Ugyanezen elv alapján a megalkotott dobozok műszaki tervét, illetve szabásmintáját elkészítő személy sem minősül szerzőtársnak.⁵⁸

Szintén ötlet alkalmazásának tekintette az SZJSZT azt, hogy – a szerzői jogi védelem alatt álló OKÉÉ márkanévű Túró Rudi csomagolásához hasonlóan – a FITTÍZ termékcsalád csomagolásán is találhatók pöttyök.⁵⁹ Ehhez hasonlóan egy parkolójegyen a „minimális megkülönböztethetőséget megteremtő számelhelyezés, a perforációs technika, a különböző színek használata az eljáró tanács megítélése szerint pusztán olyan ötletek, amelyeket a védelemből a törvény maga kizár (Szt. 6. §)”,⁶⁰ de a „vidámságot kifejező 'smiley' felhasználása” is ötletnek számított egy adott grafikai alkotáson.⁶¹

Az Szt. azon rendelkezéséből, hogy az ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek,⁶² az következik, hogy a szerzői jog nem terjedhet ki „az alkotótevékenység közkinccset képező alapvető alapelemeire, amelyre minden, adott műtípusban alkotó szerző építi művét” (pl. bárki készíthet kabalafigurákat „egybeúszó szemekkel, pár szál hajjal”).⁶³

c) Ha azonban már nemcsak ezek az építőelemek, hanem maga az egyéni, eredeti alkotás kerül felhasználásra, ott már szolgai másolásról vagy átdolgozásról beszélhetünk.

Szolgai másolás esetén a felhasználó nem hoz létre az alapul vett műhöz képest a saját szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellegű alkotást.⁶⁴ Az, hogy történt-e ilyen értelemben vett *jogosulatlan felhasználás*, a két kérdéses mű összevetésével állapítható meg⁶⁵ (feltéve, hogy a párhuzamos, egymástól függetlenül történő alkotás⁶⁶ lehetősége kizárt, azaz olyan esetről van szó, amikor az eredeti mű ismerete nélkül nem készülhetett volna el a második grafika, tehát „egyértelmű és tudatos” felhasználásról van szó⁶⁷). Az SZJSZT „ezzel kapcsolatban utal a Legfelsőbb Bíróság által kialakított álláspontra, mely szerint az *összbenyomás* alapján állapítható meg az azonosság”.⁶⁸ Szolgai másolás esetén az eredeti grafikai alkotás *azonos formában* (egyszerű másolással⁶⁹) vagy *minimális változtatásokkal* történő – a szerző engedélye nélküli

⁵⁷ SZJSZT-09/2006 – Grafikai művek szerzői jogi védelme, felhasználása.

⁵⁸ SZJSZT-21/2006: i. m. (47).

⁵⁹ SZJSZT-30/2000: i. m. (39).

⁶⁰ SZJSZT-18/2007: i. m. (9).

⁶¹ SZJSZT-01/2005: i. m. (11).

⁶² Szt. 1. § (6) bek.

⁶³ SZJSZT-21/2005: i. m. (33).

⁶⁴ SZJSZT-21/2005: i. m. (33).

⁶⁵ SZJSZT-15/2005 – Tankönyvek grafikai arculatának elemzése.

⁶⁶ L. pl. az Emblémák összehasonlítása-ügyet (SZJSZT-24/2001), amelyben a két vizsgált emblémáról az eljáró tanács megállapította, hogy azok önálló alkotások, így sem szolgai másolás, sem átdolgozás nem történt.

⁶⁷ SZJSZT-10/2005 – Vázlattevek felhasználása emblématerv készítéséhez.

⁶⁸ SZJSZT-21/2000 – Könyvillusztrációk jogosulatlan felhasználása.

⁶⁹ SZJSZT-16/2003: i. m. (48).

– felhasználására kerül sor (ráadásul a változtatások felvethetik az integritás jogának a megsértését is, lásd 1.3. pont). Az ilyen változtatást el kell határolnunk attól az – 1.1. pontban elemzett – esettől, amikor a művet jogszerűen felhasználó az Szjt. által lehetővé tett elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat hajt végre.⁷⁰

Az Szjt. igen pontosan megfogalmazza, hogy ezzel szemben mikor beszélünk *átdolgozásról*: ennek minősül *a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.*⁷¹

Szerzői jogi védelem alatt álló mű átdolgozásához szükséges az eredeti alkotás szerzőjének az engedélye, az így létrejött származékos mű pedig mint egyéni, eredeti jellegű átdolgozás csak az átdolgozott mű szerzőjének a sérelme nélkül részesülhet oltalomban.⁷² Természetesen „az átdolgozó az átdolgozással nem szerezheti meg az eredeti mű feletti rendelkezési jogot, nem válhat – jogszerű felhasználás esetén sem – az átdolgozott mű szerzőjévé. ... Az átdolgozás és az átdolgozott eredeti mű szerzői jogi védelme egymás mellett áll fenn, tehát az átdolgozott mű felhasználásához szükséges mind az eredeti jogosult, mind az átdolgozás jogosultjának engedélye.”⁷³

Az SZJSZT egy reklámfilm kapcsán, amely nyíltan utalt egy korábbi reklámfilm történetére – mintegy folytatva az abban megismert karakterek történetét, ellentétes üzenetet közvetítve – megállapította, hogy az más művének a feldolgozásával létrehozott származékos műnek tekinthető, és „kizárólag azon személy előzetes engedélyével lett volna létrehozható jogszerűen, aki (akik) a [korábbi] reklámfilm vagyoni jogaival rendelkezik (rendelkeznek).”⁷⁴

Az SZJSZT eljáró tanácsa egy – a Flintstones filmsorozatban szereplő figurák és azok környezeti elemei engedély nélküli átdolgozásával megalkotott – óriásplakátot vizsgálva arra hívta fel a figyelmet, hogy bár tipikus átdolgozásról van szó (az eredeti mű felismerhető, és az átdolgozott mű lényeges vonásait tükröző elemei mellett újak is jelen vannak), az Szjt. 16. § (3) bekezdését is érdemes felhívni az adott ügyben. Eszerint ugyanis „a szerzőt megilleti a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának és az ilyen hasznosítás engedélyezésének a kizárólagos joga is” (*arculatátvitel, merchandising*). E – lényegében értelmező jellegű – rendelkezés alapján az ilyen alakok védett mű „ugyancsak védett egyéni, eredeti szerves részének” számítanak. „Ha egy újabb műben változtatás nélkül használják fel, a többszörözés és az átdolgozás sajátos ötvözetéről van szó (amelyben azért az átdolgozás mozzanata dominál, hisz még akkor is, ha az alak – például egy rajzfilmfigura – minden vonásában azonos is marad, más cselekménysorozat részévé válik, többé-kevésbé más környezetben jelenik meg).” Az eljáró tanács véleménye szerint az adott óriásplakáton felhasznált grafika „az Szjt. 16. §-ának a (3) bekezdésébe is ütközött. Helyesebbnek látszik

⁷⁰ Szjt. 50. §. Vö. SZJSZT-16/2004 – Alkalmazott grafikai művön elhelyezett szöveg megváltoztatása.

⁷¹ Szjt. 29. §. Vö. SZJSZT-04/2004: i. m. (20).

⁷² Szjt. 4. § (2) bek.

⁷³ SZJSZT-20/2004: i. m. (36).

⁷⁴ SZJSZT-20/2005 – Reklámozás céljából megrendelt mű felhasználása.

azonban ezeket olyannak tekinteni, mint amelyek lényegében a fentiekben kifejtett – és az említett alakok környezetét és használati eszközeit is magában foglaló – jelenetek átdolgozásként való megjelenítésének részét alkotják.”⁷⁵

Arculatátvitelnek minősítette az SZJSZT azt is, amikor egy reklámfilm egy másik reklámfilmből használt fel azonosítható részeket. A jellegzetes és eredeti alakok kereskedelmi hasznosítása itt is csak a szerzői, illetve a vagyoni jogokat gyakorló személy előzetes engedélyével lehetett volna jogszerű.⁷⁶

Gyakorlati jelentősége miatt megjegyezzük, hogy egy adott ügyben az eljáró tanács felhívja a figyelmet arra, hogy „önmagában a munkaviszony megléte, illetve egy, a merchandising jogokat nem rendező megfilmesítési szerződés nem elegendő arra, hogy a merchandising jogát a gyártó vagy általa jogosított harmadik személy gyakorolhassa. ... amennyiben egy rajzfilm merchandising jogait valamennyi filmszerzőtől írásban nem szerezte meg a merchandising jogokat maga gyakorló vagy azokat értékesítő személy, illetve erre irányuló olyan jogdíjkifizetés sem történik, amelyet mindkét fél elfogadott volna, úgy jogsértés állapítható meg az adott szerző sérelmére. Hasonlóképpen, ha a filmgyártó valamennyi szerzőtől megszerezte a jogokat, és nem adott engedélyt a merchandising jogok gyakorlására, avagy nem a jogosított személy gyakorolja a jogokat, úgy a filmgyártó, vagy ha ilyen volt, az általa jogosított személy sérelmére valósul meg a szerzői jogsértés.”⁷⁷

Az arculatátvitel tényállásában szereplő „kereskedelmi hasznosítás” fogalmával kapcsolatban a testület kifejti, hogy az másodlagos, főleg reklám jellegű hasznosítás, viszont „a jellegzetes alak védelmének jogpolitikai céljából (a szerzői jogosult részesítése a népszerűvé vált alak gazdasági hasznosításából) az következik, hogy amíg egy jellegzetes alak képét tartalmazó áru belföldön nem került forgalomba, addig nem történhet meg a kereskedelmi hasznosítás sem”. Ugyanakkor ha egy cselekmény nem meríti ki a kereskedelmi hasznosítás fogalmát, egyben – ha ennek törvényi feltételei megállnak – más felhasználási cselekménynek, adott esetben terjesztésnek minősülhet.⁷⁸ Ebben az ügyben egy további igen fontos szempontra hívta fel a figyelmet az eljáró tanács: „árúk behozatalával és belföldi értékesítésével foglalkozó gazdálkodó szervezettől és képviselőitől az alkalmazandó polgári jogi mérce szerint *általában elvárható*, hogy tudomással bírjanak arról, hogy az árukon elhelyezett megjelölés jogi oltalomban részesülhet. Ha a megjelölés nem egy egyszerű kereskedelmi név, hanem – mint a szóban forgó esetben – egy karakterekből és figurákból kombinált ábra – az elvárhatósági mércehez az is hozzátartozik, hogy a kereskedőnek még inkább feltételeznie kell jogi oltalom meglétét.”⁷⁹

⁷⁵ SZJSZT-39/2002 – Flintstones figurák felhasználása reklámcélokra.

⁷⁶ SZJSZT-20/2005: i. m. (74).

⁷⁷ SZJSZT-19/2004 – Filmalkotásban szereplő jellegzetes és eredeti alak felhasználása reklámfilmben.

⁷⁸ SZJSZT-17/2002 – Szerzői és védjegyjogok megsértése rajzfilmfigurákkal összefüggésben; a jogsértéssel okozott vagyoni hátrány.

⁷⁹ SZJSZT-17/2002: i. m. (78).

1.3. Személyhez fűződő jogok

Alkalmazott grafikai művek esetében sem jelenti a szerzői vagyoni jogok – pl. reklám céljára megrendelt művek esetében lehetővé tett – átruházása vagy azok átszállása azt, hogy a vagyoni jogok megszerzője a művet megalkotó személy helyébe mint szerző lépne.⁸⁰ Való igaz, hogy funkcionális jellegükből eredően a szerzővel való kapcsolatuk kevésbé mondható szorosnak, ami a névfeltüntetés kapcsán is megmutatkozik.

a) A szerző a *neve feltüntetéséhez való jogot* a *felhasználás* jellegétől függően, ahhoz *igazodó módon* gyakorolhatja.⁸¹ Logók esetében pl. magán az alkotáson nem szokás feltüntetni az alkotó nevét, ha erről a szerződés külön rendelkezést nem tartalmaz.⁸² Ilyenkor a szerzőséget felhasználási szerződés vagy egyéb bizonyítékok alapján lehet megállapítani, azzal, hogy a szerző személyére vonatkozóan az Szjt. 94/B. §-a megdönthető vélelmet határoz meg, mely szerint ellenkező bizonyításig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a szokásos módon feltüntették, tehát meg kell vizsgálni, hogy létezik-e az adott logónak az alkotója megjelölésével történt publikációja.⁸³

Ugyancsak nem szokás képslapon feltüntetni annak alkotóját, bár a szignózás bevettnek mondható – ilyenkor is a felhasználási szerződés a mérvadó.⁸⁴ A reklámfilmek területén pedig – már csak az időbeli korlátokból fakadóan is – az az általános gyakorlat, hogy csak a reklámfilm előállító ügynökség megjelölése látható rövid időre, az alkotók neve nem.⁸⁵

Weboldalak esetében is kialakultak új szokások a névfeltüntetésre vonatkozóan, amelyek igazodnak az adott mű jellegéhez, érzékelhetővé tételének módjához. Egy turisztikai honlap esetében az eljáró tanács véleménye szerint megfelelő, ha a névfeltüntetés nem közvetlenül a szöveg mellett, hanem külön menüpont alatt (pl. felhasználási feltételek, kapcsolat, szerzői jogok stb.) történik meg. „Véleményünk szerint a hazai internetes tartalomátvitel gyakorlata és az erre a területre vonatkozó szerzői jogi alkalmazás alapján elvárható az alperestől, hogy az átvett tartalom forrását keresse meg és tüntesse fel, illetve tájékozódjon arról, hogy a honlapon annak tulajdonosa külön rendelkezik-e (impresszumban, felhasználási szabályzatban, szerzői jogi nyilatkozatban stb.) a tartalomfelhasználás szabályozásáról” – teszi hozzá.⁸⁶

b) Alkalmazott grafikai művek esetében érdekes kérdéseket vet fel az alkotás *integritásához való jog*. Amint azt az 1.1. pontban említettük, a funkcionalitásból fakadóan e művek sajátos célokra és módon kerülnek felhasználásra, aminek érdekében az alkotók széles, sőt gyakran teljes körű felhasználási lehetőséget biztosítanak a felhasználó számára, sőt, gyak-

⁸⁰ Szjt. 9. § (2). Vö. SZJSZT-9/2006: i. m. (57).

⁸¹ Szjt. 12. § (1) bek.

⁸² SZJSZT-30/2001 – Logó plakáton való felhasználása.

⁸³ SZJSZT-30/2008 – Alkalmazott grafikai mű szerzősége.

⁸⁴ SZJSZT-27/2003 – Képslap szerzősége.

⁸⁵ SZJSZT-20/2005 – Reklámozás céljából megrendelt mű felhasználása.

⁸⁶ SZJSZT-08/2012 – Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme.

ran átruházásra kerülnek a vagyoni jogok (pl. reklám céljára megrendelt művek esetében). Ebből (is) fakadóan gyakori az a félreértés, hogy a felhasználásra így jogot szerzők a személyhez fűződő jogokat is sajátjuknak érzik. Láthatunk eseteket arra vonatkozóan, hogy akár maga az alkalmazott grafikára nézve valamilyen terjedelemben felhasználási jogot szerző személy, akár harmadik, az adott művet engedély nélkül felhasználó személy sérti meg az alkotó műve integritásához való jogát.

Az alkalmazott grafikai művek esetében számtalanszor fordul elő engedély nélküli *átdolgozás*, amely igen gyakran jár együtt az integritás sérelmével. Az Szjt. 13. §-a értelmében a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsonkítása, amely a szerző hírnevére sérelmes lehet. E rendelkezés két tényállást takar:⁸⁷ i) bármilyen csonkítás, torzítás, tehát a mű *lényeges vonását* érintő megváltoztatása a mű egységének megsértését jelenti; ii) de más jellegű változtatás, csorbítás is sérti az integritáshoz való jogot, amennyiben az a *szerző hírnevére sérelmes lehet*.

Fontos megjegyezni, hogy a korábbi Szjt.⁸⁸ rendelkezése szerint: „a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének minden jogosulatlan megváltoztatása vagy felhasználása” azzal, hogy a Vhr.⁸⁹ hozzátette a következőket: „Jogosulatlan a felhasználás különösen, ha arra jogszabály vagy a felhasználási joggal rendelkezni jogosult személy felhatalmazást nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve – a művet szélesebb körben, nagyobb példányszámban stb. – használja fel. Jogosulatlan megváltoztatás az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása is, amely a külső megjelenést, a rendeltetésszerű használatot vagy az üzemeltetést befolyásolja.” Ahogyan arra az SZJSZT felhívta a figyelmet, ebből a szabályozásból „két – a képtelenség határát súroló vagy azt el is érő – következtetés származott: az egyik az, hogy a vagyoni jogok bármilyen megsértése (hisz a jogosulatlan felhasználás szükségképpen ezzel járt) egyúttal a 10. § szerinti személyhez fűződő jog megsértését is jelentette, a másik pedig az, hogy a műnek a szerző hozzájárulása nélküli *bármely* megváltoztatása megvalósította elvileg e személyhez fűződő jog megsértését.”⁹⁰ Hatályos Szjt.-nk alapvető változást hozott a mű integritása jogának az érvényesülési köre tekintetében. A vonatkozó paragrafushoz fűzött miniszteri indokolás szerint „korábbi jogunk a mű bármiféle – jogosulatlan – megváltoztatását a szerző személyhez fűződő jogainak megsértéseként írta le. Ez a mű integritásának túlzott, életszerűtlen védelmét eredményezte, ami ráadásul még mások alkotói, előadóművészi szabadságának aránytalan és ésszerűtlen korlátozásaként is hatott.”⁹¹

⁸⁷ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. CompLex, Budapest, 2006, p. 89.

⁸⁸ 1969-es Szjt. 10. §. Vö. SZJSZT-17/2003 – Emblématerv felhasználása és SZJSZT-18/2003 – Emblématerv felhasználása. „Az 1969. évi III. tv. szerint minden jogosulatlan megváltoztatás személyhez fűződő jogot sért, és e törvény hatálya alatt nem vizsgálendő az, hogy a megváltoztatás sérelmes-e a szerző személyiségére.”

⁸⁹ Vhr. 7. § (1) bek.

⁹⁰ SZJSZT-4/2004: i. m. (20).

⁹¹ Vö. SZJSZT-4/2004: i. m. (20).

Így egy gazdasági társaság átalakulása miatt bekövetkező névváltoztatás miatt az általuk jogszerűen használt „embléma fölötti J. szöveg B. végződésével való megtoldása nem eredményezte sem a szerző személyéhez fűződő jogainak (különösen a mű integritásához fűződő jognak), sem pedig vagyoni jogainak (különösen az átdolgozási jognak) a megsértését” (mint fent kifejtettük, ez az Szjt. 50. §-a szerint minősülő kisebb, a mű lényegét nem érintő változtatás). A B. tag beszúrása ugyanis semmilyen lényeges változást nem eredményezett a műben, és semmiképpen nem lehetett alkalmas arra, hogy a mű eltorzításáról, megcsonkításáról vagy más olyan megváltoztatásáról vagy megcsorbításáról lehessen beszélni, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes lenne.⁹² Egy reklámfilm technikai forgatókönyvének engedély nélkül történő felhasználásával készült másik reklámfilm kapcsán viszont az eljáró tanács már megállapította, hogy mivel a második reklámfilm narratív része tartalmában épp ellenkezőjére fordítja a korábbi reklámfilm eredeti üzenetét, az alkotók megsértették az eredeti mű egységéhez fűződő jogot (is).⁹³ Lényeges vonását érintette, azaz a mű – a szerző személyiségét sértő – torzításának minősült egy csomagolóanyagon szereplő embléma megváltoztatása egy másik ügyben.⁹⁴ Egy kongresszusra készített grafika esetében szintén „módosítja, megváltoztatja az eredeti mű szerzőjének koncepcióját” a használt eszközökön történő eltérő alkalmazás (az eredeti „grafika utalás a természeti környezetre, a geometrikus motívum jelzésszerűen közelít a naturális felhőkhöz, míg az alperes által készített munka majdnem beépíti azt a természetes környezetbe”).⁹⁵ Nem ítélte lényeges változtatásnak azonban az SZJSZT eljáró tanácsa, hogy egy óriásplakátra készített logotípiát a plakáton minimális színeltéréssel, egy felirat elhelyezésének megváltoztatásával és a háttér színe miatt a levél zöld színének árnyalati változtatásával jelent meg. Érdemes kiemelni ugyanezen döntés azon megállapítását is, miszerint „a stilizálás a logó felhasználása során a reklámszakmában bevett gyakorlat”.⁹⁶

Nemcsak átdolgozás kísérőjeként, de szolgai másolás eredményeként is sor kerülhet az integritás jogának sérelmére. Ha az engedély nélküli felhasználó ugyan „a lehető legpontosabb egyezésre törekedett”, és „a két grafika közötti különbségek szinte kizárólag a rosszabb grafikus képességeknek köszönhetők”, az adott grafika silány megjelenítése, amatőr ábrázolása is vezethet olyan „igénytelen utánérzéshez”, ami a mű egységét sértheti. Komoly művészi elismertséggel rendelkező szerző esetén ez a változtatás sérelmes lehet a hírnevére, hiszen azt a benyomást keltheti, hogy „művészi színvonala csökkent”.⁹⁷

⁹² SZJSZT-07/2004: i. m. (21).

⁹³ SZJSZT-20/2005: i. m. (85).

⁹⁴ SZJSZT-22/2001 – A személyhez fűződő jogok megsértése csomagolóanyag áttervezésével összefüggésben.

⁹⁵ SZJSZT-20/2008 – Reklámgrafikai mű integritásának sérelme.

⁹⁶ SZJSZT-30/2001: i. m. (82).

⁹⁷ SZJSZT-21/2005: i. m. (33).

1.4. Szabad felhasználás

Ha egy mű *nem áll szerzői jogi védelem alatt* (pl. közkincs körébe tartozik, vonatkozásában lejárt a védelmi idő vagy nem egyéni, eredeti jellegű), szerzői jogi szempontból „szabadon felhasználható”.⁹⁸ Az 1600–1700-as években keletkezett viaszlenyomatokon szereplő motívumok ma már szabadon felhasználhatóak, azonban az azok részleges felhasználásával, átdolgozásával született, rézkarctechnikával készült mű egyéni és eredeti jellegére tekintettel már szerzői jogi védelem alatt álló alkotás. Ezért a rézkarcenyomatról készült belső címlap egyszerű másolásával készített boroscímkék már jogosulatlan felhasználásnak minősülnek.⁹⁹

A „szabad felhasználás” terminológia alatt azonban azt az esetkört értjük, amikor fennálló vagyoni jogok kerülnek korlátozásra a jogalkotó akaratából kifolyólag. Ilyenkor ugyan szerzői jogi védelem alatt álló műről van szó, a felhasználás – főszabály szerint – mégis díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye sem szükséges, tehát a szerző nem gyakorolhatja akadálytalanul kizárólagos jogát.¹⁰⁰

Ahogy arra az SZJSZT is felhívja a figyelmet egyik döntésében, a szabad felhasználás nem keverendő össze a *szabadon elérhetőséggel*. Az adott ügyben a felhasználó arra hivatkozott, hogy azért használta fel engedély és díjfizetés nélkül az alkotó művét, mert azt a szerző az interneten is hozzáférhetővé, azaz „szabadon elérhetővé” tette. Egy szerzői alkotás lehívásra történő nyilvánosságához közvetítése [Szjt. 26. § (8) bek.] azonban „önmagában nem jelenti, hogy az adott alkotás ezután szabadon felhasználhatóvá válik”¹⁰¹ – a hozzáférhetővé tétel a műélvezetet teszi lehetővé, nem a szerzői jogi értelemben vett felhasználást.

A szabad felhasználás esetköreit az Szjt. pontosan meghatározza, hozzátéve, hogy a vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.¹⁰² Erre az elvre emlékeztet a testület egyik szakértői véleményében, amikor a felhasználó a szabad felhasználás egyik esetét jelentő „átvétel”¹⁰³ fogalmát értelmezi tévesen. Az adott ügyben a törvényi feltételek (sem a műfajok, sem a célok, sem az üzletszerűség hiánya tekintetében) nem valósultak meg az alperes által történő felhasználás során, így fogalmilag kizárt az átvétel.¹⁰⁴

Az Szjt. „A szabad felhasználás és a szerzői jog más korlátjai” címet viselő IV. fejezete taglalja a szabad felhasználás általános szabályait, ezekhez képest a képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások szabad felhasználására az Szjt. 68. §-a speciális szabályokat állapít meg. Egyrészt kizárja az Szjt. 34. § (1) bekezdésének alkalmazását a vizuális művekre, másrészt a szabad felhasználás lehetőségét a vizuális művek

⁹⁸ SZJSZT-17/2012: i. m. (26).

⁹⁹ SZJSZT-16/2003: i. m. (48).

¹⁰⁰ Szjt. 33. §.

¹⁰¹ SZJSZT-08/2012: i. m. (86).

¹⁰² Szjt. 33–41. §.

¹⁰³ Szjt. 34. § (2) bek.

¹⁰⁴ SZJSZT-14/2011: i. m. (42).

tekintetében két esetkörre szűkíti: a szabadban, nyilvános helyen, állandó jelleggel kiállított alkotás látképének elkészítésére és felhasználására, valamint tudományos ismeretterjesztő előadás, továbbá iskolai oktatás céljára az alkotás képének, valamint a fotóművészeti alkotásnak a felhasználására. A vizuális művek iskolai oktatási célból való szabad felhasználását illetően a törvény visszautal a 33. § (4) bekezdésében megfogalmazott iskolai oktatási célra. A képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások, műszaki létesítmények szabad átvételét az Szjt. szabályai kezdettől fogva nem teszik lehetővé, azok „egyedül és kizárólag a tudományos ismeretterjesztő előadás, továbbá iskolai oktatás céljára használhatók fel szabadon, így tehát tankönyvi felhasználásuk – függetlenül az üzletszerűségtől – minden esetben engedélyköteles”.¹⁰⁵

A vizuális alkotások *szabad parodizálása* sem kizárt, ez azonban nem szerzői jogi értelemben vett „szabad felhasználás”, hanem arról van szó, hogy bár a paródiában a parodizált mű jól felismerhető, az mégis „csupán” ösztönzi az alkotásra a paródia készítőjét, aminek eredményeképpen nem a parodizált mű – engedélyköteles – átdolgozására kerül sor, hanem *önálló*, egyéni, eredeti alkotás jön létre. Azonban – különösen a funkcionális művek esetében – nem jellemző, hogy a paródia fogalmi elemeinek¹⁰⁶ meg tud felelni a felhasználás. Ahogyan az eljáró tanács rajzfilmkarakterek óriásplakáton történő megjelenítése kapcsán megállapította, a felhasználás „nyilvánvalóan nem felelt meg a paródia és a karikatúra alapvető funkciójának és fogalmi elemeinek. Nem arról volt ugyanis szó, hogy stíuselemeket vagy vonásokat eltűlozva valamely művet vagy valamely szerző alkotásainak jellegzetes vonásait mutatták volna be az ilyenkor szokásos humoros módon, s ahogy az lenni szokott, jobbra összekacsintó rokonszenvvel vagy néha az igazi bíráló, illetve a lesújtó kritika szándékával, hanem egyszerűen kereskedelmi célokra használták fel az amúgy is humoros figurákat, a paródiák és a karikatúrák *sine qua non* alapvető funkcióinak teljes hiányában, pusztán kereskedelmi célból.”¹⁰⁷

1.5. A jogszerű felhasználás biztosítása

Az alkalmazott grafikai művek legtipikusabb felhasználási módja a többszörözés, a terjesztés, a nyilvánossághoz közvetítés, az átdolgozás, illetve a kiállítás, ezekre vonatkozó jogokat *felhasználási szerződéssel* vagy bizonyos esetekben a vagyoni jogok *átruházásával, illetve átszállásával* lehet szerezni. Ez utóbbi esetben nemcsak a felhasználás engedélyezett a vagyoni jogot megszerző személy számára, hanem ezáltal ő maga rendelkezik az engedélyezett jogával is, tehát ő rendelkezik a vagyoni jogokkal.

¹⁰⁵ SZJSZT-13/2004 – A képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti, ipari tervezőművészeti és építészeti alkotások, műszaki létesítmények szabad felhasználása. (Vö. Szjt. 68. § – a szerk.)

¹⁰⁶ L. Gyertyánfy: i. m. (87), p. 176.

¹⁰⁷ SZJSZT-39/2002: i. m. (75).

a) A szerző tipikusan *felhasználási szerződéssel* ad engedélyt művének felhasználására, amelyért – hacsak kifejezetten le nem mondott róla – díjazás illeti meg.¹⁰⁸

Az alkalmazott grafikai alkotások esetében a felek gyakran a *jövőben megalkotandó műre* kötnek felhasználási szerződést. Ilyenkor a díj magában foglalja egyrészt a megalkotásért, másrészt pedig a felhasználási jog átengedéséért járó díjat is (igaz, a felek megállapodásán múlik, hogy külön, tételesen meghatározzák-e a felhasználási díjat összetevő részeket, vagy sem).¹⁰⁹ A jövőben megalkotandó műre kötött felhasználási szerződés teljesítéséhez a mű megalkotásán kívül az is szükséges, hogy a szerző a művet vagy annak egy másolatát a felhasználónak átadja. „A szerző az átadással gyakorolja egyik személyhez fűződő jogát, a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulás jogát. ... A mű átadása tehát egyben a felhasználási jog szerződésszerű gyakorlásának lehetővé tétele, a szerződés szükségszerű eleme. Ebből következik, hogy az átadás nem polgári jogi értelemben vett tulajdonátruházás, hanem kizárólagos célja a szerzői jogi felhasználás lehetővé tétele.”¹¹⁰ A Szerzői Jogi Szakértő Testület felhívja a figyelmet arra is, hogy a jövőben megalkotásra kerülő szerzői mű elkészítésére irányuló szerződések esetén „vélelem szól amellett, hogy az átadott szerzői művet a megrendelő felhasználhatja. A megállapodás így egyúttal felhasználási szerződés is. Vélelem szól ezért amellett is, hogy a szerződésben kikötött díj a felhasználás ellenértékét (a szerzői jogdíjat) is magában foglalja. Ennek ellenkezőjét a szerzőnek kell bizonyítania (BDT2006. 1468).”¹¹¹

Az SZJSZT több döntésében foglalkozott olyan esetekkel, ahol a felek – az Szjt. vonatkozó rendelkezése ellenére – nem foglalták írásba az alkalmazott grafikai műre vonatkozó felhasználási szerződést. A Polgári Törvénykönyv szerint ha jogszabály a jognyilatkozatra meghatározott alakot rendel, a jognyilatkozat csak abban az alakban érvényes, azzal, hogy a teljesítés elfogadásával a teljesített rész erejéig érvényessé válik a szerződés.¹¹² Amennyiben teljesítés nem történt, azaz a szerződés semmisnek minősül, de a szerződéskötés előtt fennállt helyzetet természetben nem lehet visszaállítani, vagy a helyreállítás valamelyik fél lényeges jogi érdekét sértene, a bíróság elrendeli az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeni megtérítését.¹¹³ A vonatkozó ügyekben az eljáró tanácsok a korábbi Ptk. rendelkezései¹¹⁴ alapján kellett, hogy megítéljék a tényállást, azonban a jövőre nézve is számos tanulságos megállapítást tartalmaznak a kérdéssel foglalkozó döntések.¹¹⁵

¹⁰⁸ Szjt. 16. § (4) bek., 42. § (1) bek.

¹⁰⁹ SZJSZT-09/2006: i. m. (57).

¹¹⁰ SZJSZT-21/2006: i. m. (47).

¹¹¹ SZJSZT-17/2012: i. m. (26).

¹¹² A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 6:6. § és 6: 94. §.

¹¹³ Ptk. 6:113. §.

¹¹⁴ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 217. § (1) bek., 237. § (1)–(2) bek.

¹¹⁵ Vö. pl. az SZJSZT-09/2006: i. m. (57), az SZJSZT-21/2006: i. m. (47) és az SZJSZT-31/2003 – Rajzfilmfigura reklám célú felhasználása esetén járó jogdíj eseteivel és a kivételes helyzetet elemző SZJSZT-34/2002: i. m (7)-ben szereplő ügyvel.

Fontos hozzátennünk, hogy az alkotó és a felhasználó által kötött szerződést a tartalma szerint kell megítélni, így amennyiben a szerződés tárgya szerzői jogi mű, akkor a szerződés felhasználási, és nem vállalkozási szerződés, még abban az esetben is, ha azt az alakiság megsértésével kötötték.¹¹⁶

b) Bizonyos esetekben a jogszerű felhasználás alapja a vagyoni jogok átszállása, illetve átruházása.

Így pl. *munkaviszonyban* alkotott művek esetében a munkáltatóra szállnak a szerzői vagyoni jogok, így azokkal a továbbiakban a munkáltató rendelkezhet.¹¹⁷

Az alkalmazott grafikai művek kapcsán leginkább a reklámozás céljára megrendelt művekre vonatkozó azon kitétel bír jelentőséggel, hogy esetükben a vagyoni jogok *szerződéssel átruházhatóak*.¹¹⁸ Ügyelni kell arra, hogy ez csak lehetőség, tehát a reklámozás céljára megrendelt művek esetében nem történik automatikus jogátszállás a megrendelőre.¹¹⁹ Amennyiben azonban a felek élnek ezzel, az Szjt. 63. § (1) bekezdésével lehetővé tett megoldással, „a vagyoni jogokat átruházó szerző és a vagyoni jogokat megszerző jogutód között a vagyoni jogok vonatkozásában további kapcsolat nem áll fenn, amennyiben az átruházással kapcsolatos kötelezettségeket a felek teljesítették”.¹²⁰

További fontos szempont, hogy „nem tekinthetők átruházottaknak az olyan jogosultságok, amelyekre a felek a szerződés megkötésekor nem is gondolhattak, amelyek lehetőségével nem is számolhattak, hacsak a szerződés tartalmából s a fennforgó körülményekből a feleknek ezzel ellenkező akaratára nem lehet következtetést levonni.”¹²¹

c) Amennyiben a felhasználás nem jogszerűen történt, a szerző – számos objektív jellegű és nem vagyoni kompenzációra irányuló jogkövetkezmény mellett – *vagyoni jellegű igényekkel* is felléphet. Ezek érvényesítése természetesen nem teszi utólag jogszerűvé a felhasználást, az alkotó számára azonban vagyoni kárpótlást jelenthet, és persze a jogsértés szempontjából preventív és represszív szerepe is van.

Nem felróható szerzői jogi jogsértés esetén is szükség lehet a felhasználás fejében járó, megfelelő jogdíj mértékének a meghatározására, hiszen „*objektív jogsértés* esetén a szerző vagyoni igényének *legalsó határa az elmaradt jogdíj*. Ha a jogsértő *gazdagodása* ezt a mértéket meghaladja, a különbözet is követelhető” (az ún. „TRIPS-szabály” alapján, amely szerint a jogosultnak igénye lehet a jogsértő teljes, a jogsértéssel összefüggésben keletkező gazdagodására).¹²² Az elmaradt jogdíj meghatározásához műfajtánként számos módszer és figyelembe veendő

¹¹⁶ Vö. SZJSZT-09/2006: i. m. (57), SZJSZT-03/2005: i. m. (34), SZJSZT-17/2012: i. m. (26), SZJSZT-18/2007: i. m. (9).

¹¹⁷ Szjt. 30. §, vö. SZJSZT-01/2007: i. m. (38).

¹¹⁸ Szjt. 63. §.

¹¹⁹ L. pl. SZJSZT-44/2000 – Embléma módosításához szükséges szerzői engedély.

¹²⁰ Vö. SZJSZT-30/2001: i. m. (82), SZJSZT-04/2004: i. m. (20).

¹²¹ SZJSZT-36/2006 – Grafikák jogosulatlan felhasználása diafilmben. (Az eljáró tanács ugyancsak a Kúria P. I. 3744/1931. sz. ítéletét idézi – a szerk.)

¹²² SZJSZT-31/2003: i. m. (115).

szempont áll rendelkezésre, a jogdíj mértékének megállapítása – tekintve, hogy az Szjt. 44. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés szerint a felhasználási szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg – a felek megegyezésével történik, annak hiányában bírói mérlegelés tárgya.¹²³ Ennek megfelelően számos szakvéleményben rögzítésre került, hogy a díj nagyságának meghatározása nem tartozik a testület hatáskörébe, azonban *jól használható szempontokat* az eljáró tanácsok több ügyben megfogalmaztak,¹²⁴ hangsúlyozva, hogy „pontos összeget ... az SZJSZT gyakorlata alapján nem határozhat[nak] meg, az – különösen becslési módszer esetén – a bíróság döntési körébe tartozik”.¹²⁵ Hasonló a helyzet a Btk. vonatkozó rendelkezéseinek¹²⁶ az alkalmazása során is, hiszen a tényállás megítéléséhez vizsgálандó, a szerzői jogok megsértésével összefüggésben a szerzőt (illetve jogutódját) ért vagyoni hátrány összegének megállapítása ugyancsak a bíróság feladata, az eljáró tanácsok arra a kérdésre tudnak választ adni, „hogy a jogszerű felhasználás esetén milyen összeg illette volna/illetné meg”¹²⁷ a jogosultakat.

Amikor a felhasználás a jogsértőnek felróható magatartás eredménye, a szerző *kártérítést* is követelhet. Az imént kifejtettekhez hasonlóan azonban megítélhetőségének – elsősorban a polgári jogi felelősség területén érvényesülő szubjektív szempontok miatt – és összezszerűségének a megállapítása kívül esik a SZJSZT hatáskörén.¹²⁸

Az eljáró tanácsok a szerzőknek megítélhető *sérelemdíj* (és korábban a *nem vagyoni kártérítés*) kapcsán is legfeljebb arra vállalkoz(hat)nak, hogy különböző szempontok alapján az alkotó által igényelt összeg eltúlzottságával, illetve el nem túlzottságával kapcsolatban nyilatkoznak.¹²⁹

2. Fotóművészeti alkotások

Ahogy 1908-ban Kenedi Géza fogalmazott a fényképészetről: „a kivételes védelem pajzsa alatt e műiparág valóban előkelő szabad művészetté és a műveltség hatalmas terjesztőjévé lett, pedig fejlődése még ezentúl is sokat ígér.”¹³⁰ Sejtése igaznak bizonyult.

Kiindulópont, hogy nem minden fotó nyer szerzői jogi védelmet – az egyéni, eredeti jelleg követelményének a fényképeknek is meg kell felelniük ahhoz, hogy az Szjt. szerinti személyhez fűződő és vagyoni jogokra legyen jogosult alkotójuk. Amennyiben „az alkotó

¹²³ SZJSZT-34/2002: i. m. (7).

¹²⁴ L. SZJSZT-31/2003: i. m. (115), továbbá SZJSZT-21/2006: i. m. (47), SZJSZT-19/2004: i. m. (77), SZJSZT-12/2005: i. m. (17), SZJSZT-30/2008: i. m. (83), SZJSZT-44/2000: i. m. (119), SZJSZT-16/2003: i. m. (48), SZJSZT-12/2005: i. m. (17), SZJSZT-20/2008: i. m. (95), SZJSZT-08/2012: i. m. (86).

¹²⁵ SZJSZT-31/2003: i. m. (115), l. még SZJSZT-22/2001: i. m. (94).

¹²⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 384–385. §.

¹²⁷ SZJSZT-06/2004 – Grafika jogosulatlan felhasználása CD-borítón. L. még: SZJSZT-32/2000 – Könyvillusztrációk engedély nélküli felhasználásával okozott vagyoni hátrány mértéke; SZJSZT-17/2002: i. m. (78).

¹²⁸ SZJSZT-30/2008: i. m. (83).

¹²⁹ SZJSZT-17/2003: i. m. (88) és SZJSZT-18/2003: i. m. (88).

¹³⁰ Kenedi Géza: A magyar szerzői jog. Athenaeum, Budapest, 1908., p. 183–184.

egyéniiség” sajátosságait viseli egy fotó, nem egyszerűen fényképezésről, hanem fotóművészetéről beszélünk, és a létrejött fotóművészeti alkotás „a világ sajátos, belső, szubjektív szűrőn keresztül történő láttatásában” lesz egyéni, eredeti jellegű. Ahogyan az SZJSZT megállapította, a „fénykép a maga ’tárgyilagosságával’ különösen alkalmas határterületi kérdések feszegetésére”.¹³¹ Ez már az egyéni, eredeti jelleg megítélésénél is szembetűnő.

2.1. Egyéni, eredeti jelleg

Az SZJSZT a hozzá érkező, fényképek szerzői mű minőségének vizsgálatát igénylő ügyekben hangsúlyozza, a fényképek egyéni, eredeti jellegének a vizsgálata a műfaji sajátosságok figyelembevételével történhet, így az ilyen ügyekben tett megállapítások „más műfajba tartozó művek eredetiségi kritériumaira vonatkozóan közvetlenül nem alkalmazhatók”.¹³²

A testület hangsúlyozza, hogy „az ’alkotó egyéniiség’ a fotóművészetben is mint minden művészeti ágban a világ sajátos, belső, szubjektív szűrőn keresztül történő láttatásában érhető tetten, az egyéni, eredeti jelleg legfőképpen a témaválasztás gondolatiságában; a fotós által elkapott pillanat sajátosságában (jellegzetes mozdulat, gesztus, történés); a felvételhez választott beállításban, a téma nézőpontjának, a képkivágásnak az egyediségében; a kompozícióhoz alkotó módon használt technikai megoldásokban (például különlegesen hosszú expozíciós idő, speciális optika megválasztása, szűrők használata, egyéb kreatív képalkotói döntések) testesülhet meg”.¹³³ ... A fényképész valójában nem tesz mást, mint a valóság kifejezésére alkalmasnak talált részletét fényképezés útján rögzíti, úgy, ahogyan azt csak ő látja. ... A felismerhető formába öntött egyéni-eredeti műtől további művészi, esztétikai értékek megléte nem várható el.”^{134, 135}

A fényképezés napjainkra valóban *tömeges tevékenységgé vált*, és olyan – ma már bárki által elérhető – eszközzel készül, amelyet kifejezetten a vizuális érzékelés reprodukálása céljából fejlesztettek ki. Ennek is köszönhetően ezen a területen nem lehet kizárni az egyidejű (vagy megközelítőleg egyidejű) alkotást: a szerzői jog azonban nem zárja ki az egy időben létrejött azonos alkotások *párhuzamos védelmét*.¹³⁶ Gyakran azonban egyszerűen azonos ötlet megjelenéséről vagy egy fotó ihletként való hasznosításáról van szó – amely azonban a szerzői jog szempontjából nem releváns.¹³⁷ A *digitális* világban valóban igen megváltozott

¹³¹ SZJSZT-24/2013 – Fényképfelvételek szerzői jogi védelme.

¹³² SZJSZT-24/2013: i. m. (131).

¹³³ Dr. Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez (+ elektronikus Jogtárkiegészítés). Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014, CompLex jogi adatbázis; Sztj. 67. §-hoz fűzött magyarázat.

¹³⁴ Szinger András: Az eredetiség küszöbe – „Gondolatszövedék” – A fotó és a szerzői jogi oltalom kapcsolatáról. In: Király Miklós, Gyertyánfy Péter (szerk.): Liber Amicorum – Studia Gy. Boytha dedicata. ELTE, 2004, p. 298–299.

¹³⁵ SZJSZT-24/2013: i. m. (131).

¹³⁶ Vö. SZJSZT-23/2007 – Fotórészletek jogosulatlan felhasználása.

¹³⁷ Vö. SZJSZT-40/2007 – Fotórészlet felhasználása új szerzői mű létrehozásához.

a fényképezés módszere és elterjedtsége, az azonban, hogy egy adott egyéni, eredeti fotó kapcsán sokaknak az a benyomása, hogy azt „bárki készíthette volna”, nem változtat azon a tényen, hogy azt mégis a szerző alkotta. Így a testület nem fogadta el megfelelő érvként a felhasználó azon kijelentését, miszerint azért nem kért engedélyt egyes házakról készített fotók felhasználásához, mert azok az épületek „legáltalánosabb nézetét mutató” képek, tehát bárki készíthet olyat. Az eljáró tanács hangsúlyozta, hogy a szóban forgó fotók „nem egyszerű reprodukciós felvételek, hanem olyan alkotó módon megválasztott szemszögből készült alkotások, amelyek kiemelik a lefotózott építészeti művek előnyös oldalait, és – a környezetbe való harmonikus illeszkedésüket is megmutatandó – abból arányos részt ábrázolnak.”¹³⁸

Az új Szjt. megszüntette a fényképeknek az 1969-es Szjt.-ben szereplő, a szerzői jognál alacsonyabb szintű és formalitáshoz kötött rokonjogi védelmét, s a fényképészeti alkotásokat azok egyéni, eredeti jellegére tekintettel részesíti oltalomban. „Valójában a 'fotóművészeti' jelző is némileg félrevezető az új szabályozás tükrében. ... Az új törvény szerint nincs szükség a fényképek esetén valamilyen speciális 'művészi' jellegre; szerzői jogi védelmük egyetlen feltétele az, hogy megfeleljenek az eredetiség fogalmának. ... Minden fényképet úgy kell tekinteni, mint amely eredeti elemeket tartalmaz és így mint amely fényképészeti műnek számít, azoknak az eseteknek a kivételével, ahol a fényképet készítő személynek semmilyen befolyása nincs a kép megalkotására vagy más fontos elemeire” (utal itt a döntés pl. az automatikus közlekedés-ellenőrző fényképezőgépek, illetve a pénzbedobással működő fotóautomaták által készített képekre).¹³⁹

A fényképészeti alkotások tárgyukat tekintve igen sokfélék lehetnek, hiszen a szerzői jogi védelem nem annak a függvénye, hogy mit ábrázol a fotó. Így pl. épületeket, szobrokat, utcarészletet, tájképet, valamint személyeket és azok csoportjait ábrázoló fotókról állapította meg az egyik ügyben az SZJSZT eljáró tanácsa, hogy azok egyéni, eredeti alkotásoknak minősülnek, mivel az „egyéni, eredeti látásmód kifejezésre jut a fotók tárgyán, illetve a tárgyaknak megfelelő, azokhoz illő ábrázolási formán is”.¹⁴⁰ Alkotó módon megválasztott szemszögből táncgyűteseket, táncosokat akár tánc közben, akár egy beállított közös csoportképen kellő pillanatban fényképezve, előnyösen ábrázoló fotók is tükrözhetik a fotóművész egyedi látásmódját,¹⁴¹ de sörök képei is lehetnek magas színvonalú esztétikai követelményeknek is megfelelő, professzionális alkotások.¹⁴²

A képpel – ma már tipikusan digitális úton – végzett *utómunka* is kölcsönözhet eredeti, egyéni jelleget a műnek, de legalábbis – ahogyan az egy ifjú házaspárt ábrázoló fényképfelvétel

¹³⁸ SZJSZT-24/2004 – A fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelmének feltételei.

¹³⁹ Ennek nemzetközi jogforrási hátteréről is l.: SZJSZT-18/2004 – Hírszolgálat egyes anyagainak szerzői, illetve kapcsolódó jogi védelme és a vonatkozó szerződések, valamint SZJSZT-10/2007 – Fényképfelvétel szerzői jogi védelme.

¹⁴⁰ SZJSZT-10/2004 – Fotók szerzői jogi védelme.

¹⁴¹ SZJSZT-19/2005 – Fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelme.

¹⁴² SZJSZT-23/2007: i. m. (136).

esetében is megállapításra került – a digitális utómunkálat során végzett „tudatos képalkotói munkával és technikai alkalmazásokkal a kép hangsúlyosabban egyéni, eredeti jellegű” lehet.¹⁴³

2.2. Funkcionális fotók

A fényképeket is gyakran megrendelésre, sőt, különféle használati célokra alkotják. „Természetesen a megrendelésre készített munkák (általában az alkalmazott művészetek területére tartozók, de egy portré esetében is) szerzői jogi védeltségét nem befolyásolja, nem befolyásolhatja a 'megrendelés' ténye. Ezen esetekben is csak az a döntő: a létrejött mű önálló, egyéni szellemi alkotás-e?”¹⁴⁴ Az alkotó *mozgástere* gyakran valóban szűk, a *témaválasztás kötelezősége*, a *fotók tárgya* szabad megválaszthatóságának a hiánya azonban egyáltalán nem zárja ki, hogy szerzői jogi védelem alatt álló alkotás jöhessen létre.¹⁴⁵

Az SZJSZT több szakvéleményében hangsúlyozta, hogy „a fénykép – amennyiben célja nem kifejezetten valamilyen művészi ábrázolás – általában azért készül, hogy a bennünket körülvevő világ vizuális érzékelését hűen reprodukálja, sok esetben egyenesen 'dokumentálja'. Nyilvánvaló, hogy minél inkább a valóság vizuális érzékelésének hű reprodukciója, vagyis a 'dokumentálás' egy felvétel célja, annál kevesebb tere marad az egyéni, eredeti alkotótévékenységnek.” Ha azonban nincs teljesen meghatározva a körülmények vagy az alkalmazott eszközök által, ha marad tere az emberi választásnak, rendkívül „egyszerű” fotók is állhatnak szerzői jogi védelem alatt a műfajhoz igazodó módon megállapított egyéni, eredeti jellegüknél fogva.¹⁴⁶

A funkcionális alkotásokon belül is speciális csoportot alkotnak a különféle *portréfotók*.¹⁴⁷ Kiindulópont, hogy portréfotók felhasználása során egyrészt a *szerzői jogi jogosult*, másrészt az *ábrázolt személy* személyhez fűződő jogaira is tekintettel kell lenni. Az 1921-es Szjt. rendelkezése szerint a szerző általi jogszerű felhasználáshoz szükség volt a megrendelő kifejezett hozzájárulására is. Hatályos törvényünk értelmében a megrendelőnek nincs ilyen hozzájárulási joga, ami azonban nem jelenti azt, hogy az ábrázolt személy személyiségi jogaira ne kellene tekintettel lenni. Egyrészt maga az Szjt. is előírja, hogy a megrendelésre készült képmás tekintetében a szerzői jog gyakorlásához az ábrázolt személy beleegyezése is szükséges,¹⁴⁸ de hasonló a helyzet a nem megrendelésre készült képmások esetében is

¹⁴³ SZJSZT-32/2007 – Fényképfelvétel szerzői jogi védelme – esküvői felvételek felhasználása.

¹⁴⁴ SZJSZT-35/2006 – Megrendelésre készült fotók egyéni, eredeti jellege.

¹⁴⁵ SZJSZT-35/2006: i. m. (144), l. még SZJSZT-10/2004: i. m. (140).

¹⁴⁶ SZJSZT-24/2013: i. m. (131).

¹⁴⁷ Vö. még a Painer-ügyben hozott EUB-ítélettel [C-145/10. sz. ügy, Eva-Maria Painer és a Standard VerlagsGmbH, az Axel Springer AG, a Süddeutsche Zeitung GmbH, a Spiegel-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co KG, a Verlag M. DuMont Schauberg Expedition der Kölnischen Zeitung GmbH & Co KG (EBHT 2011)], valamint *Szabó Sarolta: A Painer ügy hatása a joghatóságra és a szerzői jogra az Unióban*. In: *Pogácsás Anett* (szerk.): *Quaerendo et Creando. Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2014.

¹⁴⁸ Szjt. 72. §.

a Ptk. rendelkezései¹⁴⁹ alapján.¹⁵⁰ Az ábrázolt személy – pusztán ábrázoltságánál fogva – nyilvánvalóan nem minősül a kép alkotójának, így nem illeti meg szerzői jogi védelem, a fénykép felhasználásával esetlegesen őt ért személyiségi jogi sérelem megítélése pedig a bíróság hatáskörébe tartozik.¹⁵¹ Ebből fakadóan az is egyértelmű, hogy ha az ábrázolt személy elajándékozza a róla készült fényképfelvételt, ez a jogügylet nem jelenthet szerzői jogi felhasználásra vonatkozó engedélyt (hiszen nem ő a szerzői jogok jogosultja).¹⁵²

Végül említést érdemel, hogy amennyiben egy funkcionális jellegű fotó a mozgástér, illetve az egyéni, eredeti jelleg esetleges hiánya miatt nem áll szerzői jogi védelem alatt, még (hasnolón a 2. pontban mondottakhoz) szó lehet más jogterület (pl. a versenyjog) által biztosított lehetőségekről (pl. ha egy vállalkozó a tevékenységének ismertetése során az azonos tevékenységet végző versenytársa honlapján található fényképfelvételeket használja fel, mely versenyjogi kérdésekben azonban az eljáró tanácsnak nincs szakvélemény-alkotási jogosultsága).¹⁵³

2.3. Személyhez fűződő és vagyoni jogok

a) A személyhez fűződő jogok közül a *névfeltüntetés* joga sajátosan alakul a fotóművészeti alkotások esetében is, hiszen – igazodva az adott műfajhoz – nem mindig magán a művön vagy közvetlenül a mű mellett kerül feltüntetésre a szerző neve. Így pl. egy kiadványban megjelenő fényképek esetében megfelelő lehet, ha az impresszum tartalmazza a fotók alkotójának a nevét is.¹⁵⁴ Természetesen a szerzőt fotóművészeti alkotások esetében is megilleti az anonimitás joga.¹⁵⁵

b) Fotók felhasználásáról, különösen kiadványban való felhasználás esetén érvényesen írásban kell megállapodni. A *felhasználási szerződés* külön kikötés hiányában nem ad kizárólagos jogot a felhasználónak, azaz a szerző jogosult marad a fotók további felhasználására, illetve a felhasználó csak maga élhet a felhasználás jogával, azt nem adhatja tovább. E műfaj kapcsán is igaz az, hogy a szerző és a felhasználó a szerződés tartalmát szabadon határozza meg, és ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.¹⁵⁶ E művek kapcsán is lehetőség van jövőben megalkotandó műre¹⁵⁷ vagy reklámozás céljára megrendelt alkotásra vonatkozó¹⁵⁸ felhasználási szerződések kötésére.

¹⁴⁹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 2:48. §.

¹⁵⁰ SZJSZT-41/2006 – Fényképen ábrázolt személy jogai.

¹⁵¹ SZJSZT-10/2007: i. m. (139).

¹⁵² SZJSZT-32/2007: i. m. (143).

¹⁵³ SZJSZT-24/2013: i. m. (131).

¹⁵⁴ SZJSZT-10/2004: i. m. (140).

¹⁵⁵ SZJSZT-19/2005: i. m. (141).

¹⁵⁶ SZJSZT-19/2005: i. m. (141).

¹⁵⁷ Szt. 49. §.

¹⁵⁸ Szt. 63. §.

A fényképészeti művek felhasználása kapcsán érdemes megemlíteni, hogy fotóművészeti alkotás *kiállításához* az Szjt. értelmében a szerző beleegyezésére van szükség,¹⁵⁹ a fotó tárgyatól függően azonban más engedélyekre is szükség lehet (pl. az ábrázolt személy hozzájárulására vagy a fotókon bemutatott építészeti alkotások tervezőinek – szerzőinek – a beleegyezésére¹⁶⁰).

c) A fényképészeti mű engedély nélküli vagy az engedély határait túllépő felhasználása *jogosulatlan felhasználásnak* minősül, így az alkotó érvényesítheti az Szjt.-ben meghatározott polgári jogi következményeket.

A felhasználásra vonatkozó engedély fejében járó díjnak a felek eltérő megállapodásának a hiányában arányosnak kell lennie a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel, azonban ez a rendelkezés nem eredményezheti bevétel elmaradása esetén a szerző díjának elmaradását a szerző erre irányuló kifejezett nyilatkozatának hiányában. Ennek megfelelően – ahogy azt az eljáró tanácsok számos esetben megállapították – „a felhasználás ellenében járó jogdíj mértéke mindig a felek megállapodásától függ, akár eredménytől független összegű, akár a bevétellel arányos (%-os) díjról legyen szó. A jogdíj összegére vonatkozó megegyezés hiányában ugyanis általában nincs felhasználás. Az engedély és így megállapodás hiányában megvalósuló, tehát jogosulatlan felhasználás esetében a szerzőnek a jogsértéssel okozott kár nagyságát kell meghatározni, amely minimum az egyébként elérhető jogdíj összegével azonos, maximum a kár nagysága a jogdíj összegén felül az elmaradt hasznot is tartalmazza.”¹⁶¹ Az SZJSZT több szakvéleménye ad támpontokat a jogosulatlan felhasználás esetén megállapítható jogdíj, a büntetőeljárás során vizsgált vagyoni hátrány, illetve a személyhez fűződő jogok sérülése esetén igényelt sérelemdíj (korábban nem vagyoni kár) meghatározásához.¹⁶² Megjegyezzük, hogy a „funkcionális kötöttség” a díj meghatározásánál is figyelembe vehető szempont lehet.¹⁶³

d) Az adott műfaj sajátosságaihoz igazodik a fényképészeti művek *szabad felhasználása* is. Jól látható tendencia, hogy a felhasználók egy része – tekintettel a fényképezés tömegessé válására, a digitális technikából fakadó egyszerű fényképkészítési és többszörözési lehetőségekre – a fotóművészeti alkotásokra nem mint szerzői műre tekint. Egy adott ügyben azonban az eljáró tanács felhívja a figyelmet arra, hogy attól, hogy a felhasználó megítélése szerint egy fénykép „csupán házakat mutat be a lehető legáltalánosabb nézetben”, amelyhez

¹⁵⁹ Szjt. 69. §.

¹⁶⁰ SZJSZT-24/2004: i. m. (138).

¹⁶¹ SZJSZT-26/2006 – Szövegrészletek és fotók kiadványban történt jogosulatlan felhasználásával okozott kár megállapítása.

¹⁶² L. különösen: SZJSZT-04/2011 – Fotók kiadványban és naptárban történt jogosulatlan felhasználása esetén megállapítható jogdíj; SZJSZT-11/2009 – Áru csomagolásán, reklámján felhasznált fotográfiai mű szerzői jogdíja és SZJSZT-24/2013: i. m. (131); valamint SZJSZT-16/2002 – Fényképekkel illusztrált újságcikkek jogtalan felhasználásával okozott vagyoni hátrány.

¹⁶³ „A díj meghatározásánál figyelembe vehető szempontként hangsúlyozzuk, hogy itt egy bárki által (‘háziilagosan’) elkészíthető produktumról van szó, amely a funkcionális kötöttsége okán nem bír magas felhasználási értékkel” – SZJSZT-24/2012: i. m. (131).

hasonlót bárki tudna készíteni, még nem válik az adott egyéni, eredeti jellegű alkotás szabadon felhasználhatóvá.¹⁶⁴

Hangsúlyozandó továbbá, hogy az Szjt. értelmében nemcsak a képzőművészeti, de a fotóművészeti alkotás részletének idézésére sincs lehetőség.¹⁶⁵

Végezetül utalunk arra, hogy szerzői jogi védelem alatt nem álló, tehát szerzői jogi szempontból szabadon felhasználható fényképek, pl. egyéni, eredeti jelleggel nem rendelkező fotók vagy archív fényképek¹⁶⁶ esetében sem szabad elfeledkeznünk az egyéb jogterületek vonatkozó rendelkezéseiről (pl. személyiségi és kegyeleti jogok, versenyjogi előírások stb.).

3. Záró gondolatok

Az elmúlt tizenöt évben a vizuális alkotások területén számos olyan, az SZJSZT által megválaszolandó kérdés merült fel, amely *alkalmazott grafikai* művekhez kötődik. Az esetek nagy részében ezen alkotások funkcionális jellege vet fel kérdéseket, de egyéni, eredeti voltuk megítélése során is sajátos szempontokra kell figyelemmel lennünk. A vagyoni jogok kapcsán az azonos ötlet felhasználásától a szolgai másoláson és az átdolgozáson át a szabad felhasználásig a legkülönbözőbb problémákkal foglalkoztak az eljáró tanácsok. Több olyan ügygel találkozhatunk, amelyben a felhasználási szerződés írásba foglalása elmaradásának jogkövetkezményeit taglalja a testület, illetve az e területre jellemző gyakori szerződéstípusok, így a jövőben megalkotandó műre megkötött felhasználási szerződések, valamint a vagyoni jogokat átruházó szerződések sajátosságait. Figyelemre méltó, hogy a személyhez fűződő jogok közül számos esetben sérült a név feltüntetéséhez és az integritáshoz való jog. Az alkalmazott grafikai művek mellett a *fotóművészeti* (fényképeszeti) alkotások igényeltek több figyelmet az utóbbi másfél évtizedben, már csak azért is, mert erre a területre a digitális technika különösen nagy hatással van. Az SZJSZT hangsúlyozza, hogy az alkotó rendelkezésére álló, gyakran igen szűk mozgástér elegendő lehet az egyéni, eredeti jelleg megnyilvánulásához (pl. portrék vagy tárgyfotók esetében is), már csak azért is, mert a műfaji sajátosságoknak köszönhetően az eredetiség kritériumai a fényképek esetében sajátos módon kerültek megállapításra.

A technikai változások, az új kommunikációs és terjesztési módok megjelenése, a hiányos vagy formahibás felhasználási szerződések és a pontatlan fogalmak használata a vizuális művek alkotóinak mind a vagyoni, mind a személyhez fűződő jogaira erős hatással van. Látható, hogy a jogosulatlan felhasználás – ideértve a valamilyen terjedelemben megszerzett felhasználási jog túllépését –, illetve a személyhez fűződő jogok megsértése jellemzően nem a „klasszikusnak mondható” vizuális művek (pl. festmények, szobrok) „klasszikus felhasználása” (pl. kiállítás) kapcsán vetett fel kérdéseket az elmúlt évek során (bár erre is

¹⁶⁴ SZJSZT-24/2004: i. m. (138).

¹⁶⁵ SZJSZT-23/2007: i. m. (136).

¹⁶⁶ SZJSZT-26/2006: i. m. (161) vagy SZJSZT-41/2006: i. m. (150).

volt példa).¹⁶⁷ A képző-, ipar-, ipari tervező- és fotóművészet alkotásainak a felhasználása az esetek nagy részében rendezetten, a műélvező közönség, a szerzői jogi értelemben vett felhasználók és az alkotók jogaira is tekintettel történik. Ez nem csak a jogosultak és a felhasználók között létrejött, egyedi szerződések alapján lehetséges, hiszen a közös jogkezelő szervezet(ek)nek is nagy szerepük van a jogszerű felhasználás biztosításában. A vizuális művészek érdekében és javára a HUNGART látja el az Szjt. értelmében kötelező közös jogkezelést, így pl. a követői jogdíjat (illetve bizonyos idő után járulék címén beszedett összeget)¹⁶⁸ is e közös jogkezelő szedi be és osztja fel a jogosultak között, de egyes beszedett jogdíjak (üreshordozó-jogdíj, a kábeltévék által fizetett jogdíj, valamint a reprográfiai jogdíj) felosztását is e szervezet végzi. A HUNGART-nak tagjai lehetnek a képző-, ipar-, ipari tervező- és fotóművészet területén alkotó szerzők és jogutódai (jogutódként jogi személy, illetve jogi személyiség nélküli szervezet is), akik belépésükkel a már egyszer nyilvánosságra hozott képző-, ipar- és fotóművészeti alkotásaik bármely *további felhasználását* (amennyiben az a hatályos szerzői jogi rendelkezések értelmében jogdíjköteles) a HUNGART előzetes hozzájárulásához kötik. Tekintettel a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés technikájára, ez nemcsak a HUNGART tagjaira, hanem minden alkotóra vonatkozik azzal, hogy a kilépés bejelenthető, hiszen rájuk vonatkozóan kilépést engedő közös jogkezelésről van szó. A HUNGART által ezen felhasználások fejében megállapított jogdíj mértéke elsősorban a felhasználás jellegének, terjedelmének függvénye, és nemcsak *egyedi szerződés* keretében, de jellemzően a *díjsszabásra* vonatkozó általános tarifák segítségével kerülhet meghatározásra. S bár e díjsszabás kizárólag a HUNGART közreműködésével történő jogosítások tekintetében érvényes, mint láttuk, komoly szerepe van a jogosulatlan felhasználások kapcsán is, hiszen megfelelő kiindulópontul szolgálhat az elmaradt jogdíj nagyságának megállapításához.

Annak érdekében, hogy a vizuális alkotások valamennyi típusa kapcsán elmondható legyen, hogy rájuk nézve a jogszerű felhasználás a jellemző, érdemes kiemelt figyelmet fordítanunk az alkalmazott grafikai művek és a fotóművészeti alkotások felhasználása során körvonalazódó tipikus problémákra, és mind a jogosultaknak, mind a felhasználóknak érdemes levonniuk az SZJSZT szakvéleményei alapján az elmúlt tizenöt évben kirajzolódó tanulságokat.

¹⁶⁷ L. pl. SZJSZT-23/2001 – A Festmény aukciós katalógusban való megjelentetésének és kiállításának jogszerűsége című ügyet, amelyben a testület megállapította, hogy egyrészt a műpéldány mint dolog átruházása elválk a felhasználási jog átengedésétől, másrészt a képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotást tulajdonosa időlegesen a szerzői jog gyakorlása végett köteles a szerző rendelkezésére bocsátani, ha ez méltányos érdekeit nem sérti. Amennyiben a műpéldány tulajdonosa és a szerzői jogok alanya egymástól különböző személyek, komoly érdek-összeütközésbe is kerülhetnek egymással.

¹⁶⁸ Szjt. 70. § és 100. §.

AZ ÉPÍTÉSZETI MŰVEK A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET¹ GYAKORLATÁBAN

Bevezetés

Az utóbbi évek szerzői jogi jogirodalmában érdeklődés mutatkozik az építészeti alkotások szerzői jogi védelme iránt. Hogy csak néhány munkát emeljünk ki, Bakos Kitti és Nótári Tamás együtt és külön-külön is a jogi védelem több aspektusáról írtak szép munkákat, köztük közösen egy átfogó, könyvként megjelent művet is,² Barta Judit gyakorlati eseteken keresztül vázolt fel valóban létező jogi problémákat.³ Bodó Gergely a mű sérthetetlenségének kérdését vizsgálta az építészeti alkotások körében.⁴ Gyertyánfy Péter a szerzői jogi bírói gyakorlat elemzése kapcsán tér ki a mű sérthetetlenségéhez fűződő jogra (tesz a szóban forgó norma vitatható értelmezésének elkerülésére szövegszerű normajavaslatot is), amelynek során nem kerülhetők el az építészeti művek.⁵ Bakos és Nótári átfogó, 2011-ben megjelent munkája jelentős részben támaszkodik építészeti szakirodalomra, az SZJSZT 2001 és 2010 között hozzáférhetővé vált véleményeire, és történeti fejezeteket is tartalmaz. Ezen írás szerzője is elemezte az integritási jogot, ebben erősen érintve az építészeti alkotások védelmét.⁶

¹ Valamennyi, az írásban említett, vagy tárgyalt szakvélemény a száma (ügyszám/négyjegyű évszám) szerinti kereséssel megtalálható a <http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/szjszt/kereses.html> honlapcím alatt. Ezt a forrásmegjelölést (a belső honlapcímet) az egyes véleményekre való hivatkozásokban már nem ismételjük meg. A szakvéleményeknek nincs előírt egységes tagolása. A hivatkozott honlapon a szakvélemények oldalszám nélkül találhatók meg. Ahol a szakvélemények tagolása lehetővé teszi, ott a szakvéleményekből való idézés során hivatkozunk a szakvélemény azonosítható belső szerkezeti egységét. Ahol ez a hivatkozás a szakvélemény tagolása vagy éppen folyamatossága miatt nem segítené az olvasót, ott az idézet mindig az adott bekezdésben szám szerint azonosított szakvéleményből átvett részlet.

² Nótári Tamás: Adalékok az építészeti alkotások szerzői jogi védelméhez. Jogelméleti Szemle, 2011; Bakos Kitti: Az építészeti alkotások szerzői jogi felhasználása - Forum. Publicationes doctorandorum juridicorum, 1. évf., 2011, p. 27–49.

Bakos Kitti, Nótári Tamás: Az építészeti alkotások szerzői jogi védelmének fejlődéstörténete. Magyar Jog, 2011, 9. sz. p. 537–544.; Az építészeti művek felhasználásának szerzői jogi aspektusai. Állam- és Jogtudomány, 2011, 1. sz. p. 75–109; Szellemi tulajdon – építészeti alkotás. Lectum, Szeged, 2011.

³ Barta Judit: Építészeti alkotások szerzői jogi védelme és a gazdasági reklámozás némely összefüggései megtörtént esetek kapcsán. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évf. 6. sz., 2011. december, p. 104–118; Az építészeti alkotások és tervek jogi védelmének fejlődése egy színház [egri Gárdonyi Géza színház] történetén keresztül. Publ. Univ. Miskolc. Sect. jur. et pol. Tomus 23/2, 2005, p. 405–417.

⁴ Bodó Gergely: A mű integritásának sérelme építészeti aspektusban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 109. évf. 4. sz.; <http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200408/01-bodo.html?printable=1>. A látogatás napja: 2014. augusztus 1.

⁵ Gyertyánfy Péter: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: a jogok keletkezése, forgalmuk; a személyhez fűződő jogok. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 8. (118.) évf. 3. sz., 2013. június, p. 70–93.

⁶ Faludi Gábor: A szerzői mű egysége védelmének egyes kérdései. Infokommunikáció és Jog, 2011. október, p. 163–169.

Júliusban megjelent a szerzői jogi törvény „nagykommentárja”.⁷ Ilyen helyzetben annak a felkérésnek, amelyik az építészeti alkotások és műszaki tervek szerzői jogi szakértői gyakorlatának egy tanulmányban való összefoglalására irányul, két módon lehet eleget tenni. Vagy úgy, hogy az írás jelentős részben forráshivatkozás, idézés, és csak a 2011 óta hozzáférhetővé vált véleményekre tér ki részletesebben, vagy úgy, hogy az előzményeket nem ismerő olvasó kaphasson egy tömör áttekintést is a már más forrásban egyébként alaposan feldolgozott tárgykörökről. Az utóbbi módszert választottuk. Az építészeti alkotások szerzői jogi védelmének történetét dióhéjban elsősorban az elsődleges források és a korabeli magyarázatok alapján említjük. A ma is választ igénylő kérdéseket is a korabeli munkákhoz kapcsolva vetjük fel. A szakvéleményeket tárgy szerint – a szerzői jogi szabályozás logikai rendjét követve próbáljuk meg – erősen válogatva – feldolgozni.

1. Az építészeti mű a Berni Unió Egyezményben

Az építészeti művek sajátos műfaját alkotnak. E vonásuk már a BUE⁸-ből kitűnik.⁹ A műfajtak példálózó felsorolása szerint „Az irodalmi és művészeti művek kifejezés felőleli az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotását, tekintet nélkül a mű létrehozatalának módjára vagy alakjára, tehát lehet ... építészeti mű, ... építészeti ... vonatkozású terv(ek), vázlat ...”.¹⁰

A védelemben az a sajátos, hogy noha az építészeti mű szerzői jogi értelemben az építészeti terv többszörözése („megtestesítése”) útján létrejött „másolat”, ennek ellenére mind a terv, mind a megépített épület külön-külön műfajta. További sajátosság az, hogy az építészeti alkotás funkcionális, és nem elsősorban esztétikai mű. Mindazonáltal a művészeti alkotások között védi a BUE, ez tehát a védelem alapja (beszámítási pontja), nem pedig az, hogy milyen funkciót milyen módon, milyen ötletesen valósít meg vagy segít megvalósítani.¹¹ Az

⁷ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex, Budapest, 2006. p. 354–364; Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez (+ elektronikus Jotgrár-kiegészítés). Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014, X. fejezet, p. 409–426.

⁸ 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről.

⁹ Vö.: Bakos, Nótári: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2), p. 16–17.

¹⁰ BUE 2. Cikk (1).

¹¹ In the text of paragraph (1), works of architecture appear in the middle of the list of what are referred to in the preceding paragraph as “works of fine art.” These works, however, have certain special features which justify that they be separated as the seventh group on their own. These features relate to the fact that works of architecture serve *utilitarian purposes* and that they are technical constructions. It is significant that they are mentioned among genuine works of fine arts; this draws attention to the fact that it is their artistic aspect and not the technical solutions that are relevant from the viewpoint of copyright protection. Mihály Ficsor: Guide to the copyright and related rights treaties administered by WIPO, and glossary of copyright and related rights terms. WIPO, 2003: http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/copyright/891/wipo_pub_891.pdf, BC 2.30.

építészeti terv(mű) külön oltalma pedig annak a bizonyítéka, hogy a védelemnek nincsenek esztétikai követelményei.¹²

Nem lehet a szerző hozzájárulásával megjelent (kiadott) műnek tekinteni az építészeti mű megépítését. A megépítéssel nem válik az építészeti mű a nyilvánosság számára úgy hozzáférhetővé, mint pl. egy kiadott könyv vagy egy hangfelvétel másolata. Valakinek a tulajdonába kerül, elzárva vagy elzárhatóan a nyilvánosság elől.¹³ Az építészeti mű származási országa az az ország, amelyben megépítették (és nem az, ahol a tervet megalkották),¹⁴ és a BUE szerint az unió valamely államában épített eredeti mű (épület) szerzője a BUE hatálya alá tartozó, védelemben részesülő szerző, ha egyébként nem felel meg a védelem kritériumainak (pl. mert olyan államban honos, amely nem tagja a BUE-nak). A megépítés helye felel meg mutatis mutandis az első kiadás helyének. Az épület másolatának a megépítése viszont nem teremt kapcsolót elvet az egyezményes védelemre.¹⁵

2. Az 1884-es és az 1921-es szerzői jogi törvény és az építészeti művek

A BUE hatálybalépését megelőző első szerzői jogi törvényünk¹⁶ még nem szentelt külön szabályokat a megépített építészeti alkotásoknak. 67. §-a az építészeti rajzokra és ábrákra (idetartoztak a tervek), ha funkciójuk szerint nem képzőművészeti alkotások, az irodalmi művekre, ha pedig esztétikai művek, tehát rendeltetésük szerint képzőművészeti alkotások, akkor az ilyen művekre vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni.¹⁷ A rajzokat a 68. § alapján értelmezési, illusztrációs célra más irodalmi műbe az idézés szabályai szerint át lehetett venni.¹⁸

Az 1921-es szerzői jogi törvény már a BUE-hoz igazodó szélesebb védelemről rendelkezett.^{19, 20} Az építészeti alkotás a képzőművészet körébe esett. Egészben vagy részben való többszörösítésükre, valamint utánképzésükre („utánzás”) és utánépítésükre, közzétételükre, forgalomba helyezésükre és mechanikai vagy optikai készülékek segítségével való üzletszerű bemutatásukra a szerzőt kizárólagos jog illette meg.²¹ A terjesztésre ki nem terjedő, nem

¹² *Ficsor*: i. m. (11), BC-2.33.

¹³ BUE 3. Cikk (3), *Ficsor*: i. m. (11), BC-3.10.

¹⁴ BUE 4. Cikk b), *Ficsor*: i. m. (11), BC 4.3.

¹⁵ *Ficsor*: i. m. (11), BC 4.3.

¹⁶ 1884. évi XVI. törvénycikk a szerzői jogról.

¹⁷ Kissé bővebben: *Bakos, Nótári*: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2), p. 21–24., részletesen: *Kenedi Géza*: A magyar szerzői jog. Atheneum, Budapest, 1908.

¹⁸ *Vö. Csillag György*: Az építészeti alkotások szerzői jogi oltalma. Építésügyi Tájékoztatói Központ, Budapest, 1987. 10.2.

¹⁹ *Alföldy Dezső*: Magyar szerzői jog. Grill Károly Könyvkiadó Vállalat, 1936, a 60., 62., 63., 65., 67. §-hoz fűzött magyarázatok.

²⁰ Részletesebben: *Bakos, Nótári*: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2), p. 24–30 és *Alföldy*: i. m. (19).

²¹ 1921. évi LIV. tc. 60. § Mivel a kiállítás joga a képzőművészeti alkotás szerzőjét nem illette meg, „A szerzőknek is érdeke, hogy a műkereskedés elé nehézségek ne gördítenek” [*Alföldy*: i. m. (19)], ezért nem is kellett külön §-ban szabályozni az építészeti és a többi képzőművészeti alkotásra vonatkozó jogokat.

üzletszerű magánmásolási jog (kivéve az épület utánépítését), a köztereken és a közönség részére nyitva álló más helyeken a szabadban tartósan felállított építészeti művek külső látképének rajz, festés, metszés, könyomás vagy fényképezés útján való többszörösítése, a többszörösített (pl. lerajzolt), nyilvános helyen tartósan hozzáférhető mű idézés és oktatási, tudományos, ismeretterjesztési célú felhasználása a szabad felhasználások körébe esett.²² A tulajdonátruházásnak szerzői jogi joghatása nem volt (63. §). Az építészeti tervek, rajzok, ábrák az első szerzői jogi törvényben funkciójukhoz képest tipikusan képzőművészeti vagy – ha a képzőművészeti jelleg hiányzik – irodalmi alkotásoknak minősültek.²³

A korabeli kommentár és a témát a közelmúltban feldolgozó munka²⁴ is hosszan tárgyalja a mai szakértői gyakorlatot is sűrűn foglalkoztató kérdést: hogyan viszonyul egymáshoz a szerző joga és a megszerzett eredeti (itt: elsőként megépített) műpéldány (a mi esetünkben: épület) tulajdonosának a tulajdonjoga. Noha a felhozott példák elsősorban klasszikus képzőművészeti alkotásokat érintenek (a tulajdonosnak joga van a falfestményt megsemmisíteni),²⁵ a kommentár álláspontja világos. A tulajdonost elsősorban csak a közjogi, műemlékvédelmi szabályok korlátozzák tulajdonjoga gyakorlásában. A tulajdonában álló művet közzéteheti, a szerzőnek kiállítási célra kiadnia nem kell (bár ebben meg lehet állapodni), azt akár meg is semmisítheti, meg is változtathatja, azonban e joga gyakorlása során nem sértheti a szerzők személyiségi jogait.²⁶ A két világháború között – úgy látjuk – nem foglalkoztatta különösebben a bírói gyakorlatot az építészeti művek oltalma. Egyrészt a feldolgozott alapos kommentár építészeti alkotást érintő esetet nem említ, másrészt a Digitális Törvényhozás Tudástárban hozzáférhető magánjogi esetgyűjteményeknek részben a beszkennelt kötetek átlapozásával, részben szabad szöveges kereséssel történt átvizsgálása sem hozott eredményt, meglepetésünkre.²⁷ Úgy sejtjük, hogy a szerzői jog részleges vagy teljes átruházása²⁸ és a tulajdonos rendelkezési jogának a tárgyalat magyarázatból is kitűnő, a szerző jogát minden lényeges esetben meghaladó súlya lehet ennek az oka.²⁹

²² 1921. évi LIV. tc. 62. §.

²³ 1921. évi LIV. tc. 67. §.

²⁴ Bakos, Nótári: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2), p. 28–30.

²⁵ Alföldy: i. m. (19), p. 152, Kúria: P.I. 64071933.

²⁶ Alföldy: i. m. (19), p. 150–153.

²⁷ Pl. Boda Gyula, Vincenti Gusztáv: A Jogi hírlap döntvénytára. Magánjog (1930–39), Budapest, 1939 [4–5. kötet, 81–93 DTT (Digitális Törvényhozási Tudástár: http://dtl1.ogyk.hu/R/S9FX2RG77YGSBDBK8CMGMXG2UYS4VMP6XCS5GMJTCIDGENPN7G-02915?func=collections-result&collection_id=1545)]. A főbb, a DTT-ben elérhető magánjogi, a szóban forgó korszakból származó döntvénytárakat is próbáltuk áttekinteni. http://dtl1.ogyk.hu/R/?func=collections&collection_id=1478. (A látogatások napja: 2014. 08. 02.)

²⁸ 1921. évi LIV. tc. 3. §.

²⁹ És/vagy az, hogy nem volt elég ügyes a keresés, és/vagy az, hogy nem teljes a digitalizált esetgyűjtemények köre.

3. Az 1969-es szerzői jogi törvény és az építészeti művek – tekintés a hatályos Szjt.-re

Az 1969-es szerzői jogi törvény^{30,31} nagyjából követte az 1921-es törvény megoldását. Noha más, nem műfajtaához kötött, hanem a szerzői mű általános védelmét beszámítási pontként alkalmazó struktúrában rendelkezett a védelemről, a mű fogalma, a tervezőként azonosított szerzőt³² megillető jogok köre és a kivételek átfogalmazva nagyjából-egészéből megegyeztek a korábbiakkal. A legfeltűnőbb változást – összhangban a szerzői jog átruházhatóságának megszüntetésével és a személyiségi jog elemeinek a hangsúlyossá válásával – az jelentette, hogy az építészeti alkotás szerzőjét a szerzőt megillető valamennyi személyhez fűződő és vagyoni jog keretében külön megillette a kiállítási jog, és ehhez igazodóan a szerző követelhetette a tulajdonostól, hogy a szerzői jog gyakorlása céljából, ha ez érdeksérelmet nem okoz, a művet a rendelkezésére bocsássa.³³

Az építészeti alkotások szerzői jogáról kitűnő és, ha a konkrét jogforrások szintje fölött szemléljük a munkát, ma is érvényes, magát kézikönyvnek tekintő, de inkább monográfiának tekinthető mű áll rendelkezésünkre.³⁴ Időszerűségét bizonyítja, hogy a megoldandónak ítélt kérdések jelentős része – ha megváltozott jogi környezetben is – de ma is nyitva áll:

- idegenkedés a szerzői joggal szemben az építési jogban, másképp: a tervezési szerződések elhanyagolják a szerzői jogi vonatkozásokat,
- az egyes tervezési fázisok szerzői jogi értékelése a mű minőség szempontjából,
- az építész szerző személyiségi jogainak terjedelme vagy másképp: elérheti-e az építész szerző a szerzői személyiségi jog, különösen a nyilvánosságra hozatalhoz adott hozzájárulás visszavonása vagy a mű sérthetetlenségéhez fűződő jog alapján, hogy a későbbi tervfázis elkészítésére vagy az épület áttervezésére csak vele szerződhesen a megrendelő/tulajdonos,
- a tervezés díja magában foglal(hat)ja-e a felhasználási jog ellenértékét,
- az építész szerző szerzői jogának a viszonya általában az épület tulajdonosának tulajdonjogához,
- a szolgálati építészeti alkotások jogi sorsa.³⁵

Ezt az alább majd elemzendő SZJSZT-vélemények és az a tény, hogy a közelmúltban megjelent átfogó mű³⁶ a mai kérdések kapcsán könnyen vissza tud nyúlni a munkához, remélhetőleg bizonyítják.

³⁰ 1969. évi III. tv., és a végrehajtására kiadott 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet (Vhr.).

³¹ A törvény építészeti művekre vonatkozó rendelkezéseit *Csillag* (i. m. 18) és a korabeli kommentár nyomán ismerteti *Bakos, Nótári*: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2) is, p. 30–34.

³² 1969. évi III. tv. 44. § (1) Az építészeti alkotáshoz és egyéb műszaki létesítmény alkotásához fűződő szerzői jog a tervezőt illeti meg.

³³ 1969. évi III. tv. 46. §, Vhr. 35. § (1).

³⁴ *Csillag*: i. m. (18).

³⁵ *Csillag*: i. m. (18), p. 5–7, 94–107, 125–130, 148–190.

³⁶ *Bakos, Nótári*: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2) pl. a mű minőségre p. 36, 37, a szerző fogalmára p. 44, 45, a felhasználásra p. 47, 51, 54.

Az, az 1969-es törvény korában a törvény kifejezett szabálya ellenére fennmaradt kérdés, hogy a szerzői jog csak a termővet vagy az elkészült építészeti alkotást is védi-e, ma már megoldott.³⁷ Az 1969-es törvényhez kapcsolódó végrehajtási rendelet (Sztvtv.) Vhr. 1. § (1) védeni rendelte az „építészeti alkotások, épületegyüttesek, illetőleg városépítészeti együttesek terveit”, ami elvileg értelmezésre nyitott teret: vajon a birtokos szerkezet okán csak a tervek védettek-e? Nehezítette a helyzetet a Vhr. 32. § (1) és (2) bekezdése: „Szerzői alkotásként védi az Sztj. az építészeti vagy műszaki létesítmény tervét – ideértve az építészeti tőpustervet is –, ha az művészi vagy tudományos szempontból alkotásnak minősül, az egyéb tervek az Sztj. 51. §-a szerint részesülhetnek (*rokonjogi: Faludi G.*) védelemben. (2) Műszaki alkotásként az olyan műszaki létesítmény terve részesül szerzői jogi védelemben, amely az épület fogalmi körébe nem tartozó, önálló eredeti műszaki alkotás (pl. közúti híd, vízi erőmű stb.) terve, vagy valamely ipari üzem (üzemrész) teljes gépi berendezésének eredeti egységes megoldása. Egyébként a törvénynek az építészeti alkotásokra vonatkozó rendelkezései a műszaki létesítményekre is kiterjednek.”

Csillag érvelése minden szempontból meggyőző volt,³⁸ álláspontját az SZJSZT-3/1986 számú szakvéleménye is megerősítette: „az építészeti alkotás és egyéb műszaki létesítmény mint alkotás fogalma kettős jellegű: beletartozik a terv és az épület (műszaki létesítmény) is. ... az építészetben szerzői mű a tér minden egyéni, eredeti alakítása. ... Az egyéni, eredeti vonások megnyilvánulhatnak akár az épület, létesítmény külsejében, akár belső képében, illetve az ezekre vonatkozó tervekben is. A szerzői jogi védelem nem terjed ki az építési technológiára, s a védelem szempontjából az épület céljának sincs jelentősége. Nem minősül alkotásnak az a produktum, amely az adott feladathoz képest csak egyetlen megoldással képzelhető el”. Az állítás helyességét alátámasztja Bakos és Nótári is.³⁹

Csillag joggal kritizálta az építészeti alkotás jogosulatlan megváltoztatásának túl tág fogalmát is: abba beletartozott „az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása is, amely a külső megjelenést, a rendeltetésszerű használatot vagy az üzemeltetést befolyásolja”. (Vagyis így a belső szerkezeti vagy a használatot nem befolyásoló engedély nélküli változtatás is jogsértő lehet.)

A hatályos Sztj. már szűkíti a jogosulatlan megváltoztatás fogalmát, abba csak a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásoló tervváltoztatások tartoznak bele.⁴⁰ A szűkítés még mindig felvet két kérdést: a terv megváltoztatása nélkül történő épülmegváltoztatás is jogosulatlan megváltoztatás-e, és a rendeltetésszerű használatot érintő minden megváltoztatás eléri-e azt a mértéket, amely már jogosulatlan, azaz a szerző sze-

³⁷ 1999. évi LXXVI. tv. = Sztj. 1. § (2) (k): Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen: k) az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve

³⁸ Csillag: i. m. (18), p. 24–34.

³⁹ Bakos, Nótári: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2), p. 34–41.

⁴⁰ Sztj. 67. § (1).

mélyiségi jogát sértő megváltoztatásnak minősül?⁴¹ Az első kérdésre a válasz nyilvánvaló: igen, hiszen mind a terv, mind az épület oltalmi tárgy. A második kérdésben a régi törvény korában Csillag azon a véleményen volt, és ezzel ma is egyetértünk, hogy sokkal inkább a változtatás mértéke, lényegessége, nem a tárgya lenne releváns a szabály szempontjából.⁴² A lényegesség a külső megjelenés esetében szinte sohasem hiányzik, a pusztán rendeltetés-szerű használatot érintő változtatások esetén⁴³ pedig csak igen ritkán valósulhat meg a mű téralakító⁴⁴ = alkotó jellegének a sérelme.⁴⁵

A rendszerváltozás előtt néhány évvel Csillag György vagy más szerző még nem találkozhattott a vállalkozások jogutód nélküli megszűnésének, különösen a fizetéseképtelenségi eljárás alapján történő megszűnésnek és a vállalkozást illető vagyoni vagy felhasználási jogok további sorsának a kérdésével. Az építési tervekre vonatkozó vagyoni vagy felhasználási jog nem ritkán része lehet egy vállalkozás vagyonának. Ez indokolja, hogy e problémát megemlítjük. Ha a jogutód nélküli megszűnéshez vezető eljárás során nem rendelkeznek a szóban forgó immateriális vagyonelem (eszköz) sorsáról, akkor uratlan jogok keletkeznek (elvileg az újból megnyitható különböző vagyonrendezési eljárások megoldhatnák a vagyoni jog sorsát, de 0-ra értékelt, leírt vagyonelemek esetében nem érdemes ezzel számolni). Jogszabályi rendelkezés híján pedig nehéz megoldást találni. „Aki a jogát elidegenítette, kifejezett törvényi rendelkezés hiányában arra már nem tarthat igényt. Ebből az következik, hogy az ilyen jog osztja mindazon vagyon sorsát, amelyet a Cstv.⁴⁶ hatálya alá tartozó eljárások során nem sikerült elidegeníteni. Ha azonban volna is speciális eljárási rendelkezés a vagyon sorsára nézve, az nem segít azon, hogy nincs a jognak alanya. Sem az 1969-es, sem a hatályos Szjt. nem rendelkezik a vagyoni jogok szerzőre való visszaszállásáról arra az esetre, ha a vagyoni jogot törvény vagy szerződés alapján megszerző személy jogutód nélkül megszűnik, és a megfelelő eljárás során nem kerül sor a vagyoni jog/felhasználási jog átruházására. A szerzői művekre a védelmi idő (Szjt. 31. §, Szjt. 15. §) a fő szabály szerint a szerző halálát követő év első napjától 70 éven át áll fenn. Sem a személyhez fűződő, sem a vagyoni jogokról lemondani nem lehet érvényesen. Ebből az következik, hogy a vagyoni jogot megszerző személy jogutód nélküli megszűnése esetén a védelmi időből még hátralévő időtartamra uratlan szerzői vagyoni jogköteg jön létre.”⁴⁷ Az ilyen mű mai jogunkban csak csúsztatással kaphatna árva mű minősítést,⁴⁸ amelynek felhasználását közigazgatási eljárásban az SZTNH engedélyez-

⁴¹ Bakos, Nótári: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2), p. 60, 61.

⁴² Az egyes változtatásfajtákat részletesen elemzi Bodó: i. m. (4), 5. pont (5.1–5.8.)

⁴³ Pl. a mozgatható belső falakkal megtervezett épület belső egységeit akár irodai, akár lakás céljára vagy többféle kereskedelmi (szolgáltató) üzlet céljára is lehet használni.

⁴⁴ Csillag: i.m. (18) p. 95.

⁴⁵ A kérdést elsősorban a megváltoztatási ügyekben hozott bírói döntések és SZJSZT-vélemények alapján érinti: Bakos, Nótári: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2), p. 59–65.

⁴⁶ 1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról.

⁴⁷ SZJSZT-2/2005 – Szerzői felhasználási jogok sorsa gazdasági társaság jogutód nélküli megszűnése esetén.

⁴⁸ Szjt. 41/A–41/E. §.

heti. Ilyen értelemben a jogi megoldás az uratlan vagyoni jog körében való rendelkezésre megszületett. Az más kérdés, hogy az a helyzet, amellyel az Szjt. az árva művek felhasználásának engedélyezése körében maga is számol, tehát a szerző (szerzői jogosult) előkerülése és az engedélyezési jog gyakorlásának a „visszavétele”⁴⁹ kizárt, mert az uratlanná válás abban a pillanatban, amikor a vagyoni jogok jogosultja jogutód nélkül megszűnt, megtörtént. Az árva mű felhasználásának engedélyezése ugyanis nem az uratlan, hanem az ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó szerző (és szomszédos jogi jogosult) teljesítményeinek a felhasználására kínál megoldást.

A régi Szjt.-vel foglalkozó művek még nem térhettek ki a közbeszerzés és a szerzői jog viszonyára,⁵⁰ amelynek az a lényege, hogy ha a közbeszerzés útján beszerezni kívánt szolgáltatás tárgyát (pl. szoftver) vagy az ilyen szolgáltatással érintett, már meglevő szolgáltatási tárgyat (pl. meglevő építészeti alkotás és terv) más javára fennálló szerzői jog védi, az kizárja-e a közbeszerzési versenyeztetést.⁵¹ Az első kérdésre adott válasz lényege az, hogy önmagában a szolgáltatás tárgyának a szerzői jogi védelme nem zárja ki a közbeszerzést, csak az, ha a szerzői (kapcsolódó) jog jogosultja vagy az engedélyezésre feljogosított személy csak maga ad(hat) engedélyt a felhasználásra, és helyettesítő szolgáltatás beszerzése nem indokolt. A második kérdésre pedig összefoglalóan az a válasz adható, hogy a meglevő, oltalom alatt álló szolgáltatás jogosultjának az engedélyt (tipikusan: átdolgozási engedély) be kell szerezni, aki azonban csak rendeltetésszerűen gyakorolhatja jogait, azaz nem akadályozhatja meg a tulajdonos rendeltetésszerű joggyakorlását. Az engedély beszerzése egyébként az ajánlatkérés része is lehet. Az alább elemzett SZJSZT-vélemények és egyes nem építészeti tárgyú vélemények alapját képező megkeresések egy jó része is ezekből a kérdésekből ered.⁵²

4. Az építészeti alkotások a hatályos szerzői jogi törvényben és azon kívül – példák

A hatályos Szjt. építészeti alkotásokra vonatkozó speciális szerzői jogi szabályait az előző egységben tömören összefoglaltuk. Itt ezt nem ismételjük meg. A bevezetőben említett

⁴⁹ Szjt. 41/B. § (3), (5).

⁵⁰ Bakos, Nótári említi: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2), p. 48.

⁵¹ Faludi Gábor: Szerzői jog, iparjogvédelem és a közbeszerzés. Közbeszerzési Szemle, 2013. X–XI. sz., p. 93–106.

⁵² SZJSZT-35/2002 – Kórház tervdokumentációjának átdolgozása; 29/2003 – Térfelügyelő kamerarendszerrel kapcsolatos szerzői jogi kérdések; SZJSZT-11/2005 – Informatikai stratégiai terv szerzői jogi védelme; SZJSZT-01/2006 – Építészeti mű átépítése; SZJSZT-30/2006 – Ipari beruházásokhoz készített tervek felhasználása, 24/2007/01 Tervdokumentáció átdolgozása; SZJSZT-29/2008 – Iskolai bútorozási terv szerzői jogi megítélése; SZJSZT-18/2009 – Autópálya tervezéssel kapcsolatos szerzői jogi kérdések; SZJSZT-04/2010 – Építési tenderterv felhasználása kiviteli tervként; SZJSZT-15/2010 – Építészeti alkotás engedélyezési tervének felhasználása kivitelezési terv elkészítésére és a felhasználási engedély terjedelme támogatási szerződés részét képező általános szerződési feltételek alapján; SZJSZT-19/2012/2 – A P. rekonstrukciójával érintett szerzői jogokra vonatkozó korábbi szerződések értelmezése; SZJSZT-05/2013 – Uszoda fejlesztésével kapcsolatos szerzői jogi kérdések.

források közül Bakos és Nótári munkája,⁵³ valamint a szerzői jogi törvény részletes magyarázata⁵⁴ is alaposan tárgyalja. Az építészeti alkotásokat masszív közigazgatási és kógens szabályokkal tűzdelt polgári jogi környezetben rendelik meg és hozzák létre, és így kerülnek a vagyoni forgalomba. E jogi környezet alapvetően csak a felek személyét, a szerződés létrejöttét, a tevékenységi (vállalkozási) elemet és a minőségi követelményeket érinti, azonban ez csak a látszat. Kihat az alkotói játéktér mértékére (pl. az épített környezet védelméről szóló szabályok, az engedélyezési tervdokumentáció kellékei), a megszerezhető felhasználási jogok sorsára is (pl. az építési közbeszerzés szabályai), a tulajdonos jogaira (kulturális örökség védelme, közbeszerzés) és nem utolsósorban a jogviták sajátos szabályainak lefektetése nem hagyja érintetlenül a tevékenységi (vállalkozási) szerződésbe épített szerzői jogi rendelkezések sorsát.

Ha csak a törvényi és kormányrendeleti szintű jogi környezetet nézzük, az épített környezet kialakítását és védelmét,⁵⁵ a szakmagyakorlást,⁵⁶ az építési-tervezési tevékenység végzését,⁵⁷ az egyes építmények építésügyi hatósági eljárásainak egyes tárgyait,⁵⁸ a kulturális örökség védelmét⁵⁹ és a közbeszerzést⁶⁰ szabályozó jogi normákat azonosíthatjuk.

A szerzői jogi érintettséget pedig két példával bizonyítjuk.

A tervpályázati eljárások szabályairól szóló 305/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet szerint az ajánlatkérő feladata a pályaművek felhasználása, hasznosítása e rendeletnek és a szerzői

⁵³ Bakos, Nótári: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2), p. 34–88.

⁵⁴ Gyertyánfy: i. m. (7), továbbá Complex Jogtár, KJK kommentárok részadatbázis, 2013-as frissítés a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez, X. fejezet.

⁵⁵ Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény; Az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet.

⁵⁶ A tervező- és szakértő mérnökök, valamint építészek szakmai kamaráiról szóló 1996. évi LVIII. törvény; Az építésügyi és az építésüggyel összefüggő szakmagyakorlási tevékenységekről szóló 266/2013. (VII. 11.) Korm. rendelet.

⁵⁷ Az építmények tervezésével és kivitelezésével kapcsolatos egyes viták rendezésében közreműködő szervezetről, és egyes törvényeknek az építésügyi láncartozások megakadályozásával, valamint a késedelmes fizetésekkel összefüggő módosításáról szóló 2013. évi XXXIV. törvény; Az építőipari láncartozás megakadályozását segítő intézkedésekről szóló 109/2013. (IV. 9.) Korm. rendelet; A Teljesítésigazolási Szakértői Szervvel kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 236/2013. (VI. 30.) Korm. rendelet; Az építőipari kivitelezési tevékenységről szóló 191/2009. (IX. 15.) Korm. rendelet.

⁵⁸ A vasúti építmények építésügyi hatósági engedélyezési eljárásainak részletes szabályairól szóló 289/2012. (X. 11.) Korm. rendelet; Az utak építésének, forgalomba helyezésének és megszüntetésének engedélyezéséről szóló 93/2012. (V. 10.) Korm. rendelet; A bányafelügyelet hatáskörébe tartozó egyes sajátos építményekre vonatkozó építésügyi hatósági eljárások szabályairól szóló 53/2012. (III. 28.) Korm. rendelet; A villamosenergia-ipari építésügyi hatósági engedélyezési eljárásokról szóló 382/2007. (XII. 23.) Korm. rendelet.

⁵⁹ A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény; Az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló 395/2012. (XII. 20.) Korm. rendelet; A régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 393/2012. (XII. 20.) Korm. rendelet.

⁶⁰ A közbeszerzésekről szóló 2011. évi CVIII. törvény; Az építési beruházások közbeszerzésének részletes szabályairól szóló 306/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet; A tervpályázati eljárások szabályairól szóló 305/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet.

jogra vonatkozó szabályoknak megfelelően.⁶¹ Ez annyit jelent, hogy míg a szerzői jogban a felhasználó csak felhasználási jogot szerez, de annak gyakorlására tipikusan kötelezettséget nem vállal a felhasználási szerződésben, a tervezési szolgáltatásokra irányuló közbeszerzés körében van felhasználási kötelezettség.

A meglegepetést a 18. § (4) bekezdése okozza (most a megfogalmazástól eltekintve: „megvételt nyert...): „a díjazott és a megvételt nyert pályaművek az ajánlatkérő tulajdonába kerülnek, azokat az ajánlatkérő részben vagy egészben további ellenszolgáltatás nélkül felhasználhatja a szerzői jogi védelemre vonatkozó előírások betartásával”. A normában összesemosódik a műpéldány tulajdonjogának a megszerzése és a műpéldányba foglalt mű felhasználási jogának a megszerzése. Ez utóbbi elem megszerzése ugyanis ingyenesen történik a jogszabály szerint, azaz a tevékenység fejében megfizetett díj a felhasználási jog ellenértékét magában foglalja. Az, hogy a felhasználási jog ellenértékét külön mértékmeghatározás nélkül a díj magában foglalja, nem felel meg a szerzői jogi törvény szabályozásának, amely az engedély fejében járó díj meghatározását követeli meg, elkülönítésének elmaradása megnehezíti az esetleges jogi vagy kellékhiba esetén az igényérvényesítés anyagi következményeinek megfelelő elkülönítését, és megfosztja a nyertest attól, hogy a felhasználási jog ellenértékére vonatkozó tao-törvény jogdíjadóalap-kedvezményét igénybe vegye.⁶² Ha ehhez hozzátesszük, hogy az sem világos, hogy milyen terjedelmű, mértékű, területi és időbeli hatályú, kizárólagos vagy nem kizárólagos harmadik személynek átengedhető vagy át nem engedhető felhasználási jog ellenértékéről van szó, akkor látható, hogy az az állítás, hogy ezek a szabályok a szerzői joggal kölcsönös és még értelmezéssel, jogalkotással tisztázandó hatásban állnak, nem téves.

Erősíti az észrevétel súlyát az, hogy a rendelkezésre álló pénzügyi fedezetnek nem része a megszerzendő felhasználási jogok ellenértéke, pontosabban azt bele kell érteni a tevékenység fejében járó díjba.⁶³

A jogszabály az egységes, irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokra fennálló, és az építészeti alkotásokat e rendszerben védő szerzői jogot megmagyarázhatatlanul kettéhasítja. Művészeti tervpályázat esetén (miközben az építészeti tervművek is művészeti alkotásokként védettek a szerzői jogban) ugyanis elismeri a felhasználási jogok és e jogok ellenértékének külön létét, bár sajnos itt sem kerül sor a jogok ellenértékének külön megha-

⁶¹ 305/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet 7. § (2) h).

⁶² A társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény 4. § 20.

⁶³ 305/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet 20. § (1) A tervpályázat lebonyolításának pénzügyi fedezetét a tervpályázat meghirdetése előtt az ajánlatkérő vagy az előkészítő és lebonyolítási feladatokat ellátó szervezet bankszámlájára át kell utalni. A pénzügyi fedezet átutalása nélkül tervpályázat nem hirdethető meg.

(2) A tervpályázat pénzügyi fedezetének mértékét úgy kell megállapítani, hogy a meghirdetett díjazás a tervpályázati feladat nagyságával, bonyolultságával és igényszintjével arányban álljon, és megfelelően a kialakult szakmai gyakorlatnak, továbbá vegye figyelembe az illetékes szakmai kamarák díjszabására vonatkozó ajánlásait.

tározására, amely miatt az előzőekben írt kritikát részben itt is fenn kell tartani.⁶⁴ Az, hogy a nem művészi, hanem „csupán” funkcionális termékeknek a felhasználási jogokat a jogszabály figyelmen kívül hagyja, nemcsak komoly hiba, hanem káros is. Ha ugyanis később sor kerül annak a létesítménynek az átépítésére, amelynek a terveiről szó van, létkérdés, hogy a tulajdonos milyen felhasználási jogokkal rendelkezik.

Az pedig, hogy az ajánlatkérő felhasználási jogot szerez „a szerzői jogi védelemre vonatkozó előírások betartásával”, jó kiindulási pontot jelent, azonban az előzőekben elemzett „ingyenesség” mellett tévútra vezet. A szerzői jogi előírások ugyanis éppenséggel odamutatnak, hogy pontosan körül kellene határolni, hogy az ajánlatkérő/felhasználó milyen mértékű, terjedelmű, területi és időbeli hatályú, kizárólagos vagy nem kizárólagos, harmadik személyre átruházható vagy személyhez kötött, az átdolgozás jogát és az átdolgozott mű felhasználásának jogát magában foglaló vagy magában nem foglaló felhasználási jogot szerez. A kellő körülírás nélkül ugyanis az Szjt. „felhasználásiszerződés-mentő” szabálya alapján dönthető csak el, hogy milyen széles a felhasználó felhasználási joga: „Jogszabály vagy a szerződés eltérő rendelkezése hiányában a felhasználási engedély Magyarország területére terjed ki, és időtartama a szerződés tárgyát képező műhöz hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik. Ha a szerződés nem jelöli meg azokat a felhasználási módokat, amelyekre az engedély vonatkozik, illetve nem határozza meg a felhasználás megengedett mértékét, az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik.”⁶⁵ Azaz: nem biztos, hogy kizárólagos,⁶⁶ biztos, hogy harmadik személynek nem engedhető át,⁶⁷ biztos, hogy

⁶⁴ 305/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet 13/A. (7) A dokumentációban köteles az ajánlatkérő rendelkezni arról, hogy a díjazott vagy megvétel nyert pályaművekkel kapcsolatban mely felhasználási jogokat szerez meg, a pályázó pedig – a titkosság követelményeinek betartásával – a pályaművéhez csatoltan nyilatkozik ezen felhasználási jogok átruházásáról. Az ajánlatkérő a felhasználási jogok mellett előírhatja a díjazott vagy megvétel nyert pályamű tulajdonjogának átruházását is. Megvétel alatt művészeti tervpályázat esetén azt kell érteni, ha az ajánlatkérő előírta, hogy a díjazottként rangsorolt pályaműveken kívül az értékes részeredményeket tartalmazó további pályaművek tekintetében is meghatározott felhasználási jogok – valamint adott esetben a tulajdonjog – átruházását követeli meg, amelyért a bírálóbizottság által megállapított, a pályamű értékét is figyelembe vevő megvételi összeget fizet. A tervpályázati kiírásban közölni kell a pályaművek díjazására és megvételére szánt összeget, ezen belül a díj legnagyobb és a megvétel legkisebb összegét. A díjak elosztásakor figyelembe kell venni, hogy a díjak összege magában foglalja a megszerzett felhasználási jogokért járó díjazást is.

⁶⁵ Szjt. 43. § (4), (5).

⁶⁶ A kizárólagosság megléte külön kikötéstől függ [Szjt. 43. § (1) bek.]. Az, hogy a kizárólagosságot vita esetén a bíróság mint szokásos felhasználásijog-terjedelmet elismerje, nem valószínű. Az Szjt. 42. § (3) bekezdése értelmében a felhasználási szerződést a szerző javára kell kétség esetén értelmezni.

⁶⁷ Szjt. 46. § (1) Az, hogy a felhasználási jog átruházhatóságát vita esetén a bíróság mint szokásos felhasználási jog terjedelmet elismerje, kizárt. Az Szjt. 42. § (3) bekezdés értelmében a felhasználási szerződést a szerző javára kell kétség esetén értelmezni.

az átdolgozási jogot és az átdolgozott mű felhasználásának a jogát nem foglalja magában.⁶⁸ Ha pedig az ajánlatkérő gondosan jár el, és az ajánlatkérésben megfelelő terjedelmű felhasználási jog átengedésére kér ajánlatot, akkor visszaérünk az előzőekben kifejtett kritikához: az így megszerzett felhasználási joghoz megfelelő ellenértéket (jogdíjat) kell rendelni.

Idekapcsolódik a másik, szerzői jogi jelentőségű szabály, az építési beruházások közbeszerzésének részletes szabályairól szóló 306/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet 5. § (4) bekezdése. Ez akként rendelkezik, hogy „az ajánlatkérőnek az általa rendelkezésre bocsátott tervekkel kapcsolatban a tervezővel kötött szerződés feltételeiben biztosítania kell, hogy annak alapján a nyertes ajánlattevő jogdíj fizetése nélkül jogosult legyen a terveknek az általa elvégzendő tervezési feladathoz szükséges továbbtervezésére, átdolgozására”.

Ez a szabály számos esetben lehetetlen feltételt szab: azt kívánja előírni, hogy a közbeszerzésre kötelezett ajánlatkérő biztosítsa azt, hogy a továbbtervezéshez az átdolgozási joggal rendelkezik, tehát a nyertes ajánlattevő a meglevő terveket értelemszerűen a megrendelő (korábbi ajánlatkérő) javára átdolgozhatja. Ez azonban nem az ajánlattevőtől függ, hanem a meglevő tervek jogosultjától. Ha az átdolgozási jogot korábban nem szerezték meg a szóban forgó tervekre, akkor ezt megkísérelheti megszerezni az ajánlatkérő javára az ajánlattevő is, de a jogszerzésre vonatkozó kötelezettségvállalás nem írható elő a jogszabályban.

Az más kérdés, hogy ha az ajánlatkérő (értelemszerűen az épület tulajdonosa) az épületet át kívánja építeni, és e körben a tulajdonosi jogait rendeltetésszerűen gyakorolja, akkor a bírói gyakorlat a tulajdonosi és az építésztervezői érdekmérlegelés során a tulajdonos javára hajlik.⁶⁹

⁶⁸ Sztj. 47. § (1) Az, hogy az átdolgozási jog meglétét vita esetén a bíróság, mint szokásos felhasználási jog terjedelmet elismerje, csaknem kizárt. Még az építészeti alkotások szerzői joga és az épülettulajdonos tulajdonjoga közötti érdekösszemérés (l. az alább közvetlenül következő lábjegyzetekben) sem vezethet el odáig, hogy kikötés nélkül megillessen az átdolgozási jog a tervfelhasználási jogot megszerzett tulajdonost. Az más kérdés, hogy megtagadhatja-e az átdolgozási engedély megadását a szerző, ha a tulajdonos át kívánja építeni az épületet = át kívánja dolgoztatni a tervet. Az Sztj. 42. § (3) bekezdés értelmében a felhasználási szerződést a szerző javára kell kétség esetén értelmezni.

⁶⁹ BDT2010. 2329. Az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni.

BDT2008. 1756. I. Nem minősül visszaélésszerű joggyakorlásnak, ha a szerző az építészeti alkotás, mint szerzői jogi védelem alatt álló mű jogosulatlan megváltoztatása esetén az utólag kért hozzájárulását megtagadja. Ezért a szerző jognyilatkozata bírósági ítélettel nem pótolható.

BH2005. 427 A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését.

BH2005. 143 I. Az építész – mint az építészeti alkotáson fennálló szerzői jog jogosultja – az építménnyel kapcsolatos szerzői jogai közül a felhasználás jogát átruházhatja, azaz a művön harmadik személynek kizárólagos felhasználói jogot engedélyezhet.

Ez a bírói gyakorlat egyrészt

- egészségesen szűkíti az építész tervezőnek a mű (terv, illetve az épület) egységéhez fűződő, ún. integritási jogát,⁷⁰ másfelől kimondja, hogy
- az átdolgozási engedélyt⁷¹ – értelemszerűen megfelelő ellenérték fejében – a szerző nem tagadhatja meg, harmadrészt rögzíti, hogy
- az átdolgozás mértékét el nem érő, lényegtelen változtatásokhoz egyáltalán nem szükséges a szerző hozzájárulása, mert ezt a felhasználó (itt értsd: a tulajdonos) maga is elvégezheti,
- negyedrészt viszont az engedély nélkül végzett átépítések esetében feljogosítja a szerzőt a hozzájárulás megtagadására.

Az engedély nélküli átdolgozás sajátos esete az épület közérdekből szükséges megváltoztatása, ami adott esetben – lásd alább – nem jogsértő a műintegritás szempontjából, és így a közérdek kioltja az ehhez fűződő védett magánérdeket. Kérdés, ilyenkor megmarad-e az építész szerző (illetve munkáltatója) szerzői vagyoni jogaiból annyi, hogy kötelező legyen a szükséges átdolgozás tervezési szerződését felajánlani neki? A válasz igenlő, de a szerző nem élhet vissza ezzel, tervezői jogdíjigénye nem lehet túlzó. További kérdés, hogy ha ezt a lehetőséget nem ajánlották fel az eredeti tervezőnek, és az áttervezésre másnak adtak megbízást, milyen szerzői jogi szankciót kell alkalmazni. Úgy tűnik, felróhatóság esetén az eredeti tervező kártérítésként tarthat igényt méltányos felhasználási díjra (= az átdolgozás szokásos tervezői díja), vagy felróhatóság híján a gazdagodásmegejtérítési igény érvényesíthető: a gazdagodás az elmaradt jogdíj.

A rendeletben csak a jövőre nézve lehetett és kellett volna jogi rendezést kínálni: „csak olyan ajánlati felhívást tehet az ajánlatkérő, amelyben előírja, hogy az ajánlattevőnek a harmadik személynek korlátozás nélkül átengedhető átdolgozási jog engedésére, és az átdolgozott terv korlátozás nélküli felhasználásának engedélyezésére is ajánlatot kell tennie”. Sőt, itt lett volna az alkalom arra, hogy a jogszabály egyébként is körülírja, hogy milyen terjedelmű, mértékű felhasználási jog megszerzésére kell ajánlatot kérnie az ajánlatkérőnek. Ebbe a körbe tartozna az említett átdolgozási jog és az átdolgozott mű felhasználásának engedélyezési joga is. Egyébként egyszerűbben is el lehetett volna járni: a jogszabályok (szerzői jog) által megengedett legszélesebb terjedelmű felhasználási jog megszerzését kellene a jogszabálynak és így az ajánlatkéréseknek is megcéloznia.⁷²

⁷⁰ Szjt. 13. § A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a (csorbitás helyett 2013. április 1-jétől) művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

⁷¹ 29. § A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás ... a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

67. § (1) A mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetészerű használatot befolyásolja.

⁷² A gondolatmenet lényegében megegyezik *Faludi Gábornak* az 51. lábjegyzetben szereplő írásában kifejtett álláspontjával.

5. Az építészeti alkotásokat érintő jelentősebb szakértői vélemények

Az SZJSZT-hez bőven érkeztek az építészeti alkotások szerzői jogi védelmével kapcsolatos megkeresések.

5.1. Az építészeti alkotás

Logikai és az Szjt. felépítése szempontjából is az az első kérdéscsoport, hogy mi a *védelem tárgya*, és *e tárgy mikor nem részesül szerzői jogi védelemben* [ügyirati = hivatalos irati kivétel, Szjt. 1. § (4) bekezdés].

Az Szjt. absztrakt szabályát [1. § (2) bekezdés nem zárt felsorolása és a (3) bekezdés pozitív védelmi feltételeket meghatározó normája], azaz az egyéni-eredeti jellegű terv és építészeti alkotás védelmét és a védelem alóli kivételt aprópénzre kellett váltani. A Kúria a 2000/382. számú EBH-ban (közigazgatási ügy) is csak olyan elvontsággal foglalt állást az ügyben, hogy „az egyéni, eredeti jellegű, önálló és kreatív gondolatosságot tükröző terv az, amelynek tervezőjét szerzői jog illeti meg”. Ezt abban az összefüggésben kell érteni, hogy az egyéni-eredeti jelleggel nem rendelkező rajzok, vázlatok készítője nem minősül szerzőnek. A BDT2006. 1499 sz. ügyben az ötlet és a mű viszonyáról döntött a bíróság: „I. A terv előkészítése során megjelenő műszaki gondolatok, elképzelések szerzői műnek nem minősülnek, ha az ötlet szintjét nem haladják meg. Szerzői jogsérelem ezért nem valósul meg, ha az új tervező nem a műszaki megoldást, hanem legfeljebb az ezzel kapcsolatos ötletet veszi át, és más építészeti megoldást alkot”. Az ügyek jelentős részében a vita/büntetőügy/megbízás tényleges tárgya az volt, hogy B személy felhasználta-e A személy állítólagos tervművét, és e kérdés megválaszolásához szükséges előkérdés szólt úgy, hogy A személy teljesítménye részesülhet-e szerzői jogi védelemben?

Egy *iskola bútorozási terve*, ha nem tartalmazza a belső téralakítás egyéni-eredeti megoldását, nem éri el a belsőépítészeti terv alkotás szintjét, önmagában egyéni-eredeti műnek nem tekinthető.⁷³

A *belsőépítészeti tervek szerzői jogi védelméhez* ad jól hasznosítható adalékokat az SZJSZT-15/2011 sz. vélemény. Noha ismert szecessziós motívumokból épül fel a belsőépítészeti terv, „... a terv ezeket a helyszín adottságaihoz igazítva, azokat egyéni elképzelésekkel kiegészítve egységes eredeti alkotást hoz létre. Az építészet területén, és így a belsőépítészet világában is természetes jelenség, hogy a tervező által elkészített tervektől a megvalósítás során (különböző, szükségszerű vagy egyéb okokból) eltérnek”.⁷⁴ A felperesi belsőépítészeti terv alapjaiban elegendőt – egységes, határozott megoldási javaslatokat – tartalmaz a kivitelezéshez, annak során azonban mindig felmerülnek előre nem látható problémák, az ezek

⁷³ SZJSZT-29/2008 – Iskolai bútorozási terv szerzői jogi megítélése.

⁷⁴ SZJSZT-15/2011 – Belsőépítészeti terv felhasználása, átdolgozása, „Elöljáróban”.

által szükségessé tett változtatások rendes esetben a módosított terveken kerülnek kidolgozásra”.⁷⁵

*Az építészeti alkotások homlokzata és a homlokzat kialakításának tervei a leginkább nyilvánvaló szerzői művek. Ha a homlokzati felújítás tervének grafikáját a felújítás során használt védőhálón többszörözik, az nyilvánvaló jogsértés. Ha azonban a homlokzatfelújítási terv nem tér el az eredeti homlokzat tervétől alkotó módon, akkor a többszörözés tárgya valójában nem a felújítási terv grafikája, hanem az eredeti homlokzati terv grafikája. Ha a védelmi idő lejártá miatt az eredeti homlokzati terv már nem áll védelem alatt, a védőhálón történő többszörözés nem sért szerzői jogot.*⁷⁶

*Olyan hevenyészett rajz, illetve vázlat,⁷⁷ amely „nem ad támpontot az építészeti kialakítás alapvető kérdéseire, úgymint a tömegek alaprajzi méretére, a tömegek magasságára, vagy az egyes tömegeket alkotó épületszintek számára”,⁷⁸ illetve amelyből „nem tűnik ki az épület egészének tervezett kialakítása”⁷⁹ nem alkalmas a szerzői jogi védelemre (csupán ötlet). Ilyen esetben, ha az engedélyezési tervdokumentációra rá is olvasható a vázlat, rajz egyes elemeinek a megvalósulása, ez szerzői jogi értékelést nem kap.*⁸⁰

Az építészeti látványtervek, azaz a közigazgatási szabályoknak megfelelő tervdokumentáció követelményeit ki nem elégítő rajzok, ábrák vagy alaposabban kifejtett alkotások szerzői jogi védelme⁸¹ annak kapcsán vetődött fel, hogy az engedélyezési tervdokumentációra rá lehetett-e olvasni a látványtervek egyes elemeit. Így – ha a látványtervek szerzői művek, akkor engedély nélküli felhasználásuk is megvalósulhat az engedélyezési tervdokumentációba való átvételükkel. „Az eljáró tanács megítélése szerint az eljárás tárgyát képező látványtervek – nem építészeti, hanem grafikai alkotásként – részesülnek szerzői jogi védelemben. Az Szjt. ... az építészeti alkotásokat és azok terveit védi. A látványtervek ... ábrázolások (vázlatok, grafikák) nem tekinthetők építészeti terveknek, tehát ilyen minőségben nem tartoznak szerzői jogi védelem alá. ... Az építészeti alkotásokat a törvény szövegéből következően csak művészeti alkotásként lehet szerzői jogi védelemben részesíteni”. Egy későbbi ügyben⁸² – összefoglalva az előzményeket és utalva a szakirodalomra is – az eljáró tanács leszögezte: „a védelem szempontjából közömbös, hogy a rendelkezésre bocsátott ’vázlatok és tervek’ sem engedélyezési, sem kivitelezési építészeti terv kidolgozottsági szintjét nem éri el, legfeljebb műszaki részmegoldásokat is tartalmazó látványtervnek minősülhetnek. A szerzői jogi védelem ugyanis nem kötődik meghatározott tervfajtákhoz, csak az egyéni-eredeti jel-

⁷⁵ SZJSZT-15/2011: i. m. (74), ad 1.

⁷⁶ SZJSZT-06/2010 – Homlokzati terv szerzői jogi védelme. A vélemény az építészeti alkotások felhasználása körében is említhető lenne.

⁷⁷ SZJSZT-24/2009/1 – Építészeti alkotás terve.

⁷⁸ SZJSZT-24/2009/1: i. m. (77), ad 1b).

⁷⁹ SZJSZT-24/2009/1: i. m. (77), ad 1a).

⁸⁰ SZJSZT-24/2009/1: i. m. (77), ad 1b).

⁸¹ SZJSZT-28/2001/1–2 – Építészeti látványtervek szerzői jogi védelme.

⁸² SZJSZT-26/2004 – Építészeti látványtervek szerzői jogi oltalma és felhasználása.

leghez”. Idézve a testület korábbi gyakorlatát: a „felperes által csatolt rajzok azonban nem érik el azt a szintet, hogy azok alapján az épület megvalósítható lett volna, ezért építészeti tervként nem – hanem csak grafikai műként – részesülhetnek szerzői jogi védelemben. ...” Az álláspontot a szakirodalom⁸³ akként támasztja alá, hogy „Más kérdés, hogy minek minősülnek azok az ötletek, ha azok kidolgozottak, rendszerbe foglaltak, azaz – ha nem is tervbe, de ’formába öntött gondolatok’. Ebben az esetben az ötletek művé válhatnak, kidolgozójuk pedig – az alanyi körülményektől függően – szerzővé, szerzőtárrá ...”

A műszaki létesítmények, valamint gépek, eszközök tervezése során keletkezett szellemi teljesítmények értékelésének a kérdése szintén eljutott a testülethez. Koromszállító járművek⁸⁴ terveire nézve az eljáró tanács arra a megállapításra jutott, hogy noha a törvény nem zárja ki egy jármű műszaki terveinek a szerzői jogi védelmét, az adott esetben a tervezők nem törekedtek semmiféle, az alkotói játéktér által adott választásra, a terveket és így a járművet a jogszabályi, műszaki paramétereknek megfelelően, kizárólag a funkciót szem előtt tartva hozták létre (alakították át). „... az Szjt. műfajta felsorolása nem kimerítő jellegű. A felsorolás I) pontjában szereplő műszaki létesítmény terve az ügyben szereplő tervdokumentációra nem alkalmazható, mert itt a jogszabály elsősorban a műszaki rendeltetésű épületek, létesítmények terveit említi, és nem az ügyben szereplő jármű műszaki egységeinek elrendezését ... függetlenül attól, hogy a törvény megnevezi-e, műfaji korlátozástól függetlenül egy szellemi alkotás állhat szerzői jogi védelem alatt ... a jármű külső megjelenése egy téglatestforma, melynek méreteit egyrészt az átalakítandó jármű méretei, másrészt a közlekedési előírások szerinti magasság határozza meg ... a műszaki terveket és az átalakított jármű kialakítását a jármű speciális funkciója, a kötelező műszaki és biztonsági (közlekedésbiztonsági) előírások, valamint az átalakítandó jármű formája alapvetően meghatározta, ez pedig a jelen esetben kizárja az egyéni, eredeti alkotásjellegét”.

„A tágan értelmezett irodalmi, tudományos vagy művészeti művek körébe a konstrukciós tervek, gyártmánytervek, látványtervek is beletartozhatnak”.⁸⁵ Az ügy sajátossága az volt, hogy a megkereső a szóban forgó tervek elkészítésének kötöttségeit írta le igen részletesen, és a választ arra a kérdésre, hogy a védelem fennállhat-e, ennek alapján kérte. Az eljáró tanács egyrészt megállapította, hogy az adott ügyben a csatolt konstrukciós gyártmány- és látványtervek nem rendelkeznek egyéni-eredeti jelleggel, de „nem kizárt az, hogy az alapul fekvő egyes elemek, ... illetve a teljes látvány berendezése szerzői jogi védelem alatt álljon ... a konstrukciós terv vázlatos, későbbi kidolgozást igénylő elképzelések sorozata, amelynek elkészítése során számos megkötésre is figyelemmel kell lenni ráadásul. ... a tervező meglehetősen nagy szabadságot élvez, így e tekintetben az sem kizárt, hogy már ebben a szakaszban egyéni-eredeti szerzői mű jöjjön létre, bár nagyobb a valószínűsége annak, hogy itt még csak vázlatosan kidolgozott ötletek kerüljenek megfogalmazásra. ...

⁸³ Csillag: i. m. (18), p. 46, idézi az SZJSZT-26/2004: i. m. (82).

⁸⁴ SZJSZT-28/2002 – Koromszállító jármű és terveinek szerzői jogi védelme.

⁸⁵ SZJSZT-23/2010 – Konstrukciós tervek, gyártmánytervek és látványtervek szerzői jogi megítélése.

A gyártmánytervezés folyamata során a tervezőnek a gyárthatóság, a költséghatékonyság szempontjaira, valamint a műszaki és a statikai előírásokra is figyelemmel kell dolgoznia, ami értelemszerűen meglehetősen nagy kötöttségeket jelent a kreatív alkotás vonatkozásában. ... az alkotói tevékenységnek e körben csak szűken lehet helye”.⁸⁶

Ugyanebbe a körbe esik *antennatartó tornyok* műszaki terveinek szerzői jogi védelem alá tartozásának a vizsgálata⁸⁷ is. Az eljáró tanács összehasonlította a csatolt felperesi és az „ellentartott” terveket. Adottnak tekintette, hogy a *GSM 1800 bázisállomás tervei műszaki létesítmény terveinek minősülnek, azaz mindaddig szerzői jogi védelem alatt állónak kell a terveket tekinteni, amíg szolgai másolás jellegük vagy az be nem bizonyosodik, hogy a körülmények miatt csak egyféle módon lehetett volna a terveket megalkotni*. Ez a vizsgált ügyben nem volt megállapítható. Az „ellentartott” tervek egyébként jelentős mértékben másolták a szerző terveit.

A *gokartpávarajzok* szintén műszaki létesítmény terveinek tekintendők.⁸⁸ „A pálya megtervezése során nem csak egy pályáiv kialakítása volt lehetséges (a megbízó tanúvallomásaiban maga is elismerte, hogy a terven később változtatásokat eszközöltek), a többféle lehetséges mód közül pedig a tervezők határozták meg a programtervben szereplő végleges változatot. Bár a szakmai biztonsági előírások a pálya tervezését bizonyos mértékben, szükségszerűen valóban determinálták, ezek összességében nem állítottak olyan korlátozást a tervezők elé, amelyek miatt az elkészült pávarajz pusztán egy egyszerű, szellemi alkotótevékenység híján készült teljesítménynek minősülhetne”.

A *hírközlési hálózatok tervei*⁸⁹ szerzői jogi védelméről csak a jogi, műszaki követelményeket előíró, tehát az alkotói játéktérre beszűkítő szabályok (előírások) ismeretében tudott a testület állást foglalni. Emiatt külső szakértő bevonására került sor. A *hírközlési hálózatok tervei az egyéniségre, eredetiségre vonatkozó követelményeknek való megfelelés esetén „műszaki létesítmény terveként” állhatnak szerzői jogi védelem alatt*. „A konkrétan vizsgálandó kérdés az, hogy a hírközlési hálózatok tervét milyen mértékben határozzák meg a tervezés során alkalmazandó szabályok (jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei, a Nemzeti Hírközlési Hatóság előírásai, a Magyar Mérnöki Kamara szabályzatai vagy az alkalmazandó szabványok), illetve műszaki és egyéb (például földrajzi) körülmények. E vizsgálatnak azért van jelentősége, mivel ha az említett követelmények és körülmények, a megrendelő által meghatározott műszaki paraméterek, illetve a hírközlési hálózat kötött funkcionalitása a hírközlési hálózat tervét teljes egészében vagy túlnyomórészt meghatározzák”, akkor nem marad kitölthető alkotói játéktér. A tervek valójában összetett tervdokumentációt jelentenek. Ezek egyes részeinek alakíthatóságát eltérően korlátozzák a felsorolt „adottságok”. Így

⁸⁶ SZJSZT-23/2010: i. m. (85), a vélemény különböző részeiből összeválogatott idézet.

⁸⁷ SZJSZT-24/2006 – Antennatartó torony műszaki terveinek szerzői jogi védelme.

⁸⁸ SZJSZT-31/2006 – Gokart pávarajz szerzői jogi védelme; SZJSZT-12/2007 – Gokart pávarajz szerzői jogi védelme.

⁸⁹ SZJSZT-22/2008/1 – Hírközlési hálózat szerzői jogi védelme.

például a „A terv részét képező, a megkereső hatóság által ’általános leírásoknak’ nevezett részek megítélése a fentiekől részben eltér, mivel azok vonatkozásában a tervező munkáját kevesebb szabály köti meg. Bár az említett leíró részek alapvető tartalmát a jogszabályok meghatározzák, azok megformálása vonatkozásában a tervező nagyobb szabadságot élvez”. Összességében a külső szakértő véleményét követve az eljáró tanács *a megvizsgált hírközlési tervek (tervdokumentáció) szerzői jogi védelmét fennállónak látta.*

Azt a fogas kérdést is feltették a testületnek, hogy megállapítható-e az *autópályák térbeli nyomvonalának* és ekként az *autópályaterveknek az egyéni-eredeti alkotás jellege*, és ha igen, akkor milyen műtípusba sorolhatók?⁹⁰ Egy autópálya téralakító jellege nem vonható kétségbe. Az is tény, hogy az utak tervezését, kivitelezését és a megépített utak külső megjelenését is számos jogszabályi vagy egyedi aktusból eredő korlátozás övezi. Mindazonáltal *az utak és azok tervei lehetnek szerzői művek, ha alkotójuk számára van nyitott alkotói játéktér, és azt az alkotó betölti.* „Szerzői jogi értelemben az utak az azok létesítését megelőzően és annak során készített/átdolgozott nyomvonal-tervek térbeli többszörözései, ’megépítései’ ... A nyomvonal-tervek az alkalmazott tudományos művek és a szakirodalom határterületére tartozó művek, amelyek vagy építészeti alkotás, vagy műszaki létesítmény terveként részesülhetnek szerzői jogi védelemben. A nyomvonaltervezés jogi-műszaki kötöttségei korlátozzák, de általában nem zárják ki a tervező egyéni-eredeti jellegű, alkotói választását az út nyomvonal-vezetésének megtervezésében. Azt, hogy adott esetben a tervező egyéni-eredeti alkotótevékenység útján létrehozott művel (azonosítható műrésszel), vagy típus- vagy rutinszabvány vagy szolgai másolás útján alkalmazott megoldással tölti-e ki a rendelkezésére álló alkotói játéktér, csak az adott útnyomvonal(rész) terveinek részletes szakértői vizsgálata alapján dönthető el. Ha pedig a nyomvonalterv vagy annak része lehet mű, akkor annak a térben érzékelhető tájépítészeti ’többszörözése’ is osztja a terv sorsát. ... A megvalósított útnyomvonal rajza tervmű, és emellett a térkép (térképészeti alkotás), mint összetett szerzői mű szerzői jogi védelem alatt álló ’anyaga’, amit a térképészeti mű céljára átdolgoznak. A térképészeti lépték (arányos kicsinyítés) alkalmazása során azonban elvesznek, érzékelhetlenné válnak a nyomvonalvezetés esetleges egyéni-eredeti jellegzetességei”⁹¹

Ez a szerzői jogi védelem azonban az útépítés azon sajátossága miatt, hogy a közutak építését, nyomvonalát jogi aktus, azaz hivatalos irat dönti el, csak az ilyen funkcióba kerülés előtt és az ilyen funkcióból való kikerülés után „él”. „A közutak, és ezen belül a gyorsforgalmi utak létesítését, fejlesztését, tervezését hivatalos iratnak minősülő aktus dönti el. A szerzői műnek minősülő nyomvonaltervek hivatalos irati (hivatalos irathoz kapcsolódó ügyirati) funkcióba kerülnek. Ez a minőség azzal a következménnyel jár, hogy ha nyomvonaltervet alkotnak a hivatalos irati funkcióba kerülés előtt, akkor a tervre nézve a szerzői jog gyakorolható a hivatalos irati funkcióba kerülésig, és a hivatalos irati funkció megszűnését köve-

⁹⁰ SZJSZT-18/2009 – Autópálya-tervezéssel kapcsolatos szerzői jogi kérdések.

⁹¹ SZJSZT-18/2009: i. m. (90), az első kérdésre adott válasz szerkesztett változata.

tően (pl. az utat nem építik meg, a megfelelő jogszabályt hatályon kívül helyezik). Amíg a hivatalos irati funkció fennáll, a szerzői jog nem gyakorolható.”⁹²

Az ügyirati/hivatalos irati funkció nemcsak a nyomvonaltervekre, hanem általában az építési tervdokumentációra⁹³ nézve is felvetődött. A kérdés valójában az volt, hogy az építési hatósági eljárás során a műszaki tervdokumentációk hivatalos másolatban kiadhatók-e, vagy azt a szerző megtilthatja. A másodlagos, de nem lényegtelen kérdés arra irányult, hogy a hivatalos irati kivétel [Szt. 1. § (4) bekezdés] hogyan viszonyul a művek Szt. 41. §-ban szabályozott, bírósági és hatósági eljárásban, az eljárás céljával összhangban álló szabad felhasználását előíró normához. „Az építési hatósági eljárásban – amire a megkeresés vonatkozik – azonban az építési-műszaki tervek lényegében ügyiratok mellékleteként szerepelnek, és így azok sorsát osztják (mind a kérelem, mind egy esetleges ellenkérelem, mind pedig a hatósági határozat az adott tervre vonatkoznak; ezek értelmetlenek lennének a szóban forgó terv nélkül). Így az építési engedélyezési eljárás tárgyát képező építési-műszaki tervek ügyirati funkciójukban osztják az ügy iratainak a sorsát”. Az ügy keretein kívül, az ügyintézési folyamattól függetlenül és általában olyankor, amikor a tervek felhasználása nem kapcsolódik ... beadványokhoz, hatósági intézkedésekhez és határozatokhoz az adott ügyben, ... az adott építészeti alkotások és azok tervei az Szt. szabályai szerint szerzői jogi védelmet élveznek.” A második kérdésre is alapos választ adott az eljáró tanács: a szabad felhasználás éppenséggel azoknak a műveknek a bírósági, hatósági ügyek eldöntéséhez szükséges szabad felhasználását biztosítja, amelyek egyébként nem minősülnének az adott ügyben ügyiratoknak.

Síremlékek ügyében (épített alkotásokról van szó, amelyek azonban – ha szerzői művek – a képzőművészet körébe sorolhatók) ellenkező következtetésre jutott a testület két eljáró tanácsa. Abban nincs vita, hogy ha egyéni-eredeti jelleggel bír a síremlék, az szerzői jogi védelemben részesülhet. A korábbi vizsgálat⁹⁴ a vitatott sírkőről ezt állapította meg: „Bár tény, hogy a megkereséshez 1. sz. alatt mellékelt fényképfelvételeken szereplő síremlék egyes elemei önmagukban nem ismeretlenek a temetői szobrászatban, az alkotás mégis egyedi egésszé áll össze, amely igen kifejező módon tükrözi a gyászoló anya fájdalmát. A színes gránit és a fekete kő formája, kialakítása, egymáshoz viszonyított helyzetük, a két kő kapcsolatát jelképező napkorong érzékletesen mutatja a kifejezni kívánt gondolatot: a szülők és a korán elhunyt gyermek viszonyát, kapcsolatát. A síremlék, valamint annak terve tehát olyan szellemi alkotás, amelyben a kifejezni kívánt gondolat egyéni-eredeti formában tükröződik, ily módon megállapítható, hogy az a tervezője szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel bír, arra a szerzői jogi oltalom kiterjed. ... az egyéni-eredeti jelleg nem feltétlenül mutatható ki önmagában a síremlék egyes elemeiben. A galamb-elem, a kétféle kő alkalmazása önmagá-

⁹² SZJSZT-18/2009: i. m. (90), a második kérdésre adott összefoglaló válasz szerkesztett változata.

⁹³ SZJSZT-27/2002 – Műszaki tervdokumentáció szerzői jogi megítélése az építési hatósági engedélyezési eljárásban.

⁹⁴ SZJSZT-01/2008 – Síremlék szerzői jogi oltalma.

ban még nem teszi eredetivé az alkotást. A síremlék összességében, a különféle elemek egyedi összeállításával, azok egymáshoz való viszonyával, arányaikkal és az anyagválasztással együtt mint kompozíció éri el a szerzői jogi oltalomhoz szükséges egyéni-eredeti jelleget.”⁹⁵

*Ugyanennek a síremléknek a szerzői jogi védelmét perbeli kirendelésre vizsgálta*⁹⁶ egy másik tanács. Vizsgálatukat ki tudták terjesztetni a bíróság által megküldött és ott csatolt fényképekre és egyéb bizonyítékokra is: „Az alperes által 2008. december 29. napján benyújtott dokumentáció szerint számos, a felperesi síremlékhez elemeiben egyébként igen hasonló síremlék létezik különböző, egymástól földrajzilag igen távol eső magyarországi temetőekben”. Az összehasonlítás alapján jutott az eljáró tanács eltérő megállapításra: „A felperes által tervezett síremlék a temetői szobrászat egyébként sablonszerű elemeit (fekvő sírforma, fejnél feliratos álló rész, váza, mécses, galamb)⁹⁷ a szokásoknak megfelelően⁹⁸ használja, a fejrésznek az elhunyt személy és családja szoros kapcsolatát kifejező alakot ad. (A sír világosabb kőből készült alakja olyan hatást kelt, mintha egy elrajzolt emberalak hajolna a sír fölé, amely érzetet megerősíti az is, hogy a sír mellett külön, azonos színű kőből álló, vödörszerű váza áll.) A becsatolt egyéb temetőkből származó képek tanulsága (sic!) szerint a sír elemei gyakran használt elemei a temetői kultúrának. Nem szerzői jogi értelemben vett egyediséget az ad a sírnek, hogy egy családtag tervei alapján készült.”⁹⁹

5.2. A szerző/szerzői jogosult

E körben a legátfogóbb, a korábbi állásfoglalások lényegi tartalmát magába olvasztó vélemény az átdolgozás körében is tárgyalt SZJSZT-19/2012 sz. ügyben született. Az első érintett tervmű 1953-as volt. Ebben az időszakban a vagyoni jogot a tervezőktől az 1921-es, a jogátruházást megengedő szerzői jogi törvény alapján, az eset körülményeit mérlegelve megszerezte a korabeli tervezők munkáltatója. „Ha voltak az eredeti tervezők között munkaviszonyban nem álló személyek (külső tervezők), ... hasonló következtetés áll az ilyen tervezőkre is. Az 1975-ös és az 1996-os felújítás idején hatályos szabályok szerint (az 1969. évi III. tv. – *Faludi G.*) a munkaviszonyban álló tervezőktől a harmadik személynek is átengedhető felhasználás jogát a munkáltató a tervek átadásával megszerezte, tehát az ilyen tervek nézve szerzői jogosultnak” ... (a megfelelő munkáltatók) „illetve, ha ma már jogutódlással megszűntek volna”, vagy a megszerzett felhasználási jogot harmadik személyre átruházták volna, a szinguláris vagy „szervezeti jogutódaik tekinthetők”. „Ha vannak olyan alkotásnak minősülő tervrészek akár az 1975-ös, akár az 1996-os felújítás tervei között, amelyeket nem a megfelelő munkáltatókkal munkaviszonyban álló szerző készített, akkor

⁹⁵ SZJSZT-01/2008: i. m. (94).

⁹⁶ SZJSZT-14/2009/1 – Síremlék szerzői jogi védelme.

⁹⁷ Ebben a két vélemény megegyezik.

⁹⁸ E ponton tér el a korábbi véleménytől, amely a kompozíció egyéni-eredeti jellegét elismerte.

⁹⁹ SZJSZT-14/2009/1: i. m. (96).

erre a munkáltatók, illetve jogutódaik csak akkor tekinthetők „a felhasználási jog továbbengedésére jogosult személynek (jogszerű felhasználónak), ha megfelelő tartalmú, írásba foglalt felhasználási szerződéssel igazolható a jogszerzés”.

Az SZJSZT-07/2013 sz. ügy (megbízásra adott szakvélemény) és ugyanezen tényállás mellett egy későbbi bírósági megkeresés lényeges kérdése az átdolgozási jog, amelyet azonban az előzőekben ismertetett állásfoglalások megfelelően tisztáznak. Arra a mellékkérdésre érdemes kitérni, hogy tisztázásra szorult, hogy az alkotó/tervező személyek vagy pedig munkáltatójuk, illetve a tervező ügyvezető esetén az érintett gazdasági társaság minősül-e a szerzői jog jogosultjának. „A K. Társasághoz hasonló tervezőirodák gyakorlatában – amennyiben az ügyvezető is gyakorló építész – általános, hogy az ügyvezető is tervez a tervezőiroda nevében és képviselőként. Az ilyen jellegű feladat annyira kézenfekvő, hogy azt a legritkább esetben rögzítik a munkaköri leírásban. ... Annak ellenére tehát, hogy a Tervező munkaszerződésében az első- és másodfokú bíróság által is megállapítottan nem szerepel a tervezés mint munkavégzési kötelezettség, mégis a hivatkozott (díjazási – *Faludi G.*) szerződés alapján megállapítható, hogy a K. Társaság és a Tervező mint munkáltató és munkavállaló kötöttek szerződést arról, hogy a K. Társaság a tervdokumentáció hasznosításából hozzá befolyt jövedelem alapján részelte a jogdíjban a munkavállaló Tervezőt.” Azaz: a társaság jogszerzése a díjazási jogviszony és az ügyvezető szokásos, a társaság javára történő tervezési tevékenysége annak ellenére megállapítható, hogy sem az ügyvezető és a társaság közötti szerződés, sem a tervező és a munkáltatója közötti munkaszerződés, illetve a munkaköri leírás sem tartalmazott erre kikötést. E megállapítás kihat a személyhez fűződő jogok (esetleges integritási jogsérelem) gyakorlására. „... általában a munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó szabályozás logikájából (mely e művek felhasználhatóságát eltávolítja az eredeti alkotó szándékától és a munkáltató érdekének rendeli alá) következtethetően az eljáró tanács szerint e jogok a munkáltatói rendes joggyakorlás során beszűkülhetnek, a munkáltatót széles körű (gyakorlatilag korlátlan) változtatási jog illeti meg, és e körben az eredeti szerző (Tervező) jogosultsága mindössze arra terjedt ki, hogy kérje neve feltüntetésének mellőzését, amennyiben a változtatással nem ért egyet.” A bírósági megkeresésre adott második szakvélemény megerősíti a „beleértett” munkaviszony fennállását, és azt is megállapítja, hogy a munkáltató a tervek egy részét szerzői jogi értelemben átdolgozta, más részük esetében viszont új terveket készített.

Számos ügyben felvetődött, hogy kit illetnek egy terművel kapcsolatos vagyoni és személyhez fűződő jogok, ha a tervező a műértékesítési tevékenységet nem természetes személyként, hanem gazdasági társaság keretében végzi. A legjobb példa erre az SZJSZT-06/2007/1 sz. ügyben alkotott szakértői vélemény. A megkeresés egy gazdasági társaság fejleces levélpapírján érkezett, a megkereső azonban a természetes személy tervező volt, egyébiránt a gazdasági társaság ügyvezetője is, aki semmilyen magyarázatot nem adott arra, hogy milyen szerzői jogi jogviszonyban áll a gazdasági társasággal, és a gazdasági társaság vagy a megkereső lenne a szerzői jogok jogosultja. A cégjegyzékből az volt megállapítható, hogy a gazdasági társaság

jegyzett tőkéjében nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás egyáltalán nincs. Így tehát azt ki lehetett zárni, hogy az ügy tárgyat képező beépítési tanulmánytervre vonatkozó felhasználási jogok a gazdasági társaság jegyzett tőkéjébe tartoztak volna. Az sem volt kideríthető, hogy áll-e fenn olyan munkaviszony a tervező és a gazdasági társaság között, amely a beépítési terv szolgálati mű minőségét megalapozta volna. Végül arra nézve sem volt adat, hogy fennállt-e olyan felhasználási szerződés a tervező és a gazdasági társasága között, amely a gazdasági társaság jogszerzését megállapíthatóvá tette volna. Az itt leírtak extrapolálhatók minden olyan tényálásra (elő is fordult számos esetben), amikor a szerző a részben vagy egészben általa tulajdonolt gazdasági társaság útján értékesíti műveit. Az az álláspont, amit az SZJSZT néhány ügyben a megkeresők segítségére kialakított, nevezetesen, hogy beleérti az ügyvezető (tag) és a társaság jogviszonyába azt a munkajogviszonyt, amely megalapozza a gazdasági társaság jogosulti minőségét, a szakértői gyakorlatban még csak-csak elcsúszik, hiszen így lehet válaszolni a tényleges szerzői jogi szakkérdésre. Ha azonban egy ilyen ügyben jogvita keletkezik, a jogérvényesítést egyszerűen megakasztja, ha a gazdasági társaság jogosulti minősége nem tisztázott.

Így például ugyanez az előkérdés a felhasználásijog-szerzés szempontjából részletesen elemzett SZJSZT-15/2010 sz. ügyben is előkerült. Itt sem tett fel a megkereső kérdést arra nézve, hogy a természetes személy szerző és a gazdasági társaság(a) egymással milyen szerzői jogi jogviszonyban állnak, holott enélkül csak feltételeken lehet a felhasználásra, a vagyoni jogok gyakorlására, az esetleges jogsértésre vonatkozó kérdéseket megválaszolni.

5.3. Az építészeti alkotások felhasználása¹⁰⁰

Az egymásra épülő tervművek (látványterv, építési engedélyezési tervdokumentáció, kiviteli terv) viszonya került a leggyakrabban terítékre a testület előtt. E viszony elválaszthatatlan a *terv megváltoztatása/átdolgozása* kérdésétől, amely átvezet a *mű sérthetetlenségéhez fűződő jog* kérdéséhez, és az egész kérdéskomplexum a *tulajdonjog és a szerzői jog* viszonyának absztrakt kérdésével is szorosan összefügg. Az idevágó szakvéleményeket tehát egy egységben tárgyaljuk.

Gyakorlati szemszögből a kérdés gyakran úgy szól – ha nem is így teszik fel – hogy a létesítés fázisai szempontjából korábbi tervmű szerzői jogosultja megakadályozhatja-e bármely szerzői jogi jogcímen, hogy a művét egy ugyanazon létesítményhez tartozó későbbi tervműben felhasználják, vagy a terveket, illetve az építészeti alkotást a tulajdonos átdolgoztassa? Más szóval: szükséges-e a korábbi tervmű jogosultjának engedélyezése a felhasználáshoz? Ha pedig absztraktan nézzük a kérdést, az úgy szól, hogy meddig terjed a szerzői jogi kizárólagos jog (= monopólium) e területen, és a kizárólagos jog terjedelme megfelel-e a szerzői jogi paradigmának, amely a közkinccs és a monopólium egészséges, az elosztás szempontjából leghatékonyabb egyensúlyának a megteremtését és megtartását írja le.

¹⁰⁰ A cím tömör, valójában felhasználásnak nem minősülő magatartások minősítésére is találunk állásfoglalásokat (pl. az épület lebontása).

A bírói gyakorlat világos abban, hogy mikor kerül (pontosabban nem kerül) sor egy korábbi tervmű felhasználására. „A terv előkészítése során megjelenő műszaki gondolatok, elképzelések szerzői műnek nem minősülnek, ha az ötlet szintjét nem haladják meg. Szerzői jogsérelem ezért nem valósul meg, ha az új tervező nem a műszaki megoldást, hanem legfeljebb az ezzel kapcsolatos ötletet veszi át, és más építészeti megoldást alkot”.¹⁰¹

E bírói gyakorlattal bizonyos fokig összecseng a Szerzői Jogi Szakértő Testület gyakorlata. Abban a kérdésben, hogy kiírhat-e egy egyetem pályázatot *beépítési tanulmányterv* készítésére, illetve megbízhat-e más tervezőt a tervek elkészítésével *olyan körülmények között, amikor az építész tervező már maga is készített és átadott tanulmányterveket az egyetemnek*,¹⁰² az eljáró tanács megállapította, hogy még abban az esetben is, ha az egyetem felhasználási jogot szerzett volna, ezt az adott esetben nem lehetett a szerződések alapján megállapítani, felhasználási kötelezettség nem keletkezik. A tulajdonos szabadon írhat ki újabb pályázatot, térhet el az elkészült tervtől. Ha a más által készített terv, illetve az annak alapján felépülő épület a korábbi beépítési tanulmányterv védelem alá eső elemeit átveszi (többszörözi), átdolgozza, vagy az a korábbi terv tervezőjének integritási jogát sérti, keletkezik érvényesíthető szerzői jogi igény (pusztán a műszaki megoldások, ötletek felhasználása esetén nem).

Az is előfordulhat, hogy szakértői módszerrel sem lehet meghatározni, hogy egy későbbi tervmű – részben – egy korábbi tervmű átdolgozása-e.¹⁰³ Teljes vagy túlnyomó azonosság esetén ez nem fordulhat elő, feltéve, hogy a korábbi terv *mű*, tehát volt alkotói játéktér, és azon belül egyéni-eredeti szellemi teljesítménnyel választott a tervező. Részleges azonosság esetén azonban ez előfordulhat, és jogvitában – lévén a bizonyítási teher a felperesen – ez a kereset elutasításával járhat. „Az eljáró tanács álláspontja szerint a megjelölt tervdokumentációk összehasonlításának eredményeként nem állapítható meg egyértelműen, hogy az alperesi tervdokumentációk (vagy annak egyes részei) alapjául a felperesi tervdokumentációk szolgáltak. Az alperesi tervek ugyanis a korábbi tervektől szuverén, új elképzeléseket (is) tartalmaznak, kiindulópontként a tervezés kezdetekor már meglévő állapotot tüntetve fel. Emellett az alperesi terv bizonyos részleteinek kidolgozása alapvetően különbözik a felperesi tervben foglaltaktól. A felperesi és az alperesi tervdokumentációkban látható eltérő vagy akár azonos megoldások esetében is lehetséges elméletileg, hogy az alperesi tervdokumentáció bizonyos elemei a felperesi tervdokumentáció megoldásain alapulnak; de ugyanúgy lehetséges az is, hogy az alperes saját vagy megbízott által végzett felmérésének adatai alapján készítette terveit”. Más szóval, ugyanabból a kiinduló állapotból két tervező egymástól függetlenül, de átvétel = átdolgozás útján is juthat lényegében azonos részmegoldáshoz. Hasonló, de a tervek függetlenségére vonatkozó erősebb következtetés olvasható az SZJSZT-24/2007/1 sz. állásfoglalásban.

¹⁰¹ BDT2006. 1499.

¹⁰² SZJSZT-6/2007/1 – Beépítési tanulmánytervre vonatkozó szerzői jogok.

¹⁰³ SZJSZT-11/2006 – Építészeti tervdokumentációk összehasonlítása.

Az SZJSZT-02/2001 sz. ügyben született az a sokat idézett vélemény, amely megállapítja, hogy az egymásra épülő terművek és jogosultjaik között a viszonyt az Szjt. 13. § (a mű sérthetetlenségéhez fűződő jog), az Szjt. 18. § (többszörözési jog), az Szjt. 29. § (az átdolgozás joga), az Szjt. 50. § (a felhasználót a felhasználási szerződés alapján megillető, nem lényeges változtatások joga) és az Szjt. 67. § (az építészeti alkotás szerzőjét megillető, a mű sérthetetlenségéhez fűződő jog tárgyát korlátozó rendelkezés) metszéspontjaiban kell meghatározni. Állást foglal amellett, hogy a mű sérthetetlenségéhez fűződő jogot nem lehet a régi Szjt. kivételek nélküli, merev monista szemléletében értelmezni.¹⁰⁴ A vélemény utal arra, hogy a mű sérthetetlenségéhez fűződő jog határait a bírói gyakorlat fogja megvonni.¹⁰⁵ Az érintett terművek viszonyáról megállapítja: „... a 'megváltoztatás' fogalmi körébe tartoznak nemcsak azok a változtatások, amelyek az Szjt. 67. §-ának (1) bekezdése szerint a személyiségi jogok megsértését eredményezhetik, de azok is, amelyeknek eredményeként az eredeti műből származó más mű jön létre. Azonban, ha fel is tételezzük, hogy egy kivitelezési terv – adott esetben – az engedélyezési tervhez képest esetleg felfogható lehet egy ilyen 'más műnek', az ilyen 'más mű' létrehozása a szerző engedélye nélkül az Szjt. 29. §-ának a megsértését jelenti [emellett a változtatások természetétől függően, az Szjt. 67. §-ának (1) bekezdése szerinti személyhez fűződő jog megsértéséről is szó lehet, hisz a kétféle jog önálló léte nem zárja ki, hogy alkalmanként ne lennének ugyanazzal a cselekménnyel párhuzamosan megsérthetők]. Az eljáró tanács azonban arra is rá kíván mutatni, hogy a kivitelezési tervnek az engedélyezési terv alapján való olyan elkészítéséhez, amely az engedélyezési terv elemeinek a lemásolását jelenti, ugyancsak az engedélyezési terv szerzőjének az engedélye szükséges, hisz az Szjt. 18. §-ának (1) bekezdése szerint a szerző kizárólagos joga, hogy a művét többszörözze (másolja), és hogy erre másnak engedélyt adjon.” Az engedélyezési tervet készítő tervező nem ad engedélyt sem az átdolgozásra, sem a terv többszörözésére azzal, hogy az engedélyezési tervet a megrendelő részére azzal a céllal átadja, hogy azt a megrendelő meghatározott célra

¹⁰⁴ L. az írás bevezetőjében említett, a mű sérthetetlenségéhez fűződő jogot elemző írásokat. Az átfogó művek közül Bakos, Nótári: Szellemi tulajdon ..., i. m. (2), p. 59–65, Gyertyánfy: Nagykomentár ... i. m. (7), a 13. §-hoz, az 50. §-hoz és a 67. §-hoz fűzött magyarázatok, különösen a Szerzői jog és tulajdonjog viszonyát elemző 2. pont.

¹⁰⁵ A tulajdonos és az építészeti mű alkotójának viszonyát az átépítés körében „szabályozó”, fentebb már említett, de ide is szorosan tartozó, ezért itt is említendő bírósági döntések: BDT2010. 2329. Az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekköszeméréssel kell mérlegelni; BDT2008. 1756. I. Nem minősül visszaélészerű joggyakorlásnak, ha a szerző az építészeti alkotás mint szerzői jogi védelem alatt álló mű jogosulatlan megváltoztatása esetén az utólag kért hozzájárulását megtagadja. Ezért a szerző jognyilatkozata bírósági ítélettel nem pótolható; BH2005. 427. A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését; BH2005. 143 I. Az építész – mint az építészeti alkotáson fennálló szerzői jog jogosultja – az építménnyel kapcsolatos szerzői jogai közül a felhasználás jogát átruházhatja, azaz a művön harmadik személynek kizárólagos felhasználói jogot engedélyezhet.

– kiviteli terv készítésére, majd megépítésre, megvalósítására – felhasználja a Ptk.¹⁰⁶ 409. §-ának (1) bekezdése alapján.¹⁰⁷

A kivitelezési tervek elkészítetési jogáról több, a fentiekkel ellentétes szakvélemény is született más tényállás mellett. Az SZJSZT-15/2010 sz., több tárgyalat témát is érintő ügyben a tervfázisok szerzői jogi viszonya is felvetődött akképpen, hogy *a kiviteli tervek elkészítéséhez szükséges-e az engedélyezési tervdokumentáció szerzői jogi jogosultjának az engedélye. „Amennyiben a kiviteli tervek semmiben sem térnek el az engedélyezési tervtől, csak részletezik azokat, és a felhasználáshoz szükségesek (Szt. 50. §) a kivitelezéshez szükséges műszaki-technikai kiegészítéseket tartalmazzák, így – tényállásfüggően – nem minden esetben beszélhetünk alkotói folyamatról, egyéni, eredeti alkotásról, így átdolgozásról sem.* Ebből következően ilyen esetekben a kivitelezési tervek elkészítéséhez nem szükséges a szerző engedélyét kérni az Szt. 29. §-a alapján”. Az SZJSZT-09/2011 és az SZJSZT-08/2013-as szakvélemény szerint „Mindez nem vonatkozik az engedélyezési tervek alapján a kiviteli tervek más tervezővel történő készíttetésére, hiszen az ilyen tervek készíttetése a terv rendeltetésszerű használata.” Az átdolgozásnak nem minősülő kiviteli tervek elkészíttetésének joga ezek szerint – ellenkező kikötés híján – az eredeti felhasználási szerződéssel átengedett jogokba beleértendő.

Egy másik ügyben, amely az *épület megváltoztatásával összefüggő szerzői jogi kérdésekben* rögzíti a testület véleményét,¹⁰⁸ az eljáró tanács megállapította, hogy a szóban forgó ügyben „az átépítés az építmény külső megjelenését lényegesen megváltoztatja (több homlokzaton az ablakok befalazásra, másutt átalakításra kerülnek, a rendeltetésszerű használati funkció is módosul).” A Csillag¹⁰⁹ által is jelzett „szakmai szakadékot”, a szerzői jognak hátul állást jól mutatja a megkeresés, amely többek között azzal vezette fel a kérdéseket, hogy az építész nem Ybl-díjas, és nevét sem örökíti meg márványtábla az épületen, amely egyébként is szokványos. E tények irrelevánsak. „Az átépítési terv elkészítéséhez az eredeti szerző hozzájárulása szükséges.”

Érdekes *átdolgozási* kérdésben foglalt állást a testület az SZJSZT-29/2001-es ügyben. Az eredeti terv alapján csak az épület tartószerkezete készült el. Tíz év múlva az eredeti tartószerkezetek részleges, kb. 50%-os felhasználásával, új tervek alapján egy, az eredetileg tervezett épülettől eltérő funkciójú épület épült fel. Az eljáró tanács az eredeti tervek felhasználását nem látta megállapíthatónak. A tartószerkezetet, tehát, ha úgy tetszik, az eredeti terv szerint megépített „csonka” épületet, vagy más szóval az épület egy részét a későbbi terv elkészítésénél figyelembe vették, és a későbbi terv alapján készült épület is részben e tartószerkezeten állt. Az eljáró tanács szerint a „tervezés során a fentiekben jellemzett (kb. 50%-os, de

¹⁰⁶ 1959. évi IV. tv. (a régi Ptk.).

¹⁰⁷ SZJSZT-02/2001 – Engedélyezési és kivitelezési terv egymáshoz való viszonya a megváltoztatás és átdolgozás tükrében, ad 1.1.

¹⁰⁸ SZJSZT-38/2001 – Épület átalakítása során felmerülő egyes szerzői jogi kérdések.

¹⁰⁹ L. Csillag: i. m. (18), p. 5–7.

a költségek szempontjából csak kb. 20%-os) mértékben a felperes terve alapján megvalósult tartószerkezetek részleges felhasználásával és átdolgozásával új mű jött létre. Álláspontunk szerint nem állapítható meg szerzői jogi értelemben felhasználás ilyen tényállás mellett. Ezt arra alapozzuk, hogy műszaki értelemben az új tervekhez felhasznált tartószerkezetek nem minősülnek az eredeti mű olyan azonosítható részének, amelynek esetében fogalmilag előfordulhat a felhasználás. Ezzel nem azt akarjuk állítani, hogy kész tartószerkezetek későbbi tervekben való „felhasználása” soha nem minősülhet szerzői jogi értelemben felhasználásnak. Az ügyben a bíróság még az 1969-es Szjt. alapján ugyanígy döntött. „... a tartószerkezetek tekintetében az alperesek nem használták fel a felperes terveit. Nem jelenti ugyanis a tervek felhasználását az, ha az új tervek elkészítésénél a régi tartószerkezetek egyes elemeit mint meglévő műszaki adottságot figyelembe veszik. A perbeli esetben is az ingatlan új tulajdonosát megillette az a jog, hogy a funkcióját tekintve számára szükségtelen épületet átépítse, és ennek során a meglévő épület egyes részeit az újabb épületben felhasználja. Mivel a tulajdonosnak ez az indokolt változtatásra irányuló magatartása nem járt a tervező szerzői jogainak a sérelmével, nem eredményezhetett szerzői jogsértést a tulajdonos (megrendelő) megbízásából és utasításainak megfelelően eljáró alpereseknek az a magatartása sem, hogy a korábbi épület tartószerkezeteinek egyes elemeit mint meglévő műszaki adottságot az új épület terveinek elkészítése során figyelembe vették.”¹¹⁰

Nem valósult meg az átdolgozás abban az ügyben, amelyben *környezetvédelmi engedélyezési tervdokumentációkat* kellett összevetnie az eljáró tanácsnak.¹¹¹ Az első környezetvédelmi tervdokumentáció, amely összetett mű, műszaki terv szakvéleményekkel, egyéb, védelemre érdemes alkotásokkal együtt egyedileg kiválasztott és „megkutatott” helyszínre adott műszaki megoldást. Így eleve kizárható, hogy a szolgáltatott műszaki terv a szerzői jogi védelem fennállását kizáró szolgai másolás lenne, illetve ne rendelkezne a jogvédelemhez szükséges egyéni-eredeti jelleggel. Ugyanez a szakvéleményekre nézve is igaz. Arra az érdekes kérdésre, hogy nem zárja-e ki a szerzői jogi összevetést, az átdolgozás kérdésének vizsgálatát az, hogy mindkét mű egyben hivatalos irattá is vált, a szakvélemény megállapítja, hogy a művek keletkezésükkor még nem hivatalos iratok, és ezért ebben az állapotukban szerzői jogi értékelésre alkalmasak. Az alperesi műszaki terv a felperesi műtől független alkotás (az indokokat a szakvélemény részletezi). *Az, hogy az alperesi műszaki terv átveszi a felperesi műszaki terv műszaki megoldását, nem jelent szerzői jogi értelemben vett felhasználást/átdolgozást. A műszaki megoldást (amely a tényállás szerint nem állt iparjogvédelmi oltalom alatt), a szerzői jog nem védi, az az Szjt. 1. § (6) bekezdése értelmében közkinccs.*

Szintén *nem valósul meg átdolgozás az épület lebontása és új épület létesítése esetén*, ha a tulajdonos jogait rendeltetésszerűen gyakorolja:¹¹² „A tulajdonos fel kívánja újítani a tu-

¹¹⁰ BH2005. 427.

¹¹¹ SZJSZT-25/2003 1-2 – Környezetvédelmi engedélyezési tervdokumentáció szerzői jogi védelme és jogosulatlan felhasználása építési engedélyezési tervdokumentációhoz; a kártérítés mértéke.

¹¹² SZJSZT-01/2006 – Építészeti mű átépítése.

lajdonában álló épületegyüttest, és a felújítás során az 1960-as években épült épületrész a tulajdonos elképzelései szerint lebontásra kerülne, helyén pedig az eredeti XVIII. századi barokk stílusú épületrész rekonstrukciójára kerülne sor. Mindehhez a tervező által készített építészeti és közműterveket nem fogja felhasználni. Jelen esetben az építészeti alkotás teljes egészében megsemmisítésre kerül, azaz nem marad fenn olyan egyéni, eredeti jelleget tükröző eleme, melynek átépítés útján történő felhasználása megalapozná a szerzői jogosult átdolgozási jogát.” ... „A ... tulajdonos tulajdonjogból fakadó jogosultságaival – akár a szerző Szjt.-ben megfogalmazott személyhez fűződő jogát fogalmilag sértő módon is – akkor élhet, ha az alkotás megváltoztatásához vagy akár az épületben megtestesülő alkotás megsemmisítéséhez fűződő érdek mögött olyan szükségszerű ('reális'), magán- vagy társadalmi igény áll, amellyel szemben a szerzői jog gyakorlása rendeltetés ellenes joggyakorlásnak minősülhet. Ezt a mérlegelést azonban esetenként kell elvégezni.”

Szintén átdolgozási jogot érintett az SZJSZT-35/2002 sz. ügy. Sajátossága, hogy az eredeti terv (kórház építési tervdokumentációja) átdolgozása sem az épület külső megjelenését, sem az épület rendeltetését nem érintette volna – valójában pusztán egy takarékosabb, kevesebb ágyból álló épületet valósítottak volna meg az átdolgozott tervek alapján – így a személyhez fűződő (integritási) jog sérelme az ügyben nem vetődhetett fel.

Jól mutatja, hogy az átdolgozás meglétének vizsgálata során *attól, hogy nem történt átdolgozás, mert az új teljesítmény önálló mű, azon át, hogy új, átdolgozott mű jött létre, egészen odáig el lehet jutni, hogy a változtatások nem érik el az átdolgozás szintjét, azok lényegtelenek, viszont a későbbi tervmű a korábbi tervmű többszörözésével, szolgai másolása útján jött létre.* Ilyenkor természetesen az integritási jog sérelme nem valósulhat meg, hiszen a későbbi tervmű nagyjából-egészéből azonos a korábbi tervművel. Ha ilyen esetben a későbbi tervmű felhasználója nem rendelkezik felhasználási joggal, akkor nincs joga arra sem, hogy az egyébként lényegtelen változtatásokat (Szjt. 50. §) végrehajtsa. Ez volt megállapítható egy olyan ügyben,¹¹³ amelyben az építési és kiviteli tervek tervezőjétől különböző személy készítette a *fennmaradási engedély-kérelem céljára az ún. megvalósulási terveket*, amelyek túlnyomó részben átvették az eredeti tervmű alkotásnak minősülő elemeit. A szóban forgó ügyben egyébként homlokzati változtatásokat is tartalmazott a megvalósulási tervdokumentáció, fellelhetők voltak azonos hibák, vagy például a megvalósítás nyomán „valahogy megfordult” a csigalépcső forgási iránya. „Az épületek átadása kapcsán az építési folyamat alatt bekövetkezett változásokat az ún. megvalósulási tervdokumentációban szokták rögzíteni, ez tartalmazza az üzemeltetés során is szükséges adatokat. Ez azonban az Szjt. 29. §-a szerint nem minősül átdolgozásnak, mert más mű nem jön létre. A megvalósulási dokumentáció érdemben nem más, mint a terveken a kisebb-nagyobb módosítások,

¹¹³ SZJSZT-14/2006 – Építési kiviteli terv felhasználása.

kiegészítések feltüntetése, bejelölése, az ilyen munka nem több, mint a létrejött változások dokumentálása, de nem tervezői-alkotói tevékenység.”¹¹⁴

Friss ügyekben is felvetődött az átdolgozás, illetve a termékek egymáshoz való viszonyának a kérdése.¹¹⁵ Az SZJSZT-19/2012 sz. ügyben egy, az ’50-es években létesített (1953), és azóta két alkalommal (1975, 1996) átépített létesítmény beruházást elhatározó jogszabályban eldöntött, műszaki szempontból elkerülhetetlen *felújításával és ezzel összefüggő, esetleges átépítésével* kapcsolatos kérdésekre kellett választ adni. „A létesítmény felújítása addig a mértékig, ameddig a felújítás az eredeti állapot helyreállításának minősül, nem valósít meg szerzői jogi értelemben felhasználást. *„A felújítás azon elemei (tevékenységei) valósítanak meg átdolgozást, amelyek eredményeképpen az eredeti műtől (épülettől) különböző, szintén egyéni-eredeti jellegű, de az eredeti teljesítménnyel összeépülő teljesítmény* valósul meg. Hogy ezek mely elemek, csak a felújítási tervek ismeretében, azokat a meglévő létesítménnyel, illetve terveivel összevetve lehet megállapítani.” *Az átépítéshez/átdolgozáshoz az összes korábbi létesítési/átépítési fázisban keletkezett olyan tervek szerzői jogi jogosultjaitól engedélyt kell kérni, amelyeket az átépítés/átdolgozás érint.* E szerzői jogosultakat a tervek keletkezésének időpontjában hatályos szerzői jogi szabályok alapján kell megállapítani (lásd fentebb, a szerző/szerzői jogi jogosult kérdésköre alatt). *„Az engedély/hozzájárulás arányos, a jóhiszeműség és tisztesség követelményeinek megfelelő díjazást tartalmazó ajánlat esetén nem tagadható meg.* Az építészeti (funkcionális) művekre kialakult bírói és szakértői gyakorlat egyértelmű. A szerző nem akadályozhatja meg a tulajdonjog rendeltetésszerű gyakorláshoz nélkülözhetetlen műfelhasználást” (lásd a fentebb már idézett bírói döntéseket). A legfrissebb publikált bírói döntést a szakvélemény maga is idézi: „Az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni.”¹¹⁶

Lényeges az átdolgozási jog és az átdolgozott mű felhasználásának az engedélyezésével kapcsolatban a véleményt kiegészítő, SZJSZT-19/2012/2 sz. véleményben kifejtett álláspont. „Az átdolgozás származékos közös művet eredményez, szemben az eredeti közös művekkel (Sztj. 5. §). Ez más szóval azt jelenti, hogy az eredeti szerző és az átdolgozó között – szemben a kérdésekben feltételezett állapottal – nem keletkezik jogközösség. A szerző és az átdolgozó

¹¹⁴ SZJSZT-14/2006: i. m. (113), ad 1 és 2.

¹¹⁵ SZJSZT-19/2012 – A B. integrált rekonstrukciójával kapcsolatos szerzői jogi kérdések; SZJSZT-19/2012/2 – A P. rekonstrukciójával érintett szerzői jogokra vonatkozó korábbi szerződések értelmezése; SZJSZT-05/2013 – Uszoda fejlesztésével kapcsolatos szerzői jogi kérdések; SZJSZT-07/2013 – Tervdokumentáció átdolgozása; SZJSZT-11/2013 – Tervdokumentáció átdolgozása.

¹¹⁶ BDT2010. 2329.

nem együttes jogosultak, mint az eredeti közös mű szerzői, *hanem külön-külön, egymástól függetlenül jogosultak az átdolgozott mű felhasználási engedélyének a megadására.*”

Az előzőre rimelő ügyben (uszodafejlesztés)¹¹⁷ a tényállás annyiban különbözött, hogy nem volt kész, átépíteni szándékozott létesítmény. A tervek – értelemszerűen szerzői művek – elkészültek, és elkészült a létesítmény cölöpalapozása, amely – eltérően a fentebb említett tipikus tartószerkezettől – szerzői mű. „Az uszoda cölöpalapozása során végzett konstruktív tervezés, a környezeti körülmények alapos figyelembevétele és az ennek alapján kidolgozott műszaki megoldás eredménye egy egyéni, eredeti mű, mely építőművészeti alkotás azonosítható részeként részesül szerzői jogi védelemben.”¹¹⁸ A megbízó nem kívánta követni az eredeti terveket, és így felvetődött az a kérdés is, hogy megilleti-e az átdolgozás során az elkészült mű = cölöpalapozás megsemmisítésének a joga. „Az eljáró tanács az uszodafejlesztés nemzetgazdasági szempontból kiemelt beruházássá nyilvánítása, valamint a joggyakorlatra tekintettel úgy látja, hogy az alapozás tulajdonosa élhet a tulajdonosi jogaival, s a cölöpalapozást jelenlegi formájában, illetve módosításokkal funkcionális részként ’beleépítheti’ az új uszodába, illetve jogosult az alapozást egészében elbontani, avagy lefedni (gyakorlatilag megsemmisíteni), vagyis eltekinteni az alapozás funkcionális szereppel való felruházásától.”¹¹⁹ *A szakvélemény egyébként kiváló tükre a teljes idevágó, a tulajdonos és a szerző(i) jogosult) viszonyát az átépítés/megsemmisítés kapcsán meghatározó szakértői¹²⁰ és bírói gyakorlatnak is.*¹²¹

Közbeszerzési eljárás céljára készült részletes tendertervek felhasználásának (átdolgozásának) a kérdése vetődött fel az SZJSZT-04/2010 sz. ügyben. Az ügy sajátossága, hogy a tenderterv szerzői jogi értelemben vett felhasználása elsősorban nem egy másik tervműben, hanem közvetlenül a megépítése/kivitelezése (többszörözés) során valósult meg. „Felperes úgy nyilatkozott a perben, hogy építészeti kiviteli tervdokumentáció nem készült, csak szakági kiviteli tervek, mert az építész tendertervek olyan mélységűek voltak, hogy azok alapján minden szükséges építészeti anyag beszerezhető, a kivitelezés elvégezhető volt. Felperes a kivitelezés során a liftakna méretét megváltoztatta, továbbá az építési engedélyezéstervdokumentáció oltóvízellátásra és a fali tűzcsapok létesítésére vonatkozó fejezetét újratervezte”. A jogsértést tehát egyrészt engedély nélküli többszörözés, másrészt pedig szintén engedély nélküli átdolgozás útján követték el.

¹¹⁷ SZJSZT-05/2013: i. m. (115).

¹¹⁸ SZJSZT-05/2013: i. m. (115), 22. bek.

¹¹⁹ SZJSZT-05/2013: i. m. (115), 41. bek.

¹²⁰ Hivatkozások az SZJSZT-1/2006: i. m. (112) és SZJSZT-19/2012: i. m. (115) ügyre: SZJSZT-05/2013: i. m. (115), 7., 12. lj. 52. bek.

¹²¹ L. SZJSZT-05/2013: i. m. (115) 51. bek.: BH 2005. 427., Pf IV. 24712/2001/6. BDT2010. 2329.

5.4. Felhasználási jog átengedése – jogátruházás

Noha kifejezetten e kérdésben csak néhány szakvélemény¹²² foglalt állást, mégis szükségesnek tartjuk egy külön alcím alatt megemlíteni. A kérdés az, hogy egy tudottan közbeszerzési célra, a beruházás kérdésében döntést hozó, illetve az ajánlatkérő számára elkészített tanulmányterv felhasználási joga átengedhető-e a közbeszerzési verseny nyertesének azzal a céllal, hogy a nyertes annak alapján készítsen engedélyezési és kiviteli tervdokumentációt. A szerződésbe azt a nem egyértelmű kikötést iktatták be a felek, hogy „a megrendelő a szolgáltatást csak a jelen szerződésben meghatározott célra, a beruházási döntéshozatalhoz, a döntéshozók (sic!) körében használhatja fel”.¹²³ Az ügy sajátossága az volt, hogy a megkereső sem az egész szerződést, sem a tanulmánytervet nem bocsátotta rendelkezésre. Az eljáró tanács álláspontja világos: a kiindulás az, hogy a felhasználási jog csak kifejezett kikötés alapján engedhető át harmadik személynek, és a felhasználási szerződést kétség esetén a szerző (= szerzői jogosult, vö. Szjt. 106. §) javára kell értelmezni. „A Ptk. 207. § (1) bekezdése értelmében 'A szerződési nyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett.' ... a szerződési rendelkezés – amennyiben a szerződés nem ismert rendelkezései ennek nem mondanak ellent – úgy értelmezendő, hogy a tanulmánytervek (akár mint műszaki létesítmény tervei, akár mint szakirodalmi művek, akár mint egyik kategóriába sem tartozó szellemi alkotások) csak a beruházásról szóló döntés meghozatalához használhatók fel, csak a megrendelő (beruházó) által, azok harmadik személynek rendelkezésére nem bocsáthatóak. Ezt a szerződéses kikötést tehát megsérti a beruházónak a megkeresésben írt azon magatartása, miszerint a tervek vonatkozóan harmadik személynek (például a közbeszerzési eljárásban nyertes ajánlattevőnek) felhasználási jogot enged.”¹²⁴ Felvetődik a tényállás továbbgondolásával az a hipotetikus kérdés, hogy ha a tanulmánytervet a beruházási döntéshez akként használta volna fel a megrendelő, hogy azt a saját ajánlatkéréséhez mellékelte volna azzal, hogy a tanulmányterv ötleteit bármelyik pályázó hasznosíthatja, történt volna-e szerződésszegés. Ekkor ugyanis a beruházási döntéshez használták volna fel a tanulmánytervet, és nem a mű, hanem a védelem alatt nem álló ötletek felhasználására hívott volna fel az ajánlatkérés.

A jogátruházás és a felhasználási jog viszonya, a felhasználási jog megengedhető terjedelme néhány érdekes aspektusát elemzi az SZJSZT-15/2010 sz. vélemény. Állami támogatással megvalósítani szándékozott beruházás kivitelezésére közbeszerzési eljárást bonyolított le az ajánlatkérő. A támogatási szerződés előírta, hogy milyen széles terjedelmű felhasználá-

¹²² SZJSZT-30/2006 – Ipari beruházásokhoz készített tervek felhasználása; SZJSZT-15/2010 – Építészeti alkotás engedélyezési tervének felhasználása kivitelezési terv elkészítésére és a felhasználási engedély terjedelme támogatási szerződés részét képező általános szerződési feltételek alapján.

¹²³ SZJSZT-30/2006: i. m. (122), I.

¹²⁴ SZJSZT-30/2006: i. m. (122), III.

lási jogot szükséges szereznie az ajánlatkérőnek (megrendelőnek) a támogatás elnyeréséhez. E kikötést tükröztette az ajánlatkérő az ajánlati felhívásban. A jogszerzés terjedelmét a tervező aggályosnak tartotta, ezt „a szerzői jogról történő lemondásnak”, a szerzői jog engedményezésének tekintette. A támogatási szerződés alapján a felhasználási jog keretében az ajánlattevőnek átdolgozási jogot kellett engednie a megrendelőnek, a létesítmény tulajdonosának, a jog harmadik személynek átengedhető volt, valamint időben és területre nézve nem tartalmazott korlátozást. A tervező érdek-képviselői szerve a szélesnek tartott terjedelmű felhasználási jog kikötését tisztességtelen általános szerződési feltételnek tekintette.¹²⁵ A kifogásolt kikötés szerint: „a szerzői jogi védelem alá eső terveken a Megrendelő területi korlátozás nélküli, kizárólagos és harmadik személynek átadható felhasználási jogot, valamint átdolgozásra való jogot szerez.” Az eljáró tanács világosan levezette a szakvéleményben, hogy a kikötés nem jogátruházást, csupán az Szjt. által lehetővé tett, olyan széles terjedelmű felhasználási jog megszerzését írja elő, amely gyakorlatilag csak Magyarország területére szóló, és csak a megvalósítás idejére értelmezhető felhasználási engedélyt/jogot jelent. A harmadik személynek való átengedhetőség a tulajdonjog esetleges átruházásához/átszállásához illeszkedő kikötés. Az átdolgozás engedélyezésére vonatkozó megállapodással pedig a felek az épület jövőbeli hasznosítása során a tulajdonjog és a szerzői jog esetleges összeütközésének esetére adnak megoldást. „E rendelkezés pedig összhangban áll a tulajdonjog és a szerzői jog ütközése tárgyában fennálló, töretlen bírói gyakorlattal.” „Az eljáró tanács álláspontja szerint az épület átépítéséhez a megrendelő (állami egyetem) rendeltetésszerű használathoz fűződő jogszerű tulajdonosi magánérdeke (amely – lévén állami felsőoktatási és egészségügyi intézményről szó – összefonódik a közérdekkel) és általában véve is társadalmi igény fűződik, amellyel szemben a szerzői jog indokolatlan gyakorlása, az engedély alapos ok nélküli megtagadása rendeltetésellenes joggyakorlásnak minősülhet.” Ha az átdolgozási jogát a tulajdonos úgy gyakorolja, hogy az joggal való visszaélést valósít meg, vagy sérülne az építész tervező integritási joga, a tervező bíróság előtt érvényesíthetné az igényét.

Befejező gondolatok

Az írás nem tárgyalta az összes építési, műszaki alkotást érintő szakvéleményt. A válogatás a leggyakrabban előforduló ügýptípusokra irányult. Így nem szentel a munka teret a szerzői-jog-sértés jogkövetkezményeinek, mert a vagyoni szankciók (kártérítés, gazdagodás) mértékéről a testületnek nem lehet érdemi mondanója. Ez nem szerzői jogi szakkérdés. Noha több ügyben érkezett és érkezik kérdés arra nézve, hogy milyen összegben lenne indokolt a jogsértő gazdagodását megtéríteni (ha a gazdagodás az elmaradt jogdíjban áll), vagy milyen összegben indokolt megállapítani a kártérítés ezen elemét (elmaradt haszon = elma-

¹²⁵ Egy szerződési kikötést csak bíróság minősíthet tisztességtelennek.

radt szerzői jogdíj), e kérdések elől a testületnek indokolt általában kitérnie, nincs ugyanis viszonyítási alapja. Ha a megkeresés megjelöl egy konkrét összeget/számítási módot annak forrásával együtt, akkor a testület addig elmehet, hogy az összeg reális vagy eltúlzott voltáról állást foglaljon (olyan jogsértés esetén, ahol rendelkezésre áll az elmaradt szerzői jogdíj meghatározására közös jogkezelési jogdíjközlemény – ez nem áll az építészeti alkotásokra – a testületnek van kiindulási pontja a jogsértő gazdagodása mértékének a megállapítására).

Ha visszatekintünk a múltra is, a mait megelőző szerzői jogi törvények, különösen az 1969-es törvény szakértői gyakorlatára, megfigyelhető egy következetes, mondhatni töretlen szemlélet, amely nem mutat elfogultságot sem a szerzők, sem a megrendelők/tulajdonosok irányában. A judikatúrával együtt szemlélve egyensúlyra törekvőnek és az egyensúlyt tartónak is minősülnek az áttekintett vélemények. Ezt jól bizonyítják a védelem tárgya körében formált vélemények, amelyek szépen – jól indokoltan – megoszlanak a „mű”/„nem mű” minősítés között. Ahol pedig a törvény változott a korábbi szabályhoz képest, így például az integritási jog körében,¹²⁶ ott még inkább megfigyelhető az egyensúly kényes keresése (pl. homlokzat is átépíthető a rendeltetésszerű joggyakorlás körében, az átdolgozási engedély nem tagadható meg értékarányos ellenérték felajánlása esetén, a lebontással szemben nem nyújt a szerzői jog védelmet.)

Érdekes és egyben szomorú jelenség, hogy csaknem huszonöt évvel a piacgazdaság bevezetése után még mindig nem halmozódtak fel az érintett vállalkozások körében azok a nélkülözhetetlen ismeretek, azaz nem alakult ki az a jogi kultúra, tudatosság, amely szükséges ahhoz, hogy a szerződések

- a szerzőt a vállalkozásától élesen megkülönböztessék,
- egyben rendelkezzenek a szerző és a vállalkozása között a jogok vagyoni forgalmáról, azaz olyan helyzetbe hozzák a vállalkozást, hogy az jogszerűen köthesse felhasználási szerződést, vagy utaljanak arra, hogy ilyen rendelkezés megtörtént (és ez megfelelő okirattal alátámasztható is legyen!),
- a tevékenységi (tervezési) szolgáltatást megfelelően elkülönítsék a jogok forgalmától (a kellően körülírt felhasználási jog átengedésétől),
- a felhasználási jog átengedéséhez a kikötött ellenérték megfelelő részét hozzárendeljék.

Az írás szerzője reméli, hogy mire sor kerül a szerzői jogi szakvélemények következő jogirodalmi értékelésére, a helyzet jó irányba fog változni.

¹²⁶ Eltekintünk a szerzői jogi törvény 2013-as, szakmai szempontból semmivel sem indokolható módosításától, amely az integritási jog hatályát a „visszaélés”-ben álló magatartásokra is kiterjesztette, és amelynek még nincs sem szakértői, sem bírói gyakorlata.

SZOFTVEREK SZERZŐI JOGI VÉDELME A GYAKORLATBAN

A számítógépi programalkotásokkal kapcsolatos hazai jogfejlődésnek megágyazó szakvélemény¹ idén már 41 éves. A Szerzői Jogi Szakértői Testület (SZJSZT) álláspontját kidolgozó szakértők valószínűleg nem sejtették, hogy megállapításaik fél évszázaddal később is ennyire pontosak lesznek, annak ellenére, hogy a digitális technika térnyerésével komplett technikai forradalom zajlott le a világban 1973 óta.

Mára a szoftveripar a világ gazdaság fontos részévé vált, a világ legnagyobb árbevételű vállalatait listázó Fortune Global 500-as listáján az IT-szektor képviselői közvetlenül az energetikai és autópári óriásokat követik. A szoftverek mindennapjaink részévé váltak akkor is, ha többségükről nem szerzünk tudomást.

Az elmúlt néhány évben a jogviták feloldásában közreműködő bíróságok, szakértő tanácsok egyre érzékenyebb ceruzával rajzolják körbe a szerzői jog határait, lehetővé téve a jogosultak és a felhasználók közötti egyensúly megtalálását. A közelmúlt ebből következően nem a szerzői jog bővüléséről, épp ellenkezőleg, a kizárólagos jogok ésszerű korlátok közé tereléséről szólt. Ez a tanulmány – igazodva a kötet céljához – azokra a témákra koncentrál, amelyek a gyakorlati szakemberek számára segítséget nyújthatnak annak megítélésében, hogy a szoftverfejlesztés mely szegmensei szorulnak ki a szerzői jogi oltalom keretei közül. Az írás hangsúlyosan nem kíván a szoftverekkel kapcsolatban felmerült valamennyi jogi kérdésre kitérni, mint ahogyan nem foglalkozik a szerzői jog általános kérdéseivel sem.

1. A funkcionalitás szerzői jogi védelme

Az ötlet és az elv hagyományosan nem tárgya a szerzői jogi oltalomnak, ennek kifejezett rögzítésére mégsem volt igény mindaddig, amíg a szoftverek helyet nem követeltek maguknak a nemzetközi és a közösségi jogban. A Berni Unió Egyezmény (BUE) a mai napig nem tartalmaz olyan szabályt, amely kifejezetten kizárná az ötletek és elvek szerzői jogi oltalmát, de erre nincs is szükség. Valamennyi iránymutató kommentár² egyetért ugyanis abban, hogy ilyen kifejezett rendelkezés hiányában is levezethető a BUE 2. cikkének szövegéből, hogy az ötletek és elvek nem állhatnak szerzői jogi oltalom alatt.

¹ SZJSZT-2/1973 szakvélemény, in: A Szerzői Jogi Szakértői Testület szakvéleményeinek gyűjteménye I.; válogatta és szerkesztette, valamint a bírósági ítéletek szövegét kiegészítette: dr. Messik Márta, Budapest, 1981.

[Valamennyi, az írásban említett vagy tárgyalt szakvélemény a száma (ügyszám/négyjegyű évszám) szerinti kereséssel megtalálható a <http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/szjszt/kereses.html> honlapcím alatt – a szerk.]

² Például Ficsor Mihály: Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms. WIPO, 2003; Sam Ricketson, Jane Ginsburg: International Copyright and Neighbouring Rights. Oxford University Press, 2006.

Mióta azonban a szoftverek jogi oltalmáról előbb az Európai Unió,³ majd a nemzetközi közösség⁴ rendelkezett, az ötletek és elvek kizárására vonatkozó normák megszokottá váltak a szerzői jogi rendelkezések között. Ennek oka egyértelműnek tűnik: a szerzői jog hagyományos tárgyaihoz, az irodalmi, művészeti és tudományos művekhez képest a szoftverek kereskedelmi sikere az esetek jelentős részében inkább múlik azon, miként sikerült a használók meglévő vágyait felmérni, mint azon, hogy a szoftvert a programozó – szakmai szemmel nézve – milyen alapossággal, milyen „szépen” írta meg. A szoftver sikere tehát inkább a megoldandó feladat feltárásán (az „ötleten”), mint a tényleges megoldáson (a védett művön) nyugszik. Mivel továbbá egyes szoftverek kereskedelmi értéke – kevés kivételtől eltekintve – össze sem vethető az irodalmi, művészeti, tudományos művek esetében hordozott értékkel, ezért elkerülhetetlen volt a kérdés önálló szabályozása.

Komoly szakmai felkészültséget, magas szintű kreativitást igényel annak a feltérképezése, hogy az élet, a gazdaság mely területén van szükség szoftveres támogatásra, mint ahogyan annak a felmérése is, hogy adott területen belül milyen konkrét funkciók szolgálnák a használók igényeit a legjobban. A tanulmány elején már említett 1973-as SZJSZT-szakvélemény e tevékenységet a következőképp fogalmazta meg: „az elektronikus számítógépi kezelésre alkalmas feladat feltárása”. A leírás ma is pontosnak tűnik, legfeljebb – a technikai fejlődés okán – az „alkalmasság” helyett ma már sokkal inkább az üzleti célszerűséget vizsgálánk. Ebből is látható, hogy a kidolgozás során gyakran nem vagy nem elsősorban a programozóknak van kezdeményező, ötletadó szerepük, hanem a fogyasztók vágyaira rezonáló üzletembereknek.

Alapvetően a fenti megfontolások vezettek ahhoz, hogy előbb a szoftverirányelvben,⁵ majd részben erre reagálva a TRIPS-megállapodásban, majd a WCT-ben megjelentek azok a rendelkezések, amelyek kifejezett rendelkezéssel zárják ki az ötleteket és elveket a védett tárgyak közül.

Szerzői jogászok között ma már közhelyszerű annak említése, hogy a szoftver ún. funkcionális mű, vagyis elsődleges célja nem valamilyen esztétikai élmény nyújtása (lásd művészeti alkotások), esetleg tudományos álláspont kifejtése (lásd tudományos művek), hanem a számítógép egyes alkotórészei, továbbá a számítógép és használója közötti kapcsolat megteremtése. A számítógép használata azonban nem öncélú, minden esetben valamilyen meghatározott funkció elérése érdekében használjuk a szoftvert, legyen szó szövegszerkesztésről, játékról vagy tervezésről. E funkció adja a program lényegét, ennek kiszolgálására hozzák azt létre, részben e funkció adja a szoftver kereskedelmi értékét. A szoftveres cé-

³ Az Európai Tanács irányelve a számítógépi programok védelméről (91/250/EGK).

⁴ A GATT keretében megkötött, a szellemi tulajdon-jogok kereskedelmi vonatkozásáról szóló egyezmény (TRIPS – 1994), továbbá a Szellemi Tulajdon Világszervezetének Szerzői Jogi Szerződése (WCT – 1996).

⁵ A Tanács irányelve a számítógépi programok jogi védelméről (91/250/EGK). Jelenleg az irányelv kodifikált változata hatályos: az Európai Parlament és a Tanács 2009/24/EK irányelve a számítógépi programalkotások jogi védelméről.

geknek ezért az áll az érdekükben, hogy saját termékükkel részben vagy teljesen azonos funkciókat ellátó programok lehetőleg minél kisebb számban legyenek megtalálhatóak a piacon. Nézőpontot cserélve, más szoftveres vállalkozások mindeközben olyan termékek készítésében érdekeltek, amelyek a konkurens szoftverek valamennyi hasznos funkciójával rendelkeznek, ezzel lehetővé téve a használók számára a programok közötti könnyű váltást. Az üzleti érdekek közötti konfliktusok nem ritkán a tárgyalóteremben értek véget az elmúlt években, hiszen számos olyan jogérvényesítési eljárás indult Magyarországon, illetve az Európai Unió területén, amelyben egy szoftver jogosultja arra tett kísérletet, hogy termékének funkcionalitására kiterjessze a szerzői jog által biztosított monopóliumot.

A szerzői jog azonban nem korlátlan monopólium, célja csupán az egyéni kifejezőmód védelme, amely azonban nem vezethet a technikai fejlődés korlátozásához.

Az Európai Bíróság (EUB) iránymutató döntésének⁶ alapjául szolgáló ügy felperese az SAS Institute Inc. volt, amely a világ egyik legnagyobb analitikai szoftvereket gyártó vállalkozása. Az SAS Institute működése során olyan rendszert hozott létre (SAS-rendszer), amely lehetővé teszi a felhasználók számára a gazdasági tevékenységükre vonatkozó üzleti adataik kezelését. E rendszer fontos alkotóeleme, hogy az SAS Institute az általa kidolgozott nyelven (SAS-nyelv) lehetővé teszi olyan programok (scriptek) készítését, amelyek a felhasználó igényeihez igazítják az adatok tárolását, feldolgozását.

Az alapügy alperese a World Programming Ltd. (WPL) volt, amelynek célja egy olyan helyettesítő termék piacra dobása volt, amely lehetővé teszi az SAS-nyelven írt alkalmazások futtatását. A fejlesztés során kialakították a World Programming System elnevezésű rendszert, amely funkcionalitásával a lehető legteljesebb mértékben követte az SAS-rendszert. Az alapügy tényállása szerint a WPL azonban nem fért hozzá az SAS-rendszer forráskódjához, ezért fel sem merült, hogy a WPL az SAS-program forráskódját lemásolta volna.

Az EUB-nek abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy a szoftverirányelv értelmében nem minősül-e szerzői jogi jogsértésnek egy program funkcionalitásának lemásolása.

Az EUB ítéletében abból indult ki, hogy a szoftverirányelv⁷ – e tekintetben – a számítógépi programalkotás kifejezési formáit oltalmazza. Mivel ugyanakkor a szoftverirányelv nem igazít el abban a kérdésben, hogy mit kell a szoftver kifejezési formájának tekinteni, erre a kérdésre az EUB-nek kellett a választ megtalálnia. Az EUB álláspontja szerint csupán az tekinthető egy szoftver kifejezési formájának, amelynek többszörözése magának a számítógépi programnak a többszörözését is eredményezi. Kétségtávolú ilyen tényező a fejlesztő által írt forráskód és az ebből létrehozott bináris kód (tárgyi kód),⁸ ezzel szemben azonban

⁶ SAS Institute Inc. kontra World Programming Ltd. (C-406/10): http://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/TXT/PDF/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2012.174.01.0005.01.HUN.

⁷ Bár az ítéletben az EUB a 91/250/EGK irányelvre hivatkozik, ezzel azonos eredményre vezetett volna, ha az ítéletet a Bíróság a szoftverirányelv kodifikált változatára (2009/24/EK) alapozza.

⁸ A forráskód az a szerkesztett szöveg, amelyet a programozó a szoftver megalkotása során készít, a tárgyi kód pedig a forráskódból „fordított” azon változat, amelynek feldolgozására a számítógép képes.

a szoftver funkcionalitásának lemásolása nem magának a programnak, hanem csupán a program valamely elemének a többszörözését eredményezi.

A funkcionalitás szerzői jogi védelmét jól mutatja egy, a szakirodalomban és az SZJSZT szakvéleményeiben visszatérően idézett angol eset⁹ is, amelynek felperese a Navitaire Inc, alperese pedig az EasyJet Airline Co. volt. A tényállás szerint az EasyJet repülőjegyei értékesítésére a Navitaire által kifejlesztett OpenRes rendszert használta, ami lehetővé tette számára a papíralapú jegyek kibocsátása nélküli helyfoglalást és értékesítést. Az EasyJet az együttműködést megszakítja – egy fejlesztőcég, a BulletProof Technologies Inc. bevonásával – az OpenRes funkcióival azonos rendszert fejlesztett ki eRes néven, miközben a tényállás szerint az EasyJet nem ismerhette meg az OpenRes forráskódját. A keresetlevélben a Navitaire azt állította, hogy az EasyJet megsértette szerzői jogát egyebek mellett azzal, hogy programjával azonos funkcionalitású programot készített. Az eljáró angol bíróság ítéletében azt állapította meg, hogy szoftverek esetében még a teljes funkcionális azonosság sem igazolja önmagában a szerzői jogok megsértését, mivel a megvalósított funkciók – vagy szélesebben értelmezve az „üzleti logika” megvalósított elemei – csupán az ötlet szintjén állnak mindaddig, amíg megvalósításukra több elvi lehetőség áll nyitva a szerzők számára.

Az SZJSZT szakvéleményeiben a szoftverek funkcionalitása kapcsán egységes – és a fentiekkel lényegében azonos elven nyugvó – gyakorlat alakult ki abban a tekintetben, hogy a programok önálló védelme akkor is megállapítható, ha két vagy több számítógépi program funkcionalitását tekintve nagyfokú hasonlóságot vagy akár azonosságot mutat, feltéve, hogy a későbbi program nem tekinthető a korábbi program szolgálai másolatának, vagyis az a szerző saját szellemi alkotása. Az SZJSZT több eseti döntésében is hangsúlyozta, hogy nem látja akadályát annak, hogy több szoftver annak ellenére is önálló védelmet élvezzen, hogy azonos üzleti logikát valósít meg, vagy azonos funkciókkal rendelkezik. Különösen igaz ez azokban az esetekben, amikor a szoftver szerzőjének szabadságát jogszabályok, szakmai normák, megrendelői elvárások, esetleg a meglévő rendszerekhez való igazodás kényszere korlátozza. Ilyen esetekben a megvalósítandó funkciókat a programozó nem szabadon állapítja meg, e körben az említett paraméterek által felállított, meglévő korlátokhoz igazodik. A gyakorlatban ez tapasztalható például a banki szoftverek esetében, hiszen ezeknek a programoknak nemcsak a pénzügyi, számviteli jogszabályokhoz, hanem az állami felügyelet által meghatározott követelményekhez is igazodniuk kell, amiből – a funkcionalitás vonatkozásában – gyakran igen nagy fokú hasonlóság következik. Ez a hasonlóság azonban önmagában még nem akadályozza a szoftver önálló védelmét, ha az a programozó saját szellemi alkotásának az eredményét jelenti.

A funkcionalitásra vonatkozó szerzői jogi korlátot alátámasztja a szoftverirányelv 5. cikk (3) bekezdése, és azzal összhangban az Szt. 59. § (3) bekezdésének azon rendelkezése is, amely kifejezetten lehetővé teszi a program tanulmányozását abból a célból, hogy a prog-

⁹ Navitaire Inc. vs. EasyJet Airline Company and BulletProof Technologies Inc., case number: HC02 C01268: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2004/1725.pdf>.

ram jogszerű felhasználója a program működésének alapjául szolgáló elgondolást vagy elvet megismerje. Kiemelendő ugyanakkor, hogy – a szoftverirányelv 6. cikk (2) bekezdés c) pontjából és azzal összhangban az Szjt. 60. § (2) bekezdés c) pontjából következően – még a program jogszerű használója sem fejtheti vissza (dekompilálhatja) a szoftvert csupán abból a célból, hogy az ennek során szerzett információkat egy hasonló program elkészítéséhez használja fel. A programok visszafejtésére ugyanakkor jellemzően nincs is szükség, hiszen – mint arra fentebb már utaltunk – a szoftverek üzleti értékét sokkal inkább a kidolgozott funkciók, mint az azok megvalósítása során alkalmazott egyedi megoldások adják, miközben pusztán a funkciók feltárásához nincs szükség a szoftver visszafejtésére.

A fentiek tehát akként foglalhatóak össze, hogy önmagában a szoftverek üzleti logikája, funkcionálitása nem áll szerzői jogi védelem alatt, ebből következően pedig a szerzői jog nem alkalmas az olyan konkurens termékek piacra lépésének megakadályozására, amelyek csupán funkcionálisuk alapján vethetőek össze.

2. A grafikus interfész szerzői jogi védelme

A szoftvereket a használók elsősorban vizuális megjelenésük, vagyis a grafikus felhasználói felület alapján azonosítják. Érthető ez, hiszen a grafikus felület jelenti azt az interfészt, amely lehetővé teszi az adatok bevitelét, utasítások kiadását, eredmények leolvasását, vagyis amely lehetővé teszi a program és használója közötti interakciót. Igaz ez akkor is, ha a szoftveres funkciók jelentős részét (például a mentés folyamatát) a fejlesztők grafikus eszközökkel egyáltalán nem jelenítik meg, de ipari környezetben az sem tekinthető rendkívüli eljárásnak, ha egyáltalán nem biztosítanak grafikus felületet egy szoftvernek.

A számítógépi programalkotások vizuálisan sok esetben jelentős mértékben hasonlítanak egymásra, hiszen az adatok csoportosítását, az egyes funkciók aktiválására szolgáló utasításokat vagy az azok beállítására vonatkozó grafikus elemeket szándékosan hasonlóra készítik a gyártók. Ennek oka, hogy a grafikai hasonlóság megkönnyíti a konkurens programok közötti váltást, az ismerős grafikai elemek miatt pedig egyes funkciók használata szinte magától értetődővé válik.

Az EUB egy előzetes döntéshozatali eljárás¹⁰ keretében foglalkozott a programok vizuális elemeinek védelmével. Az alapügy tényállása szerint a cseh Bezpečnostní softwarová asociace, a szoftver-előállítók érdekképviselőivel foglalkozó BSA (Business Software Alliance) cseh tagja a számítógépi programok egyes vagyoni jogait felölelő közös jogkezelést kívánt bevezetni Csehországban, amely tevékenység a programok grafikus felhasználói felületét is érintette volna. A közös jogkezelés bevezetésére irányuló kérelmet a hatáskörrel rendelkező kulturális miniszter megtagadta, mondván, a cseh nemzeti jog a számítógépi programalkotások vonatkozásában csak a forrás- és tárgyi kódok védelmét biztosítja, és

¹⁰ Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany kontra Ministerstvo kultury (C-393/09): http://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/TXT/PDF/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2011.063.01.0008.01.HUN.

nem biztosít ilyen védelmet a grafikus interfésznek. A közigazgatási határozat felülvizsgálatát végző bíróság ezt követően kért előzetes döntéshozatalt az Európai Bíróságtól – egyebek mellett – abban a kérdésben, hogy a programok vizuális megjelenítésére kiterjed-e a szoftverirányelv által biztosított védelem.

Az EUB ítéletében abból indult ki, hogy a szoftverirányelv tárgyi hatálya a számítógépi program „bármely formában történő kifejezésére” vonatkozik. Ebből következően az EUB-nek azt kellett vizsgálnia, hogy a program grafikus felülete a program kifejezésének minősül-e.

Az EUB számára a legnagyobb nehézséget talán az okozta, hogy a szoftverirányelv nem határozza meg a szoftver fogalmát. Az EUB a helyzetet az irányelv történeti elemzésével oldotta meg, figyelembe véve az irányelv elfogadását célzó bizottsági javaslat szövegét is, amelynek alapján arra következtetett, hogy a Bizottság célja olyan „írásos elemek” védelme volt, amelyek a számítógépi programok alapját képezik, vagyis a cél alapvetően a forráskód és a tárgyi kód oltalma volt. Bár az EUB nem említi, tudható, hogy a Bizottság levezetése alapvetően a BUE azon általánosan elfogadott értelmezésén alapult, amely a szoftvert épp annak szöveges változata (lásd forráskód) alapján tartotta irodalmi műként védhetőnek. Az EUB ítélete szerint ezt a levezetést támasztja alá a számítógépi programok védelmét nemzetközi szinten kimondó dokumentum, a TRIPS-megállapodás a szellemi jogok védelmével foglalkozó 1. C) mellékletének 10. cikke is, amely a védett formák között kifejezetten a forrás- és tárgyi kódot említi.

Az EUB ítélete szerint továbbá a szoftverek esetén a szerzői jogi védelem célja speciális, eltér a többi műfajtól. Míg ugyanis a „hagyományos” műfajok esetében a védelem célja az emberek érzékszervei által feldolgozható hasznosítási módok monopolizálása, a szoftverek esetében a védendő érték a szoftver által megoldott feladat, és a védelem is csupán ezzel összhangban illeti meg a szoftvert. Ebből következően a szoftvernek azon kifejezési formái állhatnak csak védelem alatt, amelyek többszörözése lehetővé teszi, hogy a program ellássa azt a feladatot, amely miatt azt létrehozták. Ezt az értelmezést támasztja alá – az EUB szerint – az is, hogy a szoftverek előkészítő dokumentációját akkor helyezi védelem alá a szoftverirányelv, ha az említett dokumentáció annak jellegénél fogva lehetővé teszi a program létrehozását. Más szóval az EUB említett döntésével megerősítette azt a korábbi elvet, mely szerint a programnak azon kifejeződései állnak védelem alatt, amelyek többszörözése magának a programnak a lemásolásához vezet.

Az EUB a fentiekből arra következtet, hogy a grafikus felhasználói felület nem áll a szoftverirányelv tárgyi hatálya alatt, mivel annak többszörözése nem eredményezné a program többszörözését. A grafikus felhasználói felület ugyanis nem maga a program, hanem annak csupán a szoftver használatát megkönnyítő része.

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy az EUB nem azt mondta ki, hogy a program grafikus felülete nem állhat szerzői jogi oltalom alatt, csupán annyit rögzített, hogy a szoftverirányelv által biztosított védelem nem terjed ki arra. Emellett vagy ettől függetlenül a vizuális inter-

fész vizuális műként védelem alatt állhat, ha megfelel a képzőművészeti alkotások védelmére meghatározott feltételeknek.

Az elmúlt években több olyan SZJSZT-szakvélemény is készült, amely – összhangban az EUB fenti ítéletével – megerősíti, hogy önmagában a grafikus interfészek nagyfokú hasonlósága okán még nem lehet megállapítani a szoftveres jogok megsértését. Az egyik iránymutató szakvélemény¹¹ során az eljáró tanácsnak arról kellett állást foglalnia, hogy önmagában az a tény, hogy két zeneszerkesztő program lényegében azonos grafikus interfészt kapott, megállapíthatóvá teszi-e a szerzői jogok megsértését, feltéve, hogy a második program alkotója egyébként nem kért engedélyt a grafikus elemek átvételéhez. Ehhez nagyon hasonló ügyet vizsgált a szakértői testület pár évvel később,¹² amikor az eljáró tanácsnak egyebek mellett azt kellett vizsgálnia, hogy két iskola-egészségügyi szoftver lényegében azonos grafikai megoldása önmagában elegendő-e a szerzői jogok megsértésének a kimondásához.

Az eljáró tanácsok az említett vizsgálatok során arra mutattak rá, hogy a szoftverek grafikáját igen nagy mértékben az elérendő funkciók határozzák meg. Az is kimutatható, hogy a szoftveres grafikát jól látható „divatok” vezérlik, aminek a hatására az egyébként különböző célt szolgáló szoftverek is nagymértékben hasonló grafikát kapnak, melynek központi elemei a szerkesztőablak, az ikonok, a menüsorok és az eszköztárak. Az is kimutatható továbbá, hogy az egyes elemeket (pl. ikonokat, nyomógombokat) elsősorban a szerkesztőablak köré szervezik annak érdekében, hogy a képernyőn végbemenő változások nyomon követhetővé váljanak a használók számára.

Az alkalmazott grafika továbbá nagymértékben alkalmazkodik azokhoz az adatokhoz, amelyeket a megvalósítandó funkciók használatához meg kell jeleníteni. Ha például a képernyőn nagy mennyiségű adatot kell megjeleníteni, úgy a grafika hangsúlyos feladatává válik, hogy az adatok közötti logikai kapcsolatot a használó számára vizuálisan is megjelenítse, amiből állandósuló adat- és funkciócsoportok következnek. A grafika továbbá igazodik a képernyőn megjelenő adatmennyiséghez is: minél több adatot kell a monitoron megjeleníteni, annál kevesebb grafikai elemet alkalmaznak a fejlesztők annak érdekében, hogy a vizuális megjelenés ne vonja el a figyelmet a program lényegéről, az adatok helyes beviteléről, feldolgozásáról. A minimalista grafikai eszközök rendszerint a funkciókból szükségszerűen eredő megoldásokat eredményeznek. Hasonló funkciókkal rendelkező szoftverek jellemzően hasonló grafikus interfészt kapnak, az egyes funkciókat nagyon hasonló néven teszik elérhetővé, az adatokat nagyon hasonló csoportosításban mutatják meg. Ennek elsődleges oka, hogy a szoftverek közötti váltást elősegíti, ha az igénybevevők csekély ráfordítással (tanulással) képesek a gyakorlatban is elkezdni az új szoftver használatát.

A fenti okok miatt valamennyi SZJSZT-szakvélemény arra jutott, hogy ha az alkalmazott grafikák hasonlósága nem haladja meg az azonos funkciókból szükségszerűen eredő

¹¹ SZJSZT-28/2004 – A számítógépi programalkotás célszerű működése és grafikus felhasználói felületének vizuális megjelenítése közötti funkcionális kapcsolat.

¹² SZJSZT-19/2013 – Számítógépi program jogi védelme.

hasonlóságot (például mindkét zeneszerkesztő program az egyes zenei hangokat kottában ábrázolja, vagy mindkét egészségügyi szoftver a vizsgált alanyok adatait hasonló, de logikus sorrendben tünteti fel), úgy önmagában a hasonló vizuális megjelenés alapján a szerzői jogok megsértése nem állapítható meg.

Ugyanakkor az SZJSZT is több alkalommal felhívta a figyelmet arra, hogy a programokban alkalmazott egyes grafikai elemek önálló (grafikai) műként védelem alatt állhatnak. Ennek feltétele, hogy az adott grafikai mű megfeleljen az Sztj. 1. § (3) bekezdésének abban az értelemben, hogy egyéni, eredeti jellegű legyen.

A grafikai megoldások szerzői jogi védelme mindig az egyedi körülményeket figyelembe véve vizsgálendő. Jellemzően nem áll oltalom alatt például egy szöveges utasítást tartalmazó nyomógomb, mivel az általában nem hordoz olyan egyéni jelleget, amely szükséges a szerzői jogi védelemhez. Az is elmondható, hogy minél inkább következik a funkcióból annak grafikus ábrázolása, annál szűkebb az a szerzői tér, ahol az egyéniség utat törhet magának, ebből következően pedig annál kisebb az esélye a szerzői jogi védettségnek. Ugyanakkor nem zárja ki a vizuális forma védettségét önmagában az a körülmény, hogy adott funkciót más szoftverben is ábrázoltak már hasonló módon. Ezért ha például egy programon belül a keresés funkciót a máshol már megszokott „távcső” ikonnal jelzik, de az adott programban alkalmazott „távcső” ikon eredeti abban az értelemben, hogy az nem másolt, és egyéni abban az értelemben, hogy abban az alkotó személyisége megjelenik, úgy az adott grafikai elem védett lesz. Ebben az esetben az egyedi számítógépes funkció (a keresés) és az ahhoz alkalmazott piktogram (távcső) logikai kapcsolata a szerzői jogilag nem védett ötlet, annak egyedi megformálása (tehát a rajz) pedig maga a védett mű. Ennek kapcsán érdekes megfigyelni, ahogyan egyes funkciókhoz állandósulnak az ikonok, miközben azok eredetét egyre kevesebben ismerik. A „mentés” funkciót például még ma is gyakran egy kisméretű hajlékony lemezzel (3,5”-os floppyval) ábrázolják, miközben magát az eszközt ma már szinte senki nem használja, és a gyártásával is felhagytak.

A fentieket összegezve az állapítható meg, hogy a vizuális elemek szerzői jogi védelme elkülönül a szoftver védelmétől. A program védettségéből tehát nem következik a grafika védettsége, és fordítva, önmagában abból a körülményből, hogy a vizuális elemek egyéni volta nem éri el a szerzői jogi oltalomhoz szükséges szintet, semmilyen következtetést nem lehet levonni a program védettségéről. A grafikus elemek vizsgálata során ráadásul – az egyéb műfajokhoz képest – nagyobb jelentőséget kap a funkcionalitás, hiszen a vizuális elemeknek a meghatározott funkció használatát kell elősegíteniük.

Magyar jogi környezetben ugyanakkor sajátos következménnyel jár a közösségi jog azon értelmezése, mely szerint a grafikus felhasználói felület nem minősülhet a szoftver kifejeződési formájának. Az Sztj. 9. § (6) bekezdéséből az következik ugyanis, hogy a szerzői vagyoni jogok csak akkor ruházhatóak át, ha azt az Sztj. kifejezett rendelkezéssel megengedi. Tekintettel azonban arra, hogy az Sztj. a grafikai művekhez kapcsolódó vagyoni jogok átruházását – néhány, a tárgyalt téma szempontjából irreleváns kivételtől, például a

reklám céljából megrendelt alkotások esetétől eltekintve és szemben a szoftverekkel – nem engedélyezi, a szoftver előállítója Magyarországon ezek vonatkozásában csupán felhasználási engedélyt szerezhet joghatályosan. Az Sztj. 43. § (1) bekezdése szerint a felhasználási engedély lehet ugyan kizárólagos, de a jogszabályban meghatározott feltételek mellett még a kizárólagos felhasználási jog is felmondható marad, szemben a jogátruházással. Ebből következően a szoftver előállítója a grafikus interfész szerzőjétől a jogokat véglegesen nem szerezheti meg, miközben a szoftver szerzőitől a vagyoni jogok, azok átruházásával, véglegesen átvehetők.

Érdemes itt megjegyezni azt is, hogy az Sztj. 60. §-ának (5) bekezdése is csak a kereskedelmi forgalomban kapható szoftverek vonatkozásában rögzíti, hogy a felhasználási szerződést nem kötelező írásban rögzíteni, ez a korlátozás tehát – a fentiekből következően – ismét nem terjed ki a szoftverek grafikus részére.

A fentiekből az következik, hogy a grafikai munkák szerzőivel létrehozott felhasználási szerződést a szokásosnál is nagyobb odafigyeléssel, a lehetséges felhasználási módokra (például átdolgozás) figyelemmel kell megkötni. A szoftver és annak grafikája vagyoni jogaival kapcsolatos szabályozás különbözősége bár következik az Unió szabályozási környezetéből, mégis indokolatlannak tűnik Magyarországon. Mivel a közösségi normák a kizárólagos vagyoni jogok átruházhatóságát nem tiltják e körben, továbbá a szerződések kötelező formaisága is kívül esik a közösségi harmonizáció körén, ezért megfontolandó lenne a hazai szabályozást úgy módosítani, hogy az lehetővé tegye a szoftver grafikus interfészéhez rendelt művek vagyoni jogának átruházását és a formaiságra vonatkozó kötelező előírás nélküli felhasználási szerződések kötésének lehetőségét. Egy ilyen megoldás tökéletesen összhangban lenne a közösségi joggal, ugyanakkor a szoftverfejlesztők számára lehetővé tenné a programhoz rendelt grafikai munkákon fennálló vagyoni jogok végleges megszerzését, a szoftver átruházása esetén pedig a program és annak grafikája osztaná egymás jogi sorsát.

3. A segédprogrammal írt kód szerzői jogi védelme

A szoftverfejlesztés folyamata ma már szinte elképzelhetetlen olyan speciális programok használata nélkül, amelyek célja a programalkotás elősegítése. Bár elvileg a forráskód akár papírral és ceruzával is megalkotható, a programozói hatékonyságot nyilvánvalóan elősegítik például a szerkesztés közben ejtett szintaktikai hibák kiszűrését segítő alkalmazások, az előre megírt függvények és általában a fejlesztői keretprogramok.

A fent hivatkozott alkalmazások egy része valóban nem tesz mást, mint megkönnyíti a forráskód szerkesztését, mint ahogyan a szövegszerkesztő program elősegíti az irodalmi vagy tudományos szövegek szerkesztését. Ezek a programok semmilyen módon nem érintkeznek a segítségükkel alkotott programok szerzői jogaival, vagyis a segédprogram jogosultja nem szerez jogosultságot a segédprogrammal írt program felett.

Más alkalmazások azonban – a fent említett példával szemben – kisebb-nagyobb mértékben szűkítik a fejlesztő szabadságát az egyes részfeladatok megoldásában.

Az SZJSZT által vizsgált egyik ügy¹³ tényállása szerint a szoftverfejlesztő a program elkészítése során az Eclipse elnevezésű keretrendszert használta. A keretrendszer a fejlesztés során rutinszerűen megoldandó feladatokhoz (például az ún. ablakkezeléshez) széles körben paraméterezhető megoldásokat tartalmaz, amelyek alkalmazása jelentősen felgyorsítja a fejlesztési feladatokat. Fontos hangsúlyozni, hogy az említett keretrendszer azonban nem „konyhakész” megoldásokat tartalmaz, mivel az egyes funkciókat segítségükkel számos különböző módon lehet megvalósítani, így jellemzően az nem eredményezi az alkotói szabadság olyan beszűkítését, amelynek alapján a szerzői jogi oltalom kizárható vagy korlátozható lenne.

Egy korábban vizsgált ügy¹⁴ tényállása szerint egy meghatározott számítógépes feladatot az ún. makrófunkciók használatával oldottak meg. Az eljáró tanácsnak lényegében abban kellett állást foglalni, hogy az így létrehozott kód szoftvernek minősül-e. A makróprogramozást a Microsoft annak érdekében biztosította használói számára, hogy egyes termékeiben az utasítások visszatérően ismétlődő sorrendjét egyszerűen, gyorsan, automatizáltan lehessen elvégeztetni a programmal. A makrókódok ezért önálló programmá nem fordíthatóak le, azok kizárólag az adott szoftverbe (például a táblázatkezelő programba) beépülve futtathatóak. A makróprogramozás sajátossága továbbá, hogy a kód létrehozását az „anyaprogram” egy e célból létrehozott makrórögzítővel segíti elő, amely lényegében nem tesz mást, mint a megszokott módon, az egérrel és billentyűzettel kiadott parancsokat „memorizálja”. E megoldásból következik, hogy a makró készítése során a programban egyébként is rendelkezésre álló funkciókat használja a készítő, ebből adódóan pedig azonos utasítássort jellemzően azonos módon rögzítenek a makróban. A makrók létrehozásához ezért hagyományos programozói ismeretek nem szükségesek, ráadásul a makrók csak előre meghatározott, erősen korlátozott számú különböző fajtájú utasítást képesek eltárolni.

A fentiekből az következik, hogy a makróprogramozás útján létrehozott kódok olyan szorosan tapadnak a funkcionalitáshoz, ezen belül is a makró létrehozását lehetővé tevő program által biztosított egyes lehetőségekhez, hogy az jelentős mértékben szűkíti a kódoló szabadságát, így pedig a munka már nem érheti el az Szjt. 1. § (3) bekezdése szerint megkövetelt egyéniség szintjét.

E tekintetben az állapítható meg, hogy nem minden kódolással létrehozott program minősül a szerzői jog által védett szoftvernek. A másik oldalról megközelítve a kérdést: a programot csak akkor védi a szerzői jog, ha az a szerző saját szellemi alkotása.

¹³ SZJSZT-23/2011 – Számítógépi programalkotás jogi védelme.

¹⁴ SZJSZT 24/2005 – Makró-kód szerzői jogi védelme.

4. A szoftveres dokumentáció szerzői jogi védelme

Az egyedi megrendelésre készülő szoftverek esetén visszatérő jogvitát eredményez annak a megállapítása, hogy a szoftver vagyoni jogaival végső soron a megrendelő vagy a tényleges szerző rendelkezik. A probléma abból a logikusan alkalmazott munkamódszerből következik, melynek során a megrendelő azt várja, hogy az általa megfogalmazott igényeknek megfelelő szoftvert készítsen számára az előállító, és teljesítését pedig akkor fogadja el, ha a szoftver megvalósítja a megkövetelt funkciókat.

A megrendelő oldalán felmerülő szerzői igények általában azon alapulnak, hogy a szoftver alapgondolatát, részletes funkciólistáját a megrendelő határozza meg, a szoftverfejlesztő tevékenysége pedig – a megrendelő álláspontja szerint – csak a tényleges kivitelezésre korlátozódik. A megrendelők erre alapozva gyakorta igényelnek közreműködésükre szerzői jogi védelmet, e kísérletek azonban jellemzően csak a dokumentáció vonatkozásában válnak sikeressé.

Az EUB és az SZJSZT által tárgyalt ügyek tényállása alapján a jellemző munkamenet a következő módon foglalható össze: a munka kezdetén a megrendelő az elvárt működésre vonatkozó, jellemzően általános jellegű követelményeket fogalmaz meg. A kódok tényleges írását megelőzően kerül sor az elvárt működés részletes leírását meghatározó ún. funkcionális specifikáció vagy követelménydokumentáció, illetve a fejlesztés alapelveit tartalmazó fejlesztői dokumentáció elkészítésére. Az említett dokumentumok megírásában a megrendelő és a szoftverfejlesztő változó – a megrendelés és a felek egyedi körülményeitől függő – mélységben vesz részt. A fejlesztés utolsó fázisában, illetve azt követően sor kerül továbbá a tesztjegyzőkönyv és a felhasználói kézikönyv elkészítésére.

Az EUB a dokumentáció kérdését a korábban már említett SAS Institute Inc. kontra World Programming Ltd.-ügy keretei között vizsgálta, melyben az EUB arra kereste a választ, hogy – a konkrét tényállás adatait behelyettesítve – megsértette-e a World Programming Ltd. az SAS szerzői jogait azzal, hogy az SAS-rendszer kézikönyvének egyes elemeit a WPL saját szoftverében, illetve az arról készített kézikönyvben szerepeltette.

Az EUB elsőként azt állapította meg, hogy a szoftverírányelv nem általában a dokumentációt, hanem csupán az olyan előkészítő dokumentációt oltalmazza, amely jellegénél fogva később számítógépi programot eredményezhet. Az EUB erre, továbbá az előzetes döntéshozatali kérelemre hivatkozva azt állapította meg, hogy az SAS felhasználói kézikönyve irodalmi műként, vagyis nem szoftverként áll védelem alatt. A felhasználói kézikönyv kulcsszavakat, szintaxisokat, parancsokat és azok kombinációit, a program egyes alapértelmezett értékeit, továbbá matematikai fogalmakat tartalmaz, amelyek ugyanakkor önmagukban nem minősülnek védett műnek. A szerzőnek e körben arra van lehetősége, hogy az említett elemek kiválasztásával, elrendezésével és más, egyéni fordulatok kombinációjával hozzon létre önálló alkotásnak minősülő kézikönyvet, amely ekként, tehát irodalmi műként állhat védelem alatt.

Magyar jogi környezetben az Szjt. 1. § (2) bekezdésének c) pontjából következően a szoftverre és annak dokumentációjára azonos szabályokat kell alkalmazni. Kiemelendő azonban, hogy bár a dokumentáció vonatkozásában az Szjt. nem korlátozza a védelmet az „előkészítő” jellegű dokumentumokra, a szabály csak úgy értelmezhető a szoftverirányelvvel összhangban, ha ilyen kifejezett rendelkezés hiányában is csak az előkészítő jellegű dokumentumokra vonatkoztatjuk a szoftverként való védelmet.

Az SZJSZT az elmúlt években visszatérően foglalkozott a dokumentáció szerzői jogi oltalmával, mely munka során minden olyan dokumentumtípust elemzett, amely a szoftverfejlesztés valamely szakaszában rendszeresen előfordul. A vizsgálat keretében az SZJSZT megállapította, hogy a „rendelésfelvétel” mint dokumentum kapcsán nem merül fel olyan alkotótévékenység, amely megalapozhatná a szerzői jogi oltalmat. Ha a fejlesztés során a specifikációt megelőzően „követelménydokumentáció” is készül, jellemzően ez is kívül marad a szerzői jogi oltalom köréből. Ennek oka, hogy a „követelménydokumentáció” általában nem más, mint a megvalósítandó funkciók, illetve a megvalósítandó képernyőkkel kapcsolatos elvárások egyszerű, felsorolás jellegű leírása, amely általában nem alkalmas a szerző személyiségének tükrözésére, így szerzői jogi oltalmat sem szerezhet. Messzebből nézve a kérdést, a követelménydokumentáció nem más, mint a szoftverek alapötletét tartalmazó dokumentum, amely azonban – bár számos esetben jelentős kereskedelmi értékkel bír – épp az ötlet jellege okán kizárásra kerül a védett tárgyak közül. Az említett két dokumentum elkészítése jelentős szakértelmet, tudást igényel, továbbá rendszerint a megrendelő aktív közreműködésével készül el, de önmagukban ezek a körülmények nem eredményezhetik a szerzői jogi védelmet. Ugyanakkor természetesen az sem zárható ki, hogy a követelménydokumentáció ne egyszerűen az elvégzendő feladatok felsorolásából álljon, hanem a szerző egyéniségét is tükröző részletes indokolást, magyarázatot is tartalmazzon, mely esetben a követelménydokumentáció szakirodalmi műként – és nem szoftverként – fog védelmet élvezni.

A fentiekkel ellentétben a „fejlesztői dokumentáció” célja az, hogy az elkészítendő funkciók megvalósításához vezető több elvi útból – az adott eset összes körülményét figyelembe véve – kiválassza azt, amelyet a programozóknak a fejlesztés során követniük kell. A fejlesztői dokumentáció szabad műfaj abban az értelemben, hogy az adott körülményektől függő mélységben határozza meg a szoftver elvi modelljét. Míg egyes esetekben elegendő a programozói alapelveket leírni, más esetben már tényleges algoritmusokat, kódsorokat is tartalmaz az ilyen jellegű dokumentum. A fejlesztői dokumentáció elkészítése nem feltétlenül a szoftver fejlesztőjének a feladata: például ha a szoftvert megrendelő vállalkozás megfelelő szakismerettel rendelkezik, vagy ha a szoftvernek a megrendelő egyéb rendszereihez is igazodnia kell, úgy ezt a dokumentációt elkészítheti a megrendelő is, de annak sincs akadálya, hogy a megrendelő és a fejlesztő közösen munkálja ki a fejlesztői dokumentációt. A fejlesztői dokumentáció a szoftverkészítés egyik kiemelten fontos dokumentuma, mivel a megrendelő a szoftver átvételekor ez alapján fogja eldönteni, hogy az elkészített szoftver megfelel-e az elvárásoknak. Az esetek túlnyomó többségére igaz, hogy a „fejlesztői doku-

mentáció” olyan előkészítő dokumentumnak minősül, amely e jellegénél fogva alkalmas a szoftver későbbi elkészítésére, vagyis erre a dokumentumra a szoftverre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A fejlesztés lezárásakor több különféle dokumentáció készül. Ezek sorában, jelentősége okán, feltétlenül ki kell emelni az ún. „tesztdokumentációt”. A tesztdokumentáció célja annak a vizsgálata, hogy a fejlesztés eredményeként elkészített szoftver megfelel-e az előzetesen rögzített funkcionális követelményeknek és a fejlesztői dokumentációban leírt elvi modellnek. A tesztek elvégzése speciális ismereteket igényel, mivel az eredményes teszteléshez nemcsak az elkészített szoftvert kell mélyrehatóan megismerni, hanem annak ellenőrzésére is képesnek kell lenni, hogy a szoftver által adott eredmények megfelelőek-e. A tesztelés emellett időben is hosszú folyamat, mivel a szoftver megbízható ellenőrzéséhez jellemzően nagy esetszámú ellenőrzésre van szükség.

A tesztek elvégzéséhez az esetek többségében speciális, e célból írt tesztkeretrendszereket használnak. Ezeknek a célszoftvereknek a feladata részint a nagy esetszámú ellenőrzés automatizálása, másrészt pedig a tesztelési folyamat eredményeit rögzítő tesztjegyzőkönyv elkészítése. A tesztkeretrendszer ez utóbbi funkciójának alkalmazásával olyan szöveges dokumentum jön létre, amely előre meghatározott sablonok szerint rendezi a teszt eredményeit, megkönnyítve annak feldolgozását a szakemberek számára. Mivel a tesztjegyzőkönyv e módszertan alkalmazásával automatikusan jön létre, egyéni jellemzőkkel nem rendelkezhet, így szerzői jogi oltalom alatt sem állhat. Annak ugyanakkor nincs akadálya, hogy a teszt eredményeit az ellenőrzést végző szakember ne egy tesztkeretrendszer alkalmazásával, hanem saját szavaival foglalja össze, amely már alkalmas arra, hogy a szerző (tesztelő) egyéniségét tükrözze, így szerzői jogi védelmet élvezzen.

Ugyancsak a fejlesztés lezárásakor hozzák létre a program felhasználását áttekintő ún. felhasználói dokumentációt (kézikönyvet). A kézikönyv célja, hogy megkönnyítse a program felhasználását, így jellemzően kitér a szoftver rendszerkövetelményeire, funkcióira, beállítási lehetőségeire, továbbá tartalmazza a legfontosabb képernyőképeket is. Bár a felhasználói kézikönyvek felépítése nagyon hasonló a gyakorlatban, terjedelmük és komplexitásuk okán képesek arra, hogy szerzőjük egyéniségét tükrözzék, így szerzői jogi oltalom alatt állhatnak.

A fejlesztés lezárásakor készülő dokumentumok – a munka jellegénél fogva – nem minősülnek előkészítő dokumentumnak. E megközelítés alapján ezek a dokumentumok akkor sem tartozhatnak a szoftverirányelv tárgyi hatálya alá, ha egyébként szerzőjük saját szellemi alkotásának minősülnek. Ebből következően ha a tesztjegyzőkönyv, illetve a felhasználói kézikönyv védett szellemi alkotásnak minősül, úgy azok védelmére a szakirodalmi művekre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, amelyek esetében a vagyoni jogok nem átruházhatóak, a felhasználási engedélyt pedig csak írásban lehet megszerezni.

A fentieket áttekintve látható, hogy a fejlesztési munka során keletkező számos dokumentum közül a megrendelő jellemzően az alapelvárásokat tartalmazó követelménydokumen-

táció elkészítésében működik közre aktívan, és csak az esetek kisebb részében vesz részt a fejlesztői dokumentáció megírásában. Bármelyik forgatókönyvet követik is azonban a felek, csak a legkritikább esetben fordul az elő, hogy a szoftver dokumentációjának az alkotója kizárólag a megrendelő legyen, és ekként eredeti jogosultként (szerzőtársként) ő maga is rendelkezzen a szoftver vagyoni jogaival. Az esetek többségében épp ezzel ellentétes eredményre lehet jutni, melyben a megrendelő szerzői jogokat annak ellenére sem szerez, hogy az elkészítendő szoftver funkcióit alapvetően ő határozta meg. Ebből következően ha a közös munka során a szoftver vagyoni jogait nem ruházzák át a megrendelőre, úgy a megrendelő végső soron akkor is elveszítheti a szoftver használati jogát, ha a szoftver kifejlesztésére kifejezetten az ő kezdeményezésére került sor, és a fejlesztés költségeit is a megrendelő fedezte.

5. Összegzés

A szoftveres világban a szerzői jogot számtalan esetben éri az a vád, hogy az általa biztosított monopólium annyira széles, hogy az már-már a technikai fejlődést is akadályozza. A fenti eseti döntések alapján is látható azonban, hogy a szabályok helyes értelmezésével megtalálható és fenntartható a jogosultak és a felhasználók közötti megfelelő egyensúly.

A szerzői jog eredeti célja az, hogy – az általa létrehozott jogi, illetve gazdasági monopóliummal – az alkotókat új művek elkészítésére ösztönözze. A szerzői jognak azonban nem célja a tudás monopolizálása, hiszen a kizárólagos felhasználási jogok még a tudományos művek esetén sem vonatkozhatnak magára a tudásra, csupán a tudás egyedi megformálására.

A számítógépi programalkotásokkal kapcsolatos intenzív jogalkotási munkát a nemzetközi közösség és az Európai Unió az 1990-es évek elején kezdte meg, egy olyan időszakban, amikor még csak sejthető volt a szoftverek későbbi gazdasági jelentősége, a jogalkotó azonban lényegében tényleges tapasztalatok hiányában határozta meg az új szabályokat. A szoftverirányelvben, továbbá a TRIPS-megállapodásban és a WCT-ben lefektetett alapelvek helyesek, még akkor is, ha utóbb egyes rendelkezések túlságosan sommásnak bizonyultak. Az is természetesnek tűnik, hogy ebben a helyzetben a szoftveripar szereplői a szabályokat igyekeztek kiterjesztő módon értelmezni, és olyan esetben is monopóliumot követeltek termékeknek vagy azok alkotórészeinek, amikor a szerzői jog már eszköztelennek bizonyul. Meggyőződésem, hogy az EUB és az SZJSZT helyesen reagált a kihívásra akkor, amikor eseti ítéleteiben, szakvéleményeiben a szabályozás egyes elemeit vizsgálta. A hivatkozott döntések azonban nem jelentenek, nem is jelenthetnek érdemi korrekciót, csupán finomhangolják a jogalkotó által évtizedekkel korábban, érdemi tapasztalatok nélkül kijelölt irányt.

I. A SZERZŐI JOGI OLTALOM ALATT ÁLLÓ MŰVEK, AZ OLTALOM FELTÉTELEI

Naptári mottók szerzői jogi védelme – SZJSZT-03/2010

A Fővárosi Bíróság megkeresése

I. Előzmények

A Fővárosi Bíróság a 8 P. 23.555/2008. szám alatt Sz. H. felperes által a B. Kft. és az A. Kft. alperes ellen szerzői jog megsértése iránt indított perben a felperes bizonyítási indítványára az SZJSZT véleményének beszerzését rendelte el.

A bíróság kirendelő végzésében a tényállást az alábbiakban foglalta össze.

A felperes és az elsőrendű alperes ügyvezetője, N. V. korábban is ismerték egymást, a B. Kft. vezetője tudta, hogy a felperes úgynevezett „üzeneteket” ír, amelyek az emberek lelkéhez szóló olyan gondolatok, amelyekkel felhívja a figyelmüket arra, hogy függőségben élnek, vágyjanak a szabadságra. A felperes saját nyilatkozata alapján ilyen gondolatokat mások is megfogalmaznak. Az ő stílusa azonban sajátos, egyedi, inkább a versekhez hasonló.

Az alperes ügyvezetője ismerte Cs. I.-t, aki mandalákat festett, és képeit az elsőrendű alperes, a B. Kft. megvásárolta. Úgy gondolta, érdekes lehet a képek és a szövegek társítása, ezért megkérte Sz. H.-t, hogy készítsen Cs. I. képeihez szöveget.

Az írások, „üzenetek” elkészültek, és amikor a másodrendű alperes Cs. I. képeiből nap-tárt tervezett kiadni, a képekért az elsőrendű alperes ügyvezetőjéhez fordult. Az elsőrendű alperes azt kérte másodrendű alperestől, hogy a képeket együtt tegyék közzé a felperes által írt szövegekkel, amelyeket a felperes már korábban írt az egyes képekhez. A másodrendű alperes eredetileg csak a mandalaképeket akarta megjelentetni a naptáron, végül minden kép mellett szerepelt a felperes egy-egy szövege.

A felperes azt sérelmezte, hogy az „üzenetek” megjelenéséhez tőle nem kértek engedélyt, sérelmezte továbbá, hogy az elsőrendű alperes honlapján is szerepelnek az írásai, ahol a naptárat ismertetik. Az írások szerzőiként az általa felvett A. E. név szerepel, azonban a naptáron csak az utolsó oldalon szerepel a neve, és így nem ismerhették meg azt az olvasók.

II. A megkereső bíróság által feltett kérdések

A Fővárosi Bíróság a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek két kérdést tett fel, ezekre nézve kell a szakvéleményt elkészítenie.

1. Megállapítható-e az iratokhoz csatolt 2004-es naptáron szereplő mandalaképek melletti

üzenetekről, hogy azok szerzői jogi védelem alatt álló, egyéni, eredeti jellegű alkotómunka eredményeként születtek, vagy sem?

2. Amennyiben egyéni, eredeti jellegű alkotómunka eredménye az egyes képekhez mellékelt üzenet, azoknak a naptáron való felhasználásukkor megfelelő módon tüntették-e fel az alkotó, a felperes nevét (felvett művésznevet), vagy sem?

Az eljáró tanács rendelkezésére állt a peres iratokhoz csatolt, színes 2004. évi naptáron, valamint a peres iratok között a felperes által 18. sorszám alatti beadványban leírt üzeneteiken kívül Cs. I. mandalaképeiről és A. E. üzeneteiről készült színes prospektus másolata is.

III. Az eljáró tanács véleménye

Ad 1. Az eljáró tanács szakvéleményének elkészítésekor az alábbi kérdéseket vizsgálta:

- a szerzői jogi védelem szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) által megkívánt feltételei fennállnak-e a vizsgálandó írások, „üzenetek” tekintetében;
- a közzétett írások felhasználásának jellege és a szerző nevének feltüntetése.

Az eljáró tanács megállapította, hogy a vizsgált írások, „üzenetek” az ún. ezoterikus „irodalom” műfajába tartoznak.

A Wikipédiában az ezoterika, ezotéria címszó alatt az alábbi olvasható: „...[A] szó főnévi formája a görög ezoterosz melléknévnek, amelynek jelentése: belső, benső (ezo = befelé). Bővebb értelemben a lélek belseje felé irányuló utazást, szűkebb értelemben pedig csak a beavatottak számára elérhető misztikus tudást jelent. ... Az ezotéria az emberiséggel egyidős jelenség, mivel az ember mint spirituális lény az idők kezdete óta választ keres élete 'nagy kérdéseire'.”

A világban a '60-as évektől, Magyarországon pedig főként az utóbbi évtizedekben a könyvkiadás liberalizációja folytán az ezoterikus irodalom reneszánsza figyelhető meg.

A felperes által írt szövegek az emberi lét és az univerzum kapcsolatára utaló gondolatok, látomások, külső megjelenési formákon túlmutató dimenziók, amelyek egyéni, eredeti módon papírra vetített „szövegszerű” megjelenítések. Néhány példával illusztrálva:

- Január – Boldogasszony hava, kezdő sorok (1–5. sor): „Bolygódon s testedben több a víz, mint a szikla és föld, mint csont és bőr. A vízben a hang jól terjed, mégsem hallasz semmit. A sóhajok hídján oldalazva nem kéne tépelődnöd annyit. A víz nem egyszerűen H₂O elemek, atomok, kötések, oldások, élet és halál.”
- December – Karácsony hava (második oszlop): „A mélykék és nevető Hold-hatalom felelősséggel teli döntés magad és érzelmeid felett. S ha meglátod az ablakon a jégvirág tökéletes csipkerajzolatát, nem a hideg ragad meg, hanem a szépség, s észreveszed, tényleg milyen mély a kékség. A tudás hatalom, nem félsz többé vakon, s bár szemedet becsukva ugrasz a mélybe, nem érkezel máshova csak az égbe.”

E sorok önmagukért beszélnek, tükröződik bennük a szerző személyisége, intellektualitása, egyéni látásmódja és kreativitása.

Az Szjt. 1. §-ának (2)–(3) bekezdése értelmében a szerzői jogi védelem az irodalom minden alkotását megilleti annak megnevezésétől függetlenül. Az alkotást kizárólag a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg a védelem, más feltétele nincs, nem is lehet, az nem függ sem mennyiségi, minőségi, sem esztétikai jellemzőktől, sem pedig a mű színvonalára vonatkozó értékítélettől. A törvénynek a szerzői védelem feltételeként megkívánt fenti alapelvét a bírói gyakorlat és a szerzői jogi szakértői vélemények megállapításai is alátámasztják.

A szerzői jogi védelem szempontjából nincs jelentősége, hogy az írárok („üzenetek”) nem sorolhatók a klasszikus irodalmi műfajok egyikébe sem. Az első mondatban az irodalom szó idézőjele egyébként erre utal. A védelem megállapítása szempontjából az is közömbös, hogy az írárok a mandalák vagy valami más inspiráció hatására születtek.

Összefoglalva: az iratokhoz csatolt 2004-es naptáron szereplő mandalaképek melletti üzenetekről megállapítható, hogy azok egyéni, eredeti jellegű tevékenység eredményeként létrejött szellemi alkotások.

Ad 2. A mandalanaptár az „üzenetek” íróját kisbetűkkel, zárójelek között említi. A naptár első és utolsó lapja a felső részen Cs. I. festő mint szerző nevét jól látható nagybetűkkel írva tartalmazza. A naptár utolsó lapján emellett Cs. I. festő nyilatkozata is olvasható. E nyilatkozatot követi egy zárójelben pici betűkkel írt, dőlt betűs rész, miszerint: „Cs. I. *mandalái A. E. hírnök-tanítót is megihlették. Üzeneteit ezúton bocsátjuk közzé, hogy még teljesebb élményben lehessen részünk a képek nézegetése közben*”.

A szerzőt megillető személyhez fűződő jogok között kiemelt helyet foglal el a szerzői minőség elismeréséhez és ehhez kapcsolódva a szerző nevének feltüntetéséhez fűződő jog. Az Szjt. a név feltüntetése kapcsán a szerző számára választási lehetőséget biztosít. Maga döntheti el, hogy művével összekapcsolják-e személyét, azaz műve a nevével kerüljön-e nyilvánosságra. Amennyiben vállalja azt, megilleti a jog, hogy saját neve helyett felvett nevet vagy művésznevet használjon.

Az Szjt. 12. §-ának (1) bekezdésében foglaltak értelmében a szerzőt megilleti a jog, hogy művén vagy a művére vonatkozó közleményen a nevét szerzőként feltüntessék.

A szerző névjogát a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja. Ez utóbbi szabály lényegében az egyébként korlátlan névfeltüntetési jog gyakorlását a felhasználás jellegéhez igazítja, azzal összhangba hozza.

A gyakorlatban műtípusonként és felhasználási módonként eltérő névfeltüntetési szokások alakultak ki. A falinaptárakon a szerzőket vagy az utolsó oldalon, vagy a naptár hátlapján tüntetik fel. Amennyiben több szerző alkotta a naptárt, azokat az alábbiak szerint szokták megjelölni.

A) A szerzőket ugyanazon a helyen, azonos nagyságú és típusú betűvel jelölik, gondolatjellel elválasztva (pl. Tóth István–Molnár László–Varga Csaba), vagy

B) műfajonként (pl. fotó: Tóth István; grafika: Molnár László; vers: Varga Csaba stb.) feltüntetve, azonos nagyságú és típusú betűkkel jelölve, egymás mellett vagy egymás alatt történik a feliratozás.

A szakmai szabályok mellett elsősorban a művek felhasználására kötött szerződések tartalmazhatják a szerzői név feltüntetésének módját, különös tekintettel a nem tipikus felhasználásokra irányuló szerződésekre. A szerző választása ugyanis csak ezáltal nyilvánulhat meg a felhasználó számára.

Az eljáró tanács véleménye az, hogy szerzői művek naptárban való megjelenése esetén a feleknek célszerű lett volna a felhasználási szerződésben a névfeltüntetés módjában is meg egyezni, különös tekintettel arra, hogy a szerzőt minden egyes felhasználás alkalmával megilleti a döntés az anonimitás, illetve a saját vagy a felvett név használata felől.

Mivel az ügyben felhasználási szerződés kötésére nem került sor, a névfeltüntetésre az Szjt. és a szakmai szokások az irányadók.

A szerző művésznevének feltüntetése a fentiekben kifejtettek értelmében nem felel meg a szakmai szokásoknak sem, mert míg az egyik szerző, Cs. I. nevét a mandalanaptár első és utolsó lapján feltűnő módon és központi helyen szerepeltetik, addig a másik szerző neve (kisbetűs A. E. név) a naptár utolsó lapján, hosszas keresgélés után található csak meg.

Összefoglalva: az eljáró tanács megállapítja, hogy a szakmai szokások szerint az alperesek nem megfelelő módon tüntették fel az alkotó nevét, illetve az A. E. nevet az egyes képekhez mellékelte „üzeneteknél” és azoknak a naptáron való felhasználásakor.

Térképészeti művek gyűjteménye iskolai atlaszban – a plágium megállapíthatóságának kérdése – SZJSZT-14/2010

A Csongrád Megyei Bíróság megkeresése

A megkereső által feltett kérdések

1. A felperes által per tárgyává tett kiadványokban (1/F/2., 1/F/3., 1/F/4) található térképek, jelkulcsok, illetve ezekhez szorosan kapcsolódó ábrák önálló, szerzői jogilag védett műnek tekinthetők-e, vagy sem?
2. A felperes által csatolt, a felperes és alperes kiadványai vonatkozó részének összehasonlítása után nyilatkozzanak, hogy megállapítható-e az, hogy az alperes atlaszaiban a felperes térképei, ábrái, jelkulcsai stb. átvételére került sor, illetőleg, hogy ezzel összefüggésben e részei az alperes kiadványainak az alperes önálló, egyedi műveinek, alkotásainak nem tekinthetők!

Az eljáró tanács szakértői véleménye

A térképészeti alkotás

Térkép

A térkép hagyományos értelemben a Föld felszínének meghatározott matematikai szabályok vagy mértani törvények szerint síkba vetített, méretarányosan kisebbitett, általánosított és sajátos grafikai jelrendszerrel bemutatott ábrázolása.¹

A dilemma

A szerzői mű „formába öntött gondolat”, a tudomány, az irodalom, a művészet alkotása, „egyéni-eredeti gondolatszövedék”.² [1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról (a továbbiakban: Szjt.) 1. §-a]

A térképmű alapját képező valóság azonban olyan tényhelyzet, ami nyilvánvalóan nem részesülhet szerzői jogi oltalomban. Az Szjt. 1. § (5) bekezdésének helyes értelmezése szerint ugyanis a tények semmilyen körülmények között nem részesülnek szerzői jogi oltalomban (nem csak amikor sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgálnak).

Bármilyen igényes, tudományos intellektuális munka szükséges egy szellemi termék létrehozatalához, ha az a létrehozó személy(ek) alkotói szabadságát, „kreatív önkényét” nem engedi érvényre jutni, a szerzői jogi oltalomnak nem lehet helye.

Ezért merül fel kérdésként: a térképek milyen körülmények között érhetik el az alkotás szintjét?

Külföldi elmélet és joggyakorlat

1. A francia elmélet és joggyakorlat szerint ...

... a térképek esetében „a forma gyakorlati célja nehezebben egyeztethető össze az eredetiség szubjektív fogalmával”... „Mégis a műfaj keretei között maradva kell értékelni. Egy földrajzi térkép készítése is hagyhat helyet az önkényességnek/választásnak, ahogyan egy atomfizikai tárgyú tanulmányban is lehet helye a fantáziának.” Több francia jogesetről tudunk a térképészeti alkotások védelmének elismeréséről 1991–92-ből: Michelin közúti térkép, francia borok térképe stb. Előfordult az is, hogy a banalitásra hivatkozással megtagadták a szerzői jogi védelmet (1969–70-es jogesetek).³

2. Az osztrák elmélet és gyakorlat szerint

Az osztrák Legfelsőbb Bíróság a térképészeti alkotások védelemképességét többször elismerte, és viszonylag egyszerű kialakítások számára is védelmet adott. Az 1998-as „Osztrák

¹ SZJSZT-35/2007.

² Boytha György szakkifejezése.

³ André Lucas, Henri-Jacques Lucas: *Traité de la propriété littéraire et artistique*. Litec, Paris, 1994, p. 127.

középiskolai atlasz”-ügyben különösen a szín- és formaalakításban megjelenő, más atlaszoktól való megkülönböztethetőségre utalt. Másrészt viszont egy 1993-as ítélet részletes összehasonlító vizsgálat nélkül megtagadta a védelmet, mert csak ismert képjeleket és sablonos ábrázolási formákat alkalmaztak.

Védelmet az osztrák gyakorlat szerint mindig csak az adottságok eredeti ábrázolása élvez, ami különösen az általánosításban vagy kihagyásban, a színbeli ábrázolásban vagy a vonalvezetésben jut kifejezésre. Szimbólumok és képjelek is védelmet élvezhetnek, beleértve kiválasztásukat és kialakításukat is.⁴

3. A német elmélet és joggyakorlat szerint ...

... a térképészeti alkotás védelemképes, bár az alkotói tevékenység kifejtését korlátozzák a topográfiai adottságok. Ha egy térkép a földrajzi adatok ábrázolásán nem megy túl, nem védelemképes. Az alkotási szintre vonatkozó követelmény a térképpalkotásoknál azonban csekély; nem lehet túl szigorú mértéket alkalmazni.⁵

Ismert ábrázolási módok használatakor is – azok kiválasztása és kombinálása által – az összképben adódhat alkotói teljesítmény, például a színezésben, a feliratozásban, bizonyos képjelek és szimbólumok alkalmazásában. „Pusztá elhagyások és nagyítások természetesen nem elegendők a jogi védelemhez.”⁶

A gyakorlati kommentár szerint a térképek „védelemképesek, ha az előzetes topográfiai adatokon túl alkotói elemeket tartalmaznak”. Ebben az értelemben tehát a térképészeti alkotás nem más, mint „a táj sajátosságainak egyedi módon való visszaadása”. A német joggyakorlat is több jogesetet ismer a védelemképesség elismeréséről.⁷

A térképmű oltalma a magyar szerzői jogban

A szerzői jogi törvény kifejezetten említi a „térképművet” az alkotások példálózó felsorolása között:

„Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

...

j) a térképmű és más térképészeti alkotás” [Sztj. 1. § (2) bek.].

Felmerül a kérdés: vajon a térkép csak grafikai kivitelezése miatt áll szerzői jogi védelem alatt? Hiszen a színösszeállítás, a vonalak és formák csoportosítása, a feliratok és egyéb

⁴ Michel M. Walter: Österreichisches Urheberrecht. Wien, 2008, Medien und Recht, p. 11. 686. lábj.

⁵ BGH GRUR 2005, 854/856.

⁶ Gerhard Schricker: Urheberrecht. Kommentar, 3. kiadás, Verl. C.H. Beck, 2006, p. 138–139.

⁷ Arthur-Axel Wandtke, Winfried Bullinger: Praxiskommentar zum Urheberrecht. Verl. C.H. Beck, 2002, p. 35.

tartalmak kompozíciója során egyértelműen olyan egyéni, eredeti megoldások kerülhetnek alkalmazásra, amelyek megalapozzák a szerzői jogi védelmet.

Az eljáró tanács álláspontja szerint nyilvánvaló, hogy az Szjt. nem pusztán grafikai alkotásként védi a térképművet, a példaként említés nem szűkítő értelmű. A térképmű ugyanis *összetett mű*, mint azt az SZJSZT-18/2009 sz. vélemény kifejti. A térképészeti alkotás létrehozatala során a *tudományos kutatás és alkotás* (l.: vetületválasztás, domborzatrajz, síkrajz, névrajz, jelkulcs, színkulcs, gyámrajz) szorosan összefügg a *grafikai tervezéssel és kivitelezéssel* (l. színek és formák megválasztása és alkalmazása).

A térképmű összetett jellegéből fakadóan ha egy térképkészítő egy másik térkép mögött fekvő tudományos munkát úgy vesz át, hogy új grafikai tervezéssel egészíti azt ki, azzal is megsérti a térképészeti mű szerzői jogait. Sőt, aligha képzelhető el olyan átvétel, amelynél ez vizuálisan ne lenne tetten érhető.

Összefoglalva

1. A térképmű önálló „műfaj”.
2. A térképműnek része a vetületválasztás, a domborzatrajz, a síkrajz, a névrajz, a jelkulcs, színkulcs, a gyámrajz is.
3. Ez érdemben meghatározza a grafikai eredményt is.
4. Tehát ahol lényeges grafikai megjelenésbeli azonosság van, ott megtörtént a tudományos alkotás elemeinek átvétele is. Ezen nem változtat az, hogy egy-két grafikai elem más az „új” műben.

A térképmű rokonjogi oltalma

Előző szerzői jogi törvényünk, az 1969. évi III. törvény ismerte a rokonjogi oltalom alatt álló térképek kategóriáját. Ez azon térképeknek biztosított – a szerzői joginál rövidebb és szűkebb tartalmú – oltalmat, amelyek nem érték el a szerzői alkotáshoz szükséges alkotói mértéket. Mivel az 1999. évi LXXVI. törvény alatt ilyen oltalom nem áll fenn, és a perbeli felhasználás e törvény hatálya alatt történt, a rokonjogi védelem kérdése részletesebb vizsgálatot nem érdemel. Bármilyen jogsértésre csak akkor kerülhetett sor, ha a szerzői jogi védelem szintjét eléri a mű.

Atlasz

Az atlasz meghatározott, egységes elvek alapján szerkesztett és rendezett térképek gyűjteménye, gyűjteményes műként szerzői joggal védett alkotás.

Az atlasz koncepcióját a főszerkesztő vagy a szerkesztőbizottság alakítja ki, és készíti el az atlasz makettjét, amely a benne szereplő térképek kiviteli terve, azaz a megjelenítendő térképek vizualizációs mintája. A makett alapján készítik el a térképeknél szerkesztőnek nevezett alkotók az egyes lapokat, azaz jelenítik meg a térképi szaktartalmat.

A makettkészítés jól dokumentált tevékenység, amely magában foglalja a vetületválasz-

tást, a domborzatrajz, a síkrajz és a névrajz térképekre lebontott, jelkulcsban rögzített összeállítását, és a térkép gyámrajzának, valamint színeljárásának leírását.

Az atlasznál tehát az egyes térképek szintjéig lemenően az atlasz szerkesztőjének (szerkesztőbizottságának) a döntései uralkodnak. Eltérően tehát más gyűjteményes művektől (pl. versantológiák, daloskönyvek) az atlasz nem már kész művek válogatása, hanem egységes atlaszszerkesztési elvek mentén születnek az egyes térképek. Ez pedig a szerkesztő(ke)t az egyes térképművek tekintetében is társszerzővé teszi.

Az M. Kiadó és a C. Tankönyvkiadó atlaszainak összehasonlító vizsgálata

Ad 1.: Kiindulópontként meg kell erősíteni, hogy a C. Tankönyvkiadó valamennyi atlasza és azok egyes térképei szerzői jogi védelem alatt álló alkotások, mind a tudományos munka térkép részévé vált eredménye, mind a grafikai kivitelezés egyéni-eredeti jellege okán.

Ad 2.: Az M. Kiadó által kiadott atlaszok – a mellékelt részletes leírás szerint – több esetben szerzői jogot sértő módon másolták vagy dolgozták át a C. Tankönyvkiadó egyes térképeit.

A mellékelt részletes leírás során alkalmazott kijelentések rövid magyarázata:

Vizualizáció:

- „azonos színvilág”;
- „közelálló grafikai kép, amely a térképolvasó számára gyakorlatilag azonosnak tekinthető”;
- „a két jelkulcs egyértelmű és meghatározott mértékben hasonló (formai és színbeli hasonlóság)”;
- „tartalom vizualizációja megegyezik”;
- „tartalom vizualizációja egymásból levezethető módon hasonló”;
- „3D-s ábrázolásmód és színezés egyezik”.

A fenti esetekben a C. Tankönyvkiadó eredeti térképeinek képi megjelenítése olyan fokú átvétellel történt, amely a térképolvasó számára azonosságot jelent, az nem független alkotó munka eredménye. Ezek az esetek a térképek szerzői jogosultjának jogát sértik.

Tudományos alkotás:

- „makett egyezik”;
- „a térkép/melléktérkép átvétel”;
- „a tematika átvétel”;
- „a metszet átvétel”;
- „makett információtartalom megegyezik”;
- „makett információtartalom egymásból levezethető módon hasonló”;
- „melléktérképek tartalma egyezik”;

- „cím, méretarány, kivágat, kitörés egyezik”;
- „makett hasonló”.

A fenti esetekben a C. Tankönyvkiadó eredeti térképeinek elkészítéséhez használt, azok részévé vált tudományos munka olyan fokú átvétele történt, ami nem független alkotómunka eredménye. Ezek az esetek a térképek szerzői jogosultjának jogát sértik.

Cím szerzői jogi védelme – SZJSZT-08/2011

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. „Idézetek kereskedelmi célú felhasználása esetén terheli-e a felhasználót bármilyen kötelezettség, és ha igen, abban az esetben milyen tartalmú kötelezettség(ek) terhelik?”

2. A megbízó 2011. március 23-án kelt elektronikus levelében küldött kérelemkiegészítés kérdése:

„A kérelmünkben feltett kérdés kifejezetten a mellékelt boros címkékre illetve az azokon feltüntetett mellékelt idézetekre irányul.”

Az eljáró tanács szakvéleménye

1. A megbízás és teljesítésének határai

A megbízás szerint a felhasználó olyan termékeket kíván kereskedelmi forgalomba hozni, amelyeken politikusoknak és egyéb közismert személyeknek híressé vált mondásai, irodalmi művekből és filmalkotásokból vett idézetek, valamint graffitik szövegei (a továbbiakban: irodalmi graffiti⁸) kerülnének feltüntetésre. Ezeket a megbízás együtt idézeteknek tekinti. Álláspontja szerint az idézetek, a szerzői jogi idézés feltételeit betartva (a megbízás ezeket az Sztj. egy közelebről meg nem jelölt magyarázata alapján felsorolja) a szabad felhasználás szabályai szerint felhasználhatóak. Figyelemmel azonban a kereskedelmi célú felhasználásra, azt a kérdést tette fel, hogy terheli-e a felhasználót bármilyen kötelezettség, és ha igen, ennek mi a tartalma?

A megbízó 2011. március 23-án kelt megbízáskiegészítésében megjelölte, hogy „a kérelmünkben feltett kérdés kifejezetten a mellékelt boros címkékre, illetve az azokon feltüntetett, mellékelt idézetekre irányul”.

Az eljáró tanács véleménye a szerzői jogról szóló, módosított 1999. évi LXXVI. törvény

⁸ Ezzel különbözteti meg az eljáró tanács az ingatlan tulajdonosának engedélye nélkül a falra firkált (írt) mondatokat az ugyanígy létrehozott vizuális alkotásoktól (falrajzoktól).

(Szt.) 101. § (3) bekezdésén alapul („A szerzői jogi szakértő testület felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben”).

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló, módosított 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. § (3) bekezdése alapján „felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésnek számít az Szt.-ben szabályozott vagyoni jog gyakorlásával kapcsolatos kérdés”.

A fenti rendelkezésekből következően az eljáró tanács akként tud a megbízó által feltett és kiegészített kérdésre válaszolni, hogy a felhasználni kívánt műveket/műrészleteket/egyéb teljesítményeket szerzői jogi szempontból akként csoportosítja, hogy abból kitűnjön, hogy általában mely esetekben

- szükséges a felhasználáshoz engedély (ekkor a szerző díjazáshoz való joga is fennáll⁹),
- nem szükséges a felhasználáshoz engedély (ez több esetet foglal magában).

Ez másfelől azt jelenti, hogy az eljáró tanács nem tudja megvizsgálni egyenként a műveket/részleteket/teljesítményeket, és nem állapíthatja meg ezekről külön-külön, hogy a csoportosítás alapján mely csoportba tartoznak, illetve, ahol a megbízáshoz csatolt anyagok feltűntetnek egyfajta minősítést (pl. graffiti, Pókember), illetve jogosultat, az helyes-e. A művek/részletek/teljesítmények egyedi jogosulthoz kapcsolása, illetve annak a megállapítása, hogy egy mű esetében a védelmi idő már lejárt, a felhasználó felelősségi körébe tartozik.

Az eljáró tanácsnak külön kell vizsgálnia az irodalmi graffitiket, és az azonosított műrészleteket, mert eltérő szerzői jogi minősítés alá esnek.

2. A megbízás teljesítéséhez rendelkezésre álló iratok

A szakvélemény kizárólag az alábbi iratok alapján készült:

- 2011. március 18-án kelt, írásba foglalt megbízás (1);
- 2011. március 23-án kelt, elektronikus levélbe foglalt megbízáskiegészítés (2);
- Cs... nevű, pdf-kiterjesztésű fájl, amely nagyszámú borospalack címkéit tartalmazza – a címkéken felhasznált művek/részletek a borospalackcímkéken elhelyezve láthatók (3);
- idézetek.xlsx nevű, excel-kiterjesztésű fájl, amely öt oszlopból, és 31 sorból (az ötödik oszlop esetében) áll (4). Az oszlopok az értékesítendő borok címke szerinti „tematikus csoportjait (pl. Bátorság borai), a sorok az adott csoportba tartozó borok palackjainak címkéin felhasználni kívánt műveket/műrészleteket tartalmazzák.

⁹ Szt. 16. § (4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.

3. Előzetes megállapítások

3.1. A vizsgálat logikai módszere

Az eljáró tanács az alábbi logika mentén válaszolja meg a megbízó által feltett kérdést.

A szerzői mű minősítés két pozitív feltétele az irodalom, tudomány, művészet területén történő alkotás, és ezen alkotás szellemi alkotótevékenységből fakadó egyéni-eredeti jellege [Szt. 1. § (2), és (3) bekezdés].

A folklór körébe tartozó alkotásokat a szerzői jog nem védi [Szt.1. § (7) bekezdés].

A szerzői mű felhasználásához, ideértve a mű azonosítható részének felhasználását is, engedély szükséges [Szt. 16. § (1) bekezdés]. Ezt az engedélyt – ha a törvény nem tesz kivételt – csak felhasználási szerződéssel lehet megszerezni [Szt. 16. § (1) bekezdés, 42. §].

A törvényi kivétel vagy az engedélyezési jog nélkül fennálló díjigény [Szt. 16. § (5) bekezdés], vagy a szabad felhasználás (lásd alább), vagy pedig az árva művek esetében a közigazgatási határozatba foglalt felhasználási engedély (lásd alább).

A jelen ügyben a kivételek közül az engedélyezési jog nélküli díjigény törvényi esetei nem alkalmazhatók.

A kivételek közül elsősorban a szabad felhasználás, azon belül is az idézés joga kerülhet szóba.

Másodsorban, ha az idézés feltételei nem állnak fenn, és fennállnak a felhasználni kívánt mű „árva” minősítésének feltételei, az árva mű felhasználása engedélyezésének feltételeit kell megvizsgálni.

3.2. A felhasználni kívánt irodalmi graffitik (mondatok, szövegrészek) szerzői jogi minősítése

A felhasználni kívánt irodalmigraffiti-mondatok (szövegrészek) a tervezett felhasználás környezetéhez igazodóan rövidek. Emiatt az első megválaszolandó kérdés az, hogy ha nem kifejezetten műrészlet, hanem egész teljesítménynek tekintett szöveg felhasználásáról van szó [pl: „Két ember között a legrövidebb út egy mosoly”, – D/8-as sor a (4) alatt csatolt exceltáblán], akkor lehet-e beszélni védelem alá tartozó szerzői műről?

A szerzői mű minőség megállapíthatóságának két feltétele van. Az első feltétel szerint az alkotásnak az irodalom, a tudomány vagy a művészet területére kell esnie. Itt azonban minden alkotás védett [ezt tükrözi az Szt. 1. § (1) bek. és (2) bek. első mondata], a műfajtnak tehát nincs zárt száma.

A megbízás szerint felhasználni kívánt graffitimondatok – ha megfelelnek a szerzői mű minőség követelményeinek – az irodalom (jellemzően a szépirodalom) körébe eső alkotásoknak minősülnek.

A szerzői jogi védelem fennállásának másik feltétele, hogy az alkotás mint szellemi telje-

sítmény egyéni, eredeti jellegű legyen. Ez a mű minőség egyetlen „minőségi” követelménye. A védelemnek a mű egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs. Nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől [vö. Szjt. 1. § (3) bekezdés, valamint a „Szerzői jogi törvény magyarázata”, Complex, 2006, Budapest, szerk: Gyertyánfy Péter, az Szjt. 1. §-ához fűzött magyarázat.]

Az egyéni, eredeti jelleg vizsgálatánál jelentősége lehet az alkotás terének, amire utal a következő SZJSZT-szakvélemény is: „Elegendő az, hogy a műben az egyéni jelleg valamilyen minimuma megnyilvánuljon, azaz ne legyen teljesen meghatározva a körülmények vagy az alkalmazott eszközök által; legyen legalább minimális tere a különböző megoldások közötti emberi választásnak, továbbá, hogy ne egy meglévő alkotásnak szolgai másolásáról legyen szó.”¹⁰ Az alkotás tere jelenti tehát a vizsgálat kiindulópontját annak felmérésére, hogy az adott körülmények mennyiben tág, illetve szűk teret biztosítanak az alkotó számára a szerzői mű létrehozására, illetve, hogy az alkotó mennyiben élt egyéni, eredeti módon az adott alkotás tere által kínált lehetőségekkel.

Összességében azt lehet mondani, hogy az egyéni, eredeti jelleg megállapíthatóságának minimálisan az a feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolása.

A szerzői jogi védelemnek nincs tehát sem lefelé, sem felfelé terjedelmi (mennyiségi) korlátja, bármilyen hosszú vagy bármilyen rövid lehet az irodalmi mű, az utóbbi esetben azzal a feltétellel, hogy a rövid terjedelem ellenére is felismerhetőnek kell lennie az egyéni-eredeti jellegnek, azaz a szellemi alkotótevékenységnek („szubjektív újdonságnak”), ami az egyéni-eredeti jelleg szinonimája.

A bírói gyakorlat szerint (a döntés egy kereskedelmi név egyéb szellemi alkotás minőségét nem látja fennállónak – elvi tartalma azonban itt is irányadó): „Jogi értelemben vett szellemi alkotásról ugyanis csak abban az esetben beszélhetünk, ha az meghatározott szellemi tevékenység, alkotási folyamat eredménye; már megformált gondolati tartalmat, azonosítható és egyediesíthető gondolatsort, gondolati szövedéket fejez ki. Ahhoz tehát, hogy a ... szellemi alkotás ... védelemben részesülhessen, minimálisan meg kell hogy feleljen annak a követelménynek, hogy felismerhetőek legyenek rajta a szellemi tevékenységből fakadó eredetiség jegyei.” (BH 2005.209)

Egy film kapcsán azt állapította meg az SZJSZT, hogy a „szerzői jogi védelemnek nem feltétele a mű hossza, illetve az, hogy a mű ... főcímet, 'vége' főcímet és stáblistát tartalmazzon. A szerzői mű minőséget az sem 'gyengíti' vagy korlátozza, ha az alkotás – adott esetben – műcímmel sem rendelkezik.”¹¹

Az SZJSZT a 03/2010 számú véleményében megállapította, hogy „a 2004-es naptáron szereplő mandala képek melletti üzenetek szerzői jogi védelme szempontjából nincs jelentősége, hogy az íráskor („Üzenetek”) nem sorolhatók a klasszikus irodalmi műfajok egyikebe sem. ... A védelem megállapítása szempontjából az is közömbös, hogy az íráskor a mandalák vagy valami

¹⁰ SZJSZT-19/2005 – Fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelme.

¹¹ SZJSZT-23/2003 – Filmalkotás jogosulatlan bemutatása közgyűjteményben.

más inspiráció hatására születtek. ... A felperes által írt szövegek az emberi lét és az univerzum kapcsolatára utaló gondolatok, látomások, külső megjelenési formákon túl mutató dimenziók, amelyek egyéni, eredeti módon papírra vetített 'szövegszerű' megjelenítések. ... Néhány példával illusztrálva: ... „Bolygódon s testedben több a víz, mint a szikla és föld, mint csont és bőr. A vízben a hang jól terjed, mégsem hallasz semmit. A sóhajok hídján oldalazva nem kéne tépelődnöd annyit. A víz nem egyszerűen H2O elemek, atomok, kötések, oldások, élet és halál.”

A szerzői jogi védelem létrejöttével kapcsolatban megállapítható, hogy a védelem a mű megalkotásával keletkezik anélkül, hogy a mű előzetes vizsgálatára sor kerülne [Szt. 9. § (1) bek.]. A szerzői jog esetében a védelem fennállásáról kizárólag a bíróság dönthet.

Végül említést érdemel, hogy a szerzői jogok irodalmi művek esetében a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben [Szt. 31. § (1) bek.].

Az irodalmi graffitik között lehetnek olyan mondatok, amelyek nem rendelkeznek a szerzői mű minőség megállapíthatóságához szükséges, szellemi tevékenységből fakadó egyéni-eredeti jelleggel, ezek ebben az esetben sem szerzői jogi, sem egyéb (polgári jogi) védelem alatt nem állnak.

A Ptk. 86. §-ának (3) bekezdése védi az ún. egyéb szellemi alkotásokat, ha azok még közkinccsé nem váltak, és társadalmilag széles körben felhasználhatóak. A hivatkozott legfelsőbb bírósági döntés (BH 2005.209.) azonban szerencsére e védelem körét is helyesen az alkotásjelleggel felmutató teljesítményekre korlátozta. Emellett – még ha egyéb szellemi alkotásnak is minősülnének a szerzői jogi védelemre nem érdemes graffitik – a védelemből kiesnek, mert közterületi falra írásukkal közkinccsé váltak.

Az e körbe tartozó irodalmi graffitik a közkinccsbe tartoznak, minden jogi kötelezettség nélkül felhasználhatóak, tehát ilyenkor az idézés (forrásmegjelölés) szabályait sem kell alkalmazni.

A fentiekből azonban az is következik, hogy az irodalmi graffitik megjelölt szövegek is lehetnek adott esetben, ha megfelelnek a szellemi tevékenységből fakadó egyéni-eredeti jelleg kritériumainak – ez egyedi elbírálástól függ –, önálló, az irodalom műfajába tartozó szerzői művek.

Ekkor pedig teljes szerzői mű, és nem annak részlete felhasználásáról van szó. Az, hogy a művet falra írva rögzítették, nem érinti a szerzői jogi minősítés kérdését. Az, hogy a graffiti a falon nem marad tartósan rögzítve, azt onnan – a szakirodalomban vitatottan¹² – bármikor eltávolíttathatja a tulajdonos, szintén közömbös a szerzői jogi védelem szempontjából. Az, hogy a falra írt szöveges mű esetében nem lehet tudni, hogy ki a szerzője, csupán legfeljebb azzal a következménnyel jár, hogy a mű ún. árva műnek minősül (lásd alább). Abból pedig, hogy ha az irodalmi graffitit a szerzője vetette „falra” akár a szerző nevének feltüntetésével,

¹² Vö. Haimo Schack: Urheber- und Urhebervertragsrecht, 3. Auflage. Mohr & Siebeck, 2005, 360. széljegyszám, p. 169.; Karl Friedrich Fromm, Wilhelm Nordemann: Urheberrecht, 8. Auflage. Verlag Kohlhammer, 1994. § 14, 16. széljegyszám, p. 161.; Gerhard Schricker: Urheberrecht, Kommentar, 3. Auflage. Beck, 2006, § 97, 25/a széljegyszám, p. 1888.

akár anélkül, nem lehet olyan következtetést levonni, hogy a szerző hozzájárult volna a mű ingyenes felhasználásához.

(Ha nem a szerző írja falra az irodalmi graffitit, akkor – a körülményektől függően – jogszerű vagy jogszerűtlen, tehát az idézés feltételeit ki nem elégítő idézésről vagy szerzői jogi jogsértésről, vagy jogszerű felhasználásról van szó attól függően, hogy a szerző adott-e ingyenes engedélyt a szöveg felhasználásához.)

Az Sztj. tiltja a szerzői jogról (akár a vagyoni,¹³ akár a személyhez fűződő jogról) való lemondást [Sztj. 9. § (2), (3) bekezdés]. Emiatt az az állítás sem lehet helytálló, hogy a közterületen hozzáférhetővé tett irodalmi graffiti szerzője a műhöz kapcsolódó jogairól lemondott volna, a művet ráutaló magatartással közkinccsé tette volna.

Az Sztj 16. §-ának (4) bekezdése szerint *a díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozással mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.*

Az olyan irodalmi graffiti esetében tehát, amelynek bizonyíthatóan van azonosítható szerzője, illetve a szerzőséget az Sztj. szerint megalapozó vélelem alapján vélelmezhető a szerző személye, a graffiti mint teljes irodalmi mű felhasználása a szerző engedélyéhez, és – hacsak a szerző nem mond le a jogdíjról kifejezetten – jogdíj fizetéséhez van kötve.

A szerzőség megállapítását irodalmi graffiti esetében az alábbi vélelmek segítik.

„Az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették. [Sztj. 94/B. § (1) bekezdés]. ... Ha a szerző nevének feltüntetése elmarad, és önkéntes műnyilvántartás vagy a közös jogkezelő szervezet által az adatbázisába felvett adatról kiállított okirat sem alapozza meg a szerzőségi vélelmet,¹⁴ az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet először hozta nyilvánosságra.”

Ha tudható, hogy az irodalmi graffitinak van azonosítható alkotója, azonban a szerző vagy a szerző fellelhetősége nem ismert, az irodalmi graffiti árva műnek minősül, és az árva művek engedélyezésére irányuló rendben a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH)

¹³ Sztj. 9. § (3) A vagyoni jogok – a (4)–(6) bekezdésekben foglaltak kivételével – nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át, és azokról lemondani sem lehet.

(4) A vagyoni jogok örökölhettek, róluk halál esetére rendelkezni lehet.

(5) A vagyoni jogokat öröklés útján megszerző személyek azokról egymás javára rendelkezhetnek.

(6) A vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel átruházhatók, illetve átszállnak. A jogszerző – a jogok átruházására irányuló szerződés eltérő kikötése hiányában – a vagyoni jogokkal a továbbiakban rendelkezhet.

¹⁴ Sztj. 94/B. § (2) Ha az (1) bekezdés (szerző nevének feltüntetése) nem alkalmazható, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet sajátjaként a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál önkéntes műnyilvántartásba vetette, és ezt közokirattal igazolja. A mű nyilvántartásba vételért igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni.

(3) Ha a (2) bekezdés sem alkalmazható, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki ezt közös jogkezelő szervezet által a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis [88. § (1) bek. f) 2. pont] alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja. Ilyen magánokirattal a közös jogkezelő szervezet önként vállalt szolgáltatásként – alapszabályával összhangban – saját tagja számára, a tag kérésére állíthat ki.

adhat engedélyt szerzői jogdíj letétele és igazgatási szolgáltatási díj megfizetése ellenében a mű kereskedelmi felhasználására.¹⁵

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a megbízás szerinti felhasználás esetében az alább leírt engedélyezés üzleti, gazdasági szempontból is megfontolandó (művenként legalább 92 500 Ft igazgatási szolgáltatási díjat és közigazgatási határozatban megállapítandó, előre meg nem határozható összegű szerzői jogdíjat kell fizetni.)

Mivel azonban az összes logikai lehetőséget végig kell tárgyalni a megbízói általános kérdésnek megfelelően, ezért alább összefoglalja az eljáró tanács az árva művek felhasználásának engedélyezési rendjét.

Felteszi az eljáró tanács, hogy az irodalmi graffiti egyszerűs mű. Többszerzős mű esetén a felhasználáshoz szükséges az ismert szerzők engedélye, ha pedig valamennyi szerző ismeretlen (nem lehető fel), mindegyikre nézve el kell végezni az alábbi keresését.

Ebben az esetben kérelmet kell benyújtani az SZTNH-hoz, és ebben meg kell adni a mű és – ha ez lehetséges – a szerző, több szerző esetén valamennyi szerző azonosítására alkalmas adatait, továbbá meg kell jelölni a felhasználás módját, mértékét, tervezett időtartamát és egyéb olyan körülményeit, amelyek a felhasználási engedély díjának megállapításához szükségesek. A jelen esetben arra kell utalni, hogy borospalackok címkéin/katalógusban történő többszörözésről, és értelemszerűen a borral együtt történő terjesztésről van szó, a felhasználás pedig közvetve jövedelemszerzési, illetve jövedelemfokozási célt szolgál, hiszen a műfelhasználás célja az érintett borok kelendőségének fokozása. Ha a palackok/címkék képei az értékesítés folyamatában az internet útján is elérhetőek, akkor felhasználási módként meg kell jelölni a lehívásra hozzáférhetővé tételt is.

A kérelemhez tartozik az ún. „gondos szerzőkutatás” igazolása is. Ez az érintett műtípus (irodalmi graffiti) és a felhasználási mód (lásd az előző bekezdést) figyelembevételével az adott helyzetben általában elvárható intézkedések eredménytelen megtételét jelenti.

Példálózó felsorolás szerint általában elvárható intézkedések a következők (csak az esethez alkalmazható intézkedéseket soroljuk fel): keresés az SZTNH önkéntes nyilvántartása alapján szerkesztett adatbázisban, az interneten hozzáférhető adatbázisokban, a szerző hollétének megállapítására alkalmas adatbázisokban, továbbá a műtípus szerint érintett, nyilvánosság számára hozzáférhető gyűjtemények adatbázisaiban, tájékoztatás kérése a műtípus szerint szokásos nyilvánosságra hozatalt megvalósító szervezetektől (könyv-, illetve folyóirat-kiadók), a mű más felhasználását megvalósító személyektől (pl. graffitigyűjtemények kiadói), hirdetés országos napilapban. További segítséget és iránymutatást nyújt a hivatal honlapján található kutatási adatbázis (http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/kutatasi_adatbazis.html).

Olyan mű esetében, amelyről valószínűsíthető, hogy az első nyilvánosságra hozatala nem Magyarországon történt, a gondos keresést megvalósító intézkedéseket a mű első

¹⁵ Sztj. 57/A–57/D. §, 100/2009. (V. 8.) Korm. rendelet az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról.

nyilvánosságra hozatala szerinti országban is meg kell tenni, de ez csak akkor várható el, ha ez nem ütközik aránytalan nehézségbe.

Egy kérelemben egy mű felhasználására lehet csak engedélyt kérni. Több műre vonatkozóan közös kérelem akkor nyújtható be, ha a kérelem ugyanazon szerző ugyanazon műtípusba tartozó műveinek azonos felhasználási módjára vonatkozik.

A fizetendő igazgatási szolgáltatási díj kérelmenként 102 500 forint, amely az SZTNH bevétele. Ha a kérelmet formanyomtatványon/elektronikus úton nyújtják be, a díj 92 500 forint. A díjakat a hivatalnak a Magyar Államkincstárnál vezetett 10032000-01731842-00000000 számú előirányzat-felhasználási keretszámlájára átutalással vagy készpénz-átutalási megbízás útján, az azonosítási adatok (az ügyszám, illetve az engedélyszám) és a rendeltetés (jogcím) feltüntetésével, valamint a „311 Kincstári Tranzakciós Kód” megjelöléssel kell megfizetni. Az igazgatási szolgáltatási díjat a kérelem benyújtásával egyidejűleg kell befizetni.

Alakilag és tartalmilag megfelelő kérelem benyújtása esetén az SZTNH határozatban ad ellenszolgáltatást, tehát szerzői jogdíj megállapítása mellett felhasználási engedélyt. Ennek terjedelmét a kérelem keretei között állapítja meg. A felhasználási engedély legfeljebb öt évre szól, a Magyar Köztársaság területére terjed ki, nem kizárólagos, át nem ruházható, további felhasználási engedély adására és a mű átdolgozására nem ad jogot.

A megállapított szerzői jogdíjat a hivatalnál letétbe kell helyezni. A díj letétbe helyezése a felhasználás megkezdésének feltétele. A felhasználást akkor lehet megkezdeni, ha a jogdíjat a felhasználó letétbe helyezte az SZTNH Magyar Államkincstárnál vezetett 10032000-01731842-20000002 számú intézményi letéti számlájára átutalással vagy készpénz-átutalási megbízás útján, az azonosítási adatok (az ügyszám, illetve az engedélyszám) és a rendeltetés (jogcím) feltüntetése mellett.¹⁶

Ha azonban a (4)-es számú iratban az 4. oszlopban olvasható valamelyik irodalmi „graffiti” közösségi alkotás, szájról szájra (pontosabban „graffitiról-graffitira”) terjed, akkor a szerzői jog által védett, konkrétan körülhatárolható szerzői művek közé nem sorolható.

Ehhez kapcsolódóan megjegyezhető, hogy van olyan nézet, amely szerint a graffitik folklórjellegét támasztja alá, hogy számos esetben rendelkeznek egyfajta lírai jelleggel, anonimiek, azaz szerzőik ismeretlenek, illetve üzenetük sok esetben valamilyen csoporthoz tartozást fejez ki.¹⁷

Azt – amint fentebb jeleztük – az eljáró tanács nem tudja megállapítani, hogy melyik irodalmi graffiti esik a folklór körébe, de a vélemény logikai zártsága megköveteli, hogy erre az esetre is kitérjen.

¹⁶ Az eljáró tanács a megbízó által feltett kérdéshez igazodva nem tér ki a szerző előkerülésének jogkövetkezményeire, a határozat visszavonására és arra, hogy a letett díj – figyelemmel arra, hogy azzal a letetvő már nem rendelkezhet – kit illet.

¹⁷ Folklore: an encyclopedia of beliefs, customs, tales, music, and art, 2. kötet. Szerk.: Thomas A. Green. ABC-CLIO, Inc., 1997, p. 424–425.

Az ilyen, „graffitiként” nyilvánosságra hozott irodalmi művek a folklór részei, azaz a védelem alanyának hiánya folytán az Sztj. 1. § (7) bekezdése alapján a szerzői jogi védelem alá nem tartoznak.

Az irodalmi graffitik tervezett felhasználásával kapcsolatban a fenti jogi elemzés alapján az alábbi következtetések vonható le.

1. Le kell mondani az irodalmi graffitik tervezett felhasználásáról.
2. Az azonosított szerzőjű irodalmi graffitik szerzőjétől engedélyt kell kérni.
3. Az árvának (helyesebben: elárvultnak) minősülő graffitik esetében az árva mű felhasználásának engedélyezésére irányuló szabályok szerint kell engedélyt kérni.
4. A felhasználó üzleti döntése alapján megkockáztathatja az 1–3. szerinti engedélyek nélküli felhasználást azzal, hogy jogsértés esetén a magát azonosító jogosult a szerzői jogi jogsértés valamennyi jogkövetkezményének alkalmazására (Sztj. 94. §) igényt érvényesíthet. Ezen igények az alábbiak: a jogsértő gazdagodásának a jogosult javára történő elvonása, a jogosult kárának megtérítése, a sérelmes helyzet megszüntetése, a jogsértést megelőző állapot helyreállítása, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállott dolgok lefoglalása, meghatározott személynek történő átadása, kereskedelmi forgalomból való visszahívása, onnan való végleges kivonása, illetve megsemmisítése.

E körben azonban az mérlegelendő, hogy kártérítési igény érvényesítése esetén a kár bekövetkeztét és mértékét a károsultnak (jogosultnak) kell bizonyítani, aki (ha a szerző hozta nyilvánosságra az irodalmi graffitit) ingyenesen tette művét hozzáférhetővé. Gazdagodási igény érvényesítése esetén pedig – az irodalmi graffiti felhasználásával elért „nyereség” elvonására, vagy egy feltételezett licenciadíj megfizetésére kötelezésre kerülhet sor. Az irodalmi graffiti felhasználásához kapcsolódó nyereség nem kalkulálható (milyen lett volna az árbevétel és tapadó költség viszonya az irodalmi graffiti felhasználása nélkül...), a feltételezett licenciadíj megállapításához pedig nem állnak támpontok rendelkezésre, hiszen a jogosult csak maga használta fel a művét, vagy annak felhasználását ingyenesen engedélyezte. E megfontolások csökkenthetik a jogsértés anyagi (fizetéssel járó) következményeinek a kockázatát.

3.3. Azonosított alkotóval rendelkező művek részleteinek a felhasználása

A megbízó által 3. és 4. alatt csatolt azonosított műrészletek felhasználása esetében a mű minőséget, az e minőség alóli kivételt, valamint az árva mű felhasználásának engedélyezését nem kell vizsgálni. Főszabály szerint a művek azonosítható részeinek felhasználása is engedélyköteles az Sztj. 16. § (1) bekezdése¹⁸ alapján. A regények, novellák, nyilvánosan tartott

¹⁸ 16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

beszéddek, tehát mindazok a források, amelyből részleteket kíván felhasználni a megbízó, szerzői jogi védelem alatt állnak.

Az engedély és a díjfizetés alól csak a szabad felhasználás, ezen belül is az idézés jelenthet kivételt.

Az idézés a legtipikusabb kivétel a szerző többszörözési¹⁹ joga alól. Nemzetközi szerződéses jogalapja a Berni Unió Egyezmény²⁰ 10. Cikkének (1) bekezdése, amely kimondja:

*(1) A közönség számára már jogszerűen hozzáférhetővé tett műből történő idézés az elérni kívánt cél által indokolt mértékben megengedett, ha az a bevett szokásoknak megfelel; ideértendő az újságcikkekből és időszakos gyűjteményekből sajtószemle formájában történő idézés is.*²¹

(2)

(3) Az előző bekezdésekben említett idézés és felhasználás esetén a forrást és a szerző nevét meg kell jelölni, ha ez a név a forrásban szerepel.

Az Európai Unióban, amelynek szerzői jogi irányelvei – ahol erre mód van – meghaladják a Berni Unió Egyezménnyel megvalósított elemi jogközelítést, az ún. Infosoc-irányelv²² 5. Cikkének 3. d) pontja teszi lehetővé a tagállamok számára az idézés szabad felhasználási esetének szabályozását.

A tagállamok a 2. és a 3. cikkben szabályozott jogok²³ vonatkozásában az alábbi esetekben kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg:

*d) korábban jogszerűen nyilvánosságra hozott műből vagy más, védelem alatt álló teljesítményből történő idézés, például kritikai vagy ismertetési céllal, amennyiben lehetséges, a forrás feltüntetésével – beleértve a szerző nevét is –, továbbá ha felhasználása megfelel a tisztességes gyakorlatnak, a cél által indokolt terjedelemben*²⁴

A megbízás maga is hiánytalanul sorolja fel a megengedett idézés feltételeit, amelyek meg egyeznek az Szjt. nemzetközi szerzői jogi, uniós jogi alapjaiban, és az Szjt.-ben. E feltételeket azonban az eljáró tanács a megbízótól némileg eltérően értékeli.

Az idézéshez átvévő/idéző mű szükséges.

Az átvévő alkotás szerzői műként való minősítésének feltétele azért áll fenn, mert az idézés kizárólag „alárendelt szerepet” játszhat a teljes műben. Ebből következik, hogy az átvévő

¹⁹ A jogszabályi feltételeknek megfelelő idézés az idézett részlet szabad terjesztését, nyilvános előadását és nyilvánossághoz közvetítését is eredményezi.

²⁰ 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről.

²¹ Ez az ún. *kleines Zitat*, vagyis az idézett művek kis részleteire vonatkozó „szabad átvételi” jog, szemben az itt nem idézett (2) bekezdésben szabályozott, a jelen ügyben nem releváns ún. *grosses Zitat*tal, amely nagyobb részletek és kisebb terjedelmű egész művek átvételét teszi lehetővé oktatási célra.

²² 2001/29/EK irányelv az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

²³ Többszörözés és nyilvánossághoz közvetítés, ideértve a lehívásra hozzáférhetővé tételt is (de l. a 9. lábjegyzet szerinti magyarázatot).

²⁴ Elemzését l. *Michel M. Walter, Silke von Lewinski* (szerk): *European Copyright Law. A commentary*. Oxford University Press, 2010. 11.5.58. széljegyszám, 1049, 1050.

műnek – az idézett műhöz képest – egyfajta önállósággal kell rendelkeznie azáltal, hogy domináns módon járul hozzá a teljes mű egyéni, eredeti jellegéhez.²⁵ Az idézés tehát kizárólag kiegészítő szerepet tölthet be, és nem szolgálhat a teljes mű egyéni, eredeti jellegének alapjául, csupán annak jellegét „erősítheti”. Ha a borospalack címkéje megfelel a szerzői mű kritériumainak, akkor alkalmas az idézet befogadására. Az elterjedőben levő kereskedelmi szokások szerint az ételek, italok kelendőségét fokozó különböző „írások” (például étlap, boroscímke) képesek az irodalmi művek idézetként történő befogadására.

A borospalack címkéjének közigazgatási szabályok alapján kötelező tartalma²⁶ jelentősen csökkenti a címke tervezőjének (grafikusának) alkotói játéktérét, amíg azonban marad ilyen alkotói játéktér, és azt több módon lehet kitölteni, addig fennáll a szerzői mű alkotásának lehetősége.

A felhasználó akként biztosíthatja leginkább, hogy a borospalack címkéje szerzői mű legyen, illetve jogszavatossági igénye keletkezzen, ha a címke mégsem szerzői mű, hogy a címkét grafikussal megtervezteti. Emellett a mű elkészítésére és felhasználására kötött, írásba foglalt felhasználási szerződésbe jogszavatossági kikötést iktat, amelyben a mű szerzője kijelenti, hogy a szerződés alapján készített mű(vek) a saját szellemi alkotásai, egyéni-eredeti, nem másolt művek, és azok felhasználása harmadik személy semmilyen szellemi tulajdon-jogi vagy egyéb kizárólagos jogát nem sérti. Ha a szerző közreműködőt is igénybe vesz, akkor e nyilatkozat hatályának a közreműködőre is ki kell terjednie.

Idézni csak az átvevő mű célja által indokolt terjedelemben szabad.

„Ebből az következik, hogy az idézés fő feltétele az idézési cél. Ez lehet a tartalom magyarázata, kritikus hivatkozás, saját álláspont alátámasztása, mű mottója, önálló variáció kiinduló pontja, tiszteletadás stb.”²⁷ Az idézési cél meglétét, sőt, a magyar kommentárnál szűkebb meghatározását a magyarral azonos elvi alapon álló német és osztrák szerzői jogi törvény magyarázatai, és az uniós szerzői jog magyarázata támasztja alá.²⁸ A német nyelvű források azt az indokolt célt az idézés ún. „Belegfunktion”-jának tekintik, az uniós szerzői jogi magyarázat pedig kifejezetten felsorolja a kritika, értékelés vagy hasonló célokat.

Olyan esetben tehát, ahol az idézéshez stílusbeli funkció párosul, és annak célja az „átvevő

²⁵ *Schricker*: i. m. (5), § 51., 1–30. széljegyszám, p. 1021–1036.

²⁶ 2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról, 31. §. 127/2009. (IX. 29.) FVM rendelet a szőlészeti és a borászati adatszolgáltatás, valamint a származási bizonyítványok kiadásának rendjéről, továbbá a borászati termékek előállításáról, forgalomba hozataláról és jelöléséről, IV. rész; 607/2009/EK Bizottsági Rendelet a 479/2008/EK tanácsi rendeletnek a bizonyos borászati termékekre vonatkozó oltalom alatt álló eredetmegjelölések és földrajzi jelzések, hagyományos kifejezések, valamint e termékek címkézése és kiserelése tekintetében történő végrehajtására vonatkozó egyes részletes szabályok megállapításáról.

²⁷ *Gyertyánfy Péter* (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex, 2006, a 34. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázat.

²⁸ *Vö. Schack*: i. m. (5), 329. széljegyszám, p. 156. 487–495. széljegyszám, p. 222–225.; *Fromm–Nordemann*: i. m. (5), § 51, 1.5. széljegyszám, p. 371–377.; *Schricker*: i. m. (5), § 51., 1–30. széljegyszám, p. 1021–1036.; *Michel M. Walter*: Österreichisches Urheberrecht. Handbuch I. Verlag Medien & Recht, Wien, 2008, 1122–1133., p. 537–542.; *Walter, Lewinski* (szerk): i. m. (17), 11.5.58. széljegyszám, 1049, 1050.

mű” fogyasztói, felhasználási értékének növelése (pl. boroscímke esetében az üveg esztétikai kinézetének javítása), az idézett mű jogosultjának a felhasználáshoz fűződő érdeke nem hagyható figyelmen kívül. Ez azt jelenti, hogy az idézés nem vezethet az idézett műrészlet és a mű közötti közvetlen konkuráláshoz, éppen ezért nem megengedett egy mű lényeges tartalmának átvétele sem.²⁹ Ehhez kapcsolódik, hogy az idézet terjedelme a cél által meghatározott, azaz a cél szab határt az idézett műrészlet terjedelmének.³⁰ Ezt támasztja alá az Infosoc-irányelv 5. Cikk (5) bekezdésében foglalt ún. háromlépcsős teszt rendelkezése is, miszerint „Az (1), a (2), a (3) és a (4) bekezdésben foglalt kivételek és korlátozások [így az idézés is] kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.” Az idéző és az idézett mű között gondolati kapcsolat szükséges: az idézet vagy támassza alá az idéző mű mondanivalóját, vagy legyen azzal ellentétes, vagy az idéző mű értékelje (pozitívan vagy negatívan) az idézett művet, vagy álljon fenn más logikai/gondolati kapcsolat az idéző és az idézett mű között. Röviden: az idézet „szolgálja” az idéző művet.

Az eljáró tanács a leírt gondolati kapcsolatot nem tudta feltárni a (3) alatt csatolt címkék vizuális megjelenítése és a címkéken található idézetek között. Az eljáró tanács lehetségesnek tartja, hogy a borfogyasztási kultúrához fűződő, társadalmi, szellemi vonatkozások megteremtik e gondolati kapcsolatot. Azt mindenesetre rögzíti az eljáró tanács, hogy az idézés csak akkor jogszerű, ha van jogszerű idézési cél (gondolati kapcsolat) az idéző és az idézett mű között.

Az indokolt terjedelem, azaz az a feltétel, hogy az idézett mű terjedelme megfeleljen az idézési célnak, és az idézés tartalmi hűsége abban az esetben, ha a (3) és (4) alatt csatolt iratokban közölt szövegrészletek pontosak, a jelen ügyben fennáll, feltéve, hogy a borospalack címkéje szerzői mű. Védett művekből idézni csak műrészletet lehet, soha nem a mű egészét. E követelménynek a tényállás megfelel.

A forrás megjelölésének ki kell terjednie a szerző nevére is, ha ezt a forrás tartalmazza. Amikor a borospalack címkéjén irodalmi műből vagy filmből származó idézet szerepel, alappal állítható, hogy a forrás (könyv, illetve film hordozója) tartalmazza a szerző nevét (film esetében a rendezőt kell a magyar szerzői jogi szabályok értelmezése alapján „fő” szerzőnek tekinteni).

Emiatt az eljáró tanács véleménye az, hogy az idézés szabályainak csak akkor tesz eleget a jelen ügyben a felhasználó, ha az azonosított művek esetén a mű címét és a forrás által megnevezett szerző nevét is feltünteti.

²⁹ Guido Kucsko (szerk.): urheber.recht systematischer kommentar zum urheberrechtsgesetz. Manz, 2008. a 46. §-hoz fűzött magyarázat.

³⁰ Thomas Dreier (szerk.): European Copyright Law. Kluwer Law International, 2006, az Infosoc-irányelv 5. cikkéhez fűzött magyarázat, p. 379.

4. Válasz a megbízó által feltett kérdésre

Kérdés:

Figyelemmel a kereskedelmi célú felhasználásra, azt a kérdést tette fel, hogy terheli-e a felhasználót bármilyen kötelezettség az idézetek felhasználásával kapcsolatban, és ha igen, ennek mi a tartalma? A kérdés kiegészítésében a megbízó megjelölte, hogy a kérdés kifejezetten a mellékelt boroscímkékre, illetve az azokon feltüntetett, mellékelt idézetekre irányul.

Válasz:

1. Az irodalmi graffitik között lehetnek olyan mondatok, amelyek nem rendelkeznek a szerzői mű minőség megállapíthatóságához szükséges szellemi tevékenységből eredő egyéni-eredeti jelleggel, ezek ebben az esetben sem szerzői jogi, sem egyéb (polgári jogi) védelem alatt nem állnak.

Az e körbe tartozó irodalmi graffitik a közkincsbe tartoznak, minden jogi kötelezettség nélkül felhasználhatók, tehát ilyenkor az idézés (forrásmegjelölés) szabályait sem kell alkalmazni.

2. Az olyan irodalmi graffiti esetében, amelynek bizonyíthatóan van azonosítható és fellelhető szerzője, illetve a szerzősége az Szjt. szerint megalapozó vélelem alapján vélelmezhető a szerző személye, a graffiti mint teljes irodalmi mű felhasználása a szerző engedélyéhez, és – hacsak a szerző nem mond le a jogdíjról kifejezetten – jogdíj fizetéséhez van kötve.

3. Ha tudható, hogy az irodalmi graffitinak van azonosítható alkotója, azonban a szerző vagy a szerző fellelhetősége nem ismert, az irodalmi graffiti árva műnek minősül, és az árva művek engedélyezésére irányuló rendben az SZTNH adhat engedélyt szerzői jogdíj letétele és igazgatási szolgáltatási díj megfizetése ellenében a mű felhasználására.

4. Ha azonban a megbízó által csatolt iratokban felsorolt valamelyik irodalmi „graffiti” közösségi alkotás, szájról szájra (pontosabban „graffitiról-graffitira”) terjed, akkor a szerzői jog által védett, konkrétan körülhatárolható szerzői művek közé nem sorolható. Ebben az esetben semmilyen kötelezettséggel nem jár az ilyen irodalmi graffiti felhasználása.

5. Ha a felhasználni kívánt szöveg azonosított szerzői mű részlete, arra az idézés szabályai vonatkozhatnak az alábbi feltételek együttes megléte esetén:

5.1. Az idézéshez átvető/idéző mű szükséges. A borospalack címkéje nem minden esetben felel meg a szerzői mű kritériumainak. A borospalack címkéjének közigazgatási szabályok alapján kötelező tartalma³¹ jelentősen csökkenti a címke tervezőjének (grafikusának)

³¹ 2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról, 31. §.; 127/2009. (IX. 29.) FVM rendelet a szőlészeti és a borászati adatszolgáltatás, valamint a származási bizonyítványok kiadásának rendjéről, továbbá a borászati termékek előállításáról, forgalomba hozataláról és jelöléséről, IV. rész; 607/2009/EK Bizottsági Rendelet a 479/2008/EK tanácsi rendeletnek a bizonyos borászati termékekre vonatkozó oltalom alatt álló eredetmegjelölések és földrajzi jelzések, hagyományos kifejezések, valamint e termékek címkézése és kiserelése tekintetében történő végrehajtására vonatkozó egyes részletes szabályok megállapításáról.

alkotói játékterét, amíg azonban marad ilyen alkotói játéktér, és azt több módon lehet kitölteni, addig fennáll a szerzői mű alkotásának lehetősége.

5.2. Idézni csak az átvévő mű célja által indokolt terjedelemben szabad. Az idézés csak akkor jogszerű, ha van jogszerű idézési cél (gondolati kapcsolat, vélemény, kritika, saját gondolat alátámasztása stb.) az idéző és az idézett mű között.

5.3. Az idézés szabályainak csak akkor tesz eleget a jelen ügyben a felhasználó, ha az azonosított művek esetén a mű címét és a forrás által megnevezett szerző nevét is feltünteti.

Balettprodukció egyéni, eredeti jellege – SZJSZT-20/2011

A Fővárosi Bíróság megkeresése

A kirendelő végzésben feltett kérdések

1. A keresetlevél mellékletét képező, kézzel írt anyag (kéziratszűzsé és ennek a felperes által gépelt változata – F/15.) tekinthető-e szerzői jogi védelem alatt álló egyéni-eredeti jellegű alkotásnak, amely a ... című mű (alapmű) alapján készült ugyan, de a törvényi kritériumoknak megfelelően önálló műnek tekinthető?
2. Amennyiben az első kérdésre a válasz igen, az alperesek által készített későbbi változatokkal [gépelt szűzsé (F/6) és új szűzsé, A/II-III.3. alatt csatolva] összehasonlítva megállapítható-e az, hogy az alperesek felhasználták a felperes közreműködésével is elkészült, a felperes szerint szűzsének nevezett változatot!
3. Ha az első kérdésre a válasz nemleges, mert a kéziratszűzsé nem tekinthető kész műnek, a szakértő állapítsa meg azt is, hogy az alperesek által csatolt³² két változat (gépelt szűzsé és új szűzsé) olyan írott adaptációnak tekinthető-e, amely már alapjául szolgálhat a zenei rész megalkotásának, illetőleg a balett felépítésének!
4. A szakértő testület a 15. sorszámú iratban a felperes által feltett, az alpereseknek a 18. sorszámú iratban feltett észrevételekkel ellátott kérdések közül a jogkérdésnek nem minősülő, és az 1–3. alatti kérdésre adott válaszokban meg nem válaszolt kérdésekre is adjon választ!

Először az eljáró tanács a kirendelő végzés fenti, 4. alatt ismertetett felhívása alapján kiválasztotta, hogy mely kérdéseket kell megválaszolnia – figyelemmel a másod- és harmadrendű alperes 18.³³ sorszámú iratban tett észrevételeire – a 15. sorszámú iratban a felperes

³² Az alperesek csak az új szűzsét csatolták (12. sorszámú irat, A/II-III. 3. alatt). Az ettől eltérő kérdés, hogy a gépelt szűzsé is – vitatottan – a felperes és az alperesek közös teljesítménye. Mivel a kirendelő két változatot említ, az eljáró tanács a vizsgálatba bevonta a gépelt szűzsét is.

³³ Az eljáró tanács szerint a 17. sorszámú iratról van szó.

által feltett kérdések közül. E kérdéseket az eljáró tanács a kirendelő végzés kérdéseit követő sorszámmal látja el akként, hogy a kérdések logikus sorrendbe kerüljenek.

5. A szakmai szokások szerint egy irodalmi mű alapján készülő balettadaptációhoz szokott-e olyan szüzsé készülni, amely önálló irodalmi mű, és amelynek nem a koreográfus a szerzője (másod- és harmadrendű alperes kérdése – 18. sorszámú irat)?
6. Tekinthető-e a kézíratszüzsé, és a gépelt szüzsé származékos műnek (az alpmű átdolgozásának)? (A felperes 15. sorszámú iratban feltett 1. kérdésének része. A kérdés másik része megegyezik a kirendelő végzés 1. kérdésével.)
7. Meghaladja-e a kézíratszüzsé és a gépelt szüzsé a szakma által elfogadottnak tekintett dramaturgia fogalma (F/16.), valamint a Magyar színházművészeti lexikon elektronikus változata szerinti fogalom alapján minősített dramaturgiai teljesítmény szintjét akként, hogy egyéni-eredeti jelleggel rendelkezik? (A felperes 2. kérdése, amely tartalmilag ölelkezik a kirendelő végzés 1. kérdésével és a 6. kérdéssel. Az eljáró tanács a felek eltérő álláspontjainak összeegyeztetése útján fogalmazta meg a kérdést.)
8. Megállapítható-e, hogy az új szüzsé az alpműre, és nem a kézíratszüzsére vagy a gépelt szüzsére épül (az alperes kérdése, 18. sorszámú irat)?
9. Ha a 6. és 7. kérdésre igenlő a válasz, és az új szüzsé felhasználta a kézirat és a gépelt szüzsében megjelenő művet, továbbá sor kerül a kész balettmű új szüzsé alapján történő bemutatására, a kész balettmű tekinthető-e olyan műnek, amely a kézíratszüzsében és a gépelt szüzsében megjelenő egyéni-eredeti balettadaptáció alapján jön létre (a felek eltérő álláspontjainak egyeztetése útján megfogalmazott, a felperes 4. kérdése alapján feltett kérdés)?

Az eljáró tanács a kirendelő végzés felhívása alapján figyelmen kívül hagyja a felperes harmadik kérdését (F/15-ös irat) és az alperes ehhez tett észrevételét (F/17-es irat), mert a kérdést a bíróság által feltett 2. kérdés magában foglalja.

Az eljáró tanács szakvéleménye

I. Az eljáró tanács előzetes álláspontja

A felek vitájának az a lényege, hogy a szükség szerint az alpműhöz kapcsolódó különböző, a kész balettműhöz³⁴ viszonyítva be nem fejezett szüzsék szerzői műnek minősülnek-e, és ha igen, az eredeti/származékos mű minősítés szempontjából milyen viszonyban vannak az alpművel és egymással?

Az eljáró tanács több kérdésben alakított ki előzetes, az egyes kérdések megválaszolása során irányadónak tekintett álláspontot.

³⁴ A fogalmi zavar elkerülése végett: a kész balettmű még nem készült el.

I. 1. A szűzséket az eljáró tanács a szinopszishoz hasonló szakirodalmi műhöz legközelebb álló, táncjáték [Sztj. 1.§ (2) bekezdés d) pont, más szóval táncművészeti alkotás, a továbbiakban: táncjáték] művázlatának minősíti, amelyek részletessége, megformáltsága, az alpműhöz és a megcélzott kész balettműhöz (táncjátékhoz) fűződő kapcsolatuk erőssége alapján dönthető el, hogy műnek minősülnek-e. A minősítést a jelen esetben nehezíti, hogy nem áll rendelkezésre (és a tényállás szerint lehet, hogy nem is fog rendelkezésre állni) kész balettmű.

I.2. Az eljáró tanács megállapítja, hogy a szerzői jog által műként védett alkotások köre nem zárt [Sztj. 1. § (2) bekezdés: „így különösen” – ezt követi a műfajtak példálózó felsorolása], ezért elvileg nem kizárt az egyéni-eredeti jellegű, szellemi alkotást megvalósító szűzsé védelme akkor sem, ha netán műfaji besorolásuk vitatott.

I.3. A szakmai szokások a szerzői mű minősítését nem ronthatják le. Nem a felek kereskedelmi szokásai és a táncjáték elkészítésének a munkafolyamata során a zenés színházi életben kialakult szokások, hanem a szerzői mű minőség objektív, törvényi ismérvei alapján lehet azt eldönteni, hogy a vizsgált szűzsék művek-e, és ha igen, egymásra, illetve az alpműre hogyan épülnek. Emiatt az eljáró tanács kizárja a vizsgálatból azt az állítást, hogy csak irodalmi alpmű nélkül készített táncjátékok esetében lehet beszélni a szűzsé (önálló) irodalmi műnek történő minősítéséről (a másod- és harmadrendű alperes a Csodálatos mandarin példáját említi).

I.4. A dramaturgiai (jellegű) teljesítmény szerzői jogi értékelését nem érintik a felek által álláspontjuk alátámasztására felhozott dramaturgia meghatározások. A szakértői vizsgálat kizárólag szerzői jogi szempontok alapján döntheti el, hogy az adott teljesítmény eredménye mű-e, vagy sem. Lehet, hogy általában a dramaturg csak „színpadra kivonatolja” az irodalmi művet minden alkotói teljesítmény, egyéni-eredeti jelleg hozzáadása nélkül. Akár tipikus is lehet, hogy az adott dramaturgiai teljesítmény szellemi tevékenységet ugyan igényel, de alkotó jelleget, szellemi alkotást nem mutat fel. A szerzői jog azonban nem zárja ki a kiválasztás, elrendezés, összeállítás szerzői jogi védelmét sem (vö. pl. Sztj. 7. §). Ezt összevetve azzal, hogy a szerzői jogi védelem alá tartozó művek köre nem zárt, adott esetben lehet olyan következtetésre jutni, hogy a dramaturgiai teljesítmény részben a kiválasztás, összeállítás, részben a hozzáadott szellemi alkotóteljesítmény nyomán szerzői műbe torkollik.

I.5. A szerzői jog átfogja a még be nem fejezett mű, illetve a mű elkészítése elkülöníthető szakasza során készített alkotás védelmét is. A szerzői jogi védelem a műre és ezen belül a mű azonosítható részére terjed ki [az Sztj. 16.§ (1) bekezdésének a 2003. évi CII. tv. 53. §-ával megállapított szövege]. Ha pedig egy mű azonosítható részletének felhasználásához engedély szükséges, az másfelől annyit jelent, hogy ha egy szűzsé – feltéve, hogy a félkész

állapotú alkotás is megfelel a szerzői mű minőségnek – még félkész állapotban van, annak felhasználása engedélyköteles.³⁵

E kérdést korábban már a bírói gyakorlat is hasonlóan válaszolta meg, pl. szoftver esetében (BH1993. 545. – A számítógépi programfejlesztő folyamat egyes elkülöníthető szakaszai is létrehozhatnak olyan önálló alkotásokat, amelyek külön szerzői jogi oltalomban részesülhetnek).

Nem csak funkcionális művekre igaz a bírói gyakorlatban is megerősített megállapítás. A BH1992. 324. sz. döntésben pl. egy szinopszis³⁶ szerzői mű minősége volt kérdéses egy szövegkönyvhöz képest, és nem vetődött fel, hogy a szinopszis „félkész” jellege miatt – mintegy automatikusan – a szerzőség kérdése ne lenne vitatható. Egy be nem fejezett film szerzői jogi védelméről foglalt állást az SZJSZT-23/2003-as véleményében. A rádiós és televíziós műsorformátumokkal kapcsolatos számos szakvéleményben rögzítette az SZJSZT, hogy egy végleges teljesítmény (műorszám) alapjául szolgáló formátum – bár tipikusan nem éri el a szerzői mű szintjét, és csak ötletfüzér, vázlat – ha kellően részletes, és kifejtett gondolatszövedék, elvileg tárgya lehet a védelemnek (SZJSZT-09/2000, -26/2000, -24/2008, -08/2010). Az SZJSZT-32/2010 számú ügyben az eljáró tanács nem ismerte el a televíziós műorszámhoz készített szinopszishoz nevezett irat védelmét, mert a „műsorleírások formai szempontból sem hordoznak egyéni, eredeti alkotásjellegét, kifejtésük nem egyéni, eredeti jellegű, a kidolgozás nem esztétikai megvalósítást céloz, hanem utasítások tárgyilagossági leírását arra vonatkozóan, hogy milyen típusú műsort, milyen szabályrendszer szerint tervez/ajánl a felperes létrehozni ... A műsorleírások kifejezőmódjának egyszerűsége, az esztétikai megformáltság hiánya miatt a tartalmi szempontokon túl a formai jegyek alapján is megállapítható, hogy a keresetlevélhez csatolt műsorleírások nem állnak szépirodalmi műként sem szerzői jogi védelem alatt.”

E megállapításból az ellenkezőre való következtetéssel levezethető, hogy ha a tartalmi/formai elemek felmutatnak egyéni-eredeti jelleget, túlmennek a szolgai másoláson a szellemi alkotótevékenység eredményeképpen, akkor egy kész mű „közbülső állomását” jelentő teljesítmény is alkalmas lehet a szerzői jogi védelemre. Az eljáró tanács utal emellett számos olyan építészeti ügyben készített szakvéleményre, amelyben a tervezés különböző fázisaiban készült, a létesítmény megvalósításához még nem elegendő terv szerzői jogi védelmének fennállhatósága mellett foglalt állást az SZJSZT.³⁷

³⁵ Gyertyánfy: i. m. (27), p. 99.

³⁶ Az eljáró tanács természetesen nem azonosítja a szinopszist egy alapl műre épített szöveggel, azonban közös mindkét esetben, hogy a kész mű egy előkészítő fázisában elkészített teljesítmény mű minősége a kérdéses.

³⁷ SZJSZT-18/2005: a tanulmányterv írásműként védett; SZJSZT-26/2004: tervek, vázlatok (látványterv) alkalmasak a szerzői jogi védelemre; SZJSZT-28/2001/1-2 a látványtervek védelme stb.

I.6. A kézíratszűzsé és a gépelt szűzsé, valamint az új szűzsé tételes összehasonlítása során a felperes által felsorolt (14. és 15. sorszámú irat) tényeket (egyezőségeket és különbségeket) a másod- és harmadrendű alperes 2011. július 4-i észrevételeiben nem vitatta. Álláspontjuk az, hogy a régi szűzsé minősítése az alpművel való összehasonlítástól függ, a gépelt szűzsé megfogalmazásainak többsége a harmadrendű alperes alkotása, és a kézíratszűzsé alkotó jellegűnek minősíthető elemei is a másodrendű alperestől származnak.

Emiatt az eljáró tanács nem végezte el ismételten a szűzsék tételes összehasonlítását, de szűrőpróbaszerűen ellenőrizte, hogy a felperesi tényállítások valóság-e. Az ellenőrzés eredményét az egyes kérdésekre adott válasz tartalmazza.

I.7. Az eljáró tanács szakvéleménye csak „pillanatfelvételnak” tekinthető. Ha sor kerül a kész balettmű színpadra állítására, ahhoz képest, hogy a színpadra állított mű mennyiben tér el bármelyik szűzsétől és az alpműtől, más lehet a vizsgált művek viszonya. Ez a szempont érdemben kihat a vitatott szerzőségi arányra is.

Válasz az összefüggő 1. és 5. kérdésnek, valamint a 6. és 7. kérdésnek a kézíratszűzsére vonatkozó részeire (e részeket dőlt betűvel jelöli az eljáró tanács)

1. A keresetlevél mellékletét képező, kézzel írt anyag (kézíratszűzsé és ennek a felperes által gépelt változata – F/15.) tekinthető-e szerzői jogi védelem alatt álló egyéni-eredeti jellegű alkotásnak, amely a ... című mű (alpmű) alapján készült ugyan, de a törvényi kritériumoknak megfelelően önálló műnek tekinthető?

5. A szakmai szokások szerint egy irodalmi mű alapján készülő balettadaptációhoz szokott-e olyan szűzsé készülni, amely önálló irodalmi mű, és amelynek nem a koreográfus a szerzője (másod- és harmadrendű alperes kérdése – 18. sorszámú irat)?

6. Tekinthető-e a kézíratszűzsé és a gépelt szűzsé származékos műnek (az alpmű átdolgozásának)? (A felperes 15. sorszámú iratban feltett 1. kérdésének része. A kérdés másik része megegyezik a kirendelő végzés 1. kérdésével.)

7. Meghaladja-e a kézíratszűzsé és a gépelt szűzsé a szakma által elfogadottnak tekintett dramaturgia fogalma (F/16.), valamint a Magyar Színházművészeti lexikon elektronikus változata szerinti fogalom alapján minősített dramaturgiai teljesítmény szintjét akként, hogy egyéni-eredeti jelleggel rendelkezik? (A felperes 2. kérdése, amely tartalmilag ölelkezik a kirendelő végzés 1. kérdésével és a 6. kérdéssel. Az eljáró tanács a felek eltérő álláspontjainak összeegyeztetése útján fogalmazta meg a kérdést.)

Az eljáró tanács először az 5. kérdésre válaszol. A szakmai szokások szerint a meglévő irodalmi mű átdolgozásával készült táncjátékok körében az irodalmi műből készült, a tánc-

játék alkotóelemeit még nem tartalmazó szüzsét általában nem tekintik önálló irodalmi műnek. A szakmai szokások szerzői jogi minősítés szempontjából való értékelésére az eljáró tanács már kitért az I.3. alatt.

Az eljáró tanács válasza az 1. kérdésre, valamint a 6. és 7. kérdés kézíratszüzésére vonatkozó részeire

A kézíratszüzés az alpmű felhasználásával készült származékos, félkész, az alkotói folyamat egy állomását megvalósító mű. Kimutatható, hogy nem minősül az alpmű szolgálai másolásának, és megtestesíti szerzője szellemi alkotótevékenységét. Vázlatos jellegű, de e jelleg nem zárja ki szerzői művé való minősítését. [Abban értelemszerűen nem foglal állást az eljáró tanács, hogy ki(k) minősül(nek) a kézíratszüzés szerzőjé(i)nek.]

Dramaturgiai teljesítményt tükröz, azonban bármely dramaturgiai fogalmat használjuk is a kézíratszüzés alkotójá(i)nak tevékenységére, a tevékenység eredményének vizsgálata dönti el, hogy létrejött-e szerzői mű.

Két mű között, ha a második mű az elsőre támaszkodik, többféle viszony állhat fenn szerzői jogi szempontból. A legszorosabb viszonytól a legtávolabbi viszonyig haladva a következő kapcsolatok állhatnak fenn.

„Látható, hogy az átdolgozások határa egyrészt az eredeti vonást a műhöz nem adó változtatásoknál van (e határ alatt többszörözésről, esetleg plágiumról lehet szó, lásd SZJSZT- 1/1986 sz. szakvéleménye, SZJSZT szakvéleményeinek gyűjteménye. II. köt. 61. o.). Másrészt az olyan műveknél, amelyekhez bár felhasználták egy másik mű azonos vagy hasonló formai vagy tartalmi elemét, de amelyekben ez többé már nem lényeges alkotórész. Ilyenkor az eredmény kizárólag az újabb mű alkotójának személyiségi elemeit hordozó, új szellemi tartalmú eredeti mű.” (Nagykommentár, a 29.§-hoz fűzött magyarázat 1.1. pontja). Az ilyen eltávolodott művet hívja a német/osztrák szerzői jog „freie Bearbeitung”-nak (részletesen kifejti a SZJSZT-16/2008 sz. véleménynek a német és az osztrák jog leírását tartalmazó része).

A jelen esetben a kézíratszüzés olyan szakirodalmi mű, amely részben többszörözi (táncjáték céljára „kivonatolja”) az alpművet, más, nem jelentéktelen részben azt átdolgozza, és egészen kis részben pedig attól eltávolodva önálló, új mű elemeket mutat fel. Ebből a szempontból annak a ténynek az I.5. alatt kifejtettek nyomán nincs jelentősége, hogy a kézíratszüzés önmagában, továbbalkotási folyamat nélkül még nem használható fel a táncjáték megalkotásához. Az átdolgozási és az új „mű” elemei – példálózóan – a következők: a színpadképre vonatkozó grafikai elemek, az alpműben meg nem levő jelenetek (F/15-ös irat, 2. o. alja és 3. o. teteje), a színpadi megvalósításhoz tartozó utasítások (pl. „üresen középtől robban a kép, balettkar+Stan, Mitch, Pabló, Steve, Eunice, Stella! EU-t látjuk felmenni a lépcsőn”).

A következő jellemző példák is mutatják az alkotói játéktér kihasználását, azaz a kézíratszüzés átdolgozást megvalósító egyéni-eredeti jellegét.

Az alaplő nem időfelbontásos szerkezető, Blanche New Orleans-i megérkezésével kezdődik, és elmegyógyintézetbe szállításával végződik. Blanche múltbeli sorsának alakulását a szereplők elbeszéléseiből tudjuk meg. Ebben van némi időfelbontás, de semmi esetre sem észlelhető az alaplőben az az időfelbontás, amelyet a kézíratszűzsé alkalmaz. Az alaplőben például előbb szerzünk tudomást Belle Rêve elvesztéséről (második kép, Stanley és Blanche párbeszéde, Blanche csomagjának átkutatása), mint Blanche házasságának kudarcáról (hatodik kép, Blanche elmeséli Mitch-nek, hogy férjét rajtakapta egy másik férfival, de utána együtt elmentek mulatni, valamint hetedik kép, Stella közli Stanley-vel, hogy Blanche férje, Allan „ferdehajlamú” volt).

A kézíratszűzsé megalkotásakor el kellett dönteni, hogy Blanche előéletének lényeges mozzanatai közül mi jelenjen meg (jelenhet meg a táncművészet eszközeivel) a szőnpadon, hogyan és milyen sorrendben. Így például a bali jelenet kiválasztása kezdőképnek, és a jelenet megvalósítása eltér az alaplőtől. Az alaplőben nem veszekszik Allan, a barátja és Blanche, hanem *„Úgy tettünk, mintha nem derült volna ki semmi. Igen, hárman egy autóban kimentünk a Moon Lake-i kaszinóba (nem bálba!), tökrészezen és neveltünk egész úton. Hirtelen tánc közben a fiú, akihez feleségül mentem, otthagyt és kirohant kaszinóból. Néhány pillanat ... egy lövés”*. A kézíratszűzsé bali jelenetében Blanche veszekszik Allannel, holott az alaplő hatodik képében olvasható elbeszéléséből az tűnik ki, hogy amikor rajtakapta férjét egy férfival, még nem is igen fogta fel, hogy mi történt. A kézíratszűzsé (II. felvonás 3. kép) „összehozza a félresikerült randevűn Mitch-et, Allant és a barátját, holott az alaplőben éppen a Mitch-el való kapcsolat Blanche egyedüli látzólagos menekülési útja, amelyet Stanley zár el azzal, hogy beszámol Mitch-nek Blanche múltjáról.

Hasonlóképpen alkotó jellegű a katonák szerepeltetése. Az alaplő hetedik képében a Stanley nyomozását követő elbeszélésből tudjuk meg, hogy Blanche a Flamingó Szállóban a közelében levő katonai tábor lakóinak is nyújtott szexuális szolgáltatásokat (*„a nővéred lakása afféle ’Rúgj ki a hámból’ jeligéjű tanya hírében állt”*). Más alkalommal Blanche múltjának ez a szelete nem kerül említésre. Ezt összevetve a kézíratszűzsével, a katonák az I. felvonás 9. képében és a II. felvonás 5. képében is megjelennek, mindegyik esetben szexuális életet élnek Blanche-sal.

Szintén egyéni-eredeti jellegű Belle Rêve elvesztésének szőnpadra állítása a kézíratszűzsében. A régi ház elvesztéséről csak halvány utalásokat kapunk az alaplőben (második kép, Stanley és Blanche párbeszéde, Blanche csomagjának átkutatása), míg a kézíratszűzsé II. felvonása egy egész képet szentel a ház elárverezésének.

A kézíratszűzsé II. felvonás 7. jelenete az iskola – in flagranti. Blanche iskolai „múltjáról” az alaplőben korábban, másképp, közvetetten szerzünk tudomást.

Megállapítható tehát összességében, hogy a kézíratszűzsé az alaplő mozgásnyelvre való átfordításának egy olyan fázisát valósítja meg, amely – továbbfejlesztés után – alkalmas lehet a mozgásnyelvre átfordítás teljes alapjaul.

Válasz a 2., 6., és 7. kérdés gépelt szüzsére és új szüzsére vonatkozó, összefüggő részeire és a 8. kérdésre

Ad. 2. Amennyiben az első kérdésre a válasz igen, az alperesek által készített későbbi változatokkal [gépelt szüzsé (F/6) és új szüzsé, A/II–III.3. alatt csatolva] összehasonlítva megállapítható-e az, hogy az alperesek felhasználták a felperes közreműködésével is elkészült, a felperes szerint szüzsének nevezett változatot?

Ad. 6. Tekinthesse-e a kézíratszüzsé és a gépelt szüzsé származékos műnek (az alapmű átdolgozásának)? (A felperes 15. sorszámu iratban feltett 1. kérdésének része. A kérdés másik része megegyezik a kirendelő végzés 1. kérdésével.)

Ad. 7. Meghaladja-e a kézíratszüzsé és a gépelt szüzsé a szakma által elfogadottnak tekintett dramaturgia fogalma (F/16.), valamint a Magyar Színházművészeti lexikon elektronikus változata szerinti fogalom alapján minősített dramaturgiai teljesítmény szintjét akként, hogy egyéni-eredeti jelleggel rendelkezik? (A felperes 2. kérdése, amely tartalmilag ölelkezik a kirendelő végzés 1. kérdésével és a 6. kérdéssel. Az eljáró tanács a felek eltérő álláspontjainak összeegyeztetése útján fogalmazta meg a kérdést.)

Ad. 8. Megállapítható-e, hogy az új szüzsé az alapműre, és nem a kézíratszüzsére vagy a gépelt szüzsére épül (az alperes kérdése, 18. sorszámu irat)?

Az eljáró tanács megállapítja, hogy a gépelt szüzsé és az új szüzsé az alapmű és a kézíratszüzsé olyan átdolgozásai, amelyek részben megvalósítják a kézíratszüzsé többszörözését is. A gépelt szüzsé a kézíratszüzsé közvetlen átdolgozása és részbeni többszörözése. Az új szüzsé a gépelt szüzsé közvetlen átdolgozása és részbeni többszörözése. Mind a gépelt, mind az új szüzsé az alapmű közvetett átdolgozása, emellett az új szüzsé a kézíratszüzsé közvetett átdolgozása és részbeni többszörözése is. Új, független, az alapműtől a „freie Bearbeitung” értelmében eltávolodott mű az ügyben nincs.

A szüzsék összehasonlításait akként volt érdemes elvégezni, hogy a másod- és harmadrendű alperes által becsatolt új szüzsé kézíratszüzsével való összevetését kellett elvégezni. Ha itt megállapítható, hogy az új szüzsé a kézíratszüzsé felhasználásával készült, akkor a közbülső munkafolyamat eredményének részletes vizsgálatától el lehet tekinteni.

Az összehasonlítást az eljáró tanács az F/14-es irat 3., 4., és 5. oldalán található összehasonlítás szűrőpróbaszerű ellenőrzésével végezte el, és megállapította, hogy az helytálló. Mind mennyiségi, mind minőségi szempontból az alperesi szüzsék a kézíratszüzsére épülnek, azok továbbalkotott, részben többszörözött, részben átdolgozott változatai. A különbségek (pl. Allan öngyilkosságának áthelyezése vagy a Blanche és a katonák jelenet rész változtatásai) egyéni-eredeti jellegű, az átdolgozás szintjét elérő

változtatások, de a tartalmi és formai egyezések mértéke az összehasonlított szűzsékekben túlnyomó.

Válasz a 9. kérdésre

Ad 9. Ha a 6. és a 7. kérdésre igenlő a válasz, és az új szűzsé felhasználta a kézirat- és a gépelt szűzsében megjelenő művet, továbbá ha sor kerül a kész balettmű új szűzsé alapján történő bemutatására, a kész balettmű tekinthető-e olyan műnek, amely a kézíratszűzsében és a gépelt szűzsében megjelenő egyéni-eredeti balettadaptáció alapján jön létre (a felek eltérő álláspontjának egyeztetése útján megfogalmazott, a felperes 4. kérdése alapján feltett kérdés)?

A kérdésre a kész balettmű ismerete nélkül szakértői biztonsággal válaszolni nem lehet. Ha az új szűzsét pontosan követő táncjáték lesz a kész balettmű (amely azonban a színpadra állítás során folyamatosan alakulhat), akkor a kész balettmű fel fogja használni a kézíratszűzsé és a gépelt szűzsé átdolgozásnak, tehát egyéni-eredeti alkotóteljesítménynek minősülő elemeit.

Válasz a 3. kérdésre

Ad 3. Ha az első kérdésre a válasz nemleges, mert a kézíratszűzsé nem tekinthető kész műnek, a szakértő állapítsa meg azt is, hogy az alperesek által becsatolt³⁸ két változat (gépelt szűzsé és új szűzsé) olyan írott adaptációnak tekinthető-e, amely már alapjául szolgálhat a zenei rész megalkotásának, illetőleg a balett felépítésének!

Az első kérdésre az eljáró tanács igenlő választ adott, ezért nem szükséges a 3. kérdést megválaszolni.

Fényképek és a rajtuk szereplő téglafalak mint építészeti alkotás szerzői jogi védelme – SZJSZT-24/2013

A törvényszék által feltett kérdések

A szakértő feladata annak megválaszolása, hogy a per tárgyát képző fényképfelvételek a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény tárgyi hatálya alá tartoznak-e, és ennél fogva fotóművészeti, valamint a rajtuk szereplő téglafalak építészeti alkotásnak minősülnek-e. Amennyiben igen, ezen felvételek felhasználásáért milyen mértékű díjazás (gazdagodásmegtérítési jog) illeti a felperest?

³⁸ Az alperesek csak az új szűzsét csatolták be (12. sorszámu írat, A/II–III. 3. alatt). Az ettől eltérő kérdés, hogy a gépelt szűzsé is – vitatottan – a felperes és az alperesek közös teljesítménye. Mivel a kirendelés két változatot említ, az eljáró tanács a vizsgálatba bevonta a gépelt szűzsét is.

A szakértői tanács kizárólag a megkereső által feltett kérdéseket vizsgálta, a perben felmerült egyéb vitás szerzői jogi kérdéseket (a felperes szerzői minősége, a felek közötti felhasználási szerződés létrejötte) nem vizsgálta.

A Szerzői Jogi Szakértői Testület a megkereső kérdésén túlmenően a felektől kérdést nem kapott.

A megkereséshez csatolt mellékletek

A megkereső a megkereséshez csatolta a polgári ügy aktáját, amely tartalmazza a felek eddigi perbeli előadásait és csatolt okirati bizonyítékait.

A per tárgya a szakvélemény mellékletében található fényképfelvételek, amelyeket a szakértői tanács az F/3 mellékletben megjelölt www.... weboldaltól lehívott (a keresetlevél F/3 melléklete a képeket fekete-fehérben tartalmazta).

Tényállás és előzetes megállapítások

A felperes vállalkozóként arra specializálódott, hogy bontott, szeletelt vagy egész téglából családi házakat, kerteket egyedi burkolattal lásson el. A referenciamunkáiról készült fényképfelvételeket az általa üzemeltetett honlapon közzétette. A felperes értesült arról, hogy az így közzétett képei közül hat fényképet a hasonló tevékenységi körrel foglalkozó alperes honlapján szintén megjelentetett. A felperes szerint mind a felperes által készített építőipari alkotások, mind az arról készült fényképfelvételek szerzői jogi védelem alatt állnak azok egyéni, eredeti jellegéből adódóan. Ez abból fakad, hogy ezen alkotások mind bontott téglából készülnek, azaz kétszer ugyanolyan burkolat, építészeti alkotás nem kivitelezhető. A kialakított burkolatok, építmények illeszkednek a megrendelő ingatlanának sajátosságaihoz, mert azokat a felperes egyedi megbízások alapján készíti.

Az alperes előadta, hogy szerzői jogi védelem azért nem illeti meg a perbeli fényképfelvételeket, mivel azok nem a fényképfelvételt készítő szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jellegű alkotások, hanem egy épületburkolási módot, technológiát ábrázoló megjelenítések. Az alperes tehát egy építészeti eljárást kívánt a fényképfelvételeken keresztül szemléltetni. A Szjt. 1. § (6) bek. értelmezését követően valamely építészeti eljárás, technológia és annak megjelenítése nem lehet tárgya szerzői jogi védelemnek. A Kúria Pfv. IV.21.748/2011/4. döntése rámutatott arra, hogy egy belsőépítészeti eljárás folyamatát ábrázoló fényképek nem szellemi alkotások, egyéni, eredeti jelleg hiányában nem állnak szerzői jogi védelem alatt (2013. május 2-án kelt észrevételek).

Az eljáró tanács a per iratait áttekintve megállapítja, hogy szakvéleményének kialakításához ez elegendő.

Az eljáró tanács szakvéleményének kialakításához elsődlegesen a per irataihoz csatolt fényképek vizsgálata szükséges. Az eljáró tanács ezen túlmenően a per irataiból a felperes

és az alperes a törvényszék által feltett kérdésekben hivatkozott előadásának vizsgálatát végezte el.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy megítélése szerint a szóban forgó jogvita lényege versenyjogi jellegű. A felszínen szerzői jogi vita zajlik, de valójában az a kérdés, hogy az alperes tevékenységének ismertetése során az azonos tevékenységet végző versenytársa honlapján található fényképfelvételeket felhasználta. E versenyjogi kérdésben azonban az eljáró tanácsnak nincs szakvélemény-alkotási jogosultsága, a szakvélemény kizárólag a szerzői jogi kérdésekkel foglalkozik.

Az eljáró tanács szakvéleménye

Az eljáró tanács az alábbiak szerint válaszolja meg a törvényszék által feltett kérdéseket.

1. *A szakértő feladata annak megválaszolása, hogy a per tárgyát képző fényképfelvételek a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény tárgyi hatálya alá tartoznak-e, és ennél fogva fotóművészeti alkotásnak minősülnek-e.*

1.1. A Szerzői Jogi Szakértő Testület több szakvéleményben vizsgálta a fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelmének feltételeit.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban Szjt.) a fotóművészeti alkotásokat az irodalmi, tudományos és művészeti művek többi kategóriájával egyenrangú műkategóriaként ismerte el. (Megszűntek szerzői jogunkban az ilyen alkotásokra vonatkozóan korábban létezett különleges rendelkezések.)

Az Szjt. 1. §-ának (2) bekezdése szerint: „Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen: ... (i) a fotóművészeti alkotás.”

A „fotóművészeti” jelzőben a „művészeti” kifejezés nem jelent valamilyen külön minőségi besorolást. A fotóművészeti alkotásokra is vonatkozik az Szjt. 1. §-ának (3) bekezdése, miszerint: „A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéletről.” A műnek tehát az alkotó saját szellemi alkotásának kell lennie úgy egyéni jelleg, mint eredetiség szempontjából.

A közösségi jog szintjén a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről szóló 2006/116/EK irányelv (16) preambulumbekkezdése kifejti, hogy a Berni Egyezmény értelmében a fényképet akkor kell eredetinek tekinteni, ha a szerző saját szellemi alkotása, amely személyiségét tükrözi, és ezen felül a védelem nem függhet egyéb kritériumtól, úgy mint értéktől vagy céltól. Az egyéb fényképek védelmét a nemzeti jogszabályok szabályozhatják. A 6. cikk „A fényképek védelme” cím alatt kimondja, hogy „A fényképek az 1. cikk alapján részesülnek védelemben, amennyiben abban az értelemben eredetiek, hogy a szerző

saját szellemi alkotásának minősülnek. Annak megállapításához, hogy fennállhat-e ilyen védelem, más feltétel nem alkalmazható. A tagállamok más fényképeket is védelemben részesíthetnek.”

Mint ahogyan a testület arra korábbi szakértői véleményeiben már rámutatott, az alkotás akkor

- „egyéni,” ha „az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra, és ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat,” és
- „eredeti,” ha „az nem csupán valamely már meglevő alkotás szolgai másolata. Minden fénykép, amely eredeti elemeket tartalmaz, szerzői jogi védelmet kell, hogy élvezzen. Minden fénykép esetében úgy kell tekinteni, hogy az eredeti elemeket tartalmaz, és hogy ennek megfelelően fényképészeti műnek minősül, kivéve az olyan fényképet, amelynek az esetében a fényképet készítő személynek nincs semmilyen befolyása a kép kompozíciójára vagy más egyéb lényeges elemére.”

Számos körülmény szolgálhat egy fénykép egyéni, eredeti jellegének alapjául, kezdve magától a témaválasztástól, a fényképezés szögének meghatározásán át a „képkivágás” módjáig (vagyis addig, hogy a téma miként helyezkedik el a fénykép keretein belül). A fénykép, bármilyen egyszerű is, nem lehet mentes a szerző személyes hatásától. Ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag az ember által készített minden fénykép szükségképpen magában foglalja az eredetiségnek valamely elemét. Amennyiben az eredetiség megállapítható, nincs alap annak a kijelentésére, hogy valamely alacsonyabb szintű eredetiség még nem elegendő, és hogy egy magasabb szintű eredetiségre van szükség a szerzői jogi védelemhez. Csak azok a fényképek zárhatók ki a szerzői jogi védelemből, amelyeknek az esetében nincs tere a személyes döntésnek, és nincs lehetőség a kép kompozíciójának a befolyásolására (mint például az automatikus közlekedés-ellenőrzési készülékek által rögzített képek, a pénzbedobással működő kamerák útján készített fényképek, a már meglevő fényképekről készült fényképek stb.)” (SZJSZT-10/2007/1).

Összefoglalóan: a fotóművészeti alkotásoknál a Szjt. szerint nincs szükség valamilyen speciális „művészi” jellegre; szerzői jogi védelmük egyetlen feltétele az, hogy megfeleljenek az egyéni, eredeti alkotás fogalmának. Elegendő az, hogy a műben az egyéni jelleg valamilyen minimuma megnyilvánuljon, azaz ne legyen teljesen meghatározva a körülmények vagy az alkalmazott eszközök által; legyen legalább minimális tere a különböző megoldások közötti emberi választásnak, továbbá hogy ne egy meglevő alkotás szolgai másolásáról legyen szó (lásd az SZJSZT korábbi, SZJSZT-18/2004, -24/2004 és -19/2005 véleményében).

A házakról készített fényképek vizsgálata során a SZJSZT-24/2004 ügyben az eljáró tanács kifejtette, hogy az egyéni, eredeti jelleg akkor állapítható meg, ha a fotók – bár azok a házak legáltalánosabb nézetét mutatják – nem egyszerű reprodukciós felvételek, hanem olyan alkotó módon megválasztott szemszögből készült alkotások, amelyek kiemelik a lefotózott építészeti művek előnyös oldalait, és – a környezetbe való harmonikus illeszkedésüket is megmutatandó – abból arányos részt ábrázolnak.

A bútorkatalógusban felhasznált, a bútokról készített fényképek vizsgálata során a SZJSZT-01/2007/1 ügyben az eljáró tanács megállapította, hogy a képek szakzerű fotográfusi munkának tekintendők, a tárgyfotózás területén magas színvonalú fotográfusi teljesítmények, amelyek a tárgyfotózás ismert szabályainak megfelelnek. Ez azonban egyúttal azt is jelenti, hogy jellegüknél fogva nélkülözik a felvételek a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni és eredeti jelleget, hiszen az árukatalógus céljával (az áru bemutatásával eladás céljából) csak az fér össze, hogy a tárgyak objektív valóságukban jelenjenek meg, ne kerüljön hozzájuk többlet, azaz a fotográfus szubjektuma ne szűrődjön át a felvételeken.

1.2. A jogirodalom hangsúlyozza, hogy a fotóművészeti alkotás esetében nehezebb megállapítani, hogy a szerzői jogi védelem fennállásához szükséges minimális egyéni-eredetiség követelményeinek eleget tesz-e. Az „alkotó egyéniség” a fotóművészetben is, mint minden művészeti ágban, a világ sajátos, belső, szubjektív szűrőn keresztül történő láttatásában érhető tetten. Az egyéni, eredeti jelleg legfőképpen

- a témaválasztás gondolatiságában;
- a fotós által elkapott pillanat sajátosságában (jellegzetes mozdulat, gesztus, történés);
- a felvételhez választott beállításban, a téma nézőpontjának, a képkivágásnak az egyediségében;
- a kompozícióhoz alkotó módon használt technikai megoldásokban (például különlegesen hosszú expozíciós idő, speciális optika megválasztása, szűrők használata, egyéb kreatív képalkotói döntések) testesülhet meg.³⁹

Az eredeti jelleg gyakorlatilag annyit tesz: nem szolgai másolásról van szó. A mű egyéni-eredeti, ha az alkotói egyéniség sajátosságait viseli. A fényképész valójában nem tesz mást, mint a valóság kifejezésére alkalmasnak talált részletet fényképezés útján rögzíti úgy, ahogyan azt csak ő látja. Más tárgyról készített fényképfelvételek esetén, amennyiben a felvétel alkotója törekszik arra, hogy a tárgyat valamilyen egyedi, sajátos beállításban vagy szemszögből mutassa be, azaz a felvétel elkészültekor a művészi, kreatív szempontok dominálnak, a megvalósítás elérheti a szerzői jogi oltalomra érdemes szintet, feltéve, hogy van tere akár az egyes részletek kiemelésében megnyilvánuló eredeti jellegnek is (például a látószög, a napszaktól eredő megvilágítás megválasztása is eredményezhet alkotást). A felismerhető formába öntött egyéni-eredeti műtől további művészi, esztétikai értékek megléte nem várható el.⁴⁰

1.3. A közösségi joggyakorlatban a szerzői jog kizárólag olyan teljesítmény – például fénykép – vonatkozásában alkalmazható, amely eredeti abban az értelemben, hogy a szerző sa-

³⁹ Gyertyánfy: i. m. (27), 67. §-hoz fűzött magyarázat.

⁴⁰ Szinger András: Az eredetiség küszöbe – „Gondolatszövedék” – A fotó és a szerzői jogi oltalom kapcsolatáról. In: Liber Amicorum – Studia Gy. Boytha dedicata, ELTE, 2004, p. 298–299.

ját szellemi alkotása.⁴¹ Amint a 93/98 irányelv⁴² (17) preambulumbekzdéséből következik, egy szellemi alkotás akkor tekinthető a szerző sajátjának, ha tükrözi az ő személyiségét. Ez pedig akkor áll fenn, ha a szerző műve létrehozásakor alkotóképességeit szabad és kreatív döntések révén fejtheti ki. Például a portréfotó akkor részesülhet a 93/98 irányelv 6. cikke alapján szerzői jogi védelemben, ha – és ezt a nemzeti bíróságnak kell az adott ügyben megítélnie – az ilyen fénykép a szerző szellemi alkotása, amely tükrözi az ő személyiségét, és amely a szerzőnek a fénykép létrehozása során hozott szabad és kreatív döntéseiben jut kifejeződésre.⁴³

1.4. A törvényszék által feltett első kérdés az, hogy a felperes által készített fényképek egyéni, eredeti alkotások-e, azaz szerzői jogi védelem alatt állnak-e.

Az eljáró tanács abból az általános követelményből indul ki, hogy alkotásnak a gondolatot másoktól elhatárolható, egyéni módon kifejeződő mű minősül. Az alkotás egyéni jellege abban áll, hogy valamilyen formában visszatükrözi a szerző tulajdonságait, szubjektivitását, képességeit, intellektualitását, kreativitását, magán hordja a szerző személyiségjegyeit. Az eredeti jelleg megállapításához elengedhetetlen, hogy az adott körülmények között lehetőség legyen többféle kifejezési módra, ezek közül a szerző egyéni módon választhassa és válassza ki a kifejezési módok egyikét vagy másikat. Az eredetiség az alkotás önállóságát, különlegességét, más művektől való különbözőségét, elhatárolhatóságát, azaz az általa okozott benyomás megismételhetetlenségét fejezi ki.

Az eljáró tanács hangsúlyozza, hogy az „egyéni, eredeti jelleg” megítélése műfajonként is eltérő lehet. A fénykép – amennyiben célja nem kifejezetten valamilyen művészi ábrázolás – általában azért készül, hogy a bennünket körülvevő világ vizuális érzékelését hűen reprodukálja, sok esetben egyenesen „dokumentálja”. Nyilvánvaló, hogy a minél inkább a valóság vizuális érzékelésének hű reprodukciója, vagyis a „dokumentálás” egy felvétel célja, annál kevesebb tere marad az egyéni, eredeti alkotótevékenységnek. A fényképezés mára tömeges tevékenységgé is vált. Egy-egy objektumról, pl. egy népszerű turisztikai látványosságról így akár százazres nagyságrendben készülhetnek fényképek, amelyek között minden bizonnyal számos, egymással szinte teljesen megegyező felvétel van. Kétségtelen ugyanakkor az is, hogy e többsszázezer felvétel közül egyik sem lesz „szolgai másolása” a másiknak. A fénykép műfaji sajátossága, hogy olyan eszközzel készül, amelyet kifejezetten a vizuális érzékelés reprodukálása céljából fejlesztettek ki. Az Szjt. 1. § (1) bekezdésében példálózva felsorolt műfajok többségére ez az eszközhoz kötöttség kevésbé jellemző. A fénykép a maga „tárgyilagosságával” különösen alkalmas határterületi kérdések feszegetésére. Ezért a tanács hangsúlyozza, hogy a megkeresés tárgyát képező fényképek szerzőimű-minőségét, illetve ennek hiányát kifejezetten a fénykép műfaji sajátosságainak figyelembevételével állapította meg.

⁴¹ A C-5/08. sz., az Infopaq International-ügyben 2009. július 16-án hozott ítélet 35. pontja.

⁴² A szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejének összehangolásáról szóló, 1993. október 29-i 93/98/EGK tanácsi irányelv.

⁴³ A C-145/10. sz. ügyben (Eva-Maria Painer).

Ezek a megállapítások így más műfajba tartozó művek eredetiségi kritériumaira vonatkozóan közvetlenül nem alkalmazhatók.

Az eljáró tanács a fent hivatkozott szempontok alapján végezte el az ügy tárgyát képező fényképek vizsgálatát, és álláspontja szerint – figyelembe véve az Szjt. 1. § (3) bekezdését is, miszerint a szerzői jogi „védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől” – a kifejtettek alapján az 1., 2., 3. 4. és 5. sz. kép szerzői jogi értelemben egyéni, eredeti jellegű, azaz szerzői jogi védelem alatt áll. A 6. kép esetében ez nem állapítható meg.

Az 1., 2., 3., 4. és 5. kép esetében megállapítható lehet a szerzői műnek történő minősítés, azonban azzal, hogy az eljáró tanács megítélése szerint ezen fényképek esetében is a minősítés határesetnek tekinthető.

A fényképfelvételek triviális, a kreativitás minimumával is alig rendelkező, a funkció által szinte teljes egészében meghatározott produktumok. A perbeli fényképfelvételek célja a felperes korábbi munkáinak bemutatása. Ezen célból következően korlátozott volt a felvétel készítő személy egyéni látásmódjának kifejezése (például ez megnyilvánulhat az egyéni témaválasztás, a fényképezés szögének és távolságának megválasztása, a témának a képkivágáson belül való elhelyezése, a fókuszálás jellege, a világítás kiválasztása alapján). A cél behatárolta mind a témaválasztást, mind a kifejezési formát. Láthatóan nem professzionális fényképész készítette a felvételeket, de egyértelmű, hogy a kiválasztott témát ismerő személy, aki annak bemutatását felkészült módon készítette el. A tanács megjegyzi, hogy önmagában az a körülmény, hogy nem az építészeti fotográfia szakmai követelményeinek legmagasabb színvonalát képviselő képekről van szó, a szerzői jogi minősítést nem érinti, amennyiben a képeknél megállapítható az egyéni, eredeti jelleg.

Figyelembe kell venni, hogy a fényképfelvételek elkészítésekor volt a fényképésznek minimális mozgásteret, hogy milyen szögből, milyen napszakban vagy világítással és képkivágással készíti el – az egyébként funkcionális célú – fényképfelvételeket. Az 1. képnél az ív kihangsúlyozása, a 2. és 3. képnél a látószög meghatározása, a 4. képnél a tárgyak kiválasztása, és az 5. képnél a világítás beállítása jelenti a minimális szintű egyéni, eredeti jelleget.

Ez a választási lehetőség eredményezi azt, hogy a fényképeknél megállapíthatóak a szerzői mű minimális feltételei. Ez az értékelés megfelel az SZJSZT azon korábbi álláspontjának (18/2004 és 24/2004), miszerint a fényképek szerzői jogi védelmének egyetlen feltétele az, hogy megfeleljenek az eredetiség fogalmának, és „elegendő az, hogy a produktumban az egyéni jelleg valamely minimuma megnyilvánuljon; tehát, hogy az ne legyen teljesen meghatározva a körülmények vagy az alkalmazott eszközök által; legyen legalább minimális tere a különböző megoldások közötti emberi választásnak, továbbá, hogy ne egy meglevő alkotásnak a szolgai másolásáról legyen szó.” Adott esetben tehát még ezek az egyébként triviális fotók is állhatnak szerzői jogi védelem alatt, jóllehet a hivatkozott szakvéleményben hivatkozott „emberi választásnak” itt nem sok tere maradt.

A 6. kép esetében – a fenti szempontok alapján – egyáltalán nincs mód annak megállapí-

tására, hogy a fényképfelvétel egyéninek, eredetinek számít, és így megfelelne a szerzői jogi védelem követelményeinek.

2. *A szakértő feladata annak megválaszolása, hogy a per tárgyát képző fényképfelvételeken szereplő téglafalak építészeti alkotásnak minősülnek-e.*

Szerzői jogi védelem alá tartozik az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épület-együttes, illetve a városépítészeti együttes terve [Sztj. 1. § (1) bek. k) pont].

Az építészeti alkotás a téralakítás egyéni-eredeti megoldásait jelenti. A szerzői mű ugyan nem csak épület lehet, a fényképfelvételeken szereplő téglafalak [a ház lábazatához kapcsolódó virágágyás, „fűszerkert” (2. és 3. fénykép), a fát körbevevő téglasziget (1. fénykép)] nem építészeti alkotások. A 4. fényképen nem téglafal, hanem pusztán a felhasznált téglatípusok láthatóak.

Az 5. sz. fénykép konyhapultot, a 6. sz. fénykép téglából kirakott boltozatot mutat. Belsőépítészeti alkotásról egy épület belső terének egyéni-eredeti kialakításakor beszélhetünk; az építészet szerzői jogi szabályai vonatkozhatnak rá, ha a munka téralakító jellegű.⁴⁴ A konyhapult és a boltozat esetében ez a követelmény nem valósul meg.

A szerzői jogi eredetiség szempontjából – szemben a felperesi érveléssel – közömbös az, hogy a bontott téгла felhasználása miatt kétszer ugyanolyan burkolat nem kivitelezhető.

3. *A szakértő feladata annak megválaszolása, hogy ha a per tárgyát képző fényképfelvételek, valamint az azokon szereplő téglafalak szerzői jogi védelem alatt állnak, ezen felvételek felhasználásáért milyen mértékű díjazás (gazdagodásmegtérítési jog) illeti a felperest.*

Az eljáró tanács az 1. kérdésre adott válaszában az 1., 2., 3., 4. és 5. kép esetében megállapította, hogy azok szerzői műnek minősülnek, a 6. kép esetében nem.

Mivel az utóbbi fénykép szerzői jogilag nem védett mű, ezért nem lehet szó a szerzői jogi védelem alatt álló mű engedély nélküli felhasználásáról. Ebből következően a felperes ennek felhasználásért szerzői jogdíjat nem követelhet.

Azoknál a fényképeknel, amelyek szerzői műnek minősülnek, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le [Sztj. 16. § (4) bek.]. A szerzői jogdíj mértékét a felek főszabály szerint szabadon határozzák meg.

A 16. § (4) bekezdés főszabályként bevezette a díjazás bevétellel arányosságának elvét. Ez azonban jelen felhasználás esetében nem alkalmazható, mivel nem állapítható meg, hogy az alperes a felhasználással milyen bevételt ért el. Ilyen esetben a díjazás tekintetében – analógi-

⁴⁴ I. m. (16).

aként – irányadó lehet a HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület díjszabása (lásd SZJSZT-11/2009, -04/2011 ügy). Hangsúlyozandó azonban, hogy a jogdíj-közlemény ilyen körülmények között csak orientáló jellegű lehet, a díjazás megállapításakor tekintettel kell lenni minden körülményre (pl. a felhasznált fényképek jellege, a fényképek tárgya, a felhasználás módja). A perbeli időszakra a 2011. május 26-án kelt jogdíjközlemény alkalmazandó, amely a 2011. évre vonatkozik azzal, hogy a Hivatalos Értesítőben történő közzétételtől a 2012. évre vonatkozó közlemény megjelenéséig alkalmazandó.

A képző-, ipar és fotóművészeti alkotások másodlagos felhasználásának díja ún. internetes környezetben, a nyilvánosság számára lehívásra (on demand) hozzáférhetővé tétel fejében, alkotásonként az e fejezetben részletezett jogdíjakat kell fizetni. Lehívás: a műveknek vezeték útján, vagy bármely más eszközzel vagy módon történő nyilvánossághoz közvetítése, amelynek során a közönség tagjai a művekhez úgy férhetnek hozzá, hogy mind az egyes műveket, mind a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. A lehívásra történő hozzáférhetővé tétel megvalósul tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott műveket számítógépre, vagy bármely más hordozóra letölthetik-e.

2. A jogdíjak mértéke üzletszerűnek minősülő felhasználások esetében:
amennyiben a

– lehívható művek száma egy, a lehívások számától függetlenül	6 200 Ft/év
– lehívható művek száma az 5-öt nem éri el, a lehívások számától függetlenül	16 200 Ft/év
– lehívható művek száma a 10-et nem éri el, a lehívások számától függetlenül	32 000 Ft/év

Jogosulatlan felhasználás, névfeltüntetés hiánya:

20. A jogosulatlan, vagy a megengedett példányszámon felüli felhasználás, valamint a névfeltüntetési szabályok megszegése – külön-külön – a jogdíj 100-100%-nak megfelelő pótdíj mint átalánydíj megfizetésének kötelezettségét vonja maga után, tekintettel az ellenőrzési költségekre.

A díj meghatározásánál figyelembe vehető szempontként hangsúlyozzuk, hogy itt egy bárki által („háziagasan”) elkészíthető produktumról van szó, amely a funkcionális kötöttsége okán nem bír magas felhasználási értékkel.

Rádiójáték szerzői jogi védelme – SZJSZT-31/2013

A Fővárosi Törvényszék megkeresése

A felperesek a per szempontjából releváns időszakban dramaturgként álltak munkaviszonyban a másodrendű alperesnél. Állításuk szerint ez idő alatt munkáltatójuknál, a munkaköri kötelezettségen túlmenően, a szerzői jog által védett művészeti alkotótévé-

kenységet végeztek. Előadásuk szerint a korábbi gyakorlattól eltérően az általuk elkészített produkciók felhasználásáról, díjazásáról szerződést nem kötöttek, díjazásban nem részesültek.

A per tárgyává tett követelések a következők

Az elsőrendű felperes munkaviszonya fennállása alatt rádióra alkalmazta és rendezte szépirodalmi mű 1-et, ami 2009. március 29-én került bemutatásra, majd 2009. május 18-án, illetve 2009. szeptember 20-án megismételték. Az elsőrendű felperes a rádióra alkalmazás, illetve a rendezés jogdíjaként, továbbá az ismételt felhasználások után összesen 500 000 forintra formál igényt.

A másodrendű felperes munkaviszonyának fennállása időszakában rádióra alkalmazta szépirodalmi mű 2-t, ami 2007. december 30-án került bemutatásra, majd 2009. október 19-én, 2009. november 21-én, illetve 2010. június 6-án megismételték. A másodrendű felperes a rádióra alkalmazás jogdíjaként, továbbá az ismételt felhasználások után összesen 375 000 forintra formál igényt.

A harmadrendű felperes munkaviszonyának fennállása időszakában rádióra alkalmazta szépirodalmi mű 3-t, ami 2009. január 25-én került bemutatásra, továbbá összesen három alkalommal megismételték. A harmadrendű felperes rádióra alkalmazása felhasználási szerződés alapján díjazásban részesült, de a rendezés jogdíját, továbbá az ismételt felhasználások után esedékes díjazást, összesen 375 000 forintot igényel.

Az alperesek vitatták, hogy a per tárgyát képező művek szerzői jogi védelem alá tartozó művek lennének, álláspontjuk szerint nem lehet a dramaturgiai, rádióra alkalmazási, illetőleg rendezői tevékenységet elkülöníteni, de azzal is érveltek, hogy a kérdéses munkákat együttes műként kell értékelni.

A Fővárosi Törvényszék által feltett kérdések

1. Szerzői (alkotó-) tevékenységnek minősül-e az adott művek rádiós alkalmazása?
2. Szerzői (alkotó-) tevékenység-e az adott művek rádiós rendezése?
3. Egyemtől elkülöníthető-e e folyamat két fentebbi fázisa, a rádióra alkalmazás, illetőleg a rendezési tevékenység a szerzői jogi szabályok alapján külön-külön értékelhető tevékenység?
4. Vizsgálandó, hogy rádiójátékok esetében lehet-e együttesen létrehozott műről beszélni.

*Az eljáró tanács szakértői véleménye**Előzetes megjegyzések*

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint

1. § (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen: ... f) a rádió- és a televíziójáték, ...

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől.

(8) Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és a televízió-szervezetek, a filmelőállítók, valamint az adatbázis-előállítók teljesítményei az e törvényben meghatározott védelemben részesülnek.

4. § (2) Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.

5. § (1) Több szerző közös művére, ha annak részei nem használhatók fel önállóan, a szerzői jog együttesen és – kétség esetén – egyenlő arányban illeti meg a szerzőtársakat; a szerzői jog megsértése ellen azonban bármelyik szerzőtárs önállóan is felléphet.

6. § (1) Az együttesen létrehozott műre (pl. nemzeti szabványra) a szerzők jogutódjaként azt a természetes vagy jogi személyt, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságot illeti meg a szerzői jog, amelynek kezdeményezésére és irányításával a művet létrehozták, és amely azt a saját nevében nyilvánosságra hozta.

(2) Együttesen létrehozottnak minősül a mű, ha a megalkotásában együttműködő szerzők hozzájárulásai olyan módon egyesülnek a létrejövő egységes műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni.

29. § A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

A jogirodalom az átdolgozás vonatkozásában akként foglal állást, hogy általában megállapítható az alkotáshoz ösztönzést adó műtől való kellő távolság, az új mű függetlensége a más műtípusban való újraalkotásánál. Az Szt. 4. § (2) bekezdésében foglalt felsorolás alapján elmondható, hogy az átdolgozásnak és az eredetiséget el nem érő, de ahhoz hasonló formai változtatásoknak a különböző műfajokban, a gyakorlatban sokféle elnevezése alakult

ki (feldolgozás, átirat, dramatizálás stb.). Ezek használata nem következetes a jogi tartalmat illetően.⁴⁵

Dr. Palágyi Róbert A magyar szerzői jog zsebkönyve⁴⁶ című munkájában akként foglal állást, hogy „Lényegében az átdolgozás fogalmi körében jelentkezik az olyan, külön szerzői oltalom alatt álló tevékenység, mellyel az átdolgozó *a*) a már megalkotott művet más műfaj számára alakítja át (regényből, elbeszélésből drámát alkot vagy viszont), *b*) ugyanezt a művet ugyanazon műfajban más közönség igényeinek megfelelően alakítja ki, írja át (regényt ifjúsági regénnyé, magasfokú tudományos művet ismeretterjesztő művé stb.) *c*) a már megalkotott művet más művészi síkon használja fel (regényből vagy drámából filmet vagy rádiójátékot alkot).”

A szerzői jog kézikönyve című munka⁴⁷ alapján a sugárzás keretében felhasznált műveket három csoportba sorolja:

- a) Az eredeti alakjukban közvetített más műfajú művek körében a rádió és a televízió előadásokat sugározhat színházakból, hangversenytermekből, előadó-helyiségekből; színpadszerű stúdióelőadásokat rendezhet színművek, hangversenyek stb. sugárzása céljából, felolvastathat írásműveket. Ebbe a csoportba tartozik a mozifilmek televízió útján való sugárzása is.
- b) A sugárzás céljára készült adaptációk esetében általában valamely meglevő alkotásból (regényből, novellából, színdarabból stb.) készül a rádió vagy a televízió sajátos céljának megfelelő irodalmi forgatókönyv, amihez rendszerint zene is íródik. Gyakran rendezésre alkalmas, a szövegen túlmenő részletekre is kitérő ún. technikai forgatókönyv is készül, majd színészek közreműködésével a rádió-, illetőleg tévé-vevőkészülékek adottságaira tekintettel levő rendezésben sajátos hangjáték vagy televíziós játék születik, amely megjeleníti és a rendezésből folyó további elemekkel gazdagítja a felhasznált írói és zenei alkotásokat. Az ilyenfajta sugárzott mű tehát az alapul vett alkotás többszörös adaptációja.
- c) Az eredetileg is sugárzásra készített hangjátékok végső formájukban gyakran, a televíziós játékok minden esetben szintén többlépcsős szerzői munka eredményei. A televíziós játék forgatókönyve esetleg már maga is televíziós célra írt novellára épül, majd a rendezés elképzelései szerint elevenedik meg a produkció audiovizuális jeleneteiben. Az eredetileg is sugárzásra szánt művek körében gondoljunk azonban a riportokra, publicisztikai munkákra, konferanszokra, tréfákra is, amelyek rendszerint ugyancsak egyéni szerzői alkotások.

A szerzői jogi jogirodalom tehát általában átdolgozásnak tekinti a jelen ügyben meghatározott azon esetet, amikor egy már megalkotott művön alapulóan születik meg a rádióra

⁴⁵ Gyertyánfy: i. m. (27), a 29. §-hoz fűzött magyarázat.

⁴⁶ Dr. Palágyi Róbert: A magyar szerzői jog zsebkönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1959.

⁴⁷ Benárd Aurél, Tímár István (szerk.): A szerzői jog kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1973.

alkalmazás, és nem pedig eleve rádiójátékként kerül sor az adott alkotás létrehozatalára. Ahhoz azonban, hogy az átdolgozás eredménye szerzői jogi védelemben részesülhessen, az Szjt. 4. § (2) bekezdése alapján az is feltétel, hogy az egyéni, eredeti jelleggel bírjon. Nem a tevékenységből magából (pl. szerkesztés, rendezés) vagy a tevékenységet végző személyéből (pl. dramaturg vagy rendező) adódik tehát az átdolgozás szerzői minősége, hanem attól függ, hogy annak vizsgált eredménye teljesíti-e a szerzői jogi védelem megállapításához szükséges törvényi feltételeket.

Az SZJSZT-15/2006-os számú szakvéleményben már kifejtettek szerint „Szükségszerű követelmény, hogy a már meglévő mű átdolgozásával járó szerzői többlet önmagában is megfeleljen az egyéni, eredeti alkotás követelményeinek, hogy elkerülje a plágium vagy a mű merő csorbításának esetköreit. Alkotó tevékenysége alapján illeti az átdolgozót az eredeti szerző jogainak sérelme nélkül a mű megváltoztatott kifejezésén keletkező szerzői jog is.”

A kommentár szintén megvonja az átdolgozás határait: „... e határ egyrészt az eredeti vonást a műhöz nem adó változtatásoknál van (e határ alatt többszörözésről, esetleg plágiumról lehet szó). Másrészt az olyan műveknél, amelyekhez bár felhasználták egy másik mű azonos vagy hasonló formai elemét, de amelyekben ez többé már nem lényeges alkotórész. Ilyenkor az eredmény ... új szellemi tartalmú eredeti mű.”⁴⁸

Az SZJSZT 31/2002-es szakvéleménye az irodalmi mű forgatókönyvvé történő átdolgozása kapcsán tartalmaz a jelen ügyben is analógia alapján irányadónak tekinthető megállapításokat. „Az Szjt. 4. § (2) bekezdése alapján átdolgozásnak, és mint az e körbe tartozó származékos műnek akkor tekinthetjük a forgatókönyvet, ha annak egyéni, eredeti jellege van. Önmagában a filmesítésből adódó szükségszerű, mintegy technikai változtatások még nem alapozzák meg az átdolgozás egyéni-eredeti jellegét.” Az e szakvéleményben kifejtettek annál is inkább irányadónak tekinthetők a hangjátékok szövegek könyvei (forgatókönyvei) vonatkozásában, mert a vizuális világot szükségszerűen nélkülöző e műfaj esetében az egyéni, eredeti jelleghez szükséges eltérés lehetősége a megfilmesítés alapját képező forgatókönyvek esetéhez képest is korlátozottabb.

Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló Római Egyezmény (Kihirdette az 1998. évi XLIV. törvény) 3. cikkének a) pontja és a WIPO Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződés (WPPT, kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény) 2. cikkének a) pontja határozza meg, hogy szerzői jogi szempontból mi tekinthető előadóművészi teljesítménynek. E nemzetközi egyezmények az előadóművész fogalma alá tartozónak tekintik a színészeket, az énekeseket, a táncosokat és más olyan személyeket is, akik irodalmi vagy művészeti műveket megjelenítenek, énekelnek, elmondanak, szavalnak, eljátszanak vagy bármely más módon előadnak. A WPPT ezen túlmenően a művek *interpretációját* (a hivatalos magyar fordítás szerint tolmácsolását) végző személyeket is az előadóművész szerzői jogi fogalma körébe sorolja.

⁴⁸ Gyertyánfy: i. m. (27), p. 164–165.

E meghatározások alapján az előadóművészeket megillető védelem kiterjedhet az eredeti művek rádióra alkalmazásában közreműködő rendezőre és a dramaturgra is, függetlenül attól, hogy az elkészült hangjáték előadásában közvetlenül észlelhetően nem vesznek részt. Közreműködésük révén (akár a szöveggönyvben, akár a felvétel során adott instrukciók alapján) az eredeti mű interpretálódva jut el a közönséghez, mely változásban tetten érhető teljesítmény élvezhet védelmet.

Az SZJSZT a színpadi művek színrevitele kapcsán vizsgálta már SZJSZT-3/2012-es szakvéleményében azt a kérdést, hogy a rendező (dramaturg) által az eredeti művön végrehajtott változtatások mennyiben eredményezhetik valamely mű szerzői jogi védelmet élvező átdolgozását, illetve kimondta, hogy ennek meg nem valósulása esetén szomszédos jogi védelemre tarthat igényt az eredeti mű színrevitelében közreműködő személy. Az e szakvéleményben kifejtettek megfelelően alkalmazandóak a jelen ügy megítélése során is.

A hivatkozott szakvélemény utal arra, hogy a rendező – általában a dramaturg bevonásával – változtat a színdarab szövegén annak színrevitelével összefüggésben. Kifejti, hogy bizonyos esetekben e változtatások az eredeti műhöz képest nem eredményeznek komolyabb eltérést, de bizonyos esetekben konkrét dialógusok, szerepek, egész jelenetek is kimaradhatnak a műből. A szakvélemény szerint „Amennyiben a színpadi mű szerző által leírt szövegén végrehajtott rendezői-dramaturgi változások érintetlenül hagyják a történetet, az azokat meghatározó fontos elemeket: jeleneteket, szereplői karaktereket, úgy a rendezés, illetve a rendezői koncepció megmarad az előadói interpretáció szintjén. Ha azonban a rendezés (illetve a dramaturgi munka) eredményeként az eredeti mű az alkotó tevékenység nyomán létrejött egyéni, eredeti elemekkel, történet-alakítással, új jelenetekkel, szereplői karakterekkel az eredeti mű által hordozott jelentésre kiható jelleggel módosul, változik, úgy a rendezés az eredeti mű átdolgozását valósítja meg. Ez utóbbi esetben az egyéni, eredeti többlet alkotáselemek tekintetében a rendező (dramaturg) munkája saját szerzői alkotótevékenységnek minősül.”

A rendező általi változtatások vizsgálata kapcsán a már hivatkozott 3/2012-es SZJSZT-vélemény kifejtette, hogy „annak a kérdésnek a megválaszolásakor, hogy valamely színpadi mű előadásának rendezése a mű interpretációjának, tolmácsolásának, előadásának minősül-e, vagy pedig a mű többlet alkotáselemeket tartalmazó szerzői átdolgozásának tekintendő, figyelemmel kell lenni tehát a színpadi művek műfaji sajátosságaira, rendezői interpretációra való nyitottságára, továbbá arra is, hogy a színpadi mű alkotásjellegét nem a szöveg önmagában fejezi ki, hanem a szöveg, a történet, a dramaturgiai séma, a szereplők karakterjegyei együtt határozzák meg.”

A kérdések megválaszolásához elengedhetetlenül szükséges a fentiekben kifejtett szempontok értékelése mind az eredeti mű rádióra alkalmazását lehetővé tevő szöveggönyv, mind pedig az e szöveggönyv alapulvételével végzett rendezői tevékenység vonatkozásában.

A tanács a Fővárosi Törvényszék első kérdésében szereplő „rádióra alkalmazás” tevékenység szerzői jogi szempontú megítélésekor a rendelkezésére bocsátott szöveggönyveket vetette össze

azon eredeti kiadványokkal, melyek alapján azok készültek. (Bár a periratok között nem álltak a tanács rendelkezésére a szövegeknyvek alapját képező irodalmi művek, de mivel e művek alapulvétele a kérdés eldöntéséhez elengedhetetlen volt, így a tanács intézkedett ezek beszerzése iránt. Az egyes válaszoknál külön feltüntetjük a felhasznált irodalmi művek kiadóját és a kiadás évét.)

A Fővárosi Törvényszék 2. kérdésére történő válasz kialakításakor a tanács a már hivatkozott szövegeknyveket vetette össze a szintén a peranyag részét képező CD-lemezen rögzített hangfelvételekkel annak megítélése céljából, hogy a rendező közreműködése nyomán mennyiben változott meg a szövegeknyvhöz képest a ténylegesen rögzített rádiójáték.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület válasza a megkereső által feltett kérdésekre

Ad 1. Szerzői (alkotó-) tevékenységnek minősül-e az adott művek rádiós alkalmazása?

a) A szépirodalmi mű 1 és az annak alapján készített szövegeknyv összehasonlítása kapcsán a tanács a következő megállapításokat teszi.

A tanács álláspontja szerint a rádiós adaptáció alapjául szolgáló szövegeknyv a drámaként megalkotott eredeti mű szerkezete, történetvezetése vonatkozásában koncepcionális változtatásokat nem tartalmaz, annak szövegén komolyabb változtatást nem hajt végre. Az eredeti műben foglalt dialógusok tekintetében a szövegeknyv néhol rövidít vagy egyes elemeket elhagy, de ezek a mű tekintetében nem eredményeznek lényeges módosulást.

A lényegesebb változtatások a következőkben foglalhatók össze:

- a 2. jelenetben a szereplő 1 és a szereplő 2 közti párbeszédből bizonyos elemek kimaradnak (kb. egy bekezdés);
- a 10. jelenet végén az eredeti dráma szövegéhez képest a szövegeknyvben más a szereplő 3 megszólalásának tartalma;
- a 11. jelenetben a szereplő 2 és szereplő 4 közötti dialógus második része (kb. 20 sor) hiányzik, helyette szereplő 3 dúdol magában a mű végén található dalából kiragadott részt;
- a 13. jelenet elején a szereplő 3 és szereplő 2 közti párbeszéd eltérő a szövegeknyvben, valamint ugyanezen jelenet utolsó sorai elmaradnak a szövegeknyvből.

A színműben szereplő karakterek teljes mértékben megegyeznek a szövegeknyv karaktereivel.

A fentiek alapján a tanács álláspontja szerint az eredeti műhöz képest a szövegeknyvben foglalt szövegmódosítások nem érik el azt a szintet, melynek eredményeként a szövegeknyvben megtestesülő irodalmi mű egyéni, eredeti alkotásnak lenne minősíthető. Ezért ezek vonatkozásában nem állapítható meg szerzői jogi védelem fennállása. Az irodalmi

mű hangjátékká történő adaptálásában történő közreműködés azonban szomszédos jogi védelmet élvezhet.

b) A szépirodalmi mű 2 és az annak alapján készített szövegvérv összevasonlítása kapcsán a tanács a következő megállapításokat teszi.

A szövegvérv szépirodalmi mű 2-höz képest lényeges strukturális változtatásokat hajt végre. A nagyobb terjedelmű szépirodalmi mű 2-t lényegesen rövidebb formába sűrítő szövegvérv nem a szépirodalmi mű 2 pusztá lerövidítését célozza, hanem a szépirodalmi mű 2-t rádióra alkalmazó alkotói értelmezés szerinti lényegét foglalja össze.

A szövegvérv írója a nyitányt a szépirodalmi mű 2 szerkezetét elhagyva, a 10. fejezetben olvasható jelenettel helyettesíti, de a szöveg a későbbiekben is felhagy a szépirodalmi mű 2 történetvezetésével, és csupán képeket idéz fel a szépirodalmi mű 2-ben más és más helyen szereplő jelenetekből.

A szépirodalmi mű 2-ben szereplő karakterek közül nem valamennyi, hanem csak a szövegvérv készítő által lényegesnek tartott karakterek szerepelnek a szövegvérvben.

A szépirodalmi mű 2 történetvezetését nem követi a szövegvérv, ahogyan címe is mutatja, csupán életképeket emel ki abból. Bár a szövegvérv írója nem tesz hozzá a történet szempontjából lényegesnek mondható elemeket a szépirodalmi mű 2-höz, de a struktúráján végrehajtott változtatások, a szövegből történő, önálló koncepció mentén megvalósított kiemelések egységet alkotva egyéni-eredeti jelleget kölcsönöznek a szövegvérvnek.

A fentiekre való tekintettel a tanács véleménye szerint szerzői jogi védelem illetheti meg a szépirodalmi mű 2-ből készített rádióra alkalmazás szövegvérvét.

c) A szépirodalmi mű 3 vonatkozásában nem állt a tanács rendelkezésére a rádiójáték alapját képező szövegvérv.

A tanács az e kérdésre történő válaszadás érdekében a ... című kötetben szereplő szépirodalmi mű 3-mal vetette össze a per iratai között rendelkezésére bocsátott CD-n szereplő, azonos címmel felvett rádiójátékot.

Bár a szövegvérv nem állt a tanács rendelkezésére, de a szépirodalmi mű 3 és a hangjáték összevasonlítása vonatkozásában lehetőség nyílt annak vizsgálatára, hogy a hangjáték a szépirodalmi mű 3 egyéni-eredeti jellegű átdolgozásának tekinthető-e, avagy ettől eltérően annak csak szomszédos jogi védelem keretében védelmet élvező interpretálását valósítja meg az adaptáció.

A szépirodalmi mű 3-ban foglalt struktúrához, történetvezetéshez képest a rádiójáték cselekménye lényeges változtatást nem foglal magában. A hangjáték párhuzamosan követi a szépirodalmi mű 3 cselekményét, a szépirodalmi mű 3-ban foglalt leírások is lényegüket illetően elhangzanak a rádiójáték narrátora, elbeszélője szájából. A szövegvérv nagy részében szóról szóra követi a szépirodalmi mű 3-t, annak mind leíró, mind pedig párbeszédekben tetet öltő részeit. Az eredeti műben foglalt dialógusok tekintetében a szövegvérv csak

néhol rövidít vagy egyes elemeket elhagy, de ezek a mű tekintetében nem eredményeznek alapvető változtatást:

- a szépirodalmi mű 20., 22., 23., 24. oldalához képest a hangjátékban kimaradnak egyes sorok, illetve ezek sorrendje, tartalma részben kisebb mértékben változik;
- a szépirodalmi mű 28–29. oldalai között, illetve a 30., 30–31., 35., 40–41., 61–62., 81–82. oldalon hosszabb bekezdések elmaradnak;
- a 42–46., 52–54., 69–70. oldal közötti részek nem szerepelnek a CD-n szereplő hangjátékban.

Egyetlen jelentős eltérés az eredeti műben foglaltakhoz képest, hogy bizonyos esetekben a mű leíró részei, valamint a főszereplő belső gondolatai az elbeszélő hangján szólnak meg, máshol azonban a főszereplő mintegy vitatkozni kezd az elbeszélővel, mintha az is a történet élő, megszemélyesített szereplője volna. E megoldás azonban lényegében még a mű tolmácsolásának körébe tartozó változtatást valósít meg, és nem eredményezi a rádiójáték egészének önálló, egyéni eredeti jellegű létrejöttét.

A hangjáték az eredeti irodalmi művel történő összevetése alapján megállapítható lehet tehát, hogy az utóbbi hangjáték nem tekinthető a szépirodalmi mű 3-tól elkülönülő egyéni, eredeti jellegű alkotásnak. A hangjátékban testet öltő alkotói tevékenységek, így a párbeszéd hangulatát aláfestő zene és egyéb hangok, illetve a már említett elbeszélő–főszereplő közötti dialógusok a mű interpretációjának, tolmácsolásának, illetve előadásának szintjén nem mutatnak túl, így szerzői jogi védelmet nem keletkeztetnek, de a hangjáték rendezése vonatkozásában a szomszédos jogi védelem megállapítható lehet.

Ad 2. Szerzői (alkotó-) tevékenység-e az adott művek rádiós rendezése?

a) A szépirodalmi mű 1 alapján készített szöveggönyv összehasonlítása az azonos címmel készített hangfelvétellel:

A rendezés a szöveggönyvben foglalt struktúrát, történetvezetést, karaktereket, párbeszédet lényegében változatlanul tartalmazza. A szöveggönyvhöz képest megvalósított legjelentősebb eltérés, hogy a rádiójáték 8. jelenete után a szöveggönyv szerinti 11. jelenet következik, melyet aztán az egyes jelenetek változatlan sorrendben követnek.

A rendezés a szöveggönyvben leírt helyszínekkel, hangulatokkal kapcsolatos koncepciót lényegi változtatás nélkül ülteti át a csupán hangok közvetítését lehetővé tevő rádiójáték esetében értelmezhető előírásokba. Ezen interpretáció során egyéni, eredeti jellegűnek tekinthető változtatásokat nem hajt végre, a szépirodalmi mű 1-ben szereplő helyszínek és az eredeti mű sajátos hangulata a szöveggönyvben rögzített, de immár hangok tekintetében előírt utasítások – mint a buszokon az ajtók záródását jelző sípoló hangoknak az eredeti műben és a szöveggönyvben egyaránt szereplő vissza-visszatérése – lényegében változatlanok maradnak. A hangjáték fináléjában a dal megzenésített változatát jelentő mű egyéni, eredeti

jelleggel bírhat, de a szerzői jogi védelem következtében létrejövő jogosultságok e mű megalkotóját, és nem a rendezőt illetik.

A fentiek alapján a tanács álláspontja szerint a rendezői közreműködést szomszédos jogi jellegű védelem illetheti meg, szerzői jogi oltalom azonban nem.

b) A szépirodalmi mű 3-ból készített szöveggönyv összehasonlítása az azonos címmel készített hangfelvétellel:

A szöveggönyvben foglaltakhoz képest a rendező közreműködése révén megszülető hangjáték lényeges történetvezetési, strukturális, koncepcionálisnak tekinthető változtatásokat nem tartalmaz. A szöveggönyv leírt szövegén végrehajtott és a hangjátékban hallható változások érintetlenül hagyták annak meghatározó fontos elemeit, a jeleneteket, a szereplői karaktereket, és az utasítások tartalmi, formai, műfaji kereteit nem lépték át. Az alkalmazott dalbetétek, hangok, a szöveggönyvben is célzott hangulatok hangi világba történő átültetését szolgálják.

A dialógusok szövege is lényegében a szöveggönyvvel megegyező, a szöveggönyv 8. és 10. oldala között történt csak hosszabb kihagyás a hangjátékban.

A fenti megállapításokra tekintettel a rendezés, illetve a rendezői koncepció a tanács álláspontja szerint megmarad az előadói interpretáció szintjén, így vonatkozásában a szerzői jogi védelem nem állapítható meg, de azt a szomszédos jogi oltalom megillesheti.

c) A szépirodalmi mű 3 című rádiós rendezés vonatkozásában a tanács utal az 1. kérdésben e mű vonatkozásában kifejtettekre. Tekintettel arra, hogy a hangjáték az eredeti kisregényhez képest nem tartalmaz alapvető jellegű változtatásokat, így a tanács véleménye szerint a rendezői közreműködést szomszédos jogi jellegű védelem illetheti meg, de szerzői jogi oltalom nem.

Ad 3. Egymástól elkülöníthető-e e folyamat két fentebbi fázisa, a rádióra alkalmazás, illetőleg a rendezési tevékenység a szerzői jogi szabályok alapján külön-külön értékelhető tevékenység?

Az adott ügyhöz hasonló esetekben megvalósuló rádióra alkalmazás során a gyakorlat szerint általában a dramaturg a rendezővel együttesen hajt végre változtatásokat a későbbi rádiójáték alapját képező eredeti művön (színdarab, novella kisregény stb.) Tevékenységük összehangolása arra tekintettel történik, hogy a művel kapcsolatos rendezői koncepciót már a rádiójáték alapját képező szöveggönyv tükrözhesse, s ne váljon szükségessé a rendezés során az attól történő lényeges eltérés. Az általános gyakorlattól eltérően azonban lehetséges, hogy adott esetben a rádiójáték alapját képező szöveggönyv elkészítése (a kérdéses esetben a rádióra alkalmazásként megjelölt tevékenység) és az ennek alapulvételével történő rendezési tevékenység egymástól függetlenül valósuljon meg. Ebben az esetben a rendező a szöveggönyv alapján valósítja meg a rendezést és a szöveggönyvvel összhangban vagy attól

lényegesen eltérő rendezői koncepció mentén működik közre a rádiójáték felvételekor az előadóművészek instruálása, a felhasznált zeneművek és egyéb hangok felvételben történő alkalmazása mikéntjének meghatározása során. Ez utóbbi esetben a rádióra alkalmazás szövegkönyve és a rendezés nyomán létrejövő tényleges hangjáték összevetése révén azonosíthatóak be azon különbségek, melyek e két tevékenység elhatárolását lehetővé teszik.

E kérdés eldöntését nagyban elősegítheti, ha a rendező írásban is készített úgynevezett rendezői koncepciót, mely a rendezővel kötött szerződés előfeltételét is képezheti. E koncepció célja, hogy tartalmazza azon utalásokat, melyek a rendező szövegváltoztatási szándékára, továbbá egyéb rögzített tárgyi körülmények esetében irányadó eltérő elképzeléseire utalnak. (A jelen ügyben ilyen koncepció nem állt a tanács rendelkezésére.)

Amennyiben a rádióra alkalmazás alapját szolgáló szövegkönyv elkészítése és az ezen alapuló hangjátékrendezés az előzőekben kifejtett vizsgálat alapján elhatárolt tevékenységeknek minősíthetők, és az ezek révén megvalósított változások egyéni, eredeti jelleggel bírnak, szerzői jogi alkotótevékenységnek minősülésük külön-külön, önállóan is megállapítható lehet. A változtatások egyéni eredeti jellegének a rádióra alkalmazás során létrejövő szövegkönyv esetében a rádiójáték alapját képező eredeti műhöz (színdarab, novella kisregény stb.) képest kell megállapíthatónak lennie, a rádiójátékban testet öltő rendezői közreműködés esetén pedig e követelmény mind az eredeti műhöz, mind pedig a szövegkönyvhöz képest tett változtatások vonatkozásában irányadó.

Abban az esetben, ha az egyes alkotói tevékenységek közösen eredményezték a szerzői műnek minősíthető egyéni, eredeti jellegű alkotást, akkor felmerülhet az Szjt. 5. § (1) bekezdésének alkalmazása.

Ad 4. Vizsgálandó, hogy rádiójátékok esetében lehet-e együttesen létrehozott műről beszélni.

Tekintettel arra, hogy az alábbiakban kifejtett indokokra figyelemmel egyik hangfelvétel sem minősíthető együttesen létrehozott műnek, a tanács valamennyi mű vonatkozásában egységes választ ad a 4. kérdésre.

A rádiójátékok abban az esetben minősülhetnek együttesen alkotott műveknek, ha azok megfelelnek az Szjt. 6. §-ában foglalt valamennyi követelménynek. „Csak akkor lehet az Szjt. 2001-es első módosításával („szabványok”) beiktatott példaként említett nemzeti szabványoktól eltérő műre a 6. §-t alkalmazni, ha az alapul fekvő tényállás megfelel a 6. § (2) bekezdésének, és más, a 6. §-nál a tényálláshoz közelebb álló szabály nincs.”⁴⁹ E megközelítést támasztja alá az SZJSZT-2/2005-ben kifejtett érvelése is.

A konkrét ügy által érintett egyik hangfelvétel vonatkozásában sem állapítható meg a 6. § alkalmazhatósága a következők miatt.

A hangfelvételek nyilvánosságra hozatalát nem a saját nevében tette meg a sugárzó szer-

⁴⁹ Gyertyánfy: i. m. (27), a 6. §-hoz fűzött magyarázat.

vezet, amelynek kezdeményezésére és irányításával a művet létrehozták. Valamennyi hangfelvétel esetében azok „lekonferáló” részében megemlítsre kerül ugyanis, hogy azok rádióra alkalmazása és rendezése kinek tulajdonítható, a nyilvánosságra hozatal tehát bár a gazdasági társaság *által* történt, de nem az *ő nevében*.

Azon feltétel, hogy a mű megalkotásában az együttműködő szerzők hozzájárulásai olyan módon egyesüljenek a létrejövő egységes műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni, szintén nem teljesül. A tanács rendelkezésére bocsátott iratok és a már hivatkozott lekonferáló szövegek tartalma alapján beazonosítható, hogy a rádióra alkalmazás szöveggönyvének írói és a hangfelvételeken szereplő hangjátékok ettől való eltérését szolgáló rendezői adaptációk megalkotói mely személyek voltak. Azt, hogy e tevékenységek mely személyeknek tulajdoníthatók, a felek – a rendelkezésünkre álló iratok alapján – nem vitatták.

A fentieket kiegészítve megjegyezhető, hogy bizonyos hangfelvételek esetében nem állapítható meg egyértelműen a szerzői minőség sem a rádióra alkalmazási, sem pedig a rendezői tevékenység vonatkozásában, mely körülmény következménye, hogy e tevékenységek nem eredményezték szerzői jogilag műnek minősíthető alkotások létrehozását. Szerzői mű hiányában pedig eleve kizárt az együttesen megalkotott művé történő minősítés.

További kapcsolódó szakvélemények

Zenemű címének szerzői jogi védelme – SZJSZT-03/2011

Kiállítás szerzői jogi védelme – SZJSZT-34/2013

Ülőgarnitúra szerzői jogi védelme SZJSZT-29/2010

Beépítési vázlatterv szerzői jogi védelme – SZJSZT-03/2011

II. A SZERZŐI JOGI OLTALOM KÖRÉBŐL KIZÁRT ALKOTÁSOK

Adatbázis kapcsolódó jogi (sui generis) védelme – SZJSZT-05/2010

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Az Szjt. 84/A. § (1) bekezdésével kapcsolatosan

1.1. Ismertette az M. adatbázisai működésének lényegét és az azzal összefüggő szerződéses gyakorlatot, hogyan értelmezhető, milyen tartalom tekintetében állapítható meg az Szjt. 84/A. § (1) bekezdése szerinti jelentős részre vonatkozó jogsértés [utalva a 26. § (8) bekezdése szerinti hozzáférési módra]?

1.2. Lehet-e egyáltalán elvileg szó az adatbázis egészét érintő jogsértés megvalósulásáról olyan adatbázisok esetében, ahol a tartalom folyamatos megújulása és bővülése az egész működés értelme, lényege?

2. Az Szjt. 84/A. § (3) bekezdésével kapcsolatosan

2.1. Megvalósítják-e a jogosulatlan felhasználásnak az Szjt. 84/A. § (3) bekezdésében foglalt fordulatát azon honlapok működtetői, amelyek hozzájárulás nélkül, rendszeresen, a felhagyásra vonatkozó felszólítás ellenére vesznek át hír- és képanyagokat – különböző mennyiségben – az M. szerződéses partnereitől, és teszik hozzáférhetővé saját honlapjukon?

2.2. Hogyan kell értelmezni az „ismételten” és a „rendszeresen” fogalmat, ami már jogsértésként értékelendő, továbbá jogos érdeksérelemnek, illetve károkozásnak minősül-e az a körülmény, hogy ezek a „felhasználók” ellenérték nélkül jutnak olyan szolgáltatáshoz vagy annak egyes elemeihez, amelyeket az M. szerződéses partnerei fizetés ellenében kapnak meg? Tekinthető-e ez a magatartás az adatbázis-előállító jogos érdekei indokolatlan károsításának?

2.3. Hogyan kell értékelni azt a körülményt, hogy a hozzájárulás nélküli felhasználók feltüntetik-e a valós forrást avagy sem?

3. Egyetértenek-e azzal az állásponttal, hogy a Btk.¹ 329/A. § (1) bekezdésében – védett jogi tárgyként – megjelölt adatbázis-előállítói teljesítmény megsértése alatt minden olyan eset értendő, amelynél az Szjt. 84/A. §-a az előállítói hozzájárulást a jogszerű felhasználás feltételévé teszi?

¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. (szerk.).

4. Egyetértene-e azzal az állásponttal, hogy az adatbázis előállítóját megillető *sui generis* védelemre alapozott jogérvényesítés esetében a szabad felhasználás egyik eseteként megfogalmazott, az Szt. 36. § (2) bekezdésére való hivatkozás téves értelmezés, mert az adatbázisok védelme körében a speciális, szabad felhasználási szabályokat kell alkalmazni?

5. Hogyan értékelhető szerzői jogi szempontból a hírgyűjtő site-ok működése, megvalósul-e ebben a körben szerzői jogi jogsértés, avagy kizárólag általános polgári jogi szempontból értékelhető – szerződésen kívüli károkozásként – az adatbázis előállítója szempontjából a kialakult és elterjedt üzleti gyakorlat?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Az eljáró tanács az alábbiakat kívánja előrebocsátani.

1. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”. Az eljáró tanács szakvéleménye meghozatalakor a megkereső által rendelkezésre bocsátott adatok, iratok alapján hozta meg szakvéleményét.

2. A megkeresésben meghatározott kérdések megválaszolásához szükséges a tény- és híryananyagot tartalmazó közlemények, illetve az ezeken túlmutató cikkek megfelelő elkülönítése.

A tény- és híryananyagot tartalmazó közlemények szerzői jogi státusáról a Szerzői Jogi Szakértő Testület több ízben is állást foglalt már. Az eljáró tanács ezen a helyen hivatkozni kíván SZJSZT-25/2000-es szakvéleményére, amely – egyebek mellett – az alábbiakat rögzíti. „Ebből a szempontból különbséget kell tennünk a 'hír' szó két jelentése között. A szó egyik jelentése valamely esemény megtörténte, valamely fejlemény bekövetkezésére vonatkozó információt takarja, amiről általában különböző módon lehet tájékoztatást adni, amit jobbra eltérő módon lehet megfogalmazni, közölni, továbbítani akár a média útján akár a hétköznapi érintkezés keretében. A szó második jelentése éppen a megfogalmazott információ, s ebben a jelentésében a szó leggyakrabban éppen a hírügynökségek, a sajtó és az elektronikus média által megfogalmazott és továbbított információra utal.” ... „A tények, adatok megismerésére és közlésére senkinek sincs kizárólagos joga. Amit a szerzői jog véd, az az információ egyéni, eredeti módon való megfogalmazása. Erre, mint ahogy arra fent utalt az eljáró tanács, a hír puszta megfogalmazása esetén általában csak a komplexitásnak egy bizonyos minimális szintjét elérő információ esetén van mód. Az azonban más kérdés, hogy egyéni, eredeti megfogalmazásra minden esetben lehetőség nyílik, ha nem csupán egy hír (információ) közléséről van szó, hanem kommentárt is fűznek hozzá, rámutatnak jelentőségére, bizonyos más tényekkel, fejleményekkel való összefüggésére, előzményeire, várható következményeire stb.” A hivatko-

zott szakvélemény utóbb idézi a Berni Uniós Egyezmény felülvizsgálatára összehívott 1967. évi stockholmi diplomáciai értekezlet I. sz. Főbizottságának jegyzőkönyvét, amely rögzíti: „Az Egyezmény nem védi a napi hírekre és a különféle tényekre vonatkozó puszta információt, mert az ilyen anyagban nincsenek jelen azok a tulajdonságok, amelyek szükségesek egy mű létrejöttéhez. Ebből következik a fortiori, hogy az egyes hírek és tények maguk nem védettek. Másrésztől azonban az újságírók cikkei és a hírekről tudósító egyéb 'zsurnalisztikai' művek védelem alatt állnak, amennyiben irodalmi vagy művészeti alkotásnak minősülnek.”

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a hivatkozott szakvélemény megállapításainak helyességét nem csorbitja, sőt megerősíti az a körülmény, hogy a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 2003. évi felülvizsgálata során az Szt. 36. §-ának a tény- és híryanagot tartalmazó közleményre vonatkozó utalását a jogalkotó hatályon kívül helyezte, és – igazodva az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv 5. cikk 3. bekezdése c) pontjához – egyrészt az Szt. 1. § (5) bekezdésében kifejezetten kivette a szerzői jogi védelem hatálya alól a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tényeket vagy napi híreket, és másrészt a 36. § (2) bekezdése új szabad felhasználási esetet vezetett be a napi eseményekhez köthető, értelemszerűen szerzői jogi védelmet élvező sajtócikkekre. Az SZJSZT idézett állásfoglalását később megerősítette a 28/2003-as, illetve – az Szt. 2003. évi módosítását követően született, így a módosítás tartalmára is tekintettel lévő – 11/2007-es szakvélemény is.

Az eljáró tanács ezt követően megállapította, hogy az M. adatbázisa önmagában szerzői jogi védelmet nem élvező tényközléseket és önálló szerzői jogi védelmet is élvező cikkeket is tartalmaz. Az, hogy az adatbázis egyes konkrét elemei a fenti két kategória melyikébe tartoznak, csak egyedi vizsgálat alapján dönthető el.

Az eljáró tanács tisztában van azzal, hogy a hírek mai magyarországi felhasználási gyakorlata sok tekintetben károsan érinti a hírelőállítók üzleti érdekét, amint ezt az M. üzleti modelljének leírása is igazolta. Az üzleti érdekek sérelmének egy részére, de csak egy részére a szerzői, illetve kapcsolódó jog is választ adhat. Ezen túl azonban figyelemmel kell lenni – egyebek mellett – az általános polgári jogi felelősségi viszonyokra, illetve esetleg a versenyjog szabályaira, amelyek a konkrét tényállástól függően jogi védelmet, illetve kompenzációt nyújthatnak az üzleti érdekeiben sértett hírügynökségeknek.

3. Az eljáró tanács megvizsgálta, hogy a megkeresésben jelölt adatbázisok előállítóját, vagyis az M.-t, megilletik-e az Szt. XI/A. fejezete szerinti kapcsolódó jogi (*sui generis* védelemből eredő) engedélyezési jogok. A megkeresés szerint az M. legjelentősebb adatbázisa az ún. S., ami napi mintegy ötszáz cikkel bővülve mára mintegy hárommillió napi hírt tartalmaz kódolt formában. Az M. ezenkívül további tematikus archívumokat üzemeltet. A megkeresés szerint ezek az adatbázisok megfelelnek az Szt. 60/A. §-ának, mivel „*meghatározott rendszer és módszer szerint vannak elrendezve, a felhasználó számára számítástechnikai eszközökkel biztosított az egyedi hozzáférés*”. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy ezen állítást – a megfelelő

hozzáférés hiányában – nem ellenőrizhette, a szakvélemény elkészítése során azonban nem merült fel olyan körülmény, amely ezt az állítást megkérdőjelezte volna.

4. Az eljáró tanács a fentiek alapján abból a feltevésből indul ki, hogy az M. az Szjt. 84/A. § (6) bekezdése szerint adatbázis-előállítónak minősül. Ha tehát feltesszük az előző pont szerint, hogy a megkeresésben leírt adatbázisok megfelelnek az adatbázis Szjt. 60/A. § szerinti fogalmának, és az M. adatbázis-előállítónak minősül, azt kell megvizsgálni, hogy fennáll-e a szóban forgó adatbázisokra a kapcsolódó jogi védelem feltételei.

5. Az eljáró tanács szakvéleményét csak a hatályos magyar jogszabályokra alapíthatja. Ugyanakkor az Európai Bíróság a C-14/83 (Von Colson és Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen-) ügyben hozott ítélet 26. bekezdésében kimondta: a tagállamoknak az irányelvől származó azon kötelezettsége, hogy elérjék az irányelvben előírányzott eredményt, és minden szükséges intézkedést meghozzanak e kötelezettség teljesítésének biztosítására, kötelező érvényű a tagállamok minden jogértelmezést végző szervére. Ezért a Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményének is figyelembe kell vennie a hatályos irányelvek rendelkezéseit, és ahol a magyar jogszabály többféle értelmezést is enged, az irányelvi szabálynak leginkább megfelelő értelmezést kell elfogadnia. Az eljáró tanács szakvéleménye megfogalmazásakor ugyancsak figyelemmel volt az Európai Bíróság ítélezési gyakorlatára.

6. Az Szjt. 84/A. §-ának (5) bekezdése szerint az adatbázis-előállító akkor rendelkezik az ún. *sui generis* jogokkal, ha az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt. Az Európai Bíróság az elmúlt években több iránymutató döntésében elemezte a „*jelentős ráfordítás*” fogalmát. A British Horseracing Board v. William Hill (C-203/02)-ügyben (a továbbiakban: BHB) az Európai Bíróság kimondta, hogy „*az adatbázis tartalmának megszerzésével kapcsolatos ráfordítás fogalmát akként kell értelmezni, mint amely a meglévő tartalmi elemek keresésére és az említett adatbázisban történő összegyűjtésére felhasznált pénzeszközök leírására szolgál* (kiemelés az eljáró tanácstól), kivéve azon pénzeszközöket, amelyeket e tartalmi elemek létrehozására használtak fel.”² Ezzel összhangban döntött az Európai Bíróság később a Fixtures Marketing v. Veikkaus- (C-46/02), a Fixtures v. Organismos- (C-44/02), illetve a Fixtures v. Svenska (C-338/02)-ügyben is.

7. Az SZJSZT a 29/2004-es számú ügyben kifejtette: „Az egyszerű időszaki kiadványok esetében a kiadó ráfordításai nem már meglévő cikkek/tanulmányok felkutatására, tárolására és feldolgozására irányulnak, hanem az egyes cikkek/tanulmányok közönséghez juttatására. Ebben az esetben az, hogy e tevékenység során – a könnyebb érthetőség és kezelhetőség érde-

² L. az ítélet 33. pontját (az angol nyelvi változat szerint 31. pont).

kében – az időszaki kiadvánnyal adatbázis is létrejön, ez olyan következmény, amely külön jelentős ráfordítást nem igényel.

Nem zárja ki semmi azonban azt, hogy a kiadó később – például minden évfolyam végén vagy nagyobb időszak összefoglalásaként – jelentős ráfordítással új adatbázissá formálja (kiemelés az eljáró tanácstól) a már meglévő cikkek/tanulmányok gyűjteményét. Erre példa lehet, ha szakemberek közreműködésével tárgyszavak szerint teszi kereshetővé a tartalmi elemeket, vagy ha elektronikus adatbázist épít belőlük (ahol mind az egyébként analóg formában született cikkek digitalizálására, mind a keresést lehetővé tevő számítástechnikai eszköz kialakítására és az adatbázis megjelenítésére is jelentős ráfordítást eszközölhet).³

A megkeresés szerint az M. „2008-ban 4,5 milliárd Ft éves bevétellel gazdálkodott, mely összeget részben az állami költségvetésből kapott juttatás (közel 2,5 milliárd), részben saját bevételei adják. A napi híreket (napi hírfolyam) részben munkaviszonyban, részben tartós megbízási jogviszonyban foglalkoztatott tudósítók közreműködésével készíti el, ahogy ezt a Hírügynökségi tv. 24. §-a előírja. Ugyanilyen alkalmazási konstrukcióban foglalkoztat szerkesztőket, fordítókat, számítástechnikai szakembereket és nem utolsósorban szerkesztőségi újságírókat – összesen mintegy 300 érdemi munkatársról van szó – akik az összes, M. által működtetett adatbázis előállításában és fejlesztésében vesznek részt.” Az eljáró tanács felhívja a figyelmet, hogy a megkeresés az M. bevételeiről tesz említést, miközben az Szjt. szabályai szerint a *sui generis* védelem feltétele a jelentős, kifejezetten az adatbázis tartalmának megszerzése/ellenőrzése/megjelenítése céljából eszközölt ráfordítások kimutatása. Ha feltételezzük, hogy az M. bevételét teljes egészében tevékenységének finanszírozására fordította, az említett ráfordítások – tekintettel az Európai Bíróság fenti iránymutató döntéseire is – akkor is csak részben lennének olyanak tekinthetőek, amelyek a *sui generis* védelem szempontjából figyelembe vehetőek. A foglalkoztatott tudósítói hálózat fenntartása, továbbá a szerkesztés, fordítás és a szerkesztői újságírók foglalkoztatása ugyanis jellemzően olyan költséget jelent, amelynek célja az adatbázisba foglalt és később eltárolt elemek létrehozatala, nem pedig a létrehozott elemek adatbázisba összegyűjtése, ellenőrzése, megjelenítése.

8. Az adatbázis tartalmának ellenőrzése kapcsán az Európai Bíróság ugyancsak a már említett BHB-ügyben mondta ki, hogy „*valamely adatbázisba összegyűjtött adatok vagy elemek létrehozásának szakaszában az ellenőrzési műveletekre felhasznált pénzeszközök ... e létrehozatalhoz kapcsolódó ráfordításnak minősülnek, következésképpen az irányelv 7. cikkének (1) bekezdése keretében nem lehet azokat figyelembe venni ezen adatbázis létrehozásával kapcsolatos ráfordítás jelentős jellegének értékelésekor.*”³ Az eljáró tanács megítélése szerint az M. által összegyűjtött információknak a hírek megírása során végzett ellenőrzési költsége ezért nem vehető figyelembe a *sui generis* jog vonatkozásában.

³ L. a BHB-döntés 36. pontját.

9. Az eljáró tanács összegzésként felhívja a figyelmet, hogy a megkeresésben említett bevételekből eszközölt ráfordítások – tekintettel az Európai Bíróság fenti iránymutató döntéseire – csak részben tekinthetőek olyanoknak, amelyek a *sui generis* védelem szempontjából figyelembe vehetőek.

10. Az Európai Bíróság – a másik oldalról megközelítve a kérdést – ugyanakkor azt is kimondta a BHB-ügyben, hogy *„az a körülmény, hogy valamely adatbázis létrehozása olyan főtevékenység gyakorlásához kapcsolódik, amelynek keretében az adatbázist létrehozó személy egyben ezen adatbázist alkotó tartalmi elemek létrehozója is, mint olyan nem zárja ki azt, hogy ez a személy igényelhesse a sui generis jog által biztosított védelmet, feltéve, hogy bizonyítja, hogy e tartalmi elemeknek ... megszerzése, ellenőrzése, illetve előállítása mennyiségi vagy minőségi szempontból jelentős, és az e tartalmi elemek létrehozására felhasznált pénzeszközöktől független* (kiemelés az eljáró tanácstól) *ráfordítást igényelt.*”⁴

11. Az eljáró tanács ezen a helyen hivatkozni kíván az SZJSZT-31/2008 számú szakvéleményre, amely összegezte, hogy konkrét adatok hiányában mely elemek figyelembevételével lehet következtetni a jelentős ráfordítás meglétére, és annak folyományaként a *sui generis* oltalomra. A hivatkozott szakvélemény szerint *„A ráfordítások számbavételéhez támpontot nyújthat az Európai Bizottság Belső Piac és Szolgáltatások Főigazgatóságának 2005. december 12. napján kelt, az adatbázisok jogi védelméről szóló 96/9/EK Irányelv első kiértékeléséről szóló munkaanyaga, amely az európai adatbázis előállítóktól kapott információk alapján előfordulási gyakoriságuk szerinti sorrendbe szedte az adatbázisokkal kapcsolatos jellemző ráfordításokat*”. Az adatbázisok *sui generis* jogát a magyar szerzői jog rendszerébe bevezető 2001. évi LXXVII. törvény 8. §-ához fűzött indokolása szerint – követve az adatbázis-irányelv 7. cikkének megoldását – a ráfordítás lehet mennyiségi vagy minőségi szempontból is jelentős, a ráfordításon továbbá nemcsak a pénzügyi, hanem az energia-, munka- vagy akár időráfordítást is értendő.

Az eljáró tanács véleménye szerint – bár a rendelkezésre álló adatok alapján ez teljes bizonyossággal nem állapítható meg – valószínűsíthető, hogy a fent említett jellemző ráfordítások az M. adatbázisa megjelenítése során is felmerültek. Bár e kérdésben végleges válasz csak a tényleges ráfordítások ismeretében adható, az eljáró tanács a továbbiakban abból indul ki, hogy az M. adatbázisa még a tartalmi elemek létrehozatalára eszközölt ráfordítások levonása után is jelentős ráfordítás eredményeként jött létre, így jogosult a *sui generis* oltalomra.

⁴ L. a BHB-döntés 37. pontját.

Az eljáró tanács válasza a megkeresésben meghatározott kérdésekre

Ad 1.1. Absztrakt szinten nem állapítható meg, hogy a tartalom mekkora része (pl. hány százalék) testesíti meg az adatbázis jelentős részét. Ennek elsődleges oka, hogy az Szjt. 84/A. § (1) bekezdésének „jelentős rész” fordulatát maga a jogszabály, illetve annak miniszteri indokolása nem határozza meg. Az Európai Bíróság e tekintetben is iránymutató BHB-döntése szerint ugyanakkor a „jelentős rész” kifejezés mennyiségi, illetve minőségi szempontból is értelmezhető.

Mennyiségi szempontból jelentős az érintett rész, ha a kimásolt/újrahasznosított rész (tartalmi elemek száma) az eredeti adatbázissal összevetve jelentősnek tekinthető.⁵

Minőségi szempontból jelentős az érintett rész, ha a kimásolt/újrahasznosított rész megszerzésével, ellenőrzésével, illetve előállításával kapcsolatos ráfordítások aránya a teljes adatbázis költségéhez viszonyítva jelentős volt, függetlenül attól, hogy egyébként az érintett rész mennyiségi szempontból miként értékelhető, vagy a hasznosított elem önmagában milyen értéket képvisel.⁶ Ezt erősítette meg az Európai Bíróság *Apis v. Lakorda*-ügyben hozott döntésében (C-545/07) amikor kimondta: ha valamely felhasználó valamely olyan adatbázis mennyiségi szempontból jelentős részét másolja ki és/vagy hasznosítja újra, amelynek a létrehozása jelentős eszközráfordítást igényelt, akkor a kimásolt és/vagy újrahasznosított részre eső ráfordítás – ezzel arányosan – szintén jelentős.

A fentiekből következően mindig azt szükséges vizsgálni, hogy a kimásolással/újrahasznosítással érintett rész, illetve annak ráfordítása milyen arányban áll a teljes adatbázis méretével vagy ráfordításával.

Ad 1.2. Az a körülmény, hogy az M. adatbázisa folyamatosan – a napi hírek számától függően akár több százszor is – módosul, nem eredményezi azt, hogy maga az adatbázis is időben folyamatosan megújuló védelem alatt állna. Az Szjt. 84/D. § (2) bekezdése szerint ugyanis a védelmi idő csak akkor kezdődik újra, ha az eredeti adatbázis módosításaként létrejött új adatbázis már önmagában is jelentős ráfordítással létrehozottnak tekinthető. Az, hogy adott kimásolási/újrahasznosítási tevékenység az egész adatbázist, vagy annak „csupán” mennyiségi vagy minőségi szempontból jelentős részét érinti-e, mindig a hasznosítással érintett eredeti adatbázis adott, konkrét állapota ismeretében dönthető csak el. Mivel azonban az engedélyezési jog terjedelme, illetve a jogosítatlan felhasználás szankciói szempontjából annak nincs jogi jelentősége, hogy a kimásolási/újrahasznosítási tevékenység az adatbázis egészét vagy – az időközbeni bővítések következtében esetleg – annak „csupán” jelentős részét érinti, az eljáró tanács úgy látja, hogy a két állapotot nem szükséges ennél jobban szétválasztani egymástól.

⁵ L. a BHB-döntés 72. pontját.

⁶ L. a BHB-döntés 73. pontját.

Ad 2.1. Az Sztj. 84/A. § (3) bekezdése szerint az „adatbázis előállítójának engedélye nélkül ismételt és rendszeresen nem másolható ki, illetve nem hasznosítható újra az adatbázis tartalmának jelentéktelen része sem, ha ez sérelmes az adatbázis rendes felhasználására, vagy indokolatlanul károsítja az adatbázis előállítójának jogos érdekét.”

A hivatkozott tényállási elem két egymással összekapcsolt feltételre bontható. Az első fordulat szerint a jelentéktelen rész kimásolására/újrahasznosítására irányuló tevékenység akkor tartozik az engedélyezési jog körébe, ha az ismétlődő, rendszeres. Ha tehát a jelentéktelen részekre irányuló kimásolási/újrahasznosítási tevékenység – ahogyan az a kérdésben áll – rendszeres, úgy az első tényállási elem teljesül. Az eljáró tanács meg kívánja jegyezni, hogy önmagában a kimásolási/újrahasznosítási tevékenység abbahagyására vonatkozó felszólításnak – ebből a szempontból – jogi jelentősége nincsen, hiszen ha az adott felhasználás az engedélyezési jogba tartozik, úgy felszólítás nélkül is oda tartozik, ha pedig az engedélyezési körön kívül esik, ezen a körülményen a felszólítás ténye sem változtat.

A hivatkozott tényállás második eleme szerint még a rendszeres kimásolás/újrahasznosítás is csak akkor helyezi az adott felhasználást az engedélyezési jog határán belülre, amennyiben az sérelmes az adatbázis rendes felhasználására, vagy indokolatlanul károsítja az adatbázis előállítójának jogos érdekét.

A jogosult „jogos érdekének” sérelme mint feltétel – követve a Berni Unió Egyezmény 9. cikk (2) bekezdésének logikáját – az Sztj. 33. § (2) bekezdésében, vagyis a szabad felhasználás általános feltételeként alkalmazandó ún. háromlépcsős tesztet rögzítő szakaszban is szerepel. Miközben az nyilvánvaló, hogy – következően az Sztj. 83. §-ának rendszertani elhelyezéséből, a hivatkozott szakaszban alkalmazott „szomszédos jogi jogosult” kifejezésből, továbbá a 84/E. § (3) bekezdésének „más” jogszabályra való hivatkozásából – az adatbázis-előállító *sui generis* jogára az Sztj. IV. fejezetében meghatározott egyes szabad felhasználási esetek nem vonatkoznak, az azonos fordulat alkalmazása nyilvánvalóan hasonló tartalmat jelent. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a háromlépcsős tesztre vonatkozó általános rendelkezést – de nem a meghatározott szabad felhasználási eseteket – az Sztj. 84/C. §-ában meghatározott szabad felhasználások esetén is kifejezetten alkalmazni rendeli az Sztj. 84/C. § (4) bekezdése. A háromlépcsős tesztet részletesen elemző 17/2006-os SZJSZT-szakvélemény ennek kapcsán idézte a BUE felülvizsgálatára összehívott 1967. évi stockholmi diplomáciai konferencia 9. cikk (2) bekezdéséhez fűzött magyarázatát, amely szerint „*a mű felhasználásának (kiaknázásának) minden olyan formáját, amely számottevő gazdasági vagy gyakorlati fontossággal bír vagy bírhat, elvileg fenn kell tartani a szerző javára ...*”. Az idézett szöveg alapján látható, hogy a jogosult jogos érdeke elsősorban akkor sérül, ha a konkrét felhasználás *számottevő vagy gyakorlati fontossággal bír, bírhat*.

Az Európai Bíróság a fentiekkel összhangban foglalt állást akkor, amikor a BHB-döntésben megállapította, hogy az adatbázis rendes felhasználására sérelmes cselekmények, vagy amelyek indokolatlanul károsítják az adatbázis előállítójának jogos érdekeit „*olyan jogosulatlan magatartásokra vonatkoznak, amelyek a kimásolási cselekmények halmozott hatásai alapján*

a sui generis jog által védett adatbázis tartalma egészének vagy jelentős részének újbóli létrehozására és/vagy az újrahasznosítási cselekmények halmozott hatásai alapján valamely ilyen adatbázis tartalma egészének vagy jelentős részének a nyilvánosság részére történő rendelkezésre bocsátására irányulnak (az eljáró tanács kiemelése), és amelyek így súlyosan sértik az ezen adatbázist létrehozó személy ráfordítását.”

Az eljáró tanács megítélése szerint annak ugyanakkor nincs jogi jelentősége, hogy a kimásolás/újrahasznosítás alapjául közvetlenül az M. adatbázisa vagy az M. adatbázisának – esetleg annak részének – többszörözött példánya szolgál. Ennek alapvető oka, hogy bár az Szjt. 84/A. § (2) bekezdés második mondata alapján az adatbázis „műpéldányának” jogszerű terjesztése kimeríti a terjesztési jogot, ez – az Szjt. 23. § (5) bekezdésből következően – kizárólag a fizikai úton végzett terjesztés (dologi példány terjesztése) esetére korlátozódik, és nem vonatkozik a nyilvánossághoz közvetítés eseteire. Ezt az értelmezést támasztja alá az Európai Bíróság BHB-ügyben hozott ítélete is amikor megállapítja, hogy „a kimásolás és az újrahasznosítás fogalmát nem lehet csak az eredeti adatbázisból történő közvetlen kimásolásra vagy újrahasznosításra korlátozni, mivel ezáltal az adatbázis létrehozóját védelem nélkül hagynánk az olyan jogosulatlan másolási cselekményekkel szemben, amelyeket már az eredeti adatbázis valamely példányából hajtottak végre”.⁷

Összegezve, az eljáró tanács megítélése szerint nem sérti az M. sui generis jogát az a gyakorlat, amikor adatbázisának összességében is jelentéktelen részét oly módon használják fel engedélye nélkül, amely nem eredményezi a teljes adatbázis vagy a teljes adatbázis jelentős részének újbóli létrehozatalát vagy újrahasznosítását. A napi több száz hírből néhánynak akár ismétlődő átvétele sem sérti ezért az M. sui generis jogát. Ugyanakkor ezen a helyen visszautalunk a bevezetőben már hivatkozott egyéb jogágak által – a konkrét tényállástól függően – nyújtott védelemre és kompenzációra.

Ad 2.2. Az eljáró tanács a kimásolás/újrahasznosítás rendszerességéről csak konkrét eset kapcsán foglalhat állást. A vizsgálat során az eljáró tanácsnak egyéb szempontok mellett figyelemmel kell lennie a forrásul szolgáló adatbázis frissülési gyakorlatára, az egyes kimásolási/újrahasznosítási cselekmények között eltelt időközökre, továbbá a kimásolással érintett részek mennyiségére is. Ha a vizsgálat azt igazolná, hogy az adatbázis tartalmának jelentéktelen részét, de visszatérően és oly módon másolnák ki/hasznosítanák újra, hogy az összességében már az adatbázis jelentős részét érintené, a jogsértés megállapítható lenne, feltéve, hogy beáll az előző, 2.1. válaszhoz írt „halmozott hatás”, és az adott hasznosítás nem minősül szabad felhasználásnak az Szjt. 84/C. §-a alapján.

Bár az Szjt. 84/C. § (1) bekezdése lehetőséget ad arra, hogy az adatbázisnak akár jelentős részét is az előállító engedélye nélkül kimásolják magáncélra, ez a rendelkezés az M. adatbázisa esetében – lévén, hogy az számítástechnikai eszközzel működtetett – nyilvánvalóan

⁷ L. a BHB-döntés 54. pontját.

nem alkalmazható. Az Szjt. 84/C. § (2)–(3) bekezdése azonban az M. esetében is lehetőséget ad – az ott meghatározott feltételek mellett – az adatbázis akár jelentős részének jogszerű szabad felhasználására is.

Az eljáró tanács fel kívánja hívni a figyelmet arra is, hogy – szemben a megkeresésben rögzítettel – az M. szerződött partnerei, illetve azok a vállalkozások, amelyek az M. kifejezett engedélye hiányában használják az M. adatbázisának egyes tartalmi elemeit, nem vesznek igénybe azonos vagy akár csak összevethető szolgáltatásokat. Az M. szerződött ügyfelei ugyanis olyan értéknövelő szolgáltatásokhoz jutnak hozzá előfizetésük idejére (pl. kiemelkedő frissülési gyorsaság, hírchívum egészéből való saját kiválasztás, tematikus lekérdezések stb.), amelyek teljességgel elérhetetlenek az M.-vel szerződéses viszonyt ki nem alakító vállalkozások számára.

Az eljáró tanács ezen túl hivatkozni kíván a „jogos érdek” sérelmére vonatkozó fenti leveletésre, amelyet ezen a helyen megismételni nem kíván.

Az eljáró tanács a fentiek alapján úgy összegzi álláspontját, hogy önmagában az a tény, hogy egy vállalkozás az M. kifejezett hozzájárulása hiányában hasznosítja az M. adatbázisának jelentéktelen részét, amelyhez az M. partnerei térítés ellenében jutnak hozzá, nem elegendő az M. jogos érdeke sérelmének, így a kapcsolódó jog megsértésének a megállapításához.

Ad 2.3. A megkereső a forrás feltüntetésére vonatkozó 2.3. kérdését kifejezetten az Szjt. 84/A. § (3) bekezdésével összefüggésben tette fel. Az eljáró tanács megállapítása szerint a hivatkozott hasznosítási mód esetén nincs jogi jelentősége a forrás feltüntetésének.

Az eljáró tanács a megkeresésben leírt tényállás okán a fentinel részben bővebb körben is megvizsgálta a forrás feltüntetésére vonatkozó kérdést. Az eljáró tanács megállapította, hogy az adatbázis-előállítókat megillető *sui generis* jogok kapcsán a forrás megjelölése mint követelmény csak egy esetben, az Szjt. 84/C. § (2) bekezdésében kerül meghatározásra, ebből pedig az következik, hogy a forrás megjelölésének hiánya is csak ebben az esetben értekelhető jogilag.

A megkeresésben leírt tényállás alapján azonban az is elképzelhető, hogy a megkereső kérdése nem az adatbázis-előállítók jogára, hanem a napi eseményekkel összefüggő szerzői művekre vonatkozó Szjt. 36. § (2) bekezdésére vonatkozik. Ennek kapcsán az eljáró tanács fel kívánja hívni a figyelmet arra, hogy a szerzői művekre vonatkozó szabad felhasználási eset semmilyen összefüggésben nincs azzal, hogy az adatbázis előállítóját milyen engedélyezési jogok illetik meg az Szjt. XI/A. fejezete alapján. Az eljáró tanács ugyanakkor csak konkrét esetben tudja megvizsgálni, hogy adott cikk szerzői műnek minősül-e, ha igen, akkor megfelel-e az Szjt. 36. § (2) bekezdésében meghatározott feltételeknek (napi eseményhez kapcsolódás; időszzerű gazdasági vagy politikai témát feldolgozó írás), ha igen, akkor tett-e a szerző (szerzői jogosult) a szabad felhasználást tiltó nyilatkozatot, és ha nem, akkor a szerző és a forrás feltüntetése megfelelő volt-e. A forrás feltüntetésének esetleges elmaradá-

sa ugyanakkor még ebben az esetben sem eredményezné a – forrásul szolgáló – adatbázis előállítója jogának megsértését, ennek következménye ugyanis kizárólag az, hogy az adott felhasználás a szűken értelmezett szerzői jogi jogosult (a cikk szerzőjének) jogát sértené.

Az eljáró tanács ezen a helyen fel kívánja hívni a figyelmet arra, hogy a szerzői művekre vonatkozó, illetve az adatbázisok *sui generis* joga esetén alkalmazandó szabad felhasználási esetek – szemben a szomszédos jogi jogosultak esetén alkalmazandó korlátozásokkal – nem állnak tökéletes fedésben egymással. A sajátos jogi szabályozás következményeként még az az eset is előállhat, hogy miközben a szerzői műre (például a napi eseményekkel összefüggő cikkekre) alkalmazható a szabad felhasználás valamely formája, a *sui generis* oltalom alatt álló adatbázis előállítója engedélyezési joggal rendelkezik.

Ad 3. Az eljáró tanács véleménye szerint a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 329/A. § tényállásának alkalmazása – az ott meghatározott egyéb feltételek teljesülése esetén – minden olyan magatartás esetén felmerül, amikor az adatbázis jelentős részének vagy jelentéktelen részének ismételt kimásolásához/újrahasznosításához az Szt. rendelkezései értelmében az adatbázis előállítójának engedélyét kellett volna beszerezni. Az íránymutató bírósági gyakorlat szerint (EBH2006. 1494, BH2007. 116, BH2000. 288) a Btk. 329/A. §-a olyan kerettényállás, amelyet más jogszabály, a szerzői jogi törvény tölt ki konkrét tartalommal. A büntető jogkövetkezmény ebből következően csak akkor alkalmazható, ha részint bekövetkezik a szerzői jogi törvény szerinti szerzői, illetve kapcsolódó jog megsértése, másrészt ezen felül megállapítható a Btk. 329/A. §-a szerinti tényállási elemek (vagyonhiány okozása vagy hasznoszerzési cél) valamelyike is.

Ad 4. Az eljáró tanács – miként arra a 2.3. pont esetén is hivatkozott már – egyetért azzal az állásponttal, hogy a szerzői műnek minősülő cikkek szabad felhasználására vonatkozó Szt. 36. § (2) bekezdése egyrészt, illetve a *sui generis* oltalmat élvező adatbázisok szabad felhasználására vonatkozó rendelkezések másrészt csak elkülönítetten vizsgálhatóak. Mivel az adatbázis-előállítókat megillető *sui generis* jog elsősorban nem szerzői jogi, hanem befektetésvédelmi, illetve ösztönző természetű, ezért a *sui generis* védelmet élvező adatbázisokra vonatkozó szabad felhasználási szabályok is önállóan, a legtöbb vonatkozásban elszigetelten kerültek meghatározásra az Szt.-ben. A szigorú elhatárolás következik a 84/A. § (8) bekezdéséből, a 84/B. § (4) bekezdéséből, a 84/E. § (3) bekezdés „más” jogszabályra való hivatkozásából, illetve a hivatkozott rendelkezések rendszertani elhelyezéséből is. A két halmoz (vagyis a szerzői jog és a *sui generis* védelem) közötti átjárás pedig mindösszesen egy helyen érhető csupán tetten: az Szt. 84/C. § (4) bekezdése szerint a szabad felhasználásra vonatkozó általános szabályokat tartalmazó Szt. 33. §-a (a háromlépcsős teszt) megfelelően alkalmazandó a 84/C. §-ban meghatározott esetekben is. Ebből – *a contrario* – az is következik, hogy ahol a jogszabály kifejezetten nem teremti meg a szabad felhasználási szabályok közös alkalmazását, ott erre nem is kerülhet sor.

Ad 5. A megkereső utolsó kérdése az ún. hírgyűjtő oldalak működésével függ össze. A hírgyűjtő oldalt üzemeltető vállalkozás az internet különböző területein meghatározott témákban megjelenő cikkek elérhetőségeit egy helyen összegyűjtve kínálja olvasásra látogatóinak. A látogatónak felkínált cikkről a hírgyűjtő oldal jellemzően csupán annak címét, illetve a hír rövid bevezetőjét veszi át, az érdeklődő látogató pedig a cikk – technikai értelemben hipervivatkozásként működő – címére kattintva az írás eredeti helyén olvashatja el magát a tartalmat. A hírgyűjtő oldalak sajátossága, hogy a hivatkozott cikkekre mutató hiperlinkek csupán – az oldal, illetve végső soron a monitorozott oldalak frissülési gyakorlatához igazodóan – rövidebb ideig érhetőek el.

A hírgyűjtő oldalak – a megkeresés szerint – időről időre hasznosítják az M. által létrehozott híreket is, jellemzően azonban nem közvetlenül, hanem más szervezetek közbeiktatásával, vagyis az olvasót nem a hír eredeti forrásához, az M.-hez, hanem az M.-hírt – jogszerűen vagy épp engedély nélkül – átvető oldalra irányítják.

Az eljáró tanács előzetesen meg kívánja jegyezni, hogy az alábbi, általános jellegű válasza nem vonatkozik konkrétan sem az M. adatbázisára, sem pedig a megkeresésben megnevezett hírgyűjtő oldalakra. Ezek vonatkozásában az eljáró tanács megfelelő vizsgálati anyagok hiányában megállapítást ugyanis nem tehet.

A *sui generis* oltalomra jogosult adatbázis előállítója szempontjából elsősorban azt kell megvizsgálni, hogy a hírgyűjtő oldalak fenntartói megvalósítanak-e engedélyhez kötött felhasználási cselekményt, azaz kimásolják-e/újrahasznosítják-e az adatbázis tartalmát, és ha igen, akkor a kimásolással/újrahasznosítással érintett rész jelentősnek minősül-e.

Az eljáró tanács megítélése szerint azzal, hogy a hírgyűjtő oldal az adatbázis tartalmának egyes címeit és hírelőzeteseit az Szjt. 26. § (8) bekezdésben meghatározott módon nyilvánossághoz közvetíti, megvalósíthatja az adatbázis elemeinek újrahasznosítását.

Az eljáró tanács megítélése szerint a hírgyűjtő oldal azzal, hogy egy adatbázisban tárolt címet, illetve bevezetőt átvesz – az alkalmazott műszaki eljárástól függően – megvalósíthatja a kimásolás fogalmát. Az Szjt. 84/A. § (1) bekezdés *a*) pontja szerint a kimásolás nem más, mint az adatbázis tartalmáról másolat készítése. Ha tehát a hírgyűjtő oldal az átvett tartalom megjelenítéséhez a hivatkozott cikk címéről másolatot készít, úgy az megvalósítja a kimásolás fogalmát.

Ennek a kimásolásnak, illetve az újrahasznosításnak a jogszerűsége azonban a 2.1. pont szerint ítéltető meg. Az eljáró tanács a kimásolt rész jelentőségének megítélésével összefüggő véleményét a jelen szakvéleményben korábban már kifejtette, ezen a helyen annak megismétlése szükségtelennek látszik.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a fentiekből az következik, hogy az a hírgyűjtő oldal, amely nem valósítja meg az eredeti adatbázis „*tartalma egészének vagy jelentős részének a nyilvánosság részére történő rendelkezésre bocsátását*”, nem sérti meg az adatbázis-előállító jogát azzal, hogy tartalmának nem jelentős részét kimásolja/újrahasznosítja.

Matematika-tankönyv felhasználásával kapcsolatos szerzői jogi kérdések – SZJSZT-22/2013

I. A Szombathelyi Törvényszék által feltett kérdések

A Szombathelyi Törvényszék 2013. június 26-án kelt végzésében az alábbi kérdések megválaszolására kérte fel a Szerzői Jogi Szakértő Testületet.

1. *Az alperesek által A/6. szám alatt csatolt táblázat és a kereset mellékleteként csatolt F/18. számú irat, valamint R. K. az É... osztály című könyv (2000), valamint az E. J. M. című könyv (2001), továbbá a felperes által kifogásolt az E. J. az É... évfolyam című könyv (2009) összehasonlításával állapítsa meg a szakértői testület, hogy az E. J. Az É... évfolyam című könyv (2009) tartalmaz-e olyan matematikai példákat, amelyek az E. J. M. című tankönyvben (2001) nem szerepelnek, de R. K. Az é. című könyvében (2000) [igen]!*

2. *Adjon szakmai véleményt a testület a körben, hogy megállapítható-e a szerzői jogi jogsértés a felperes 2000-ben megjelent „Az é.” tankönyv vonatkozásában az I. r. alperes kiadásában és a II. r. alperes szerző neve mellett 2009-ben megjelent „Az é.” című tankönyv szintén második osztályosok részére megjelentetésével a címhasználatában, illetve a szerzőség feltüntetésével!*

3. *Adjon szakértői véleményt a testület arra nézve is, hogy a két tankönyv vonatkozásában milyen hasonlóságok és azonosságok állapíthatók meg, és ezen hasonlóságok, azonosságok alapján megállapítható-e a szerzői jogi jogsértés!*

Továbbá a Szombathelyi Törvényszék 2013. július 19-én kelt végzésében a felperes 2013. július 15-i keltezésű előkészítő iratában foglalt felvetések megválaszolására kérte az SZJSZT-t. A felperes az említett előkészítő iratban azt indítványozta, hogy az SZJSZT „általánosságban, és teljességében vizsgálja meg a kérdéses kiadványokat, minden szerzői jogilag releváns elemre kiterjedően, s úgy állapítsa meg, hogy az alperesek felhasználták-e a tankönyvet az álláspontunk szerint jogsértő kiadvány létrehozásakor”. Az eljáró tanács ez utóbbi felvetésnek eleget téve, komplex módon ad választ a bíróság által feltett három konkrét kérdésre.

II. A szakvélemény szempontjából releváns tényállás

Az eljáró tanács kizárólag azokra az információkra alapozza szakvéleményét, amelyeket a kirendelő bíróság végzésében és annak csatolmányaiban a rendelkezésére bocsátott. Tekintettel egyrészt az SZJSZT szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendeletben foglaltakra, másrészt a bíróság által feltett kérdésekre, az eljáró tanács kizárólag a jogvita szerzői jogi anyagi jogi vonatkozású elemeiről ad szakvéleményt.

A bíróság által rendelkezésre bocsátott, a szakvélemény elkészítéséhez felhasznált, s a továbbiakban rendszeres jelleggel hivatkozott anyagok követhetősége érdekében az alábbi rövidítések kerülnek alkalmazásra:

- 2000-es tankönyv: R. K.: *Az é. – 2. osztály*, 10., javított kiadás, A. K., helységnév, 2000: 152 p., , nincs ISBN-száma (a továbbiakban mű);
- 2001-es tankönyv:⁸ E. J.: *M. – az általános iskola 2. osztálya számára*, 7. kiadás, A. K., helységnév, 2007: 191 p., ISBN-száma;
- 2003-as tankönyv:⁹ E. J. – F. L.: *Az é. – az általános iskola 2. osztálya számára*, 8. kiadás, A. K., helységnév, 2010: 174 p., ISBN-száma;
- 2009-es tankönyv:¹⁰ E. J.: *Az é. – 2. évfolyam*, 3. kiadás, A. K., helységnév, 2012: 192 p., ISBN-száma;
- 2004-es megállapodás: a peres felek által 2004. január 29-én megkötött megállapodás; a felperes részéről F/12-es sorszámon került benyújtásra;
- 2006-os megállapodás: a peres felek által 2006. május 16-án megkötött megállapodás; a felperes részéről F/16-os sorszámon került benyújtásra.

A szakvélemény elkészítése szempontjából a következő tények bírnak relevanciával. Az R. K. (a továbbiakban: felperes) által írt, elsőként 1991-ben, az elsőrendű alperes (kiadó) által megjelentetett mű 2000-ig (10. kiadás) folyamatos fejlesztés, javítás mellett évente ismételt jelleggel kiadásra került. A peres felek által nem vitatott tény, hogy a mű 1991–2000 között rendkívüli népszerűségnek örvendett, az évek során több százezer példány fogyott belőle.

A peres felek 1997. november 6-án ún. „adásvételi szerződés” keretében rendezték a mű szerzői jogi kérdéseit.¹¹ A helyesen kiadói/felhasználási szerződésként értékelhető dokumentum¹² az 1998/1999-es tanévtől kezdődően további hat tanévre biztosított kizárólagos jogot a kiadónak a mű (és további négy könyv¹³) felhasználására. A szerződés 5. pont első mondata értelmében „az eladó a 4. pont szerinti vételár fejében az 1. pontban meghatározott tankönyvek és feladatgyűjtemények kiadásával és terjesztésével járó valamennyi jogot a fenti meghatározott időtartamra a Kiadó számára biztosítja”. A szerződés 6. pontja alapján: „az eladó kötelezettséget vállal arra, hogy a Kiadó kérésére a további kiadásoknál elvégzi a szükséges javításokat, fejlesztéseket külön ellenszolgáltatás nélkül. Az eladó a tankönyvek és feladatgyűjtemények átdolgozásának, korszerűsítésének, illetve bármely változtatásának

⁸ A szakvélemény elkészítése során az eredetileg 2001-ben megjelent tankönyv hetedik, 2007-es kiadása került felhasználásra.

⁹ A szakvélemény elkészítése során az eredetileg 2003-ben megjelent tankönyv nyolcadik, 2010-es kiadása került felhasználásra.

¹⁰ A szakvélemény elkészítése során az eredetileg 2009-ben megjelent tankönyv harmadik, 2012-es kiadása került felhasználásra.

¹¹ Az alperesek 2012. augusztus 30-án kelt, A/2-es sorszám alatt csatolt „Összefoglaló Jogi Álláspontja” szerint 1997-et megelőzően két további szerződést kötöttek a peres felek. Egyet 1993. október 6-án („szerződés módosítás”), egyet pedig 1995. szeptember 29-én („kiadói szerződés”). E dokumentumok nem álltak az SZJSZT rendelkezésére, az eljáró tanács azonban ezek vizsgálatát a bíróság által feltett kérdések eldöntéséhez szükségtelennek látta.

¹² A felek által kötött, eltérő elnevezéssel ellátott kontraktusoknak a szerzői jog szerint felhasználási szerződésként történő minősítéséről lásd különösen: BH2006.114.

¹³ A négy további, a jelen szakvélemény szempontjából irreleváns kötet a következő volt: 3. és 4. osztályos „Az é.” című tankönyv, és 3. és 4. osztályos „Az é. feladatgyűjtemény”.

jogát fenntartja. A kiadó a tankönyvek és a feladatgyűjtemények szükséges korszerűsítésének, átdolgozásának jogát fenntartja, mivel az mindkét fél érdekét szolgálja.” A szerződés 7. pontja úgy rendelkezik, hogy „az eladó és vevő kölcsönösen kötelezettséget vállal arra, hogy Az é. címmel – a másik szerződő fél hozzájárulása nélkül – semmilyen könyvet nem ad ki. A Kiadó 'Az é.' címet kizárólagosan birtokolja. Ez alól kivételt képez a már megjelent 2. osztályos feladatgyűjtemény.” (Indokolt hangsúlyozni, hogy második osztályos feladatgyűjteményt a felperes nem készített. A szerződés ezen pontja helyesen a második osztályos tankönyvre utalhatott.) Végül a szerződés 8. pontja alapján „a szerződő felek rögzítik, hogy a határozott idő elteltével a szerződés megszűnik, a 2004/05-ös tanévtől kezdődően a felek a 2., 3., 4. osztályos Az é. tankönyvek, valamint a 3., 4. osztályos Az é. feladatgyűjtemények kiadására új szerződést kötnek, amivel biztosítják a további folyamatos kiadást. A szerződést bármely fél a határozott idő eltelte előtt azonnali hatállyal megszüntetheti, ha a másik fél a szerződésből eredő bármely kötelezettségét megszegi. Az eladó a szerződéstől elállhat abban az esetben, ha a kiadó a fizetési kötelezettségét a szerződésben meghatározott határidőben nem teljesíti.” A szerződést jogosulti oldalról a felperes jogait gyakorló O. társaság nevében maga a felperes írta alá.

A peres felek között az együttműködés 1999–2000 körül megromlott. Ennek hátterében a mű (9. és 10. kiadásának) másodrendű alperes (E. J., a továbbiakban: ügyvezető) általi, a felperes részéről nem engedélyezett átdolgozása, az átdolgozási jog gyakorlása, illetve az ezzel kapcsolatos esetleges jogdíjfizetés körüli bizonytalanság, valamint a felperes által javasolt korrekciók egy részének mellőzése állt. A felperes többszöri kérése ellenére ugyanis az ügyvezető kitarthatott a mű 9. kiadásának az átdolgozása mellett. Az ügyvezető által aláírt, 2000. május 23-án kelt nyilatkozat rögzíti, hogy a mű „szorzó és bennfoglaló táblákat tartalmazó része E. J. átdolgozása alapján történt (sic!). Az új rész a tankönyv a 84. oldalától a 144. oldalig terjed. Az é. szerzője – a felperes – a fenti átdolgozásban és a kialakított koncepciókban nem vett részt, ezért a szakmai kompetenciát sem vállalja.” 2000. június 8-án a felperes az ügyvezetőhöz intézett levelében tiltakozott az ügyvezető általi átdolgozással szemben. Ennek ellenére a mű 10. kiadása 2000 szeptemberében megjelent (ez tartalmazta a vitatott, nem engedélyezett átdolgozásokat az ügyvezető részéről). A felperes jogi képviselője segítségével egyeztetéseket kezdeményezett az alperesekkel. Ezek sikertelenségére tekintettel a felperes 2000. december 27-én felmondta a peres felek között létrejött 1997-es szerződést.

Az ügyvezető 2001. január 25-én kelt levelében arról tájékoztatta a címzett iskolaigazgatókat, hogy a felperes „Az é.” című könyve (és több más, a szakvélemény kapcsán irreleváns munkája) a jövőben nem kerülnek kiadásra, „többek között azért, mert a Szerző sajnos nem volt hajlandó átdolgozni a fenti taneszközöket”. Ugyanebben a levélben az ügyvezető arról is tájékoztatta a címzetteket, hogy a második osztályos matematika-tankönyvek a jövőben „M. m.” cím alatt kerülnek kiadásra.

A peres felek között létrejött szerződés 2000. végi megszüntetése után a kiadó tovább értékesítette felperes művét, valamint ezt követően két új matematikatanönyv-sorozatot

indított a második osztályosok számára (ezek közül az első a 2001-es tankönyv, a második a 2003-as tankönyv első kiadása volt). A felperes állítása szerint a két kötet tartalmában, módszerében és címválasztásában is rendkívüli hasonlóságot vagy azonosságot mutatott a felperes által szerzett művel. A felperes jogi képviselőjén keresztül peren kívüli egyezséget ajánlott az alpereseknek az általa megjelölt jogsértések orvoslására.

A 2004-es megállapodás 4. pontja értelmében „Szerző jelen megállapodás aláírásával jelenti, hogy a Szerződés 1. pontjában rögzített tankönyv és feladatgyűjtemények [az 1997-es eredeti szerződésben foglalt öt kötet], illetve 2001. évben 'E. J.' szerző feltüntetésével kiadásra került 'M. m.' (ált. iskola 2. osztály) és 2003. évben megjelent 'E. J. és F. L.' szerzők 'Az é.' címmel az általános iskolák 2. osztálya részére készült tankönyv tekintetében sem jogi, sem szakmai, sem anyagi, sem semmilyen jogcímen követelése, kártérítési igénye nem áll fenn.” A 2004-es megállapodás 5. pontja szerint „Szerző hozzájárul, hogy jelen megállapodás aláírását követően Kiadó a Szerződés 1. pontjában részletezett tankönyveket és feladatgyűjteményeket a jövőben területi korlátozás nélkül, kizárólagosan felhasználhatja.” A 2004-es megállapodást jogosulti oldalról a felperes a saját nevében, valamint az O. társaság nevében is aláírta.

2004-et követően a felperes jogi képviselője útján újabb egyeztetéseket kezdeményezett az alperesekkel. A felperes meglátása szerint az alperesek megsértették a 2004-es megállapodást, mikor a 2001-es, valamint a 2003-as tankönyvet ismételten kiadták (a 2006-os megállapodás megszületésének napjáig az előbbi a másodiktól az ötödik kiadásig, 2002–2005 között; az utóbbit a másodiktól a harmadik kiadásig, 2004–2005 között). A felperes érvelése szerint a 2004-es megállapodás kizárólag a 2000-es tankönyv raktáron lévő készleteinek, valamint a 2001-es és a 2003-as tankönyv első kiadásának további terjesztésére terjedt ki. A felperes véleménye szerint a 2004-es megállapodás további kiadási jogot nem engedett az alpereseknek a 2001-es és 2003-as tankönyv vonatkozásában.

Időközben a felperes etikai vizsgálat lefolytatását is kezdeményezte a Tankönyves Vállalkozók Országos Testületének Etikai Bizottságánál. E testület a jogvita szerzői jogi jellegére tekintettel elutasította az eljárás lefolytatását mindaddig, amíg a jogvitáról bíróság érdemben nem határoz.

A peres felek 2006. május 16-án megkötötték a 2006-os megállapodást. E dokumentum 3. pontja értelmében „Kiadó kijelenti, hogy számla ellenében, a jelen szerződés aláírásával egyidejűleg Szerző részére megfizet 3 000 000,- Ft + ÁFA, azaz hárommillió forint + ÁFA összeget, elmaradt szerzői jogdíj jogcímen, Szerző pedig jelen megállapodás aláírásával jelenti, hogy a Szerződés 1. pontjában rögzített tankönyvek [E. J. 'M. m.', valamint E. J. – F. L. 'Az é.'] eddigi kiadásai tekintetében semmilyen jogcímen követelése, kártérítési igénye nem áll fenn.” A 2006-os megállapodás 4. pontja alapján „Szerző hozzájárul, hogy a Kiadó további 3 000 000,- Ft + ÁFA, azaz hárommillió forint + ÁFA szerzői jogdíj – jelen szerződés aláírásával egyidejűleg, számla ellenében történő – megfizetése esetén a Szerződés 1. pontjában részletezett tankönyveket a jövőben területi és időbeli korlátozás nélkül, kizáró-

lagosan felhasználja, azaz többszörözze és terjessze. A Kiadó 'Az é.' elnevezést az alsó tagozat második osztályos tankönyvei tekintetében az 1. pontban írt szerzőpáros tankönyvének változatlan kiadásai tekintetében korlátozás nélkül alkalmazhatja. Szerző kijelenti, hogy a Művek felhasználásából a jövőben származó bevétel vonatkozásában neki járó arányos díjazáshoz való jogáról lemond, ilyen jellegű díjra nem tart igényt. A felek egybehangzóan kijelentik, hogy a szerzői jogdíjat a Felhasználó által a felhasználással kapcsolatosan elérhető bevétellel arányosnak tekintik." A 2006-os megállapodás 6. pontja úgy rendelkezett, hogy „Szerző feltétlen hozzájárulását adja ahhoz, hogy a Felhasználó jelen szerződés alapján az átadott Műveket korlátlan számban többszörözze, a Művekről korlátlan számú nyomtatott példányt készíttessen, a Műveket kép- vagy hangfelvételen rögzítse, számítógépre vagy elektronikus adathordozóra másolja, internetes ismeretterjesztésre vagy ilyen jellegű, illetve egyéb reklám célból felhasználja. A Felhasználó jogosult a nyomtatott példányok korlátlan terjesztésére is. A Felhasználó jogosult továbbá a Művek megváltoztatására, átszerkesztésére, átdolgozására, bármely más szerző közreműködésével." Végül a 2006-os megállapodás 8. pontjának megfelelően „Szerző kijelenti, hogy a jelen szerződés teljesülése, azaz a 3. és 4. pontokban részletezett szerzői díjak maradéktalan megfizetése esetén az 1. pontban részletezett könyvek, a másodikos a. matematika tankönyvek, feladatgyűjtemények tekintetében, valamint a 6. pontban engedélyezett megváltoztatások esetén a jövőben semmilyen igénnyel nem él Kiadó irányában, továbbá kifejezetten nem kéri neve feltüntetését, forrásként megjelölését ezen kiadványokban." A 2006-os megállapodás 3. és 4. pontjában rögzített, együttesen 6 000 000 forint szerzői jogdíj 2006. május 17-én a felperes részére kifizetésre került. A 2006-os megállapodást jogosulti oldalról a felperes a saját nevében, valamint az N. társaság nevében is aláírta.

2009-ben a kiadó újabb könyvet jelentetett meg. A 2009-es tankönyv 2011-ben a frankfurti könyvkiállításon „Legjobb Európai Tankönyv Díjat” kapott. 2012-ben (a szakvélemény alapjául szolgáló per kezdetekor) a 2009-es tankönyv harmadik kiadása jelent meg. A felperes állítása szerint a 2009-es tankönyv feltűnő hasonlóságokat tartalmaz a 2000-es tankönyvben foglaltakkal. A peres felek 2012 során egyeztetéseket kezdeményeztek, amelyek azonban eredménytelenül zárultak.

A felperes követelései

A felperes kereseti kérelmében előadta, illetve annak megállapítását kérte, hogy

1. „Az é.” cím a felperes ötlete volt. A kiadó és az ügyvezető a 2006-os megállapodás 4. pont második mondatával ellentétben engedély nélkül használta „Az é.” címet a 2009-es tankönyv kiadásakor.

2. A felperes a kiadó részére nem engedélyezett a többszörözés és a terjesztés jogát meghaladó mértékű felhasználási jogot; a 2009-es tankönyv megjelentetése túlerjeszkedett a felperes engedélyén.

3. Az alperesek elmulasztották a felperes nevét feltüntetni a 2009-es tankönyvben.

A felperes állítása szerint a 2009-es tankönyv eredeti kiadása 115 esetben mutat hasonlóságot/azonosságot a 2000-es tankönyv tartalmával. A felperes által F/18 számon mellékelte kimutatás szerint a 2009-es tankönyv 2012-es, harmadik kiadása további 7 esetben, mindösszesen tehát 122 esetben tartalmaz hasonlóságot/azonosságot a 2000-es tankönyvvel.

Az alperesek érdemi ellenkérelme

Az alperesek 2012. október 12-én kelt érdemi ellenkérelmükben, valamint további előkészítő irataikban a felperes keresetét anyagi és eljárásjogi okokra hivatkozással támadták. Az alperesek érdemi ellenkérelmükben előadták, hogy

1. a mű címe nem sajátos, egyéni, eredeti jellegű, mivel az a tantárgyból adódik; továbbá a cím felett a kiadó rendelkezik, tekintettel arra, hogy ad 1. a kiadó egyéb kötetei is „Az é...” logika mentén a kiadó által kerültek elnevezésre, illetve az első osztályosoknak szánt „Az é” tankönyvet a kiadó a mű első kiadását megelőzően jelentette meg, a felperes lektori közreműködésével.

2. A 2006-os megállapodás 6. pontja kifejezett engedélyt adott a kiadónak a 2001-es és a 2003-as tankönyv átdolgozására. Következésképp a 2009-es tankönyv megjelenítése csak annyiban eredményezhetett szerzői jogi jogsértést, amennyiben az abban foglalt, vitatott részletek a 2000-es tankönyvben már szerepeltek, de a 2001-es és a 2003-as tankönyvben – melyek az alperesek érvelése szerint a 2009-es tankönyv alapjául szolgáltak – nem voltak fellelhetők. Az alperesek cáfolták, hogy a felperes F/18 számon csatolt kimutatásában említett, vitatott feladatok bármelyike is újonnan került volna a 2009-es tankönyvbe (vagyis a közbülső, 2001-es és 2003-as tankönyvben ne szerepeltek volna). Az alperesek előadták, hogy a fentiekre is tekintettel a 2009-es tankönyv a 2001-es és a 2003-as tankönyvre épülő, azokat jogszerűen átdolgozó új kötet, mely felett szerzői jogokkal kizárólag alperesek rendelkeznek.

3. A 2006-os megállapodás 8. pontja kifejezetten rögzítette, hogy a felperes kéri nevének mellőzését a 2001-es és a 2003-as tankönyv, továbbá „a második a. matematika tankönyvek, feladatgyűjtemények tekintetében, valamint a 6. pontban engedélyezett megváltoztatások esetén”.

Az alperesek nem vitatták az F/18-as mellékletben felsorolt feladatok azonosságát, azonban hangsúlyozták, hogy e példák szerepeltetésére a 2009-es tankönyvben a 2006-os megállapodás alapján a felperestől kapott engedély birtokában került sor.¹⁴

¹⁴ Lásd: 2013. február 27-i előkészítő irat, 2. oldal; és 2013. március 27-i előkészítő irat, 2. oldal.

III. Szerzői jogi előkérdések

III.1. Átdolgozás – átvétel

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (mely a peres felek közötti jogvita valamennyi kérdésére alkalmazandó, a továbbiakban: Szt.) rögzíti, hogy

a) egy jogvédett szerzői mű olyan mértékű felhasználása, amelynek eredményeként az eredeti műből származó, arra építő, azonban új¹⁵ egyéni, eredeti alkotás jön létre, a szerző kizárólagos joga. Ugyancsak a szerző kizárólagos joga arról dönteni, hogy erre másnak engedélyt adjon. Az Szt. 29. § átdolgozás alatt nevesíti különösen a fordítást, a színpadi, zenei feldolgozást, a filmre való átdolgozást, a filmalkotás átdolgozását és a mű minden más megváltoztatását. *Egy jogvédett tankönyv alapulvételével készített új, egyéni, eredeti jelleggel rendelkező tananyag készítése, amely nem tekinthető szolgai másolásnak, az átdolgozás keretei közé illik, kivéve, ha a felhasználás mértéke alapján valamely szabad felhasználási esetkörbe illeszthető.*

b) Az átdolgozásra vonatkozó engedély adására az Szt. felhasználási szerződésekkel kapcsolatos általános szabályai (42–55. §) alkalmazandók, azzal a kiemelt szűkítéssel, hogy „a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására” [47. § (1) bekezdés]. Az Szt. imént idézett szabálya nem határozza meg, hogy a felhasználási engedélyre vonatkozó kikötésnek milyen nyelvi megfogalmazásúnak kell lennie. Következésképp az „átdolgozás” kifejezés *expressis verbis* alkalmazása mellett bármely olyan klauzula szerepeltetése az átdolgozás jogszerű engedélyezését eredményezi, amely az Szt. 29. §-ában foglaltaknak megfelel. Amennyiben bármi ilyen tartalmú rendelkezés hiányzik a szerződésből, az átdolgozás jogának engedélyezése nem valósul meg érvényesen.

c) Az átdolgozás eredményeként létrejött új mű felett annak megalkotója rendelkezik szerzői jogokkal, azzal, hogy e jog gyakorlása nem lehet sérelmes az eredeti mű szerzőjét megillető jogokra nézve [4. § (2) bekezdés].

Az átdolgozás jogának a szerzői jog rendszerében betöltött „kivételes”, szorosan a szerző személyéhez kötött helyzete további szakaszokban is tetten érhető,¹⁶ és részben a szerzőt megillető, személyhez fűződő jogokkal magyarázható. Az átdolgozás ugyanis szükségképpen megváltoztatást takar, amely adott esetben az integritáshoz fűződő jogot is érintheti.¹⁷ Hasonlóképp releváns kérdés, hogy az eredeti szerző neve feltüntetésre kerül-e az új művön vagy sem. Összességében valamennyi rendelkezés azt támasztja alá, hogy a szerzőnek kifejezett, közvetlen rálátást kell biztosítani annak eldöntésében, hogy egy kész alkotás men-

¹⁵ Ez esetben ezen a szellemi alkotótevékenységen alapuló „szubjektív újdonságot” értjük. Lásd SZJSZT-08/2011 – Cím szerzői jogi védelme.

¹⁶ Vö.: 19. § (2) bekezdés; 57/A. § (1) bekezdés.

¹⁷ Gyertyánfy Péter: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: a szerzők személye; a többszerzős művek. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 8. (118.) évf. 2. sz., 2013. április, p. 54.

nyiben és milyen másik, új alkotás alapjául szolgáljon. *Amennyiben egy felhasználó az Szjt. 29. § és 47. § (1) bekezdésének megfelelő, érvényes engedélyt kapott a forrásmű átdolgozására, a szerző nem jogosult az engedély kereteit meg nem haladó mértékű felhasználást megakadályozni, kivéve, ha megítélése szerint az valamely személyhez fűződő jogát sérti.*

Az átvétel az idézés kereteit mennyiségileg meghaladó, azonban szorosabban célhoz kötött szabad felhasználási eset. Az Szjt. 34. § (2) bekezdése értelmében: „nyilvánosságra hozott irodalmi vagy zenei mű, film részlete vagy kisebb terjedelmű ilyen önálló mű, továbbá képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint fotóművészeti alkotás szemléltetés érdekében iskolai oktatási célra, valamint tudományos kutatás céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével a cél által indokolt terjedelemben átvethető, feltéve, hogy az átvető művet nem használják fel üzletszerűen. Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja.” Az átvétel fogalmi elemei, alkalmazási feltételei a következők: 1. az átvethető műtípusok korlátozott köre; 2. az átvétel céljának korlátozott köre; 3. a forrásmegjelölésnek a névfeltüntetés (személyhez fűződő) jogából fakadó követelménye; 4. a cél által indokolt (de az idézésnél mindenképp nagyobb) terjedelmű felhasználás lehetősége; valamint 5. az üzletszerű felhasználás tilalma. *A jelen szakvélemény alapjául szolgáló jogvita tényei fényében e feltételek közül a (3)–(5) pontban jelöltek nem teljesültek, következésképp a szabad felhasználás alkalmazásának lehetősége kizárt. Az eljáró tanács a továbbiakban erre nem tér ki részletesebben.*

III.2. Ötlet és koncepció szerzői jogi védelme

Az Szjt. 1. § (6) bekezdése rögzíti, hogy „valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.” E rendelkezés tehát kizárja a védett művek köréből azokat az általános ismereteket, amelyek nem valamely meghatározott személy alkotótevékenységének, sokkal inkább tudományos törvényszerűségeknek tudható be. Profán példával: kétszer kettő mindig négy. Ezt nem egy személy alkotta, hanem a matematika alapvető szabálya. A törvény ugyancsak kizárja a jogvédelem köréből azokat a gondolatokat, amelyek nem rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel, amelyek nem haladják meg annak a jogvédelemhez szükséges minimumát. Ennek megfelelően egy olyan matematikapélda, mely arra kérdez rá, hogy „két alma és két másik alma összesen hány alma”, nem részesíthető jogvédelemben.

Bármely olyan feladat, amelyben egy matematikai művelet a törvényszerűség és az ötletszerűség kereteit túllépve a szerző egyéniségét, véleményét, gondolkodásmódját eredeti módon tükrözve, saját kifejezések segítségével ölt testet, jogvédelemre méltó. Ahogy arra a joggyakorlat is rámutatott: az egyéni, eredeti jelleg minimumküszöbe alacsony.¹⁸ Egy szer-

¹⁸ Az SZJSZT gyakorlata szerint: „ezeken a területeken az egyéni, eredeti jelleg megállapíthatóságának minimálisan az a feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolata”. Lásd: SZJSZT-05/2004 – Átvételek jogszerűségének kérdése, p. 1.

zőnek nem kell szükségképpen újat alkotnia, de ha az alkotás kifejezésre juttatja a személyiségét, és a kapcsolódó megfogalmazás, kifejezés, kivitelezés egyéni jellegűnek tűnik, a törvényben foglalt védelem megilleti az alkotó személyt. A fenti logikát követve a felperes azon feladata, amely arra kéri a gyerekeket, hogy karikázzák be azt a betűt, amelyik helyén ugyanolyan figura áll, mint a sor elején, majd olvassák össze és írják le a kapott szót, a feladat ötféle színnel keretezett figuráinak (zászló, hajó, mentőőv, ház, napernyő) grafikai megjelenítése, megfogalmazása egyéni-eredeti jelleget mutat.¹⁹ Ezzel ellentétben az ötlet szintjét nem haladja meg a felperes azon példája, mely szerint „a virágboltban az egyik vázában 9 szál virág volt, a másikban 3 szál. Hány virág volt a két vázában?”²⁰

Bármely olyan érvelés, amely szerint egy tankönyv csupán azért, mert matematikai műveleteket tartalmaz, az Szjt. 1. § (6) bekezdésében foglalt korlátozásra tekintettel szükségképpen nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek, téves. Következik ez egyrészt az egyéni, eredeti jelleg – amely ez esetben elsősorban szöveges feladatok, ábrák vagy feladatok sajátos összeválogatása formájában juthat kifejezésre – alacsony minimumkülönbéből, valamint abból, hogy egyes, önmagukban védelemre nem jogosult tartalmak gyűjteményes műként az Szjt. 7. § hatálya alá vonhatók.²¹

Egy tankönyv attól még nem lesz gyűjteményes mű, hogy a feladatokat mechanikusan egymás mellé helyezi. Ehhez több tényező következetes együttállására van szükség. Az összeválogatás, szerkesztés egyéni, eredeti jellege megnyilvánulhat abban, hogy

- a tananyag *felépítése* egy meghatározott logikát kövessen (sorrendiség);
- a fejezetek meghatározott elképzelés szerint kerüljenek *tagolásra*;
- a fejezeteken belül az egyes típusú feladatok (számszerűségüket és sorrendjüket tekintve) következetesen kerüljenek *elhelyezésre*, egyes feladattípusok az ismeretek befogadását megkönnyítendő következetesen ismétlődjenek;
- a számítási műveletek elsajátítását *saját logika* mentén segítse;
- alkalmazott *szókészlete* koherenciát mutasson (a gyermekek értelmi képességeihez igazodó gyakorlatias, esetleg vicces példákat alkalmazzon);
- alkalmazott *vizuális eszköztára* koherens legyen (a gyermekek figyelmét felkelteni és fenntartani képes ábrákat, rajzokat, fényképeket, színeket alkalmazzon).

¹⁹ 2000-es tankönyv, 102. oldal, 5. példa. (Az F/18-as táblázat 114., vitatott feladata.)

²⁰ 2000-es tankönyv, 10. oldal, 1. példa. (Az F/18-as táblázat 5., vitatott feladata.)

²¹ Az SZJSZT szerint: „az alkotó tevékenység egyik speciális fajtájaként védelem alatt áll a szerkesztő tevékenysége a gyűjteményes mű tekintetében, amennyiben a tartalom összeválogatásában, elrendezésében vagy szerkesztésében az egyéni, eredeti jelleg megmutatkozik. ... Az Szjt. egységes értelmezése és hosszabb idő óta kialakult gyakorlat alapján gyűjteményes műnek minősülnek a jogszabálygyűjtemények, szótárak, a matematikai-fizikai feladatgyűjtemények, bibliográfiai összeállítások, vagy akár az egyéni, eredeti összeállítású rádió és televízió műsorok.” Lásd: SZJSZT-07/2003 – Tankönyvben szereplő táblázatok, képletek szerzői jogi védelme, felhasználása, p. 1–2.

III.3. Jellegzetes cím szerzői jogi védelme

Az Sztj. 16. § (2) bekezdése a szerző engedélyéhez köti a mű sajátos címének a felhasználását. Az Sztj. kommentárjával összhangban az eljáró tanács úgy véli, hogy *a védelem e körben csak akkor biztosított, ha a cím sajátos és egyben egyéni, eredeti jellegű.*²² Ahogy arra a kommentár ugyancsak utal: „műcímeknél viszonylag szűk az alkotói mozgástér. Nem sajátos, eredeti cím például a könnyűzenei alkotások körében az ’Ezüst gitár’ (SZJSZT-08/1986 ...), és nyilván nem védettek például a Magyar történelem, C-dúr szimfónia, Bortal és hasonló címek.”²³

Azzal összefüggésben, hogy a felperes tankönyve által viselt „Az é.” cím az Sztj. 16. § (2) bekezdése alá illeszthető-e, az eljáró tanács a IV.2.1. pontban ad választ.

III.4. A névfeltüntetés személyhez fűződő joga

A szerző személyhez fűződő joga, hogy határozzon nevének a művén való szerepeltetéséről. Az Sztj. 12. § négy bekezdése fejt ki e jogosultság tartalmát. E rendelkezések garantálják, hogy *a szerző jogosult, de nem köteles nevét feltüntetni a művén.* A szerző dönthet felvett név/álnév szerepeltetése avagy neve feltüntetésének mellőzése mellett is. A névfeltüntetés jogáról érvényesen lemondani ugyan nem lehet [Sztj. 9. § (2) bekezdés], ám az Sztj. nem tiltja, hogy a szerző és a felhasználó a felhasználási szerződés keretében rendelkezzen a névfeltüntetés módjáról. Ennek megfelelően amennyiben egy felhasználó az Sztj. 9. § (2) bekezdés, 12. § és a 42–55. § rendelkezéseinek megfelelő, érvényes engedélyt kapott a mű oly módon történő felhasználására, hogy azon a szerző nevének feltüntetése nem kötelező, a szerző nem kifogásolhatja az engedély kereteit meg nem haladó mértékű felhasználást.

Az anonimitáshoz való jog azonban nem visszavonhatatlan. Az Sztj. 12. § (3) bekezdése hangsúlyozza, hogy a szerzőnek joga a mű felvett néven vagy név nélkül történő „nyilvánosságra hozatala”, illetve „újabb jogszerű felhasználás” esetén is kérheti a neve feltüntetésének mellőzését. Az Sztj. *nem zárja ki, hogy utóbb – véleményét megváltoztatva – a szerző igényelje nevének (vagy álnevének) a feltüntetését a jövőben kiadott műpéldányokon.*²⁴

²² „A törvény csak a sajátos címre ad vagyoni jogokat, vagyis az egyéni, eredeti jelleg, mint a védelem általános feltétele is követelmény.” Lásd: Gyertyánfy Péter: 16. §, 2. pont. In: Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex, Budapest, 2006, p. 103.

²³ Uo.

²⁴ A névfeltüntetés jogával kapcsolatos, 2006 óta megfigyelhető bírósági gyakorlatot lásd: Gyertyánfy Péter: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: a jogok keletkezése, forgalmuk; a személyhez fűződő jogok. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 8. (118.) évf. 3. sz., 2013. június, p. 85–89.

IV. Válaszok a bíróság által feltett kérdésekre

Az eljáró tanács jelezni kívánja, hogy a bíróság által rendelkezésére bocsátott szakértői véleményeket²⁵ elolvasta, azok tartalmát, illetve az azokra az ellenérdekű fél által megfogalmazott kritikákat ismeri. Az eljáró tanács azonban a bíróság kérésének megfelelően, elsődlegesen a felperes F/18 sorszám alatt csatolt összehasonlító táblázatát alapul véve (mely a kereseti kérelemben vitatott hasonlóságokat foglalja össze), másodsorban – a felperes kérésének és a bíróság végzésének eleget téve – a megjelölt tankönyveket összehasonlításban, egészében vizsgálva, saját meglátásaira támaszkodva ad választ az első kérdésre.

IV.1. Válasz az 1. kérdésre

A bíróság első kérdésével arra kereste a választ, hogy a felperes által kifogásolt példák között van-e olyan, amelyik fellelhető az alperes 2001-es tankönyvében is. Az eljáró tanács elvégezte a felperes által F/18-as számon becsatolt táblázatban felsorolt, kifogásolt feladatok összehasonlító vizsgálatát, s az alábbi következtetésre jutott. Az eljáró tanács a vizsgálat során a felperes által kifogásolt valamennyi példát összevetette a 2000-es és a 2009-es tankönyvben találhatóakkal, majd a 2009-es tankönyv példáit egyesével visszakereste a 2001-es és a 2003-as tankönyvben.²⁶

	2000-es tankönyv	2009-es tankönyv	A 2001-es tankönyvben a vitatott feladatok közül megjelent:
Összes feladat száma	665	726	
Vitatott hasonlóságok vagy azonosságok száma		122	
A hasonlóságokkal érintett feladatok száma és aránya a kérdéses tankönyv összes feladatához viszonyítva	125 18,79%	125 17,21%	

²⁵ Alperesi oldalról: M. S.: Szakértői összehasonlító munka, Sárvár, 2012. május 7.; S. Gy.: Igazságügyi szakértői vélemény, Budapest, 2012. május 16.; M. B.: Szakértői vélemény, Balatonfűzfő, 2012. május 15. (Együttesen A/5 sorszámon becsatolva.) Felperesi oldalról: M. S.: Szakértői vélemény, 2012. november 25.; K. I.: Nyelvészeti szempontú összehasonlító elemzés, dátum nélkül; M. B.: Szakértői vélemény, 2013. január 15. (Együttesen benyújtva a bírósághoz a felperes 2013. január 17-ei előkészítő iratának mellékleteiként.)

²⁶ Az alábbi táblázatban foglalt „azonosság”, „hasonlóság” és „ötlet szintjét meg nem haladó, de hasonló feladat” kategóriák bemutatását lásd alább, a IV.3. pontban.

	2000-es tankönyv	2009-es tankönyv	A 2001-es tankönyvben a vitatott feladatok közül megjelent:
Ebből:			
– azonosság ²⁷	84	84	84
– hasonlóság ²⁸	20	18	18
– ötlet szintjét meg nem haladó, de hasonló feladat ²⁹	18	17	17
– nincs észrevehető kapcsolat	0	0	0

Az eljáró tanács megállapítása szerint a felperes által kifogásolt hasonlóságok között mindösszesen három olyan található, amely nem vezethető vissza közvetlenül a 2001-es tankönyvre. Ezek az F/18-as számú táblázatban 1., 6. és 19. sorszámmal ellátott hasonlóságok. A többi kifogásolt tétel mind fellelhető a 2001-es tankönyvben. Az esetek jelentős részében teljes azonosság fedezhető fel a 2001-es és a 2009-es tankönyv példái között. Az esetek csekélyebb részében a két kötetben található feladatok vizuális megjelenítése, illetve szöveges környezete csekély, nem számottevő különbséget mutat.

Az eljáró tanács hangsúlyozza, hogy az 1. sorszámmal ellátott hasonlóság nem jelenik meg ugyan a 2001-es tankönyvben, azonban szerepel a 2003-as tankönyv 3. oldalán. Az eljáró tanács meglátása szerint e tény a jogvita eldöntése szempontjából relevanciával bír, tekintettel arra, hogy a 2006-os megállapodás hatálya a 2003-as tankönyvre is kiterjedt.

A 19. hasonlósággal érintett példa párhuzamba állítható a 2001-es tankönyv 35/5. feladatával, azonban a felperes eredeti feladata, valamint az utóbbi példa között fennálló hasonlóság csekély. Az eljáró tanács úgy látja, hogy a 2009-es tankönyv vitatott feladata nem vezethető közvetlenül vissza a 2001-es tankönyvre. Következésképp e vonatkozásban az alperesek a 2009-es tankönyv elkészítésekor „visszatértek” a 2000-es tankönyvben foglalt példához.

A 6. sorszámmal ellátott hasonlósággal érintett feladat sem a 2001-es, sem a 2003-as tankönyvben nem jelent meg. Ennek a 2009-es tankönyvben való szerepeltetése közvetlenül a 2000-es tankönyvre vezethető vissza.

IV.2. Válasz a 2. kérdésre

A bíróság a második kérdésével arra kereste a választ, hogy az alperesek sértették-e a felperes jogát a mű címének változatlan felhasználásával, illetve nevének a 2009-es tankönyvön való szerepeltetésének elmulasztásával.

IV.2.1. Sajátos cím védelme

Az eljáró tanács a III.3. pontban előadott szerzői jogi alapinformációk fényében úgy véli, hogy a *felperes* „Az é.” című tankönyvére nézve nem biztosítható a 16. § (2) bekezdésében foglalt címvédelem.

A felperes előadása szerint „Az é.” címválasztást az alsós általános iskolások jellemzően énközpontú gondolkodása indokolta, vagyis az, hogy még kevésbé képesek csoportban gondolkodni. Ehhez képest a felperes felsősöknek írt tankönyvei már „A m.” címet viselik, ezzel is ráerősítve a „csapatszellemre”.

Az eljáró tanács azonban úgy látja, hogy a vitatott cím nem kizárólag a felpereshez köthető szókombináció. A peres felek előadásaiból kitűnik, hogy azt közösen véglegesítették a 2. osztályos tankönyv vonatkozásában, azonban annak használata nem korlátozódik kizárólag erre a kötetre. Az 1997-es „adásvételi”, helyesen kiadási/felhasználási szerződés 7. pontja ezt ugyancsak megerősíti. „Az é.” tankönyvsorozat 1. osztályos kiadványa is előbb jelent meg, mint a kérdéses mű első kiadása. Az 1. osztályos „Az é.” kötetnek a felperes lektora, nem szerzője volt. A felperes által nem vitatott tény továbbá, hogy a kiadó több más, „Az é...” logikára épülő címmel ellátott tankönyvet jelentetett meg az idők során.

Az eljáró tanács úgy véli, hogy „Az é.” kifejezést a megfogalmazásában foglalt (a felperes által hangsúlyozott) logika nem teszi sajátos, egyéni, eredeti jelleggel rendelkező címmé. Az SZJSZT eljáró tanácsa korábbi szakvéleményében rámutatott arra, hogy az egyszerű birtokos jelzős kapcsolatok alkalmazása műcímek esetében nem ritka (pl. „A legyek ura”),³⁰ ezért az ilyen jellegű címek esetében az egyéni, eredeti jelleg fennállása megkérdőjelezhető. Következésképp az eljáró tanács véleménye szerint a *felperes nem hivatkozhat az Szjt. 16. § (2) bekezdésében foglalt, a művek sajátos címét illető jogvédelemre*.

Nem kizárt azonban, hogy egy szerzői jogilag nem védett mű címének bitorlása jogszabálysértőnek minősül. Ez az eset áll fenn, ha az adott (vagy hasonló) cím más műre vonatkozó alkalmazása valamely versenytárs vagy áruja vonatkozásában összetéveszthetőséget, a jelölt műre nézve a fogyasztók megtévesztését eredményezi a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1996. évi CXXXVIII. törvény 2. §-a és 6. §-a alapján.³¹ E jogszabály vizsgálata azonban az eljáró tanács hatáskörén, illetve a jelen szakvélemény tárgyán kívül esik.

IV.2.2. A szerző nevének a feltüntetése

E kérdés megválaszolása attól függ, hogy a 2009-es tankönyv a 2000-es tankönyv átdolgozása-e (függetlenül attól, hogy az átdolgozás jogszerű volt-e vagy sem). Tekintettel az alább, a IV.3. pontban kifejtettakra, az eljáró tanács a jelen kérdés megválaszolásakor abból indul ki, hogy átdolgozás valósult meg.

Az eljáró tanács utalni kíván a III.4. pontban előadott azon összegző álláspontra, mi-

³⁰ SZJSZT-22/2010 – Cím szerzői jogi védelme.

³¹ Vö.: SZJSZT-26/2003 – Filmalkotás címének és betűtípusának felhasználása más termék reklámozására és SZJSZT-22/2010: i. m. (30).

szerint bár a szerzői jogosultnak kizárólagos joga annak eldöntése, hogy milyen név alatt kerüljön nyilvánosságra műve, amennyiben érvényes szerződésben nevének mellőzését elrendelő engedélyt adott a mű felhasználására, akkor az ezen engedély kereteit túl nem lépő műpéldányokra nézve nem követelheti nevének utólagos feltüntetését.

Annak eldöntése, hogy csorbult-e a felperes 12. §-ban foglalt, személyhez fűződő joga, a peres felek 2006-os megállapodásának vonatkozó része fényében lehetséges. E dokumentum 8. – közvetve továbbá 1., 3., 4. és 6. – pontja értelmében a felperes a megállapodás teljesülése esetén egyrészt a 2001-es és a 2003-as tankönyvek eredeti kiadásai, másrészt a második osztályos diákok számára a kiadó által megjelentetett bármely matematika-tankönyv és -feladatgyűjtemény, harmadrészt a 2001-es és 2003-as tankönyvek bármely más szerző közreműködésével megvalósított megváltoztatása, átdolgozása tekintetében kifejezetten nem kérte neve feltüntetését, forrásként megjelölését.

Az eljáró tanács meglátása szerint a 2009-es tankönyv a fenti vállalás második pontjába maradéktalanul beleillik, továbbá – összhangban az alább, a IV.3. pontban kifejtettekkel – a 2001-es és 2003-as tankönyv jogosított átdolgozása. Ezekre tekintettel *a felperes nem hivatkozhat az Szjt. 12. §-ában foglalt névfeltüntetés jogára a már megjelent műpéldányok vonatkozásában.*

A felperesnek azonban – tekintettel az ugyancsak alább, a IV.3. pontban kifejtettekre – jogában áll követelni, hogy az alperesek a 2009-es tankönyv jövőbeli kiadványain szerzőként tüntessék fel.

IV.3. Válasz a 3. kérdésre

A bíróság a 3. kérdéssel lényegében arra keresi a választ, hogy a peres felek által kötött 2006-os megállapodás fényében az alperes által végzett felhasználás sértette-e a felperes átdolgozáshoz fűződő kizárólagos jogát.

Az eljáró tanács a fentiekben rögzítette, hogy a 2000-es tankönyvet a felperes egyéni, eredeti szellemi alkotásának, szerzői műnek tekinti.

Mindezek fényében az eljáró tanács úgy látja, hogy a 2000-es tankönyv gyűjteményes

műként az Szjt. 7. §-a által biztosított védelemmel rendelkezik.³² Az Szjt. 7. § (1) bekezdés második mondata alapján e jogvédelem akkor is megilleti a felperest, ha gyűjteményes műve olyan tartalommal bír, amely önmagában véve nem volna beilleszthető az Szjt. hatálya alá. Ennek fényében ha a gyűjteményes mű egésze vagy annak valamely azonosítható, jelentős része engedély és díjfizetés nélkül felhasználásra került, a szerzői jogosult élhet az Szjt. által biztosított jogérvényesítési eszközökkel.

Indokolt utalni továbbá a 7. § (3) bekezdésére, amely rögzíti, hogy a gyűjteményes művön fennálló védelem nem terjed ki a gyűjteményes mű tartalmi elemeire. Ez a rendelkezés azonban nem azt mondja ki, hogy – jelen esetre vetítve – a matematikapéldák semmi esetre se lennének az 1. § (1)–(3) bekezdés szerinti jogvédelem alá sorolhatóak. A 7. § (3) bekezdése azt hangsúlyozza, hogy a jogvédelem köréből az Szjt. 1. § (4)–(7) bekezdése alapján kizárt tartalmak nem részesülhetnek a 7. § rendelkezései folytán közvetve mégis szerzői jogi védelemben. (Másként megfogalmazva: egy matematikai törvényszerűség – kétszer kettő az négy – gyűjteményes műbe foglalása ellenére e törvényszerűsége nézve továbbra sem illet-

³² Mindezt megerősíti az SZJSZT széles gyakorlata. Gyűjteményes műnek minősülő adatbázisok vonatkozásában például az SZJSZT a következőkre hívta fel a figyelmet: „[a]z eljáró tanács ezen a helyen is meg kívánja ismételni azon korábbi megállapítását, amely szerint az adatbázisok szerkezetét, struktúráját – az esetek jelentős részében és a tárgyalt ügyben is – nagymértékben meghatározza azok funkciója, ezért önmagában az adatbázis szerkezetének, struktúrájának átvétele nem feltétlenül jelent jogszértést. ... Ehhez először azt kell ugyanis megállapítani, hogy a felperes adatbázisa gyűjteményes műnek minősül-e, illetve az alapján az adatbázis egésze vagy annak egy része (pl. szerkezeti felépítése) szerzői jogi védelmet élvez-e. ... Az eljáró tanács az összeválogatott adatok elrendezése, szerkesztése vonatkozásában önmagában is meg kívánja vizsgálni a hivatkozni kívánt az SZJSZT-38/2006 (Szerzői jogi védelem fennállása műholdas televízióprogramok térképe és frekvencia táblázat esetében) számú szakvéleményére, amely megállapítja, hogy 'az elrendezés elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha az meghaladja a nyilvánvaló sorrendbe illeszthető tulajdonságok alapján (például kezdőbetű, súly, hossz) történő automatikus rendezést.' Lásd: SZJSZT-23/2008/1 – Adatbázis szerzői jogi és sui generis védelme, p. 4–5; Ehhez hasonlóan a szakértő testület hangsúlyozta: „[a] hasznaltauto.hu honlapon közzétett gépjármű adásvételi hirdetéseket, továbbá gépjármű-kereskedelemmel összefüggő szolgáltatásokat, tájékoztatókat, hivatkozásokat és reklámokat összességében vizsgálva megállapítható, hogy ezen tartalmi elemek összeválogatása kizárólag tematikai szempontok alapján, elrendezésük, illetve szerkesztésük pedig kizárólag funkcionális-logikai szempontok alapján történt. Az eljáró tanács álláspontja szerint a gépjármű adásvételi hirdetéseknél, mint tematikának, illetve a honlapon ehhez kapcsolódóan közzétett, a gépjármű-kereskedelemmel szoros funkcionális-logikai összefüggésben álló szolgáltatások, tájékoztatók, hivatkozások és reklámok gyűjteménybe foglalásának nincs egyéni, eredeti jellege.” Lásd: SZJSZT-31/2008/1 – Interneten közzétett, használtautó hirdetésekből összeállított adatbázis szerzői jogi és sui generis kapcsolódó jogi védelme, p. 3. Továbbá: „a tanulmányok által vizsgált tankönyvek mindegyike olyan, a jelenleg hatályos Szjt. 7. § (1)–(2) bekezdései szerinti gyűjteményes mű, amelyben a szerzői védelem lényegében az anyag szerkezetében, felépítésében megnyilvánuló szerkesztői elképzelés egyéni eredetiségéhez kapcsolódik; azaz a művek összeállításában, illetve kiválasztásában, sorrendjében, valamint az egyes szemelvényekhez fűzhető feladatok elrendezésében nyilván meg.” Lásd: SZJSZT-22/2003 – Tankönyv plágium; az átvétel szabályai tankönyv esetén p. 2. Végül: „[a]z összeválogatás alkalmazott elve elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha a gyűjtemény valóban válogatás eredményeként született meg, vagyis egy műveket, adatokat tartalmazó nagyobb halmazból a szerkesztő valamilyen egyéni, eredeti szempont alapján válogatja össze gyűjteménye egyes elemeit.” Lásd: SZJSZT-38/2006 – Átadott fotó alapján készült akvarell szerzői jogi védelme; a fizetendő jogdíj, p. 2–3.

nek meg senkit szerzői jogok.) Ha azonban egy – például szöveges vagy grafikai formában megjelenített – matematikai feladat egyéni, eredeti jelleget mutat, arra nézve a szerzője az 1. § (1)–(3) bekezdés alapján jogvédelemben részesülhet. Értelemszerűen ennek gyakorlati előfordulása lényegesen csekélyebb, mint a szépirodalom vagy a képzőművészetek terén.³³

Mindezek fényében az eljáró tanácsnak a harmadik kérdés megválaszolása érdekében két közbülső kérdésre kell választ adni:

- a) felhasználásra került-e a 2000-es tankönyv, mint gyűjteményes mű, egésze vagy valamely azonosítható, lényeges része a 2009-es tankönyvben;
- b) felhasználásra került-e valamely egyéni, eredeti jelleggel rendelkező matematikapélda a 2009-es tankönyvben?

Amennyiben az a) vagy a b) kérdésre igenlő választ adunk, a szerzői jogi jogsértés attól függően valósult meg vagy maradt el, hogy az alperesek rendelkeztek-e a felhasználások megvalósítására engedéllyel?

IV.3a) A IV.1-es pontban található összehasonlító táblázatból és az ott megfogalmazott válaszból kivehető, hogy az eljáró tanács véleménye szerint a 122 vitatott tételből (mely összességében 125 feladatot érintett) 119 tétel (mely összességében 122 feladatra terjedt ki) fellelhető az alperesek 2009-es tankönyvében. A 122 érintett feladat a felperes 2000-es tankönyvének 18,34%-át, az alperesek 2009-es tankönyvének 16,8%-át teszi ki. Ennek fényében az eljáró tanács meglátása szerint *az alperesek a felperes gyűjteményes művének számottevő részét használták fel bizonyíthatóan.*

IV.3b) A IV.1. pontban található összehasonlító táblázat szerint 122 vitatott tételből 84 azonosságot takar. Azonosság a feladat kiválasztása, strukturális elhelyezése, vizuális ábrázolása, valamint a kapcsolódó szöveges instrukciók terén figyelhető meg. Kiemelendő, hogy az azonosságok egy része matematikai törvényszerűségből fakad. Ebből is következik, hogy a matematikai műveletek megjelenítése, vizualizálása, a hozzájuk kapcsolt instrukciók megszövegezése korlátok között mozog. Erre kiváló példaként szolgálnak a felperes által nevesített szorzó- és bennfoglaló táblák, melyek a számegyenesen „ugrálva” végzett

³³ Az SZJSZT gyakorlata mindezt megerősíti: „[a]z egyéni, eredeti jelleg műfajtak és a művek tartalma szerint változó lehet, a mű 'funkciója' az egyedi jelleg érvényesülését jelentős mértékben meghatározza. Az ismeretterjesztő jellegű, a tanítás céljával alkotott műveknél a kötelezően átadandó ismeretanyag az egyéni, eredeti jelleg kifejeződésének terét jelentős mértékben beszűkíti ugyan, de ugyanazon ismeret átadásának céljából alkotott két, egymástól független alkotó által létrehozott mű mégsem lesz egyforma.” Lásd: SZJSZT-05/2004 – Átvételek jogszerűségének kérdése, p. 1. Továbbá: „[a] kifejtettekkel kapcsolatban az eljáró tanács álláspontja szerint az ilyen jellegű kiadványok esetén különös jelentősége van annak, hogy az olvasás tanításánál a szerző milyen szavakat emel ki az egyes betűk gyakoroltatására. Az kétségtelen, hogy mivel első osztályosoknak készülő kiadványokról van szó, az ebből a szempontból rendelkezésre álló szókészlet meglehetősen szűk körű. Ezért bizonyos mértékű szóegyeztések szükség szerint előfordulhatnak anélkül, hogy ebből átvételre lehetne következtetni.” Lásd: SZJSZT 04/2007/1 – Szóegyeztések az I. osztályos olvasókönyvekben, p. 2.

összeadásokat és kivonásokat, valamint a táblázatokba beírható szorzásokat és osztásokat gyakoroltatják.³⁴ Ezekben az esetekben kijelenthető, hogy az egyes feladatok önmagukban nem rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel, így azokra önmagukban nézve szerzői jog nem keletkezhet. Ezek felhasználása az Szjt. 1. § (6) bekezdésében foglaltakra tekintettel nem eredményez szerzői jogi jogsértést.

Az azonosságok másik része viszont egyéni, eredeti jelleget tükröző feladatokhoz köthető. A 2009-es tankönyv sok esetben a 2000-es tankönyv szóhasználatát, sorrendiségét, a mellékelt vizuális elemeket, a gyermekek fantáziáját segítségül hívó mesefigurákat érdemi változtatások nélkül követi. Az utánpótlás tetten érhető abban is, hogy az egyes feladatokat kísérő vizuális elemek [például az állatos illusztrációk, a feladatokban hivatkozott vagy illusztrációként alkalmazott élőlények/tárgyak száma és fajtája/típusa, a segítségül hívott mesefigurák (pl. Süsü, Hófehérke és a hét törpe), egy tortán hány gyertyaszál található stb.] – melyek a szerző választási szabadságát tükröző esztétikummal, semmint valamiféle logikai szükségszerűséggel magyarázhatók – feltűnő hasonlóságot, néhányszor azonosságot mutatnak.

Az eljáró tanács megállapítása szerint a 84 „azonosság” közül 6 vonatkozik egyéni, eredeti jellegű feladatra, melyek az Szjt. 1. §-ával összhangban szerzői jogi védelemre jogosult kifejezései a felperesnek.³⁵ A többi 78 azonosság a matematika törvényszerűségeit tükröző feladathoz köthető, ahol a szöveges vagy vizuális elemek nem érik el a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni, eredeti jelleg minimumkövetelményét.

Az eljáró tanács húsz vitatott tételt „hasznónak” minősített. Ezekben az esetekben az eljáró tanács úgy látta, hogy a megoldandó matematikai feladat lényege, adott esetben annak vizualizálása összhangot mutat a 2000-es és a 2009-es tankönyvben. S bár tényleges megjelenítésük, megfogalmazásuk eltérően alakul, az alperesek általi másolás ténye vitathatatlan. A húsz eredeti feladat közül az eljáró tanács 4-et talált egyéni, eredeti jellegűnek, következésképp védelemre jogosultnak.³⁶ A többi 16 tétel az eljáró tanács meglátása szerint a matematika törvényszerűségeit tükröző példával függ össze, s ezért szerzői jogi védelem rajtuk nem keletkezik.

Az eljáró tanács a 122 tételből 18 esetén úgy találta, hogy az eredeti feladat az ötlet szintjét meg nem haladó mértékű tartalommal bír. Ezen érintett feladatok az Szjt. 1. § (6) bekezdésében foglaltakra tekintettel nem rendelkeznek szerzői jogi védelemmel.

Az eljáró tanács véleménye szerint tehát összesen tíz egyéni-eredeti jellegű, szerzői jogi védelemre jogosult feladat vonatkozásában állapítható meg az alperesek általi másolás.

³⁴ Lásd például: F/18-as táblázat 29., 35., 36., 49., 50., 60., 62/b., 70., 72., 74., 86., 88., 91., 92., 103. kifogásolt elemeit.

³⁵ Az F/18-as táblázat tételei közül ezek sorban: 9., 16., 24., 44., 114., 116.

³⁶ Az F/18-as táblázat tételei közül ezek sorban: 2., 17., 19., 117.

V. Az eljáró tanács válaszainak összefoglalása

Az eljáró tanács a becsatolt iratok teljességének vizsgálatával, a felperes SZJSZT-vizsgálatra vonatkozó külön kérésének is eleget téve a kirendelő bíróság alábbi, 1–3. kérdésére a következő választ adja.

Válasz az 1. kérdésre

1. Az alperesek által A/6. szám alatt csatolt táblázat és a kereset mellékleteként csatolt F/18. számú irat, valamint R. K. az É... osztály című könyv (2000), valamint az E. J. M. című könyv (2001), továbbá a felperes által kifogásolt E. J. az É... évfolyam című könyv (2009) összevetésével állapítsa meg a szakértői testület, hogy az E. J. Az É... évfolyam című könyv (2009) tartalmaz-e olyan matematikai példákat, amelyek az E. J. M. című tankönyvben (2001) nem szerepelnek, de R. K. Az é. című könyvében (2000) [igen]!

Az eljáró tanács megállapítása szerint a felperes által kifogásolt hasonlóságok között mindösszesen három olyan található, amely nem vezethető vissza közvetlenül a 2001-es tankönyvre.

Válasz a 2. kérdésre

2. Adjon szakmai véleményt a testület a körben, hogy megállapítható-e a szerzői jogi jogsértés a felperes 2000-ben megjelent „Az é.” tankönyv vonatkozásában az I. r. alperes kiadásában és a II. r. alperes szerző neve mellett 2009-ben megjelent „Az é.” című tankönyv szintén második osztályosok részére megjelentetésével a címhasználatában, illetve a szerzőség feltüntetésével!

A felperes nem hivatkozhat az Szjt. 16. § (2) bekezdésében foglalt – a művek sajátos címét illető – jogvédelemre.

Amennyiben egy felhasználó – mint ebben az ügyben – az Szjt. 9. § (2) bekezdés, 12. § és a 42–55. § rendelkezéseinek megfelelő, érvényes engedélyt kapott a mű oly módon történő felhasználására, hogy azon a szerző nevének feltüntetése nem kötelező, a szerző nem kifogásolhatja az engedély kereteit meg nem haladó mértékű felhasználást. Az anonimitáshoz való jog azonban nem visszavonhatatlan. Az Szjt. 12. § (3) bekezdése hangsúlyozza, hogy a szerzőnek joga a mű felvett néven vagy név nélkül történő „nyilvánosságra hozatala”, illetve „újabb jogszerű felhasználás” esetén is kérheti neve feltüntetésének mellőzését. Az Szjt. nem zárja ki, hogy utóbbi véleményét megváltoztatva a szerző igényelje nevének (vagy álnevének) feltüntetését a jövőben kiadott műpéldányokon.

Válasz a 3. kérdésre:

3. Adjon szakértői véleményt a testület arra nézve is, hogy a két tankönyv vonatkozásában milyen hasonlóságok és azonosságok állapíthatók meg, és ezen hasonlóságok, azonosságok alapján megállapítható-e a szerzői jogi jogsértés!

A 122 érintett feladat a felperes 2000-as tankönyvének 18,34%-át, az alperesek 2009-es tankönyvének 16,8%-át teszi ki. Ennek fényében az eljáró tanács meglátása szerint az alperesek a felperes gyűjteményes művének számos, a felperes szerzői alkotásának minősülő részét használták fel bizonyíthatóan. Összesen tíz egyéni-eredeti jellegű, szerzői jogi védelemre jogosult feladat vonatkozásában állapítható meg az alperesek általi másolás. A szerzői jogi jogsértés attól függően valósult meg vagy maradt el, hogy az alperesek rendelkeztek-e a felhasználások megvalósítására engedéllyel.

További kapcsolódó szakvélemények

Egyéni eredeti jelleg hiánya fotókon, téglafalon – SZJSZT-24/2013

III. MŰ SAJÁTOS CÍMÉNEK A FELHASZNÁLÁSA

Cím szerzői jogi védelme – SZJSZT-22/2010

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Megállapítható-e, hogy a „Csiribiri csiribiri/zabszalma/négy csillag közt alszom ma ...” Weöres Sándor-vers címe, illetve egyik címváltozata a „csiribiri” kifejezés?

2. Tekinthető-e a *Csiribiri* verscím Weöres Sándor címadásának, továbbá megilletik-e a vers címének szerzői jogai?

3. A *Csiribiri* verscímre kiterjed-e az Sztj. 1. §, a 4. § (1) bekezdése, illetve a 19. § (2) bekezdése szerinti szerzői jogi védelem?

4. Kiterjedt-e a felhasználási szerződésben foglalt megállapodás arra, hogy a *Csiribiri* verscímet a felhasználó a filmkoncert (audiovizuális mű) címeként a különböző adathordozókon használja?

5. A címhasználat engedélyezése esetén igényt tarthatott volna a szerző jogutódja jogdíjra?

6. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szükségesnek látott észrevételei.

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Előzetes megjegyzések

1. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”. Az eljáró tanács szakvéleménye meghozatalakor a megkereső által rendelkezésre bocsátott adatok, iratok alapján hozta meg szakvéleményét.

Ezek az iratok a következők:

- megkeresés (2010. szeptember 15., 3. o.).
- a megkereséshez csatolt, a megkeresés 3. oldalán felsorolt iratok.

A szakvélemény e felsorolásban használt azonosítókkal hivatkozik a csatolt iratokra.

2. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) 101. § (3) bekezdése alapján a testület felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben. A kormányrendelet 1. § (3) bekezdése szerint a felhasználási jog

gyakorlásával kapcsolatos kérdésnek számít az Szjt.-ben szabályozott vagyoni jog gyakorlásával kapcsolatos kérdés. Ez a jelen megkeresésre nézve azt jelenti, hogy a testületnek nincs szakmai hozzáértése és felhatalmazása arra, hogy az 1. kérdés és a 2. kérdés első felére adandó válasz esetében tudományos véleményt nyilvánítson. Ez irodalomtörténeti/irodalomkritikai szakkérdés. Ugyanakkor az e kérdésekre adandó, forrásokkal alátámasztott válaszokat az eljáró tanács a tényállás részének tekinti, és az így rögzített tényállás alapján alakította ki megállapításait. E módszer alkalmazása nélkül nem lehetne a megkeresésre szakvéleményt készíteni.

A szakvélemény alapjául elfogadott tényállás

Az eljáró tanács az alábbi tényállást tekintette a vélemény alapjának. Weöres Sándor eredetileg Varázsének című verse megzenésített változatának koncertelőadását a szerző jogutódja engedélyével a felhasználó ún. koncertfilm-hordozón (DVD) kiadta. A felhasználási szerződés nem tartalmaz rendelkezést arról, hogy mi lesz a hordozó végleges címe, csupán ún. munkacímet jelöl meg. A hordozó végül „Csiribiri” címmel jelent meg. A megkereső álláspontja szerint a „Csiribi”, amely eredetileg a Varázsének című (a Bartók suite versciklusban) vers első sorának része, a szerző által is használt sajátos cím. Álláspontját megbízott szakértő álláspontjával, illetve szakirodalmi hivatkozással támasztotta alá. A csatolt levelezés szerint a felhasználó előbb vitatta a megkereső álláspontját, majd a felek megállapodásra jutottak. A cím felhasználása fejében a felhasználó a felhasználási szerződésben meghatározott tiszteletpéldányokon felüli példányok átadását vállalta (2009. december 3. és 2010. január 15. közötti levélváltás). Utóbb a megkereső – a hordozó eredetileg vártnál jelentősebb forgalmára tekintettel, hivatkozva a megállapodás alapját képező jogutódi nyilatkozat félreértésére – díjat követelt a cím felhasználása fejében (2010. február 20-i levél). E kérdésben a felek álláspontja megmerevedett, a felhasználó legutóbbi levelében vitatta a „csiribiri” szó szerzői jogi címvédelmét is, és a szerzői jogutód igényét nem ismerte el.

Arra is célzott, hogy a „csiribiri” szó (kereskedelmi név) használatára engedélyt kaphat az ilyen vezérszavú cégnévvel rendelkező gazdasági társaságtól is.

Az eljáró tanács a tényálláshoz tartozó ténynek tekinti, hogy a „csiribiri” ikerszó Weöres Sándor eredetileg Varázsének címen (a Bartók suite ciklusban) közzétett versének a címe. Ezt alátámasztja a megkereséshez csatolt, dr. S. Á. irodalomtörténész által adott vélemény (Bp. 2010. VI. 18.), továbbá Ferenciné Ács Ildikó: Gyermekversek muzsikája – Weöres Sándor költemények a gyermekkori irodalomban című művében található felsorolás is.¹

A források szerint a szerző hozzájárulásával a vita tárgyát képező címmel jelent meg a kérdéses vers a Bóbita és a Ha a világ rigó lenne című kötetben. Ezt a tényt a felhasználó sem cáfolta, csupán azt állítja, hogy a kiadók adták ezt a címet a versnek.

¹ http://www.nyf.hu/vpkosci/letoltheto_dokumentumok/2008_nyar/050-068.pdf, valamint Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza, 2010. p. 14. Ferencziné Ács Ildikó: Gyermekversek muzsikája Weöres Sándor költemények a gyermekkori irodalomban.

A szerzői mű címének szerzői jogi védelme

A szerzői mű címét – versenytársak közötti viszonyban, jogszabályban meghatározott feltevételek fennállása esetén – a versenyjog is védi (jellegbitorlás, Tptv. 6. §). E védelem a jelen szakvélemény tárgyán kívül esik, és a jelen tényállásra nem is irányadó.

Gyakran előfordul, hogy a vers (mű) első sora vagy első sorának részlete a mű eredeti címénél ismertebb címévé válik, és ez a minőség független attól, hogy a szerző maga döntött-e úgy, hogy a műrészletet címmé alakítja. Ha a címmé vált műrészlet megfelel a jogi védelemhez szükséges, alábbiakban tárgyalt sajátos (egyéni-eredeti jelleg címre alkalmazott válfaja) jellegnek, az ilyen címet a szerzői jog védi. A BH1986. 14. sz. esetben, a „Szomorú vasárnap” a szöveges zenemű szövegrészének volt a címe, s lett a közös mű (szöveges zenemű) igen széles körben ismert címévé. Másik közismert példa a Nemzeti dal, amelynek elterjedt címe „Talpra magyar”.

Az eljáró tanács a szerzői mű szerzői jogi címvédelme jogi szabályozásának tartalmát az alábbiakban látja.

A hatályos Sztj. 16. § (2) bekezdése megegyezik a régi Sztj. (1969. évi III. törvény) 13. § (1) bekezdésének második mondatával. Ez a védelem egészen más tartalmú, mint a szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. törvénycikk 6. § 8. pontja, amely bármely irodalmi mű közzétett címének átvételét más mű címéül tiltotta, ha az átvétel nem volt elkerülhetetlen, és megtevesztésre, valamint a szerző számára vagyoni vagy nem vagyoni kár okozására alkalmas volt.² A korai címvédelem objektív alapú, személyhez fűződő jogi elemet nem hordozó, világos rendelkezés volt.

A hatályos szerzői jog nem bármely műcímet, csupán a szerzői jogi védelemre érdemes műcímet részesíti védelemben. A védelemre érdemességet a „sajátos” jelző fejezi ki, amely leképezi a címre az egész mű védelme feltételét jelentő egyéni-eredeti jelleget („A törvény csak a sajátos címre ad vagyoni jogokat, vagyis az egyéni, eredeti jelleg mint a védelem általános feltétele is követelmény.”)³ Mivel a cím rendszerint tömör, ezért sajátos jellegének megítélése még nehezebb, mint a szerzői mű egyéni-eredeti jellegének megállapítása. A címvédelem összhangban áll azzal, hogy a szerzői vagyoni jogok nemcsak a mű egészének, hanem a mű azonosítható részének felhasználására is kiterjednek. A sajátos/jellegzetes cím pedig tartható a mű azonosítható részének. Az Sztj. Nagykommentárja szerint „a címvédelem szabályozási helye az 1. §-ban lenne. Egy cím esetében – lévén tipikus esetben rövid megjelölés, szűk az alkotói mozgáster”.⁴

² „A szerzői jog bitorlásának tekintendők különösen: 8. a szerző beleegyezése nélkül a mű közzétett címének lényegében változatlan átvétele más mű címéül, ha a körülményekből nyilvánvaló, hogy az átvétel, amely nem volt elkerülhetetlen, a közönség megtévesztését célozta és a szerzőnek vagyoni vagy nem vagyoni kárt okozhatott”.

³ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex, Budapest, 2006, a 16. § (2) bekezdéséhez fűzött magyarázat.

⁴ L. az előző jegyzetet.

A szerzői jogi címvédelemnek van személyhez fűződő jogi vonatkozása is. A sajátos cím ugyanis összefonódik a szerző alkotótevékenységével.

Az SZJSZT gyakorlata

Az SZJSZT gyakorlatából kirajzolódik a műcímeknél viszonylag szűk alkotói mozgástér, ezért ritka, hogy cím szerzői jogi védelmet élvez. A hétköznapi szavakból alkotott jelzős szerkezet (Ezüst gitár, SZJSZT-8/1986), evidens, a mű tartalmát leíró szókapcsolatok, összetett szavak (Magyar Értelmező kéziszótár, Csendélet stb.) nyilvánvalóan nem részesülnek védelemben. Az SZJSZT-26/2003 számú ügyben az eljáró tanács nem tekintette sajátosnak „A gyűrűk ura – A két torony” c. fordított címet, mondván, hogy „már az angol cím sem tekinthető a jelzett műtől függetlenül is eredeti írói alkotásnak, és annak magyar fordítása szükségképpen még kevésbé az”. Egyszerű birtokos és számnévi jelzős kapcsolatok alkalmazása valamely eredeti mű tartalmára utalás céljából igen elterjedt (pl. „A legyek ura”, „Két szomszédvár”). (Az eljáró tanács megjegyzi, hogy „A legyek ura” példát nem találja szerencsésnek, mert a köznyelvben sohasem használt, az irodalmi vonatkozástól elszakítva nem is érthető, tehát leleményként, alkotásként értékelhető címnek tekinti.)

Az ügy szempontjából figyelemre méltó, hogy sajátos címnek minősült a Csin-bumm cirkusz (Pf. II. 20 171/1956.). Elismerte a Szerzői Jogi Szakértő Testület eljáró tanácsa a Mátrix – újratöltve filmcím (SZJSZT-13/2003), az „Egy boltkóros naplója” fordított könyvcím (SZJSZT-21/2009) védelmét.

A „csiribiri” szó címként való használata

Az eljáró tanács megvizsgálta, hogy a „Csiribi” szó tekinthető-e szerzői jogi értelemben sajátos címnek. A „csiribiri” hétköznapi jelentéssel bíró ikerszó. A Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára⁵ szerint első jelentése hitvány, „gering” (csekély, jelentéktelen – az eljáró tanács fordítása), aprócseprő, kicsi („kleinwinzig”), második jelentése sokat beszélő, cserfes.

Ikerszó, amelynek előtagja hangutánzó eredetű (csiripel), utótagja az előtag játékosan továbbalakított változata. A szó rokonságban állhat a forrás szerint a „csiricsaré” ikerszóval is.

Weöres Sándor azonban az eljáró tanács számára hozzáférhető szakirodalom alapján a „csiribiri” ikerszót nem ebben az értelmében használta. Ez onnan tudható, hogy a vers eredeti formájában nem gyermekvers, hanem erotikus költemény, amelyben a „főhős” szellőlány bűbájjal elvarázsolja a vers férfi szereplőjét.⁶ A vers első és egy későbbi kiadásának két

⁵ Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967, p. 539.

⁶ „Az erotikus varázslás az eredeti változat ismeretében Vadai Istvánnál fogalmazódik meg egyértelműen, rámutat arra, hogy a vers szereplői a szerelmi praktikát űző lány és férfi, képei pedig a szerelmi hevület megtestesítői” – *Ferencziné: i. m. (1).*

utolsó sora ugyanis így szól: „*még mellettem alszol ma*”. Ez változott az első kiadáshoz képest később, de még az újabb, eredeti szöveggel történt kiadás előtt a ma is elterjedt „*engem hívj ma álmodba*” – altatódalra utaló két sorra.⁷ Emellett egyes változatokban a szellőlány nem „kappant-koppant”, hanem „szikrát lobbant”.

A már többször idézett forrás szerint Weöres egy beszélgetés során érdekes információt tett közzé a versszöveg keletkezésével kapcsolatban: „*A Csiribiri-vel ... az a furcsa dolog történt, hogy visszatalált oda, ahonnan elszármazott: a vásárra. Annak idején ugyanis egy vásáros kikiáltószöveg hatására írtam.*”

Gyermekdallá – és így a megzenésített, „szelídebb” szövegváltozatú vers az előadóművész előadásában nemzedékeken átívelő sikerre – azért válhatott, mert a vers „hangfestő kifejezéseinek, ritmikájának köszönhetően páratlan akusztikai élményt kelt”.⁸

A mű eredeti címe alapján (Varázsének) nagyon valószínűnek tűnik, hogy Weöres Sándor a „csiribiri” szót a varázslásra utaló ismert kifejezésként, és nem csekély értékű/jelentéktelen, vagy netán cserfes, sokat beszélő értelemben használta (a szerelmi bűbájt alkalmazó cserfes szellőlány képe nem illik a kontextusba, és egyébként is képtelen, nevetséges gondolattársítás lenne). Ilyen használat mellett a „csiribiri szellő-lány”, a „csiribiri fült katlan”, a „csiribiri lágy paplan” jelzős szerkezet a versben nehezen magyarázható lenne.

Az eljáró tanács a fentiek alapján úgy véli, hogy a „csiribiri” ikerszó sem eredeti jelentésével használva, sem pedig a szintén közismert, varázslásra utaló tartalommal sem tekinthető olyan sajátos címnek, amely szerzői jogi címvédelemre érdemes. A hétköznapi nyelvben is használt, ismert szavak, kifejezések – még akkor sem, ha ritkábban használtak, és netán kissé, de nem a lényegét érintően megváltoztatott formában válnak műcímmé (csiribi/csiribá/csiribú – a varázslás közismert szavai) nem alkalmasak a külön, a műtől függetlenül fennálló szerzői jogi címvédelemre.

A „csiribiri” szó játékos, hangfestő jellege, ritmusa,⁹ amely a vers szövegében, mondása, olvasása, megzenésítése esetén pedig az éneklése során válik hangsúlyossá, magában a címben nem érvényesül, a cím önmagában csak vagy az eredeti jelentésére, vagy a varázslásra utalhat.

Válasz a megkereső által feltett kérdésekre

Ad 1–3.: Az eljáró tanács az első három, szorosan összetartozó kérdésre összevont választ ad. A „csiribiri” ikerszó az eredetileg „Varázsének” címmel (alcímmel) kiadott vers címe. Közömbös, hogy a címet a szerző maga adta-e, vagy „csak” hozzájárult ahhoz, hogy a vers ezzel a címmel jelenjen meg, mert a cím a vers kezdősora, tehát a mű része. A „Csiribiri”

⁷ „Az első verzió egyértelműen elárulja, hogy nem gyermekeknek készült a költemény. Annyira nem, hogy 1956-ban — egy évvel a Bóbita megjelenése után — A hallgatás tornya című kötetben eredeti formájában is kiadta Weöres a verset.” – *Ferencziné:* i. m. (1).

⁸ L. az előző lábjegyzetet.

⁹ Vö. a Mágnás Miska (Szirmai Albert – Gábor Andor) dalrészletével: Csiribiri-csiribiri kékdolmány ...

címre nem terjed ki az Szjt. 16. § (2) bekezdése szerinti védelem, mert nem felel meg a „sajátos” jellegnek mint a védelem feltételének. Az Szjt. 1. §-a, és így 4. § (1) bekezdése pedig nem terjedhet ki általában sem a sajátos cím védelmére, mert az Szjt. a sajátos címet külön, nem pedig mint szerzői művet védi, noha a „sajátos” jelleg mint védelmi követelmény elméletileg megfeleltethető a műre irányadó egyéni-eredeti jelleg [Szjt. 1. § (3) bekezdés] követelményének. Az Szjt. 19. § (2) bekezdése a jelen ügyre nem alkalmazható, az ügyben nincs szó átdolgozásról.

Ad 4–5.: Az eljáró tanács a 4. és 5. kérdésre összevont választ ad. A felhasználási szerződés nem tartalmaz kifejezett engedélyt a mű sajátos címe felhasználására. Ilyen engedély nem is szükséges, mert a szóban forgó címet nem illeti meg a sajátos cím szerzői jogi védelme. Emiatt az 5. kérdésre érdemben válaszolni szükségtelen.

Ad 6.: Az eljáró tanács egyéb szükséges észrevételei: a felhasználási szerződés tartalmaz rendelkezést arról, hogy a felhasználási szerződés megkötésekor a koncertfilmkiadvány csak ideiglenes, ún. munkacímmel rendelkező (felhasználási szerződés, 1. pont). A szakmai, üzleti szokások szerint az engedéllyel rendelkező hangfelvétel-/filmelőállítás a műsoros hordozó címűül gyakran, sőt tipikusan a hordozón rögzített legsikeresebb mű címét választja. A jelen tényállás lényeges eleme, hogy a felhasználó engedéllyel rendelkező a Csiribiri című megzenésített vers felhasználására, és a szerződés a hordozónak csak az ideiglenes címét tartalmazta. Ebből a szempontból az a lényeges, hogy az ügy tárgya nem a címnek a mű felhasználásától független védelme. Ugyancsak lényeges tényállási elem, hogy a felek valóban megegyeztek a cím felhasználásában is tiszteletpéldányok fejében, de utóbb a szerző jogutódja a műsoros hordozó kelendőségére hivatkozva kívánt pénzügyi ellenszolgáltatásra (díjazásra) is igényt érvényesíteni.

Ezért még abban az esetben is, ha a „csiribiri” címet megilletné a szerzői jogi védelem, értékelni kellene az adott, engedélyezett felhasználás körében az üzleti/kereskedelmi szokásokat. Emiatt gondos szerződéselemzés alapján lehetne csak eldönteni, hogy a munkacímre utalás nem értelmezhető-e akként, hogy a hordozón rögzített valamennyi mű címe közül külön engedély nélkül is használható a hordozó címeként bármelyik mű címe. Ennek, a látszólag a szerző terhére szóló értelmezésnek csak a konkrét tényállás mellett és kizárólag amiatt volna tere, mert nem másik mű, hanem a szerző műve felhasználásával, tehát a szerző és a műve összekapcsolásával történne a cím felhasználása.

Az ügy valódi jogi tartalma nem szerzői jogi címvédelem, hanem az, hogy a bestseller-klauszulát¹⁰ lehet-e a tényállásra alkalmazni. Ez világosan kitűnik a felek képviselőinek

¹⁰ Szjt. 48. § A polgári jog általános szabályai szerint a bíróság akkor is módosíthatja a felhasználási szerződést, ha az a szerzőnek a felhasználás eredményéből való arányos részesedéshez fűződő lényeges jogos érdekét azért sérti, mert a mű felhasználása iránti igénynek a szerződéskötést követően bekövetkezett jelentős növekedése miatt feltűnően nagyvá válik a felek szolgáltatásai közötti értékkülönbség.

2010. február 10. és április 28. közötti levélváltásából.¹¹ Az eljáró tanács kérdés híján erről természetesen nem foglalhat állást, azonban megjegyzi, hogy a felhasználási szerződés fix összegű és nem a többszörözött/értékesített példányszámhoz igazított szerzői jogdíjról rendelkezik.

Televíziós műsorsorozat címének védelmével és a sorozat folytatásával kapcsolatos szerzői jogi kérdések – SZJSZT-15/2013

A Fővárosi Törvényszék által feltett kérdések

A szakértő feladata az alábbiak megállapítása.

1. Állapítsa meg, hogy a „Sorozat 1.”, illetve a „Sorozat 2.” évad szerzői jogi szempontból milyen műfajú: reality show vagy szocio-dokumentumfilm, önálló filmalkotásnak minősül-e, vagy filmalkotások összességének!
2. Állapítsa meg, hogy a „Sorozat” mint cím szerzői alkotásnak minősülő eredeti alkotás, vagy pedig kézenfekvő címválasztás!
3. Állapítsa meg, hogy a 12/F/1. alatti handoutban megnyilvánuló koncepció vagy formátum szerzői jogi szempontból eredeti alkotásnak minősül-e, ha igen, mely elemei utalnak az eredeti alkotásra!
4. Nyilatkozzon, hogy a Sorozat 2. című mű felhasználta-e a Sorozat 1. c. művet, illetve annak szerzői alkotásnak minősülő részét! Ha igen, mely részét? A Sorozat 2. c. mű a Sorozat 1. c. mű átdolgozásának minősül-e?
5. Adjon választ továbbá a felperes 20/F/2. alatt szereplő beadványában foglalt kérdéseire, amennyiben az előző kérdésekre adott válaszaiban azokat nem érintené, és szerzői jogi szempontból a kompetenciája körébe tartozik.

Az eljáró tanács szakvéleménye

Ad 1. és ad 3.

Az 1. és 3. kérdés összefüggésére tekintettel az eljáró tanács a két kérdést együtt válaszolja meg. Az eljáró tanács álláspontja szerint a Sorozat egységes koncepció, szinopszis alapján

¹¹ Vö. különösen a megkereső 2010. február 10-i elektronikus levele második bekezdésével.

létrehozott, televíziós szociodokumentumfilm-sorozat. Bár az alperes több helyen hivatkozik a műsorformátumra, de ezt az adott ügyben eljáró tanács nem látja relevánsnak, mivel ezt dokumentumfilmnek tekinti. A hazai joggyakorlat, illetve uralkodó elméleti álláspont szerint a műsorformátumok általánosságban ötletnek tekinthetők, az ötletet pedig a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 1. § (6) bekezdése értelmében önmagában nem illeti meg szerzői jogi védelem. Ennek folytán, amint arra az SZJSZT szakvéleményeiben több alkalommal kitért és határozott álláspontot alakított ki (SZJSZT-26/2000, SZJSZT-09/2000, -24/2008), a műsorformátumokat önmagukban, általánosságban nem illeti meg a szerzői jogi védelem. Más a helyzet a formátum alapján létrejött egyes audiovizuális, illetve filmalkotásokkal vagy azok egyes önálló, egyéni, eredeti alkotásjelleggel bíró elemeivel kapcsolatban, amelyek mint önálló szerzői művek, illetve alkotáselemek szerzői jogi védelem alatt állhatnak.

Bár a műsorformátum mint ötlet önmagában nem tárgyja a szerzői jogi védelemnek, a formátum egyes elemei, pl. a műsorsorozat sajátos címe, a sorozatban megjelenő jellegzetes és eredeti alakok, szereplők kialakítása, a sorozaton végigmenő különleges, egyéni, eredeti dramaturgiai séma, forgatókönyvi vagy szinopsziselemek, vizuális tervek stb. állhatnak szerzői jogi védelem alatt. Az Szt. 1. § (2), illetve (3) bekezdése alapján ugyanis a szerzői jogi védelem – függetlenül attól, hogy az adott műfajtát a törvény megnevezi-e vagy nem – a szerző szellemi tevékenységéből fakadó, egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg; a védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. Ennek megfelelően mindig valamely konkrét esetben lehet eldönteni, hogy az adott műsorleírás, formátum tartalmaz-e olyan különleges alkotáselemeket, amelyek, mint egyéni, eredeti szerzői művek, védelem alatt állnak.

A periratok között 12/F/1. alatt található „handout” elnevezésű dokumentum az eljáró tanács álláspontja szerint egy gyártási tervet és a dokumentumfilm szinopszisének elemeit ötvöző anyag. A dokumentum első négy oldala a koncepció megfogalmazása és a gyártási terv, amely nem tartalmaz az ötlet szintjét meghaladó egyéni, eredeti alkotáselemeket. A dokumentum utolsó két oldalán megjelenő elképzelt adás leírása („Egy elképzelt adás, egy elképzelt családdal”) megfelel egy szerzői jogi védelem alatt álló dokumentumfilm-szinopszisének. Megállapítható, hogy mind az első, mind a második évad filmjei e kétoldalas, egyéni, eredeti jellegű dokumentumfilm-szinopszis alapján készültek.

Ad 2.

Az Szt. 16. § (2) bekezdése alapján a szerző engedélye szükséges a mű sajátos címének a felhasználásához. E körben vizsgálandó, hogy a „Sorozat” cím sajátosnak mondható-e? A szóösszetétel a magyar nyelv sajátosságait frappánsan kihasználja, több jelentésréteget, asszociációs lehetőséget hordoz. Ez a cím köznap, a mű által determinált, pusztán leíró jellegű címnek nem mondható. Figyelemmel az SZJSZT-nek a címek jogvédelmét illető szigorú értelmezési gyakorlatára is (SZJSZT-08/1986, -26/2003, -22/2010, -24/2008 vélemény)

az eljáró tanács álláspontja szerint a „Sorozat” cím az Szjt. 16. § (2) bekezdése értelmében sajátos címnek minősül, és így önálló szerzői jogi védelemre érdemes.

Ad 4.

A „Sorozat 2.” című sorozat az 1. résznek a handout utolsó két oldalán megjelenő, szerzői műnek minősülő szinopszisa alapján készült, és egyértelműen felhasználta az első sorozat dramaturgiai felépítését, szerkezetét, valamint egyéb elemeit, úgymint a képi világot, a „Sorozat” stábkaraktereit, a főcímgrafikát és a zenét.

Az eljáró tanács azt a kérdéskört nem vizsgálta, hogy az egyes alkotáselemek mennyiben a felperes szerzői művei, vagy mennyiben származtak másoktól.

Az eljáró tanács rámutat, hogy nem átdolgozásról van szó, hanem az első sorozat szinopszisának felhasználásáról.

Ad 5.

Mindazon kérdések, amelyek az eljáró tanács kompetenciájába tartoztak, megválaszolásra kerültek az 1–4. kérdésre adott válaszokban.

További kapcsolódó szakvélemények

Zenemű címének felhasználása – SZJSZT-11/2011

Matematikai tankönyv sajátos címe – SZJSZT-22/2013

IV. A SZERZŐI MŰVEK ÁTDOLGOZÁSA (FORDÍTÁS, MEGFILMESÍTÉS, MEGZENÉSÍTÉS)

Cím szerzői jogi védelme – SZJSZT-11/2011

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. A pénzügyi szolgáltatásokat reklámozó hirdetésben szereplő „Ahogy lesz, úgy lesz. Vagy mégsem?” szöveg
 - a) vonatkozásában megállapítható-e, hogy az G. dalának címe.
 - b) szerzői jogi védelemben részesül-e?
2. Jogszabályt sértett-e a B. azzal, hogy a szöveget felhasználási jog nélkül használta fel?
3. Megilleti-e a felhasználási díj az U. Ü.-t a B.-től?

Az eljáró tanács szakvéleménye

Előzetes megjegyzések

1. Az eljáró tanács szükségesnek tartja rögzíteni, hogy a szakértői vélemény kialakításának alapját kizárólag a megkeresés és annak mellékletei képezték, nem ismeretes, hogy a megkereső és az U. Ü. folytatott-e további levelezést az ügyben.
2. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. [Szt. 101. § (3) bek.] alapján a Szerzői Jogi Szakértő Testület felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben.

A szakvélemény alapját képező tényállás

Az I. B. az I. Csoport tagjaként 2010 őszén kampányt indított pénzügyi szolgáltatásainak reklámozására, amelynek során a külföldi anyacég által megadott headline-változatokból a Que sera sera. Or not? szóösszetételt választotta. A fordítást is az I. Csoport végezte, a megkereső által pontosított, a magyar kampányban felhasznált szöveg a következő:

„Ahogy lesz, úgy lesz. Vagy mégsem?”

A hirdetés belföldön repülőtéren, köztereken, valamint online fórumokon jelent meg a pénzügyek megtervezését reklámozva.

A kampány után G. képviselőjeként az U. Ü. azzal fordult az I. B.-hez, hogy az „Ahogy lesz, úgy lesz,” szlogen megegyezik az általa képviselt szerző dalának címével, ezért véle-

ménye szerint annak reklámmegjelenéséhez felhasználási szerződést kell kötni, és jogdíjat fizetni.

Az U. Ü. álláspontja szerint a hivatkozott cím mint a mű sajátos címe az Szjt. 1. § és 16. § (2) bek. alapján szerzői jogi védelemben részesül.

Az eljáró tanács válasza

Ad 1a–b)

A mű címének szerzői jogi védelme

A szerzői jogi oltalom feltételei az Szjt. szerint a következők:

„1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.

(2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása ...

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktől.”

A törvény 1–9. §-ához, az 1. § (3) bekezdéséhez fűzött miniszteri indokolás szerint a szerzői jogi védelemnek a mű „*egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs, és nem is lehet.*”

Az Szjt. 16. § (2) bekezdés alapján a szerző engedélye szükséges a mű sajátos címének felhasználásához is, tehát a cím önállóan is lehet a szerzői jog tárgya. Az egyéni, eredeti jelleg mint a szerzői jogi védelem feltétele a címek esetében is követelmény, ezért csak a sajátos cím állhat szerzői jogi oltalom alatt.

Az Szjt. 4. § (2) bekezdés kimondja, hogy szerzői jogi védelem alatt áll többek között más szerző művének fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.

A fordítás származékos mű, tehát csak akkor lehet szerzői jogilag védett, ha az annak alapjául szolgáló mű szerzői műnek minősül.

Az eljáró testület tudomása szerint G. szerző 1956-ban kiadott „Ahogy lesz, úgy lesz” című dala az amerikai Livingston–Evans szerzőpáros dalának fordítása. A kérelmező reklámszövegében szereplő mondat kiegészül a „Vagy mégsem?” kérdőmondatral, mely a pénzügyi szolgáltatás reklámozásával összefüggésben ad speciális jelentést a szlogennek, s mint ilyen semmiképpen sem tekinthető azonosnak a hivatkozott dal címével.

A tárgybeli esetben sem az idegen nyelvű cím, sem annak magyar fordítása nem minősül egyéni, eredeti jellegűnek, a lefordított cím nem áll szerzői jogi oltalom alatt az alábbiak miatt.

A megkeresésben foglalt hivatkozásokat, érveket is figyelembe véve az eljáró tanács megállapította, hogy:

1. az eredetileg 1956-ban „Que sera sera (Whatever Will Be, Will Be)” című Livingston–Evans szerzeményt Alfred Hitchcock „The Man Who Knew Too Much”, „Az ember, aki túl sokat tudott” című filmjében Doris Day énekelte, és komoly sikereket ért el az amerikai Billboard listán, azóta is népszerű sláger, és számtalan feldolgozása ismert. Livingston, a dal zeneszerzője annak címét a „The Barefoot Contessa”, „A mezítlábas hercegnő” című, 1954-ben bemutatott filmből merítette, ahol egy olasz család ősi sírkövén ez a felirat állt: „Che sarà, sarà”. Evans, a szövegíró egyetértésével ennek spanyol változatát alkalmazták a világ nagyszámú spanyol ajkú népessége miatt.

A dal címének előzményei Christopher Marlowe „Dr. Faustus” című, 1604-ben megjelent darabjához vezetnek vissza, melynek I. felvonásában, az 1. színben található a „Che sera, sera, What will be, shall be?” szövegrészlet. Természetesen az nem állapítható meg, hogy a fent hivatkozott, 1954-ben játszott film forgatókönyvírója ismerte-e a szlogen darabbeli használatát, vagy sem.

Az idézett mondat megtalálható továbbá egy angol nemes 1749-ben készült címerében, a dalt éneklük a Wembley Stadion futballmeccsein, és 1956-ban az első, Déli Sarkon landoló amerikai repülő is ezt a nevet viselte.

Mindezekből az a következtetés vonható le, hogy a dalcím olasz, spanyol, angol változata nem eredeti mű, szlogen, szólásmondás, szállóige, mely évszázadok óta használatos, a közbeszédben gyakori fordulat, az idők során közhellyé vált.

Vizsgáljuk meg egy kicsit közelebbről e kifejezések jelentését!

Szólásmondás: állandósult szókapcsolat, példabeszéd, mely idézetszerűen épül be a szövegbe, és ha túl sokat idézik, közhellyé válik.

Közhely: francia eredetű (cliché, klisé), közismert, újat nem mondó kifejezés, megállapítás.

Szállóige: idézet- vagy hivatkozásjellegű, ismert eredetű közkeletű mondás, kifejezés (pl.: „A kocka el van vetve”).

(*Magyar értelmező kéziszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.*)

Aforizma: görög eredetű, 1.: valamely életbölcsséget, igazságot kifejező tömör, szellemes mondás, 2.: gondolattöredék.

(*Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.*)

2. A magyar szerző által is elismerten Livingston–Evans-szerzeményként átvett és lefordított dal címének fordítása sem eredeti, egyéni jellegű, nem sajátos cím, mert a magyar nyelv szabályai szerint csak ez az egyetlen fordítása lehetséges.

Ad 2–3. Fentiekből következik, hogy a hivatkozott szöveg alkalmazásához felhasználási szerződést nem kell kötni, ezért az U. Ü-t felhasználási díj sem illeti meg.

Az SZJSZT gyakorlata a cím szerzői jogi védelmét illetően

SZJSZT-7/1993

„Egy csepp méz” – a szakvélemény szerint az „A taste of honey” angol cím hivatkozott fordítása az egyedüli megfelelő, szabatos fordítás, nem tekinthető sajátos címnek, így szerzői jogi oltalomban nem részesül.

SZJSZT-13/2003

Egy sörreklámként alkalmazott „Újratöltés” című reklámfilm kapcsán kifejti, hogy „A Mátrix: újratöltve” („The Matrix: Reloaded”) szóösszetétel sajátos cím, azonban önmagában az „újratöltés” címként való használata nem sérti a film alkotóinak jogát, itt a szakvélemény más, versenyjogi problémát talált.

SZJSZT-26/2003

„A Gyűrűk Ura – A két torony” esetében a szakvélemény szerint már az angol cím sem tekinthető a jelzett műtől függetlenül is eredeti írói alkotásnak, annak magyar fordítása még kevésbé – egyszerű birtokos és számnévi kapcsolat.

SZJSZT-21/2009

„Egy boltkóros naplója” – itt mind az angol mű eredeti címe, mind pedig annak magyar fordítása egyéni, eredeti jellegű, az utóbbi szóösszerántással alkot egy szintén találó kifejezést.

SZJSZT-22/2010

„Csiribiri”-ügy: a szakvélemény megállapítja, hogy „a hétköznapi nyelvben is használt, ismert szavak, kifejezések ... nem alkalmasak a külön, a műtől függetlenül fennálló szerzői jogi címvédelemre”.

Végül az eljáró tanács szükségesnek tartja megjegyezni, hogy a szerzői jogi védelem alatt nem álló cím, illetve szöveg reklámcélokra történő felhasználása – a reklám tárgyát képező szolgáltatás meghatározásától függetlenül – a fentiekben kifejtettek miatt nem minősül szerzői jogot sértő felhasználásnak.

Filmalkotás 3D-s feldolgozásának szerzői jogi kérdései – SZJSZT-16/2011

*Magánmegkeresés**A megkereső által feltett kérdések*

1. Az eredeti, 1986-ban készült ... című analóg kétdimenziós filmalkotás (a továbbiakban: eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotás) felhasználásával készülő digitalizált, háromdimenziós filmváltozat (a továbbiakban: digitalizált, 3D filmváltozat) – figyelemmel a gyártó cég által tervbe vett változtatásokra – vajon önálló, egyéni, eredeti származékos műnek minősül-e? A digitalizált, 3D filmváltozat az eredeti 2D filmalkotás átdolgozásának tekinthető-e?
2. A 3D filmváltozat előállításával, valamint ezt követő terjesztésével kapcsolatban az M. és F. (korábbi nevén: M., a továbbiakban: M.) milyen terjedelmű szerzői kizárólagos jogokat gyakorol?

*Az eljáró tanács szakértői véleménye**Előzetes megjegyzések*

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 101. § (3) bekezdése alapján a Szerzői Jogi Szakértő Testület felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. § (3) bekezdése alapján felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésnek számít az Szt.-ben szabályozott vagyoni jog gyakorlásával kapcsolatos kérdés. Ennek megfelelően a Szerzői Jogi Szakértő Testület a megkereső által feltett, fentiek szerinti kérdésekre a következő válaszokat adja.

A szakvélemény alapját képező tényállás

Az eljáró tanács szakvéleményét kizárólag a megkereső által rendelkezésére bocsátott információk alapján alakította ki, amelyek a következők:

- a megbízott ügyvédi iroda 2011. május 19-ei keltű, a Szerzői Jogi Szakértő Testület elnökének címzett szakvélemény iránti kérelmet tartalmazó levele, valamint az annak mellékleteként csatolt összefoglaló a 2D-3D technikáról;

- a 2011. augusztus 19-én tartott prezentáció, melyen a megkeresés tárgyát képező, ... című filmből átalakított néhány percnyi digitalizált, háromdimenziós mozgóképi anyagot mutatott be a megkereső az eljáró tanács előadó és szavazó tagjának.

A fentiekben túl a Szerzői Jogi Szakértő Testület, figyelemmel a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. §-ának (1) bekezdésére, további tényállás-kiegészítést, bizonyítást nem végzett, illetve nem hasonlította össze – erre irányuló megkeresői kérdés hiányában sem – a már elkészült, digitalizált, 3D filmrészleteket az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotás változtatással érintett részeivel. A digitalizált, 3D filmváltozat létrehozatalakor végzett átalakítások, változtatások mértéke, illetve jellege tekintetében az eljáró tanács a szakvélemény kialakításakor a megkeresőtől származó információkra támaszkodott, illetve a változtatásokat az eljáró tanács nem ellenőrizte, már csak azért sem, mert a digitalizált, 3D filmváltozat még nem készült el, abból a megkereső, illetve a gyártó cég képviselőinek tájékoztatása szerint még csak egyes részek állnak rendelkezésre. Egy ilyen, néhány perces részt tekinthetett meg az eljáró tanács előadó és szavazó tagja.

A megkereső írásbeli kérelmében a Szerzői Jogi Szakértő Testületet, illetve a prezentációkor az eljáró tanács előadó és szavazó tagjait a következők szerint tájékoztatta azokról a változtatásokról, melyeket az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotáson végre kíván hajtani a digitalizált, 3D filmváltozat létrehozatala során:

- magas fokú digitális minőségjavítás mind a mozgókép, mind pedig a hangsáv tekintetében;
- az eredeti, 2D mozgókép speciális szoftveres eljárás segítségével megvalósuló háromdimenziós térbeli átalakítása;
- új vizuális elemek (pl. háttér), illetve új, animált karakterek beillesztése a mozgóképbe;
- helyenként megváltoznak a kameramozgások, a speciális effektek, valamint a világítás;
- új jelenetek is kerülnek a filmbe;
- az eredetileg szereplő hangok teljes lecserélése új, angol nyelvű szinkronhangokkal.

A gyártó cég képviselőinek tájékoztatása szerint a szoftveres 3D-sítés során jelentős személyes munkavégzésre van szükség. A speciális szoftveres eljárással az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotás egyes képrétegei (layerjei) egymástól elválasztásra kerülnek, ezáltal térhatásúvá válik a kép. Ugyanakkor az animációs szakembereknek gyakorlatilag képkockáról képkockára haladva ki kell javítaniuk, helyenként ki kell egészíteniük a képi elemeket. Továbbá a speciális szoftveres eljárás lehetőségeit kihasználva a szakemberek helyenként az eredeti beállításoktól eltérő kameramozgásokat, világítást, vizuális effekteket alkalmaznak, ezáltal a háromdimenziós jellegen túl egyes jelenetek, képek kompozíciója is megváltozik.

A megkereső tájékoztatása szerint a gyártó cég az eredeti magánszemély szerzők jogai tekintetében minden egyes jogtulajdonossal külön felhasználási, jogosítási, illetve jogátru-

házási szerződéseket kötött, illetve köt. T. B. rendezővel, valamint N. J. forgatókönyvíróval a megkereső tájékoztatása szerint aláírásra is került a felhasználási szerződés.

A megkereső, illetve a gyártó cég álláspontja szerint az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotáson olyan mértékű, illetve jellegű átalakításokat hajtanak végre, hogy a létrejövő, digitalizált, 3D filmváltozat az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotás átdolgozásának minősül, az új filmváltozat ezáltal egyéni, eredeti származékos mű lesz. A megkereső álláspontja szerint ennél fogva a létrejövő digitalizált, 3D filmváltozat esetében már nem az eredeti kincstári vagyonkörbe, az M. vagyonkezelésébe tartozó filmről beszélhetünk, vagyis az új, digitális, 3D filmváltozat terjesztéséhez már nem lesz szükség az M. szerzői jogosulti engedélyére. A megkereső szakvéleménykérésében ennek az álláspontnak a megerősítését kéri a Szerzői Jogi Szakértő Testülettől.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület válasza a megkereső által feltett kérdésekre

Ad 1. Az eljáró tanács álláspontja szerint a filmalkotás digitális többszörözése, a kép- és hangminőség javítása, továbbá a film 3D-technikával és digitális dolby 5.1. hanggal megvalósuló térhatásúvá tétele önmagában nem, de abban az esetben megalapozhatja az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotás Sztj. 29. §-a szerinti átdolgozását, ha a digitalizálás, térhatásúvá tétel együtt jár a teljes animációs látványvilág, a vizuális koncepció legalább bizonyos fokú átalakításával. A gyártó cég által tervbe vett átalakítások közül az új jelenetek, új látványelemek, megváltozó képkompozíciók, az eredeti filmben nem szereplő, a karakterek egyéniségét befolyásoló új hangok filmbe illesztése olyan fokú, illetve jellegű megváltoztatást jelenthetnek az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotáshoz képest, amelyek megalapozhatják az Sztj. 29. §-a szerinti átdolgozást, illetve az eredetihez képest más, új, származékos mű létrejöttét.

A kérdés konkrét megválaszolásához, hogy a digitalizált, 3D filmváltozat az eredeti, 2D filmalkotás átdolgozásának minősül-e, a két filmváltozat alapos összehasonlítására lenne szükség. Az eljáró tanács ilyen összehasonlítást nem végzett (az új filmváltozat az eljáró tanács ismerete szerint még nem is készült el). A jelen szakvélemény célja ennél fogva elsősorban azoknak a szempontoknak a sorra vétele, melyek meghatározzák, hogy az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotáson milyen típusú beavatkozások tekinthetők az átdolgozást végző animációs szakemberek szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti többletalkotásának, amelyek az új filmváltozatot az eredetihez képest más, származékos művé teszik.

Az eljáró tanács a kérdés megválaszolásakor abból indult ki, hogy a filmalkotás nem minden megváltoztatása jelent az átdolgozás szintjét elérő változtatást, illetve új, származékos szerzői mű létrejöttét. A hatályos Sztj. rendelkezései (Sztj. 29. §) az átdolgozás során létrejött mű tekintetében megkövetelik az egyéni, eredeti alkotás jelleget. Ez azt jelenti, hogy ahhoz, hogy a digitalizált, 3D filmváltozatot az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotás-

hoz képest eltérő, más szerzői műként lehessen minősíteni, az átdolgozás során meg kell lennie az átdolgozást végző animációs szakemberek szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti többletteljesítményének [Sztj. 1. § (3) bekezdés].

Az eredeti, analóg technikával készült filmalkotás digitalizálás útján történő minőségi javítása, a kép-, illetve hangminőség-javítás önmagában nem jelent egyéni, eredeti beavatkozást a műbe. A kép, illetve hang digitális másolása az Sztj. 18. §-a szerint többszörözésnek minősül, amelynek során önmagában szerzői jogi értelemben releváns változtatásról nem beszélhetünk. Azok a digitális többszörözés során megvalósuló változtatások, melyek célja a kép- és hangminőség javítása, anélkül, hogy a filmhez többlet alkotáselemek hozzáadására vagy meglévő mozgóképi elemek ilyen új, az eredetitől eltérő alkotáselemekkel való kicserélésére kerülne sor, szintén nem jelentenek olyan egyéni, eredeti alkotói teljesítményt, amely megalapozná az átdolgozást, illetve származékos új mű létrejöttét.

Ezeknek a beavatkozásoknak, többszörözéseknek, változtatásoknak a célja nem új, egyéni, eredeti, az eredetitől eltérő, illetve ahhoz képest új alkotáselemekkel gazdagított film létrehozása, hanem az eredeti, analóg technikával létrejött filmalkotás minőségi javítása, a mai moziközönség elvárásaihoz igazodó, korszerű filmminőség kialakítása.

A 3D-sítés, a térhatású kép, illetve az 5.1-es térhatású hanghatás elérése érdekében végzett műszaki változtatások szintén olyan beavatkozások, melyek során – egyéb alkotáselemek beillesztése hiányában – ugyancsak nem beszélhetünk új mű létrejöttéről, ezeknek a változtatásoknak is a mű befogadását, a közönség elvárásaihoz jobban igazodó minőségjavítást célzó hatásuk van. Az animációs filmeket kedvelő moziközönség az elmúlt, mintegy tíz évben hozzászólt, hogy a forgalomba kerülő animációs filmek párhuzamosan, a 2D mellett 3D változatban is megtekinthetők. Az animációs filmek előállításánál pedig még régebben alkalmazzák a számítástechnikai eszközöket a figurák térhatású jellegének elérése érdekében (ún. 3D animáció), függetlenül attól, hogy ezek a filmek korábban még nem 3D mozivetítés céljára készültek. Az 5.1-es dolby digitális hang szintén régen ismert, alkalmazott műszaki megoldás a hang térhatásúvá tételére. A korábbi animációs filmek ilyen típusú átalakítása tehát elsősorban a közönség elvárásainak megfelelő minőségjavítást, illetve az érzékelés, a műbefogadás módjának korszerűsítését szolgálja.

Ahogy a gyártó cég képviselői is említették a digitalizált, 3D filmváltozat elkészült néhány perces részletének bemutatásakor, a filmgyártás az 1920-as évek elejétől kísérletezik a 3D technikával. A filmes 3D technikát az 1950-es évektől kezdték alkalmazni, pl. Alfred Hitchcock *Dial M for Murder* (Gyilkosság telefonhívásra) című filmjében.¹ A 3D elsősorban a műbefogadás, az érzékelés pszichológiai hatását erősíti, illetve erős emocionális hatás gyakorlására alkalmas technika. A digitális mozi magával hozta a 3D technika reneszánszát, melyet napjainkban tapasztalhatunk. A 3D technika alkalmazása esetenként meghatározó

¹ Lásd a témában *David S. Cohen* cikkét a *Variety* folyóirat 2009. szeptember 15-i számában: *Filmmakers like 3D's emotional wallop – 'In-your-face' shots make depth a storytelling too* (<http://www.variety.com/article/VR1118008671?refCatId=1009>).

szerepet játszhat a film egyéni, eredeti koncepciója szempontjából, de ez egyben szükség-szerűen azt is jelenti, hogy az egész látványvilág új, a hagyományos filmkészítéshez képest némileg eltérő módon kerül kialakításra, az alkotók új típusú figurákat, látványelemeket, vizuális és hanghatásokat alkalmaznak.

A minőségjavítást, illetve a műbefogadás módját érintő technikai beavatkozások – ahogy a megkereső, illetve a gyártó cég képviselői elmondták – csak részben automatizáltak, részben vihetők végbe az alkalmazott speciális szoftveres eljárás segítségével, a 3D-sítés jelentős részben a korszerűsítést végző animációs szakemberek képkockáról-képkockára történő aktív személyes beavatkozását, javítását igényli. Ennek ellenére nem tekinthető átdolgozás-nak önmagában a térhatásúvá tétel, csak akkor, ha az egyidejűleg együtt jár a film látvány-világának valamilyen fokú „újragondolásával”, új, többlet vizuális elemek, effektek filmbe illesztésével.

A megismert tényállás, illetve információk alapján az eljáró tanács azt az álláspontot alakította ki, hogy a digitalizált, 3D filmváltozat valószínűsíthetően el fogja érni az átdolgozás folytán létrejövő új, származékos mű szintjét, amennyiben az alkotók által tervbe vett új látványelemek, figurák, jelenetek, megváltozó képkompozíciók, az eredeti filmben nem szereplő, a karakterek egyéniségét esetlegesen befolyásoló új hangok filmbe illesztése megtörténik. Ezek a változtatások ugyanis az alkotó animációs szakemberek, figuratervezők, operatőrök önálló szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti alkotáselemekkel gazdagíthatják a filmet, melyek az eredeti analóg technikával készült, 2D filmalkotásban nem szerepeltek, és amelyek megvalósíthatják az eredeti filmalkotás teljes látványvilágának, koncepciójának valamilyen fokú újraalakítását.

Megemlítendő továbbá, hogy az átdolgozás kérdésén túl a 3D-sítés, a térhatásúvá tétel érintheti a magánszemély filmalkotók Szjt. 13. § szerinti szerzői személyhez fűződő jogát, azaz a mű egységének védelmével kapcsolatos szerzői személyhez fűződő jogot. Ezért mindkét szempontból, azaz mind az átdolgozás mint a szerzői vagyoni jogokat érintő beavatkozás, mind a mű egységének védelme mint szerzői személyhez fűződő jog szempontjából szükséges az eredeti szerzők engedélyének külön beszerzése.

Ad 2. A digitalizált, 3D filmváltozat előállításához, függetlenül attól, hogy átdolgozásról vagy azt el nem érő megváltoztatásról van-e szó – az eredeti alkotó szerzők engedélyén túlmenően – az Szjt. 82. § (1) bekezdés a) pontja alapján szükség van az M. mint a szomszédos jogokat kezelő szervezet engedélyére, továbbá az Szjt. 65. § (2) bekezdése alapján a filmelőállítói szerzői vagyoni jogokkal rendelkező szervezet engedélyére, amely – az alább kifejtettekre tekintettel – vagy az M. vagy az M. P. Kft. Amennyiben a többlet alkotáselemek filmbe illesztése folytán a létrejövő digitalizált, 3D filmváltozat az eredeti, 2D filmalkotás átdolgozásának minősül, és ezáltal a 3D filmváltozat az eredeti, 2D filmalkotásból származó, de attól különböző „más”, új műnek tekintendő, amennyiben az átdolgozáshoz mind az eredeti szerzői jogosultak, mind a filmelőállítói jogosult(ak) hozzájárultak, úgy a digitalizált,

3D filmváltozat terjesztése, illetve további bármilyen felhasználása már az eredeti, 2D filmalkotás szerzői, illetve szomszédos jogi jogosultjainak engedélye nélkül folytatható.

A mozgóképéről szóló 2004. évi II. törvény (a továbbiakban: Filmtv.) 35. §-a előírja, hogy a nemzeti filmvagyonra vonatkozó vagyonkezelői jog az M.-hez kerül. A nemzeti filmvagyonba tartozó filmalkotások, illetve az azokhoz kapcsolódó jogok körét a Filmtv. 2. § 26. pontja a következőképpen határozza meg:

„*nemzeti filmvagyon*: az államot a szerzői jogról szóló, hatályon kívül helyezett 1884. évi XVI. törvénycikk 3. §-a alapján megillető szerzői jogok, a szerzői jogról szóló, hatályon kívül helyezett 1921. évi LIV. törvénycikk 3. §-a és 74. §-a alapján megillető szerzői vagyoni jogok, a szerzői jogról szóló, hatályon kívül helyezett 1969. évi III. törvény 41. § (3) bekezdése alapján megillető szerzői vagyoni jogok, a szerzői jogról szóló, 1999. évi LXXVI. törvény 64. §-a alapján megillető felhasználási jogok, továbbá a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 82. §-a alapján, mint szomszédos jogi jogosultat megillető jogok összessége, valamint az érintett filmalkotások eredeti negatívjainak példányai, melyek a kincstári vagyoni körbe tartoznak;”

A ... című eredeti, analóg technikával készült 2D filmalkotás 1986-ban jött létre. A filmgyártó által a filmmel kapcsolatban akkor megszerzett szerzői vagyoni jogok körét az 1969. évi III. törvény (a továbbiakban: „rSzt.”) 41. § (3) bekezdése úgy határozta meg, hogy „a filmre vonatkozó szerzői vagyoni jogokat a szerzőkkel kötött szerződések alapján jogutódként a filmgyár szerzi meg, és harmadik személyekkel szemben kizárólag a filmgyár gyakorolja”. A film gyártója a P. F. volt, melynek jogutóda a jelenleg működő M. P. Kft. Az F. Egyesület, illetve az M. tájékoztatása szerint a film magyar–német–kanadai (P. F. – I. GmbH – S. Ltd) koprodukcióban készült.

A Filmtv. és a Filmtv. végrehajtása érdekében megkötött jogáttruházási szerződések alapján kincstári vagyonkörbe, illetve az M. vagyonkezelésébe tartozó filmjogok terjedelmét a Filmtv. 2. § 26. pontjában foglalt rendelkezés folytán elsősorban a korábbi, a ... című eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotás létrehozására kötött megfilmesítési szerződések létrejötte idején hatályos rSzt. felhívott rendelkezései határozzák meg. Az eljáró tanácsnak ugyanakkor nincs ismerete arról, hogy a koprodukciós szerződés alapján milyen terjedelmű jogok kerültek annak idején a gyártó P. F.-hez, illetve milyen jogok illetik a koprodukciós partnereket. A koprodukciós szerződés vizsgálata fontos lehet annak megítélése szempontjából, hogy pontosan milyen jogok tartoznak jelenleg az M. vagyonkezelésébe.

Szintén fontos kérdés, hogy a magánszemély alkotó szerzők, a rendező, a forgatókönyvíró, az operatőr, a figuratervezők, az egyéb látványtervezők stb. pontosan milyen terjedelmű jogokat határoztak meg a P. F.-fel megkötött megfilmesítési szerződésben. A nyolcvanas évekre kialakult jogelméleti álláspont, illetve joggyakorlat ugyanis az rSzt. 41. § (3) bekezdése szerinti *cessio legis* szabályt a jelenlegi Szt.-ben a felhasználási szerződésekre vonatkozó értelmezési szabályokkal egyezően már úgy értelmezte, hogy „a filmgyártó a meg-

filmesítéssel nem szerzi meg a film összes lehetséges hasznosításának jogait”,² hanem az automatikus törvényi jogutódlás is csak azokra a jogokra ment végbe, melyek a felhasználás rendeltetésszerű céljának megvalósításához feltétlenül szükségesek, illetve a jogátruházás időpontjában ismertek voltak. Ezek a jogok, hacsak a filmgyártó és a szerzők ezeken túli jogokat is ki nem kötöttek a megfilmesítési szerződésben: az egyszeri filmrevétel, a film többszörözése, területi korlátozás nélküli terjesztése, videoterjesztése, továbbá a televíziós sugárzást is magában foglaló nyilvános előadása.³

A fentiek szerinti jogelméleti álláspont, illetve joggyakorlat alapján – a magánszemély szerzők és a P. F. közötti külön kikötés hiányában – a film átdolgozásának joga a filmgyártóra nem szállt át.

Ezt az értelmezést támasztja alá a jelenleg hatályos Sztj. is, amennyiben a felhasználási szerződésekre vonatkozó általános szabályok között a 43. § (5) bekezdésében foglalt rendelkezés kimondja, hogy ha a szerződés nem jelöli meg azokat a felhasználási módokat, amelyekre az engedély vonatkozik, az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra korlátozódik. Az Sztj. 47. § (1) bekezdése továbbá külön kimondja, hogy a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetében terjed ki a mű átdolgozására. Az Sztj. 55. §-a folytán ezeket a megszorító értelmezéseket a szerzői vagyoni jogok átruházására vonatkozó szerződésekre is alkalmazni kell. Bár a ... című film megfilmesítésekor szerzői jogunk a filmek tekintetében a törvényi jogutódlás intézményét alkalmazta, az akkori jogelmélet és bírósági joggyakorlat az előzőek szerinti megszorító értelmezést a filmre vonatkozó szerzői vagyoni jogok tekintetében is alkalmazta.

A Filmtv. rendelkezései ugyan meghatározzák a kincstári vagyonkörbe, illetve az M. vagyonkezelésébe tartozó filmjogok körét, azonban ahhoz, hogy e jogok ténylegesen az F., illetve mai nevén az M. vagyonkezelésébe kerüljenek, ezeket a jogokat a szerzői, illetve szomszédos jogi jogosult filmgyártó stúdióknak, egyéb filmszakmai vállalatoknak, forgalmazóknak át kellett ruházniuk az F-re. Az eljáró tanács nem ismeri a létrejött filmjogi jogátruházási szerződések tartalmát, így speciálisan az M. P. Kft. átruházási szerződését, ezért nem tud véleményt alkotni arról, hogy a ... című filmmel kapcsolatosan pontosan milyen terjedelmű szerzői vagyoni jogok kerültek az M. -hez. A fentieknek megfelelően azonban annyi biztos, hogy azok a felhasználási jogok, így speciálisan a film átdolgozására vonatkozó szerzői felhasználási jog, melyek nem tartoztak a szokásos terjesztési, nyilvános előadási, televíziós sugárzási jogok körébe, és amelyeket a szerzők eredetileg a megfilmesítési szerződés külön kikötése folytán speciálisan nem ruháztak át a gyártó P. F-re, nem kerülhettek állami kincstári vagyonkörbe, illetve az M. vagyonkezelése alá. Az eljáró tanács hangsúlyozza, hogy nem ismert számára, hogy pontosan hogyan osztották fel a P. és a külföldi – kanadai

² Petrik Ferenc (szerk.): A gyakorló jogász kézikönyve – A szerzői jog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990, 211. oldal (XII. fejezet, a fejezet szerzője: dr. Gyertyánfy Péter)

³ Lásd Petrik: i. m. (2), a XII. fejezetben dr. Gyertyánfy Péter által ismertetett jogelméleti álláspont és legfelsőbb bírósági joggyakorlat.

és német – koprodukciós partnerek a ... című filmmel kapcsolatos szerzői vagyoni, felhasználási jogokat, illetve nem ismert, hogy a film megváltoztatásával kapcsolatos filmelőállítót megillető jogokat [Sztj. 65. § (2) bek.] egyedül a magyar koprodukciós partner, illetve esetleges jogutódai vagy az összes koprodukciós partner – ideértve a külföldi partnereket is – együttesen jogosultak gyakorolni.

Megemlítenő még az Sztj. 44. § (2) bekezdésében foglalt azon szabály, mely szerint a felhasználási szerződés (jogátruházás, törvényi jogutódlás) megkötésekor ismeretlen felhasználási módra érvényesen nem lehetett felhasználási engedélyt, jogosítást szerezni. Az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotás digitális átalakítása, illetve 3D-sítése a többszörözés és a nyilvános előadás szempontjából veti fel azt a kérdést, hogy ezek a felhasználási módok a film keletkezésekor ismeretlen felhasználásoknak tekinthetők-e. A felhívott jogszabályhely alapján a felhasználásnak a szerződés megkötését követően kialakuló módszere nem tekinthető a szerződés megkötésekor még ismeretlen felhasználási módnak pusztán azért, mert a korábban is ismert felhasználási mód megvalósítását hatékonyabban, kedvezőbb feltételekkel vagy jobb minőségben teszi lehetővé.

A hivatkozott szabály szerint az eredeti, analóg technikával készült, 2D filmalkotás digitális többszörözése az Sztj. 18. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezésekre is figyelemmel önmagában nem tekinthető olyan új felhasználási módnak, amely önmagában megalapozná, hogy a felhasználó a magánszemély szerzők engedélyét kell, hogy kérje a film többszörözéséhez. A digitális technika, a digitális, illetve számítástechnikai eszközökkel végzett minőségjavítás célja a korábban ismert felhasználási mód (terjesztés, nyilvános előadás, sugárzás) megvalósításának jobb minőségben történő lehetővé tétele, ami önmagában – egyéb technikai beavatkozások hiányában – nem teszi „ismeretlenné” az eredeti megfilmesítés időpontjában ismeretlen felhasználást.

Az eljáró tanács álláspontja az, hogy tekintettel arra, hogy a térhatás elérése a sztereo 3D eljárások alkalmazásával már az '50-es évek óta ismert technikai eljárás volt, ezért a 3D-sítés (3D-többszörözés és nyilvános előadás) önmagában még nem tenné szükségessé a szerzők külön engedélyét.

Az Sztj. 44. § (2) bekezdésében foglaltaktól, illetve az átdolgozással, valamint az átdolgozási jog átszállásának kérdésével kapcsolatosan fent kifejtettektől függetlenül is azonban a digitalizált, 3D filmváltozat létrehozásához mindenképpen szükséges mind a filmszerzők, mind a filmelőállítói jogosult(ak) engedélye. Az Sztj. 65. § (2) bekezdésének megfelelően ugyanis a film hozzáadással, elhagyással vagy kicseréléssel való módosításához vagy bármilyen más megváltoztatásához a szerzők és az előállító engedélye szükséges.

Jóllehet az Sztj. felhívott, 65. § (1), (2) és (3) bekezdésében foglalt szabályai elsősorban az előállító és a szerzők közötti, az ún. „final cut” jogának gyakorlásával kapcsolatos eljárást rendezik, kimondva azt is, hogy a szerzők közötti eltérő megállapodás hiányában a rendező képviseli a többi szerzőt e jog gyakorlása tekintetében, az eljáró tanács álláspontja szerint

a szerzők (rendező) és az előállító együttes engedélye harmadik személyek által végrehajtott változtatások esetén is szükséges.

A digitalizált, 3D filmváltozat létrehozásával kapcsolatosan figyelemmel kell lenni továbbá a filmelőállítókat az Szjt. 82. § (1) bekezdés *a*) pontja alapján megillető jogra. A Filmtv. fentiekben hivatkozott 2. § 26. pontjában szereplő meghatározás külön is tartalmazza az Szjt. 82. §-a szerinti szomszédos jogokra való hivatkozást.

A felhívott Szjt.-rendelkezés szerint a filmelőállítói jogosult engedélye szükséges a film többszörözéséhez. A film többszörözésének minősül az Szjt. 18. § (2) bekezdése értelmében a digitális másolás, illetve másolatok készítése is. Tekintettel arra, hogy a digitalizált, 3D filmváltozat elkészítése szükségképpen együtt jár a filmalkotás digitális másolásával, illetve az így létrejött audiovizuális anyag további többszörözéseivel, ennélfogva az Szjt. 82. § (1) bekezdés *a*) pontja szerint a 3D filmváltozat elkészítéséhez szükség van a filmelőállítói jogok tekintetében vagyongazdálkodási jogokat gyakorló M. engedélyére.

Kérdésként merül fel, hogy az Szjt. előzőekben hivatkozott, a film mindenfajta megváltoztatásához szükséges 65. § (2) bekezdése szerint előírt engedélyt az M.-től vagy az eredeti filmelőállítói jogosult jogutódától, azaz az M. P. Kft.-től kell-e megkérni. Az Szjt. 65. §-ában szereplő jogokra ugyanis a Filmtv. kincstári vagyongörbe tartozó nemzeti filmvagyon körét meghatározó 2. § 26. pontja nem utal. A Filmtv. 2. § 26. pontja alapján a nemzeti filmvagyonba kerülő, filmelőállítót megillető szerzői vagyoni jogok körét nem lehet teljes bizonyossággal beazonosítani, mert a Filmtv. ebben a tekintetben az Szjt. 64. §-ára utal vissza, az Szjt. 64. §-a viszont nem a filmmel kapcsolatos szerzői vagyoni jogokról rendelkezik. A filmmel kapcsolatosan a filmelőállítót megillető, illetve rá a szerzőkről átszálló különböző jogokat az előbb hivatkozott 65. §, továbbá a 66. § rendelkezései határozzák meg. A Filmtv. értelmezésével kapcsolatos bizonytalanság miatt nem világos, hogy a filmelőállítót az Szjt. 65. § (2) bekezdése szerint megillető, megváltoztatással kapcsolatos engedélyezési joggal az M. vagy az eredeti filmelőállítói jogosult P. F. általános jogutóda, az M. P. Kft. rendelkezik, amely második esetben az M.-mel való megállapodáson túlmenően a 3D filmváltozat létrehozásához az M. P. Kft. engedélye is szükséges.

Tekintettel arra, hogy a megkeresőtől származó tájékoztatás szerint a magánszemély szerző filmalkotókkal folyamatban van, a többi filmszerzőt ellenkező kikötés hiányában képviselni jogosult T. B. rendezővel pedig már aláírásra is került a felhasználási szerződés, ezért a magánszemély szerzők engedélye a film megváltoztatásához, a megkereső tájékoztatása alapján, rendezettnak tekinthető.

Összefoglalóan a film megváltoztatása körében elmondható, hogy a digitalizált, 3D filmváltozat előállításához, függetlenül attól, hogy átdolgozásról vagy azt el nem érő megváltoztatásról van-e szó, az Szjt. 82. § (1) bekezdés *a*) pontja alapján szükség van az M. engedélyére, továbbá az Szjt. 65. § (2) bekezdése alapján a filmelőállítói szerzői vagyoni jogokkal rendelkező szervezet, azaz az M. vagy az M. P. Kft. engedélyére.

Az M. által vagyonnekezelői tevékenysége keretében gyakorolt terjesztési jog terjedelmét a Filmtv. 2. § 15. pontja oly módon határozza meg, hogy az magában foglalja a forgalmazással, illetve az arra történő felkínálással, a moziüzemeltetéssel, a filmalkotás bármely adathordozón, így különösen videón és DVD-n történő kiadásával, értékesítésével, bérbeadásával, haszonkölcsönbe adásával, filmalkotásoknak az EGT-államok területére történő kereskedelmi célú behozatalával, illetve kereskedelmi célú birtoklásával megvalósuló szerzői felhasználási jogokat. A Filmtv. definíciója nem foglalja magában a filmalkotás átdolgozására vonatkozó, az Szjt. 29. § szerinti szerzői felhasználási jogot. Az 1. kérdéssel kapcsolatosan kifejtettekből következően amennyiben az új, egyéni, eredeti vizuális elemek, egyéb többlet alkotáselemek filmbe illesztése folytán a létrejövő digitalizált, 3D filmváltozat az eredeti, 2D filmalkotás átdolgozásának, az abból származó új műnek minősül, úgy ez azt jelenti, hogy a létrejövő digitalizált, 3D filmváltozat már nem tartozik a továbbiakban a nemzeti filmvagyon körébe.

Az átdolgozás azt jelenti, hogy az eredeti műből származó mű az eredetitől különböző, „más” mű lesz. A származékos új mű felhasználásához pedig nincs szükség az eredeti mű szerzői jogosultjainak az engedélyére.

Amennyiben a többlet alkotáselemek filmbe illesztése folytán a létrejövő digitalizált, 3D filmváltozat az eredeti, 2D filmalkotás átdolgozásának minősül, úgy a 3D filmváltozat az eredeti, 2D filmalkotásból származó, de attól különböző, „más”, új műnek minősül. Ennek folytán ha az átdolgozáshoz mind az eredeti szerzői jogosultak, mind a film-előállítói jogosult(ak) hozzájárultak, úgy a digitalizált, 3D filmváltozat terjesztése, illetve további bármilyen felhasználása már az eredeti, 2D filmalkotás szerzői, illetve szomszédos jogosultjainak engedélye nélkül folytatható.

Amennyiben a digitalizált, 3D filmváltozat gyártója az egyes szerzőkkel, ideértve az eredeti, 2D film alkotóit és az új, 3D változatot készítő animációs szakember szerzőket is, olyan tartalmú megfilmesítési szerződést köt, amely nem tartalmaz korlátozást a szerzők részéről az átengedett felhasználási jogok tekintetében, úgy az Szjt. 66. § (1) bekezdése alapján a 3D filmváltozat gyártója megszerzi az egyes, közös jogkezelésbe tartozó, a jogszabály folytán a magánszemély szerzőknél maradó felhasználási jogokon kívüli összes, a filmmel kapcsolatos szerzői felhasználási, vagyoni jogot. Ebben az esetben a 3D filmváltozat gyártója mint kizárólagos szerzői és szomszédos jogi jogosult joga a 3D filmváltozat felhasználása, illetve a felhasználás engedélyezés vagy jogát ruházás folytán harmadik személyeknek történő lehetővé tétele.

Számítógépi program jogi védelme – SZJSZT-12/2011/1

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Az O.-nak mire van felhasználási joga, milyen tulajdon- és vagyoni jogokkal rendelkezik, valamint továbbfejlesztési vagy módosítási jogokkal bír-e, különösen a forráskódokra tekintettel?
2. Az S. ügyviteli rendszer alapját képező „M. System” továbbfejlesztését követően létrejött egyéni, eredeti jelleggel bíró, önálló szerzői jogi védelemmel védhető szoftver esetében az M. Kft. kizárólagossági joga milyen módon és mennyiben áll fenn, illetve a továbbfejlesztés jogával az O. mire tekintettel nem rendelkezik?
3. Az M. Kft. szerzői joga mire tekintettel áll fenn az S. Rendszer, valamint a K. rendszer között megteremtendő (jelenleg nem létező) interfészkapcsolat tekintetében és
4. a fejlesztés eredményéhez igazodó képzési és oktatási anyagok tekintetében?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Az eljáró tanács az alábbiakat kívánja előrebocsátani.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”. Az eljáró tanács szakvéleménye meghozatalakor ezért kizárólag a megkereső fél által rendelkezésre bocsátott adatok és iratok alapján hozta meg jelen szakvéleményét.

Tekintettel arra, hogy a megkereső a tárgybeli szoftver megalkotásával kapcsolatos egyik szerződést, nevezetesen a H. Kft. és az M. Kft. közötti alvállalkozói szerződést a megkereséshez nem csatolta, a Szerzői Jogi Szakértő Testület írásban kérte a hiányzó adat pótlására a megkeresőt. A megkereső nevében dr. M. G. a felhívást követően az említett alvállalkozói szerződés kivonatát, továbbá az ún. S. II elnevezésű szakrendszerről kiadott nyilatkozatot bocsátotta rendelkezésre. Az eljáró tanács az iratok vizsgálatakor abból indult ki, hogy az említett alvállalkozói szerződés szerzői jogi szempontból releváns bekezdései hiánytalanul rendelkezésére állnak.

Az eljáró tanács az iratok áttekintését követően az alábbiak szerint foglalja össze a szerzői jogi tényállást. A K. E. és a H. Kft. 2006 augusztusában vállalkozási szerződést kötött egymással (a továbbiakban: „alapszerződés”). A vállalkozási szerződés tárgyát a szerződés 1. pontja az alábbiak szerint foglalta össze: „Az S. II. hivatal és az S. iroda hatósági tevékenységét támogató alkalmazások fejlesztése, az alkalmazások működtetéséhez szükséges egyéb

szoftvertermékek szállítása és a fejlesztéshez közvetlenül kapcsolódó szolgáltatások nyújtása”

Az alapszerződés 6. pontja kimondta, hogy a H. a teljesítéshez alvállalkozók, mások mellett az M. szolgáltatását fogja igénybe venni.

Az alapszerződés 9. pontja foglalkozik a vagyoni és a felhasználási jogokkal. A szerződés kimondja, hogy *„Vállalkozó (a H. Kft. – az eljáró tanács megjegyzése) részéről a jelen szerződés keretében kifejlesztett alkalmazások vagyoni joga nem kerül átruházásra, ugyanakkor azok átadás-átvételét követően a Végző Kedvezményezettek (az O. és a K. H. – az eljáró tanács megjegyzése) a nem kizárólagos felhasználói jogot feltételelesen a 4.1.1. pont szerinti tartalékkeret összegével csökkentett nettó Vállalkozói díj 100%-ának kiegyenlítésével egy időben véglegesen megszerzik a következők szerint:*

- *Az N. rendszert ..., továbbá az alkalmazásfejlesztéssel kapcsolatos valamennyi, a szerződés értelmében átadandó szoftvert és telepítő csomagot a K. H. kapja meg, míg az S. rendszert ..., továbbá az alkalmazásfejlesztéssel kapcsolatos valamennyi, a szerződés értelmében átadandó szoftvert és telepítő csomagot a R. (az O.– az eljáró tanács megjegyzése) kapja meg, azaz Végző Kedvezményezettek ezen szoftverek vonatkozásában korlátlan felhasználási jogot szereznek.*
- *Vállalkozó részéről a jelen Szerződés keretében kifejlesztett alkalmazás további, harmadik személyek érdekében történő felhasználásának joga az érintett Végző Kedvezményezett, továbbá a Kedvezményezett (az I. M., illetve annak jogutódja – az eljáró tanács megjegyzése) egybehangzó, írásos és kifejezett hozzájárulása nélkül nem lehetséges*

A Vállalkozó által nem a jelen szerződés teljesítése keretében fejlesztett szoftverek vonatkozásában ... azok átadás-átvételét követően a Végző Kedvezményezettek a jogtulajdonos által érvényesített feltételek szerinti felhasználói jogot feltételelesen, a 4.1.1. pont szerinti tartalékkeret összegével csökkentett nettó Vállalkozói díj 100%-nak kiegyenlítésével egy időben véglegesen megszerzik.”

Az alapszerződést a felek később, 2007-ben két ízben is módosították, ezek egyike sem érintette ugyanakkor az alapszerződés szerzői jogilag releváns rendelkezéseit.

A H. Kft. és az M. Kft. között létrejött alvállalkozói szerződésnek (a továbbiakban: „H.–M. szerződés”) a megkereséshez utólag csatolt kivonata a szerződés aláírásának helyét és idejét nem tartalmazza. Az eljáró tanács felhívja a figyelmet arra, hogy a szerzői jogi kérdések eldöntéséhez nem szükséges ismerni az alvállalkozói szerződés aláírásának pontos dátumát; a feltett kérdések megválaszolásához elegendő az eredeti szerző személyét és a szerződési láncolat egyes elemeit ismerni.

A H.–M. szerződés 1. pontja az alábbiak szerint határozza meg a szerződés tárgyát: *„A szerződés tárgya az M. Kft. részvétele a fővállalkozási szerződés teljesítésében a jelen szerződésben meghatározott alvállalkozói feladatok teljesítésével, amelyek az S. iroda hatósági tevékenységét támogató alkalmazások fejlesztése, az alkalmazások működtetéséhez szükséges egyéb*

szoftvertermékek szállítása és a fejlesztéshez közvetlenül kapcsolódó szolgáltatások nyújtása a 13. számú melléklet Fővállalkozói ajánlat szerint, kivéve az S. Igazgatási rendszerterv elkészítése, de beleértve az azzal kapcsolatos konzultációnak a biztosítását. A szerződés tárgyát nem képezi a 4. számú mellékletben foglalt kereskedelmi szoftverek és hardverek szállítása, telepítése, illetve az ezekhez kapcsolódó egyéb szolgáltatások nyújtása. A kereskedelmi termékeket, melyeket jelen szerződés keretén belül az M. Kft. szállít, a 3. számú melléklet tartalmazza.”

A szerzői jogokról a H.–M. szerződés 9. pontja rendelkezik az alábbiak szerint:

„a) az M. Kft. részéről a jelen Szerződés keretében kifejlesztett alkalmazások vagyoni joga nem kerül átruházásra, azokra vonatkozóan az alvállalkozói díj erre vonatkozó része 100%-nak kiegyenlítésével egy időben véglegesen, azok átadásával azonban már feltételelesen a Végső Kedvezményezett (az O. – az eljáró tanács megjegyzése) nem kizárólagos korlátlan végfelhasználói jogot szerez a b) alpont szerint

b) az M. Kft. és alvállalkozói részéről a jelen szerződés keretében kifejlesztett alkalmazás további, harmadik személyek érdekében történő felhasználásának joga az érintett Végső Kedvezményezett, továbbá a Kedvezményezett (az I. M., illetve jogutódja – az eljáró tanács megjegyzése) egybehangzó, írásos és kifejezett hozzájárulása nélkül nem lehetséges ...

d) Az M. Kft. által nem a jelen szerződés teljesítése keretében fejlesztett szoftverek vonatkozásában az alvállalkozói díj erre vonatkozó része 100%-nak kiegyenlítésével egy időben véglegesen, azok átadásával azonban már feltételelesen a Végső Kedvezményezett a jogtulajdonos által érvényesített feltételek szerinti, a 3. számú mellékletben nevesített felhasználószámra szóló felhasználói jogot szerez.

A Fővállalkozó (a H. Kft. – az eljáró tanács megjegyzése) a fenti szellemi alkotásokhoz fűződő jogokat illetően kizárólag csak a Végkedvezményezett tekintetében kap átruházási jogokat. Ezen felül a Fővállalkozó kizárólag a jelen projekttel összefüggésben kap használati jogot kizárólag abban az esetben, ha a jelen szerződés felmondásra kerülne vagy elállásra kerülne sor az M. Kft-nek felróható okból.”

A szerzői jogokról a H.–M. szerződés 12. pontja is rendelkezik, az alábbiak szerint:

„Az M. Kft. a jelen szerződés keretében fejlesztett alkalmazások forráskódjait kizárólag átruházási jogkörrel adja át a Fővállalkozó részére, aki köteles a Végső Kedvezményezett részére továbbadni. Az átadott forráskód felett Végső Kedvezményezett a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. szerinti felhasználási jogot megszerzi, beleértve különösen a program/forráskód továbbfejlesztésének jogát ...”

A fenti szerződések alapján létrehozott számítógépes rendszer továbbfejlesztéséről egy 2009 májusában kötött szerződéssel az O. közvetlenül az M. Kft.-vel állapodott meg (a továbbiakban: „O.–M. szerződés”). Az O.–M. szerződés 2. pontja szerint a megállapodás tárgya „Az M. ügyviteli tevékenységét támogató (S./M.) rendszerének továbbfejlesztése a S.I. II nemzetközi rendszerének használhatósága érdekében.”

A megállapodás szerzői jogi vonatkozásairól az O.–M. szerződés 6. pontja szól, amely szerint: „A Vállalkozó (az M. Kft. – az eljáró tanács megjegyzése) részéről a jelen Szerződés

keretében továbbfejlesztett alkalmazás vagyoni joga nem kerül átruházására, arra vonatkozóan a Megrendelő (az O. – az eljáró tanács megjegyzése) – a vállalkozói díj kiegyenlítésével egy időben – véglegesen korlátlan felhasználói jogot szerez. Felek rögzítik, hogy a teljesítés során csak korábban már meglévő alkalmazás – mellyel kapcsolatban Megrendelő kizárólag felhasználói jogokkal rendelkezik – továbbfejlesztése történik, új alkalmazás kifejlesztésére nem kerül sor ...”

A megkereső pótlólag az eljáró tanács rendelkezésére bocsátotta az S. II és az M. rendszer logikáját bemutató leírást. A hivatkozott dokumentum 2.1. pontja az alábbiakat tartalmazza: „Az S. II-es rendszer az I. és az N.-n keresztül kapcsolódik a nemzetközi SISII-es rendszerhez, amely interfészek folyamatosan változtak a múltban Ezen módosítások minden esetben érintik a M. System forráskódját is, amely az M. Kft. tulajdonát képezi.”

Ad 1. A kérdés megválaszolásához elkülönítetten kell kezelni a fejlesztés első és második szakaszát, mivel a H. Kft. a jogviszonynak csak az első szakaszában volt alanya. Az eljáró tanács válaszában kizárólag a jelen ügyben tárgyalt és fent idézett szerződések alapján fejlesztett szoftverrendszerre tesz megállapítást, ebből következően a válasz nem vonatkozik a korábbi jogviszonyok alapján (például kereskedelmi forgalom útján) beszerzett számítógépi programalkotásokra, informatikai fejlesztési eszközökre.

Az említett első szakaszba az alapszerződés és annak módosításai, illetve a H.–M. szerződés tartozik. A szerzői jogi engedélyek láncolatát minden esetben a természetes személy szerzőktől kell vizsgálni, erre jelen ügyben azonban nincs lehetőség, mivel arra vonatkozó információt a megkereséshez csatolt iratok nem tartalmaztak, hogy kik voltak a tárgybéli szoftver természetes személy szerzői. A vizsgálat során az eljáró tanács abból a feltevésből indult ki, hogy a tényleges fejlesztési munkát – a H. alvállalkozójaként – az M. Kft. munkatársai végezték, akiktől az M. Kft. a vagyoni jogokat a vállalt kötelezettségek teljesítéséhez szükséges terjedelemben megszerezte.

Bár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 58. § (2) bekezdése értelmében a szoftverek vagyoni jogai – az általános tilalommal szemben – átruházhatóak, a H.–M. szerződés szerint az M. Kft. nem ruházta át vagyoni jogait a H. Kft.-re, hanem csupán időben és más tekintetben is korlátlan felhasználási jogot biztosított a jogosult számára. E megállapítás során az eljáró tanács megvizsgálta a H.–M. szerződés 9. és 12. pontjában mutatkozó eltérést, eszerint míg a 9. pont kizárja a jogátruházást, a 12. pont – a forráskód vonatkozásában – kimondja azt. Mivel a két rendelkezés részint eltérő tárgyra (a 9. pont a jogokra, a 12. pont pedig a forráskódra) vonatkozik, továbbá, mivel az Szt. 42. § (3) bekezdése szerint ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni, ezért jelen ügyben az eljáró tanács arra a következtetésre jutott, hogy a szerzői vagyoni jogok átruházása nem állapítható meg.

Az Szt. 47. §-ának (1) bekezdése szerint a felhasználási engedély csak kifejezett kikö-

tés esetén terjed ki a mű átdolgozására. Ugyanakkor szoftverek vonatkozásában az Szjt. 59. §-ának (1) bekezdése szerint – szemben az általános szabályokkal – eltérő megállapodás hiányában a szerző kizárólagos joga nem terjed ki a szoftver átdolgozására, feldolgozására, illetve a szoftver bármely más módosítására – ideértve a hiba kijavítását is – annyiban, amennyiben e felhasználási cselekményeket a szoftvert jogszerűen megszerző személy a szoftver rendeltetésével összhangban végzi. E szabályból az következik, hogy amennyiben a felhasználási szerződésben a felek kifejezetten nem tiltották meg vagy kötötték a fejlesztő engedélyéhez a szoftver módosítását, átdolgozását vagy feldolgozását, úgy e cselekményeket a felhasználási engedély jogosultja a szerző, illetve a vagyoni jog származékos jogosultjának engedélye nélkül is elvégezhet.

A szerző említett kizárólagos jogának korlátozása azonban nem feltétel nélküli sem a magyar jogszabály, sem a számítógépi programok jogi védelméről szóló 2009/24/EK irányelv (kodifikált változat) szerint (a továbbiakban: „Szoftverirányelv”).

A Szoftverirányelv 13. preambulumbekkezdése szerint a program hibáinak kijavításán túl a „példányt jogszerűen megszerző személy a program rendeltetésszerű felhasználásához szükséges bármely egyéb cselekményt elvégezheti”. A Szoftverirányelv 5. cikk (1) bekezdése szerint továbbá a 4. cikk (1) bekezdés *a)–b)* pontjában meghatározott cselekmények (többszörözés, futtatás, fordítás, átdolgozás, feldolgozás, bármely más módon történő módosítás) elvégzéséhez nem szükséges a jogosult engedélye, ha azokra azért van szükség, hogy a számítógépi programot az azt jogszerűen megszerző személy a rendeltetési célnak megfelelően használja, beleértve a hibajavítást is.

A fentiekből látható, hogy a jogosult engedélye akkor nem szükséges a program bármely módosításához, ha a módosítást a programot jogszerűen megszerző személy végzi, és a módosítás a program rendeltetésszerű használatára irányul. Ezen a helyen hangsúlyozni kell, hogy a „módosítás” kifejezést szélesen kell értelmezni, az – a hibajavításon túl – magába foglalja a szoftver szerzői jogi értelemben vett átdolgozását és feldolgozását is. A módosítást engedély nélkül ugyanakkor csak olyan személy végezheti, aki egyébként a szoftvert jogszerűen használja, a módosításnak pedig a rendeltetésszerű használatra kell irányulnia. A szoftver módosítása annak rendeltetésszerű használatára irányul például akkor, amikor célja a jogszabálykövetés elvégzése.

A H.–M. szerződés kifejezetten foglalkozik a továbbfejlesztés jogával, amikor a 12. pontban kimondja, hogy a Végső Kedvezményezett (az O.), megszerzi a program/forráskód továbbfejlesztésének jogát. A H.–M. szerződésnek ugyan nem volt alanya az O., a szerződés ugyanakkor kifejezetten a H. Kft. és az O. között létrejött szerződés teljesítése érdekében jött létre, és a csatolt dokumentum alapján – az eljáró tanács megítélése szerint – a felek egyetértettek abban, hogy a jogok egy részét az M. Kft. közvetlenül az O. számára kívánja biztosítani. Ezt az értelmezést egyértelműen alátámasztja a 2009-ben kötött O.–M. szerződés 6. pontja is, amely kimondja, hogy a korábbi fejlesztések kapcsán az O. rendelkezik a felhasználói jogokkal.

A fentiek mellett szükséges megvizsgálni azt is, hogy a H. Kft. milyen körben biztosított elvileg, illetve biztosított a gyakorlatban felhasználási jogot az O.-nak a vele kötött szerződésben. A felhasználási jogok elvi maximuma – a nemo plus iuris elvéből következően – az M. Kft. által a H. Kft. számára átadott jogosítványok összessége. Ahogyan azt az eljáró tanács korábban idézte, az alapszerződés 9. pontja szerint a H. Kft. sem ruházta át vagyoni jogait az O.-ra, hanem egy időben korlátlan felhasználási jogot biztosított csupán számára. Tekintettel továbbá arra, hogy az alapszerződés sem tartalmaz az Szjt. 59. § (1) bekezdésében említett külön megállapodást, ezért a szerzői jogi törvényben meghatározott feltételek keretei között a szoftvert jogszerűen használó személy jogosult a szoftvert továbbfejleszteni.

Az eljáró tanács a fejlesztés második szakaszába sorolta az O. és az M. Kft. között 2009-ben a H. Kft. fővállalkozása nélkül létrejött megállapodást és annak módosításait. Az említett megállapodás elemzése során ki kell emelni, hogy az O.–M. szerződés 6. pontja szerint *„csak a korábban már meglévő alkalmazás – mellyel kapcsolatban Megrendelő kizárólag felhasználói jogokkal rendelkezik – továbbfejlesztése történik, új alkalmazás kifejlesztésére nem kerül sor.”* Bár önmagában a hivatkozott szerződés alapján az nem állapítható meg, hogy ez a továbbfejlesztés létrehozott-e származékos művet, de ha ilyen létre is jött volna, a szerződés 6. pontja egyértelműen rögzíti, hogy *„továbbfejlesztett alkalmazás vagyoni joga nem kerül átruházásra, arra vonatkozóan a Megrendelő ... véglegesen korlátlan felhasználói jogot szerez”*. Mivel – ahogyan arra az eljáró tanács a korábbiakban utalt – a szoftvernek, annak rendeltetésével összefüggő és a szoftvert jogszerűen felhasználó személy által elvégzett módosításához (pl. továbbfejlesztéséhez) az Szjt. 59. § (1) bekezdése szerint – eltérő megállapodás hiányában – nem szükséges a szerző engedélye, ezért a második szakaszban véglegesített terméket az O. a már említett feltételek teljesítésével módosíthatja, függetlenül attól, hogy a második szakaszban létrejött-e legalább részben önálló védelmet élvező származékos mű, vagy sem.

Az eljáró tanács ismét hangsúlyozni kívánja, hogy fenti megállapításait kizárólag a jelen ügy során készített fejlesztésekre (pl. modulokra) vonatkozóan tette meg. Mivel a jelen ügyben a fejlesztés nem egy teljesen önálló szoftver létrehozását célozta meg, hanem az egy korábban létrehozott programra építve valósított meg különféle funkciókat, ezért az alapszerződés esetén meglévő jogosítványokat külön kell vizsgálni. Ezt a vizsgálatot azonban az eljáró tanács az erre vonatkozó megkeresői kérdés, illetve információk (például szerződések) hiányában nem végezhetette el.

Ad 2. Az a körülmény, hogy a tárgybeli szoftvert továbbfejlesztik, akkor sem érinti az alapszoftver vagyoni jogai felett rendelkező személy jogait, ha a továbbfejlesztés eredményeként származékos mű jött volna létre, ugyanis az eredeti szerzők vagyoni jogai változatlan tartalommal érvényesíthetőek lennének még ebben az esetben is. Ahogy azonban arra az eljáró tanács korábban már utalt, a rendelkezésére bocsátott iratok alapján az nem állapítható

meg, legfeljebb valószínűsíthető, hogy jelen esetben a továbbfejlesztés eredményeként származékos műről lehet-e beszélni.

Az eljáró tanács e körben azt is szükségesnek tartja kiemelni, hogy a H.–M. szerződés és az alapszerződés egységes abban a tekintetben, hogy azok nem kizárólagos módon biztosítják a felhasználási jogot a felhasználónak, erre ugyanis – az Sztj. 43. § (1) bekezdése szerint – a szerződések kifejezett rendelkezésében kellett volna utalni, ilyen szabály azonban nem található az eljáró tanács számára átadott iratokban. Ebből következően az M. nem élhet az Sztj. 51. §-a szerinti speciális felmondási joggal sem.

Ad 3. Az Sztj. 58. §-a szerint a szoftver interfészének alapját képező ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya szerzői jogi oltalomnak. Az eljáró tanács rendelkezésére álló dokumentumok alapján az nem állapítható meg, hogy az M. tevékenysége miként határozható meg az interfész vonatkozásában, ebből következően az eljáró tanács arra vonatkozóan sem tehet megállapítást, hogy az említett tevékenység tárgya lehet-e egyáltalán szerzői jogi oltalomnak.

Az eljáró tanács meg kívánja jegyezni, hogy a különböző informatikai rendszereket, számítógépes programokat összekapcsoló interfészek esetében a programozónak szigorú szabályrendszert kell követnie, a kreatív alkotás a szoftvereknél megszokottnál is szűkebb körben érvényesülhet csupán. Különösen igaz ez akkor, ha egy korábban létező rendszert kell interfész segítségével összekapcsolni egy új rendszerrel, mivel ilyenkor jellemzően a korábbi rendszer sajátosságai igen mélyen determinálják az interfészben alkalmazható és alkalmazandó megoldásokat.

A fentiekből az következik, hogy az interfészen – ha az interfész egyébként teljesíti az Sztj. 1. § (3) bekezdésében meghatározott feltételeket – az a személy szerez jogot, aki azt elkészítette. Ha azonban az interfész gyakorlati alkalmazása valamely rendszer módosítását is szükségessé teszi, ez a módosítás csak akkor végezhető el, ha az ehhez szükséges jogokkal rendelkezik az érintett személy. Az eljáró tanács a jelen ügy vonatkozásában a megkereső, illetve a szerző jogait e vonatkozásban az *ad 1.* alatt már részletesen rögzítette.

Ad 4. Az Sztj. 1. § (2) bekezdés c) pontja értelmében a számítógépi programalkotás és az ahhoz tartozó dokumentáció jogi sorsa azonos, ebből következően a fent bemutatott jogi konstrukciót kell alkalmazni a tárgybeli szoftver dokumentációjára is. A dokumentáció fogalma alatt érteni kell egyebek mellett a szoftver specifikációját, illetve felhasználói, továbbá fejlesztői leírását is, amely dokumentumok célja a szoftver működésének, illetve a fejlesztés során alkalmazott eljárásoknak, megoldásoknak a statikus rögzítése. Az említett célon túlmutató dokumentumok, mint amilyenek például az oktatási segédanyagok, képzési módszertanok szerzői jogi sorsa azonban nem köthető magához a szoftverhez, ezek – az Sztj. 1. § (3) bekezdésében meghatározott feltételek teljesítése esetén – önálló védelemre jogosultak. Tekintettel azonban arra, hogy az eljáró tanácsnak olyan dokumentumot nem adtak át,

amelyből következtetni lehetne a felek között e tárgyban kötött megállapodás tartalmára, az eljáró tanács e kérdésben nem foglalhat állást.

Színpadai rendezői teljesítmény szerzői jogi és szomszédos jogi megítélése – SZJSZT-03/2012

A Fővárosi Törvényszék megkeresése

A felperes mint rendező, illetve az alperes mint megbízó között szerződés jött létre 2009-ben L. E. „B. és D.” című művének színpadra állítására. A felperes álláspontja szerint A. R., az alperes igazgatója néhány nappal a tervezett premiért megelőzően a darabot jelentős mértékben átrendezte, az eredeti rendezői koncepciót figyelmen kívül hagyta. A felperes álláspontja az, hogy ezzel a felperes szerzői jogai súlyos sérelmet szenvedtek, az alperes szerint viszont csak a premier megmentése érdekében szükséges változtatásokat hajtottak végre. A felek között vita alakult ki arról, hogy a felperes rendezői munkája (konceptió) és annak a próbák során megvalósult formája önálló szerzői jogi védelmet élvez-e, vagy sem.

A felperes csatolta a mesejáték eredeti szövegét, az általa átdolgozott szöveget, az általa készített rendezés, illetve az „átrendezés” DVD-felvételét, valamint az előadás zenei anyagát.

A szakértői testület feladata, hogy a per iratai és a felperes által rendelkezésre bocsátott DVD- és CD-lemezek vizsgálata alapján nyilatkozzon a következőkről.

A bíróság által feltett kérdések

1. A felperes perbeli rendezése olyan egyéni, eredeti jelleggel rendelkező alkotásnak minősül-e, amely az Szjt. értelmében szerzői jogi védelem alá esik?
2. Amennyiben az előző kérdésre a válasz igenlő, úgy az alperes sérelmezett magatartása folytán megvalósul-e a szerzői jog sérelme, a ténylegesen megvalósult és színpadra vitt előadás sérti-e a felperes szerzői jogait?

Az eljáró tanács válasza a Fővárosi Törvényszék által feltett kérdésekre

Előzetes megállapítások

A színpadi művek műfaji sajátossága, hogy azok felhasználása, azaz a közönség számára történő elérhetővé tétel – a leírt szövegekénti, könyvformátumú többszörözés és terjesztés esetétől eltekintve – jellemzően nyilvános előadás, színrevitel útján történik. Eltekintve tehát attól az esetkörtől, amikor a színpadi irodalmi művek leírt szövegét, a dialógusokat és a szerzői utasításokat olvasás útján fogadják be – azaz a nem színpadra szánt irodalmi mű-

vekhez hasonlóan – a közönség a művet jellemzően nyilvános színpadi előadás formájában élvezheti, színre vitt formában tekintheti meg. A „színrevitel” a szerző és az előadóművészek teljesítményét ötvözi, méghozzá valamilyen koncepció mentén létrejött rendezésnek megfelelően. A rendezés és a színészi játék a mű interpretációjának, közönség számára történő tolmácsolásának, átvitt értelemben vett közvetítésének alapvető eszköze.

A színdarab leírt szövege a legalapvetőbb szerzői utasításokon túlmenően általában csupán a dialógusokat tartalmazza. A szerző annak tudatában alkot, hogy a mű a közönség számára a rendező interpretációja útján válik majd befogadhatóvá. Ezért a szerző a legfontosabb instrukciókon túlmenően nem köti meg a rendező kezét abban a tekintetben, hogy az a színpadképet, a színpadi mozgásokat, a díszleteket, a jelmezeket és a szereplői karakterjegyeket hogyan jeleníti meg, hogyan fejezi ki. A rendezői interpretáció ezért szükségszerűen egyéni, a rendező személyiségéből fakadó jellemzőket hordoz; funkciójából adódóan azonban, minthogy a művet a közönség számára közvetíti, a színpadi rendezés inkább az előadóművészi teljesítményhez áll közel, mint a szerzői művekhez.

A konkrét kirendelés szerinti első kérdés arra irányul, hogy a felperes perbeli rendezése mint egyéni, eredeti alkotás a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) értelmében szerzői jogi védelem alá esik-e. A kérdés tehát az, hogy a felperes perbeli rendezése a színpadi művek műfaji sajátosságából adódó interpretációs szabadság, illetve általános mozgástér keretein belül marad-e, és ily módon, mint előadóművészi teljesítmény, szomszédos jogi teljesítménynek tekintendő-e, vagy a felperes rendezői teljesítménye ezt a határt túllépve magát az eredeti leírt művet egyéni, eredeti módon átalakítja, bővíti, és ezáltal eléri a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni, eredeti szerzői alkotóteljesítmény szintjét.

Hogy mit kell szerzői jogi szempontból előadóművészi teljesítményen érteni, azt nemzetközi szinten az Előadóművészek, a Hangfelvétel-előállítók és a Műsorsugárzó Szervezetek védelméről szóló, 1961-ben Rómában létrejött egyezmény (Római Egyezmény) 3. Cikk *a)* pontja és a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) Előadásokról és Hangfelvételekről szóló 1996. évi Szerződésének (WPPT) 2. Cikk *(a)* pontja határozza meg. Hazánk a Római Egyezményhez 1994-ben csatlakozott, a WPPT kihirdetésére pedig 2004-ben került sor.⁴ A hivatkozott nemzetközi egyezmények az előadóművész fogalma alá tartozónak tekintik a színészeket, az énekeseket, a zenészeket, a táncosokat és más olyan személyeket is, akik irodalmi vagy művészeti műveket *megjelenítenek, énekelnek, elmondanak, szavalnak, eljátszanak* vagy bármely más módon *előadnak*; a WPPT ezen túlmenően a művek *interpretációját* (a hivatalos magyar szövegfordítás szerint: *tolmácsolását*) végző személyeket is az előadóművész szerzői jogi fogalma körébe sorolja.

A színpadi előadás rendezője a közönség számára interpretálja, tolmácsolja a színdara-

⁴ Az 1961. évi Római Egyezményhez történő csatlakozásról a 4/1994. (II. 11.) OGY határozat rendelkezett, a WPPT-ét a 2004. évi XLIX. törvény hirdette ki. Az egyezmények rendelkezései részben 1994. július 1. óta, részben a jelenleg hatályos Sztj. hatálybalépése, 1999. szeptember 1. óta a magyar szerzői jog részét képezik.

bot. Bár ő maga az előadásban személyesen nem működik közre, nincs a színpadon, mégis azon személyek közé sorolandó, akik a színpadon jelen lévő színészekhez képest ugyan „más módon”, de tolmácsolják a művet.

Az Sztj. 1. § (8) bekezdése, illetve a törvény XI. Fejezet 73–75. §-a alapján az előadóművészi teljesítményeket a szerzői joggal szomszédos jogi védelem illeti meg. A kérdés tehát az, hogy a felperes rendezése megmarad-e a szomszédos jogi védelem keretein belül, vagy azt túllépve szerzői jog által védett teljesítménynek tekintendő-e.

Az Sztj. 1. § (2) bekezdés *d*) pontja értelmében szerzői jogi védelem illeti meg a színpadi műveket. Az Sztj. 1. § (3) bekezdése alapján a szerzői jogi védelem a művet a szerző alkotótevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A 4. § (2) bekezdése szerint szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása is. Az Sztj. 29. §-a az átdolgozást oly módon határozza meg, hogy átdolgozás a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

A rendezés és a színdarab mint szerzői mű viszonyát a színpadi művek előzőek szerinti „nyitottsága” alakítja: azáltal, hogy a szerző nem ír le mindent, csupán a legfontosabb utasításokat, szükségképpen teret enged a rendezői koncepció érvényesülésének. A műfaj aleatorikus sajátosságai is megfigyelhetők az egyes művek színrevitele során, amennyiben a rendezői koncepciót, a rendezést a próbák, a színpadra állítás során végzett kísérletezések is alakíthatják.

A gyakorlatban megfigyelhető, hogy a rendező – a dramaturg segítségével – változtatásokat hajt végre a színdarab szövegén. Vannak ugyan alapvetően szöveghűnek mondható előadások is, de olykor radikális dramaturgiai beavatkozás is megfigyelhető: dialógusok, sőt jelenetek sorrendje változik, az előadás új szövegrészekkel bővül, esetenként dialógusok, sőt szerepek vagy egész jelenetek maradnak ki a műből. A kérdés, hogy az ilyen radikális beavatkozások a rendező (illetve a dramaturg részéről) minden esetben az eredeti színpadi mű átdolgozását jelentik-e, vagy a műfaj sajátosságainál fogva az ilyen átalakítások jellemzően még megmaradnak az előadóművészi interpretáció, tolmácsolás szintjén.

Ugyancsak felmerül a kérdés, mint a perbeli előadás esetén is, hogy a zeneszámok, dalok beépítése, a mű zenei elemekkel történő bővítése átdolgozásnak minősül-e. Bár az ilyen zenei betétek, hasonlóan az előadás vizuális megjelenését alakító díszlet-, illetve jelmez- (vagy animációs) művekhez, jellemzően önálló szerzői jogi védelem alatt álló alkotások, az eredeti színpadi mű átdolgozását önmagukban nem jelentik. A zeneművek beépítése csak akkor eredményezi az eredeti színdarab átdolgozását, ha az eredeti prózai szöveg megzenésítése történik, illetve ha az eredetileg prózai színpadi mű átalakul operává, operetté vagy musicalle. Ilyen esetekben a műfajváltás ténye megalapozza az átdolgozást. Ha azonban a mű az eredeti, a szerző által leírt szöveg, illetve utasítások tartalmi, formai, műfaji kereteit nem lépi át, úgy a dalbetétek, valamint a színpadi díszletek, jelmezek alkalmazása önmagában nem jelenti az eredeti színdarab átdolgozását.

Ha a színpadi mű szerző által leírt szövegén végrehajtott rendezői-dramaturgi változások érintetlenül hagyják a történetet, az azokat meghatározó fontos elemeket, jeleneteket, szereplői karaktereket, úgy a rendezés, illetve a rendezői koncepció megmarad az előadói interpretáció szintjén. Ha azonban a rendezés (illetve a dramaturgi munka) eredményeként az eredeti mű a rendező alkotótevékenysége nyomán létrejött egyéni, eredeti elemekkel, történetalakítással, új jelenetekkel, szereplői karakterekkel az eredeti mű által hordozott jelentésre kiható jelleggel módosul, változik, a rendezés az eredeti mű átdolgozását valósítja meg. Ez utóbbi esetben az egyéni, eredeti többlet alkotáselemek tekintetében a rendező munkája saját szerzői alkotótevékenységnek minősül.

Annak a kérdésnek a megválaszolásakor, hogy valamely színpadi mű előadásának rendezése a mű interpretációjának, tolmácsolásának, előadásának minősül-e, vagy pedig az a mű többlet alkotáselemeket tartalmazó szerzői átdolgozásának tekintendő, figyelemmel kell lenni tehát a színpadi művek műfaji sajátosságaira, rendezői interpretációra való nyitottságára, továbbá arra is, hogy a színpadi mű alkotásjellegét nem a szöveg önmagában fejezi ki, hanem a szöveg, a történet, a dramaturgiai séma, a szereplők karakterjegyei együtt határozzák meg.

Amennyiben a rendezés megmarad az előadóművészi interpretáció, tolmácsolás, „egyéb módon” történő előadás keretein belül, úgy az ilyen rendezést az Szjt. 73–75. § szerinti konkrétan felsorolt vagyoni jogok (a rögzítetlen előadás rögzítéséhez, sugárzásához, továbbá a rögzített előadás többszörözéséhez, terjesztéséhez és ún. lehívással megvalósuló hozzáférhetővé tételéhez fűződő kizárólagos vagyoni jogok), illetve a névfeltüntetésre, valamint az előadás eltorzítása elleni védelemre vonatkozó, személyhez fűződő jog illeti meg. Az Szjt. felhívott 73., illetve 75. §-a alapján ítélt meg, hogy a rendezés más rendező általi megváltoztatása, illetve egyéb beavatkozások sértik-e az eredeti rendező szomszédos jogait. Ha ugyanis nem valósulnak meg az Szjt. 73. §-ában konkrétan felsorolt felhasználások, úgy a rendezés megváltoztatása önmagában nem ütközik a rendező Szjt. által védett vagyoni jogaiba. A rendező névfeltüntetési joga, illetve a torzítás elleni védelemhez fűződő személyiségi joga pedig csak akkor sérül, ha az általa színre vitt előadással kapcsolatban nevének feltüntetése elmarad, illetve a más rendező általi megváltoztatás torzító vagy csonkító jellegű, vagy olyan megváltoztatást, illetve csorbítást valósít meg, amely az eredeti rendező becsületére vagy hírnevére sérelmes. Egyéb esetekben, amennyiben az eredeti rendezés az alapul szolgáló színpadi műhöz képest maga is csupán előadóművészi teljesítménynek számít, úgy a rendezés megváltoztatása nem minősül jogsértőnek.

Más a helyzet, ha a rendezés olyan szintű beavatkozást valósít meg az alapul szolgáló színpadi művön, amely eléri a szerzői átdolgozás szintjét. Ebben az esetben a rendezőt (átdolgozó szerzőt) saját önálló, egyéni, eredeti alkotáselemeire tekintettel az átdolgozott színdarabon szerzői jogok illetik meg attól függetlenül is, hogy az ilyen átdolgozás során nem sérülhetnek az eredeti színpadi szerző szerzői jogai sem, azaz az átdolgozás csak az eredeti szerző vagy jogutóda engedélyével lehet jogszerű. Függetlenül tehát attól, hogy az átdolgozó

rendezőnek vagy a megrendelő színháznak ilyen szintű beavatkozás esetén ki kell kérnie az eredeti mű szerzői jogosultjának engedélyét (enélkül ugyanis az átdolgozás az eredeti szerzői jogosult szerzői jogába ütközik), az átdolgozó rendezőt megilleti az átdolgozásán fennálló szerzői jogi védelem. Ennek megfelelően az ilyen átdolgozást az átdolgozó rendező szerzői jogosítása nélkül nem lehet felhasználni, előadni, valamint tovább átdolgozni sem. Mindez akkor releváns tehát, ha az eredeti rendezői koncepció, az eredeti rendezés az eredeti színdarabhoz képest olyan többlet alkotáselemeket hordoz, hogy mint átdolgozás önálló szerzői jogi védelem alatt áll.

A gyakorlatban valamely rendezői koncepció, rendezés felhasználása körül kialakuló vita feloldásának a kulcsa az lehet, hogy írásba foglalták-e a felek – a rendező és a megrendelő színház – a rendezői koncepciót. Meg kell ugyanis jegyezni, hogy számos esetben (pl. nagy költségvetésű, különös jelentőséggel bíró produkciók esetében) a szerződés előfeltétele, majd pedig a későbbiekben megkötött szerződés mellékletét képezi az írásba foglalt rendezői koncepció. A rendezői koncepció előre történő rögzítésével számos későbbi vita elkerülhető. A koncepció hivatott utalást tenni a rendező szövegváltoztatási szándékára, továbbá a benne rögzített egyéb tárgyi körülmények (pl. díszlet- és jelmezelképzelések) szintén tartalmazhatnak egyediségükben védettséget érdemlő megoldásokat.

A perbeli esetben a periratok között fellelhető volt az egyes előadásváltozatok DVD-felvételein túlmenően az eredeti L. E.-mesejáték szövege, továbbá a felperes által abból készített szövegkönyv. Ugyancsak fellelhető (A/2) az alperesi előadásváltozat szövegkönyve. Ezen okirati bizonyítékok tekintetében a peres felek között nem merült fel ellentmondás, ezért az eljáró tanács elsődlegesen ezeket a leírt szövegeket, illetve szövegkönyveket vizsgálta meg azzal, hogy azokat összevetette az előadások audiovizuális felvételeivel is.

Az eljáró tanács válaszai a kirendelés szerinti konkrét kérdésekre

1. A felperes perbeli rendezése olyan egyéni, eredeti jelleggel rendelkező alkotásnak minősül-e, amely az Szjt. értelmében szerzői jogi védelem alá esik?

Az eljáró tanács álláspontja szerint a felperes perbeli rendezése nem valósít meg önálló egyéni, eredeti szerzői alkotást, az nem megy túl az eredeti L. E.-mesejáték rendezői, előadóművészi interpretációjának szintjén.

Az eredeti L. E.-mesejáték szövege és a felperesi szövegkönyv összehasonlítása során megállapítható, hogy a felperes által végzett szövegmodosítások nem érik el azt a szintet, hogy a módosítások az eredeti L. E.-szöveghez képest egyéni, eredeti többlet alkotáselemeket hordoznának. Ehhez képest a felperesi előadásváltozat szerinti eredeti kezdést tartalmazó DVD-felvétel sem mutat eltérést. A felperesi szövegváltozatban ugyan az eredeti L. E.-szövegben nem szereplő karakterek is megjelennek: *Áttentő Redáz Árnyéka*, *Viktor*, *két biciklis zsonglőr*, *Egy Cukahara srác*, *két fiú meg két lány*, ezeknek a többletalakoknak a meg-

jelenése nem minősül a történet szempontjából lényeges változásnak, csak a dramaturgiai sémát érinti. A felperesi változat szerinti szövegváltozások, a kimaradt szövegrészletek, a szó szerinti szövegűségtől való eltérés sem tekinthető olyan változtatásnak, amely megalapozná az eredeti L. E.-mesejáték átdolgozását. A változtatások nem mutatnak lényeges változást a történet menetében.

Az egyes előadásváltozatokat tartalmazó DVD-felvételek alapján sem állapítható meg olyan, a színrevitelrel együtt járó, a mű interpretációján túlmutató, illetve az eredeti művet módosító többlet alkotáselem, amely megalapozná az eredeti L. E.-mű átdolgozását a felperes által. A dalbetétek, a díszletek és jelmezek alkalmazása nem változtat az eredeti L. E.-művön. A dalok és a vizuális elemek önálló szerzői művek, de nem alakítják át az L. E.-művet. Az L. E. mű kifejezetten megengedi, sőt megkívánja zenei elemek alkalmazását, hasonlóan a vizuális elemekhez, a mesebeli hatást keltő jelmezek, díszletek alkalmazásához, ezek kialakítását azonban a szerző a konkrét előadásra bízta. Ezért a dalok, díszletek, jelmezek nem jelentik az eredeti L. E.-mű módosítását, átdolgozását.

A díszletek, jelmezek, zenei betétek tekintetében szerzői jogosultnak a díszlet-, illetve jelmeztervező(k), illetve a zenei betétek zeneszerzője és szövegírója minősül.

2. Amennyiben az előző kérdésre a válasz igenlő, úgy az alperes sérelmezett magatartása folytán megvalósult-e a szerzői jog sérelme, a ténylegesen megvalósult és színpadra vitt előadás sérti-e a felperes szerzői jogait?

Tekintettel arra, hogy az előző kérdésre, azaz a felperesi rendezés szerzői műnek történő minősíthetőségére az eljáró tanács válasza nemleges, nem állapítható meg a felperes szerzői jogainak megsértése sem.

A periratokban megjelenő tényállás alapján továbbá a felperes az Szjt. 73. és 75. §-ában felsorolt szomszédos jogainak megsértése sem állapítható meg, igaz ennek megállapítására a kereset nem is irányul. A felperes előadóművészi névjoga nem sérült, hiszen az ő neve került feltüntetésre az előadással kapcsolatban. A felperes az alperes sérelmezett magatartása körében nem hivatkozott az előadás eltorzítására, de ilyen beavatkozás, mint ahogy egyéb olyan csorbítás, illetve változtatás, amely a felperes becsületére vagy hírnevére sérelmes volna, sem állapítható meg a szövegekönyvek és az audiovizuális felvételek alapján.

Az eljáró tanács a szövegekönyvek és az audiovizuális felvételek, valamint a peradatok, illetve a felek tényállást érintő nyilatkozatai alapján megállapította, hogy az alperesi előadásváltozat sem ment túl a rendezői interpretáció keretein. Az alperesi rendezés sem valósította meg L. E. mesejátékának az átdolgozását. Az alperesi előadásváltozat egyértelműen a felperesi rendezésen alapul, annak felhasználását valósítja meg még ha némileg átalakított módon is. A peradatok alapján azonban nem állapítható meg szerzői jogi, illetve előadóművészi szomszédos jogi értelemben releváns módosítás, átalakítás, a díszletek, jelmezek, a dalbetétek nem változtak, a jelenetek, illetve a szöveg átalakítása során az előadás

többletelemeikkel nem bővült. A rendezés átalakítása nem rugaszkodott el olyan mértékben a felperesi rendezéstől, hogy az a felperes fentiek szerinti előadóművészi szomszédos jogába ütközne.

Táncjátékhoz felhasznált zenemű szerzői jogi kérdései – SZJSZT-14/2012

A bíróság által feltett kérdések

A szakértő feladata a rendelkezésre álló adatok alapján annak megválaszolása, hogy

1. a perbeli felhasználás kis- vagy nagyjogos felhasználásnak minősül-e, figyelemmel a zeneszámok készülségi fokára és az alperesek által meghatározott módon – tánckoreográfiaként – történő felhasználásra;
2. amennyiben nagyjogos felhasználásról van szó, az milyen mértékű szerzőijogdíj-fizetési kötelezettséget von maga után;
3. a zeneszámok színpadi felhasználása az Szjt. 29. §-a szerinti átdolgozásnak minősül-e.

A bírósági felhívás alapján a II–V. rendű alperesek által feltett kérdés

4. az előadásonként legfeljebb kétperces tánckoreográfiákhoz történt, részleges terjedelmű, döntően gépzene útján történő előadás kis- vagy nagyjogos felhasználásnak minősül-e?

Ad 1. Az eljáró tanács álláspontja szerint a rendelkezésre álló dokumentumok alapján egyértelműen megállapítható, hogy a perbeli felhasználás (a felperes által írt zeneművek megkoreografált módon történő nyilvános előadása) ún. nagyjogos, vagyis jogszerűségében a szerző közvetlen engedélyéhez kötött felhasználásnak minősül. E tekintetben nincs különbség sem a szerző által az alperes felhasználását megelőzően, attól függetlenül, sem az alperesek kérésére, az alperes felhasználása céljára alkotott zeneművek felhasználása között, mivel a felhasználás „nagyjogos” jellegét kizárólag annak módja – a zeneművek (népzenei alapon nyugvó átdolgozások) megkoreografált módon történő nyilvános előadása – határozza meg. A fenti megállapítás részletes kifejtését az eljáró tanács az alábbiakban adja meg.

A perbeli felhasználás (nyilvános előadás) során a felperes zeneművei és az azokhoz kapcsolt koreográfia eredményeként új, eredeti táncművek jöttek létre, amelyek az eredeti zeneművek átdolgozásának minősülnek. Az ilyen, koreográfia alapjaként szolgáló zeneművek jogszerű nyilvános előadását megelőzően tehát a felhasználót az Szjt. 29. §-ban meghatározottak szerinti előzetes engedélykérési kötelezettség terheli a zeneművek koreográfiával

összekapcsolásával megvalósuló átdolgozására vonatkozóan. Az átdolgozás a szerző engedélyéhez kötött felhasználási mód, amelyre a szerzők képviselőjében eljáró közös jogkezelő szervezet, az Artisjus nem, kizárólag közvetlenül a szerző adhat engedélyt.

A perbeli alapügyben ezért a „kisjogos” közös jogkezelés annak általános alapelve – amely szerint a közös jogkezelés elsősorban a tömeges felhasználás miatt egyedileg nem, vagy csak indokolatlan nehézségek árán gyakorolható szerzői jogok és díjigények gyakorlásának módja – miatt sem alkalmazható. Tekintve ugyanis, hogy a felhasználónak a zeneművek átdolgozására a fentiek szerint amúgy is magától a szerzőtől kell engedélyt kérnie, ezzel az engedélykéréssel egyidejűleg lehetőség nyílik a nyilvános előadási engedély közvetlen, a szerzőtől történő megszerzésére is.

A felhasználás kis- vagy nagyjogos jellegének meghatározásában a felhasznált felperesi zeneszámok „készültségi foka” nem játszik szerepet. A szerzői jogi védelem ugyanis nem a befejezettség valamilyen szintjétől, hanem a mű egyéni-eredeti jellegétől függően illeti meg a műveket. Abban az esetben tehát, ha a felperesi művek a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni-eredeti szintet elérik, „befejezetlenségüktől” (pl. hangszerelési hiányosságaiktól) függetlenül védelmet élveznek, felhasználásukhoz pedig a szerző engedélye szükséges.

Ad 2. Az Szt. 16. § (4) bekezdésének értelmében a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A szerzői jogdíj pontos mértéke a fenti alapszabály keretein belül a nyilvános előadásra adott nagyjogos felhasználási engedély esetében a felek – vagyis a szerző és a felhasználó – megállapodásának függvénye, arra vonatkozóan törvény, más jogszabály vagy díjszabás nem tartalmaz további rendelkezést. Az eljáró tanács e kérdésre adott válaszában ezért mindenekelőtt arra hívhatja fel a figyelmet, hogy mivel az alperesek a rendelkezésre álló dokumentumok alapján vélelmezhetően nem csupán a felperes, hanem más szerzők műveit is felhasználták táncműveik elkészítéséhez, a felperesi szerzői jogdíj mértékének megállapításakor figyelemmel kell lenni a felperesi művek alperesi előadásokban elfoglalt arányára, a tényleges felhasználás mértékére is.

A perbeli esetben a jogdíj mértékének meghatározásakor a felhasználáshoz kapcsolódó bevételt kell figyelembe venni, amely a peradatok tanúsága szerint az alperesek által a produkció megvalósításáért kapott díj. A szerzői jogdíj általában a produkciós díj 10-15-20%-ában állapítható meg. Az így megállapított összeg a produkcióban szereplő összes szerzői mű felhasználásának ellenértéke. A zeneművek szerzőinek jogdíja kb. a fenti, százalékosan meghatározott teljes jogdíjösszeg egyharmada. Ezen az egyharmados arányon belül pedig a felhasznált zeneművek idejének arányában lehet megállapítani az egy szerzőre jutó jogdíj mértékét.

Ad 3. Az eljáró tanács az 1. pontra adott válaszában foglaltakra visszahivatkozva megerősíti, hogy a felperesi zeneszámoknak az alapügyben ismertetett módon, koreográfia részenként,

annak alapjaként történő felhasználása az Szjt. 29. §-a szerinti felhasználásnak, vagyis átdolgozásnak minősül, mivel az eredeti zeneművekhez kapcsolt koreográfiák eredményeként új, egyéni-eredeti jellegű táncművek jöttek létre.

Ad 4. Az eljáró tanács az 1. kérdésre adott válaszával egyezően megerősíti, hogy egy adott felhasználás kis- vagy nagyjogos jellegét a felhasználás módja (a zenemű átdolgozott formában, az előadás lényegi részeként történő felhasználása) határozza meg. Így a kis- vagy nagyjogos felhasználásba történő besorolás szempontjából nincs jelentősége annak, milyen hosszú volt maga a felhasználás, illetve hogy adott esetben a felhasználás a szerző műveinek élő előadásával vagy gépzene útján valósult-e meg. A fizetendő szerzői jogdíj (vagy a jogalap nélküli gazdagodás) mértékének meghatározását azonban természetesen befolyásolhatja a felhasznált szerzői mű hossza és annak az alperesi előadások teljességében képviselt aránya.

További kapcsolódó szakvélemények

Irodalmi mű átdolgozása balettművé – SZJSZT-20/2011

Vágtatlan filmanyag átdolgozása – SZJSZT-24/2010

Zenemű áthangszerelése – SZJSZT-18/2010

Engedélyezési terv elkészítése – 03/2011

V. GYŰJTEMÉNYES MŰVEK, ADATBÁZISOK, SUI GENERIS ADATBÁZISOK

Elektronikus szótár védelme gyűjteményes műként, illetve adatbázisként – SZJSZT-12/2010

A Fővárosi Bíróság megkeresése

A megkereső által feltett kérdések

1. Megállapítható-e az a felperes által kiadott, most, a szakvéleményt megelőzően közvetlenül is csatolt, lemezre rögzített szótáranyag vizsgálata során, hogy a szótár adatbázisa egyéni, eredeti jellegű alkotás szerkesztési elve, módja alapján?
2. Megállapítható-e az alperes által kiadott angol és német nyelvű PN és uniós szótáranyag tekintetében (az angol és a német nyelvű az uniós szótáranyag része), hogy az ugyanolyan szerkesztési elv, módszer alapján összeállított adatbázis, mint a felperes adatbázisa?

A Fővárosi Bíróság a kirendelő végzésben a fenti kérdésekre való válaszadáson túl arra is felhívta a Szerzői Jogi Szakértő Testületet, hogy a 2010. május 12-én a bírósághoz érkezett, a felperes által beadott előkészítő iratban felsorolt kérdésekre is terjedjen ki a vizsgálódás és a válaszadás. A felperes 2010. május 12-én a bírósághoz érkezett felperesi előkészítő irata többek között a következőket tartalmazza: „Kérjük a T. Szakértő Testületet, hogy vizsgálja ki a fenti szempontok alapján, hogy az alperes által most beadott CD valóban megegyezik-e a korábbival”, valamint „A Szerzői Jogi Szakértő Testület által megválaszolandó kérdések tekintetében a perbeli időszakra vonatkoztatva (1998–2000) kérjük a szakvéleményt és állásfoglalást.” A felperes fenti előkészítő irata e kéréseken túl a következő konkrét kérdéseket tartalmazza.

3. Nyilatkozzon a szakértő testület, hogy milyen feltételek mellett minősülhet egy szótáradatbázis gyűjteményes műnek!
4. A felperesi szótár minősülhet-e gyűjteményes műnek?
5. Az adatbázis egyéni, eredeti jellegű elrendezése, struktúrája alapján a felperes adatbázisa gyűjteményes műnek minősül-e? Egyedi, eredeti jelleggel rendelkezik-e?
6. Mik ezek az eredeti, egyedi sajátosságok? Összeválogatása, elrendezése, szerkesztése, a keresés az adatbázisban egyedi, eredeti jellegű-e?
7. Megalapozzák-e az alábbiak és a per bizonyítékai a gyűjteményes műi minőséget?
8. Nyilatkozzon a testület, hogy a felperes adatbázisa tartalmában vagy szerkesztésében azonos-e vagy nagymértékben hasonló-e a SZTAKI-szótár vagy a Freedict szótár adatbázisához, különös figyelemmel a német esetében, vagy eltér attól?

9. A felperesi adatbázisok és ezeknek a szótáraknak a vonatkozásában lehet-e közös adatbázisról vagy közös ösről beszélni, vagy sem?
10. Nyilatkozzon a szakértő testület, hogy a felperes saját szótári adatbázisának elkészítése, tartalmának megszerzése, ellenőrzése, megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt-e!
11. Milyen anyagi, munka- és időráfordítással készítette el a felperes saját szótárának adatbázisát és szótárát?
12. A tartalmi elemek megszerzése, gépelése, ellenőrzése, megjelenítése minőségileg és mennyiségileg mennyi ráfordítást igényelt?
13. Mennyi idő és munkaráfordítással végezhető ez el általában és a konkrét időszakban, esetben?
14. Megalapozzák-e az alábbiak és a per bizonyítékai a jelentős ráfordítást?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

1. Az eljáró tanács előzetes megállapításai

Az eljáró tanács a bíróság, illetve a felperes által feltett konkrét kérdések megválaszolása előtt a részére átadott bizonyítékokkal, illetve peranyagokkal kapcsolatban szükségesnek tartja rögzíteni az alábbiakat.

A Fővárosi Bíróság a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek megküldte a tárgybani ügy teljes iratanyagát. A megküldött anyagban a következő CD-ROM lemezek voltak találhatóak:

1. „B. szótár” „007” megjelöléssel, amely az első- és harmadrendű felperes 2010. május 10-én kelt előkészítő iratának mellékletét képezte (angol–magyar, illetve magyar–angol szótár);
2. „P. szótár ANGOL” „001/1” megjelöléssel;
3. „P. szótár ANGOL” „001/B” megjelöléssel;
4. „P. szótár UNIÓ” „005/1” megjelöléssel;
5. „P. szótár UNIÓ” „05/B” megjelöléssel;
6. „P. szótár NÉMET” „002/1” megjelöléssel;
7. „P. szótár NÉMET” „002/B” megjelöléssel;

A 2–7. számú CD-ROM lemezen az „I. Kft.” megjelölés szerepel. A papírtasakokon szereplő érkeztetőbélyegzők tanúsága szerint ezek a CD-ROM-ok 2008. március 6-án érkeztek a Fővárosi Bírósághoz. Az e lemezek nyomatan található azonosítósámok megegyeznek a lemezek hátoldalán, a gyártás során a lemez belső részén látható gyári azonosítóval (ún. IFPI-számmal), egyetlen kivétellel: az 5. számú lemez esetében a lemez nyomatan „05/B” azonosító látható, míg a lemez hátoldalán „005/B” azonosító olvasható.

Az eljáró tanács a fenti lemezek közül kizárólag az 1. számú és az 5. számú CD-ROM lemezen található programot tudta futtatni magáról a CD-ROM-ról. Az összes többi lemez futta-

tása esetén a demó videolejátszását követően egy újra és újra felugró hibaüzenet jelent meg a számítógép képernyőjén, így a programok futtatása a CD-ROM lemeztől nem volt folytatható. Ugyanakkor e lemezek (2., 3., 4., 6., 7. számú lemez) tartalmának a CD-ROM-ról a vizsgálati számítógép merevlemezére másolását követően a programok már futtathatóak voltak.

Az eljáró tanács rögzíti, hogy a megkeresés tárgyát képező kérdések megválaszolásához nem volt feltétlenül szükséges a felperes és az alperes programjainak – akár CD-ROM-ról, akár a vizsgálati számítógép lemezéről történő – futtatása, ezért nem releváns az, hogy melyik program volt futtatható magáról a CD-ROM lemeztől, és melyiket lehetett csak úgy futtatni, hogy a CD-ROM tartalmát előtte a számítógép merevlemezére kellett másolni. Az eljáró tanács szerint a megkeresés tárgyát képező kérdések megválaszolásához a felperesi és az alperesi CD-ROM lemezekben található szójegyzékek vizsgálata volt szükséges, amelyek vizsgálata kezelőprogramok futtatásától függetlenül is elvégezhető.

A szakértői vizsgálat részére átadott anyagok között nem volt fellelhető felperesi német–magyar, illetve magyar–német szótár CD-ROM, így a szótáranyagok összehasonlítását igénylő vizsgálat kizárólag az angol–magyar, illetve a magyar–angol szótár szójegyzékeinek összehasonlítására terjedhetett ki. Az eljáró tanács a felperesi német–magyar, illetve magyar–német szótár hiányában nem tudta vizsgálni az alperesi 6. és 7. számú, német–magyar nyelvű szótáranyagot tartalmazó CD-ROM lemezeket. Nem vizsgálta továbbá a 4. és 5. számú CD-ROM-on lévő angol–magyar, illetve magyar–angol szójegyzékektől eltérő nyelvű (francia és olasz) szójegyzékeket sem. A 4. és 5. számú kiadványnak tehát csak az angol–magyar, illetve magyar–angol szójegyzékei képezték a vizsgálat tárgyát.

A felperesi 1. számú és az alperesi 2–7. számú CD-ROM lemezen található, a szótárak adatbázisát tartalmazó fájlok kódoltak, így tartalmuk szöveggként (pl. szövegszerkesztőben futtatva) közvetlenül nem olvasható.

Az eljáró tanácsnak – a peranyagban a felek által feltárt információkra támaszkodva – az adatbázisok tartalmát sikerült olvasható formátumban kinyerni. Az olvasható szójegyzékek (minden CD-ROM lemez esetében külön angol–magyar és külön magyar–angol szójegyzék) jelen szakvéleményhez CD-ROM lemezen kerültek csatolásra, az eljáró tanács által összeállított formában. Az adatbázisok vizsgálatának, valamint az adatbázis elemei kinyerésének és összehasonlításának részletes leírása, módszertana, valamint a vizsgálat eredménye jelen szakvélemény mellékletét képezi. Az összehasonlítás eredményének főbb megállapításait a jelen szakvélemény 5.1. pontjában is összefoglaljuk.

Az eljáró tanács a rendelkezésre álló bizonyítékok, azaz a peranyagok és futtatható szótárak, valamint a szójegyzékek alapján megállapította, hogy az ügyben érintett szótárak általános jellegűek, vagyis nem tematikus szótárak, és nem szakszótárak.

A rendelkezésre bocsátott és futtatható szótárak egyike sem tartalmaz részletes, kiadással vagy szerzői jogokkal kapcsolatos információkat. Nem állnak rendelkezésre az ún. copy-right-információk, sem a szerkesztő(k) neve(i), sem kiadásjelzés, sem bibliográfia. Kivétel ez alól a felperes 1. számú CD-ROM lemeze, amelyen az „ADAT” könyvtárban található

egy „COPYRIGHT.LOG” nevű fájl, amelynek tartalma a következő: „(c) Ltd. / (c) 1994-1997 All Rights Reserved”.

A szótárak szerkesztésének, illetve kiadásának időpontjára vonatkozóan – az eljáró tanács rendelkezésére álló peranyagok alapján – a következők voltak megállapíthatók. K. D. harmadrendű felperes 1997. január 24-én adott megbízási szerződést R. K. Kolozsváron lakó személynek, hogy rögzítse egy angol–magyar és magyar–német szótáradatbázis tartalmát. Az elkészült adatbázisok átadására 1997 novemberében került sor. Az elsőrendű felperes 1997-ben adta ki a megküldött anyagban 1. számon szereplő angol, majd 1998-ban a megküldött anyagban nem szereplő német szótárát („B. szótárak”). Az alperesi szótárak („P” szótárak) kiadására 2000-ben került sor.

2. Az eljáró tanács által figyelembe vett jogszabályok

2.1. Releváns nemzetközi normák

Az eljáró tanács utalni kíván azokra a releváns nemzetközi normákra is, amelyek hatással voltak az azonos tárgyú magyar jogi szabályozásra. A Berni Unió Egyezmény¹ (BUE) 2. cikk (5) bekezdése szerint irodalmi vagy művészeti műveknek az anyag kiválasztása vagy elrendezése folytán szellemi alkotásnak minősülő gyűjteményei, mint például enciklopédiák és antológiák, a gyűjtemény részét alkotó egyes művek szerzőit megillető jogok sérelme nélkül e jellegüknek fogva részesülnek védelemben. A Szellemi Tulajdon Világszervezete Szerzői Jogi Szerződésének² 5. cikke értelmében az adatoknak vagy egyéb alkotóelemeknek tartalmi elemek kiválasztása vagy elrendezése folytán szellemi alkotásnak minősülő gyűjteményei e jellegüknek fogva részesülnek védelemben. A védelem nem terjed ki magukra az összeállítás tartalmát képező adatokra vagy anyagokra, és nem csorbítja az összeállításba felvett egyes adatokon vagy anyagokon fennálló szerzői jogokat. A TRIPS-megállapodás³ 1. C) Melléklete 10. Cikkének 2. pontja értelmében védettek az adatállományok vagy más anyagok akár gép által olvasható, akár más formában, amelyek tartalmuk kiválasztása vagy elrendezése folytán szellemi alkotások. Ez a védelem, amely nem terjed ki magára az adatra vagy anyagra, nem csorbíthatja a magán az adaton vagy anyagon fennálló szerzői jogot.

2.2. Magyar jogszabályok

Az eljáró tanács utal arra, hogy a szótárak szerkesztésének, illetve első kiadásainak időpontjára tekintettel jelen szakvélemény elkészítésére a jelenleg hatályos, a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: „új Szt.”), valamint a korábban hatályos, a

¹ Kihirdette az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet.

² Kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény.

³ Kihirdette az 1998. évi IX. törvény.

szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény (a továbbiakban: „régí Szjt.”), továbbá a régí Szjt. végrehajtására kiadott 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet (a továbbiakban: „Vhr.”) rendelkezéseinek figyelembevételével került sor.

A régí Szjt.-nek az 1997. január 1. és 1997. június 30. napja között és 1997. július 1. és 1999. augusztus 31. napja között hatályban levő rendelkezései között – a jelen ügy szempontjából releváns rendelkezések vonatkozásában – nincs eltérés, ezért a továbbiakban a régí Szjt.-nek csak a későbbi, 1997. július 1. és 1999. augusztus 31. napja között hatályban levő rendelkezéseire történik utalás.

2.2.1. A gyűjteményes művekre vonatkozó szabályozás

A régí Szjt. 5. §-ának (3) bekezdése szerint a gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti; ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek önálló jogait. A Vhr. 3/B. §-a ezt azzal egészítette ki, hogy az Szjt. 5. §-ának (3) bekezdésében foglaltakat alkalmazni kell a számítástechnikai eszközökkel működtetett adattárra is. A régí Szjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlat szerint a szerkesztési munka csak akkor élvez szerzői jogi védelmet, ha annak eredménye olyan összeállítás, amelyen az alkotó szellemi tevékenységéből fakadó eredetiség jegyei felismerhetők. Ugyanakkor a Vhr. 3/B. §-a nem hozott létre számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázisokra vonatkozó külön jogi oldalmat, csupán azt erősítette meg, hogy a gyűjteményes művekre vonatkozó jogi oldalom technológiásamleges.

Az új Szjt. 1999. szeptember 1. és 2001. december 31. napja között hatályos szövege a következőképpen rendelkezett a gyűjteményes művekről:

7. § (1) Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjteményes mű, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű. A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, összetevői nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben.
- (2) A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek önálló jogait.
- (3) A gyűjteményes műnek minősülő – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon működtetett – *adattár* [kiemelés az eljáró tanácstól] védelme nem terjed ki a tartalmát képező adatokra és egyéb alkotóelemekre.

Az új Szjt. szövege egyértelművé teszi, hogy a gyűjteményt, ha a védelem feltétele fennáll, akkor is védi a szerzői jog, ha a gyűjtemény összetevői, részei nem alkalmasak semmilyen szerzői jogi védelemre. Az új Szjt. 1999. szeptember 1. és 2001. december 31. között hatályos szövege nem rendelkezett számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázisokra vonatkozó külön jogi oldalomról. A 7. § (3) bekezdése a régí Szjt.-hez kapcsolódó Vhr. 3/B. §-ához hasonlóan az *adattár* fogalmat tartalmazta. Az adattár a gyűjteményes művek egyik fajtájának volt tekinthető. A 7. § (3) bekezdése egyértelmű: ha egy adattár gyűjteményes műnek

tekinthető, és mint ilyen szerzői jogi oltalmat élvez, az adattár egyes összetevői, részei ettől még nem részesülnek szerzői jogi védelemben. Az adattárra vonatkozó további szabályokat az új Szjt. 61–62. §-a tartalmazta.

Az új Szjt. jelen ügy szempontjából releváns rendelkezései 2002. január 1. napjával módosultak. 2002. január 1. napjával az új Szjt. 7. §-a a következőre módosult:

7. § (1) Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben.
- (2) A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és a szomszédos jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait.
- (3) A gyűjteményes mű szerzői jogi védelme nem terjed ki a gyűjteményes mű tartalmi elemeire.

A módosítás egyértelművé tette, hogy kizárólag azok a gyűjtemények élveznek szerzői jogi oltalmat, amelyek összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű. Szétválasztásra kerül tehát a gyűjtemény és a gyűjteményes mű fogalma, amely a régi Szjt.-ben nem volt egyértelmű. Egyértelművé lett az is, hogy szerzői jogi védelmet nem élvező elemekből felépülő gyűjtemény csak akkor élvez szerzői jogi védelmet, amennyiben az elemek elrendezése egyéni, eredeti jellegű.

2002. január 1. napját követően a 7. §-ból kikerült az adattár mint fogalom. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a számítástechnikai eszközökkel működtetett gyűjteményes művek ne részesülnének védelemben. Az új Szjt. 1. § (2) bekezdésének *p*) pontja kifejezetten szerzői jogi védelem alá tartozó alkotásnak tekinti a gyűjteményes műnek minősülő adatbázist. Az adatbázis fogalmát a 60/A. § (1) bekezdése a következőképpen határozza meg: „*adatbázis: önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni.*”

2.2.2. Az adatbázisokra vonatkozó szabályozás

Az adattár fogalmának a 7. §-ból való kikerülése arra vezethető vissza, hogy 2002. január 1-jével került be az új Szjt.-be az adatbázisok *sui generis* jogvédelmére vonatkozó szabályozás. Ezt a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításáról szóló 2001. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban „módosító törvény”) emelte be az új Szjt.-be.

Az adatbázisok *sui generis* jogvédelmének megteremtését a Magyar Köztársaság jogának az európai közösségi joghoz való közelítése indokolta. Az Európai Parlament és Tanács 96/9/EK sz. irányelve (a továbbiakban „Adatbázis-irányelv”) az adatbázisok jogi védelméről részben a BUE, illetve a Genfi Szerzői Jogi Egyezmény fent említett rendelkezésein alapul,

résben azonban azokon túllépve kiterjed a szerzői műnek semmilyen szempontból (sem tartalmi és szerkesztésbeli, sem pusztán szerkesztésbeli szempontból) nem minősülő adatgyűjteményekre is, lehetővé téve az ilyen számítástechnikai eszközökkel vagy más módon egyedileg hozzáférhető, valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett adatgyűjtemények önálló jogi védelmét egyes jogosulatlan felhasználási cselekmények esetén. Az új Szjt. ennek megfelelően került kiegészítésre 2002. január 1. napjától a VII. Fejezet alatt a 60/A. §-sal, valamint módosult a 61–62. §, továbbá az új Szjt.-be bekerült a XI/A. Fejezet (84/A-84/E. §-ok). Az adatbázisokra vonatkozó magyar rendelkezések csaknem teljes mértékben megegyeznek az Adatbázis-irányelv rendelkezéseivel.

A *sui generis* adatbázis-védelem – bár a szerzői jogi törvényben került elhelyezésre – nem szerzői jogi jellegű védelem. A *sui generis* jogi oltalomnak nem feltétele az, hogy az egyes tartalmi elemek összeválogatása egyéni, eredeti jellegű legyen (ami a gyűjteményes műként való védelem előfeltétele). A *sui generis* adatbázis-oltalom bevezetésének indoka az volt, hogy bizonyos adatbázisok létrehozatala jelentős emberi, technikai és pénzügyi ráfordítással járhat, és ezért indokolt az ilyen adatbázisok jogi oltalomban való részesítése.

A *sui generis* adatbázis-védelem alapján jogi oltalomban részesülnek azok a valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett adatgyűjtemények is, amelyek nem vagy nem csak szerzői alkotásokat tartalmazznak, továbbá amelyek az egyes adatelemek egyéni, eredeti jelleget nélkülöző kiválogatása, illetve elrendezése folytán sem minősülnek egyéni, eredeti szerzői alkotásnak. A *sui generis* adatbázis-védelem fellépési lehetőséget nyújt az olyan engedély nélküli adatkimásolásokkal, illetve adat-újrachasznosítási cselekményekkel szemben is, amelyek következtében az adatbázis felépítése, szerkezete nem rekonstruálódik, tehát az esetleg fennálló egyéni, eredeti felépítést, szerkezetet a felhasználó nem másolja le, nem veszi át.

A *sui generis* adatbázis-védelem az adatbázis előállítóját illeti meg. Az adatbázis előállítójaként az új Szjt. azt a természetes személyt, jogi személyt vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságot határozza meg, aki vagy amely saját nevében és kockázatára kezdeményezte az adatbázis előállítását, gondoskodva az ehhez szükséges ráfordításokról.

A módosító törvény 13. §-a a következő szabályokat tartalmazta a *sui generis* adatbázis-védelemre vonatkozó szabályok hatálybalépésével, valamint a korábban elkészített adatbázisokra vonatkozó szabályokkal kapcsolatban:

(1) E törvény 2002. január 1-jén lép hatályba; rendelkezéseit a hatálybalépését követően megkötött felhasználási szerződésekre kell alkalmazni.

(2) E törvénynek az adatbázis-előállítók védelmére vonatkozó rendelkezéseit alkalmazni kell arra az adatbázisra is, amelyet e törvény hatálybalépése előtt, de 1982. december 31-ét követően készítettek el, feltéve, hogy a hatálybalépés napján az adatbázis megfelel az Szjt. – e törvény 8. §-ának (2) bekezdésével megállapított – XI/A. fejezetében szabályozott védelem feltételeinek.

(3) A (2) bekezdésben szabályozott adatbázis előállítójának jogai e törvény hatálybalépésétől kezdődően részesülnek védelemben, de csak 1998. január 1-jétől számított tizenöt évig.

(4) A (2) bekezdésben szabályozott adatbázisnak a törvény hatálybalépése előtt megkezdett felhasználása – kimásolása, illetve újrahasznosítása – a hatálybalépést követő egy évig folytatható, de csak a hatálybalépéskor meglévő mértékben. A gazdasági tevékenység körében folytatott ilyen felhasználás jogát csak a jogosult gazdálkodó szervezettel vagy annak a felhasználást folytató szervezeti egységével együtt lehet átruházni.

A *sui generis* adatbázis-védelem tartalmát az új Szjt. 84/A. §-a a következőképpen határozza meg:

„(1) Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, az adatbázis (60/A. §) előállítójának hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adatbázis tartalmának egészét vagy jelentős részét

a) másolat készítése útján [18. § (1) bek. b) pont] többszörözzék (a továbbiakban: kimásolás);

b) a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegyék az adatbázis példányainak terjesztésével vagy – a 26. § (8) bekezdésében szabályozott módon – a nyilvánossághoz való közvetítéssel (a továbbiakban: újrahasznosítás).

(2) Az (1) bekezdés b) pontjában említett terjesztésen a terjesztés következő eseteit kell érteni: adásvétellel vagy a tulajdonjog más módon történő átruházásával való forgalomba hozatal, az országba forgalomba hozatali céllal történő behozatal és bérbeadás. A 23. § (5) bekezdését [jogkimerülés] megfelelően alkalmazni kell az adatbázis előállítójának jogaira is.

(3) Az adatbázis előállítójának hozzájárulása nélkül ismételt és rendszeresen nem másolható ki, illetve nem hasznosítható újra az adatbázis tartalmának jelentéktelen része sem, ha ez sérelmes az adatbázis rendes felhasználására, vagy indokolatlanul károsítja az adatbázis előállítójának jogos érdekeit.

(4) Az (1)–(3) bekezdésben szabályozott felhasználásokért – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – díjazás jár.

(5) Az adatbázis előállítóját akkor illetik meg az (1)–(3) bekezdésben szabályozott jogok, ha az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt.”

A *sui generis* adatbázis-védelem fennállta szempontjából fontos feltételt határoz meg a 84/A. § (5) bekezdése, amely szerint az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást kellett, hogy igényeljen. E tevékenységek vonatkozásában tehát külön-külön kell vizsgálni azt, hogy az adott tevékenység jelentős ráfordítást igényelt-e. Az adatbázis tartalmának megszerzésével kapcsolatos ráfordítások elsősorban negatív irányból közelíthetők meg: az adatok (azaz az adatbázis egyes tartalmi elemei) előállítása (létrehozása) érdekében kifejtett ráfordítás az adatbázis tartalmának megszerzése érdekében kifejtett jelentős ráfordítások körében nem vehető figyelembe. Ellenőrzés alatt kétféle tevékenységet lehet érteni: a tartalom folyamatos figyelését, ellenőrzését és korrekcióját igénylő (dinamikus) adatbázis esetén az adatbázis folyamatos ellenőrzését, monitoro-

zását, frissítését, az adatok pontosságának, helytállóságának biztosítását, másfelől, statikus adatbázis esetén, az adatbázis létrehozatalakor a tartalom helyességének, helytállóságának vizsgálatát. Végül, az adatbázis tartalmának megjelenítése nemcsak a tartalom szó szoros értelmében vett megjelenítését foglalja magában, hanem a tartalom adott adatbázisban való felhasználásra alkalmas állapotba hozatalát is.

Az adatbázis tartalmának megszerzésével kapcsolatos ráfordítás mennyiségileg vagy minőségileg, illetve mindkét szempontból is lehet jelentős. Ráfordításon nemcsak pénzügyi befektetést kell érteni, hanem energia-, munka- és időráfordítást is.

3. Az eljáró tanács által figyelembe vett európai bírósági gyakorlat

Az Európai Bíróság hat esetben vizsgálta egyrészt a *sui generis* adatbázisok jogi megítélését, másrészt az ezekből származó elemek, adatok felhasználásának jogszerűségét. Az Európai Bíróság ezen ítéletei a következők:

- (a) C-46/02 – Fixtures Marketing Ltd v. Oy Veikkaus AB;
- (b) C-203/02 – British Horseracing Board Ltd and Others v. William Hill Organization Ltd;
- (c) C-338/02 – Fixtures Marketing Ltd v. Svenska Spel AB;
- (d) C-444/02 – Fixtures Marketing Ltd v. Organismos prognostikon agonon podofairou AE (OPAP);
- (e) C-304/07 – Directmedia Publishing GmbH v. Albert-Ludwigs-Universität Freiburg;
- (f) C-545/07 – Apis-Hristovich EOOD v. Lakorda AD.

Az említett ítéletek a megkeresés tárgyát képező ügy szempontjából azért relevánsak, mert az Európai Bíróság ezekben meghatározta, hogy az adatbázis előállítójának az adatbázis tartalmának megszerzésével, ellenőrzésével és megjelenítésével kapcsolatos mely ráfordításai vehetőek figyelembe annak vizsgálatakor, hogy egy konkrét adatbázis eleget tesz-e a *sui generis* adatbázis-védelem feltételeinek. A fenti ügyekben az Európai Bíróság szintén foglalkozott azzal, hogy a ráfordítások milyen esetekben tekinthetők jelentősnek, valamint értelmezte a felhasználással (kimásolás, illetve újrahasznosítás) kapcsolatban a jelentős rész fogalmát is.

Az Európai Bíróság a fenti ítéleteiben rögzítette, hogy az Adatbázis-irányelv által bevezetett *sui generis* jog biztosította védelem célja információátoló és információfeldolgozó rendszerek, nem pedig a későbbiekben valamely adatbázisban összegyűjthető, új tartalmi elemek létrehozásának ösztönzése. A *sui generis* jog célja tehát valamely, az adatbázis „tartalmát megszerző és összegyűjtő” személy által eszközölt pénzügyi és szellemi ráfordítások eredményének jogellenes hasznosítása elleni védelem biztosítása.⁴ Ezért az adatok (azaz az adatbázis egyes tartalmi elemei) előállítása (létrehozása) érdekében kifejtett ráfordítás az

⁴ C-203/02 BHB v. W. Hill-ítélet 33. és 34. pontja.

adattartalom tartalmának megszerzése érdekében kifejtett jelentős ráfordítások körében nem vehető figyelembe. Az adattartalom tartalmi elemeinek megszerzése szempontjából a már létező, meglévő – tulajdonképpen csak a maguktól már meglévő, vagy más által korábban már létrehozott – adatok adattartalomba foglalásába investált ráfordítást lehet csak e körben számításba venni.⁵ Ez a megközelítés tehát kizárja a ráfordítás – és közvetve a „megszerzés” – fogalmából is az adattartalom által tartalmazott adatok előállításába való befektetést.⁶

A ráfordítás az adattartalom tartalmának ellenőrzése vagy megjelenítése során is fennállhat. Az adattartalom tartalmának ellenőrzése biztosítja az információk megbízhatóságát, az összegyűjtött anyagok hitelességét. Az ellenőrzési folyamatra való ráfordítás történhet az adattartalom előkészítése és folyamatos működtetése során is. Az Európai Bíróság joggyakorlata szerint az adattartalom tartalmának ellenőrzése szempontjából az az ellenőrzési cselekmény releváns, amelynek célja az adattartalom létrehozásakor vagy a már működő (az adott adatot is magában foglaló) adattartalom folyamatos monitorozása során az adatok pontosságának, helytállóságának ellenőrzése, felülvizsgálata. Az Európai Bíróság jogi álláspontja szerint az adat létrehozása során, illetve azt megelőzően végzett ellenőrzési cselekmény e körben nem vehető figyelembe, tekintettel arra, hogy az ilyen adatellenőrzés valójában nem az adattartalom tartalmának ellenőrzése, hanem annak létrehozása körében veendő figyelembe. Ennélfogva, az adatok létrehozásának stádiumában végzett ellenőrzési cselekménnyel összefüggésben eszközölt ráfordítás az Európai Bíróság álláspontja szerint nem esik bele a *sui generis* adattartalom fogalma szerinti jelentős ráfordítás fogalmába.⁷

Az Európai Bíróság az adattartalom tartalmának megjelenítésével összefüggésben is vizsgálta a jelentős ráfordítás kérdését. Az Európai Bíróság ítéleteinek alapját képező jogelméleti álláspont szerint a digitalizálási költségek e körben értékelendők.

A fentiekből következően a *sui generis* adattartalom védelem fennállásához szükséges jelentős ráfordítás relatív fogalom. Az Európai Bíróság előbb említett ítéleteiből lehet abban a vonatkozásban következtetéseket levonni, hogyan kell értelmezni egy konkrét ügyben az adattartalommal, valamint annak felhasználásával kapcsolatos jogszabályi rendelkezéseket.

Abban a kérdésben, hogy egy adattartalom egy részének kimásolása, illetve újrahazsnosítása esetén mi tekinthető jelentősnek, az Európai Bíróság ítéleteiből az alábbi általános jellegű megállapítások vonhatóak le. Az adattartalom tartalma mennyiségi szempontból értékelt jelen-

⁵ C-203/02 BHB v. W. Hill-ítélet rendelkező részének 1. pontja.

⁶ Az Európai Bíróság egy szűk utat enged az adattartalom előállításának munkafolyamatától el nem választható megszerzés (adatfelkutatás, összegyűjtés) céljából kifejtett ráfordítások elismerhetősége irányában, amikor kimondja, hogy az a körülmény, hogy az adattartalom létrehozása egy olyan megbízási tevékenység ellátásához kötődik, amelynek során az adattartalom létrehozó személy egyben az adattartalomban foglalt anyagok létrehozója is, önmagában még nem zárja ki a *sui generis* adattartalom védelemre való hivatkozást, feltéve, hogy megállapítható, hogy az ilyen anyagok megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése mennyiségi vagy minőségi szempontból jelentős ráfordítást igényelt, és ez a ráfordítás független volt az ilyen anyagok létrehozására használt forrásoktól. C-203/02 BHB-W. Hill ítélet 35. pontja.

⁷ C-203/02 BHB-W. Hill-ítélet rendelkező részének 1. pont 2. bekezdése.

tős részének fogalma az adatbázisnak a kimásolt és/vagy újrahasznosított adatainak mennyiségére vonatkozik, és azt az adatbázis teljes tartalmának mennyiségéhez viszonyítva kell értékelni. Az adatbázis tartalma minőségi szempontból értékelt jelentős részének fogalma a kimásolási és/vagy az újrahasznosítási cselekmény tárgya tartalmának megszerzésével, ellenőrzésével, illetve előállításával kapcsolatos ráfordítás fontosságára vonatkozik, függetlenül attól, hogy ez a tárgy a védett adatbázis általános tartalmának mennyiségileg jelentős részét képviseli-e.⁸

Az Európai Bíróság érintette a kimásolás bizonyíthatóságával kapcsolatos kérdéseket is. A kimásolás független attól, hogy az átvitt elemek tartalmát esetleg módosítják-e, illetőleg hogy az érintett adatbázisok szerkezeti felépítését illetően vannak-e esetleg eltérések. Az a körülmény, hogy valamely előállító védett adatbázisának tartalmát illetően megfigyelhető tárgyi és technikai jellegzetességek szintén megfigyelhetőek valamely másik előállító adatbázisa tartalmánál, arra utaló jelként fogható fel, hogy az Adatbázis-irányelv értelmében vett kimásolás történt, kivéve, ha ezen egybeesés az érintett adatbázisok között végbement átviteltől eltérő tényezőkkel magyarázható. Az a tény, hogy az adatbázis előállítója által a nyilvánosság számára nem hozzáférhető forrásokból megszerzett elemek szintén szerepelnek a másik előállító adatbázisában, önmagában nem elegendő annak bizonyítására, hogy ilyen kimásolás történt, de erre utaló jel lehet. A különböző elektronikus adatbázisok kezeléséhez alkalmazott számítástechnikai programok jellege nem releváns abból a szempontból, hogy kimásolás történt-e.⁹

Az a körülmény, hogy a *sui generis* jog által védett valamely adatbázisból állítólagosan kimásolt és/vagy újrahasznosításra került elemeket annak előállítója a nyilvánosság számára nem hozzáférhető forrásokból szerezte meg – attól függően, hogy a szóban forgó elemek e forrásokból történő begyűjtéséhez az előállító által biztosított emberi, technikai és/vagy anyagi eszközök mennyire voltak jelentősek –, hatással lehet az érintett adatbázis tartalmának minőségi szempontból jelentős részének való minősítésére.¹⁰

4. A felperesi, a megkereséshez csatolt anyagban 1. számon szereplő szótár adatbázisán fennálló védelem jellege

Mindenekelőtt arra kíván az eljáró tanács utalni, hogy a kétnyelvű szótárak szerkesztése jellemzően úgy történik, hogy a szótár szerkesztője első lépésben meghatározza a szótár tematikáját, majd ezt követően határozza meg a szótár szóanyagát. A szótárban szereplő szavak célnyelvre történő fordításához elengedhetetlen valamilyen forrás, ahonnan a fordítás származik. Ez természetesen lehet valamilyen irodalmi vagy egyéb mű is, de akár lehet korábbi szótár vagy szótáradatbázis is. Az utóbbi esetben előfordulhat, hogy az adatok vagy

⁸ C-203/02 BHB v. W. Hill-ítélet rendelkező részének 3. pontja.

⁹ C-545/07 Apis-Hristovich EOOD v. Lakorda AD-ítélet rendelkező részének 1. pontja.

¹⁰ C-545/07 Apis-Hristovich EOOD v. Lakorda AD-ítélet rendelkező részének 2. pontja.

azok egy része olyan forrásból származik, amelyek vonatkozásában a szerzői jogi oltalom már lejárt (köztulajdonba került művek), vagy amelyek vonatkozásában a szerzői jogok jogosultja engedélyt adott a művének felhasználására. Önmagában ezért az a tény, hogy egy szótár bizonyos szócikkei hasonlóságot mutatnak más, korábbi szótárakkal, nem releváns annak meghatározásakor, hogy az adott szótár, illetve annak szójegyzéke élvez-e jogi oltalmat, akár mint gyűjteményes mű, akár mint adatbázis.

Az eljáró tanács itt jegyzi meg, hogy az általános tematikájú szótárakban hozzáférhető egyes tartalmi elemek, azaz szavak, szóösszetételek és ezek pusztá fordításai jellemzően nem bírnak egyéni, eredeti jelleggel, következésképpen nem állnak önálló szerzői jogi védelem alatt. A szavak, szóelemek, szóösszetételek és ezek fordításainak összeválogatása, elrendezése, szerkesztése, azaz a szótár szerkesztése azonban mutathat egyéni, eredeti jelleget. Azt, hogy e tevékenység szerzői jogi vagy más jellegű jogi oltalmat élvez-e, a szótár létrejötté, valamint a felhasználása időpontjában hatályos jogszabályok alapján kell megítélni.

4.1. *A felperesi, a megkereséshez csatolt anyagban 1. számon szereplő szótár adatbázisán fennálló sui generis jellegű védelem*

Az eljáró tanács szerint annak eldöntésekor, hogy egy szótár, illetve szójegyzéke *sui generis* adatbázis-védelemben részesülhet-e – figyelemmel az Európai Bíróság fenti 3. pontban ismertetett gyakorlatára is –, a következő kérdések relevánsak:

- (1) a felperesi szótáradatbázis eleget tesz-e az új Szjt. 60/A. § (1) bekezdése szerinti adatbázis fogalomnak;
- (2) ha igen, akkor a felperes által összeállított szótáradatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt-e?

Ezt követően lehet megvizsgálni, hogy az alperesek kimásolták-e, illetve újrahasznosították-e a felperes adatbázisának egészét vagy jelentős részét.

4.1.1. *Az adatbázis fogalmának való megfelelés kérdése*

A rendelkezésére bocsátott peranyagok alapján az eljáró tanács szerint egyértelműen megállapítható, hogy a felperes által 1997-ben, illetve 1998-ban összeállított szótáradatbázis megfelel az új Szjt. 60/A. § (1) bekezdésében meghatározott adatbázis fogalmának.

4.1.2. *A szótáradatbázis tartalmának megszerzésével, ellenőrzésével vagy megjelenítésével kapcsolatos jelentős ráfordítás kérdése*

Abban a vonatkozásban, hogy a felperesi adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt-e, az eljáró tanács a peranyagokban található

előadásokat és bizonyítékokat, valamint a felperes által a vizsgálat céljára CD-ROM-on csatolt szótárakat vette alapul.

Az elsőrendű felperes által kiadott CD-ROM lemezen nem található meg a szerkesztők nevének felsorolása, a szerkesztés elveinek leírása vagy bibliográfia. (Ugyanez mondható el az alperes szótáráiról is). Az eljáró tanács ezért csak a peranyagok között megtalálható felperesi előadásokra és bizonyítékokra tudott támaszkodni. A peranyagok szerint K. D. harmadrendű felperes 1997. január 24-én adott megbízási szerződést R. K., kolozsvári személynek, hogy rögzítse egy angol–magyar és magyar–német szótáradatbázis tartalmát. R. K. ekkor 17 éves gimnáziumi tanuló volt. R. K. az adatrögzítés során különböző szójegyzékeket vett alapul, miután magyar és román anyanyelvű volt, ezért román–angol és román–német szótárakat használt fel. K. D. harmadrendű felperes az R. K. adatrögzítő által táblázatos formában előállított szójegyzékeket ellenőrizte, kiegészítette és pontosította, majd sorrendbe rakta, csoportosította, és így szerkesztette meg a végleges szótáradatbázist. Az elkészült adatbázisok átadására 1997 novemberében került sor. Az elsőrendű felperes 1997-ben adta ki a megküldött anyagban 1. számon szereplő angol, majd 1998-ban a megküldött anyagban nem szereplő német szótárát („B. szótár”).

A felperes előadása szerint az általa elkészített/elkészített adatbázis 1997-ben, illetve 1998-ban új volt, több szót és más szókincset tartalmazott, mint a magyar piacon akkor forgalmazott szótárak, közel 80 000 angol és közel 300 000 magyar szókapcsolat volt benne. Az adatok begépelése közel egyéves munkát vett igénybe, majd az adatbázis ellenőrzésével, kijavításával, szerkesztésével további munkája volt. A felperes találta ki és valósította meg az adatbázis-tárolás egyedi és eredeti módját, valamint a számítógépes felhasználásra való megfelelést. A felperesnek a tervezéssel, kivitelezéssel kapcsolatosan kb. egyéves munkája volt.

Annak a kérdésében, hogy milyen mértékű (összegű) ráfordítást lehet jelentősnek tekinteni szótáradatbázisok tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése tekintetében, nincsenek még iránymutató bírósági döntések. E vonatkozásban azonban – ahogyan arra a SZJSZT-19/2009 számú szakvélemény által is hivatkozott SZJSZT-31/2008 számú szakvélemény is utal – az érintett, adatbázis-előállítással foglalkozó iparág gyakorlata feltárható. Az SZJSZT-19/2009 számú szakvélemény e vonatkozásban a következőkre utal:

„Az eljáró tanács úgyszintén hivatkozni kíván az adatbázis előállítással foglalkozó magyarországi vállalkozások érdekképviselői szervezeteként működő Magyar Tartalomipari Szövetség (MATISZ) gyakorlatára, amely szervezetnek a megkereső is tagja. Az eljáró tanács rendelkezésre álló információk szerint a MATISZ gyakorlata úgy összegezhető, hogy az adatbázis előállítással összefüggő költségek vizsgálata során az alábbi költségelemeket kell rendszerint figyelembe venni:

- 1. Az adott adatbázis készítésére elkülöníthető munkabér és járulék költségei (munkaszerződések alapján, kifizetések)*
- 2. Gyűjtőkör költsége (alvállalkozói stb. szerződések, számlák, kifizetések)*

3. *Technológia-üzemeltetés (számítógép, szoftver, stb. amortizáció, kommunikáció, munkabér, szerződések, számlák, kifizetések stb.) és fejlesztés igazolt költségei*
4. *Marketing, terjesztés igazolt költségei (szerződések, számlák, kifizetések)*
5. *Munkabéarányos rezsiköltség-ráterhelés (összes fel nem osztható költség/munkaóra alap szorozva az elkülönített 1. pontban meghatározott munkaóra mennyiséggel)*

A fenti költségelemek figyelembevételével – a MATISZ gyakorlata szerint – akkor tekinthető a ráfordítás jelentősnek, ha a ráfordítás az adott vállalkozás összköltségéből 30-50% feletti részesedést, vagy legalább egy felsőfokú végzettségű ember egy évi munkájának költségét képezi.”

4.1.2.1. Az adatbázis tartalmának megszerzésével kapcsolatos jelentős ráfordítás kérdése

A rendelkezésre bocsátott peranyagok alapján az eljáró tanács úgy ítéli meg, hogy a felperes szótáradatbázisa valószínűsíthetően nem tekinthető olyan adatbázisnak, amelynek tartalmának megszerzése jelentős ráfordítást igényelt volna. Az eljáró tanács álláspontja szerint a peranyagok között megtalálható előadások és bizonyítékok alapján a felperesi adatbázis tartalmának megszerzésekor korábbi szójegyzékek, adattárak vagy adatbázisok tartalma is szükségszerűen felhasználásra került. Önmagában ez a tény azonban nem perdöntő, hiszen a szótárak szerkesztésekor szükségszerű az, hogy a szerkesztés az adott nyelv valamilyen szójegyzéke vagy esetleg más anyaga felhasználásra kerül. Ezért szintén nem meglepő, hogy a szerkesztés végeredményeként olyan szójegyzék jön létre, amely hasonlít korábbi szójegyzékekre. Szótárak esetén éppen az lenne meglepő, ha egymástól jelentős mértékben különböző szójegyzékek jönnének létre, hiszen az egyes szavak jelentéseit nem lehet teljesen eltérő módon fordítani.

4.1.2.2. Az adatbázis tartalmának ellenőrzésével vagy megjelenítésével kapcsolatos jelentős ráfordítás kérdése

A rendelkezésre bocsátott peranyagok alapján az eljáró tanács úgy ítéli meg, hogy a felperes szótáradatbázisa valószínűsíthetően olyan adatbázisnak tekinthető, amely tartalmának ellenőrzése és megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt. Az eljáró tanács szerint R. K. adatrögzítő egyéves munkája nem az adatbázis tartalmának megszerzése tekintetében értékelhető jelentős ráfordításnak, hanem abban, hogy R. K. olyan, számítógépes felhasználásra alkalmas, digitalizált adatbázist hozott létre, amely az alapfeltétele volt annak, hogy az adatbázis tartalma számítógépen megjeleníthető legyen. Ez a ráfordítás adott esetben az adatbázis tartalmának megjelenítésével kapcsolatos ráfordítások körében tekinthető jelentősnek. A K. D. harmadrendű felperes által végzett ellenőrzési, szerkesztési, csoportosítási tevékenység, valamint az adatbázis-szerkezet kidolgozása (amely a keresést

megfelelően gyorsá teszi) adott esetben pedig mind az adatbázis tartalmának ellenőrzése, mind megjelenítése tekintetében értékelhető jelentős ráfordításnak.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a fenti álláspontot a rendelkezésére álló peranyagok alapján alakította ki, de nem mérlegelt, nem is mérlegelhetett a peres felek adott esetben teljesen ellentmondó hivatkozásai, bizonyítékai között. Ezért a konkrét ügyben – figyelemmel a fent idézett SZJSZT-19/2009 számú szakvélemény tartalmára is – további bizonyítás szükségessége merülhet fel.

5. Az adatbázis egésze vagy jelentős része alperes(ek) általi kimásolásának, illetve újrahasznosításának kérdése

A *sui generis* adatbázis-védelem – a fentiekén túl – csak az adatbázis tartalma egészének vagy jelentős részének kimásolásával vagy újrahasznosításával szemben biztosít jogi védelmet. Kimásolás alatt értendő a többszörözés, újrahasznosítás alatt pedig az adatbázis egészének vagy jelentős részének műpéldányokon való terjesztése, továbbá az adatbázis egészének vagy jelentős részének nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választják meg (pl. internetes letöltés, online hozzáférés).

Azt, hogy mi minősül egy adatbázis jelentős részének, az Szjt. 84/A. § (1) bekezdése nem határozza meg, mint ahogy az Adatbázis-irányelv sem. Az Adatbázis-irányelv 7. cikk (1) bekezdése¹¹ azonban e vonatkozásban utal arra, hogy egy adatbázis bizonyos része mind minőségi, mind mennyiségi szempontból tekinthető jelentősnek. Egy adatbázis minőségileg és/vagy mennyiségileg jelentős részének meghatározása – ahogy azt az adatbázisra fordított ráfordításokkal kapcsolatban az Európai Bíróság ugyancsak megállapítja – egyedi esetben mindig a bíróság feladata. Az Európai Bíróság a következőket állapította meg.

„Az adatbázis tartalma mennyiségi szempontból értékelt, jelentős részének [az Adatbázis-irányelv] 7. cikke szerinti fogalma az adatbázisnak a kimásolt és/vagy újrahasznosított adatainak mennyiségére vonatkozik, és azt az adatbázis teljes tartalmának mennyiségéhez viszonyítva kell értékelni. Az adatbázis tartalma minőségi szempontból értékelt, jelentős részének fogalma a kimásolási és/vagy az újrahasznosítási cselekmény tárgya tartalmának megszerzésével, ellenőrzésével, illetve előállításával kapcsolatos ráfordítás fontosságára vonatkozik, függetlenül attól, hogy ez a tárgy a védett adatbázis általános tartalmának mennyiségileg jelentős részét képviseli-e.”¹²

„Az a körülmény, hogy a sui generis jog által védett valamely adatbázisból állítólagosan kimásolt és/vagy újrahasznosításra került elemeket annak előállítója a nyilvánosság számára nem

¹¹ Adatbázis-irányelv 7. cikk (1) Azon adatbázisok előállítói számára, amelyek tartalmának megszerzése, ellenőrzése, illetve előállítása minőségileg vagy mennyiségileg jelentős ráfordítással járt, a tagállamok biztosítják a jogot arra, hogy az adatbázis egész tartalmának vagy minőségi és/vagy mennyiségi szempontból jelentős részének kimásolását és/vagy újrahasznosítását megakadályozzák.

¹² C-203/02 sz. BHB v. W-Hill-ügy.

hozzáférhető forrásokból szerezte meg – attól függően, hogy a szóban forgó elemek e forrásokból történő begyűjtéséhez az előállító által biztosított emberi, technikai és/vagy anyagi eszközök mennyire voltak jelentősek –, hatással lehet az érintett adatbázis tartalmának [az Adatbázis-irányelv] 7. cikke értelmében vett minőségi szempontból jelentős részének való minősítésére.”¹³

A megkeresés tárgyát képező ügy tényállásából az eljáró tanács azt emeli ki, hogy a rendelkezésre álló peranyagok szerint a felperesi szótáradatbázis elkészítésére 1997-ben, illetve 1998-ban került sor. A peranyagok szerint az elsőrendű felperesnél kereskedelmi igazgatóként dolgozó Sz. Gy. 2000. október 31. napjáig állt alkalmazásban az elsőrendű felperesnél. Az elsőrendű alperes 2000 novemberében alakult. Az alperesi szótárak nyilvánosságra hozatala és/vagy terjesztése 2000 novemberében kezdődött meg. Az eljáró tanácsnak átadott peranyagok alapján jelen ügyben a *sui generis* adatbázis-oltalom szempontjából felhasználásként a többszörözés (mint kimásolás) és/vagy az adatbázis példányainak terjesztése (mint újrahasznosítás) jöhet szóba. Az eljáró tanács szerint a fentiekre tekintettel a konkrét ügyben nagy valószínűséggel kizárható az új Szjt. 84/A. § (3) bekezdésében szabályozott eset megvalósulása (az adatbázis tartalma jelentéktelen részének ismételt és rendszeres kimásolása, illetve újrahasznosítása).

A *sui generis* adatbázis-védelem magyar jogrendszerbe való beiktatására 2002. január 1-jén került sor. 2002. január 1. napját megelőzően ilyen jogvédelem a magyar jogrendszerben nem volt ismert.

A többszörözéssel (kimásolással) mint felhasználási cselekménnyel kapcsolatban az eljáró tanács az alábbiakra utal: a rendelkezésére álló peranyagok alapján Sz. Gy. 2000 októberéig az elsőrendű felperes kereskedelmi igazgatója volt, majd 2000 novemberében alakította meg az alperesi társaságot, amelynek ügyvezetője is volt. A felperesek állítása szerint Sz. Gy. volt, aki a felperesi szójegyzékeket lemásolta (többszörözte), mielőtt az elsőrendű felperesnél munkaviszonya megszűnt volna. A peranyagokban nem található arra való utalás, hogy ezt követően történt volna többszörözés (kimásolás) Sz. Gy. vagy az alperesek érdekkörében eljáró más személy által a felperesek adatbázisából. Az előbbiekre tekintettel az eljáró tanács szerint valószínűsíthető, hogy ha valóban történt kimásolás, akkor ennek 2002. január 1-je, azaz a *sui generis* adatbázis-védelem hatálybalépése előtt kellett történnie. A módosító törvény 13. §-ának (3) bekezdése alapján a 2002. január 1. napját megelőzően elkészült adatbázisok előállítóinak jogai is csak a módosító törvény hatálybalépését követően, azaz 2002. január 1-jétől részesülnek védelemben. Következésképpen – az eljáró tanács szerint –, ha történt is többszörözés (kimásolás) az alperes vagy Sz. Gy. által 2000-ben, akkor ez a tevékenység nem sérthette meg a felperes kimásolásra vonatkozó adatbázis-előállítói jogát, hiszen ilyen jog akkor még nem létezett. Az eljáró tanács itt jegyzi meg azt is, hogy a rendelkezésre bocsátott peranyagokban nincs arra vonatkozó adat vagy utalás, hogy 2002. január 1. napját követően történt volna többszörözés (kimásolás) a felperes adatbázisából az alperes által.

¹³ C-545/07. sz. Apis-Hristovich EOOD v. Lakorda AD-ügy.

Kérdés, hogy 2002. január 1-jét követően az alperesek újrahasznosították-e a felperesi adatbázis egészét vagy jelentős részét. A peranyagban kizárólag arra vonatkozó utalások és bizonyítékok találhatók, hogy az elsőrendű alperes a „P” megjelöléssel ellátott szótárakat CD-ROM-okon terjesztette. Ezért az eljáró tanács szerint annak vizsgálata szükséges, hogy 2002. január 1. napját követően sor került-e az alperesek által a felperesi adatbázis tartalmának egésze vagy jelentős része terjesztésére.

A 2002. január 1. napját követő újrahasznosítással kapcsolatban releváns az, hogy a módosító törvény 13. § (4) bekezdése szerint egy adatbázisnak 2002. január 1-je előtt megkezdett újrahasznosítása a hatálybalépést követő egy évig folytatható, de csak a hatálybalépéskor meglévő mértékben. E vonatkozásban azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy a jogszabály megkezdett felhasználásról szól. Az eljáró tanács álláspontja szerint a megkezdett újrahasznosítást megszorítóan kell értelmezni, és adott esetben inkább a jogszabály hatálybalépésének időpontjáig legyártott műpéldányok terjesztésére (újrahasznosítására) vonatkozó engedélyként.

5.1. A megkereséshez csatolt anyagban 1–5. számon szereplő szótárak adatbázisainak összehasonlítása

Az eljáró tanács hangsúlyozza, hogy kizárólag a peranyagok között megtalálható, a jelen szakértői vélemény elején azonosított szótárakat volt módjában összehasonlító vizsgálat alá vonni. A szakértői vizsgálat részére átadott anyagok között nem volt fellelhető felperesi német–magyar, illetve magyar–német szótár CD-ROM, így a szótáranyagok összehasonlítását igénylő vizsgálat kizárólag az angol–magyar, illetve magyar–angol szótár szójegyzékének összehasonlítására terjedhetett ki. Az eljáró tanács a felperesi német–magyar, illetve magyar–német szótár hiányában nem tudta vizsgálni az alperesi 6. és 7. számú, német–magyar nyelvű szótáranyagot tartalmazó CD-ROM lemezeket. Nem vizsgálta továbbá a 4. és 5. számú CD-ROM lemezekben lévő angol–magyar, illetve magyar–angol szójegyzékektől eltérő nyelvű (francia és olasz) szójegyzékeket sem. A 4. és 5. számú kiadványnak tehát csak az angol–magyar, illetve a magyar–angol szójegyzéke képezte a vizsgálat tárgyát.

Az eljáró tanács a CD-ROM lemezen található adatbázisokat a megkereső bíróság végzése és az új Szjt. 41. § (2) bekezdése és 84/C. § (3) bekezdésébe foglalt felhasználási engedély alapján – vizsgálta meg.

Az eljáró tanácsnak – a peranyagban a felek által feltárt információkra támaszkodva – az adatbázisok tartalmát sikerült olvasható formátumban kinyerni. Az olvasható szójegyzékek (minden CD-ROM esetében külön angol–magyar és külön magyar–angol szójegyzék) jelen szakvéleményhez CD-ROM lemezen kerültek csatolásra, az alábbi formában:

- a) az 1. számú, felperesi „B. szótár” „VTCD WS-007” megjelöléssel: a „w-b” könyvtárban „w.list” angol–magyar szójegyzék és „w._ma.list” magyar–angol szójegyzék;
- b) a 2. számú, alperesi „P. szótár ANGOL” „001/1” megjelöléssel: a „p_imdm-001-1”

könyvtárban „p_1_am.list” angol–magyar szójegyzék és „p_1_ma.list” magyar–angol szójegyzék;

- c) a 3. számú, alperesi „P. szótár ANGOL” „001/B” megjelöléssel: a „p_imdm-001-b” könyvtárban „p_b_am.list” angol–magyar szójegyzék és „p_b_ma.list” magyar–angol szójegyzék;
- d) a 4. számú, alperesi „Unió” „005/1” megjelöléssel: a „p-unios_imdm-005-1” könyvtárban „p-unios_1_am.list” angol–magyar szójegyzék és „p-unios_1_ma.list” magyar–angol szójegyzék;
- e) az 5. számú, alperesi „Unió” „05/B1” megjelöléssel: a „p-unios_imdm-05-b” könyvtárban „p-unios_b_am.list” angol–magyar szójegyzék és „p-unios_b_ma.list” magyar–angol szójegyzék.

Az adatbázisok vizsgálatának, valamint az adatbázis elemei kinyerésének és összehasonlításának részletes leírását, módszertanát, valamint a vizsgálat eredményét jelen szakvélemény 1. számú melléklete tartalmazza. A kinyert szójegyzékek összehasonlítása a Debian GNU/Linux 5.0.2 – a szakvélemény 1. számú mellékletének 4. fejezetében felsorolt – programcsomagjaival és ezek részeit képező programokkal történt. E programokkal a relációs-adatbázis-kezelőkben megszokott, a vizsgálatához szükséges műveletek (szűrés, rendezés, mező kiválasztása, halmazok összehasonlítása) végezhetők el szövegfájlokon.

5.1.1. Az adatbázisok szerkezetének összehasonlítása

Az eljáró tanács arra a megállapításra jutott, hogy az alperesi 2–5. számú kiadvány („P. szótárak”) rekordszerkezete lényegében megegyezik. A felperesi 1. számú kiadvány vizsgálatát követően az eljáró tanács azt állapította meg, hogy a felperesi (1. számú) adatbázis rekordszerkezete (melléklet 3.1.1.2. pont) és az alperesi 2–5. számú adatbázis rekordszerkezete (melléklet 3.1.2.2) eltéréseket mutat.

5.1.2. Az adatbázisok tartalmának összehasonlítása

Az eljáró tanács az adatbázisokból kinyert szójegyzékeket, azaz az adatbázisok tartalmi elemeit automatikus (gépi) módszerrel hasonlította össze. Az összehasonlítás részletes leírását és eredményét a melléklet 4. fejezete tartalmazza. Az összehasonlítás eredménye az alábbiakban foglalható össze.

A 3. és 5. számú alperesi kiadvány angol–magyar és magyar–angol adatbázisai egymással megegyeznek. A 2. és 4. számú alperesi kiadvány angol–magyar adatbázisai megegyeznek. A magyar–angol irányt tekintve a 4. számú kiadvány adatbázisa bővebb: a 2. számú kiadvány összes címszavát változatlan fordításokkal tartalmazza, és 85 864 további magyar címszót tartalmaz.

Az eljáró tanács a peres felek adatbázisainak összehasonlításakor először a felek kiadvá-

nyaiban szereplő címszavak egyezését vizsgálta. E vizsgálat kizárólag a címszavak egyezésére terjedt ki, a fordítások egyezése nem képezte tárgyát. A felperesi 1. számú kiadvány adatbázisában szereplő címszavaknak az alperesi 2–5. számú kiadvány adatbázisaiban szereplő címszavakkal történő összehasonlításának eredménye a következő: az adatbázisok címszavai között eltérő nagyságú egyezés tapasztalható.

Az egyezések arányszámai az alábbiak:

- 1. számú felperesi adatbázis és 2. számú alperesi adatbázis
 - magyar címszavak: 43,9%
 - angol címszavak: 33,3%
- 1. számú felperesi adatbázis és 3., valamint 5. számú alperesi adatbázis
 - magyar címszavak: 43,9%
 - angol címszavak: 28,3%
- 1. számú felperesi adatbázis és 4. számú alperesi adatbázis
 - magyar címszavak: 100%
 - angol címszavak: 33,3%

A címszavak egyezésének aránya az alperesi adatbázisokban a felperesi 1. számú kiadvány címszókészletéhez képest egyetlen kivétellel 28–44% közöttire tehető. Egyetlen esetben azonban az átfedés 100%-os: az alperesi 4. számú kiadvány a felperesi 1. számú kiadvány összes magyar címszavát tartalmazza, de emellett tartalmaz további, a felperesi 1. számú kiadványban nem szereplő szavakat is. Az egyezések pontos számát a melléklet 4.2. pontjában található 6. számú táblázat tartalmazza.

Az eljáró tanács ezt követően azt vizsgálta, hogy a peres felek adatbázisaiban a címszavak és azok fordításai, azaz az egyes rekordok között van-e egyezés, és ha igen, akkor az milyen mértékű. A felperesi 1. sz. kiadvány adatbázisában szereplő címszavak és azok fordításainak, valamint az alperesi 2–5. számú kiadvány adatbázisaiban szereplő címszavak és azok fordításai összehasonlításának eredménye az, hogy a vizsgált adatbázisok címszavai és fordításai között az alábbi, százalékos arányban kifejezett egyezés tapasztalható:

- 1. számú felperesi adatbázis és 2. számú alperesi adatbázis
 - magyar címszavak: 6,5%
 - angol címszavak: 4%
- 1. számú felperesi adatbázis és 3., valamint 5. számú alperesi adatbázis
 - magyar címszavak: 6,5%
 - angol címszavak: 2,9%
- 1. számú felperesi adatbázis és 4. számú alperesi adatbázis
 - magyar címszavak: 50,3%
 - angol címszavak: 4%

A címszavak és fordításai, azaz a rekordok egyezésének aránya az alperesi adatbázisokban a felperesi 1. számú kiadvány címszókészletéhez képest egyetlen kivétellel 2,9–6,5%-ra tehető. Egyetlen esetben azonban az átfedés 50,3%: az alperesi 4. számú kiadványban a fel-

peresi 1. sz. kiadvány rekordjainak mintegy 50,3%-a szerepel változtatás nélkül. Az egyezések pontos számát a melléklet 4.3. pontjában található 7. számú táblázat tartalmazza.

A fentiekén túl az eljáró tanács utal arra, hogy az alperesi 4. számú kiadványban megjelenik a felperesi 1. számú kiadványban jellegzetesen jelen levő ún. „kalapos ő (ő)” (lásd melléklet 3.1.2.4. szakasz), amely viszont az alperesi 2., 3., és 5. sz. kiadványban nem szerepel. Emellett az alperesi 4. számú kiadványban nagy arányban jelennek meg ismétlődő magyar címszavak (tehát amelyekből a szótárban kettő vagy több van, ezek száma összesen 16 689 db) és teljes ismétlődő címszó+fordítás kombinációk, azaz ismétlődő adatbázisrekordok (1634) is. Az alperesi 4. számú kiadvány 1634 ismétlődő rekordja közül 897 (mintegy 54,9%) rekord fordul elő a felperesi 1. számú kiadványban is.

A felperesi 1. számú kiadvány magyar nyelvű címszavaiban tipográfiailag helytelen zárójelhasználat tapasztalható (a nyitó zárójel után szóköz található, majd a záró zárójel előtt is található egy szóköz). A felperesi 1. számú kiadványban összesen 336 db ilyen, tipográfiailag helytelen zárójelhasználat található. Az alperesi 4. számú kiadványban 1490 magyar címszóban szerepel zárójelbe tett értelmezés, amelyből 336 esetben ugyanolyan, tipográfiailag helytelen zárójelhasználat tapasztalható, mint a felperesi 1. számú kiadvány esetében. A felperesi 1. számú és az alperesi 4. számú adatbázisban szereplő, zárójel-szóközös, helytelen tipográfiával rendelkező címszavaknak nemcsak a száma egyezik meg, hanem a címszavak listája is 100%-ban megegyezik.

A peranyagok tanúsága szerint a felperes többször hivatkozott arra, hogy a felperesi 1. számú kiadványban az orvostudomány mint területe sajátosan „orvostud.” rövidítéssel szerepel, ráadásul ez párosul a fent említett, tipográfiailag helytelen zárójelhasználattal is. Az eljáró tanács ezért megvizsgálta az „(orvostud.)” kifejezést tartalmazó magyar címszavak előfordulását a felek adatbázisaiban: a felperesi 1. számú és az alperesi 4. számú kiadványban az ilyen címszavak száma pontosan megegyezik, míg a 2., 3. és 5. számú alperesi kiadványok egyikében sem szerepel a jelzett írásmódban az „(orvostud.)” értelmezés.

Az 1. számú felperesi adatbázis és a 4. számú alperesi adatbázis közötti egyezések, illetve hasonlóságok az alábbiakban foglalhatók össze:

- a) az alperesi 4. számú kiadvány a felperesi 1. számú kiadvány összes magyar címszavát tartalmazza, de tartalmaz további szavakat is;
- b) az alperesi 4. számú kiadványban a felperesi 1. sz. kiadvány rekordjainak (címszavak és fordítások) mintegy 50,3%-a szerepel változtatás nélkül;
- c) az alperesi 4. számú kiadványban megjelenik a felperesi 1. számú kiadványában jellegzetesen jelenlevő ún. „kalapos ő (ő)”;
- d) az alperesi 4. számú kiadvány 1634 ismétlődő rekordja közül 897 (mintegy 54,9%) rekord fordul elő a felperesi 1. számú kiadványban is;
- e) a felperesi 1. számú és az alperesi 4. számú adatbázisban szereplő, zárójel-szóközös, helytelen tipográfiával rendelkező címszavaknak a száma és a címszavak listája is 100%-ban megegyezik;

f) az „(orvostud.)” kifejezést tartalmazó magyar címszavak előfordulása a felperesi 1. számú és az alperesi 4. számú kiadványban pontosan megegyezik.

Az eljáró tanács szerint a fenti megállapítások egyenként ugyan nem feltétlenül, de összességükben már meglehetősen biztonsággal adnak okot olyan következtetés levonására, amely szerint a 4. számú alperesi adatbázisban felhasználásra (újrahasznosításra) került az 1. számú felperesi adatbázis tartalmának jelentős része.

6. A felperesi, a megkereséshez csatolt anyagban 1. számon szereplő szótár adatbázisán gyűjteményes műként fennálló szerzői jogi védelem

Az eljáró tanács utal arra, hogy az Szjt. 7. §-a szerint a gyűjtemény akkor részesül védelemben, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű. Az eljáró tanács e körben hivatkozik a 38/2006. sz. SZJSZT-véleményre:

„... a különböző összeállítások – gyűjteményes műként – akkor is szerzői jogi védelmet élvezhetnek, ha részei ugyan szerzői jogi védelemben nem részesülnek, de a gyűjtemény elemeinek összeválogatása, elrendezése kreatív szerkesztői munka eredménye. A gyűjteményes művekre vonatkozó védelem feltétele – az Szjt. megfogalmazása szerint – azonos a szerzői művek esetében általában alkalmazandó egyéni, eredeti jelleg követelményével, a magyar jogalkotó ugyanis e két fogalommal azonosította az irányadó nemzetközi egyezmények 'intellectual creations' fordulatát. (Berni Unió Egyezmény 2. Cikk (5) bekezdése; TRIPS-megállapodás 10 Cikk (2) bekezdése; WIPO Szerzői Jogi Szerződés 5. Cikk) [...] Az adatbázis, mint olyan pedig akkor részesül szerzői jogi védelemben, ha tartalmának válogatása vagy elrendezése okán a szerző saját szellemi alkotása” (96/6/EK irányelv, 3. cikk 1. pont).

Az összeválogatás alkalmazott elve elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha a gyűjtemény valóban válogatás eredményeként született meg, vagyis egy műveket, adatokat tartalmazó nagyobb halmazból a szerkesztő valamilyen egyéni, eredeti szempont alapján válogatja össze gyűjteménye egyes elemeit. Ez alapján az összeválogatás nem rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel, ha az valamennyi, bizonyos tulajdonsággal rendelkező elemet (művet, adatot) tartalmaz (például valamennyi budapesti telefon-előfizető adatai). Ugyancsak nem tekinthető összeválogatásnak a 'gyűjtemény', ha az csupán egy, vagy az összes elem számához képest elenyésző számú tételt tartalmaz. Az elrendezés elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha az meghaladja a nyilvánvaló sorrendbe illeszthető tulajdonságok alapján (például kezdőbetű, súly, hossz) történő automatikus rendezést.”

Az eljáró tanács szerint abban a kérdésben, hogy a felperes által kiadott szótár tekinthető-e gyűjteményes műnek, az igényel vizsgálatot, hogy annak vonatkozásában a tartalmi elemek összeválogatása, szerkesztése, elrendezése kapcsán tetten érhető-e az Szjt. 7. §-a szerinti egyéniség, eredetiség. E körben főképp a felperesi szótár tartalmi elemei, azaz a szavak és kifejezések, valamint azok fordításai összeválogatásának, szerkesztésének, elrendezésének (ideértve a szótár struktúráját is) egyénisége, eredetisége

bír relevanciával. Ilyen egyéni, eredeti jelleget tükröző szerkesztőmunka lehet többek között a nyelvek „általános” szókészletétől eltérő „sajátos” szókészletek (pl. az ún. szleng körébe tartozó kifejezések vagy az adott nyelvre jellemző állandósult szókapcsolatok, fordulatok, szólások) összeválogatása, szerepeltetésének mértéke, illetve mélysége a szótár szókészletének egészéhez viszonyítva. A felperesi elektronikus szótár működésének (ideértve különösen a szoftver működésének, az adatbázisban történő lekérdezések módjának) egyedisége, eredetisége a gyűjteményes műként való védelem szempontjából kevésbé releváns kérdés.

Az eljáró tanács megítélése szerint – a fentiekre figyelemmel, valamint a rendelkezésre bocsátott peranyagok vizsgálata alapján – a felperesi szótár tekinthető gyűjteményes műnek. A peranyagok között megtalálható előadások és bizonyítékok valószínűsítik azt, hogy K. D. harmadrendű felperes volt az, aki R. K. adatrögzítőt utasításokkal látta el, majd az adatrögzítés révén előállt nyersanyagot ellenőrizte, kiegészítette és pontosította, azaz a szótárat megszerkesztette. Az eljáró tanács itt utal arra, hogy a gyűjteményes műként való védelem – ahogy a szerzői jog által biztosított védelem általában – sem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktételestől. Ha a gyűjtemény tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű, akkor gyűjteményes műként szerzői jogi védelmet élvez. Az eljáró tanács szerint olyan gyűjteményes művek esetén, mint amilyenek a jelen per tárgyát képező nem tematikus jellegű szótárak, szükségszerűen előfordulnak egyezések különböző szótárak szójegyzéke, illetve bizonyos szavak fordítása esetében. Emiatt az ilyen általános jellegű szótárakkal szemben támasztott, a szerkesztés egyéni, eredeti jellegével kapcsolatos elvárás nem helyezhető magasra. Ugyanakkor ennek következménye az is, hogy hasonló tartalmú szótárak megjelenése esetén különös figyelemmel kell vizsgálni, hogy a később megjelent szótár a korábbi szótár felhasználásával jött-e létre. Az eljáró tanács véleménye szerint ilyen esetben nagy valószínűséggel csak a szolgai másolás megtörténeke bizonyítása lehet alkalmas a korábbi szótár felhasználásának (többszörözésének) megállapítására.

Az eljáró tanács utal arra is, hogy a felperesi szótár gyűjteményes műként való védelme kizárólag magára a felperesi szótárra, azaz a teljes gyűjteményre vonatkozhat. A gyűjteményes mű szerzői jogi védelme nem terjed ki a gyűjteményes mű tartalmi elemeire. A jelen ügy tárgyát képező gyűjtemények egyes elemei, azaz bizonyos szavak és fordításaik nem állnak, nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt.

Az eljáró tanács szerint az előbbieken kifejtettekre tekintettel önmagában amiatt, hogy bizonyos címszavak, illetve bizonyos címszavak és fordításaik azonos formában fordulnak elő általános jellegű szótárakban, nem lehet automatikusan megállapítani, hogy az egyik szótár a másik, gyűjteményes műnek tekinthető szótár felhasználásával jött létre. A felhasználás (többszörözés) megállapításához jelentős mértékű egyezés, adott esetben a szolgai másolás megtörténeke bizonyítása lehet szükséges.

7. Az eljáró tanács összegző válaszai a megkereső által közvetlenül, valamint a felperes előkészítő iratára utalással feltett kérdésekre

7.1. Megállapítható-e az a felperes által kiadott, most a szakvéleményt megelőzően közvetlenül is csatolt, lemezre rögzített szótáranyag vizsgálata során, hogy a szótár adatbázisa egyéni, eredeti jellegű alkotás szerkesztési elve, módja alapján?

Az eljáró tanács szerint a felperes által kiadott „B. szótár” „007” megjelölésű (angol–magyar, illetve magyar–angol) szótár (jelen szakvéleményben 1. számmal jelölve) egyéni, eredeti jellegű alkotás, aminek következtében a szótár mint gyűjteményes mű szerzői jogi védelmet élvez, mert a szójegyzék összeválogatása, szerkesztése, elrendezése (ideértve a szótár struktúráját is) egyéni, eredeti jelleget mutat.

7.2. Megállapítható-e az az alperes által kiadott angol és német nyelvű PN és uniós szótáranyag tekintetében (az angol és a német nyelvű az uniós szótáranyag része), hogy az ugyanolyan szerkesztési elv, módszer alapján összeállított adatbázis, mint a felperes adatbázisa.

Az eljáró tanács azt állapította meg, hogy a felperesi 1. számú adatbázis és az alperesi 2–5. számú adatbázis rekordszerkezete eltéréseket mutat. A peranyagok között a felperesi „B. szótár” „007” megjelölésű (angol–magyar, illetve magyar–angol) szótár volt megtalálható. Felperesi német–magyar, illetve magyar–német szótár nem volt a vizsgálat céljára átadott peranyagok között, így a vizsgálat kizárólag az angol–magyar, illetve magyar–angol szótár szójegyzékeinek összehasonlítására terjedt ki.

7.3. Nyilatkozzon a szakértő testület, hogy milyen feltételek mellett minősülhet egy szótár-adatbázis gyűjteményes műnek?

Egy szótáradatbázis akkor részesülhet szerzői gyűjteményes műként szerzői jogi védelemben, ha tartalmának válogatása vagy elrendezése okán a szerző (a szerkesztő) saját szellemi alkotása. Az összeválogatás alkalmazott elve elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha a gyűjtemény valóban válogatás eredményeként született meg, vagyis egy műveket, adatokat tartalmazó nagyobb halmazból a szerkesztő valamilyen egyéni, eredeti szempont alapján válogatja össze gyűjteménye egyes elemeit.

7.4. *A felperesi szótár minősülhet-e gyűjteményes műnek?*

Az eljáró tanács megítélése szerint a felperesi szótár minősülhet gyűjteményes műnek.

7.5. *Az adatbázis egyéni, eredeti jellegű elrendezése, struktúrája alapján a felperesi adatbázis gyűjteményes műnek minősül-e? Egyedi, eredeti jelleggel rendelkezik-e?*

Az első kérdésre adott válasszal összhangban az eljáró tanács megítélése szerint a felperes által kiadott „B. szótár” „007” megjelölésű (angol–magyar, illetve magyar–angol) szótár egyéni, eredeti jellegű alkotás, aminek következtében a szótár mint gyűjteményes mű szerzői jogi védelmet élvez, mert a szójegyzék összeválogatása, szerkesztése, elrendezése (ideértve a szótár struktúráját is) egyéni, eredeti jelleget mutat.

7.6. *Mik ezek az eredeti, egyedi sajátosságok? Összeválogatása, elrendezése, szerkesztése, a keresés az adatbázisban egyedi, eredeti jellegű-e?*

Erre a kérdésre a választ a 7.3. kérdésre adott válasz tartalmazza.

7.7. *Megalapozzák-e az alábbiak és a per bizonyítékai a gyűjteményes műi minőséget?*

Erre a kérdésre a választ a 7.1. és a 7.4. kérdésre adott válaszok tartalmazzák.

7.8. *Nyilatkozzon a Szerzői Jogi Szakértő Testület, hogy a felperes adatbázisa tartalmában vagy szerkesztésében azonos-e vagy nagymértékben hasonló-e a SZTAKI-szótár vagy a Freedict szótár adatbázisához különös figyelemmel a német esetében, vagy eltér attól!*

Erre a kérdésre az eljáró tanács nem tud válaszolni, tekintettel arra, hogy nem áll rendelkezésre sem a SZTAKI-, sem a Freedict szótár szójegyzéke, sem a felperes német–magyar szótárának szójegyzéke. Ettől függetlenül ebben a kérdésben az eljáró tanács megítélése szerint kizárólag akkor lehetne érdemi eredményre jutni, ha az előbbi szótárak szójegyzékei 1997/1998-as állapotukban állnának rendelkezésre.

7.9. *A felperesi adatbázisok és ezeknek a szótáraknak a vonatkozásában lehet-e közös adatbázisról vagy közös ősről beszélni, vagy sem?*

Az eljáró tanács a 7.8. kérdésre vonatkozó válaszában kifejtett okok miatt erre a kérdésre sem tud válaszolni.

7.10. *Nyilatkozzon a szakértő testület, hogy a felperes saját szótárai adatbázisának elkészítése, tartalmának megszerzése, ellenőrzése, megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt-e?*

Az eljáró tanács úgy ítéli meg, hogy a felperes szótáradatbázisa tartalmának megszerzése nem, de ellenőrzése és megjelenítése nagy valószínűséggel jelentős ráfordítást igényelt.

7.11. *Milyen anyagi, munka- és időráfordítással készítette el a felperes saját szótárának adatbázisát és szótárát?*

E kérdésre a választ a felperesek maguk adták meg a per folyamán. A felperesek ráfordításait 2010. április 16-án kelt előkészítő iratukban részletesen felsorolták. A Fővárosi Bíróság a kirendelő végzésben is összefoglalta a releváns információkat.

7.12. *A tartalmi elemek megszerzése, gépelése, ellenőrzése, megjelenítése minőségileg és mennyiségileg mennyi ráfordítást igényelt?*

E kérdésre a választ a felperesek maguk adták meg a per folyamán. A felperesek ráfordításait 2010. április 16-án kelt előkészítő iratukban részletesen felsorolták. A Fővárosi Bíróság a kirendelő végzésben is összefoglalta a releváns információkat.

7.13. *Mennyi idő és munkaráfordítással végezhető ez el általában és a konkrét időszakban, esetben?*

Az eljáró tanács csak a rendelkezésére álló tények alapján tud megállapításokat tenni. A felperesek ráfordításait 2010. április 16-án kelt előkészítő iratukban részletesen felsorolták. Az eljáró tanács ezeket a tényállításokat valósnak elfogadva jutott arra a következtetésre, hogy az eddigi joggyakorlat alapján e ráfordításokat – az adatbázis tartalmának ellenőrzése és megjelenítése tekintetében – jelentősnek lehet minősíteni. Az eljáró tanácsnak ugyanakkor a megkeresés alapján nem állnak rendelkezésére olyan tények, amelyek e ráfordítások mértékét, akár általánosságban, akár a konkrét esetben összehasonlíthatóvá tennék az elektronikus szótárak elkészítésére jellemző ráfordításokkal. A feltett kérdésekben ezért az eljáró tanács – az összehasonlítás alapjául szolgáló tényanyag hiányában – nem tud állást foglalni.

7.14. *Megalapozzák-e az alábbiak és a per bizonyítékai a jelentős ráfordítást?*

E kérdésre a választ a 7.10. kérdésre adott válasz tartalmazza.

*A Győri Törvényszék megkeresése**A bíróság által feltett kérdések*

1. Állapítsa meg a szakértő, hogy a .hu honlapon a felperes által írt és közzétett
 - a) a keresetlevél 1. sz. mellékleteként csatolt „Ásványmúzeum” c. leírás,
 - b) a keresetlevél 3. sz. mellékleteként csatolt „Vízimalom napórával” c. leírás,
 - c) a keresetlevél 4. sz. mellékleteként csatolt „Mithras-szentély” c. leírás
 az 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 1. §-a alapján szerzői jogi védelem tárgyát képező alkotásnak tekintendő-e (egyéni, eredeti jelleg – elsődleges kereseti kérelem jogcíme)!
 2. Állapítsa meg a szakértő – amennyiben az 1. kérdésre adott válasza nemleges –, hogy az 1. kérdés a), b), c) alpont alatti leírás az Sztj. 60/A. §-a szerinti adatbázisnak tekintendő-e, s ez alapján megilleti-e a felperest az adatbázis előállítójának 84/A. §-a szerinti védelme (másodlagos kereseti jogcím)!
 3. Az 1. pontban, avagy a 2. pontban feltett kérdésre adott igenlő szakértői válasz esetén állapítsa meg a szakértő, hogy az alperes „hu” weboldalán a keresetlevél 2. számú mellékletében az adott címszó és kép melletti szövegek, nevezetesen:
 - a) „Az Ásványmúzeum a templom közelében egy régi parasztházban található. Létrehozója és tulajdonosa M. I. és családja. 40 évi gyűjtőmunkájuk legszebb darabjait mutatja be a kiállítás.”
 - b) „A településen a mindennapi megélhetéshez szükséges lisztet három malom állította elő. Ezek közül napjainkra csak egy maradt meg. Ez az uradalom ősi malmának a helyén épült a XVII–XVIII. században. A kastély szomszédságában, a Pellengér közeliében találjuk. Folyosó indul ki pincéjéből, egykor talán a kastélyba vezetett. Homlokzatán napóra és Madonna-kép látható.”
 - c) „A Római kort megelőző időkből és vele párhuzamosan is Mithras nevét megtaláljuk az indiai Rigvédában (Mitra) és az iráni Avesztában (Mithra). Azaz tisztelték az Indus és a Gangesz völgyében, hasonlóképpen a Perzsa Birodalomban, ahol királyfeliratokon is olvasható a neve. Tisztelete továbbterjedt Kis-Ázsiára és tulajdonképpen a Földközi tenger medencéjének keleti felére (Mithrász, Mithrász). Alakja a kaukázusi népek epikájába is átszármazott, a róla szóló történetet ma is mesélik. Kultikus tisztelete napjainkban is él a hinduizmusban és a párszi vallásban. F. [településen] egy 2x1,5 m-es színes domborművet találtak, ami Mithrast perzsa ruhában ábrázolja, amint egy bikát nyom térdével a földre, miközben törét annak nyaki ütőerébe döfi. Az 1866-ban megtalált lelet fölét faragott mészkőből boltozatot építettek.”
- jogosulatlan felhasználásnak tekinthetők-e! Amennyiben a felperes által kifogásolt szöveg korábban is szabadon elérhető volt, megvalósulhatott-e a jogsértés, fennáll-e a szabad fel-

használás esete? A megállapításokat – amennyiben eltérő minősítéseket állapít meg – témánként külön-külön tegye meg!

4. A 3. kérdésre – akár az elsődleges, akár a másodlagos kereseti jogcímre – adott igenlő szakértői válasz esetén a felperes teljesítményére, mindkét oldalon a turisztikai célú felhasználás tényére is figyelemmel – arányban álló-e, reális-e a weblapon közzétett díjazás, azaz az 1. a) pont szerinti napi 10 000 Ft + áfa, az 1. b) pont szerinti napi 10 000 Ft + áfa, az 1. c) pont szerinti napi 10 000 Ft + áfa felhasználási díj avagy kártérítési igény?

(A kereset szerint az a), b), c) pont mindösszesen egy napra 30 000 Ft + áfa, egy hónapra 900 000 Ft + áfa.)

5. A szakértő egyéb észrevétele.

6. Válaszolja meg a szakértő a felperes 14. alatt, az alperes 16. alatt feltett kérdései közül azokat, amelyek a bíróság által feltett kérdéseket nem érintik, de relevánsak a jogvédelem, a jogsértés, az Szjt. 94. § (2) bekezdés szerinti kártérítés, az Szjt. 84/A. § (4) bekezdés szerinti díjazás tekintetében!

Az eljáró tanács szakvéleménye

Ad 1. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban Szjt.) 1. § (2) és (3) bekezdése szerint szerzői jogi védelem alá esik az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása, amely védelem a művet a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. Ez a védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. Elengedhetetlen viszont, hogy a *tartalom gondolati kifejezése egyéni, eredeti jelleggel bírjon*.¹⁴ Az egyéni, eredeti jelleg megállapíthatóságának az is feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolata. Ahogyan arra korábban az SZJSZT már többször hivatkozott, egyéni, eredeti jellegű az az alkotás, amely „*egyéni abban az értelemben, hogy az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra, s ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, s amely eredeti abban az értelemben, hogy az nem csupán valamely már meglévő alkotás szolgai másolata.*”¹⁵

Az egyéni, eredeti jelleg meglétének megítélése igazodik a műfaji sajátosságokhoz is, hiszen bizonyos típusú műveknél szükségszerűen szűkebb a mozgáster.¹⁶ Így egy turistaka-

¹⁴ Erre utal az Szjt. 1. § (3) és (6) bekezdése, összhangban a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi aspektusairól szóló, Marrakesh-ben 1994. április 15-én aláírt egyezmény (TRIPS) 9. cikk (2) bekezdésével: „2. A szerzői jogi védelem a kifejezésre és nem pedig önmagában az ötletekre, eljárásokra, működési módszerekre vagy matematikai elméletekre vonatkozik.” Ezt támasztja alá a Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) 1996. december 20-án Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének (WCT) 2. cikke is: „A szerzői jogi védelem a kifejezési formákra terjed ki, és nem vonatkozik az önmagukban vett ötletekre, eljárásokra, működési módszerekre, illetve a matematikai műveletekre.”

¹⁵ SZJSZT-38/2003 – Külsős óraadók előadásainak szerzői jogi védelme.

¹⁶ Erre vonatkozóan lásd például az alábbi szakvéleményeket: SZJSZT-22/2010 – Cím szerzői jogi védelme, SZJSZT-03/2012 – Színpad mű rendezésének szerzői jogi védelme, SZJSZT-24/2008 – Televíziós műsor formátumának egyéni, eredeti jellege.

lauz, illetve egy turisztikai honlap számos adatot, információt tartalmaz, amelyek önmagukban nem védettek, és azok pusztá felsorolása sem lenne elegendő szerzői jogi műnek való minősítésükhöz.¹⁷ A *.hu* turisztikai oldalon található leírások, valamint az azok alapját képező „turistakalauz” c. kiadványban található leírások rendelkezhetnek egyéni, eredeti jelleggel.

Az Szjt. 1. § (5) bekezdése szerint „A szerzői jogi védelem nem terjed ki a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tényekre vagy napi hírekre.” Ez a rendelkezés az Infosoc-irányelvvel való harmonizációt is megteremtő 2003. évi CII. törvény nyomán került az Szjt. 1. §-ába, mellyel párhuzamosan a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések közül kikerült az a rendelkezés, mely szerint „tény- és híryanagot tartalmazó közlemények – a forrás megjelölésével – szabadon átvethetők”. Ez a módosítás világossá tette az SZJSZT-25/2000. sz. szakvéleményben már korábban is kifejtettek, azaz hogy pusztá tények, hírek átvétele nem szabad felhasználásnak minősül, hiszen kizárólag tényekből, adatokból álló közlemények esetén eleve nincs szó szerzői jogi védelemben részesülő műről. „Az információ, a hír, valamint a pusztá hírt tartalmazó közlemény magában nem mű, tehát nem monopolizálható, azt bárki közölheti.”¹⁸ Ugyanakkor egyes turisztikai látnivalókról információt szolgáltató, színes, olvasmányos, egymáshoz képest is elrendezett leírások szerzői jogi védelemben részesülhetnek, amennyiben a megformált tartalom, az azonosíthatóan kifejezett gondolatok egyértelműen utalnak a szerző személyére. A védelem ilyenkor is igazodik a tartalom és a műfaj sajátosságaihoz.¹⁹ Megállapítható, hogy egy turisztikai látnivaló leírásának számtalan módja lehet, tehát az egyes leíró szövegek nincsenek teljesen meghatározva a körülmények, a rendelkezésre álló információk által.²⁰

A honlapon található ismertetések létrehozása során azok alkotója hol nagyobb, hol kisebb mértékben élt a rendelkezésre álló mozgástér által biztosított lehetőségekkel. Az eljáró tanács megállapította, hogy a honlapon közzétett egyes leírások az „turistakalauz” c. könyv szövegein alapulnak, mely turisztikai kalauz színesen, olvasmányosan, egyéni, eredeti módon mutatja be az egyes látnivalókat, így az abban szereplő szöveges tartalom, valamint a képek és térképek (mint összekapcsolt mű) szerzői jogi védelemben részesülnek. Ugyanez elmondható a honlap tartalmára nézve is, a számos látnivalót bemutató szövegek egyéni módon mutatják be F. látnivalóit, azokon felismerhetőek a szellemi tevékenységből fakadó eredetiség jegyei. A honlapon nyilvánosságához közvetített tartalom – a nyomtatásban megjelent könyvvel ellentétben – interaktív műélvezetet tesz lehetővé, az online megjelenítés jellegéből fakadóan eltérő a hozzáférés módja. Az interaktivitás lényege, hogy „a mű egyes

¹⁷ Vö. SZJSZT-06/2005 – Sajtótermékek összehasonlító vizsgálata és a kapcsolódó szerzői jogi kérdések.

¹⁸ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. CompLex, Budapest, 2006, p. 36.

¹⁹ Gyertyánfy: i. m. (18), p. 30.

²⁰ Ahogyan az az SZJSZT-19/2005 – Fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelme szakvéleményben kifejtésre került, egy mű egyéni jellegének alapvető követelménye, hogy az „ne legyen teljesen meghatározva a körülménynek vagy az alkalmazott eszközök által; legyen legalább minimális tere a különböző megoldások közötti emberi választásnak.”

részeit a műélvező – a számítógépi programokhoz hasonlóan – tetszőleges sorrendben, időtartamban érzékelheti, 'hívhatja le', ezzel a műben kifejezett cselekménybe, eseményekbe való beavatkozás illúzióját is keltve.”²¹ Jelen ügyben a .hu oldal „F.” címszáva alatt található, az egyes látnivalókat bemutató szövegek, fotók és videók esetében is ilyen sajátos, interaktív felhasználásra van mód. Az egyes szövegek ugyan gyakran igen rövidek és egyszerűek, a szerzői jogi védelem ugyanakkor nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.²²

Mint hangsúlyoztuk, a szerzői jog nem védi a pusztán információt („tények, adatok megismerésére és közlésére senkinek sincs kizárólagos joga”²³), a szerzői jogi védelem az egyéni, eredeti módon megfogalmazott információra terjed ki. Ehhez az is szükséges, hogy egy adott turisztikai látnivalóról rendelkezésre álljon a „komplexitásnak egy bizonyos minimális szintjét elérő információ.”²⁴ Egyéni, eredeti megfogalmazásra akkor van lehetőség, ha nem csupán a rendelkezésre álló információ közléséről van szó, hanem egyedi módon megfogalmazott, az egyes látnivalók összefüggéseire is rámutató, színes leírásokról. A .hu oldalon található, az egyes látnivalókat bemutató szöveg ilyen egyéni, eredeti jellegű műnek minősül.

Egy alkotással kapcsolatos szerzői jogok főszabálya szerint azt illetik, aki a művet megalkotta, tehát a szerzőt.²⁵ A turisztikai könyv szerzőjének neve ugyan nem szerepel a mű címlapján vagy első oldalain, és az utolsó oldalon található kolofonban sem (itt az egyéb adatok mellett a szerkesztő, illetve a térkép és a fényképek szerzőinek neve került feltüntetésre), de a könyvben szereplő utolsó látnivalóról szóló leírás után a felperes és férjének neve olvasható a 26. oldalon. Az Sztj. 94/B. § (1) bekezdése szerint „az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.” A szerzőség védelme alapján a könyvben található leíró szövegek és a hozzájuk kapcsolódó képek szerzőtársai a felperes és férje, hiszen egy turisztikai könyvben szokásosként elfogadható módon – a leíró szövegek utolsó lapján – az ő nevük került feltüntetésre. Bár a könyv kolofonjából kiderül, hogy a felperes férje készítette a fotókat, az nem állapítható meg, hogy a szövegeket egyedül a felperes írta, avagy azokat a férjével közösen írták. Így a szerzőség védelme alapján a szövegek társszerzői a felperes és férje. Álláspontunk szerint a perben elhangzott nyilatkozatok alapján meg kell vizsgálni azt is, hogy ez a védelem megdönthető-e, hiszen a nyilatkozatok alapján az állapítható meg, hogy a felperes és férje által készített könyv törzsanyaga olyan, az Sztj. 5. § (2) bekezdése szerinti összekapcsolt mű, amelyhez

²¹ *Ficsor Mihály: Szerzői jogi törvény.* Budapest, Viva Media Holding, 1999, p. 5–6.

²² Sztj. 1. § (3) bek.

²³ SZJSZT-25/2000 – Tények, hírek a szerzői jog tükrében, valamint I. a korábban az Sztj. 1. § (5) bekezdése kapcsán kifejtetteket és az SZJSZT-19/2003 – Cikkek másolatainak engedély nélküli többszörözése és terjesztése szakvéleményt.

²⁴ SZJSZT-25/2000: i. m. (23), I. még SZJSZT-28/2003 – A sajtófigyeléssel kapcsolatos szerzői és szomszédos jogi kérdések, SZJSZT-11/2007 – Cikkek szerzői jogi védelme.

²⁵ Sztj. 4. § (1) bek.

a felperes az önállóan is felhasználható szöveget, a férje pedig a könyvben illusztrációként szolgáló, de szintén önállóan is felhasználható fotókat készítette el. [Megjegyzendő, hogy ha a szöveg esetében a két szerzőnek az Szjt. 5. § (1) bekezdése szerinti közös művéről lenne is szó, a szerzői jog megsértése ellen akkor is bármelyik szerzőtárs önállóan is felléphetne.]

A *.hu* honlapon található szövegek nagyban épülnek az említett, a honlap üzemeltetője által írt könyvben olvasható leírásokra, ám azokkal nem teljesen azonosak. A honlapon található, F. látnivalóit bemutató szöveges tartalom egyes részei a könyv szövegéből kerültek átvételre, illetve egyes részei a könyv szövege technikai átalakításával kerültek felhasználásra, mely felhasználásokra a szerzőnek az Szjt. 16. § (1) bekezdése alapján joga volt.

A honlapról az nem derül ki, hogy az egyes nevezetességeket bemutató leírások már létező műből vett részletek, illetve azoknak az internetes megjelenítéshez szükséges átalakításai. Az Szjt. 94/B. § (1) bekezdése szerint az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették. A névfeltüntetés módja igazodik az adott mű jellegéhez, érzékelhetővé tételének módjához. Egy turisztikai honlap esetében megfelelő, ha a névfeltüntetés nem közvetlenül a szöveg mellett, hanem külön menüpont alatt (pl. felhasználási feltételek, kapcsolat, szerzői jogok stb.) történik meg.

A *.hu* honlapon található, az egyes látnivalókat bemutató szöveg, illetve szövegrészek mellett szerző neve nem került megjelölésre. A „Kapcsolat” menüpont alatt a felperes nevének került feltüntetésre, hogy a felperes a „honlap társszerzője” (bár ebből az nem derül ki, hogy pontosan melyik, a honlapon nyilvánossághoz közvetített művek szerzője). A honlap „Felhasználási feltételek” címszó alatt elérhető tájékoztatója szerint „A honlapon a szerző nevével feltüntetett anyagok hasznosítási jogával a szerző rendelkezik. A honlapon szereplő többi tartalom (különösen, de nem kizárólagosan: cikkek, tanulmányok, egyéb írások, grafikák, szövegelemek, beleértve jelen szöveget is) hasznosítási jogával Sz. Z. ev. (továbbiakban: Jogtulajdonos) rendelkezik.” A szóban forgó leírások mellett szerző neve nem került feltüntetésre, az idézett tájékoztató pedig arról nyilatkozik, hogy ilyen esetben a felperes rendelkezik a szövegek „hasznosítási jogával”. Az eljáró tanács megállapítja, hogy felperes szerzőségének ily módon – tehát nem közvetlenül a szöveg mellett, hanem külön menüpontban – történő megjelölése egy turisztikai honlapon szokásosnak minősíthető.

Megjegyezzük, hogy nem azért kell a felperest a honlapon található szövegek szerzőjének tekinteni, mert a honlap „Felhasználási feltételek” címszója alatt akként nyilatkozik, hogy ő rendelkezik a szövegek „hasznosítási jogával”, hanem mert az Szjt. 94/B. § (1) bekezdése szerinti szerzőség vélelme alapján őt kell a mű alkotójának tekinteni, hiszen a honlapon feltüntetésre került a neve mint társszerző, és a szövegek alapját képező könyvben is szerzőként szerepel. A per eddigi adatai alapján nem történt ellenbizonyítás arra nézve, hogy az adott szövegeknek ő a szerzője.

Összegezve: az eljáró tanács megállapítja, hogy az „turistakalauz” c. könyv szerzői alkotásnak minősül. A könyvben található szöveges alkotás szerzője műve egyes részeit átalakította az internetes felhasználás jellegzetességeihez is igazodva, más részei változatlan formában

átvételre kerültek, és az így megalkotott leírásokat a .hu honlapon nyilvánossághoz közvettette [Szt. 26. § (8) bek.] más tartalmakkal együtt. A turisztikai látnivalókra vonatkozó tények, ismeretek pusztá felsorolása, egyszerű számbavétele nem minősülne szerzői műnek, a jelen esetben azonban az egyes turisztikai látnivalók leírására választott szavakból, kifejezésekből, az információk közlésének megválasztott sorrendjéből, a leírások struktúrájából következően egyéni, eredeti módon létrehozott alkotásról van szó. A rendelkezésre álló adatok alapján²⁶ nem állítható, hogy a felperes honlapján szereplő leírások más szövegek szolgalmásolása útján kerültek volna megalkotásra.

Megjegyezzük továbbá, hogy egy alkotás szerzői jogi védelme nem annak a függvénye, hogy a jogosult a művén feltünteti-e a felhasználás engedélyhez, illetve díjfizetéshez kötést – a védelem az alkotás létrehozásának pillanatától fennáll, az esetlegesen a szerzői jogi védelemre utaló jelzések, figyelemfelhívások a jogszerűtlen felhasználások visszaszorítását segíthetik ugyan, de nem a védelem feltételei.

Ad 2. Bár a második kérdésre a bíróság csak az első kérdésre adott nemleges válasz esetén vár választ, az eljáró tanács az alábbiak kifejtését indokoltnak tartja. Mint az az előző kérdésre adott válaszban említésre került, egy turistakalauz, illetve egy turisztikai honlap szükségszerűen számos adatot, információt tartalmaz, amelyek önmagukban, illetve pusztá felsorolásuk önmagában nem lenne elegendő azok szerzői jogi műnek való minősítéséhez. Ilyen esetben is minősülhet azonban az elrendezett információ, illetve adathalmaz adatbázisnak. A jelen ügy kérdéseiben szereplő három leírás önmagában nem minősül adatbázisnak, a bíróság által feltett kérdés úgy értelmezhető, hogy a kérdéses leírásokat is magában foglaló honlap tartalma minősülhet-e adatbázisnak.

Hangsúlyozandó, hogy az Szt. a felperes által hivatkozott 84/A. §-ában az adatbázis-előállítónak biztosított jogok a *sui generis* adatbázis-védelemből fakadnak, azaz az adatbázis előállítóját illetik meg, és csak abban az esetben, ha az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt. A *sui generis* adatbázis-védelem független attól a védelemtől, melyben az adatbázis párhuzamosan gyűjteményes műként részesülhet (Szt. 61. §). Az adatbázis-előállító jogait az Szt. kimerítően felsorolja. Az Szt. 84/A. § (1) bekezdésében megfogalmazott jogok az adatbázis tartalmának *egészét vagy jelentős részét* érintő felhasználásokra vonatkoznak. A jelen ügyben szereplő három szövegrész a felperes adatbázis-előállítóként történő elismerése esetén sem volna az adatbázis jelentős részének minősíthető. Az Szt. 84/A. § (3) bekezdése szerint „az adatbázis előállítójának hozzájárulása nélkül ismételt és rendszeresen nem másolható ki, illetve nem hasznosítható újra az adatbázis tartalmának jelentéktelen része sem, ha ez sérelmes az adatbázis rendes

²⁶ A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”

felhasználására, vagy indokolatlanul károsítja az adatbázis előállítójának jogos érdekeit.” Az adatbázis jelentéktelen részeire vonatkozóan tehát az adatbázis-előállítónak nincs kizárólagos engedélyezési joga, csak akkor léphet fel, ha „az adatbázis tartalma jelentéktelen részének felhasználása olyan összesített eredményt ad, amely már az adatbázis jelentős részének felhasználását közelíti meg”.²⁷ Az adatbázis-előállítónak tehát nincs kizárólagos engedélyezési joga az adatbázisában szereplő valamennyi adat, az adatbázis valamennyi része vonatkozásában.²⁸

Véleményünk szerint *sui generis* adatbázis-védelem az Szjt. 84/A. § (5) bekezdése által megkívánt „jelentős ráfordítás” hiányában nem érvényesíthető, és a felperes honlapján szereplő három szövegrész nem minősül az Szjt. 7. §-a szerinti gyűjteményes műnek (így az Szjt. 60/A. § szerinti adatbázisnak) sem, mert tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése nem egyéni, eredeti jellegű.

Összefoglalva: a felperes nem minősül (a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis szerkesztőjétől megkülönböztetendő) adatbázis-előállítónak (Szjt. 84/A. §). Megjegyzendő, hogy még ha a felperes adatbázis-előállítónak minősülne is, akkor sem illelnék meg a honlapján található valamennyi szövegrész vonatkozásában adatbázis-előállítóként kizárólagos engedélyezési jogok.

Ad 3. Mint az az első kérdésre adott válasz során kifejtésre került, az Szjt. tekintettel van a szerzők jogai mellett a „szabad információhoz jutás igényeire”²⁹ is, ennek megfelelően nem a különféle szerzői alkotásból megismerhető tényeket, információkat védi, hanem az egyéni, eredeti módon *megfogalmazott információt*. A tényeket, információkat tartalmazó szerzői alkotásoknak a felhasználására is az Szjt. 16. § (1) bekezdése vonatkozik, mely szerint a „szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére.” Az Szjt. 16. § (6) bekezdése szerint „jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.”

a) Egy tényeket, információkat nagymértékben tartalmazó, azokat egyéni, eredeti módon megfogalmazó *alkotás egészének* felhasználása tehát engedélyköteles, és eltérő megállapodás hiányában a felhasználásért díjazás is jár. Az olyan írások, amelyek *nem állnak másból*, mint

²⁷ Gyertyánfy: i. m. (18), p. 438.

²⁸ Erre vonatkozóan l. például az Európai Bíróság C-203/02 sz., a British Horseracing Board Ltd and Others v. William Hill Organization Ltd, valamint C-545/07. sz., az Apis-Hristovich EOOD v. Lakorda AD-ügyben hozott ítéletét, továbbá az SZJSZT-05/2010 – Adatbázis kapcsolódó jogi (*sui generis*) védelme, SZJSZT-23/2008/01 – Adatbázis szerzői jogi és *sui generis* védelme, SZJSZT-18/2004 – Hírszolgálat egyes anyagainak szerzői, illetve kapcsolódó jogi védelme és a vonatkozó szerződések szakvéleményt.

²⁹ Szjt. preambuluma.

tények és információk egyéni, eredeti elemek nélküli egyszerű felsorolásából, azaz amelyek nem szerzői jogi védelemre jogosult művek, a közkincs körébe tartoznak.³⁰

Nincs akadálya viszont annak, hogy turisztikai láttnivalókkal kapcsolatos tényeket, információkat több szerző is sajátos, egyedi módon fogalmazzon meg – ebben az esetben nyilván lesznek átfedések a művek között, azok azonban egymástól függetlenül, különböző személyek szellemi alkotótevékenységének eredményeként jönnek létre, és egymástól függetlenül mindegyik alkotás részesülhet szerzői jogi védelemben. Ilyenkor nem szolgai másolásról van szó, hanem párhuzamosan több (hasznló) szerzői mű születéséről. Amennyiben megfelelő mozgástér áll rendelkezésre, bizonyos fokú hasonlóságot meghaladó egyezőség esetén valószínűtlen (bár nem kizárt), hogy a két mű egymástól függetlenül jött létre. Ha a későbbi mű jogosulatlan felhasználással, a korábbi mű szolgai másolása útján jön létre, az kizárja az utóbbi írás egyéni, eredeti jellegét, és így szerzői jogi védelmét is.

A rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy a felperes műve egészének felhasználására a jelen ügyben nem került sor.

b) Az Szjt. értelmében nemcsak az egész mű, de a mű *azonosítható részének* felhasználása is engedélyköteles főszabály szerint. „Akkor azonosítható a rész, ha ugyanúgy hordozza a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni-eredeti jelleget [Szjt. 1. § (3) bekezdése], mint egy teljes alkotás. Az azonosíthatóság oltalmi kritériuma tehát azonos a szerzői jogi védelem egyéni-eredeti jellegre vonatkozó kritériumával.”³¹ Az természetes, hogy egy szöveges szerzői alkotás esetében minél kisebb részt vizsgálunk, annál kisebb az esélye, hogy az adott szövegrész rendelkezik (rendelkezhet) egyéni, eredeti jelleggel. Azaz pusztá szavak például nagy valószínűség szerint már nem fognak szerzői jogi védelemben részesülni.³² Ezen az sem változtat, ha az adott szövegrészeket nyilvánossághoz közvetítő honlap üzemeltetője „Felhasználási feltételek” címén rögzíti, hogy a tartalom bármely részletének bármilyen felhasználása engedélyköteles.

Az alperes által üzemeltetett honlapon a kérdéses időszakban olvasható, a vízimalomra, valamint az ásványmúzeumra vonatkozó kifogásolt leírásrészek [lásd a bíróság által feltett 3. kérdés a) és b) pontját] a felperes honlapján található vonatkozó leírásrészekkel szó szerint megegyeznek, míg a Mithras-szentélyről szóló leírásrész [lásd a bíróság által feltett 3. kérdés c) pontját] első öt mondata – egy szó kivételével – teljesen egyezik a felperes honlapján elérhető szövegrésszel, a hatodik mondat – első tagmondatát leszámítva – a felperes

³⁰ L. a korábban már említett SZJSZT-25/2000: i. m. (23) szakvéleményt, valamint az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények módosításáról szóló 2003. évi CII. törvénnyel a BUE 2. Cikkének (8) bekezdésében foglaltakra figyelemmel az Szjt. 36. §-ának (1) bekezdéséből az Szjt. 1. § (5) bekezdésébe áthelyezett rendelkezést.

³¹ SZJSZT-44/2007 – Dalszöveg részletének szerzői jogi védelme.

³² Vö. SZJSZT-22/2010: i. m. (16).

honlapján néhány bekezdéssel később olvasható, míg az utolsó, hetedik mondatához csak hasonló adattartalmú mondat található a felperes szövegében.

Mielőtt az említett szövegrészek azonosíthatóságával kapcsolatban állást tudnánk foglalni, meg kell vizsgálnunk annak, az alperes által is hivatkozott ténynek a szerzői jogi jelentőségét, hogy az említett leírásokat számos egyéb honlapon is megtalálhatjuk. Az alperes álláspontja szerint azzal, hogy a felperes az interneten is hozzáférhetővé tette a vizsgált szövegeket, maga tette „szabadon elérhetővé” azokat, és így a kérdéses szövegek már számos honlapon is megtalálhatóak.

Kiindulópont, hogy egy szerzői alkotás lehívásra szolgáló nyilvánossághoz közvetítése [Szt. 26. § (8) bek.] önmagában nem jelenti, hogy az adott alkotás ezután szabadon felhasználhatóvá válik. Az Szt. 26. § (8) bekezdése szerinti lehívásra hozzáférhetővé tételre nézve rendelkezésre álló néhány szabad felhasználási lehetőség – így a jelen ügyben nem releváns intézményi célú nyilvánossághoz közvetítés,³³ valamint az idézés és az átvétel³⁴ – eseteitől eltekintve a szerzői jogi védelem alatt álló művek, valamint azok azonosítható részei továbbra is a szerző engedélyével használhatóak fel. Az, hogy a bíróság által feltett 3. kérdés *a)*, *b)* és *c)* pontjában szereplő szövegrészek számos egyéb honlapon is felhasználásra kerültek, a jelen ügyben vizsgálandó felhasználás megítélését nem befolyásolja, így az eljáró tanács e felhasználásokat nem vizsgálja. A fentiek alapján az eljáró tanács megállapítja, hogy az említett szövegrészek az összefüggő mondatok egymásutániségéből, a megválasztott kifejezésekből, a rendelkezésre álló információ egymáshoz képest történő elrendezéséből fakadóan azonosítható résznek minősülnek.

c) Az információhoz történő szabad hozzáférést, valamint a felhasználók egyéb jogos igényeit nemcsak az biztosítja, hogy maga az információ nem védett a szerzői jog által, hanem arra is lehetőség van, hogy egy szerzői alkotásból idézzenek a felhasználók.

Az egyéni, eredeti módon megfogalmazott információra nézve is van lehetőség engedély és díjfizetés nélküli felhasználásra a szabad felhasználás körében. Az Szt. 34. § (1) bekezdése szerint „a mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.” Idézés céljára is csak nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon [Szt. 33. § (1) bek.]. Az Szt. 33. § (2) és (3) bekezdése szerint a „felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.” „A szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.”

Az eljáró tanács felhívja a figyelmet, hogy az idézés jogszerűségéhez valamennyi feltétel teljesülésére szükség van,³⁵ és esetről esetre ítéltető meg, hogy a törvényi feltételek fennáll-

³³ Szt. 38. § (5) bek.

³⁴ Szt. 34. § (1)–(2) bek.

³⁵ Gyertyánfy: i. m. (18), p. 198–200.

nak-e. A Berni Unió Egyezményt kezelő Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO/OMPI) az egyezményről 1978-ban kiadott kommentárja szerint „annak megítélése, hogy mi tekinthető tisztességesnek (fairnek) végső soron a bíróságok dolga, amelyek nyilvánvalóan figyelembe vesznek olyan kérdéseket, mint az átvett részlet aránya mind a forrásműhöz, mind pedig az átvevő műhöz viszonyítva, és különösen azt, hogy milyen mértékben képes esetleg versenyezni az új mű az eredetivel.”³⁶

Az alperes arra hivatkozik, hogy a kérdéses leírások „szabadon elérhetőek voltak”, azokat szabadon felhasználhatta, az alperes „csak a forrást, és a szerző nevét mulasztotta el feltüntetni, a felperes ennek kiigazítását követelhetné”.

Mint kifejtettük, az interneten az Szjt. 26. § (8) bekezdése szerint lehívásra elérhetővé tett alkotások felhasználása is engedélyköteles, illetve azok a szabad felhasználás szabályai szerint használhatóak fel. Így a szabad felhasználás körében lehetőség nyílik ugyan idézésre, egy alkotásból történő idézés azonban nem lehet jogszerű a forrás megjelölése nélkül (pontosabban az ilyen felhasználás fogalmilag nem minősül idézésnek), az alperes pedig nem csak a felperes honlapjára, de bármely más olyan honlapra sem hivatkozik forrásként, ahol a kérdéses leírások – a felperes honlapján kívül, azonos szöveggel – megtalálhatóak. Az Szjt. 36. §-a értelmében a forráson kívül „az ott megjelölt szerző” megnevezése is szükséges az idézés jogszerűségéhez.

Véleményünk szerint a hazai internetes tartalomátvétel gyakorlata és az erre a területre vonatkozó szerzői jogi alkalmazás alapján elvárható az alperestől, hogy az átvett tartalom forrását keresse meg és tüntesse fel, illetve tájékozódjon arról, hogy a honlapon annak tulajdonosa külön rendelkezik-e (impresszumban, felhasználási szabályzatban, szerzői jogi nyilatkozatban stb.) a tartalomfelhasználás szabályozásáról.

Megjegyezzük továbbá, hogy a felperes honlapján található szerzői alkotás nem azáltal részesül szerzői jogi védelemben, hogy a szerző az adott mű védettségét, a felhasználás feltételeit feltüntette a honlapján.

Összefoglalva: az eljáró tanács megállapítja, hogy az alperes azonosítható – az idézést meghaladó – műrészeket használt fel honlapján. A felhasználás jogosulatlan, hiszen a jogosulttól a felhasználásra engedélyt nem szerzett, és mint szabad felhasználás nem állja meg a helyét, tekintve, hogy a felhasználás nem felel meg az idézés szabályainak (ideértve a szabad felhasználás általános szabályait is). Az alperes elmulasztotta megjelölni a felperesi honlapot vagy más, a szöveget szintén szó szerint tartalmazó oldalt mint forrást, valamint a forrásnál esetlegesen feltüntetett szerző nevét. Állítása szerint a szöveget nem a felperes honlapjáról, hanem „máshonnan illesztette be a saját honlapjára”, ugyanakkor ennek a „más forrásnak” a honlapján történő megjelölését is elmulasztotta, így a felhasználás jogosulatlan [Szjt. 16. § (6) bek.].

³⁶ Ezt a kommentárt az SZJSZT-25/2000: i. m. (23) szakvélemény idézi.

Ad 4. Az eljáró tanács azon az állásponton van, hogy a díjazással kapcsolatos kérdések nem tartoznak a testület hatáskörébe az SZJSZT korábbi általános gyakorlatának is megfelelően.³⁷

Mindezek mellett az eljáró tanács megjegyzi, hogy az Szjt. 16. § (4) bekezdésében foglalt, a szerzői jogdíj mértékére vonatkozó szabály szerint a díjnak a felek eltérő megállapodásának a hiányában a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel arányban kell állnia. A szerzői jogdíj mértékét tehát főszabály szerint a felek szabadon határozzák meg, azonban a jogosulatlan felhasználást követően a felhasználási díj mértékének utólagos meghatározásánál kiindulási alap lehet a felhasználásból származó bevétel nagysága is.³⁸ Ez az értelmezés azonban – az SZJSZT korábbi szakvéleménye szerint³⁹ – „nem eredményezheti bevétel elmaradása esetén a szerző díjának elmaradását, a szerző erre irányuló kifejezett nyilatkozatának hiányában.”

Ad 5. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy az egyéb jogterületek által nyújtható védelem lehetőségei sem kizártak, ezek beható vizsgálatára azonban az SZJSZT-nek hatásköre nincs.

Az eljáró tanács megjegyzi továbbá, hogy annak a kérdése, hogy az alperesi honlapról mely időszakokban, pontosan milyen szövegek voltak elérhetőek, nem szerzői jogi kérdés, így nem tartozik a testület hatáskörébe.

Ad 6. A 14. sorszámú felperesi, valamint a 16. sorszámú alperesi beadványban feltett releváns kérdéseket az eljáró tanács a bíróság által feltett kérdésekkel együtt válaszolta meg.

Kiállítás mint gyűjteményes mű szerzői jogi védelme –SZJSZT-34/2013

A Pécsi Ítéltábla megkeresése

A megkereső által feltett kérdés

A szakértő testület a volt repülőtéren található múzeum helyszíni megtekintését követően nyilatkozzon arról, hogy a kereset tárgyává tett kiállítási anyag – az alperesek által elhelyezett kiegészítő tárgyak figyelmen kívül hagyásával – olyan gyűjteményes műnek minősül-e, amely egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik akár a tartalmának összeválogatása, akár elrendezése, akár szerkesztése folytán?

³⁷ Vö. SZJSZT-28/2001/1–2 – Építészeti látványtervek szerzői jogi védelme, SZJSZT-26/2004 – Építészeti látványtervek szerzői jogi oltalma és felhasználása, SZJSZT-09/2008 – Építészeti mű szerzői jogának megsértése.

³⁸ L. SZJSZT 04/2011 – Fotók kiadványban és naptárban történt jogosulatlan felhasználása esetén megállapítható jogdíj.

³⁹ SZJSZT 26/2006 – Szövegrészletek és fotók kiadványban történt jogosulatlan felhasználásával okozott kár megállapítása.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT) szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. §-ának (1) bekezdése szerint az SZJSZT nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást, nem tart helyszíni szemlét, és nem idézhető. Tekintettel azonban arra, hogy a szakértői tevékenység tárgya kiállítás, ezért az eljáró tanács kihelyezett tanácsulást tartott.

Tényállás

T. községben az 1970-es évektől működik hosszabb-rövidebb megszakításokkal a repülőtér mellett csapattörténeti emlékszoba, illetve kiállítás. Az első- és másodrendű felperes és más személyek – a másodrendű felperes irányításával – 2009-ben létesítettek ismét kiállítást az amerikai katonai alakulatok számára templom funkcióját ellátó épületben a repülőtér területén. A kiállítás 2009 augusztusában nyílt meg. A kiállítás jellemzője, hogy egy nagyobb légtérű helyiségben és az azt övező több, kisebb helyiségben 1928-tól kezdődően, időrendi sorrendet tartva mutatja be a szolgálatot teljesítő katonák mindennapjait, ünnepeit, kiegészítve más alakulatok tárgyi emlékeivel. A látogató számára biztosított annak a lehetősége, hogy a kiállított tárgyakat kézbe vegye, kipróbálja, az egyenruhákat felpróbálhatja, fényképfelvételeket készíthet. A kiállításnak otthont adó épület az elsőrendű alperes tulajdona. A kiállítás tárgyai nem állnak a felperesek tulajdonában. A felperesek a kiállítás kialakításában, annak gondozásában és a tárlatvezetésben vettek részt aktívan. 2011. szeptember 13. napjától azonban az elsőrendű alperes a kiállítás üzemeltetését a másodrendű alperesnek adta át, a felpereseket kizárta az épületből a zár lecserélésével.

Előzetes megállapítások

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) rendelkezései szerint:

7. § (1) *Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A védelem a gyűjteményes művet illeti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben.*
- (2) *A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és a kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait.*
- (3) *A gyűjteményes mű szerzői jogi védelme nem terjed ki a gyűjteményes mű tartalmi elemeire.*

A szellemi alkotói tevékenység egyik különleges esete, amikor a szerző (kurátor) gyűjteményes művet hoz létre. Ekkor a művet az egyéni, eredeti jellegű szerkesztői tevékenységre tekintettel illeti meg a szerzői jogi védelem – függetlenül az összeválogatott művek, adatok

szerzői jogi megítélésétől –, ezáltal elismerve a tartalom összeválogatásának, elrendezésének vagy szerkesztésének szellemi tevékenységét.

A bíróságok, illetve az SZJSZT is több esetben foglalkozott a gyűjteményes művek kérdésével, tekintve, hogy az Szt. csak a gyűjteményes mű ismérveit, a szerkesztői tevékenység mikéntjét határozza meg, azonban lehetséges eseteket példálózó jelleggel sem ismertet.⁴⁰

A gyűjteményes művek műfaji sokszínűsége – szakirodalmi, zenei, illetve szerzői jogi oltalom alatt nem álló tartalmi elemek összegyűjtésén túl – az Szt. által védelemben részesített valamennyi műre és szomszédos jogi teljesítményre kiterjed. Alátámasztja ezt a BUE⁴¹ 2. cikk (5) bekezdésének megfogalmazása is – „irodalmi vagy művészeti műveknek az anyag kiválasztása vagy elrendezése folytán szellemi alkotásnak minősülő gyűjteményei ... e jellegüknél fogva részesülnek védelemben” –, amely az Szt. korábban hivatkozott 7. §-ának (1) bekezdésénél egyértelműbben határozza meg, hogy a művészeti alkotások összeállítása is állhat szerzői jogi védelem alatt, tehát kiállítás is lehet gyűjteményes mű.

1. A gyűjteményes mű szerzője

A gyűjteményes művek szerkesztőjére az Szt. általános rendelkezései előírásai vonatkoznak, ennek megfelelően az Szt. 4. §-ának (1) bekezdése alapján a gyűjteményes mű szerzője is csak természetes személy lehet.

Egy kiállítás megvalósításában számtalan közreműködő vehet részt alkotó módon, mint például a kurátor, a rendező, a grafikus, a tipográfus, a látványtervező, a kivitelező, a fotós és a filmes, ezért a nagyobb, illetve összetettebb kiállítások esetében a többszerzős művekre is figyelemmel kell lenni. Az Szt. korábban hivatkozott 7. § (2) bekezdésének előírása szerint azonban a gyűjteményes mű egészére a szerzői jogi védelem csak a szerkesztő(ke)t illeti meg. A kiállítás összeállítása során a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és a kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait ez azonban nem érinti, tehát a kiállítással mint egészszel kizárólag a szerkesztő (adott esetben például a főrendező, a főkurátor) rendelkezhet. A rész–egész, valamint a külső–belső viszonyokban ugyanúgy fennállnak a szerzők, illetve a szerkesztő személyhez fűződő és vagyoni jogai. A vagyoni jogokkal történő rendelkezésre a felhasználási szerződés, a később bemutatásra kerülő szerzői és szomszédos jogok közös kezelése, valamint az Szt. 30. §-ában szabályozott, munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott művek előírásait kell megfelelően alkalmazni. Így amennyiben a szerkesztő (egy kiállítás esetében jellemzően művészettörténész, kiállításrendező, kurátor) munkaviszonyban áll az adott intézménnyel, és munkaköri kötelességébe tartozik

⁴⁰ LB Pf.III.20 982/1967., Pf.III.20.015/1977., SZJSZT-01/2007, SZJSZT-06/2008, SZJSZT-38/2006 a Fővárosi Bíróság 17.P.630.675/2004. számú perében, SZJSZT-18/1997, SZJSZT-19/2009, SZJSZT-12/2010, SZJSZT-22/2013.

⁴¹ Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről szóló 1975. évi 4. törvényerejű rendelet.

kiállítások szervezése, gyűjteményes művek szerkesztése, akkor, eltérő megállapodás hiányában, a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, így a továbbiakban ő jogosult a kiállítás egészével rendelkezni. Ezt azért is lényeges kiemelni, mert a művek, tárgyak és egyéb eszközök bérlését jellemzően a kiállításnak helyt adó intézmény végzi, illetve a szerkesztőt eleve azzal bízzák meg, hogy az intézmény saját tulajdonú gyűjteményéből válogasson – esetlegesen előre meghatározott, főszabály szerint szerzői jogi védelmet nem élvező koncepció mentén – a saját egyéni, eredeti elképzelése szerint. Az Szjt. éppen az egyéniség, eredetiség révén biztosítja a szerkesztőnek a válogatás mint egész további felhasználhatóságának kizárólagos engedélyezési jogát.

2. A gyűjteménybe való felvétel, érintett felhasználási módok

Ha a gyűjteménybe felvenni kívánt elemek (használati tárgyak, egyenruha, repülőgép-alkatrészek) nem állnak szerzői jogi védelem alatt, a felhasználásukhoz – értelemszerűen – a dolgok tulajdonosának az engedélye szükséges.

Amennyiben a szerkesztő olyan műveket, illetve teljesítményeket kíván a gyűjteménybe felvenni, amelyek szerzői jogi oltalom alatt állnak, akkor egyrészt figyelemmel kell lennie a szerző azon jogára, hogy művét a gyűjteményes műbe felvegyék, másrészt a gyűjteményes mű jellegére tekintettel megvalósuló egyéb felhasználási módokra. Egy kiállítás során több műtípus különböző felhasználási módjait kell tekintetbe venni. A képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások kiállításának (lényegében nyilvános előadásának) a joga a már nyilvánosságra hozott művek esetében önkéntes közös jogkezelésbe tartozik, amelyre engedély a HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesülettől szerezhető.⁴² Kisjogok zenei művek nyilvános előadása után az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesületnek kell a szerzői jogdíjat, gépzene felhasználása után pedig ezen felül a szomszédos jogi díjigényeket is megfizetni.⁴³ A multimediális kiállítások keretében nyilvánosan előadott filmalkotások felhasználásának az engedélyezése (pl. kiállítás keretében történő folyamatos vetítés vagy a közönség jelen lévő tagjai által választható nyilvános előadás biztosítása) ugyancsak közös jogkezelésbe tartozik, amelynek engedélyezésére a FilmJUS Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesület van nyilvántartásba véve.⁴⁴ Minden további szerzői alkotás (pl. nagyjogok irodalmi vagy zenei mű, térképmű) és szomszédos jogi teljesítmény (pl. rádió- és televíziószervezetek) kiállítását, nyilvános előadását a jogosultakkal közvetlenül kell engedélyeztetni. A teljesség igényével megjegyzendő, hogy a képzőművészeti, fotó-

⁴² www.hungart.org.

⁴³ Az Artisjus „K” jelű díjszabása: <http://kjk.sztnh.gov.hu/sites/default/files/k13.pdf>.

⁴⁴ A FilmJUS díjszabása a filmalkotások egyes nyilvános előadással történő felhasználása után fizetendő jogdíjról és a felhasználások egyéb feltételeiről. A nyilvános filmvetítés vagy videoelőadás esetén a filmben, audiovizuális műben megfilmesített zenemű felhasználásáért a zeneszerzőknek és szövegíróknak járó jogdíjat ugyancsak az Artisjus „K” jelű díjszabása alapján kell megfizetni.

művészeti és iparművészeti alkotások kivételével az idézés szabad felhasználási esetköre is szerepet játszhat egy kiállítás során.⁴⁵

Fontos megjegyezni, hogy a műalkotás (dologi műpéldány) tulajdonjogának átruházása (felhasználási szerződés hiányában) nem érinti a szerző személyhez fűződő és vagyoni jogait. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy egy kortárs festmény kiállításakor a tulajdonos ugyanúgy felhasználónak minősül, mint a szerző és tulajdonos jogviszonyán kívül álló harmadik személy. Az Szjt. 23. § (1)–(2) bekezdésének rendelkezése alapján ugyanígy engedélyezési és díjfizetési kötelezettsége áll fenn a műpéldány tulajdonosának akkor, ha harmadik személynek kiállítás céljára ad bérbe vagy haszonkölcsönbe képzőművészeti vagy fotóművészeti alkotást. Iparművészeti alkotást szabadon lehet bérbe adni, mert a bérbeadással történő terjesztés joga az építészet, az iparművészet és az ipari tervezőművészet körében csak a tervekre vonatkozik.⁴⁶

A gyűjteményes művekhez szükségszerűen kapcsolódhatnak – az oltalom fennállásától függetlenül – a kiállított tárgyakról készült leírások, műismertetések, valamint a tárlatvezetéshez készített szövegek. Amennyiben ezek egyéni, eredeti jellegű művek – mint az irodalom alkotásai –, ugyancsak állhatnak szerzői jogi védelem alatt, amelyek felhasználásához, gyűjteményes műbe való felvételükhöz a jogosultak engedélye szükséges.

3. Az összeválogatás szempontjai

A szerkesztő szellemi tevékenysége tételek meghatározott csoportjából valamely sajátos szempont, elképzelés szerint kiválogatott, elrendezett művekkel kifejezett bemutatás (display). Munkáját számtalan körülmény határozhatja meg, többek között a kiállítási tér adottságai (a kiállítási felületek méretei, egyterű hangár, többhelyiséges épület, szabadtéri kialakítás), a helyiség technikai felszereltsége, installációs és pénzügyi lehetőségek, a kiállításnak helyt adó intézmény rendeltetése, profilja. Más szerkesztési lehetősége van a pipa-, a kocsi-, a marcipán-, a csipke-, a lámpa-, a csokoládé-, a baba-, az ásvány-, jelen esetben a repüléstörténeti múzeum kiállítása szerkesztőjének, mint egy összetettebb profilú (szép-művészeti, természettudományi, néprajzi, technikatudományi) intézmény kiállítása kurátorának.

Műfajonként igen eltérő lehet a szerző mozgáster, az eredetiség korlátja. *„A tervezőnek a fizikai törvények és építészeti előírások szűkebb mozgási teret engednek, mint a képzőművészeti alkotásokat létrehozó szerzőnek.”*⁴⁷ Ugyanígy a szerkesztők választási, szerkesztési lehetősége is szűkebb a tematikus, időszaki vagy vándorkiállítások esetében.

Egy katonai kiállítás szerkesztési elve lehet például a kronológiai teljességre törekvés mellett az egyes eseményekre, tárgyakra, szokásokra vonatkoztatott szelekció.

⁴⁵ Szjt. 67. § (1).

⁴⁶ Szjt. 23. § (4).

⁴⁷ SZJSZT-38/2001 – Épület átalakítása során felmerülő egyes szerzői jogi kérdések.

A gyűjteményes mű szerzői jogi védelmét az Szjt. 1. §-ának (3) bekezdése alapján nem határozhatja meg a mű mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzője vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélet. „A gyűjteményes mű éppen az anyagnak bizonyos cél érdekében való összeválogatásával és elrendezésével válik egységes egészé.”⁴⁸

Az eljáró tanács válasza

A múzeumban található, kereset tárgyává tett kiállítási anyag – az alperesek által elhelyezett kiegészítő tárgyak figyelmen kívül hagyásával – olyan gyűjteményes műnek minősül-e, amely egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik akár a tartalmának összeválogatása, akár elrendezése, akár szerkesztése folytán?

A testület nevében eljáró tanács kihelyezett tanácsülés keretében 2013. december 12. napján megtekintette a kiállítást. A testület a tanácsülés időpontjáról – az ítéletábra végzésének megfelelően – előzetesen értesítette a peres felek jogi képviselőit; a kiállítás megtekintését az alperesek biztosították. A kiállítás megtekintésekor a felek képviselői voltak jelen.

Az eljáró tanács az alábbiak szerint válaszolja meg az ítéletábra által feltett kérdést.

A megtekintett kiállítás a volt amerikai kápolnában és az azt körülvevő kisebb helyiségekben található. A kiállításon elhelyezett tárgyak – a teljesség igénye nélkül – tablók, zászlók, leírások, fényképek, különböző tárolókban bemutatott összeállítások, valamint katonai öltözékek, fegyverek, kitüntetések, továbbá repülőgépekhez kapcsolódó szerszámok, kellékek, alkatrészek. A bíróság által feltett szakkérdésre az eljáró tanács anélkül meg tudja adni a választ, hogy számára ismert lenne a szerkesztők és megbízók közötti jogviszony természete, a tárgyak tulajdonjogi helyzete, szerzői jogi megítélése, illetve az esetlegesen szerzői jogi védelemben részesülő alkotások esetén a szerzők hozzájárulása. Az eljáró tanács a kiállítás áttanulmányozása során nem vette figyelembe az alperesek által elhelyezett kiegészítő tárgyakat; ugyancsak nem tudta a kiállítás megvilágítását sem figyelembe venni, mert a kiállításnak helyt adó épületben a tanácsülés megtartásakor technikai okok miatt nem volt áram.

Az eljáró tanács szakvéleményének kialakításához elsődlegesen arra a kérdésre kereste a választ, hogy mely pontokon azonosítható az egyéni, eredeti jellegű szerkesztői, rendezői, kurátori tevékenység.

A kiállított tárgyak fő rendezési elve a történetiség, azaz a bázis történetének, jelentősebb eseményeinek bemutatása, amely csupán egy, de a leginkább jellemző rendszerező eszköz a különféle reprezentációs módok közül.

Az eljáró tanács véleménye szerint a szerkesztők egyénisége megnyilvánul többek között abban, hogy az időrendi sorrendben elrendezett tárgyak mellett megjelennek más tematikus összeállítások is, mint például a „kitüntetések”, „aranykoszorús pilótáink”

⁴⁸ Dr. Alföldy Dezső: A magyar szerzői jog. Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1936, p. 22.

vagy a „vendégeink voltak” tabló, illetve különböző összehasonlító, térképre kasírozott mutatók, egyenruha-összeállítások, – függetlenül attól, hogy azokat a tablókat eredetileg kik készíthették. Az emléktárgyak, tablók állagából arra lehet következtetni, hogy a kiállítás részeit, egyes elemeit már korábban létrehozták. A kiállítás ezért tekinthető „emlékkiállítás”-nak is, amely a szerző szándéka szerint gyarapodhat. A kiállítás egésze korabeli megőrzött és a szerkesztők számára rendelkezésre bocsátott tárgyakból áll. Nem szükséges, hogy a kiállítás részeit kifejezetten e kiállítás céljára hozzák létre, és az sem akadály a gyűjteménybe felvételnek, ha az egyes tételek már korábbi kiállítás részeként megjelentek.

A szerkesztők munkáját kifejezetten meghatározhatta több körülmény is, így különösen a kiállítási tér adottságai (korábban kápolna céljára használt helyiség), az installációs lehetőségek (tárolók, falak beborítása, oltárkép eltakarása, oltár) és a kiállításnak helyt adó intézmény (laktanya) rendeltetése. Szerkesztői döntésnek minősíthető az, hogy egy főhelyen (a kiírás szerint „a templom egykori oltárképét a látvány harmóniája miatt el kellett takarnunk, azonban eredeti állapotában megőriztük a kárpit mögött”) reprezentatív zászlóegyüttest helyeztek el. A maximális felületkihasználás nem jelenti azt, hogy a tárgyak sűrű elhelyezéséből hiányozna a szerkesztők egyéni elképzelése.

Az eljáró tanács a gyűjteményes mű összeválogatásának szempontjai körében hivatkozik az SZJSZT-38/2006. sz. véleményre:

„Az összeválogatás alkalmazott elve elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha a gyűjtemény valóban válogatás eredményeként született meg, vagyis egy műveket, adatokat tartalmazó nagyobb halmazból a szerkesztő valamilyen egyéni, eredeti szempont alapján válogatja össze gyűjteménye egyes elemeit. Ez alapján az összeválogatás nem rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel, ha az valamennyi, bizonyos tulajdonsággal rendelkező elemet (művet, adatot) tartalmaz (például valamennyi budapesti telefon-előfizető adatai).

Ugyancsak nem tekinthető összeválogatásnak a 'gyűjtemény', ha az csupán egy vagy az összes elem számához képest elenyésző számú tételt tartalmaz. Az elrendezés elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha az meghaladja a nyilvánvaló sorrendbe illeszthető tulajdonságok alapján (például kezdőbetű, súly, hossz) történő automatikus rendezést.”⁴⁹

Az eljáró tanács véleménye szerint a kiállított tárgyak sorrendje általában, többnyire nem magától értetődő, elhelyezésük nem mindig nyilvánvaló. A kurátorok számára rendelkezésre állt az az alkotók számára elengedhetetlen mozgástér, amely lehetővé teszi egyéni, eredeti, azaz szerzői alkotás létrehozását.

⁴⁹ SZJSZT-38/2006 – Szerzői jogi védelem fennállása műholdas televízióprogramok térképe és frekvenciatablázat esetében.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a kiállítás tartalmának összeválogatása, elrendezése egyéni, eredeti jellegű, tehát az Szjt. 7. §-ának (1) bekezdése alapján szerzői jogi védelemben részesülhet.

További kapcsolódó szakvélemények

Adatbázis kapcsolódó jogi védelme – SZJSZT-05/2010

VI. A SZEMÉLYHEZ FÜZŐDŐ JOGOK MEGSÉRTÉSE, A SZOLGAI ÁTVÉTEL

Zenemű integritásához fűzött jog sérelme – SZJSZT-18/2010

A Fővárosi Bíróság megkeresése

A megkereső által feltett kérdés

A „Mást mond a szíved, mást a szád” című dal integritása sérült-e az alperes kiadásában megjelent „Mindent a szerelemért” albumon szereplő formájában, a dal újrhangszerelésének és felvételének perbeli módja bármilyen módon sérti-e a felperes szerzői jogait?

Az eljáró tanács véleménye

A vonatkozó jogszabályi környezet

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.)

- 13. §-a alapján a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.
- 18. §-a alapján a szerző kizárólagos (vagyon)i joga, hogy a művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon.
- 19. §-a értelmében a zeneszerzők és a szövegírók a már nyilvánosságra hozott, nem színpadi (értsd: nem dramatikus) zeneműveknek és zeneszövegeknek hangfelvételen való újabb többszörözésére és példányonkénti terjesztésére vonatkozó jogukat csak közös jogkezelő szervezetük útján érvényesíthetik. Az átdolgozási jogra és e jog gyakorlására ez a rendelkezés nem alkalmazható.
- 29. §-a alapján a szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon.

A művek megváltoztatásának jogi megítélése

Átdolgozás

A szerzői jog egyik alapelve, hogy minden egyes felhasználás külön ítéendő meg. Ha például egy mű megváltoztatott formában többszörözésre kerül, az Szt. 18. §-a szerinti többszörözés mindenképpen megvalósul. Emellett külön kérdés, hogy az Szt. 29. §-a

szerinti átdolgozásra is sor kerül-e. Bár főszabályként mindkét felhasználás engedélyköteles, ennek a kétszeres megítélésnek több szempontból is lehet jelentősége:

- előfordulhat, hogy az egyik felhasználásra a törvény kivételt biztosít az engedélyezési jog alól, a másikra viszont nem;
- elképzelhető, hogy az egyik felhasználásra a jogosult és/vagy a jogalkotó szándéka szerint egyszerűsített jogszerzési megoldás (közös jogkezelés) működik, a másik viszont egyedi engedélyt igényel.

A nem dramatikus, már nyilvánosságra hozott zeneművek hangfelvételen való többszörözése és terjesztése (összefoglaló néven: kiadása) ez utóbbi körbe tartozik. A többszörözésre a szerzők megbízása, az Sztj. 19. §-a és az Oktatási és Kulturális Miniszter bejegyzése alapján az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület ad engedélyt. Ebben az esetben nincs szükség arra, hogy a felvételen szereplő művek szerzőit a felhasználó egyenként megkeresse, és velük egyenként megállapodjon a felhasználás feltételeiben.

Ha azonban a pusztán többszörözést kiegészítően átdolgozásra is sor kerül, az a szerzői jogosult külön engedélyt igényli. Erre maga az Sztj. 19. § (2) bekezdése is külön, kifejezetten felhívja a figyelmet: *„Az átdolgozási jogra és e jog gyakorlására az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés nem alkalmazható.”*

Átdolgozásról akkor beszélhetünk, ha a mű megváltoztatása olyan egyéni-eredeti, alkotó módon történik, hogy az eredeti műre épülve új mű születik. Ez egyértelműen következik az Sztj. 29. §-ának megszüvegezéséből: *„Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.”* „Más mű” pedig csak akkor jöhet létre, ha annak létrehozatala egyéni-eredeti jellegű alkotótevékenység eredménye. Ez az Sztj. 1. § (3) bekezdéséből válik nyilvánvalóvá: *„A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg.”*

A mű integritásának sérelme

Szintén a szerzői jog alapelvének tekinthető, hogy a vagyoni jogok maradéktalan betartása nem mentesíti a felhasználót a szerző személyhez fűződő jogainak tiszteletben tartása alól. Az Sztj. 13. §-a a műbe való meglehetősen durva beavatkozásokra vonatkozóan tartalmaz szabályozást. A magyar szerzői jog legismertebb kommentárjának¹ meghatározását és a korábbi szakértői gyakorlatot (pl. SZJSZT-30/2003, SZJSZT-20/2005) követve a mű „torzítása” alatt a mű lényeges vonást érintő megváltoztatását, „megcsonkítása” alatt a mű lényeges vonását érintő elhagyásokat értjük. A műbe való más beavatkozásokat abban az esetben tartja személyhez fűződő jogot sértőnek a törvény, ha azok a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmesek.

¹ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. CompLex, Budapest, 2006, p. 89.

Összefoglalva

Ha halmazokkal kívánjuk megjeleníteni a fentieket, az alábbi ábrát rajzolhatjuk:

A művek megváltoztatása – mint alaphalmaz – a mű bármilyen, legkisebb megváltoztatását jelentheti. Ezen változtatások jelentős része önmagában nem bír jogi relevanciával – csak azok a módosítások, amelyek az „átdolgozás” vagy az „integritás sérelme” halmaznak részét képezik.

A megváltoztatások egy része (a halmazok metszetében) úgy minősül átdolgozásnak (Szjt. 29. §), hogy egyúttal az integritás sérelmét (Szjt. 13. §) is megvalósítja. Más esetekben átdolgozásról van ugyan szó, de nem sérül a mű integritása – vagy éppen fordítva: a beavatkozás személyhez fűződő jogot sért, de az átdolgozás megállapításához szükséges alkotói tevékenységről nincs szó. És végül gyakran találkozunk olyan változtatásokkal, amelyek nem minősülnek átdolgozásnak, és az integritás sérelmét sem valósítják meg.

Hangszerelés és átdolgozás a populáris könnyűzenében

A zeneművek előadásai szükségszerűen eltérnek egymástól, ahogy az előadó személyisége, stílusa megjelenik a mű eljátszása, eléneklése során. A komolyzenénél is természetes, hogy előadásonként eltérő tempóban, „felfogásban” játsszák a műveket, de a populáris könnyűzene területén az előadásmód szabadsága hagyományosan még nagyobb mértékben érvényesül.

Ezen a területen ezért elterjedt kifejezéssel szokás megkülönböztetni az „átdolgozókat” a „hangszerelésektől”, amely utóbbiak szerzői jogi relevanciával nem bírnak. Ez a zenei köznyelvben elterjedt fogalom természetesen leegyszerűsítő, mert a hangszerelésben álló változtatás is elérheti azt a kreatív, egyéni-eredeti szintet, ahol az eredeti műre épülve új mű születik, és így jogi értelemben átdolgozásnak nevezhető.

Pontosabb kifejezés a zenészek „köteles hangszerelési tudása”, ami a zenei zsargonban szintén ismert kifejezés. Ez a kifejezés azt kívánja körülírni, hogy a zenésztől – mint előadóművésztől – elvárható, hogy a zenemű olyan kisebb hangszerelési átalakítását, ami a mű

egészéhez nem jelent zeneszerzői, alkotói hozzájárulást, elvégezze, és így az előadó személyére, az adott alkalomra és hangszerkiosztásra, az aktuális korstílusra kissé átalakítva adja elő azt.

A „Mást mond a szíved, mást a szád” c. zenemű 1986-os és 2003-as, hangfelvételen rögzített előadásának összevetése

Az Sz. L. és B. I. által írt „Mást mond a szíved, mást a szád” c. populáris könnyűzenei dalt B. P. énekelőadásával 1986-ban és 2003-ban rögzítették hangfelvételen. A két verzió a következő pontokon tér el egymástól:

- a tempó kis mértékben;
- a nyolc ütemből álló instrumentális bevezető eltérő dallama;
- kisebb hangszerelési változtatások;
- a szöveg egy sorának értelmet nem érintő megváltoztatása;
- a versszakok harmóniamenetére készült instrumentális szólórész lerövidítése a struktúra megváltoztatása nélkül (a versszak énekelt szövege váltja fel az instrumentális szólót az egység második felében);
- a nyolc ütemből álló instrumentális lezárás elhagyása, helyette a refrén ismétlése (és elhalkulása).

Minden egyéb érdemi alkotóelem változatlan maradt, például:

- a teljes dallamvezetés;
- a harmóniamenet;
- a dalszöveg (a fenti kisebb kivétellel);
- a dal struktúrája (a fenti kisebb kivétellel);
- a stílus, hangulat, mondanivaló.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a szóban forgó esetben nem történt meg a szerző személyhez fűződő jogának megsértése, és átdolgozásról sem beszélhetünk. A zeneszerző és a szövegíró többszörözési jogi engedélyének megszerzése az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület részére történő jogdíjfizetéssel megtörtént. Ezért álláspontunk szerint a szerzői jog megsértése nem állapítható meg.

Személyhez fűződő jog

- A torzítás fogalmilag azokat a durva változtatásokat jelenti, amelyek a művet a hallgató, néző, általában az érzékelő számára alapvetően – azaz az átlagos fogyasztó számára is nyilvánvalóan – sértő módon megváltoztatják. Ilyen változás a műben nem történt.
- A csonkításról – mint a mű struktúráját drasztikusan érintő elhagyásról – egyetlen szempont miatt szükséges szólni: a dal lezárásának megváltoztatása miatt. Ez a módosítás azért nem minősül „csonkításnak”, mert a dal egészét érdemben nem változ-

tatja meg, a populáris könnyűzenében rendszeresen használt megoldás, amit egy-egy dal különböző hangfelvételei, valamint koncerten játszott verziói között igen gyakran használnak. Egy ilyen evidens változtatás nem foglalható a csonkítás fogalma alá, az ennél jóval súlyosabb strukturális elhagyások esetén alkalmazható csak.

- Más olyan megváltoztatás vagy megcsorbítás, amely a szerző becsületére vagy hírnévére sérelmes lenne, szintén nem valósult meg. A becsület sérelme fogalmilag fel sem merül, a hírnév sérelme pedig több okból nem valósul meg:
 - mivel a könnyűzenében az eltérő előadásmód megszokott, sem a közönség, sem a professzionális zenei szereplők nem feltételezik, hogy a szerző maga végezte volna a változtatásokat – így azok esetleges színvonalbeli különbségét sem írják a szerző rovására;
 - ráadásul a két hangfelvétel az átlagos zenefogyasztó és a professzionális zenei szereplő számára egyaránt azonos minőséget, azonos élményt jelent.

Átdolgozási jog

Átdolgozásról azért nincs szó a perbeli esetben, mert a megváltoztatások nem érik el azt az egyéni-eredeti jelleget, amely miatt azok a mű egészéhez való alkotó hozzájárulásnak lennének tekinthetők.

- A tempó változása a dal koncepcióját nem érinti, az egyes előadások között a könnyű- és a komolyzene területén egyaránt tapasztalunk ennél jelentősebb különbségeket is a mindennapokban.
- A dalszövegben történt egyetlen módosítás („... ahhoz, hogy számíthassak Rád ...” helyett: „... ahhoz, hogy bízzak Benned már ...”) a mondanivalót egyáltalán nem érinti, a prozódiaiban és a dallamvezetésben sem hoz érzékelhető változást.
- A hangszerezési változtatások a mű egészéhez nem jelentenek alkotó hozzájárulást.
- A legnagyobb változtatás a nyolcüttemű instrumentális bevezető rész dallamának megváltoztatása. Itt az új dallam miatt az eljáró tanácsnak alaposabban meg kellett vizsgálnia az átdolgozási jog esetleges sérelmét. A vizsgálatnál az eljáró tanács azt vette alapul, hogy a bevezető rész mennyiben érinti a dal egészének összenyomását, és mennyire szervesen kapcsolódik ahhoz. Álláspontunk szerint a bevezető rész mind az eredeti, mind az átdolgozott verzióban idegen a dal egészétől, nem kapcsolódik szervesen a mű többi részéhez, a dal egészére való befolyása emiatt is csekély. Ezért a bevezető rész ilyen mértékű átalakítása nem jelenti a mű egészének átdolgozását.

Többszörözési jog

Az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület tájékoztatása szerint a kiadvány tekintetében az Sztj. 19. §-a szerinti jogdíj megfizetése és az adatszolgáltatás megtörtént, ez alapján a felhasználási engedélyt a többszörözésre és terjesztésre a kiadó megkapta, a jogdíjak felosztásra és kifizetésre kerültek.

Összefoglalva

Mivel személyhez fűződő jogot sértő változtatásról nincs szó, és átdolgozás sem történt, a kiadás az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesületnek történő jogdíjfizetéssel jogszerűen történt meg. Szakmai etikai szemmel illendő lett volna tájékoztatni az eredeti szerzőt a dalszöveg és a dallam kisebb megváltoztatásáról, de ehhez nem volt szükség engedélyre.

Ipari tervezőművészeti alkotás jogosulatlan felhasználása – SZJSZT-29/2010

Megkereső: Nagykanizsai Városi Bíróság

A megkereső bíróság által feltett kérdések

1. A fényképfelvételek – illetőleg szükség esetén az ülogarnitúrák – megtekintése után nyilatkozzon a szakértő, hogy a vádlott által gyártott, Atlantis, illetve Florence néven forgalmazott ülogarnitúra a sértett által kifejlesztett és gyártott Fatima nevű ülogarnitúra másolásának tekinthető-e?
2. Műszakilag megvalósult-e a sértett szerzői jogának sérelme?

A szakvélemény szempontjából releváns tényállás

A megküldött iratok alapján egyértelműen megállapítható, hogy a sértett 2001. évtől gyártotta és forgalmazta a Fatima fantázianevű bútorcsaládot. A kirendelő végzés szerint a vádlott 2002 márciusától foglalkozott ugyancsak Nagykanizsán, egyéni vállalkozóként, ülóbútorgyártással. A per tárgyát képező – sarokgarnitúrából, kanapéból és fotelből álló – bútorcsalád gyártását (K. J. tanúvallomása szerint) 2003-ban indította el, és a terméket a magyarországi R. bútoráruházakban Atlantis, illetve más bútorboltokban Florence néven fogalmazták.

A vádlott az általa gyártott bútort a sértett hozzájárulása nélkül kezdte el gyártani és forgalmazni, s amikor a sértett felszólította ezen eljárás megszüntetésére, ennek nem tett eleget.

Az eljáró tanács szakvéleménye

Ad 1. A vádlott által gyártott Atlantis, illetve Florence néven forgalmazott ülogarnitúra a sértett által kifejlesztett és gyártott Fatima nevű ülogarnitúra másolásának tekinthető. A sértett és a vádlott által gyártott ülogarnitúrák összehasonlításából egyértelműen megállapítható, hogy szerzői jogi szempontból a vádlott által forgalomba hozott ülogarnitúrák a már korábban forgalomba hozott Fatima ülogarnitúra másolatai.

Kisebbségi eltérések a részletes vizsgálatnál megállapíthatók (például: a homloknézetén a bútor alsó vonalának íves kialakítása és a párna alatti ráncolt elem elmaradt), de mindez nem változtat azon a tényen, hogy a két ülőgarnitúra összehasonlítását, méreteit és jellemző formai megoldásait tekintve az összetévesztésig hasonló.

A változtatások okán még felmerül az Sztj. 13. §-a sérelmének lehetősége is: „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsonkítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

Tekintettel arra, hogy a Fatima bútorgyártó szerzői jogi védelem alatt álló mű – ezt állapította meg a 2004. március 11-én kiadott szakértői bírálati bizottsági jegyzőkönyv is – így a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban Sztj.) 16. §-ának szabályai szerint kellett volna a vádlottnak eljárnia: „(1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.”

A vádlott eljárása az Sztj. 16. § (6) bekezdése szerint minősül: „Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, ...”. Esetünkben nemhogy nem adott engedélyt a sértett, hanem kifejezetten tiltakozott a felhasználás ellen.

Ad 2. E kérdés megválaszolásánál az eljáró tanács a „műszakilag” szónak két értelmezési lehetőségét is megállapította, s mindkettőre választ kíván adni.

Az Sztj. X. fejezete szól – többek között – az ipari tervezőművészeti alkotások speciális szabályairól. A 67. §-hoz fűzött kommentár² a 356. oldalon, az 1.6. alatt az ipari tervezőművészeti alkotás fogalmát adja meg: „Az ipari tervezőművészet valamely termék külső megjelenésének esztétikai és műszaki szempontok szerint kialakított terve, modellje, amely alapján ipari gyártástechnológiával állítják elő a termékeket, s áruként (nem műtárgyként) hozzák forgalomba. Ilyenek jellemzően a folyóméterben gyártott textíliák, vagy a formatervezett bútorok.”

E fogalom meghatározás alapján a műszaki szempontot úgy értelmezzük, hogy az a termék külső megjelenésének esztétikai elképzelését szolgálja, leírja. Ebben az értelmezésben megvalósult műszakilag a sértett szerzői jogának sérelme, hiszen a vádlott jogosulatlanul felhasználta a termék külső megjelenésének esztétikai és műszaki szempontjait is tartalmazó tervét, illetve jogosulatlanul rekonstruálta azt a gyártáshoz.

A „műszakilag” szó jelentheti az ügy ismeretében azt is, hogy a sértett és a vádlott által gyártott bútorok között szerkezeti eltérések észlelhetők, a bútorváz stb. részben eltérő a másiktól.

Az eljáró tanácsnak azonban az a véleménye, hogy ez az eltérés az ügy szempontjából nem releváns, a két bútor külső, formai azonossága a lényeg, s nem a belső kialakítás műszaki meg-

² Gyertyánfy: i. m. (1).

oldása. Ezeket a szerkezeti eltéréseket valószínűleg az eltérő gyártási feltételek okozták a vádlott által előállított bútoroknál. Hasonlaltal élve a különbség a két bútor „építési technológiájában” van. Az építési technológiáról pedig az SZJSZT-03/1986 ezt rögzíti: „Az egyéni, eredeti vonások megnyilvánulhatnak akár az épület, létesítmény külsejében, akár belső képében, illetve az ezekre vonatkozó tervekben is. A szerzői jogi védelem nem terjed ki az építési technológiára...”

Ezt a véleményünket támasztja alá az Szjt. 67. § (1) bekezdése is: „A mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja.” Tehát a jogalkotó annak a változtatásnak nem tulajdonít a szerzői jog szempontjából jelentőséget, ami az építészeti alkotás vagy – esetünkben – az ipari tervezőművészeti alkotás belső felépítését érinti. Jelentősége a külső, formai azonosságnak van, a vásárlót ez téveszti meg, s okoz joghátrányt a sértettnek.

Könnyűzenei művek refrénjének nagyfokú hasonlatossága – SZJSZT-02/2011

A Fővárosi Bíróság megkeresése

A megkereső által feltett kérdések

A szakértő feladata:

... a következő kérdésekre nézve terjesszen elő szakértői véleményt:

1. Megállapítható-e az, hogy a felperes szerzeménye, az „Egy éve már” című dal refrénjének a felhasználása történt meg a „Szállj velem” című zeneműben, vagy sem?
Amennyiben megállapítható a refrén felhasználása, kérjük annak részletes kifejtését, hogy a következtetésre mely tények, körülmények vezettek.
2. Megalapozott-e az elsőrendű alperes kijelentése, hogy a két dal refrénje más hangnemben és teljesen eltérő akkordkisérettel született, vagy ez a következtetés nem vonható le?
3. Megalapozott-e az elsőrendű alperes következtetése, hogy a refréndallam és az eltérő akkordállomány határozza meg egy zenemű karakterét és hangulatát, és ennél fogva meg is különbözteti más zeneműtől? Amennyiben az elsőrendű alperes következtetése helyénvaló, kérjük ennek részletes magyarázatát.
4. Megállapítható-e a periratok alapján, hogy a felperes hivatkozásai, és az általa jegyzetelt zeneileg megalapozott következtetések; a felperes ugyanis a keresetlevél mellékletét képező iratban is és később visszatérően az általa jegyzetelt refrének egyezősége alapján következtetett a 80%-os azonosságra.
5. Következtethető-e tehát az, hogy a peradatok szerint korábban megszületett és bejelentett felperesi dal refrénjének a felhasználása történhetett meg az elsőrendű alperes által komponált zenei anyagban?

A megkereséshez csatolt mellékletek

A megkereső a megkereséshez csatolta a polgári ügy aktáját, amely tartalmazza a felek eddigi peres előadása mellett az „Egy éve már” és a „Szállj velem” című zenemű refrénjének, illetve a teljes műveknek a hangfelvételét.

Tényállás és előzetes megállapítások

A megkereső bíróság megkeresésében az eljárás tényállását röviden vázolta. Az eljáró tanács a per iratait áttekintve megállapítja, hogy szakvéleményének kialakításához ez elegendő.

Az eljáró tanács szakvéleményének kialakításához elsődlegesen a per irataihoz csatolt hangfelvételek vizsgálata szükséges. A per irataiból ezen túlmenően a bíróság által feltett kérdésekben hivatkozott felperesi és alperesi előadások, illetve az F/22 és F/23 számmal jelölt felperesi jegyzetek vizsgálatát végezte el az eljáró tanács.

A per iratai nagyobb terjedelemben foglalkoznak olyan kérdésekkel, mint például a felek személyes kapcsolata, a korábban keletkezett mű általuk való ismertsége vagy a közönség előtti megjelenése. Az eljáró tanács értelemszerűen ezeket, a szerzői jogi szakkérdés részének nem minősülő körülményeket szakvéleményének kialakítása során nem értékelte.

Az eljáró tanács szakvéleménye

I. Az alkalmazandó jogszabályi rendelkezések

Az eljáró tanács szakvéleményét az alábbi jogszabályhelyekre és az azokból következő, alább leírt előzetes megállapításokra tekintettel alakította ki.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szakaszainak sorrendjében haladva:

„1. § (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik ... az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. ...

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. ...”

„4. § (1) A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).

(2) Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni eredeti jellege van.”

„9. § (1) A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok ... összessége.”

Az Szt. a szerzői jogok keletkezését a mű megalkotásának („létrejöttének”) időpontjához köti. A védelem feltételét az Szt. 1. § (2) bekezdésének és (3) bekezdésének idézett szabálya adja meg. Az Szt. többletkövetelményt a jogok keletkezéséhez nem támaszt.

Szerzői jogi védelem illeti meg az Szjt. 1. § (3) bekezdése feltételeinek megfelelő zeneműveket. A szerzői jogok a mű szerzőjét illetik.

Az Szjt. 1. § (3) bekezdésének követelménye nem az objektív újdonság követelményét állítja fel a művek védelmének feltételeként. „Ezért a szerzői jogban az 'újdonság' helyett inkább az 'eredetiség' kifejezést használjuk. Itt, a szerzői jogban az azonos tárgyú, hasonló felépítésű 'párhuzamos fejlesztések' (párhuzamosan alkotott önálló művek) egyidejű, konkuráló védelmet élvezhetnek, hiszen ha más és más szubjektív azonosságúak (mindegyik más alkotói személyiség egyéni, eredeti gondolati szövedéke, s így tükre is), a másokat kizáró teljes monopólium csak arra vonatkozik, ami úgyis csak az illető jogalany sajátja.”³

A védelem feltételének ilyen meghatározása elvi lehetőséget ad arra, hogy nagyon hasonló művek önálló védelmet élvezzenek, ha azok megalkotása önállóan történt, és az egyes művek tekintetében külön-külön megállapítható a védelem feltételeinek való megfelelés.

Nem állhat azonban fenn az alapul fekvő mű szerzőjének jogaitól független szerzői jogi védelem olyan alkotáson, amelynek egésze vagy részlete egy másik alkotás felhasználásával készült. Ilyen esetben csak az Szjt. 4. § (2) bekezdése szerinti származékos műről beszélhetünk.

II. A fenti jogszabályhelyekre és azok vázolt tartalmára tekintettel, valamint a per irataihoz csatol hangfelvételeken szereplő zeneművek vizsgálatával az eljáró tanács az alábbiak szerint válaszolja meg a bíróság által feltett kérdéseket.

1. Megállapítható-e az, hogy a felperes szerzeménye, az „Egy éve már” című dal refrénjének a felhasználása történt a „Szállj velem” című zeneműben, vagy sem? Amennyiben megállapítható a refrén felhasználása, kérjük annak részletes kifejtését, hogy a következtetésre mely tények, körülmények vezettek.

Az eljáró tanács az „Egy éve már” című zeneművet és refrénjét, valamint a „Szállj velem” című zeneművet és refrénjét a per irataihoz csatolt hangfelvételen meghallgatta.

Az eljáró tanács megállapította, hogy mindkét mű olyan zenemű, amely az Szjt. 1. § (3) bekezdésének értelmében szerzői jogi védelem alatt áll.

Azt, hogy a „Szállj velem” című zenemű zenéjének komponálásakor az elsőrendű alperes ténylegesen ismerte-e az „Egy éve már” című zeneművet, az eljáró tanács a felvételek meghallgatása alapján természetesen nem tudja megállapítani. Erre a perben felmerült egyéb, a szerzői jogi szakkérdést nem érintő körülmények adhatnak választ.

A felvételek meghallgatása és a zeneművek vizsgálata alapján azonban megállapítható, hogy a két mű refrénje mind a dallam, mind a harmóniák, mind a ritmus, mind a mű hangulatát tekintve rendkívüli hasonlatosságot mutat, szinte összekeverhető. A két refrén dallamvezetése gyakorlatilag azonos, harmóniakísérete⁴ szintén, tempója, löktetése, hangulata

³ Gyertyánfy: i. m. (1), p. 30.

⁴ A szakvéleményben „harmóniakíséretként” jelölt fogalomra a peres felek „akkordkíséretként” hivatkoznak.

ugyancsak. Kizárólag a szöveg mutat szignifikáns eltérést, ám aki felületesen hallgatja a két dal refrénjét, az nem tesz a zene alapján különbséget a kettő között.

2. Megalapozott-e az elsőrendű alperes kijelentése, hogy a két dal refrénje más hangnemben és teljesen eltérő akkordkísérettel született, vagy ez a következtetés nem vonható le?

Az az állítás, hogy a két dal más hangnemben van, kétségtől igaz, azonban ezt a könnyűzenei műfajban az adott előadó hangterjedelme határozza meg. A hangnem ilyenkor a mű karakterének nem meghatározó része, ugyanazon dal más előadó általi előadásánál az annak megfelelő hangnembe transzponálják a dalt.

A jelen esetben ebből az következik, hogy a hangnem nem szerzői lelemény, azaz az Szjt.

1. § (3) bekezdése szerinti feltétel a kérdéses zeneművek hangnemében nem testesül meg. A hangnemek különbözőségéből mint egy tényezőtől tehát nem következtethető az, hogy a perbeli zeneművek önálló szerzői jogi védelem alatt állnának.

Az elsőrendű alperes kijelentésével szemben az eljáró tanács megállapítja, hogy a refrének akkordkísérete egyáltalán nem eltérő, hanem gyakorlatilag azonos. A teljesen eltérő akkordkíséretre való hivatkozás tehát megalapozatlan.

3. Megalapozott-e az elsőrendű alperes következtetése, hogy a refréndallam és az eltérő akkordállomány határozza meg egy zenemű karakterét és hangulatát, és ennél fogva meg is különbözteti más zeneműtől?

Amennyiben az elsőrendű alperes következtetése helyénvaló, kérjük ennek részletes magyarázatát.

A kérdésben hivatkozott különbözőség és eltérés csak két mű összehasonlítása során értelmezhető. Két zenemű összehasonlítása során azonban akár a refréndallam, akár az akkordállomány (helyesebben harmóniakíséret) eltérése önmagában csak egy különbözőséget jelent (tehát például azonos dallam, de más harmóniák vagy ritmika). Egy különbözőség azonosítása alapján azonban kétségtől kizáróan nem állítható az, hogy a két zenemű különböző lenne.

Általában igaz az, hogy a könnyűzenei művekben a dallam a legfontosabb meghatározó elem, ennek különbözősége választja el egyik kompozíciót a másiktól. Ám az adott „Egy éve már” és „Szállj velem” című zenemű esetében a dallam különbözősége a refrén tekintetében nem áll fenn.

Ezen túlmenően az egyik zeneművet a másiktól az eltérő dallam, harmóniavilág, ritmika, forma és hangulat mint egyéb, a dallamtól különböző tényezők összessége is megkülönböztetheti, azonban az „Egy éve már” és a „Szállj velem” című zenemű refrénje esetében nem áll fenn számottevő különbözőség a dallamtól különböző más összetevők, tehát a harmónia, ritmika-lüktetés-tempó vonatkozásában sem.

Az eljáró tanács, ahogyan azt az első kérdésre adott válasz is tartalmazza, az elsőrendű alperes által hivatkozottakkal szemben a zeneművek vizsgálata nyomán azt állapította meg,

hogy a „Szállj velem” című zenemű refrénjének dallama és akkordállománya (harmóniakísérete) az „Egy éve már” című mű refrénjének dallamával és akkordállományaival (harmóniakíséretével) gyakorlatilag azonos.

4. Megállapítható-e a periratok alapján, hogy a felperes hivatkozásai, és az általa jegyzetelt zeneileg megalapozott következtetések; a felperes ugyanis a keresetlevél mellékletét képező iratban is és később visszatérően az általa jegyzetelt refrének egyezősége alapján következtetett a 80%-os azonosságra?

Az eljáró tanács a felperes hivatkozásait, amelyek a „Szállj velem” című zenemű refrénjének az „Egy éve már” című zenemű refrénjével való hasonlatosságra vonatkoznak, zeneileg megalapozottnak tartja.

Az eljáró tanács azonban nem tartja indokoltnak a hasonlóság százalékos kimutatását. Azt ugyan ki lehetne mutatni, hogy hány százalékban azonos a dallam, hányban a harmóniakíséret és így tovább, de az, hogy globálisan milyen súllyal esik latba a dallam és a többi összetevő hasonlósága egy adott mű refrénjében, nem meghatározható. A kérdéses műveket az eljáró tanács egészében vizsgálta, azaz szakvéleményének kialakítása során minden összetevőt (dallam, harmóniak, ritmus, forma, hangulat) értékelt. Ennek alapján megállapítható, hogy az „Egy éve már” és a „Szállj velem” című zenemű refrénje szinte összekeverhető.

Külön kérdésként vizsgálta az eljáró tanács a refrén és a dal többi részének egymáshoz viszonyított fontosságát, azaz azt, hogy egy dal megítélésében a refrén mennyire fontos. Esetünkben két nagyon hasonló felépítésű műről van szó, mindkettőnek az ún. verse-jetulajdonképpen a refrén előkészítésére szolgál. Ezek egyik műben sem bírnak olyan jelentőséggel, hogy a művek meghatározásánál dominálnának, és a refrént háttérbe szorítva határoznák meg a mű jellegét. Az is rögzíthető tehát, hogy mindkét zenemű legfontosabb, az azonosítást szolgáló része a refrén. A refrének nagyfokú hasonlatosságáról pedig az eljáró tanács a fentiekben nyilatkozott.

5. Következtethető-e tehát az, hogy a peradatok szerint korábban megszületett és bejelentett felperesi dal refrénjének a felhasználása történhetett meg az elsőrendű alperes által komponált zenei anyagban?

Az eljáró tanács szakvéleményének I. pontjában az Szjt. 1. § (3) bekezdésének feltételeit értékelve megjegyezte, hogy a nagyon hasonló művek párhuzamos, egymástól független szerzői jogi védelmének fennállására az Szjt. feltételrendszere elvi lehetőséget ad. Ez zene-művek esetében is fennáll, azaz elvileg nem elképzelhetetlen, hogy adott korban, azonos zenei közegben tevékenykedő zeneszerzők hasonló gondolatokat hasonlóan megformált művekbe öntsének.

Az egybeesés azonban csak véletlen lehet, és kevésbé valószínű ennek a véletlennek az előfordulása a művészet alkotásainak területén, ahol az Szjt. 1. § (3) bekezdésének szubjektív

eredetiségre vonatkozó feltétele jellemzően fokozottabban tükrözi a szerzői (művészi) egyedi személyiséget, mint például a tudományos vagy a funkcionális művek esetében.

A véletlen párhuzamosság valószínűsítésében vagy kizárásában több tényező játszhat szerepet. Ilyen lehet a szerzők közötti kapcsolat, a művek ismertsége vagy hasonlóságának mértéke, utóbbi esetében ideértve a művekben fellelhető egyezőségeket és azok terjedelmét is.

Az eljáró tanács az „Egy éve már” és a „Szállj velem” című zenemű refrénjének esetében szerzői jogi szakkérdésként ezek közül a tényezők közül a művek hasonlóságának mértékét vizsgálta. Ebből pedig a szakvélemény kialakítása során arra a következtetésre jutott, hogy a véletlen hasonlóság ilyen hosszúságban és a refréneknek a hasonlóság megállapítása során figyelembe vehető minden elemében szinte kizárt.

A zeneművek átdolgozásával és integritásvédelmével kapcsolatos szerzői jogi kérdések – SZJSZT-02/2013

A Szerzői Jogi Szakértő Testület feladata

A Szerzői Jogi Szakértő Testület vesse össze a keresetlevélben fellelhető internetes címről letölthető, a V. c. műsorsorozat 2011. február 26-án sugárzott, A. által énekelt, a „Villa himnuszaként” ismertté vált dalt a felperesnek közös művével, a „Vigyázz rám!” című dal elsőrendű felperes általi előadásával, majd válaszoljon az alábbi kérdésekre!

A törvényszék által feltett kérdések

1. Az összevetést követően megállapítható-e a két dal azonossága a dallam (zene) vonatkozásában? Amennyiben igen, erre milyen körülmények, tények vezettek?
2. Az összevetést követően megállapítható-e a két dal azonossága a dalszöveg vonatkozásában? Megalapozott-e a másodrendű felperes azon állítása, miszerint a szöveg egyezőségének az azonossága olyan mértékű, hogy az a szövegíró szerzői jogait sérti? Amennyiben igen, erre milyen körülmények, tények vezettek?
3. Fentiek tükrében tehát megalapozott-e az alperes védekezése, miszerint a két zenemű nem azonos sem zenéjét, sem szövegét tekintve?

A felperesek 12. sz. beadványában foglalt kérdések

1. A V. c. műsorban az R. csatornán A. szereplő által a „Villa himnuszaként” előadott dal azonos-e az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület által 1995. február 14-től regisztrált D. – N.: Vigyázz rám című szerzeménnyel?
2. Az azonosság – jogi védelem – fennáll-e mind a dallam, mind a szöveg vonatkozásában,

általában és a konkrét esetben, amikor a dal első sora és refrénje visszatérően azonos az eredeti szöveggel?

3. A mű ilyen formában történő előadásához (átdolgozásához) kellett volna engedélyt kérni az Szjt. 29. § alapján a szerzőktől?
4. Az előadott „Villa himnusza” tekinthető-e karaokealapra való feldolgozásnak? Amennyiben igen, úgy ez az előadási mód mentesíti-e a csatornát a szerzőktől való engedélykérési kötelezettség alól?
5. Amennyiben bármely szerző műve karaokealapként az internetről letölthető, úgy ez a tény mentesíti-e a felhasználót a szerzőktől történő engedélykérési kötelezettség alól, illetve az internetre – a szerzők engedélye nélkül – feltöltött, ellenérték fejében bárki által letölthető karaokealap esetében az interneten való fellelhetőség – a pusztán tényből fakadóan – értelmezhető-e a szerzők hozzájárulásának műviük bármilyen formában és módon történő nyilvános előadásához?
6. A szerző jogsérelmének mértékét – a perbeli esetben – növeli-e az előadás színvonala, minősége és a nyilvánosság széles köre (kb. 3 millió néző főműsoridőben)?

A Fővárosi Törvényszék által ezidáig megállapított tényállás

1. A felperesek közös műve a „Vigyázz rám!” című dal, amelyben az elsőrendű felperes a dal zeneszerzője, a másodrendű felperes a dal szövegírója. Az alperes üzemeltetésében áll egy televízióállomás, amelyen sugárzásra került a V. című műsorsorozat.
2. A felperesek keresetükben sérelmezik, hogy az alperes üzemeltetésében álló televíziós csatornán az említett műsorsorozat főszereplője a 2011. február 26-i adásban elénekelt a „Vigyázz rám!” című dalt a szerzők hozzájárulása, szerzőségük feltüntetése nélkül. Ezt követően a dal a „Villa himnuszként” terjedt el az interneten.
3. Az alperes vitatja a keresetet. Álláspontja szerint a felperesek által sérelmezett előadásban szereplő dal nem a felperesek „Vigyázz rám!” című közös műve.

Az eljáró tanács válasza

A zeneművek átdolgozásának és integritásvédelmének a kérdésében a Szerzői Jogi Szakértő Testület részletes elemzést adott az SZJSZT-18/2010 sz. szakvéleményben, melyet a Törvényszék részére mellékelten csatolva is megküld, valamint annak rövid összefoglalóját elhelyezte is megismétli: „A művek megváltoztatása – mint alaphalmaz – a mű bármilyen, legkisebb megváltoztatását jelentheti. Ezen változtatások jelentős része önmagában nem bír jogi relevanciával – csak azok a módosítások, amelyek az 'átdolgozás' vagy az 'integritás sérelme' halmaznak részét képezik. A megváltoztatások egy része (a halmazok metszetében) úgy minősül átdolgozásnak (Szjt. 29. §), hogy egyúttal az integritás sérelmét (Szjt. 13. §) is megvalósítja. Más esetekben átdolgozásról van ugyan szó, de nem sérül a

mű integritása – vagy éppen fordítva: a beavatkozás személyhez fűződő jogot sért, de az átdolgozás megállapításához szükséges alkotótevékenységről nincs szó. És végül gyakran találkozzunk olyan változtatásokkal, amelyek nem minősülnek átdolgozásnak, és az integritás sérelmét sem valósítják meg.”

A most szóban forgó eset kapcsán is vizsgálni kell, hogy

- az eredeti mű felhasználása az új verzióban kimutatható-e;
- ha igen, az teljesen az eredeti formájában történt-e, vagy a műbe valamilyen módon beavatkoztak-e;
- ha beavatkozás történt, az minősíthető-e átdolgozásnak (Szt. 29. §) és/vagy a mű integritását sérti-e (Szt. 13. §)?

A törvényszék által feltett kérdésekre alább adott válaszokban a Szerzői Jogi Szakértő Testület most eljáró tanácsa ezekre a kérdésekre is választ keres.

Válasz a törvényszék 1. kérdésére

„Az összevetést követően megállapítható-e a két dal azonossága a dallam (zene) vonatkozásában? Amennyiben igen, erre milyen körülmények, tények vezettek?

A két felvételt összevetve zenei előképzettség nélkül is kétséget kizáróan megállapítható, hogy az eredeti dal felhasználásra került, sőt: a zenei rész tekintetében lényegében teljes az egyezés. A dallam mindvégig, hangról hangra megegyezik. A kíséret, a harmóniai menet is mindvégig azonos – eltekintve az „A. verzióban” előforduló, nyilvánvalóan a hallás után való tanulás tévedéseiből eredő melléfogásoktól, ezek azonban az egyezést nem kérdőjelezik meg. Még a kompozíció felépítése, a belső ismétlések, a hangszeres közjátékok elhelyezése és terjedelme is pontosan fedi egymást.

Válasz a törvényszék 2. kérdésére

„Az összevetést követően megállapítható-e a két dal azonossága dalszöveg vonatkozásában? Megalapozott-e a másodrendű felperes azon állítása, miszerint a szöveg egyezőségének azonossága olyan mértékű, hogy az a szövegíró szerzői jogait sérti? Amennyiben igen, erre milyen körülmények, tények vezettek?”

Bár az „A. verzió” szövege egy aktualizált alkalmi szöveg, még ebben az alkalmi szövegben is vannak olyan részek, amelyek egyértelműen az eredeti D.-N.-dalból kerültek átvételre. Ezek: az indító sor (eredeti: „Elaludni készül a nyár” – A.: „Elaludni készül a ház”), majd a versszakokat rendszeresen lezáró refrénsor (a „bemondás”, ami egy dalszövegnek a legjellemzőbb része, s ami egyúttal az eredeti dal címe is: „Vigyázz rám!”).

Az eljáró tanács tehát itt is megállapíthatónak tartja, hogy az eredeti dalszövegre épül az új dalszöveg, bár itt jóval nagyobb beavatkozás történt, mint a zene esetében.

Ugyanakkor fontosnak tartjuk kiemelni, hogy egy szöveges zenemű átdolgozása esetében

a jogi megítélésben nem lehet ennyire mereven elválasztani egymástól a zenei és a szöveges részt. A két rész ugyanis az eredeti műben egymásra tekintettel született, a mű együtt képez egységet. Egy dal szövegének kicserélése ezért éppúgy sérti a szövegíró személyhez fűződő és vagyoni jogait, mint a zeneszerzőét.

Ezt világosan megerősíti az 1999. évi LXXVI. törvény 5. § (2) bekezdése: „...Az összekapcsolt művekből álló, együtt alkotott közös mű valamely részének más művel való összekapcsolásához az eredeti közös mű valamennyi szerzőjének hozzájárulása szükséges.”

Válasz a törvényszék 3. kérdésére

„Fentiek tükrében tehát megalapozott-e az alperes védekezése, miszerint a két zenemű nem azonos sem zenéjét, sem szövegét tekintve?”

Az eljáró tanács álláspontja szerint ez az alperesi védekezés nem megalapozott, az eredeti dal egyértelműen felhasználásra került.

Ami az átdolgozás, illetve az integritás védelmének sérelmét illeti, az eljáró tanács az alábbiakat kívánja leszögezni.

- A mű egysége, Sztj. 13. §. A felhasználás időpontjában hatályos szöveg szerint „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

A 21744/2007/6. sz. ügyben („Élem az életem – Mónika show-ügy”), könnyűzenei mű bulvárműsor-szignálzenekénti használata kapcsán a Legfelsőbb Bíróság kimondta: „A mű lényeges vonásainak a szerző engedélye nélküli megváltoztatása, eltorzítása vagy megcsonkítása – függetlenül annak további esetleges hátrányos következményeitől – sérti a szerzőnek a mű integritásához fűződő személyiségi jogát. A perbeli esetben a felperes szerzeményének engedély nélküli lerövidítése, áthangszerelése és a szöveg elhagyása a mű lényegét érintő olyan eltorzítása, illetve megcsonkítása, amely önmagában sérti a szerző személyhez fűződő jogát.”

Szintén ebben az ügyben a Legfelsőbb Bíróság megerősítette a Fővárosi Ítélőtábla határozatát egy másik fontos kijelentés tekintetében is: „A jogerős ítélet a Pp. 163. § (3) bekezdés alapján külön bizonyítás nélkül, köztudomású tényként elfogadta a jogsértés jellege és körülményei mérlegelésének eredményeként, hogy a felperest a mű jogosulatlan megváltoztatása miatt érte olyan hátrány, amely indokolja javára nem vagyoni kárpótlás megítélését. A mű engedély nélküli és gondolatiságával nem egyező műsorban történő felhasználása ugyanis szakmai téren és az adott műfajt kedvelők körében hátrányt jelent a felperes számára. A szerzői mű leértékelődésével és közvetve a szerző hátrányos megítélésével jár, ha a művet nem a szándékolt gondolatisággal, a maga egységében jelenítik meg, hanem az egy bulvárműsor szignáljaként hangzik fel...”

A jelen ügyben eljáró tanács álláspontja szerint a „Vigyázz rám!” c. mű dalszövegének jelentős átírása, ráadásul az eredeti gondolatiságtól ilyen távol álló módon, egyértel-

műen a mű csonkításának minősül, és mint ilyen a zeneszerző és a szövegíró személyhez fűződő jogát sérti.

- Átdolgozás, Szjt. 29. §. A vonatkozó jogszabályhely szerint „Átdolgozás ... a mű minden ... olyan megváltoztatása ..., amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.” Az átdolgozás megállapíthatóságának kérdése tehát összefügg azzal, hogy a műbe való beavatkozás új szerzői (alkotói) teljesítményt igényelt-e.

Az eljáró tanács álláspontja szerint az A.-féle új szöveg eléri azt a szintet, hogy egyéni-eredeti műnek minősüljön, az Szjt. 1. § (3) bekezdése alapján a szerzői teljesítmény nem vonható kétségbe. (Az, hogy a két szövegverzió művészi értéke rendkívül távol áll egymástól, itt nem bír jelentőséggel: az említett törvényhely azt is kifejezetten hangsúlyozza, hogy „A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.”)

Mivel az új szövegverzió szerzői teljesítménynek tekinthető, ezért megállapítható, hogy az eredeti műből származó új mű jött létre, tehát a mű átdolgozása az Szjt. 29. § értelmében szintén egyértelműen megállapítható.

Az engedély nélküli beavatkozás tehát mind az eredeti zeneszerző, mind az eredeti szövegíró személyhez fűződő, valamint vagyoni jogát is sérti.

Válasz a felperes 1. kérdésére

„A V. c. műsorban az R. csatornán A. szereplő által a „Villa himnuszaként” előadott dal azonos-e az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület által 1995. február 14-től regisztrált D. – N.: Vigyázz rám című szerzeménnyel?”

Lásd a törvényszék kérdéseire adott 1–3. választ.

Válasz a felperes 2. kérdésére

„Az azonosság – jogi védelem – fennáll-e mind a dallam, mind a szöveg vonatkozásában, általában és a konkrét esetben, amikor a dal első sora és refrénje visszatérően azonos az eredeti szöveggel?”

Bár az azonosság nem azonos mértékű a zene és a szöveg tekintetében, mivel a szöveges zenemű maga is szöveges zeneműként került felhasználásra, a két szerző alkotását ebben az esetben nem lehet különválasztani, így mindkét szerző joga sérült.

Válasz a felperes 3. kérdésére

„A mű ilyen formában történő előadásához (átdolgozásához) kellett volna engedélyt kérni az Szjt. 29. § alapján a szerzőktől?”

Igen, mind az Szjt. 13. §, mind az Szjt. 29. § alapján szükség lett volna arra, hogy engedélyt kérjenek a mű eredeti szerzőitől.

Válasz a felperes 4. kérdésére

„Az előadott 'Villa himnusza' tekinthető-e karaokealapra való feldolgozásnak? Amennyiben igen, úgy ez az előadási mód mentesíti-e a csatornát a szerzőktől való engedélykérési kötelezettség alól?”

Az ügy megítélése szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a zenei alap honnan származik, a mű engedély nélküli átdolgozása, illetve csonkítása ettől függetlenül megállapítható.

Válasz a felperes 5. kérdésére

„Amennyiben bármely szerző műve karaokealaként az internetről letölthető, úgy ez a tény mentesíti-e a felhasználót a szerzőktől történő engedélykérési kötelezettség alól, illetve az internetre – a szerzők engedélye nélkül – feltöltött, ellenérték fejében bárki által letölthető karaokealap esetében az interneten való fellelhetőség – a pusztá tényből fakadóan – értelmezhető-e a szerzők hozzájárulásának művük bármilyen formában és módon történő nyilvános előadásához?”

Természetesen nem. A szerzői jogi törvény szerint a jogszerű felhasználáshoz a szerző engedélye szükséges, és ha ez kifejezett módon nem került megadásra, a jogsértés megállapítható. Az Szt. 16. § (6) bekezdése szerint: „Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.”

Ha a felhasználó nem tudja szerződéssel igazolni az engedély megszerzését, azt más körülményekkel nem lehet pótolni.

Válasz a felperes 6. kérdésére

„A szerző jogsérelmének mértékét – a perbeli esetben – növeli-e az előadás színvonala, minősége és a nyilvánosság széles köre (kb. 3 millió néző, főműsoridőben)?”

A jelen szakvéleményben korábban említett legfelsőbb bírósági ítélettel elbírált ügyben azonos televízió csatornán, szintén bulvárműsorban történő felhasználásról volt szó.

A Legfelsőbb Bíróság által megerősített jogerős ítéletben a Fővárosi Ítélőtábla kimondta: „A hátrány mértékének megállapításakor a bíróság egyrészt arra volt figyelemmel, hogy a Mónika show című műsor 2001-től kezdődően milyen széles nyilvánosságot kapott, a felhasznált zeneszám a show-műsoron kívül más formában sugárzásra került-e, például reklám vagy előzetes műsorajánló formájában, és figyelemmel volt a felperes által előadott, a szakmai életútját ábrázoló adatokra is, és arra a felperesi határozott kijelentésre, hogy a Mónika show című műsor gondolatvilága távol áll tőle.”

Köztéri szobor áthelyezése – SZJSZT-13/2013

A megkereső a város főterén álló szobor áthelyezése vonatkozásában a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 13. §-ának értelmezését kérte.

A szakvélemény szempontjából releváns tényállás

A város főterén állították fel a szoborművet. A szoborművet az alkotó az M. társasággal kötött szerződés keretében készítette. A város önkormányzata azonban a főter átépítéséről döntött, amely a tér eddigi funkciójának változását is jelenti. *A tér funkcióváltásával függ össze a szobormű áthelyezésének szükségessége*, mert az építési tervek alapján a tér déli részén jégpálya kerülne kiépítésre, ahol jelenleg a szobormű áll, tehát a térnek ezen része a kikapcsolódást szolgálná, míg a tér nyugati részén kerülne sor a szobormű újonnan történő felállítására, itt ugyanis fennmaradna az ahhoz méltó környezet. A szobormű áthelyezéséről szóló döntés meghozatalát megelőzően a képviselőtestület a szerző özvegyéhez fordult a szobormű áthelyezéséhez szükséges hozzájárulás beszerzése érdekében, aki azonban ezen hozzájárulást megtagadta.

Az eljáró tanács szakvéleménye

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „*a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...*”. Az eljáró tanács szakvéleménye meghozatalakor ezért kizárólag a megkereséshez csatolt iratok, dokumentumok alapján hozta meg szakvéleményét.

Az eljáró tanács érdemi döntést tartalmazó szakvélemény nyújtására nem jogosult, kizárólag a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) rendelkezései alapján *egyfajta szempontrendszer*t nyújthat a megkeresést benyújtó önkormányzat számára. Az eljáró tanács a vizsgálat során kitér 1. a szobormű szerzői jogi védelmének fennállására, 2. a vállalkozási szerződés rendelkezéseire, 3. a szerzőt megillető, a mű integritásához kötődő szempontrendszerre, 4. a tulajdonos és a szerző jogainak összemérésére, végül pedig 5. a köztéri szobrokat érintő döntések speciális eljárási szabályaira.

1. Szerzői jogi védelem fennállása

Mindenekelőtt a szobormű szerzői jogi védelmének fennállása – a védelmi idő tekintetében – az Szjt. alapján vizsgálendő:

31. § (1)–(2) „*A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben. A hetvenéves védelmi időt a szerző halálát követő év első napjától, szerzőtársak esetében az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani.*”

A szerző 2008-ban halt meg, így a szobormű védelmi ideje még nem járt le, ezért a szobormű szerzői jogi védelme fennáll.

2. Vállalkozói szerződés és a megrendelőt megillető jogok

A megkeresés mellékleteként csatolt vállalkozási szerződés értelmében az M. társaság 2000. február 18. napján szerződést kötött a város önkormányzatával a szobormű elkészítésére. A vállalkozó a szerződésben vállalta a szoborműnek a szobrászművész közreműködésével történő elkészítését a város főterére, azzal, hogy a talpazat elkészítéséről az önkormányzat gondoskodik.

A közterületi szobor tulajdonosa megszerzi egyrészt a műpéldány tulajdonjogát a szobrásztól, másrészt – attól függetlenül, hogy kötött-e külön felhasználási szerződést – bizonyos felhasználási jogot, azaz kiállítási jogot (Szt. 69. §), e körbe tartozik a felállításra vonatkozó jog is. A kiállítás és a felállítás joga részben egymást átfedő jelentéssel bír, mégsem azonos fogalmak. A felállítás általában véve a szobor végleges helyen történő elhelyezését jelenti. Az esetek többségében az alkotó a művet az adott helyre tervezi, így a helyszín adottságai kihatással vannak a mű témájának, méretének, anyagának, egyéb paramétereinek a kiválasztására. A kiállítás ezzel szemben egyfajta művészeti „árubemutató” egy ilyen célra speciálisan kialakított helyen, ahol az egyes kiállított művek cserélődhetnek.

A közterületi szobor tulajdonosát tulajdonjogából eredően megilleti a kiállítás joga, ebből következően azonban nem terheli kiállítási kötelezettség, kivéve, ha a megrendelő az adott alkotás kiállítását/felállítását kötelezettséggént vállalta. A jelen vállalkozói szerződés azonban ez utóbbi kötelezettségre nem tartalmaz utalást.

Abban az esetben, ha a megrendelő egy meghatározott közterületen történő kiállítás (felállítás) jogát szerzi meg, a szerződés értelmében megszerzett felhasználási jog terjedelmén túlhaladó felhasználást valósíthat meg akkor, ha a szobor áthelyezéséről dönt, amely döntés a szobor alkotójának szerzői jogát sértheti. Ez utóbbi következik az alábbi rendelkezésből:

„Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.” [Szt. 16. § (6)]

Az áthelyezéssel tehát a szerző kiállítási joga sérülhet abban az esetben, ha a felhasználási szerződés egy konkrétan meghatározott helyre vonatkozik. Jelen esetben a vállalkozási szerződés a szobormű helyszínéül a város főterét jelöli ugyan meg, annak pontos helyét azonban a főtér nem határozza meg. A megkeresés értelmében a szobormű helyszíne a főtérén maradna azzal, hogy annak más pontján kerülne felállításra.

3. A szerzőnek a mű integritásához való joga megítélésének szempontrendszere

A mű integritáshoz való jogából (Szt. 13. §) következik, hogy a köztéri szobroknál a művet körbeölelő környezet az alkotás szerves, integrált részét jelenti, hiszen az alkotás a környezetben nyeri el „szerzői rendeltetését”.

Szt. 13. §-a: „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

Az idézett rendelkezés értelmében egyértelműen megállapítható a szerzőnek a mű integritásához való jogának a sérelme, amennyiben a művet érintő változtatás – az áthelyezés – a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. Ennek megállapítását segítheti az alábbi, példaként felsorolt szempontok vizsgálata.

Szakmai szempontok megnevezése:	Szakmai szempontok alkalmazása a szobormű áthelyezésénél:
1. A szobormű térszervező szerepe.	Egy történelmi személyiséget megidéző szobormű csak megfelelő elhelyezéssel, térszervező pozícióban tud érvényesülni.
2. Az eredeti helyszínre tervezték-e és helyezték-e a szobrot? ⁵	A szoborművet a város főterére tervezték, előre meg nem határozott pontra. (Lásd a vállalkozói szerződés 2. pontját.)
3. A lépték (mérték) az adott térhez igazodik-e?	A szobor léptéke a templomhoz igazodott, az eredeti tér meghatározatlan a nagy forgalmú, széles út miatt.
4. A szobormű körbejárhatósága szempont volt-e a felállításakor, és ez változna-e?	A műnek van főnézete, de a körbejárhatóság erős szempont. Ez érvényesül a régi és a tervezett új pozícióban is.
5. Kapcsolódik-e más térszervező (pl. kertépítő) megoldásokhoz?	Az eredeti helyszín kényszerpozíciót hozott létre a gépjárműforgalom miatt. Az új terv nyugodtabb, emelkedettebb környezetet indukál.
6. A szobormű hatása összefügg-e egyéb, a közterületen elhelyezett szobrokkal?	A régi elhelyezésben és az új terv szerint sem kapcsolódik más szoborművekkel.
7. A szobor képábrázolásának (szimbólumrendszerének) a szobor elhelyezésekor fennállt-e valamiféle kapcsolódása a szobor környezetéhez?	Az emlékszobor a templomhoz, annak külső teréhez kapcsolódik mindkét elhelyezésnél. Az első elhelyezésnél erősség volt a templom főbejáratának a közelsége, a másodikonál viszont a térrész fókuszpontjává válik.
8. A szobormű az adott téren a kulturális közkinccs részévé vált-e?	A szobormű az adott téren egyértelműen a magyar kulturális közkinccs részévé vált. A látványterv ismertetében az új helyszín méltóbb környezetnek ígérkezik a történelmi köztudatunkba még nem igazán beágyazódott emlékszobor számára.

Amennyiben a jelen esetben a szerzői becsület és hírnév sérelme megállapítható, a szerzőt megillető szerzői jog tulajdonjoggal való összemérése szükséges.

4. A tulajdonos és a szerző érdekeinek összemérése

A közterületi szobor tulajdonosát megillető tulajdonjogából, valamint kiállítási jogából (és annak kötelezettségének hiányából) következik, hogy a tulajdonosnak *jogában állhat* – ha ezzel a szerző kiállítási jogát, valamint a mű integritásához való jogát nem sérti – a szobor áthelyezése más közterületre.

Arról azonban, hogy a szerzői jog a tulajdonjog által korlátozható-e, és ha igen, milyen mértékben, illetve milyen módon, szükség esetén a *jogalkalmazónak (azaz a bíróságnak) az eset valamennyi körülményeit figyelembe véve kell döntést hoznia*.⁶ A két jog ütközése értékelésének alapjául pedig a rendeltetésszerű joggyakorlás szolgál, amelyet esetről esetre lehet eldönteni. Erre tehát általános, konkrét szabály nincs, így az Szjt. 3. § rendelkezése alapján a Ptk. 2. § (2) bekezdése és az 5. § (1) és (2) bekezdésének rendelkezései nyújtanak eligazítást a jogalkalmazó számára.

Megjegyezhető ugyanakkor, hogy a szerzőt és a tulajdonost megillető azonos rangú jogok mögött meghúzódó érdekek jellegükben eltérnek egymástól, hiszen közterület esetén a tulajdonjog mögött nem egy személy vagy személyek kisebb érdekcsoportjának magánérdekei állnak, hanem a város polgárainak érdekei, azaz a közérdek áll.

A tulajdonos tekintetében tehát azt kell értékelni, hogy a szobor áthelyezéséről szóló döntés a rendeltetésszerű joggyakorlás körébe tartozik-e. Ennek egyik legjellemzőbb indokálul szolgálhat, amikor a közterület átalakításához elkerülhetetlen a szobor áthelyezése például a közterület funkciójának változása miatt.

Egy hasonló esetben az Ítéltábla a következőképpen foglalt állást.

*„Az alperes tulajdonosi érdeke ... az, hogy a szobor és az azt körbe vevő növényzet eredeti helyén kialakított birtokolt területet kisebb városi ünnepségekre használják. Az alperesnek a területrendezéssel egy olyan egybefüggő, szabad térség kialakítása volt a célja, ahol a városlakók összegyűlhetnek, rendezvényeket tarthatnak. Az így kialakított üres terület közepére esik a szobor régi helye, így a visszakerülése megakadályozná a közösség használatra vonatkozó terveit, míg a jelenlegi, méltó helyén a szobor ezt a régi-új funkciót nem zavarja.”*⁷

Ez utóbbi esetben a bíróság a közterület megalapozott funkcióváltására tekintettel nem rendelte el a szobornak a keresetben kért, az eredeti helyre történő visszaállítását.

5. A köztéri szobrok áthelyezésével kapcsolatos speciális eljárási szabályok

A köztéri szobrokat érintő elhelyezéssel, áthelyezéssel, lebontással kapcsolatban speciális szabályok érvényesülnek.

⁶ L. SZJSZT-06/2007/01 – Beépítési tanulmánytervre vonatkozó szerzői jogok.

⁷ L. Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.287/2012/5.

A helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek A feladat- és hatásköreikről szóló 1991. évi XX. törvény (a továbbiakban: Ökctv.) 109. §-ának (1)–(2) bekezdései szerint a művészeti alkotás közterületen való áthelyezéséről a település önkormányzatának képviselőtestülete dönt, miután a szobor áthelyezéséről szóló döntést megelőzően a műalkotás művészi értékére vonatkozó szakvéleményt beszerezte. Ilyen szakvélemény nyújtására a kulturális tárca felügyelete alá tartozó Képző- és Iparművészeti Lektorátus, illetve a fővárosban a Budapest Galéria jogosult.

Ez utóbbi szabály megsértése jogsértés megállapításához vezethet, mint ahogy azt a Fővárosi Ítélőtábla egyik jogerős döntésében meg is állapította. E szerint: „...az alperesnek az áthelyezés megkezdése előtt be kellett volna szerezni a szakvéleményt, de erre csak a munkák folyamán került sor, és a Lektorátust, illetve a mű áthelyezéséhez a jogszabályban előírt szakvéleményt az alperes nem a határozathozatal előtt szerezte be.”⁸ Hasonló ügyben a bíróság a szerzőt megillető személyhez fűződő jogok sérelmét azért állapította meg, mert az önkormányzat mint tulajdonos az áthelyezésről szóló döntést megelőzően nem szerezte be a jogszabályban előírt, a műalkotás művészi értékére vonatkozó szakvéleményt, illetve a jogosultat az áthelyezési döntés meghozatalába nem vonták be.⁹

Jelen esetben – a megkeresés értelmében – az önkormányzat több ízben felvette a kapcsolatot a szerző jogutódjával, azonban az Ökctv. előbbieken idézett rendelkezései értelmében a jelen eljárás kötelező elemét képező művészeti szakvélemény bekéréséről a megkeresés nem tesz említést.

Összefoglalás

Az eljáró tanács érdemi döntést tartalmazó szakvélemény nyújtására nem jogosult, kizárólag támpontot, egyfajta szempontrendszer nyújthat a megkeresést benyújtó önkormányzat számára.

Az eljáró tanács a rendelkezésre álló bizonyítékok ismeretében megállapította az alábbiakat.

- A szobormű védelmi ideje nem telt le, ezért annak szerzői jogi védelme jelenleg is fennáll.
- Erre tekintettel a szobormű áthelyezése és a szerzőt megillető, a mű integritáshoz való jog közötti viszony vizsgálata a mű egységességéhez kapcsolódó szempontrendszer alapján történik.
- Amennyiben az előbbi vizsgálat alapján a szerzői becsület és hírnév sérelme megállapítható, a szerzőt megillető szerzői jog a megrendelőt megillető tulajdonjoggal való összehasonlítása szükséges.

⁸ L. Fővárosi Ítélőtábla 8.Pf.20.287/2012/5.

⁹ Pest megyei Bíróság 14. P. 23.377/2009. (monori Felszabadulási Emlékmű) in: SZJSZT-19/2012 – A B. integrált rekonstrukciójával kapcsolatos szerzői jogi kérdések.

- *Hogy a szerzői jog a tulajdonjog által korlátozható-e, és ha igen, milyen mértékben, illetve milyen módon, arról a jogalkalmazónak (azaz a bíróságnak) az eset valamennyi körülményeit figyelembe véve, a rendeltetésszerű joggyakorlás [Ptk. 2. § (2), 5. § (1)–(2) bekezdései] alapján kell döntést hoznia.*¹⁰
- *A szerzői jogok „formális” sérelmének elkerülése érdekében a köztéri szobrok áthelyezését érintő képviselő-testületi döntést megelőzően a műalkotás művészi értékére vonatkozóan szakvéleményt kell beszerezni, illetve a szerzői jog jogosultjának bevonása szükséges a szobor áthelyezését érintő döntési folyamatba.*

A címhez társított műfaji megjelölés szerzői jogi megítélése – SZJSZT-25/2010

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

„A műfaji meghatározás szorosan hozzátartozik-e vagy sem a mű címéhez, kiterjed-e rá a szerzői jogi védelem, illetve a szerzői jogok képviselőjének hozzájárulása nélkül a felhasználó módosíthatja-e a műfaji meghatározást, vagy sem.”

A megkeresésben közölt tények, előzmények

„Az M. Színház és megbízóm felhasználási szerződést kötött a Fényes Szabolcs–Bacsó Péter–G. Dénes György szerzőtársak által létrehozott „Szerdán tavasz lesz” című mű bemutatására. Az O. Bt. a jogos képviselője valamennyi eredeti szerzőnek.

A létrejött szerződésben, annak 12. pontjában olyan kikötés szerepel, mely szerint „... mindhárom alapszerző szerző nevét és a mű címét megfelelő módon kell feltüntetni”.

„A felhasználó propagandaanyagain az ügynökség hozzájárulása nélkül műfaji meghatározásként feltüntette a következő szöveget: 'Retroperett'. Az ügynökség felhívására és bizonyítékának hatására a felhasználó vállalta, hogy a propagandaanyagokon feltünteti, hogy 'zenés játék', azonban az ügynökség képviselője szerint ezzel a 'Retroperett' megjelöléssel olyan műfaji meghatározást eszközölnek, mely az eredeti műre nem vonatkoztatható, és eltér az eredeti szerzők elképzelésétől és akaratától.

A darabot 1983-ban bemutatta már az M. Színház, és az akkori műsorfüzetben nyilatkozik a műről Fényes Szabolcs, aki azt írja, hogy 'Zenés játék, vagy ha úgy tetszik: musical.' Az ügynökség ezért tiltakozik az eltérő műfaji meghatározás ellen, azonban eddig a felhasználóval megállapodni ebben a kérdésben nem tudtak.”

¹⁰ L. SZJSZT-06/2007/01 – Beépítési tanulmánytervre vonatkozó szerzői jogok.

A megkereső csatolta a régi műsorfüzetben Fényes Szabolcs nyilatkozatának és a most tervezett előadás szórólapjának fénymásolatait.

Az eljáró tanács szakértői véleménye

1. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „*a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...*”. Az eljáró tanács tehát a megkereső által rendelkezésre bocsátott adatok, iratok alapján hozta meg szakvéleményét.

2. A művek címének szerzői jogi védelme külön kifejezett elismerést kapott az 1999. évi LVXXVI. törvényben (a továbbiakban: Szjt.): „16. § (2) bekezdés: *A szerző engedélye szükséges a mű sajátos címének felhasználásához is.*” Ezzel nemcsak a cím más műben való felhasználásának engedélyezésére született meg a kizárólagos jog, hanem a cím megváltoztatására vonatkozóan is.

A cím szerzői jogi védelmének elismerése azonban sajátos jellegű, hiszen a cím ritkán felel meg az egyéni, eredeti gondolat kifejtés ismérvének. Ezért a szerzői jog eme általános feltétele helyébe a mű (a cím) „sajátos” voltának követelménye lép. Ez a szűkítő, korlátozó feltétel azt is jelzi, hogy a védelemképes kifejezések körét nem lehet kiterjesztően értelmezni, ezt az SZJSZT gyakorlata és a bírói gyakorlat is igazolja (l. „Ezüst gitár”, SZJSZT-08/1986, „Egy csepp méz – Főv. Bir. 6.P.20 595/92). A műhöz – akár a szerző által – adott műfaji megjelölés címnek tekintése egyrészt ilyen kiterjesztő értelmezés lenne, másrészt nyilvánvalóan szükségtelen a mű cím egy másik műben való, engedély nélküli felhasználása megakadályozásának szempontjából. Ebből következően az adott esetben az átdolgozás vagyoni jogának (Szjt. 29. §) sérelme sem merülhet fel.

A műfaji besorolásnak nincsenek olyan szerzői jogi kellékei, amelyek meghatároznák, minek lehet nevezni egy művet.

3. A teljes körű válaszhoz azt is meg kell vizsgálni, hogy a tényállás szerinti esetben nem olyan környezetben, olyan módon való felhasználás történne-e, ami – magának a műnek vagy sajátos címének megváltoztatása nélkül is – sérti a szerző kizárólagos jogait. Az Szjt. 13. §-a szerint ugyanis „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.” Azt, hogy a „*más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes*” fordulatot ilyen, mű és cím közvetlen, konkrét megváltoztatása nélküli esetekre is kell alkalmazni, a bírói gyakorlat egyértelműen elismeri (pl. BH1993. 351). Ilyenkor a mű integritásába való közvetett beavatkozás történik. A mű lényegének integritásához, állandóságához kulturális társadalmi érdek is fűződik.

A becsület és a hírnév, illetve ezek megsértése erősen szubjektív megítélés alá esik, de leg-

alábbis befolyásolja – az érintett személyiségen túl – az a történelmi, társadalmi, gazdasági környezet is, amelyben az állítólagos sérelem megtörténik. Szerző és műve szerzői jogi személyhez fűződő, tehát az általános személyiségi jogokhoz képest különös viszonyában figyelembe kell venni a hasonló művek szokásos felhasználási körülményeit és viszonyait is. A szerzői becsület és hírnév sérelmével járó, a felhasználás során megnyilvánuló sérelemnek olyan súlyúnak kell lennie, ami a mű lényegét, lényeges vonásait illetően vezet a mű és szerzője az eddiginél hátrányosabb társadalmi megítéléséhez. A tényállásban leírt esetben ilyen nem történt. Azzal, hogy a plakátokon, szórólapokon a darab címe mellett a 'Retroperett' műfaji megjelölést is feltüntetik, a színdarab nem kap új értelmet. A „retro-” szó a mai művészetben divatossá vált; az adott esetben csak arra utal, hogy egy mű egy másik, korábbi korszak terméke.

4. Az eljáró tanács válasza összefoglalóan

A „zenés játék”, „musical” vagy a „retroperett” kifejezés nem tartozik a „Szerdán tavasz lesz” mű címéhez. Ezekre vonatkozóan a szerzőknek nincsenek személyhez fűződő (pl. címvédelem, a mű egységére vonatkozó védelem) vagy vagyoni (például átdolgozási) szerzői jogai. Szerzői jogi értelemben nem dolgozták át, nem változtatták meg az eredeti művet. Az előadásra jogosított színház a szerzői jogi jogosultak, illetve képviselőjük hozzájárulása nélkül is használhatja a 'retroperett' műfaji megjelölést az előadás kapcsán, még ha az egyik szerző egy 27 évvel ezelőtti előadás idején adott nyilatkozatában „zenés játéknak”, „musicalnek” is nevezte a művet: ez nem jelenti az eredeti mű a szerzők becsületére vagy hírnevére sérelmes felhasználását sem.

További kapcsolódó szakvélemények

A névfeltüntetés jogának megsértése – SZJSZT-03/2010

Színpadi rendező személyhez fűződő joga – SZJSZT-03/2012

VII. A SZERZŐI MŰVEK FELHASZNÁLÁSÁNAK ENGEDÉLYEZÉSE

Építészeti alkotás engedélyezési tervének felhasználása kivitelezési terv elkészítésére és a felhasználási engedély terjedelme a támogatási szerződés részét képező általános szerződési feltételek alapján – SZJSZT-15/2010

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

- A Pályázat Támogatási Szerződés mintájának Általános Szerződési Feltételek 12.5. pontja a szerzői jogról szóló törvény előírásaival összhangban támasztja-e jogok megszerzésének kötelezettségét?
- Az ajánlatkérő egyetem (a továbbiakban: E.) a szerzői jogról szóló törvényben foglaltaknak megfelelően írta-e elő a közbeszerzési eljárásban megkötendő szerződésben a jogok megszerzését?
- Az ajánlattevő K. Kft. a szerzői jogról szóló törvény előírásaival összhangban tagadja meg ezen jogok átadását?
- Amennyiben az ajánlatkérő érvénytelennek nyilvánítja az ajánlattevő ajánlatát, és a közbeszerzési eljárás eredménytelenségéről dönt, milyen úton tudja megszerezni a felhasználási jogokat, hogy eleget tehessen a támogatásra irányuló Pályázat Támogatási Szerződésében foglaltaknak?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Előzetes megállapítások

Az eljáró tanács mindenekelőtt rögzíti, hogy a szakértői vélemény kialakítása során kizárólag a megkeresés és a megkereséshez mellékelt CD-n található okiratok alapján alakította ki a szakvéleményét.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet – a Szakértő Testület feladatai cím alatt – kimondja, hogy a testület a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 101. § (1) és (3) bekezdésében megjelölt ügyekben szakértői véleményt ad bírósági vagy hatósági megkeresés, illetve megbízás alapján. E rendelet alkalmazásában szerzői jogi jogvitás ügy az Szt.-ben szabályozott szerzői, szomszédos és adatbázis-előállítói jogok érvényesítésével összefüggő bármely jogvita. Az Szt. 101. §-ának (3) bekezdése szerint a Szerzői Jogi Szakértő Testület felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben. A szak-

értő testület feladatkörének fenti meghatározására tekintettel az eljáró tanács nem vizsgálta a közbeszerzési eljárásra és a kiemelt ellátást biztosító egészségügyi intézmények korszerűsítésére kiírt pályázatra vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, szakvéleményét a felek e tárgyban tett egyező előadására alapítja. Az eljáró tanácsnak nem áll rendelkezésére a támogatási szerződéssel és a közbeszerzési eljárással kapcsolatos dokumentáció.

Az eljáró tanács ugyancsak nem vizsgálta, hanem kizárólag a felek e tárgyban tett egyező előadására alapozza, hogy a K. Kft. ügyvezetője, T. D. Ybl-dijas, okl. építészmérnök *„rendelkezik a projekt keretében felújításra kerülő E. Budapest ... alatti épületének terveire vonatkozó teljes körű szerzői joggal”*.¹ A közbeszerzésen résztvevő K. Kft., amellyel az E. a tervezési szerződés megkötéséről tárgyal, jogi személy. A K. Kft.-nek a szerzői jogi jogosulttól,² illetve a természetes személy szerzőtől mint a tervek (mű) alkotójától, T. D. építészmérnöktől származó megszerzése (amelyet az eljáró tanács az E.-vel megkötendő szerződés lényeges előfeltételének tekint), erre vonatkozó kérdés hiányában nem tárgya a jelen szakvéleménynek, ezzel a kérdéssel az eljáró tanács kizárólag a 4. kérdés megválaszolásához szükséges mértékben foglalkozik. Azzal sem foglalkozik kérdés hiányában az eljáró tanács, hogy milyen jogviszony áll fenn szerzői jogi szempontból az ügyvezető és a K. Kft. között.

A szakvéleménykérés alapjául szolgáló tényállás összefoglalása

Az E. „K.-projekt”-jének tárgya egy kórházi épület rekonstrukciója és bővítése.

A E. és a K. Kft. 2007. július 10-én tervezési szerződést kötött a K. projekt megvalósításához szükséges építési engedélyezési tervdokumentáció elkészítésére. A szerződés teljesítésének eleme *„az építési engedélyezési tervdokumentáció leszállítása Megbízó részére”*.³ A tervezési szerződés nem tartalmaz semmilyen rendelkezést az elkészült tervek felhasználásával, és általában a szerzői/felhasználási jogokkal kapcsolatban.

A tervező által a „K.-projekt” céljára készített építési engedélyezési tervdokumentáció alapján a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal 2008. május 7-én 460/909/17/2008 számon jogerős építési engedélyt adott, hogy az E. *„a Budapest ... hrsz. alatti ingatlanon álló ... külső-belső felújítását és részleges átalakítását elvégezze, a mögötte lévő területen ... új központi betegellátó épületet, az ingatlanon álló kórházépületek között összekötő folyosót építsen, és az ehhez szükséges bontási munkákat elvégezze a T. D. és T. B. (K. Kft.) által 2007 októberében készített tervdokumentáció alapján.”*

A E., mint ajánlatkérő, hirdetmény közzététele nélkül induló tárgyalásos közbeszerzési el-

¹ Megkeresés, 1. o. utolsó előtti bek.

² A jelenlegi épület terveit az 1970-es évek elején T. D. mint a K. Vállalat munkavállalója készítette. Ebből a régi Szjt. 14. § alapján az következik, hogy a felhasználási (gyakorlatilag vagyoni) jogokat a munkáltató szerezte meg. Emiatt az SZJSZT-nek a megszerzési láncra vonatkozóan feltett kérdés hiánya kihathat a szakvélemény helytálló voltára.

³ Tervezési szerződés, B. 3. szakasza.

járást⁴ bonyolított le az építési beruházás kiviteli terveinek elkészítése tárgyában. A tervező a benyújtott ajánlatokat megvizsgáló bírálóbizottság javaslata alapján az ajánlatkérő döntése szerint ezen közbeszerzési eljárást megnyerte.

A „K.-projekt”-et az E. a KMOP-2009-4.3.1/A_2 pályázat keretében kívánja megvalósítani, ezért a támogatás elnyerése céljából pályázatot nyújtott be az S. programirodánál.

A támogatási szerződés mintájának általános szerződési feltételek (ÁSZF) 12.5. pontja kimondja:

„Amennyiben a Kedvezményezett a projekt keretében közbeszerzési eljárás lefolytatására köteles, a Kedvezményezett köteles a közbeszerzési eljárás lefolytatása során az ajánlati felhívásban, illetve a nyertes ajánlattevővel megkötött szerződésben kikötni, a teljesítés során keletkező, a szerzői jogi védelem alá eső alkotáson a Kedvezményezett területi korlátozás nélküli, kizárólagos és harmadik személynek átadható felhasználási jogot szerez. Köteles továbbá biztosítani, hogy a szerződés alapján a Kedvezményezett jogot szerezzen az alkotás (terv) átdolgozására.”

Ennek alapján az E. és a K. Kft. között kötendő generáltervezési szerződés tervezetének VI. pontja (címe: Szerzői jog) az alábbi rendelkezést tartalmazza:

„A Megrendelő a KMOP-2009-4.3.1/A_2, kiemelt ellátást biztosító egészségügyi intézmények korszerűsítése pályázat keretén belül kötött támogatási szerződés vonatkozó pontja alapján a teljesítés során keletkező, a szerzői jogi védelem alá eső terveken a Megrendelő területi korlátozás nélküli, kizárólagos és harmadik személynek átadható felhasználási jogot, valamint átdolgozásra való jogot szerez.”

Előzetes észrevételek

Az építészeti művekre vonatkozó tervezési szerződés jövőben alkotandó mű megalkotására és felhasználására vonatkozó felhasználási szerződés, amelyben az elkészítés elemeire – az Sztj. 3. § útján alkalmazandó – Ptk.⁵ tervezési szerződési szabályait, és e mögött a vállalkozási szerződési, majd ezek mögött a Ptk. általános szerződési szabályait kell alkalmazni.

A tervezési szerződés tárgya

A tervezési szerződés alapján a vállalkozó műszaki-gazdasági tervező munka elvégzésére, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére köteles [Ptk. 408. § (1) bek.]. A megrendelő a tervet csak a szerződésben meghatározott célra és esetben használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja [Ptk. 409. § (3) bek.]. A tervezési szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott, jogi oldalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében a kutatási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni [Ptk. 410. § (5) bek.].

⁴ A közbeszerzésekről szóló 2003. évi CXXIX. törvény (Kbt.) 125. § (2) bek. b) pontja alapján.

⁵ A polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. tv.

Az utaló szabály alapján a Ptk. alkalmazandó 412. §-ának (3) bekezdése szerint a [kutatási] szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében

a) ha a megrendelő a rendelkezés jogát kiköti, a vállalkozó a szellemi alkotást csak saját belső tevékenységéhez használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti; ilyen esetben a szellemi alkotással a megrendelő szabadon rendelkezik;

b) ha a megrendelő a rendelkezés jogát nem köti ki, a szellemi alkotást csak saját üzemi tevékenysége körében használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti; ilyen esetben a szellemi alkotással a vállalkozó szabadon rendelkezik.

Az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve szerzői jogi védelem alá tartozik [Szt. 1. § (2) bek. k) pont].

Az Szt. 42–55. §-a szabályozza a felhasználási szerződést.

Azokban a kérdésekben, amelyeket az Szt. nem szabályoz, a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni (Szt. 3. §). Ebből következően az Szt. 3. § alapján felhívott Ptk. szerinti megfelelő szerződéstípus (azaz a tervezési szerződés) szabályait kell alkalmazni a terv elkészítéséhez szükséges tevékenységgel kapcsolatos jogok és kötelezettségek megítélésére (kivéve azt, amit az Szt. szabályoz, lásd a 49. és a következő §-okat). E szerződéstípus szabályai összekapcsolják a terv felhasználásának jogviszonyát a tevékenységre vonatkozó jogokkal és kötelezettségekkel azáltal, hogy előírják, hogy a feleknek rendelkezniük kell a tevékenységgel elért teljesítmények felhasználásáról [a Ptk. 410. § (5) bekezdés útján alkalmazandó 412. § (3) bekezdése].

A Ptk. 412. § (3) bekezdése diszpozitív rendelkezéseket tartalmaz a szerződés alapján a tervező által rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotásokra vonatkozó rendelkezési jogról, más szóval arról, hogy melyik felet milyen terjedelmű vagyoni jogok illetheti meg a szerződés alapján keletkező szellemi alkotásokon. A feleknek a tervezési szerződés alapján rendelkezésre bocsátott, jogi oltalomban részesíthető szellemi alkotások jogi sorsára vonatkozó megállapodása a tervezési szerződés lényeges tartalmi elemének tekinthető.

A szerzői jog elemei: a személyhez fűződő és a vagyoni jogok összessége

A tervező „a szerzői jogról történő lemondás”, illetve a „a szerzői jog engedményezése” kifejezést használta⁶ az ÁSZF és a megkötendő generáltervezési szerződés tervezetének szerzői jogi rendelkezésére. A szerzői jogi terminológiának nem megfelelő ezen szóhasználat miatt az eljáró tanács szükségesnek tartja utalni a szerzői jog elemekre és a vagyoni jogok körébe tartozó felhasználási magatartások engedélyezésének alapvető szabályaira.

Az Szt. 9. §-ának (1) bekezdése szerint a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége. Az Szt. tehát a

⁶ Megkeresés, p. 3. 4. bek. és a K. Kft. 2010. május 26-án kelt levele az ajánlatkérőnek.

szerzőt megillető jogokat két csoportba sorolja: személyhez fűződő és vagyoni jogokat különböztet meg.

Az Szjt. 9. §-ának (2) bekezdése szerint a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át, és a szerző nem mondhat le róluk. A (3) bekezdés alapján a vagyoni jogok – az Szjt.-ben foglalt kivétellel – nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át, és azokról lemondani sem lehet.

Az Szjt. a szerző vagyoni jogait általánosságban a *felhasználás engedélyezésére* való jogokként határozza meg. Az Szjt. 16. § (1) bek. kimondja, hogy a szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

Az Szjt. 17. § példalódzó felsorolása szerint a mű felhasználásának minősül különösen:

a) a többszörözés (18–19. §), ...

f) az átdolgozás (29. §),

A többszörözés joga: 18. § (2) ... Az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.

Az átdolgozás joga: 29. § A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás ... a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

Felhasználási szerződés alapján a szerző engedélyt ad művének felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni [Szjt. 42. § (1) bek.]. Mint az Szjt. miniszteri indokolása aláhúzza: a szerzői vagyoni jogok elidegeníthetlenségének – legalábbis főszabályként történő – fenntartása (l. Szjt. 9. §) szükségessé teszi a felhasználási szerződések szabályainak nagyfokú liberalizálását.

Ennek következménye, hogy az Szjt. alapján bármely műfajta esetében lehetséges a kizárólagos, a teljes védelmi időre szóló és harmadik személynek átengedhető jogot szerzett felhasználót olyan jogi helyzetbe juttatni, hogy az gyakorlatilag a jogátruházással legyen egyenértékű. Ehhez kapcsolódóan megjegyzendő, hogy a Ptk. alapján a tervezési szerződéssel kapcsolatban rendelkezésre bocsátott, jogi ortalomban részesíthető szellemi alkotások tekintetében – ha a megrendelő a rendelkezés jogát kiköti – a szellemi alkotással a megrendelő szabadon rendelkezik. Ennek indokoltságát alátámasztja, hogy a tervművek a megrendelő kifejezett megrendelése és igénye alapján készített funkcionális alkotások.

A konkrét kérdésekre adott válaszok

1. A Pályázat Támogatási Szerződés mintájának Általános Szerződési Feltételek 12.5. pontja a szerzői jogról szóló törvény előírásaival összhangban támasztja-e jogok megszerzésének kötelezettségét?

A kérdés megválaszolásához az eljáró tanács az Szjt. felhasználási szerződések általános szabályából indul ki:

„42. § (2) A felhasználási szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg. A felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény vagy más jogszabály az eltérést nem tiltja.

...

43. § (1) A felhasználási szerződés csak kifejezett kikötés esetén ad kizárólagos jogot. Kizárólagos felhasználási engedély alapján csak a jogszerző használhatja fel a művet, a szerző további felhasználási engedélyt nem adhat, és maga is csak akkor marad jogosult a mű felhasználására, ha ezt a szerződésben kikötötték.

(3) A felhasználási engedély korlátozható valamely területre, időtartamra, felhasználási módra és a felhasználás meghatározott mértékére.

(4) Jogszabály vagy a szerződés eltérő rendelkezése hiányában a felhasználási engedély a Magyar Köztársaság területére terjed ki, és időtartama a szerződés tárgyát képező műhöz hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik.

...

46. § (1) A felhasználó az engedélyt harmadik személyre csak akkor ruházhatja át, illetve csak akkor adhat harmadik személynek további engedélyt a mű felhasználására, ha azt a szerző kifejezetten megengedte.

...

47. § (1) A felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására.”

Az Szjt. 42. §-ának (2) bekezdése és a Ptk. 200. §-a által egybehangzóan biztosított szerződési szabadságból következően a felek szabadon állapodhatnak meg a felhasználás területi hatályáról, a felhasználás jogának harmadik személy részére történő átengedéséről, továbbá a mű átdolgozásának engedélyezéséről.

Az ÁSZF 12.5 pontja ezen kérdésekről egyértelmű rendelkezéseket tartalmaz.

Az ÁSZF tárgya kizárólag a vagyoni jogok engedélyezése, nem érinti a személyhez fűződő jogokat. Az ÁSZF 12.5 pontja nem ütközik az Szjt. kógens rendelkezésébe.

T. D. a Magyar Építész Kamara (MÉK) állásfoglalását kérte „a szerzői jogok teljes körű átruházásának kérdésében” az európai uniós források felhasználásával megvalósuló projektekkel kapcsolatban. A MÉK – főtitkárának 2010. június 8-án kelt állásfoglalásában – „nem tudja elfogadni, hogy korlátozás nélkül és minden esetre kiterjedő átdolgozási jogot szerezzenek a felhasználási szerződés alapján”.⁷ A MÉK szerint a szerződéstervezet rendelkezése tisztességtelen általános szerződési feltételnek minősül, mert a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével

⁷ Állásfoglalás, p. 2. 2. bek.

egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg [Ptk. 209. § (1) bek.].

Az eljáró tanács – a konkrét üggyel kapcsolatban – nem ért egyet a MÉK álláspontjával.⁸

A támogatási szerződés tartalmi elemeire és a támogatási szerződés megkötésére vonatkozó szabályokat a 2007–2013 időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós Alapból származó támogatások felhasználásának általános eljárási szabályairól szóló 16/2006. (XII. 28.) MeHVM-PM együttes rendelet tartalmazza. A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ) a felhívásban tájékoztatja az akciótervben meghatározott lehetséges projektgazdákat a támogatás igénylésének feltételeiről. A felhívás tartalmazza a támogatási szerződés tervezetét [4. § (2) bek. d) pont]. Az értékelő a támogatási szerződés aláírásához vagy a támogatás kifizetéséhez olyan előfeltételek előírását javasolhatja, amelyek teljesítését a projektgazdának a támogatási szerződés aláírása, illetve a támogatás kifizetése előtt igazolnia kell [7. § (11) bek.]. A támogatási szerződés megkötéséhez szükséges feltételeket a pályázati felhívás tartalmazza [15. § (3) bek.].

Általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatároz, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg [Ptk. 205/A. § (1) bek.]. A támogatási szerződést az E. köti meg, a támogatási szerződésben a K. Kft. nem szerződő fél. Az ÁSZF csak annyiban érinti a K. Kft.-t, hogy az E. részére előírja, hogy a támogatás megszerzéséhez milyen kötelezettségek terhelik, ellenkező esetben nem kapja meg a támogatást.

Mint az Sztj. felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezéseivel bemutattuk, az ÁSZF az Sztj.-nek megfelelő felhasználási engedély megszerzésére vonatkozó szerződéses rendelkezést tartalmaz. Ettől eltérő és a felek megállapodásától függő kérdés lehet, hogy a K. projekt megvalósításához szükséges-e az ÁSZF-ben megjelölt terjedelmű felhasználási engedély.

A megvalósításhoz nem szükséges, hogy a felhasználásra területi korlátozás nélkül kerüljön sor. Mindemellett az ajánlatkérő oldalán indokolt és célszerű kikötés a felhasználási jog kizárólagossága, a felhasználási jog harmadik személyeknek történő engedélyezésére vonatkozó engedély, továbbá létfontosságúnak tekintendő a későbbi átdolgozásra vonatkozó hozzájárulás.

Az eljáró tanács felhívja a figyelmet arra, hogy az ÁSZF a felhasználási jog tekintetében nem rendelkezik annak időtartamáról. Az Sztj. 43. § (4) bekezdéséből következően, továbbá a Ptk. 409. § (3) bekezdésében foglaltak szerint *az ajánlatkérő a tervet csak a szerződésben meghatározott célra, azaz a K. projektben használhatja fel*. Az E. tehát a projekt megvalósításához egy alkalomra szóló felhasználási jogot szerzett. Ez a megszerzett jog tartamára nézve azt jelenti, hogy az a megvalósításig fennáll, de a megvalósítás (kivitelezés) határideje nincs meghatározva. A célhoz kötött és egy alkalommal történő kivitelezésre szóló felhasználási

⁸ Az eljáró tanácsnak nem áll rendelkezésére a MÉK-nek küldött megkeresés, amelynek alapján a MÉK állásfoglalását kialakította. Az állásfoglalásból kitűnően a kérdésfeltevés „a szerzői jogok teljes és korlátozás nélküli átruházására” vonatkozott, a jelen esetben azonban ez nem merült fel.

engedély mellett a területi korlátozás nélküli felhasználási jog valójában többletjogosultságot nem jelent. Mindemellett a megrendelő (E.) a projekten kívül a tervdokumentáció többszörözésére, más személy birtokába adására, ismételt felhasználására azonban csak a tervezővel kötött külön megállapodás alapján jogosult.

Az átdolgozással kapcsolatban kiemelendő, hogy a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat a szerző köteles végrehajtani, és ha e kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat a hozzájárulása nélkül is végrehajthatja (Sztj. 50. §). Ezt meghaladó változtatás esetén átdolgozás történik (Sztj. 29.§). Az építészeti alkotás mint alkotás fogalma kettős jellegű, beletartozik a terv és a megvalósult épület is. Az épület tulajdonosának indokolt és megalapozott céljának tekinthető, hogy az épület tervezőjével akként állapodjon meg a tervezési szerződésben, hogy jogosultságot szerez a terv/épület későbbi átdolgozására. Az átdolgozás engedélyezésére vonatkozó megállapodással rendelkeznek a felek az épület jövőbeli hasznosítása során a tulajdonjog és a szerzői jog esetleges összeütközésének esetére. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy mind a projekt kivitelezése során, mind pedig az épület használata során az egészségügyi intézmény működési igényeinek és követelményeinek változása miatt szükségessé válhat az épület átdolgozása. (Az eljáró tanács részletesen a 4/a. alatti válaszban mutatja be, hogy a tervező a szerzői jogára hivatkozással nem akadályozhatja meg az építmény mindenkori tulajdonosát a tulajdonjogból eredő jogosítványok rendeltetésszerű gyakorlásában, akár az objektum átépítésében, akár elbontásában.) Az átdolgozásra vonatkozó vagyoni jog engedélyezése mellett azonban az átdolgozás korlátját jelenti a (természetes személy) szerző személyhez fűződő jogainak védelme.⁹

Az átdolgozás engedélyezésével kapcsolatban az eljáró tanács rámutat arra, hogy a MÉK is az átdolgozást olyan jogosultságnak tekinti, amelyről a felek – megfelelő ellenszolgáltatás fejében – megállapodhatnak. Az eljáró tanácsnak nem feladata az ellenérték tekintetében állást foglalni, de utal arra, hogy az NFÜ javasolta a szerződés III. Tervezési díj szakaszának kiegészítését az alábbi szöveggel: „A szerződő felek egybehangzóan kijelentik, hogy a Tervezési díj meghatározásánál figyelembe vették a szerződés VI. pontja szerinti felhasználási jogok ellenértékét, erre tekintettel a Tervezési díj a jelen szerződés alapján létrejövő, szerzői jogi oltalom alá eső tervek felhasználási díját teljes körűen tartalmazza”.¹⁰

A „harmadik személynek átadható felhasználási jog” kikötésével kapcsolatban az eljáró tanács utal az Sztj. 46. §-ának (1) bekezdésére, miszerint a felhasználó az engedélyt harmadik személyre csak akkor ruházhatja át, illetve csak akkor adhat harmadik személynek további engedélyt a mű felhasználására, ha azt a szerző kifejezetten megengedte. Az Sztj. két esetet

⁹ A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes (a mű egységének védelme) (Sztj. 13. §). A mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja [Sztj. 67. § (1) bek.].

¹⁰ Megkeresés, p. 3. 3. bek.

foglal magában: (i) a teljes, a szerződés alapján megszerzett felhasználási jog átengedését, és (ii) a megszerzett felhasználási jog alapján további felhasználási jog engedését (alfelhasználási jog engedése). Az ÁSZF szóhasználata („átadható”) nem követi az Szt. szövegét. Ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni [Szt. 42. § (3) bek.]. További értelmezési szabály a Ptk. 207. § (1) bek., miszerint a szerződési nyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett. Ebből következően a felhasználási jog továbbengedésével kapcsolatban a megszövegezés nyilvánvalóan magában foglalja azt, a közérdeknek megfelelő szándékot, hogy a szerzői jog ne korlátozhassa a terveknek a közbeszerzési eljárásban történő felhasználását (például nyílt pályázat kiírását), és a tulajdonos a legkedvezőbb ajánlatot tevő személyt vonhassa be a kivitelezés valamennyi fázisában. A jogátengedés alá van vetve a *nemo plus iuris* elvének, ezért a tervek felhasználására – az ÁSZF-ben előírt felhasználási rendelkezések mellett is – kizárólag a K. projekt kivitelezésével kapcsolatban kerülhet sor.

A fentiekre tekintettel összefoglalóan megállapítható, hogy a felhasználási jognak az ÁSZF-ben meghatározott terjedelme, és a jog továbbengedésének lehetősége megfelel az Szt. rendelkezéseinek, és nem ellentétes a jóhiszeműség és a tisztesség követelményével, továbbá – figyelemmel a támogatás magas összegére¹¹ és a támogatott közcélra – nem tekinthető egyoldalúnak és indokolatlannak.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy célszerű a megállapodásban nemcsak általánosságban azt rögzíteni, hogy a tervezői díj a terveknek a K. projekthez szükséges terjedelmű felhasználásának ellenértékét és a tervezőnek a tervek átdolgozásához való hozzájárulásáért járó ellenértéket foglalja magában, hanem azt is, hogy a díj mely része a terv elkészítésének ellenértéke, és mely része a jogdíj az átengedett felhasználási jog és az átdolgozáshoz adott engedély ellenében (például 80% a terv elkészítésének díja, 20% jogdíj). A megosztási arányt ahhoz képest lehet meghatározni, hogy milyen mértékű tevékenység ellátása volt szükséges a terv elkészítéséhez, és milyen széles terjedelmű a megrendelő jogszerzése. A megosztást indokolhatja az a megfontolás is, hogy ha kellékszavatossági jogvita keletkezik (hibás terv), elősegítheti a vitás kérdések rendezését, ha tudható, hogy mennyi volt a tevékenység ellenértéke. Ha jogszavatossági jogvita keletkezik a felek között, segít a vita eldöntésében, ha tudható, hogy a „hibásnak bizonyult” jognak mennyi volt az ellenértéke.

2. Az ajánlatkérő E. a szerzői jogról szóló törvényben foglaltaknak megfelelően írta-e elő a közbeszerzési eljárásban megkötendő szerződésben a jogok megszerzését?

A tervezési szerződés alapján a tervező által rendelkezésre bocsátandó, szerzői jogi oldalon részesülő tervek jogi sorsára, az ajánlatkérő által történő felhasználás és annak

¹¹ KMOP támogatási összeg: 7 299 999 900 Ft (Forrás: www.nfu.hu / látogatás napja: 2010. 08. 11.).

terjedelmére vonatkozó megállapodás a tervezési szerződés lényeges tartalmi elemének tekinthető.

Mint az 1. kérdésre adott válaszból következik, az E. – a támogatás feltételeit meghatározó ÁSZF-nek történő megfelelés érdekében – az Szjt.-nek megfelelő felhasználási engedély megszerzésére vonatkozó szerződéses rendelkezést kíván alkalmazni a szerződéstervezetben.

3. *Az ajánlattevő K. Kft. a szerzői jogról szóló törvény előírásaival összhangban tagadja meg ezen jogok átadását?*

Az eljáró tanács a szakvéleményének általános észrevételei körében kifejtette, hogy téves a tervező szóhasználata, amikor „a szerzői jogról történő lemondás”, illetve a „a szerzői jog engedélyezése” kifejezéseket használta az ÁSZF és a megkötendő generáltervezési szerződés tervezetének szerzői jogi rendelkezésére.

A szerződéstervezet nem korlátozza a szerzőt megillető személyhez fűződő jogokat, és nem rendelkezik a vagyoni jogok átruházásáról (a fenti kérdés szóhasználatával „átadásáról”) vagy arról történő lemondásról sem. A szerződéses rendelkezés tárgya felhasználási engedély adása, és meghatározza a felhasználási engedélynek megfelelő felhasználási jog terjedelmét.

Az elkészítendő kivitelezési tervek tekintetében a felek szabadon határozzák meg a felhasználási szerződés tartalmát.

A szerzőt az Szjt. alapján megilleti a jog, hogy szabadon határozzon arról, hogy a műre vonatkozóan ad-e, és ha igen, milyen terjedelmű felhasználási jogot. Jelen esetben hangsúlyozzuk, hogy funkcionális jellegű műről van szó, amelyet a tervező a felek korábbi szerződése alapján készített. Erre tekintettel a 2007-ben kötött szerződés alapján már elkészített engedélyezési terveknek az építésügyi jogszabályok szerint meghatározott kivitelezési tervek elkészítése körében történő felhasználására engedélyt tartalmazó felhasználási szerződés megkötésének megtagadása a tervező részéről – mint bármilyen joggyakorlás – *azonban nem ütközhet a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményébe*. Az eljáró tanács rámutat arra, hogy a rendeltetésszerű joggyakorlás tekintetében a felek érdekeit nem csupán az Szjt. szerzői jogi rendelkezéseivel, hanem az Szjt. 3. §-a alapján alkalmazandó Ptk. általános magánjogi elveivel összhangban kell értékelni [lásd részletesen a 4(b) pontban adott válaszban].

A hirdetmény nélküli tárgyalásos eljárás ajánlattételi felhívás megküldésével kezdődik [131. § (1) bek.]. Az eljáró tanácsnak nem áll rendelkezésére a felhívás, de az iratokban található hivatkozások alapján megállapítható, hogy a felhívás tartalmazta a szerződéstervezetet,¹² a K. Kft. ennek alapján tette meg ajánlatát.

¹² Az S. 2010. május 26-án kelt levele.

4. *Amennyiben az ajánlatkérő érvénytelennek nyilvánítja az ajánlattevő ajánlatát, és a közbeszerzési eljárás eredménytelenségéről dönt, milyen úton tudja megszerezni a felhasználási jogokat, hogy eleget tehessen a támogatásra irányuló Pályázat Támogatási Szerződésében foglaltaknak?*

A K. projekt (a) egy már meglévő, T. D. által tervezett épület átépítését és (b) egy új épület felépítését tartalmazza.

A közbeszerzés tárgya a meglévő engedélyezési tervdokumentáció alapján az (a) és a (b) pontban megjelölt együttes célokra a kiviteli tervek elkészítése. Az engedélyezési terveket a K. Kft. készítette a 2007-ben kötött tervezési szerződés alapján.

(a) A tulajdonjog és a szerzői jog viszonya

Előfordul, hogy összeütközésbe kerül egymással az ingatlan tulajdonosának tulajdonjoga és az építész szerzői joga. A jogalkalmazói döntést ilyenkor a személyes és a társadalmi érdekek összemérése jelenti; az Szjt. 3. §-a útján ugyanis a szerzői jogra is vonatkozik a rendeltetésszerű joggyakorlás magánjogi alapelve. Így az érdekösszemérés lehetőségének tárgyi jogi alapját a joggal való visszaélés korlátja jelenti.¹³

A bírói gyakorlat szerint a tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését (BH2005. 427). Egy építészeti alkotáshoz fűződő, a tervezőt megillető szerzői jog sérelmét alapvetően az jelentheti, ha az építmény jogosulatlanul megváltoztatásra (átépítésre) kerül. Ezt a magatartást az épület átépítésére jogosult tulajdonos valószínűsítheti meg. Annak megítélésénél, hogy egy építmény mint szerzői jogi védelem alá eső építészeti alkotás megváltoztatása (átépítése, átalakítása) jogosulatlanul történik-e, abból kell kiindulni, hogy a szerzői jog gyakorlása nem ütközhet össze a tulajdonosnak – a Ptk. 99. §-ában biztosított – a dolog célszerű és zavartalan használatához fűződő dologi jogával. A tulajdonost megilleti az a jogosultság, hogy a tulajdonában álló épületet – ha annak igénye, illetve szükségessége a részéről felmerül – átépítse (annak építészeti kialakítását, rendeltetését megváltoztassa), vagy akár elbontsa azt. A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését. Ha tehát egy építészeti alkotást létrehozó tulajdonosi (megbízói) igény megszűnt vagy megváltozott, a tervező szerzői jogára hivatkozással nem akadályozhatja meg az építmény mindenkorai tulajdonosát az objektum átépítésében vagy elbontásában, és nem kifogásolhatja ezt azon az alapon, hogy ez értelemszerűen az általa készített tervektől való eltérést jelent.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület SZJSZT-01/2006. számú szakvéleményében a fenti ítélkezési gyakorlat alapján vizsgálta, hogy milyen viszonyban állnak egymással egy építészeti

¹³ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. CompLex, Budapest, 2006, p. 358, a 67. §-hoz fűzött magyarázat.

alkotás tekintetében a szerző személyhez fűződő, illetve vagyoni jogai és a tulajdonost megillető, tulajdonjogból fakadó jogosítványok. A tulajdonos tulajdonjogból fakadó jogosultságaival – akár a szerző Sztj.-ben megfogalmazott, személyhez fűződő jogát fogalmilag sértő módon is – akkor élhet, ha az alkotás megváltoztatásához vagy akár az épületben megtestesülő alkotás megsemmisítéséhez fűződő érdek mögött olyan szükségszerű („reális”), magán- vagy társadalmi igény áll, amellyel szemben a szerzői jog gyakorlása rendeltetésellenes joggyakorlásnak minősülhet. Ezt a mérlegelést azonban esetenként kell elvégezni.

A szóban forgó *épület* az Sztj. 1. § által a szerzői jogi védelemben részesülő építészeti műnek minősül. Az *épület tervei* pedig mint az építészeti alkotás tervei szintén szerzői jogi oltalom alatt állnak: a szerzői jogosultat tehát a tervre vonatkozóan is megilletik a szerzői jogi törvényből fakadó (személyhez fűződő és vagyoni) jogosultságok. Ebből következően külön vizsgálendő, hogy a tulajdonos joggyakorlása mennyiben érinti az épületre, illetve a tervekre vonatkozó szerzői jogot.

Az eljáró tanács álláspontja szerint az *épület* átépítéséhez az E. rendeltetészerű használatához fűződő jogszerű tulajdonosi magánérdeke (amely – lévén állami felsőoktatási és egészségügyi intézményről szó – összefonódik a közérdekkel) és általában véve is társadalmi igény fűződik, amellyel szemben a szerzői jog indokolatlan gyakorlása, az engedély alapos ok nélküli megtagadása rendeltetésellenes joggyakorlásnak minősülhet.

Az átépítés során a *korábbi terveket* szükségszerű adottságként alkalmazni indokolt. Az Sztj. 29. §-a szerint a szerző kizárólagos joga, hogy művét felhasználja (többszörözze) és átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre. A vizsgált esetben erről van szó; így a tervek felhasználásához (többszörözés) és átdolgozásához az eredeti tervdokumentáció szerzői jogi jogosultjától engedélyt kell kérni.

A 2007-ben kötött tervezési szerződés alapján – kifejezett szerződéses rendelkezés hiányában is – a K. Kft.-t jogszavatossági kötelezettség terheli: a vállalkozó szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs olyan joga, amely a terv kivitelezését akadályozza vagy korlátozza. Erre a szavatosságra az eladónak a tulajdonjog átruházásáért való szavatosságára irányadó szabályokat kell alkalmazni [Ptk. 409. § (4) bek.].

A jelenlegi épület eredeti tervdokumentációjának szerzői jogi jogosultja a K. Vállalat volt. A K. Vállalat 2007. március 30-án kelt nyilatkozata szerint: „A K. Kft. részére a ... átépítéséhez kapcsolódóan a tervdokumentációk felhasználási jogai tárgyában joghatályos megállapodást kötöttünk, mely alapján a kizárólagos tulajdonunkban álló tervdokumentációkat a K. Kft. – amennyiben erre irányuló megbízást, illetve megrendelést kap – jogosult felhasználni.” A nyilatkozat a tervdokumentáció K. Kft. általi felhasználására vonatkozik, de nem tartalmaz kifejezett kikötést arra, hogy a K. Kft. részére harmadik személy részére átengedhető [Sztj. 46. § (1) bek.], az átdolgozást is magában foglaló [Sztj. 47. § (1) bek.] felhasználási jogot enged. T. D. 2009. október 22-én kelt nyilatkozata szerint „mint az épület tervezője teljes körű

szerzői joggal rendelkezem”. Figyelemmel a két nyilatkozat eltérő tartalmára, tisztázandó a tervek felhasználását és átdolgozását az E. részére engedélyezni jogosult személye.

Feltehetőleg a K. Vállalat nyilatkozatát 2007-ben a tervező azzal a céllal szerezte be és adta át a megrendelőnek, hogy igazolja: az általa készített terven harmadik személy javára fennálló szerzői (vagyon) jogokat az eredeti terv jogosultjától megszerezte. Mivel szerzői jogi szempontból a felelősség az E.-t mint felhasználót terheli az eredeti jogosulttal (K. Vállalat) szemben, célszerű, ha a jogszerű felhasználás lehetőségéről a megrendelő E. – az őt terhelő felelősségre figyelemmel – maga is meggyőződik. A K. Vállalat nyilatkozata ugyanis e tárgyban csak korlátozott tartalmú hozzájárulást tartalmaz, csak a K. Kft. általi felhasználásra vonatkozó hozzájárulást.

Az átdolgozás engedélyezésére vonatkozó vagyoni jog mellett vizsgálendő T. D. tervező személyhez fűződő jogai (Szt. 67.§). Az épület átépítésének terveit maga T. D. készítette. Ebből következően amennyiben ezen terveknek megfelelően kerül sor a kiviteli tervek elkészítésére és a K. projekt megvalósítására, nem hivatkozhat a személyhez fűződő jogainak megsértésére.

(b) Az engedélyezési terv és a kivitelezési terv

Mivel a 2007-ben kötött tervezési szerződésben a megrendelő a rendelkezés jogát nem kötötte ki, a Ptk. 412. § (3) bek. alapján a terveket *„saját üzemi tevékenysége körében használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti; ilyen esetben a szellemi alkotással a vállalkozó szabadon rendelkezik.”*

A mű (terv) elkészítése és átadása, illetve elfogadása azonban még nem hoz létre érvényesen létező felhasználási jogviszonyt a felek között. Ahhoz engedélyt és ahhoz igazodó terjedelmű jogot tartalmazó, írásba foglalt felhasználási szerződés lenne szükséges.

Az engedélyezési tervet azért készítetik, hogy az építkezéshez szükséges hatósági engedélyt beszerezzék. A hatósági eljárásban a terv ügyirat,¹⁴ ezért az eljáráshoz szükséges többszörözés és „átadás”/terjesztés során a terv kiesik a szerzői jogi védelemből [Szt. 1. § (4) bek]. A hatósági engedély kiadásával az engedélyezési terv funkcióját betöltötte, és a kivitelezést az engedély előírásai szerint kell végezni.

¹⁴ A tervek a hatósági engedélyezési dokumentáció részét képezték. Valamilyen ügy intézése során került sor elkészítésükre és felhasználásukra, tehát – funkciójuk betöltése során – ügyirattá váltak. Amikor azonban a védett mű elkészült, még nem voltak ügyiratok. A szerzői jogi védelem a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve illeti meg (Szt. 9. §), vagyis a védelem ekkor keletkezik. Ezért az a tény, hogy ügyirattá váltak az eljárásban a tervek, a szerzői jogi védelem fennállását nem érinti, azonban ez a funkció – adott esetben – azzal a következménnyel jár, hogy az említett alkotások – noha művek – az adott szerep betöltésétől kezdve az adott ügyirati funkcióban ki vannak véve a szerzői jogi védelem alól. Hangsúlyozandó, hogy csak az ügyben való felhasználás során nem érvényesül a szerzői jogi védelem. E felhasználás jogát azonban előzetesen a szerzői jogi jogosulttól meg kell szerezni (lásd: SZJSZT-25/2003/1–2 – Környezetvédelmi engedélyezési tervdokumentáció szerzői jogi védelme és jogosulatlan felhasználása építési engedélyezési tervdokumentációhoz; a kártérítés mértéke).

A Szerzői Jogi Szakértő Testület SZJSZT-02/2001 számú szakvéleményében vizsgálta az engedélyezési és kivitelezési terv egymáshoz való viszonyát, miszerint a kivitelezési tervnek az engedélyezési terv alapján való olyan elkészítéséhez, amely az engedélyezési terv elemének a lemásolását jelenti, ugyancsak az engedélyezési terv szerzőjének az engedélye szükséges, hiszen az Szjt. 18. §-ának (1) bekezdése szerint a szerző kizárólagos joga, hogy művét többszörözze (másolja), és hogy erre másnak engedélyt adjon.

A tervművek funkcionális alkotások. A tervműveknek több, egymásra épülő, de jogi értelemben egymástól független „fázisa”, készültségi foka van (pl. látványterv, engedélyezési terv, kiviteli terv), e készültségi fokok elérése és a tényleges kivitelezés elkerülhetetlen változtatásokat (elhagyásokat, tartalmi módosítást, bővítéseket) igényel, amelyeket a felhasználó a szerző tiltakozása ellenére is végrehajthat, vagy a szerzőtől különböző személlyel végrehajthat (lásd SZJSZT-14/2006).

A gyakorlatban az engedélyezési tervek alapján kidolgozott kiviteli tervek – értelemszerűen – nem tekinthetők szerzői jogi értelemben vett átdolgozásnak, ugyanis a kiviteli terv készítése során az engedélyezési tervben rögzített fő paraméterektől érdemben eltérni nem lehet.¹⁵ A kiviteli terv a szerzői jogi szempontból érdemének tekinthető „alkotó” tervezési szakasz lezárását követően készül, és már a megvalósítás szakaszába esőnek tekintendő. A kiviteli terv célja az engedélyezési tervben meghatározott paraméterekkel és műszaki tartalommal dokumentált, tervezett létesítmény kivitelezési munkálataihoz szükséges műszaki-technikai kiegészítések és technológiai eljárások, valamint a szükséges gyártmánytervek, konszignációk kimunkálása. A kiviteli tervek készítése során az engedélyezési tervtől eltérni csak az engedélyezési terv tervezőjének (szerzőjének) hozzájárulásával lehet (lásd SZJSZT-24/2007/1).

Amennyiben a kiviteli tervek semmiben sem térnek el az engedélyezési tervtől, csak részletezik azokat, és a kivitelezéshez szükséges műszaki-technikai kiegészítéseket tartalmazzák, úgy – tényállástól függően – nem minden esetben beszélhetünk alkotói folyamatról, egyéni,

¹⁵ Az építőipari kivitelezési tevékenységről, az építési naplóról és a kivitelezési dokumentáció tartalmáról szóló 290/2007. (X. 31.) Korm. rendelet 8. §-a szerint az építető vagy megbízása alapján a vállalkozó kivitelező a tervezővel a kivitelezési dokumentáció elkészítésére tervezési szerződést köt. A tervező a jogerős és végrehajtható építésügyi hatósági engedély és a hozzá tartozó, jóváhagyott, engedélyezési záradékkal ellátott dokumentáció alapján szakszerű műszaki tartalmú kivitelezési dokumentációt készít. A tervező a kivitelezési dokumentáció részeként tervezői nyilatkozatot tesz, amely tartalmazza annak kinyilvánítását, hogy az építési engedélyezési terv és a kivitelezési terv összhangban van. A 16. § (6) bek. szerint a kivitelezési dokumentáció tartalma nem térhet el a jogerős és végrehajtható építésügyi hatósági engedélyben, illetve műemlék esetén az örökségvédelmi hatósági engedélyben és a hozzá tartozó, jóváhagyott és engedélyezési záradékkal ellátott építészeti-műszaki dokumentációban foglaltaktól. A kivitelezési dokumentáció tartalmát a 290/2007. (X. 31.) Korm. rendelet 1. sz. melléklete tartalmazza. A kivitelezési dokumentáció: az Étv. 31. §-ának (2) bekezdésében meghatározott követelmények kielégítését bizonyító, az építmény megvalósításához – minden munkarészre kiterjedően az építők, szerelők, gyártók számára kellő részletességgel – a szükséges és elégséges minden közvetlen információt, utasítást tartalmazva bemutatja az építmény részévé váló összes anyag, szerkezet, termék, berendezés stb. helyzetét, méretét, minőségét, mérettűrését, továbbá tanúsítja az összes vonatkozó előírásban, valamint az építésügyi hatósági engedélyezéskor és az ajánlatkérési műszaki dokumentációban részletezett követelmények teljesítését.

eredeti alkotásról, így átdolgozásról sem. Ebből következően ilyen esetekben a kivitelezési tervek elkészítéséhez nem szükséges a szerző engedélyét kérni az Szjt. 29. §-a alapján.

Amennyiben az E. érvénytelennek nyilvánítja az ajánlattevő K. Kft. ajánlatát, és a közbeszerzési eljárás eredménytelenségéről dönt, az engedélyezési tervnek az újabb közbeszerzési eljárásban, illetve az engedélyezési tervnek a kivitelezési terv céljaira másolás (többszörözés) útján történő felhasználása olyan önálló felhasználási mód, amelyhez a szerző engedélye szükséges az Szjt. 18. §-a alapján. Az Szjt. 3. §-a alapján alkalmazandó Ptk. általános magánjogi elveivel összhangban az adott funkcionális jellegű mű felhasználására az engedély megtagadása a szerző részéről – mint bármilyen joggyakorlás – azonban nem ütközhet a joggal való visszaélés tilalmába (Ptk. 5. §).

A szerző engedélyét a fenti felhasználási módokra az E. felhasználási szerződéssel szerezheti meg.

Ugyan a 2007-ben kelt tervezési szerződés nem tartalmaz semmilyen rendelkezést az elkészült tervek felhasználásával kapcsolatban, a Ptk. 412. § (3) bek. alapján az E. a tervet „*saját üzemi tevékenysége körében*” felhasználhatja, de nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személlyel nem közölheti. Vizsgálandó, mit jelent a jelen esetben a „*saját üzemi tevékenység körében*” történő felhasználás. Az E. az engedélyezési terv átadott dokumentációját az épület kivitelezésére felhasználhatja (amennyiben az a kivitelezéshez megfelelő részletezettségű lenne), de a szerző további hozzájárulása szükséges a további külön felhasználási módokra (az engedélyezési tervnek az újabb közbeszerzési eljárás és a kivitelezési terv céljaira történő másolása). Önmagában a kivitelezési terv elkészítése a „*saját üzemi tevékenység körében*” történő felhasználásnak minősül (mivel az építésügyi szabályok értelmében nem térhet el az engedélyezési tervtől). Ezt azonban meghaladja a közbeszerzési eljárás alapján mással kötendő szerződés szerinti felhasználás, mivel ez a terveknek a közbeszerzési eljárás nyertese általi felhasználását jelenti. Ez utóbbi felhasználás ugyanis nem csak azt jelenti, hogy az E. közreműködőt vesz igénybe (Ptk. 315. §),¹⁶ hanem a kivitelezési terv készítője – a korábban hivatkozott építésügyi jogszabályok alapján is – szerzői jogi értelemben saját nevében történő felhasználást is végez, amelyhez alfelhasználási jog engedése szükséges.

Az E.-t jelenleg megillető, a „*saját üzemi tevékenység körében*” történő felhasználást biztosító korlátozott jogosultságát tehát szükséges „kiegészíteni” a K. Kft.-vel kötendő felhasználási szerződésben a közbeszerzési eljárással kapcsolatos felhasználási módokkal, továbbá biztosítania kell a felhasználási jognak a támogatási szerződésben meghatározott terjedelmét.

A tervező 2010. május 26-án kelt javaslata szerint „*A Szerző továbbra is fenntartja szerzői jogait. A szerző tervei alapján elkészülő épületekkel kapcsolatban a későbbiekben a*

¹⁶ Példa a közreműködő igénybevételére: ha a kiadó kiadói jogának gyakorlására nyomdát vesz igénybe, a nyomda a többszörözés jogát a kiadó jogán végzi, ehhez nincs szükség alfelhasználási engedélyre. L. Gyertyánfy: i. m. (13), p. 256, a 46. §-hoz fűzött magyarázat.

Szerző egyszeri felhasználási jogot ad harmadik személynek a szerződés aláírásával, azzal a feltétellel, hogy:

- a felhasználási díjat Ajánlatkérő az érdekeltség időpontjában, külön szerződés alapján Szerzőnek megtéríti,*
- az érdekeltség időpontjában kiírásra kerülő közbeszerzési eljáráson vagy pályázaton Ajánlatkérő biztosítja Szerző részvételét.”*

Amennyiben az E. a kivitelezési tervek elkészítésére vonatkozó tervezési szerződést a lefolytatott tárgyalásos közbeszerzési eljárás eredménytelensége miatt a K. Kft.-vel nem köti meg, az E. részéről szükséges, hogy a K. Kft.-vel olyan külön felhasználási szerződést kössön, amely lehetővé teszi a terveknek a későbbi nyílt közbeszerzési eljárásban történő felhasználását és a nyertes pályázóval olyan tervezési szerződés megkötését, amelynek a teljesítése nem sérti a K. Kft.-nek az engedélyezési tervekkel kapcsolatos szerzői jogát. Az engedély megadását a K. Kft. díjazáshoz kötheti. Nincs olyan jogszabály, amely a hozzájárulás fejében kérhető díj mértékére vonatkoznék ebben az esetben, ez az érintett felek megállapodásán múlik. Figyelembe kell venni azonban, hogy az E. a 2007-ben kötött tervezési szerződés alapján a tervek felhasználására már korlátozott jogosultságot szerzett, a megszerzendő engedély pusztán ennek a „kiegészítésére” szolgál, figyelemmel a közbeszerzési eljárásra. A feleknek tehát a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményének megfelelően indokolt megállapodást kötniük.

A közbeszerzési eljárásban történő részvétel biztosításának kérdése nem tartozik a Szerzői Jogi Szakértő Testület feladatkörébe.

Reprográfiai jogdíjak digitális környezetben – SZJSZT-33/2010

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Vonatkozik-e az Szjt. 21. § (1) bekezdése a kizárólag digitális tartalomként – akár ellenérték fejében, akár ingyenesen nyilvánossághoz közvetített – megjelent szerzői művekre is, amelyeket magáncélra reprográfiával többszöröznek, figyelembe véve azt is, hogy a többszörözéssel a honlap látogatókat és közvetetten reklámbevételeket veszít?
2. Vonatkozik-e az Szjt. 21. § (1) bekezdése a részben vagy teljes egészében nyomtatott és digitális tartalomként is megjelent – és akár ellenérték fejében, akár ingyenesen nyilvánossághoz közvetített – azon szerzői művek digitális megjelenési formáira is, amelyeket magáncélra reprográfiával többszöröznek?

3. Milyen digitális felhasználásokhoz közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódó többszörözések vonhatóak a reprográfiával többszörözés fogalma alá?
4. Vonatkozik-e az Sztj. 21. § (1) bekezdése a digitális tartalomként elérhetővé tett vagy tárolt szerzői művek magáncélú kinyomtatására mint többszörözésre?
5. Vonatkozik-e az Sztj. 21. § (1) bekezdése a digitális tartalomként elérhetővé tett vagy tárolt szerzői művek magáncélú digitális mentésére mint többszörözésre?
6. Megszerzi-e a munkáltató a munkaviszonyban alkotott szerzői művek szerzőit megillető reprográfiai jogdíjigényt a mű átadásával? Ha nem, mikortól és milyen feltételekkel rendelkezhet a munkáltató a munkaviszonyban alkotott szerzői művek szerzőit megillető jogdíjigényről?
7. Átruházhatja a szerző a munkaviszonyban alkotott szerzői műveinek szabad felhasználására tekintettel járó reprográfiai jogdíjat a munkáltatóra a jogdíjak felosztását megelőzően, de a jogdíjak felosztását követő hatállyal vagy a reprográfiai jogdíjak felosztását követően?
8. Adhat-e megbízást az akár munkaviszonyban, akár más jogviszonyban alkotó szerző a művét megjelentető kiadónak, illetve munkáltatónak, hogy a szerzői műveinek szabad felhasználására tekintettel járó reprográfiai jogdíjat nevében érvényesítse, és azzal rendelkezzen? Feltétele a megbízás érvényességének, hogy már felosztott jogdíjról rendelkezzen a szerző, vagy a kiadói, illetve munkaszerződésben adhat a szerző ilyen megbízást?
9. Adhat-e meghatalmazást az akár munkaviszonyban, akár más jogviszonyban alkotó szerző a művét megjelentető kiadónak, illetve munkáltatónak, hogy a szerzői műveinek szabad felhasználására tekintettel járó reprográfiai jogdíjat nevében érvényesítse? Feltétele a meghatalmazás érvényességének, hogy már felosztott jogdíjról rendelkezzen a szerző, vagy adhat a szerző korábban pl. a kiadói, illetve munkaszerződésben ilyen meghatalmazást?

Az eljáró tanács válasza

Ad 1. Az eljáró tanács a kérdés megválaszolása során mindenekelőtt azt vizsgálta meg, az Sztj. 21. § (1) bekezdése általánosságban véve vonatkozik-e a kizárólag digitális tartalomként megjelent, reprográfiával többszörözött szerzői jogi művekre.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) 21. §-a az ún. reprográfiai jogdíjat a szerző kizárólagos többszörözési joga alóli, magáncélú másolásokra vonatkozó szabad felhasználási kivétel (lásd Sztj. 35. §) „folyományaként” fennmaradó méltányos díjazás iránti igényként határozza meg [a reprográfiai jogdíj jogintézményével és szabályozási háttérével kapcsolatosan lásd az Szerzői Jogi Szakértői Testület (SZJSZT) 21/2007/01 számú szakvéleményében található rövid összefoglalást].

Az Sztj. a mű többszörözésének fogalmát széles körűen határozza meg. Többszörözésnek minősül mindenekelőtt a mű anyagi hordozón való rögzítése oly módon, hogy annak

eredményeként a művet hordozó dologi műpéldány álljon elő. A dologi műpéldány alapjául szolgáló hordozó anyaga közömbös, azonban az Szjt. 18. § (2) bekezdésének példálózó felsorolása külön kiemeli, hogy a mű „digitális formában, elektronikus eszközön” történő tárolása is többszörözésnek (és így rögzítésnek) minősül.

Az Szjt. 21. § (1) bekezdése alapján a reprográfiai díjigény az olyan művek szerzőit, illetve kiadóit illeti meg, amelyeket fénymásolással vagy más hasonló módon, papíron vagy más hasonló hordozón többszöröznek. E rendelkezés – összhangban a díjigény alapjául szolgáló többszörözési díj kapcsán fentebb elmondottakkal – nem határozza meg a többszörözés alapjául szolgáló műpéldány rögzítésének módját, illetve az így rögzített mű hordozójának anyagát, közömbösnek tekintve azt. A reprográfiai díjigényre való jogosultságnak tehát nem előfeltétele, hogy az e rendelkezés hatálya alá tartozó módokon többszörözött művek a magáncélú másolást megelőzően nyomtatott formában is megjelenjenek. A reprográfiaira szolgáló készülékek körét [Szjt. 21. § (2) bek.] meghatározó 158/2000. (IX.13.) sz. kormányrendelet (kormányrendelet) maga is az ilyen eszközök közé sorolja a nyomtatókat, amelyek tipikusan azt a célt (is) szolgálják, hogy a korábban csak digitális formátumban létező műveket papíron többszörözzék.

A megkereső által e kérdésnél speciálisan figyelembe venni kért szempontok a következők.

- a) Ellenérték fejében vagy ingyenesen nyilvánossághoz közvetített művek reprográfiai többszörözése;
- b) a többszörözés hatása a honlap látogatóinak számára és a reklámbevételeire.

Az eljáró tanács álláspontja szerint e szempontok az alábbi jelentőséggel bírhatnak.

A reprográfiai jogdíjra jogosultság feltételeként az Szjt. *expressis verbis* nem írja elő, hogy a többszörözés alapjául szolgáló mű csak olyan alkotás lehet, amelynek a másolat alapjául szolgáló példánya kizárólag ellenérték fejében hozzáférhető a nyilvánosság számára. A magáncélú másolás e módjára kialakított kompenzációs díjigény elvi alapja és célja azonban az, hogy a bizonyos esetekben tömegessé váló magáncélú felhasználás folytán a jogosultakat érintő hátrány, jövedelemkiesés ellensúlyozásra kerüljön. E hátrány bekövetkezése a nyomtatott formában elérhető művek esetében elsődlegesen a műpéldányok eladásának a többszörözés következtében megvalósuló csökkenésében áll, így – ha közvetetten is – a jogdíjigény alapjául elsődlegesen valóban az olyan művek felhasználása szolgál, amelyek korábban kizárólag vagy főként ellenérték fejében voltak hozzáférhetőek a nyilvánosság számára. Kizárólag digitális formában elérhetővé tett művek esetében azonban nem zárható ki a megkereső által hivatkozott okok miatt (a látogatók száma, illetve a honlaphoz kapcsolódó reklámbevételek csökkenése) bekövetkező hátrány sem.

Figyelemmel kell lenni ugyanakkor arra is, hogy az Szjt. a reprográfiai jogdíjra vonatkozó szabályozással – pontosan a díjigény elvi céljára tekintettel – csupán a jogdíjra jogosultság elvi lehetőségét kívánja megteremteni [lásd az Szjt. 21. § (1) bekezdését módosító 2008. évi CXII. törvény 2. §-ának indokolását]. A jogdíjból való tényleges részesülés olyan – első-

sorban az e jogdíjak közös jogkezelését ellátó egyesület tagjai által hozott döntésen alapuló – gyakorlati szempontok figyelembevételével is történik, amelyek alkalmazása az egyesület autonómiakörébe tartozik. Ilyen szempont lehet a tömeges magáncélú felhasználásból eredő hátrány bekövetkeztének szükséges mértékű bizonyítása mellett a hátrálynak a reprográfiai kompenzáció egészéhez viszonyított aránya, illetve – ennek alapján is – hogy a figyelembe venni kívánt szempont ne veszélyeztesse a felosztás költséghatékonyságát.

Az Szjt. tehát elvi szinten fogalmazza meg mindazokat a szempontokat, amelyek alapján a jogdíj kezelését ellátó társaságnak el kell járnia a felosztás során. E szabályokat a közös jogkezelő szervezet tagjainak közössége tölti meg a szükséges, elsődlegesen gyakorlati szempontokat figyelembe vevő tartalommal.

Összefoglalóan az 1. kérdésre az eljáró tanács válasza az, hogy a reprográfiai díjigény érvényesítését az Szjt. a jogosultak számára abban az esetben is lehetővé teszi, ha a magáncélú másolást megelőzően a mű kizárólag digitális tartalomként jelent meg, feltéve, hogy a magáncélú másolás reprográfiával valósul meg (lásd a 3. kérdésre adott választ). Abból a szempontból sem tesz a jogszabály különbséget, hogy a magáncélú másolást megelőzően kizárólag digitális tartalomként megjelent művet ingyenesen vagy ellenérték fejében tették a nyilvánosság számára hozzáférhetővé. A díjmeghatározás elveit és gyakorlatát azonban a közös jogkezelő szervezet határozza meg.

Ad 2. Az eljáró tanács e kérdésére adott válaszában visszautal az 1. kérdésre adott válaszában elmondottakra. Eszerint a reprográfiai jogdíjra vonatkozó igényre való jogosultság szempontjából közömbös a többszörözés alapjául szolgáló műpéldány anyagi hordozójának fajtája. A jogdíjigény alapjául szolgáló jövedelemkiesés, illetve annak igazolása, igazolhatósága kapcsán ugyancsak lásd az 1. pontra adott választ.

Ad 3. Az Szjt. 21. §-ának a rendelkezése, bár a többszörözésnek a 18. §-ban meghatározott jogi definíciójából indul ki, csupán egyes, bizonyos technikai megoldásokkal megvalósuló magáncélú többszörözéseket vonja hatálya alá, illetve ezekre állapít meg díjfizetési kötelezettséget. E technikai megoldásokat írja körül a rendelkezés „fénymásolással vagy más hasonló módon, papíron vagy más hasonló hordozón” fordulata. A reprográfiai díjra vonatkozó igény tehát nem fogja, nem is foghatja át a magáncélú másolatok készítésének minden körét, hiszen más típusú magáncélú felhasználások esetében pl. az üreskazetta-jogdíj nyújt a jogosultaknak megfelelő kompenzációt.

A reprográfiai díjra vonatkozó igény szabályozásának „fénymásolással vagy más hasonló módon, papíron vagy más hasonló hordozón” fordulata a többszörözés módját meghatározva az egyes fotomechanikai eszközökkel történő másolatkészítési köröket vonja a rendelkezés hatálya alá. Ez összhangban áll az Európai Parlament és a Tanács az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelvének (Infosoc-irányelv) 5. cikk (2) bekezdés (a) pontjában talál-

ható meghatározással is, amelynek értelmében a tagállamok a többszörözési jog alól kivételt tehetnek a papíron vagy hasonló hordozón történő, valamely fotomechanikai vagy ehhez hasonló hatású eljárással végzett többszörözés tekintetében, feltéve hogy a jogosultak méltányos díjazásban részesülnek.

A fotomechanikai eljárás fogalmából eredően az Szjt. 21. §-a alá tartozik minden olyan, szerzői jogilag releváns másolatkészítés, amely a kormányrendeletben foglalt, reprográfiaira alkalmas eszközök útján valósul meg, és nyomtatott formátumot eredményez. Nem tartozik azonban e körbe az olyan többszörözési technika, amelynek eredményeként csupán digitális másolat jön létre, mivel bár az így létrejött műpéldány is dologi műpéldány (az anyagrészek sajátosan rendezett mágneses, elektronikus, optikai állapotában megnyilvánuló műrögzítés), az eljárás nem tekinthető „fotomechanikainak”, illetve a másolatot hordozó anyag sem a papírhoz „hasonló” hordozónak. A felhasznált művek köre mellett tehát az üreshordozó jogdíj és a reprográfiai jogdíj alapja e tekintetben is eltér egymástól: míg az üreshordozó jogdíjra vonatkozó szabályozás nem szűkíti a felhasználás módja szerint (így a vonatkozó művek és teljesítmények tekintetében idesorolhatjuk a digitális másolatokat is), a reprográfia jogdíj esetében a díjigény fennállta a többszörözés módjától függ, annak következménye.

Ad 4. Az Szjt. 21. § (1) bekezdésében foglalt jogdíjigény rendeltetésénél fogva a magáncélú másolásra tekintettel illeti meg a jogosultakat, a fentebb ismertetetteknek megfelelően pedig ez a digitális tartalomként elérhetővé tett vagy tárolt művek másolására is vonatkozik. A jogdíjfizetésre kötelezettek körének megállapításakor ugyanakkor a jogalkotó – a könnyebb alkalmazhatóság okán – közvetlenül a másolást lehetővé tevő személyeket (a reprográfiaira szolgáló készülékek gyártóit/forgalmazót, illetve az ilyen készülékek üzemeltetőit) tette kötelezetté. A jogdíjat ugyanakkor e személyek és szervezetek az eszközök, illetve másolatok árában áthárítják a tényleges felhasználókra.

Ad 5. A 3. pontban adott válaszra is tekintettel a magáncélú digitális másolat készítése az Szjt. 21. §-a szerint többszörözött művek körében nem tartozik a rendelkezés hatálya alá (ezekre tehát a díjfizetési kötelezettség sem vonatkozik).

Ad 6. Az Szjt. e kérdésben egyértelmű szabálya alapján „a szerző a munkáltató jogszerzése esetén is jogosult marad arra a díjazásra, amely e törvény alapján a felhasználás jogának átruházását követően is megilleti” [Szjt. 30. § (4) bek.]. Ilyen, a szerzőt a vagyoni jogának átruházása után is megillető, az Szjt. által megállapított és a közös jogkezelésből eredő díjigénynek minősül pl. az üreshordozó-jogdíj (Szjt. 20. §) és a reprográfiai jogdíj (Szjt. 21. §) is, amelyekről a szerző a felosztást megelőzően nem mondhat le (a munkáltató javára sem). Ezt az is alátámasztja, hogy a kiadót és a szerzőt külön nevesíti az Szjt. 21. §-a mint reprográfiai díjra jogosult jogalanyokat. A munkaviszonyban alkotott művek felhasználásával kap-

csolatos reprográfiaidíj-igény nem száll át a mű átadásával, illetve ezt követően sincs sem olyan időpont, sem olyan eset, amelytől kezdődően és amelyre vonatkozóan a munkáltató automatikusan rendelkezési jogot szerezne a szerzőt illető, reprográfiai jogdíjra vonatkozó igény felett.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a fentiekben már hivatkozott SZJSZT-21/2007/01 számú szakértői vélemény 1. kérdésre adott válaszában nem tekintette kizártnak a munkaviszonyban, munkaköri kötelezettségként létrehozott művek esetében a reprográfiai díjra vonatkozó igény munkáltatóra történő átszállását. A hivatkozott szakvélemény azonban ezt a kérdést részletesen nem vizsgálta, annak célja a reprográfiai díj mint jogintézmény szabályozási hátterével kapcsolatos kérdések vizsgálata volt, különös tekintettel a napilapokban megjelent művek magáncélú másolása utáni díjigény kérdésére.

Ad 7. Az Szt. 92. § (1) bekezdése alapján a közös jogkezelő szervezeteket a közös jogkezelési körükbe tartozó jogdíjak érvényesítése során a szerzői (vagy szomszédos) jog jogosultjának kell tekinteni. A közös jogkezelő szervezetek a jogdíjakat tehát saját igényükként, nem megbízottként vagy jogutódként érvényesítik. Emellett az Szt. 92. § (2) bekezdése rendelkezik arról is, hogy az ilyen, közös jogkezelés útján érvényesített díjigényekkel (ideértve értelemszerűen a reprográfiai díjigényt is), valamint a megfizetett vagy beszedett díjakkal a jogosultak közötti felosztásig az adott díjigényre vonatkozóan nyilvántartásba vett közös jogkezelést végző egyesület rendelkezik. Erre tekintettel – ahogyan arról az Szt. 21. § (8) bekezdése is rendelkezik – a jogosult nem mondhat le – általában és előre – a rá eső jogdíj összegének pontos kiszámítása előtt jogdíjáról. A jogdíjak előzetes átruházását (ilyen értelemben: más javára történő lemondást) illetően ugyanez a szabály érvényesül: mivel a felosztást megelőzően a jogosult tényleges, egyedi igénnyel, illetve személyét kizárólagosan megillető jogdíjjal még nem rendelkezik, nincs jogosultsága annak átruházására sem.

Ad 8–9. A megbízásra, illetve meghatalmazásra vonatkozó szabályokat, azoknak érvényességét a közös jogkezelés körébe tartozó díjigények, így a reprográfiai jogdíj érvényesítésére vonatkozóan nem az Szt., hanem az e jogintézmények általános szabályait meghatározó Polgári Törvénykönyv, illetve a közös jogkezelő egyesületek e jogszabályon és a tagok egyességi döntésén alapuló belső szabályzatai rendezik. Az Szt. nem zárja ki, hogy a jogosult a felosztást követően a jogdíjáról rendelkezzen.

Beépítési és vázlaterv egyéni, eredeti jellege és felhasználása – SZJSZT-03/2011

*A Fővárosi Bíróság megkeresése**A bíróság által feltett kérdések*

1. A felperes által megalkotott 1/F/7. sz. alatti beépítési és vázlaterv szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik-e? Ha igen, úgy ez az egyéni, eredeti jelleg pontosan miben áll, figyelemmel a 7/A/3. (24/A/5.) alatt csatolt helykijelölési tanulmányterv és a 24/A/6. szám alatt csatolt ügyi műszaki előírás tartalmára is? Az alperes által megalkotott 7/A/4. szám alatti engedélyezési terv szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik-e?

2. Az alperes által megalkotott 7/A/4. szám alatti engedélyezési terv a felperes által készített 1/F/7. szám alatti beépítési és vázlaterv felhasználása útján, annak megváltoztatása eredményeképpen került-e megalkotásra? A 7/A/4. sz. alatti engedélyezési terv az 1/F/7. sz. alatti beépítési és vázlaterv átdolgozásának tekinthető-e? Az alperes műve és a felperes műve között kapcsolat, hasonlóság megállapítható-e, ha igen, milyen jellemzők alapján és milyen mértékben, az alperes műve a felperes művének átdolgozása útján jött-e létre? Nyilatkozatát részletesen indokolja!

3. Amennyiben a 7/A/4. sz. engedélyezési terv az 1/F/7. sz. alatti beépítési és vázlaterv felhasználása, átdolgozása útján került megalkotásra, úgy a rendelkezésre álló adatok és a szakmai gyakorlat alapján a felperest a felhasználás (átdolgozás) engedélyezéséért milyen összegű díjazás illette volna meg a 2008. évi értékviszonyok, illetve a jelenlegi értékviszonyok alapján (külön-külön)?

4. Amennyiben a felperes készítette volna el a 7/A/4. sz. alatti engedélyezési tervet, úgy ezért a rendelkezésre álló adatok és a szakmai gyakorlat alapján milyen összegű díjazás illette volna meg a felperest a 2008. évi, illetve a jelenlegi értékviszonyok alapján (külön-külön)?

5. A szakértő nyilatkozzon arról, hogy a 3. és 4. pont szerint megjelölt díjazás összege pontosan kiszámítható-e, vagy sem, ha igen, úgy ehhez – szakmai szempontból – milyen esetleges további bizonyítás lefolytatása szükséges, ha nem, úgy ennek mi a szakmai indoka?

6. A szakértő esetleges észrevételei.

Az eljáró tanács szakvéleménye

Ad 1–2. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban Szjt.) 1. § (2) és (3) bekezdése szerint szerzői jogi védelem alá esik az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása, mely védelem a művet a szerző szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. Ez a védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai

jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől. Azonban pusztán valamely ötlet, elgondolás nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek az Szjt. 1. § (6) bekezdése szerint. Annak megítéléséhez, hogy a szóban forgó beépítési és vázlaterv (1/F/7.), valamint az engedélyezési terv (7/A/4.) ennek megfelelően szerzői alkotásnak minősül-e, az alábbi szempontokat kell figyelembe venni.

Az Szjt. 1. § k), illetve l) pontja szerint szerzői alkotásnak minősül különösen az építészeti alkotás és annak terve, az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve, valamint a műszaki létesítmény terve is. Ugyanezen paragrafus h) pontja külön nevesíti a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotást és annak a tervét is. Tervek, vázlatok, ábrázolások – amint az az SZJSZT korábbi szakvéleményeiből is világos – szerzői jogi védelemben részesülhetnek építészeti alkotás terveként vagy grafikai alkotásként is,¹⁷ azonban mindkét esetben elengedhetetlen, hogy *egyéni, eredeti jelleggel* rendelkezzen a mű. Figyelemmel kell lennünk arra, hogy az „eredetiségnek a szerző rendelkezésére álló lehetőségei – korlátai – műfajonként változnak. A mű formájának egyik feladata a kívüllág számára való érzékelhetőség, megjelenés biztosítása, és a mű azonosításának lehetővé tétele. Nyilván másként jelentkezik az eredetiség egy tervezőnél, mint egy festőnél. A tervezőnek a fizikai törvények és építészeti előírások szűkebb mozgási teret engednek, mint a képzőművészeti alkotásokat létrehozó szerzőnek.”¹⁸

A felperes által megalkotott 1/F/7. sz. alatti beépítési és vázlaterv az eljáró tanács véleménye szerint szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik. Amennyiben a felperes kapott is helykijelölési tanulmánytervet (ami a 22. számú beadványból, azaz a megrendelő és a felperes közötti szerződésből nem derül ki, hiszen a koncepciótervre vonatkozóan e-mailes adatszolgáltatás, valamint szóbeli konzultáció történt), ahhoz képest, valamint az ügyi műszaki előírás tartalmát is figyelembe véve egyértelműen megállapítható, hogy *összességében* a helyszínrajzból, az egyes épületek pontos alaprajzából, valamint a mérnökségi telep épületeire vonatkozó szöveges leírásból álló beépítési és vázlaterv egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik. Ez az egyéni, eredeti jelleg az épületegyüttes és az utak elhelyezésében, az épületek közlekedési rendszerében, a helyiségek kialakításában, méretében, az épületek belső elrendezésében, a nyílászárók elhelyezésében is felismerhető.

Az a körülmény, hogy a megrendelő nem kérte fel a felperest látványtervek, metszetek készítésére, homlokzat kialakításra stb., nem változtat a szóban forgó beépítési és vázlaterv egyéni, eredeti jellegén. A helyszínrajzhoz, valamint a helykijelölési tanulmánytervhez képest egyértelműen szellemi alkotótevékenység eredményeként jött létre az 1/F/7. számú beépítési és vázlaterv, amely

¹⁷ SZJSZT-27/2002 – Műszaki tervdokumentáció szerzői jogi megítélése az építésügyi hatósági engedélyezési eljárásban: „Az építészeti alkotások – már az építészeti tervek formájában is – szerzői jogi védelem alatt állnak az Szjt. 1. §-a, és különösen annak k) pontja, alapján.”; míg SZJSZT-28/2001/1–2 – Építészeti látványtervek szerzői jogi védelme: „... látványtervek – nem építészeti, hanem grafikai alkotásként – szerzői jogi védelemben részesülnek.”

¹⁸ SZJSZT-38/2001 – Épület átalakítása során felmerülő egyes szerzői jogi kérdések.

jóval több mint pusztán ötlet vagy az előírások mechanikus tükrözése (lásd különösen az irodaépület földszinti és emeleti alaprajzait). Ennek megfelelően szerzői jogi védelemben részesül, amely védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől, vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélattól. A szakmai előírások nyilvánvalóan determinálják bizonyos fokig a szóban forgó mérnökségi telep kialakítását, azonban így is többféle kifejezési módra volt lehetőség, és a tervező egyéni módon választhatott a lehetőségek közül:¹⁹ a megadott adatok, határértékek, előírások keretein belül eredeti szellemi alkotótevékenységet végezve alakította ki a beépítési és vázlattervet.²⁰ „A szakirodalom álláspontja szerint *‘az építészeti alkotás nem köthető meghatározott tervfajtákhoz, az a döntő kérdés, hogy az adott tervben az alkotó, eredeti jelleg megnyilvánul-e.’*”²¹ A szerzői jogi oltalom szempontjából közömbös, hogy a kérdéses beépítési és vázlatterv önmagában sem az engedélyezési, sem a kivitelezési építészeti terv kidolgozottsági szintjét nem éri el. Bár lehet, hogy igazgatási értelemben nem felel meg az építészeti tervvel szemben támasztott követelményeknek (pl. a már említett kivitelezhetőség, engedélyezhetőség), szerzői jogi szempontból rendelkezhet, és az eljáró tanács álláspontja szerint rendelkezik is az építészeti alkotások tervét megillető szerzői jogi védelemmel, tekintve, hogy önálló tervezői döntések sorozatát igénylő, egyéni, eredeti jellegű műről van szó.²² A felperes beépítési és vázlatterve egyértelműen és kellő mélységben tartalmazza azokat a legfontosabb funkcionális és műszaki tartalmakat, amelyek determinálhatják a terv alapján, annak továbbfejlesztésével megvalósítható építészeti alkotást.

Az alperes által megalkotott engedélyezési tervet (7/A/4.) önmagában szemlélve kétséget kizáróan megállapíthatjuk, hogy szerzői alkotásról, azon belül építészeti alkotás tervéről van szó. A felperes beépítési és vázlattervéhez képest a tervezésnek valamivel előrehaladottabb fázisát jelenti: közelebb jutott ahhoz a stádiumhoz, amelynek alapján az építési munkákat el lehetne végezni.²³ Az egyéni, eredeti jelleg megállapíthatóságának azonban „a hazai és nemzetközi joggyakorlat értelmében az is feltétele, hogy a mű ne legyen más művének szolgai másolása.”²⁴ A bíróság által feltett 1. kérdést ezért nem lehet a 2. kérdéstől különválasztva megválaszolni.

¹⁹ Az SZJSZT-18/2009/01 – Autópálya-tervezéssel kapcsolatos szerzői jogi kérdések 54. pontja szerint a „jogi-műszaki meghatározottság mindig ad alkotói választási lehetőséget.”

²⁰ Vö. SZJSZT-38/2003 – Külsős óraadók előadásainak szerzői jogi védelme, SZJSZT-15/2010 – Építészeti alkotás engedélyezési tervének felhasználása kivitelezési terv elkészítésére és a felhasználási engedély terjedelme támogatási szerződés részét képező általános szerződési feltételek alapján, SZJSZT-31/2006 – Gokart pályarajz szerzői jogi védelme.

²¹ SZJSZT-24/2004 – A fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelmének feltételei.

²² Ahogyan az SZJSZT-18/2009/01: i. m. (19) véleménye is utal az SZJSZT-25/2003: i. m. (14) szakvéleményére: „a tervezés eredménye mintegy fogalmilag szerzői mű, mégpedig általában építészeti alkotás, épületegyüttes, városépítészeti együttes, műszaki létesítmény vagy ipari tervezőművészeti alkotás terve lehet, ha a terv megfelel a szerzői jogi védelem pozitív kritériumainak.” Jelen ügyben pedig a felperes műve egyéni, eredeti jellegű alkotásnak minősül.

²³ Vö. SZJSZT-39/2001 – Építési engedélyezési tervdokumentáció szerzői jogi védelme.

²⁴ SZJSZT-38/2001: i. m. (18).

Az Szjt. 4. §-ának (2) bekezdése értelmében szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van. Amennyiben az alperes az engedélyezési tervet „kizárólag saját felmérése és a tervezési program alapján készítette el, önálló alkotást hozott létre.”²⁵ Amennyiben azonban a felperes művének alapulvételével, felhasználásával jött létre az engedélyezési terv, több szempontot is figyelembe kell venni e felhasználás minősítéséhez.

Kétségtelen, hogy az *ötlet* szerzői jogilag nem védett, így amennyiben a felperes művéből valóban csak ötletek kerültek átvételre, és az alperes műve nem használ fel ezen túl más elemeket a felperes beépítési és vázlattervéből, az alperes önálló, szerzői jogilag védett alkotást hozott létre. A rendelkezésre bocsátott dokumentumokból egyértelműen megállapítható, hogy az alperes nem juthatott a felperes beépítési és vázlattervének ismerete és lényeges elemeinek felhasználása nélkül – még a rendelkezésre álló helykijelölési tanulmányterv, a megrendelő szóbeli utasításai és az útügyi műszaki előírás alapján sem – ennyire hasonló, lényegében azonos eredményre az épületek elhelyezése és főként az alaprajzi kialakítást illetően. Az eljáró tanács arra az álláspontra helyezkedik, hogy az alperes engedélyezési terve a felperes beépítési és vázlatterve lényeges elemeinek felhasználásával készült. Közöttük olyan nagyfokú a hasonlóság, hogy nyilvánvaló az egymásra épülésük.

Ahogy a testület az SZJSZT-06/2007 számú ügyben megállapította: „*a tervműveknek több, egymásra épülő, de jogi értelemben egymástól független 'fázisa', készültségi foka van (pl. tanulmányterv és/vagy látványterv, engedélyezési terv, kiviteli terv), e készültségi fokok elérése és a tényleges kivitelezés elkerülhetetlen változtatásokat (elhagyásokat, tartalmi módosítást, bővítéseket) igényel, amelyeket a felhasználó a szerző tiltakozása ellenére is végrehajthat, vagy a szerzőtől különböző személlyel végrehajthat.*”²⁶ Tekintve, hogy a felperes és a megrendelő szerződése (22. beadvány) nem tartalmazott olyan kitételt, miszerint kizárólag a felperes jogosult elkészíteni a mérnöki telep tervének valamennyi fázisát, nem volt akadálya annak, hogy a megrendelő a felperes beépítési és vázlattervének elkészülte után az alperest kérje fel az engedélyezési terv elkészítésére. Figyelemmel azonban arra, hogy a fent kifejtettek szerint az alperes nem pusztán a felperes ötleteit vette át az engedélyezési terv elkészítésekor, hanem a mű lényegi elemeit illetően támaszkodott a felperes beépítési és vázlattervére, a felhasználáshoz a felperes engedélyére is szükség lett volna.²⁷

Természetesen ettől függetlenül az alperes is rendelkezhet szerzői jogokkal az engedélyezési tervre nézve, amennyiben a felhasználása nem pusztán *szolgai átvételnek* minősül. Az Szjt. 29. §-a, valamint az SZJSZT korábbi gyakorlatának is megfelelően az „*egymásra épülő tervfázisok önállóan is védelemre tarthatnak igényt, amennyiben a védelem feltételeként megkívánt egyéni, eredeti jelleget magukon viselik.*”²⁸ Ezzel kapcsolatban az eljáró tanács ak-

²⁵ SZJSZT-14/2006 – Építési kiviteli terv felhasználása.

²⁶ SZJSZT-06/2007 – Beépítési tanulmánytervre vonatkozó szerzői jogok.

²⁷ Szjt. 4. § (2), Szjt. 16. § (1).

²⁸ SZJSZT-09/2008 – Építészeti mű szerzői jogának megsértése.

ként foglal állást, hogy a beépítési és vázlatterv azonosítható, egyéni, eredeti jelleget mutató részein az alperes nem hajtott végre a művön lényeges változtatást, azonban mint egymásra épülő tervek esetében ez természetesen előfordul, az alperes engedélyezési terve is mutat egyéni, eredeti jelleget. Mint a tervezés következő fázisát jelentő, részletesebb, teljesebb és kidolgozottabb mű, *átdolgozásnak* minősül.²⁹ Az alperes engedélyezési tervének azon részletei, melyeket már a felperes beépítési és vázlatterve is pontosan tartalmazott, nem minősülhetnek egyéni, eredeti alkotásnak.

Akár lényegi változtatások nélküli, akár átdolgozásnak minősülő felhasználásról is legyen szó, a szerző, azaz a felperes engedélye mindkét felhasználási módhoz szükséges. Az eljáró tanács fontosnak tartja megjegyezni, hogy különös gonddal kell vizsgálni a felperes és megrendelője között létrejött tervezési szerződést, hiszen a megrendelőnek lehetősége volt az átdolgozás jogát megszerezni. Az SZJSZT korábban több döntésében is leszögezte: „A ’tisztá’ megoldás az, ha az eredeti terv tervezőjével kötött tervezési/felhasználási szerződésben az építető megszerzi a tervezőtől – annak kifejezett nyilatkozata alapján – az átdolgozás jogát olyképpen, hogy az építető maga vagy harmadik személy útján átdolgoztathatja az eredeti tervet. Ezt fejezi ki igen pongyola és nem kellően világos megfogalmazással a BH2005. 143. számon közzétett döntés: *’I. Az építész – mint az építészeti alkotáson fennálló szerzői jog jogosultja – az építménnyel kapcsolatos szerzői jogai közül a felhasználás jogát átruházhatja, azaz a művön harmadik személynek kizárólagos felhasználói jogot engedélyezhet.’* Legtöbb esetben azonban az átdolgozási engedély nem található meg a tervezési/felhasználási szerződésekben. Itt is utalni kell arra, hogy a bármely felhasználási módra, területi és időbeli korlátozás nélkül adott felhasználási engedély nem terjed ki az átdolgozásra, mert azt csak kifejezett, tehát erre irányuló nyilatkozattal engedélyezheti a szerző.”³⁰ Az alperesnek különös gonddal kellett volna a felperes beépítési és vázlattervének felhasználásakor eljárnia, és tisztáznia kellett volna a megrendelővel az arra vonatkozó felhasználási jogokat, egyrészt a szerzői jog, másrészt a Magyar Építész Kamara Etikai-Fegyelmi Szabályzatának előírásaira is figyelemmel. Az SZJSZT-04/2010. számú véleményben is felhívja a figyelmet az eljáró tanács, hogy „a Magyar Építész Kamara Etikai-Fegyelmi Szabályzatának 7.6. b) pontja még szigorúbb feltételeket szab, mint az Szjt., amikor kimondja, hogy *’Jogosulatlan tervfelhasználásnak, illetve továbbtervezésnek számít az eredeti szerző hozzájárulása nélkül a tervnek további tervfázissá váló továbbtervezése, fennmaradási terv készítése, az épület bontási terveinek elkészítése.’* Helyes és törvényes eljárás esetében a megbízónak az engedélyezési, valamint a tendertervek megrendelésekor a szerződésben rögzítenie kellett volna azt, hogy az épület rekonstrukciójának és bővítésének megvalósítási szakaszában a tervező milyen feladatokat végez még el és azt, hogy hogyan érvényesül majd a közbeszerzési eljárást követően a tervező szerzői joga.” Azonban annak megítélése,

²⁹ Az átdolgozás természetesen nem egyenlő az Szjt. 67. §-ának (1) bekezdésében említett építészeti alkotás jogosulatlan megváltoztatásával.

³⁰ Vö. Szjt. 16. § (1) és (6), valamint SZJSZT-18/2009/01: i. m. (19).

hogy a megrendelő és a felek közötti egyeztetés és megállapodás megfelelően megtörtént-e, nem szerzői jogi kérdés.

Ad 3–5. Az eljáró tanács a 3., 4. valamint az 5. kérdésre együttesen válaszolva azon az állásponton van, hogy a díjazással kapcsolatos kérdések nem tartoznak a testület hatáskörébe a korábbi általános gyakorlatának is megfelelően.³¹

Mindezek mellett az eljáró tanács megjegyzi, hogy „az Szjt. 16. § (4) bekezdésében foglalt, a szerzői jogdíj mértékére vonatkozó azon szabály, amely szerint a díjnak a felek eltérő megállapodásának a hiányában a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel arányban kell állnia, az építészeti alkotások esetében egyáltalán nem vagy csak nagyon közvetetten alkalmazható. Az építészeti tervek esetében az egyes résztervek (engedélyezési terv, látványterv, kiviteli terv stb.) elkészítésében és a kivitelezésben való közreműködés (művezetés) is alakíthatják a díj összegét. A díjazás mértékét vagy részben egyik elemét alkothatja tehát ez utóbbi fázisban a kiviteli költségek százalékában (ezrelékében) meghatározott összeg is. A tervezési szerződésben kikötött tervezési díjat és járulékait a tényleges felhasználónak kell megfizetnie. A tervezési díj mértéke vonatkozásában a Magyar Építész Kamara díjszámítási szabályzata irányadónak tekinthető”,³² de az átdolgozáshoz történő hozzájárulás fejében kérhető díj mértéke „az érintett felek megállapodásán múlik.”³³

Ad 6. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a felperes és megrendelője közötti tervezési szerződésből (22. beadvány) is világosan kitűnik, hogy a megrendelő tervezői munka ellátására kérte fel a felperest, és a szerződésben rögzítették, hogy a megrendelt – majd később szerződésszerűen teljesített – beépítési és vázlatterv szellemi alkotómunka eredményeként jön létre. Függetlenül attól, hogy természetesen nem a felek megállapodása minősít egy adott művet szerzői alkotássá, a szerződésben tett ezen kijelentésnek az adott beépítési és vázlatterv felhasználása vonatkozásában mégis fontos szerepe lehet, hiszen a megrendelő, illetve az alperes felelősségének vizsgálatánál nem hagyható figyelmen kívül, hogy a megrendelő tisztában volt azzal, hogy az alperes által „rajzoknak, vázlatoknak” titulált mű szerzői jogi oltalom alatt áll.

Vizsgálni kell, hogy a megrendelő és a felperes között fennálló szerződés alapján a megrendelő pontosan milyen célra használhatta fel a megrendelt beépítési és vázlattervet, és célszerű lett volna rögzíteni, hogy a későbbiek folyamán a névfeltüntetésre vonatkozóan a felperesnek milyen igénye van.³⁴ A felhasználás vonatkozásában mind az alperesnek, mind a megrendelőnek vizsgálni kell a felelősségét, hiszen a beépítési és vázlatterv

³¹ Vö. SZJSZT-28/2001/1–2: i. m. (17), SZJSZT-26/2004 – Építészeti látványtervek szerzői jogi oltalma és felhasználása, SZJSZT-09/2008 – Építészeti mű szerzői jogának megsértése.

³² SZJSZT-30/2004 – Építészeti terv felhasználása; a tervezési díj mértéke.

³³ SZJSZT-35/2002 – Kórház tervdokumentációjának átdolgozása.

³⁴ Szjt. 67. § (2).

felhasználhatóságáról a megrendelő tudott nyilatkozni az alperes felé is, lévén hogy a felperessel kötött tervezési szerződés tartalmát is ő ismerte.

A 29. sorszámú alperesi beadványban feltett kérdések

1. A felperes vázlata építészeti alkotásnak minősül-e, s mint ilyen szerzői jogi védelem alá esik vagy sem?

2. Vázlatok, alaprajzi skiccek műnek tekinthetők-e?

3. A felperes által ismertetett vázlatokból a Mérnökségi Telep kivitelezésre kerülhetett volna, vagy az építési munkák kivitelezésére a vázlat alkalmatlan? Alkalmas lett volna épület létrehozására, tisztázott volt-e például a megjelenés, a tetőforma, a tömegképzés, a külső megjelenés?

4. Lehet-e egy homlokzatok, metszetek, tömegvázlatok, látványtervek nélküli alaprajzi sémát építészeti műnek tekinteni? Engedélyezésre alkalmas terveket készített-e a felperes? Van-e egyéni, eredeti jellege a felperes vázlatának, ha nem készültek hozzá metszetek, homlokzatok, látványtervek?

5. Milyen jogszabályok mondják ki a megfelelő részletezettséget és tartalmat? Az Etv. kritériumai közül melyeknek felelt meg a felperes vázlata? Alkalmas volt-e építési tevékenység megvalósítására a vázlat, s nevezhető-e egyáltalán tervnek?

6. Kérjük, hogy a T. Szakértő a felperes által készített dokumentumot annak besorolása, elnevezése körében minősíteni szíveskedjen, mert az alperes számára nem világos, milyen elnevezés illetheti egyáltalában a felperes munkáját (tervek, vázlatok, rajzok, skiccek, tanulmány, beépítési tanulmány).

Ad 1. Mint az a bíróság által feltett 1. kérdés megválaszolásakor is kifejtésre került, a felperes által készített beépítési és vázlaterv (1/F/7.) mint építészeti alkotás terve szerzői jogi védelemben részesül. Az építészetben szerzői alkotásnak minősül a rendelkezésre álló tér minden egyéni, eredeti jellegű alakítása, valamennyi eredeti alkotómunka eredményeként született vázlat és rajz, így a jelen ügy tárgyát képező beépítési és vázlaterv is (lásd bővebben a bíróság által feltett 1. és 2. kérdésre adott válasznál).

Ad 2. Vázlatok és alaprajzi skiccek – elnevezésüktől függetlenül – is tekinthetők műnek, amennyiben egyéni, eredeti jelleggel bírnak. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.³⁵ A felperes beépítési és vázlaterve egyértelműen egyéni, eredeti jellegű tervnek minősül, az alaprajzi kialakítás (1/F/7.) az épület belső képét egyértelműen, eredeti módon meghatározza, a számtalan kialakítási lehetőség közül a tervező által egyéni módon alakított térábrázolásról beszélhetünk.

³⁵ Szjt. 1. § (3).

Ad 3. Önmagában a felperes által készített beépítési és vázlatterv (1/F/7.) alapján a mérnökségi telep vagy az építési munkák kivitelezése nem lett volna megvalósítható. Az eljáró tanács azonban megjegyzi, hogy az építési munkák megkezdése előtt több, részletezettségben eltérő, egymásra épülő terv készíthető, amelyek közül már az első olyan terv, amely egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik, szerzői jogi védelemben részesül függetlenül attól, hogy önmagában az alapján a teljes kivitelezés megvalósítható lenne-e (lásd bővebben a bíróság által feltett 1. és 2. kérdésre adott válasznál).

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a megrendelő nem engedélyezési vagy kiviteli terv készítésével bízta meg felperest, hanem a terület beépítési és vázlattervének elkészítésével. A felperes által megalkotott egyéni, eredeti beépítési és vázlatterv bár önmagában az engedélyezéshez vagy a kivitelezéshez nem lett volna szakmailag elégséges – mint ahogyan ezzel a felek is tisztában voltak –, az épületeket a későbbi tervezés és megvalósítás során építészetileg determinálta.

Ad 4. Mint az az alperes által feltett 1–3. kérdés, valamint a bíróság által feltett 1–2. kérdés megválaszolásakor is kifejtésre került, metszetek, homlokzatok és látványtervek nélkül is lehet egy építészeti alkotás tervének egyéni, eredeti jellege. Az, hogy a beépítési és vázlatterv engedélyezésre nem volt alkalmas, nem jelenti azt, hogy nem minősülhet az egymásra épülő tervfázisok első, szerzői jogi védelem alatt álló változatának. Ezzel összhangban, a 37/2007. (XII. 13.) ÖTM rendelet szerint ugyan valóban kötelező része az építészeti-műszaki dokumentációnak a látványterv, azonban ez nem jelenti azt, hogy egy eredeti, egyéni jellegű, azonban látványterv nélküli építészeti terv eleve nem rendelkezhet szerzői jogi védelemmel. Egy építészeti-műszaki dokumentáció szerzői alkotás volta független attól, hogy a felperes terve megfelel-e az építésügyi igazgatási eljárás követelményeinek.

Az alperes által hivatkozott 28/2001. számú SZJSZT-vélemény sem azt rögzíti, hogy egy adott építészeti tervnek csak a látványterv lehet az első védett változata, hanem azt, hogy már pusztán egy látványterv is lehet olyan védett alkotás, amely egy tervezési folyamat első, szerzői jogilag védett elemének minősülhet. Így természetesen nincs szó arról, hogy látványtervek nélkül elkészített egyéni, eredeti jellegű tervek eleve kizártnak minősülnének a szerzői jogi oltalomból.

A felperes által készített alaprajzok egyértelműen meghaladják az ötletek, valamint a szakmai előírások pusztán mechanikus rögzítésének szintjét. Ahogyan az a fenti kérdések megválaszolásakor is kifejtésre került, a felperes beépítési és vázlatterve egyértelműen és az adott tervezési fázishoz igazodva az ötlet szintjét meghaladó módon, megfelelő mélységben tartalmazza a legfontosabb tartalmakat, amelyek determinálják egy építészeti alkotás egyéni, eredeti voltát, így jóval több, mint egyszerű feladatmeghatározás vagy sematikus elképzelés.

Az alperes maga is helyesen utal arra, hogy felperes műve „az alkotói folyamat egyik lépcsőjének tekinthető” (29. beadvány), hiszen az egymásra épülő tervek egyike. Sőt, azt is hozzáteszi, hogy „elméletileg nem zárható ki ezen vázlat képzőművészeti (grafikai) műként

történő szerzői jogi oltalma”, azonban tévesen vonja le a következtetést, miszerint ebben az esetben nem állna oltalom alatt. Az eljáró tanács hangsúlyozza, hogy az adott művet annak egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg az oltalom, amely akár építészeti alkotás terveként, akár grafikai műként is megilleshetné az alkotást. Kifejti továbbá az alperes az SZJSZT korábbi gyakorlatára hivatkozva, hogy a megrendelő csak jogot szerzett a felperes művének felhasználására, kötelezettsége a felhasználásra nézve nincs, valamint hogy más személyt is felkérhet az engedélyezési terv elkészítésére. Ezzel természetesen az eljáró tanács is egyetért: a rendelkezésre álló okiratok alapján valóban nem volt a megrendelőnek kötelezettsége a beépítési és vázlatterv felhasználása, kétségtelen azonban, hogy az alperes engedélyezési terve a felperes művére épül a korábban kifejtettek szerint. Az is egyértelmű, hogy a megrendelőnek joga volt a felperestől eltérő más személyt – így az alperest is – felkérni az engedélyezési terv elkészítésére, amennyiben azonban az a korábbi tervezési fázisba tartozó beépítési és vázlatterv lényeges elemeit átveszi, illetve átdolgozza, ahhoz a szerző engedélye szükséges. Az eljáró tanács utal a bíróság által feltett 6. kérdésnél kifejtettekre, miszerint különös gonddal kell vizsgálni, hogy a felperes és a megrendelő szerződése milyen felhasználásra terjedt ki.³⁶

Ad 5. Az építésügyi igazgatási kérdések nem tartoznak a Szerzői Jogi Szakértő Testület hatáskörébe.

A szerzői jogi kérdések eldöntésekor irreleváns, hogy az adott mű önmagában alkalmas volt-e építési tevékenység megvalósítására. A felperes beépítési és vázlatterve szerzői jogi oltalom alatt álló terv, mint az a fentiekben már kifejtésre került.

Ad 6. A felperes által készített dokumentum (1/F/7.) elnevezése szerzői jogi szempontból irreleváns. Az Szjt. 1. § (3) szerint a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg, és a védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. Az elnevezésétől függetlenül szerzői alkotásnak minősül.

Önmagában a dokumentum besorolása (tehát hogy skicc, rajz, tanulmány, vázlat stb.) az alperes által feltett 1–2. kérdésre adott válasznak megfelelően szintén nem mérvadó, hiszen elsősorban annak van jelentősége, hogy az adott mű egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik-e. A bíróság által feltett 1–2. kérdésre adott válaszban az eljáró tanács kifejtette, hogy felperes beépítési és vázlatterve egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik, a mérnökségi telep tervezési folyamatában az egyik tervezési fázisnak tekinthető, és mint terv szerzői jogi oltalom alatt áll.

³⁶ BDT 2006. 1468.

A jelmeztervezés szerzői jogi minősítése a filmes műfajban – SZJSZT-17/2013

A Törvényszék által feltett kérdések

1. A rendelkezésre álló filmek, illetve fényképek alapján a felperes 17. sorszámú beadványában felsorolt filmekhez készültek-e olyan jelmeztervek, amelyek olyan egyéni-eredeti jellegűek, hogy szerzői műnek minősülnek?
2. A felperes 17. sorszámú beadványában felsorolt filmek kapcsán a jelmeztervező filmalkotónak minősül?
3. A szerzői műnek minősülő, televíziófilmhez készített jelmeztervek közös jogkezelésbe tartoznak? Mely jogkezelő szervezet foglalkozik ezekkel?
4. A szerzői műnek minősülő jelmeztervek sugárzás, illetve többszörözés és terjesztés útján történt, a 17. sorszámú beadványban megjelölt felhasználásáért eltúlzottnak tekinthető a felperes által megjelölt 100 000 Ft szerzői díj-igény?

Az eljáró tanács válasza a bíróság által feltett kérdésekre

Az eljáró tanács a megkereső bíróság kérdéseire adott válaszait a bíróság kérdéseinek keretein belül, az irányadó jogszabályok alapján, a rendelkezésre álló perbeli dokumentációt és a kialakult jelmeztervezői gyakorlatot figyelembe véve az alábbi szempontok alapján adja.

Alkalmazandó jog

A per tárgyává tett filmalkotások 1976-ban, 1977-ben, 1984-ben, valamint 1986-ban készültek.

Az 1999. évi LXXVI. tv. (a továbbiakban: Szjt.) hatálybalépése (1999. IX. 01.) előtt keletkezett művekkel kapcsolatos anyagi jogokra az új jogszabályokat kell alkalmazni. Az Szjt. 107. § (1) bekezdése értelmében a felhasználási szerződésekre vonatkozó új rendelkezések azonban csak a törvény hatálybalépését követően megkötött felhasználási szerződésekre irányadóak. Erre tekintettel az új Szjt. hatálybalépése előtt érvényesen megkötött felhasználási szerződésekre az 1969. évi III. tv. (a továbbiakban: régi Szjt.) és végrehajtási rendeletei alkalmazandóak.

Az eljáró tanács megállapítja, hogy a periratok alapján a felperes jogelőd által aláírt, a perbeli filmalkotásokra vonatkozó felhasználási szerződés nem áll rendelkezésre, annak érvényes létrejötte és tartalma, a díjazás mértéke és módja, illetve az esetleges további díjazásról való lemondás a per eddigi adatai alapján nem bizonyított.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a perben nem nyert igazolást, hogy az alperes jogelőd egyszeri felhasználáson túl jogosultságot szerzett volna a filmalkotások ismételt sugárzá-

sára és egyéb felhasználására. Az 5/1970. (VI.12.) MM rendelet sugárzási és megfilmesítési szerződésekre irányadó – az alperes jogelődje mint filmelőállító szervezet jogszerzését megalapozó – szabályai felhasználási szerződés hiányában *nem vehetők figyelembe a jelen ügyben.*

A fenti tényekre és az idézett hatályba léptető rendelkezésekre tekintettel – a felperes által a per tárgyává tett filmalkotások és felhasználások esetében **az új Szjt. rendelkezései alkalmazandók.**

Az új Szjt. jelen ügyben irányadó szabályai – a kereset tárgyát képező felhasználásokra is figyelemmel – különösen az alábbiak:

„16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.”

„16. § (4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.”

„16. § (6) Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.”

„26. § (6) Az ismételt sugárzást lehetővé tevő rögzítéshez a szerző külön engedélye szükséges. A felvétel minden egyes felhasználásáért díjazás jár.”

A keresettel érintett felhasználási módok (új Szjt. szerint) és felhasználási időszakok:

- ismételt nyilvánossághoz közvetítés sugárzással
jogalap: Szjt. 26. §. (1) bekezdés
időszak: 2005. július 20-tól 2012. július 7-ig
- DVD-hordozón való többszörözés (rögzítés és másolat készítése)
jogalap: Szjt. 18. §.
kiadás éve: 2006/2010
- DVD-hordozón való terjesztés
jogalap: Szjt. 23. §.
kiadás éve: 2006/2010

A perbeli filmek DVD-forgalmazása a rendelkezésre álló információk (kiadói szerződés, DVD-borító) szerint 2006 és 2010 közé tehető. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a felperes 17. sorszámú beadványában pontosított kereseti kérelme ismételt sugárzások utáni jogdíjra vonatkozik. A 2012. szeptember 21-i tárgyaláson szóban előterjesztett kereseti kérelme

viszont a periratokhoz csatolt 4 db DVD többszörözése és terjesztése utáni díjigényre is kiterjed (lásd 18. sorszámú jegyzőkönyv, 4. o.), azonban a díjigény összezszerúsége nem került külön megjelölésre. Emellett a DVD-forgalmazás adataira (megjelenési és értékesített példányszám, fogyasztói ár, az alperes által realizált bevétel, forgalmazói részesedés stb.) nincsenek peradatok.

Előzetes megállapítások

Az eljáró tanács a konkrét kérdések megválaszolása előtt, az ügy megalapozottabb elbírálásához, a jelmezterv és a jelmez szerzői jogi minősítése körében néhány elvi jelentőségű előzetes megállapítás rögzítését, valamint a filmes jelmeztervezői gyakorlat részletesebb elemzését látta szükségesnek.

1.1. Szerzői művek törvényi védettsége

Az Szjt. 1. § (2) bekezdése értelmében szerzői jogi védelem alatt áll – függetlenül attól, hogy a törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása.

A szerzői jogi védelem másik pozitív feltétele, hogy az alkotás a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellegű legyen [Szjt. 1. § (3) bekezdése].

1.2. A jelmezterv és a jelmez mint szerzői művek

A hatályos szerzői jogi szabályozás szerint mind a jelmez, mind annak terve (jelmezterv) főszabályként szerzői műnek minősül.

Az Szjt. 1. § (2) bekezdésének példálódzó felsorolása külön is nevesíti a jelmezt és a jelmezterveket mint szerzői alkotásokat.

„Szjt. 1. § (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

n) a jelmez, a díszlet és azok terve.”

A szerzői jogi törvény idézett bekezdését – a bírói gyakorlat és a szakmai szokásjog tapasztalatait figyelembe véve – 2013. április 1-jei hatállyal pontosították, kiegészítve az *n)* pontot a díszlet és a jelmez műkategóriával. Ezen törvénymódosítással a jogalkotó a jelmez szerzői mű jellegét megerősítette.

Az Szjt. perbeli felhasználások idején hatályos szövege a jelmezt és a díszletet kifejezetten nem nevesítette ugyan, de az Szjt. 1. §-ának nem taxatív szabályozási elvére, valamint a

kialakult bírói és szakmai gyakorlatra is tekintettel a *jelmez céljára készült öltözék a perbeli felhasználások idején is szerzői műnek minősült*.

E körben az eljáró tanács hivatkozik a **Gyertyánfy Péter A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól (1.)** című, a jelmezekre irányadó bírói gyakorlatot elemző cikkében kifejtett álláspontra:

„...a jelmez az általános ruhatervekhez, szabásmintákhoz képest távolabb van a cél általi meghatározottságtól és közelebb a díszítő és jellemző-gondolati művekhez, vagyis a szűkebb értelemben vett képzőművészeti alkotásokhoz. Itt ritkábban merül fel a használati célú művek szerzői jogi védelmének alapproblémája, az, hogy a funkció meghatározó ereje kizárna minden szellemi mozgásteret. A terv eredményét, a háromdimenziós megvalósítást inkább műtárgyként, és nem áruként hozzák forgalomba – utóbbi az ipari tervezőművészeti alkotásra jellemző.”³⁷

A jelmeztervek önmagukban is műalkotások, azonban szerepük a felhasználás során másodlagos, legfeljebb kiállításon vagy a produkció promóciója során szokták nyilvánosan felhasználni őket. Céljuk a jelmeztervező vizuális elképzelésének, koncepciójának bemutatása a producer, a felhasználó, továbbá a produkció kreatív alkotócsapata (rendező, operatőr, díszlettervező, koreográfus stb.), valamint a kivitelezők számára. A terveket a prezentációt követően elfogadják, majd azok a jelmez kivitelezéséhez nyújtanak segítséget és pontos iránymutatást. A tervező alkotó szellemi tevékenysége a megvalósuló jelmezekben manifesztálódik, azok magukban hordozzák a kreatív, alkotó szellemi tevékenység eredményét. Mindezen sajátosságok miatt a gyakorlatban természetesen nem a jelmezterv, hanem a *jelmez felhasználása a meghatározó, elsődleges forma*.

A jelmez szerzői műként történő értelmezését erősíti az Szjt. 36. §. (3) bekezdésének azon rendelkezése is, amely a televíziós műsorszolgáltatásban a szabad felhasználás köréből kifejezetten kiveszi a díszlet és jelmez céljára készült alkotásokat.

A fent idézett törvényi – nem taxatív – szerzőimű-felsorolás természetesen nem jelenti azt, hogy minden egyes jelmezterv és jelmez egyéni, eredeti jellegű, azok megítélése és minősítése esetenként lehetséges.

1.3. Jelmeztervezői tevékenység

Az eljáró tanács véleményének kialakítása során vizsgálat tárgyává tette a *jelmeztervezői tevékenységet* a kialakult bel- és külföldi szakmai gyakorlatban, amely a filmiparban elterjedt nemzetközi koprodukciók miatt egységesnek mondható, így a nemzetközi filmszakmai szokásjog az összehasonlító elemzésre alkalmas.

A Magyar színházművészeti lexikon a színpadi jelmeztervezés definícióját tartalmazza.

A filmes jelmeztervezés tartalmi elemeinek és sajátosságainak meghatározására a külföldi szakirodalomban található példa. A filmes jelmeztervezés nemzetközileg elismert szakértő-

³⁷ Gyertyánfy Péter: A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól, 1. – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 4. sz., 2012. augusztus, p. 42.

je, **Deborah Nadoolman Landis** *„Mi a jelmeztervezés?”* című írásában így foglalta össze a filmes jelmeztervezés lényegét:

„A jelmeztervezés nem csak a ruhákról szól: a filmben történetmesélő és vizuális célja is van. A jelmeztervező autentikus karakterek kreálásával, színek, textúrák, sziluettek használatával a forgatókönyvet és a rendezőt segíti, egyensúlyt biztosítva a képkomponálásban.”

„Függetlenül attól, hogy a film kosztümös, 'fantasy' vagy modern stílusú, mindegyik előzetes kutatómunkát igényel. A tervezőt inspirálja a művészet, az irodalom, a fotográfiák, a természet, a zene, gyermekkori emlékei és más filmek, valamint mindezek szabad asszociációja.”

„A jelmeztervezők többsége a kortárs jelmezek tervezését nehezebb feladatnak tartja.” „A jelmezek akkor sikerülnek jól, ha a nézőközönség nem veszi észre őket, de ugyanakkor szorosan kapcsolódnak a karakterekhez.” „A hollywoodi filmgyártás történetében a mozgófilmekhez tervezett, vásárolt, bérelt és gyártott ruhák kombinációját használták. A filmtől függően a jelmeztervező felvázolja a jelmezeket, amelyeket kiviteleznek vagy vásárolják és öregítik, patinázzák azokat.”

„Semmi sem hétköznapi vagy a véletlen műve, ami a filmvászon megjelenik – minden egyes kiegészítő és jelmez a jelmeztervező szándékos választásának eredménye és végső soron a rendezőé.”

„A jelmezek sokkal többek, mint ruhák, megtestesítik a karakter pszichológiai, szociális és érzelmi állapotát, a forgatókönyvben meghatározott adott pillanatban.” „A jelmezek megjelenítik egyéniségünket, és komplex személyes történeteket hordoznak múltunkból és jelenünkben. A filmes jelmezeknek mindezt ki kell fejezniük, és ugyanakkor illeszkedniük kell a díszlethez és a fényhatásokhoz, valamint a film korszakához és műfajához is.”³⁸

A több évtizedre visszatekintő filmszakmai gyakorlatban a jelmeztervezést önálló alkotói tevékenységként tartják számon. A jelmeztervező lényegi szerepet játszik a film képi világának kialakításában, valamint a történet vizuális megjelenítésében, a karakterek megformálásában.

A filmes jelmeztervezői alkotói folyamat szokásos részelemeit tekintve rendszerint a forgatókönyv, továbbá a rendezői, operatőri és díszlettervezői koncepció megismerésével indul. Ezt egy előkészítő folyamat követi, amelynek során a tervező a film stílusát, korszakát, a kiválasztott szereplőket, a filmben alakított karakterüket tanulmányozva kutatást végez az adott kor, stílus, közeg, divat területén. Ezen előkészítő folyamat eredményeként kialakul a jelmeztervező átfogó és szereplőkre lebontott konkrét vizuális elképzelése, koncepciója. Az alkotói folyamat során a jelmeztervező számos tényező figyelembevételével a forgatókönyv kontextusában, a dramaturgiai szituációk, a helyszínek, a kor, az évszakok, a napszakok, a világítási hatások, a szereplők alkati adottságai és személyiségjegyei mentén alakítja ki a filmben felhasználásra kerülő jelmezek együttesét. A jelmezek stílusával, színvilágával, anyagával, sziluettjével, a kiegészítők kiválasztásával a jelmeztervező határozza meg a film

³⁸ „What is costume design?” – Hollywood Costumes, V&A Publishing Victoria and Albert Museum, 2012 London

karaktereinek megjelenését, és megteremti a vizuális összhangot a díszlettel és az operatőri képi világgal. A film műfajától, a megbízás jellegétől, a filmgyártó igényeitől, a tervezésre rendelkezésre álló időtől és a költségvetéstől függően jelmeztervek vagy vázlatok, anyag- és színminták, smink- és maszktervek, illetve a jelmezterező koncepcióját, a jelmezek stílusát, színvilágát, a szereplők karakterét szemléltető hangulatképek (ún. „mood”) készülnek. Ezt követően, illetve ezzel párhuzamosan elkezdődik a jelmezek és jelmezkiegészítők (cipők, kalapok, fejdíszek, ékszerek, díszítők stb.) kivitelezésének, beszerzésének és összeállításának folyamata, amelynek során ruhapróbakon véglegesítik a szereplők öltözkédését az egyes jelenelekhez. A jelmeztervező látja el a jelmezek kivitelezésének, patinázásának, átalakításának, festésének művészeti ellenőrzését. A jelmeztervező a forgatás során is aktívan részt vesz a jelmezek alakításában, véglegesítésében, a mellékszereplők, statiszták jelmezeinek összeállításában.

A fent ismertetett gyakorlat a felperes jogelődjének alkotói időszakára is jellemző volt. Értelemszerűen abban a korszakban több volt a manuális megoldás, míg a mai jelmeztervezők számára szélesebb körű technikai eszközök állnak rendelkezésre, de a jelmeztervezés lényegét, jelentőségét és szerzői jogi minősítését mindez nem befolyásolja.

A fentiek alapján megállapítható, hogy *a filmkészítés során nem minden esetben készülnek jelmeztervek*. Azokra elsősorban a jelmezkivitelezést igénylő filmeknél, így különösen az ún. kosztümös és fantáziafilmeknél van szükség. A filmgyártásra rendelkezésre álló időtől, költségvetési kerettől, illetve a jelmeztervezői munkára szánt honoráriumkeret összegétől is függően a modern, kortárs jelmezes filmekhez is készülhetnek jelmeztervek.

A filmszakmai gyakorlat alapján megállapítható, hogy a jelmeztervezői alkotói folyamat egyik, de nem szükségképpen részeleme a jelmeztervek készítése. Erre tekintettel önmagában az a tény, hogy egy filmhez nem készülnek vagy nem minden egyes jelmezhez készülnek jelmeztervek, még nem zárja ki a jelmeztervező alkotói minőségét.

Az eljáró tanács válasza a bíróság által feltett konkrét kérdésekre:

- A) Az eljáró tanács mindenekelőtt hangsúlyozni kívánja, hogy önmagában azon körülmény, miszerint a felperesi jogelőd esetlegesen nem vagy csak részben készített konkrét jelmezterveket az adott filmekhez, nem zárja ki azt, hogy az egyes filmalkotások tekintetében jelmeztervezőnek, illetve filmszerzőnek minősüljön, és ily módon az adott audiovizuális művön és az azok részét képező jelmezeken szerzői joga álljon fenn.
- B) Egy adott filmalkotáshoz vagy más produkcióhoz tervezett jelmezek együttese abban az esetben is hordozhat egyéni, eredeti jelleget, ha azok egyes részei nem egyedi jellegűek.
- C) A szerzői jogi megítélés szempontjából szükséges továbbá különbséget tenni a felhasználás módja és jellege szempontjából is, mivel az más jogi megítélést eredményezhet. Eszerint elhatárolandó egymástól egy filmalkotás és ily módon a benne

foglalt jelmezek összességének, illetve azonosítható részének felhasználása, illetve az egyes jelmezek kiragadott felhasználása.

Ad 1. Az eljáró tanács a bíróság azon kérdésének megválaszolása során, mely szerint „a felsorolt filmekhez készültek-e olyan jelmeztervek, amelyek olyan egyéni-eredeti jellegűek, hogy szerzői műnek minősülnek”, a Törvényszék által rendelkezésére bocsátott periratokat vette alapul. Ennek alapján a tanács megállapítja, hogy a felperes 17. sorszámú beadványában felsorolt filmekhez kapcsolódó jelmeztervek a periratok között nem azonosíthatóak. Azon kérdés, hogy a felperesi jogelőd készített-e egyéni-eredeti jellegű jelmezterveket a perbeli filmalkotásokhoz, a konkrét jelmeztervek ismeretében lenne megválaszolható.

Mindazonáltal a perbeli filmalkotások megtekintése alapján az eljáró tanács álláspontja szerint a perbeli filmalkotások, azok látványvilága, karaktereinek és jelmezeinek együttese megkülönböztethető, egyéni, eredeti jelleget hordoz, a jelmeztervező szellemi tevékenységének, alkotó közreműködésének eredménye.

Olyan esetben, amikor az egyes jelmezek nem egyéni, eredeti jellegűek (pl. beszerzett, illetve kölcsönzött konfekcióruhák) a filmalkotás, annak látványvilága és az ahhoz készült jelmezek együttese egyéni, eredeti jellegű alkotásnak minősülhet, és szerzői jogi védelmet élvezhet.

Az alperes azon perbeli védekezésével kapcsolatban, hogy az egyes jelmezek mindennapos, utcai viseletek, így nem élveznek szerzői jogi védelmet, az eljáró tanács hivatkozik az Szjt 1. § (3) bekezdésére, mely szerint „A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől.”

Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a jelen pernek nem a filmbeli szereplők egyes jelmezeinek kiragadott felhasználása (pl. más filmalkotásban történő felhasználása, rögzítése, sugárzása, terjesztése stb.) a tárgya, hanem a filmalkotás mint összetett mű egészének a felhasználása.

Ily módon az eljáró tanács álláspontja szerint az alperesnek a jelmezek minőségével, jellegével, esztétikai jellemzőivel vagy az alkotás színvonalával kapcsolatos, a perben kifejtett véleménye az ügy jogi megítélése szempontjából irreleváns. Szintén nem irányadó a jelen ügyben a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek az alperes által hivatkozott SZJSZT-02/2006 számú szakvéleménye, amely egyes jelmezek színpadi előadásból kiragadott felhasználására vonatkozott, és amely állásponttal az eljáró bíróság ítéletében nem értett egyet, azt ítéletének meghozatala során figyelmen kívül hagyta (Győri Ítéltábla, Gf.IV.20.228/2005/30.)

Tekintettel arra, hogy az egyes jelmezek kiragadott felhasználása nem tárgya a jelen pernek, így abban a kérdésben, hogy a felperesi jogelőd által tervezett egyes jelmezek egyéni, eredeti jellegűek-e, az eljáró tanácsnak nem feladata állást foglalni.

A fentiek előrebocsátása mellett – elvi jelentőséggel – meg kívánjuk jegyezni, hogy – a jelmeztervezői gyakorlatot figyelembe véve – modern konfekcióruhák alkalmazása esetén sem zárható ki, hogy egyes jelmezek az adott mű, karakter és a filmalkotás esetében ikonikussá,

egyéni, eredeti jellegűvé, így szerzői jogilag védetté válhatnak, és ily módon ezen jellegzetes jelmezek más műben történő felhasználása vagy másodlagos kereskedelmi hasznosítása az alkotók engedélyéhez kötött (lásd SZJSZT-13/2003).

Összegezve az eljáró tanács választát: a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján nem állapítható meg, hogy a per tárgyává tett filmekhez a felperesi jogelőd készített-e szerzői műnek minősülő, egyéni-eredeti jellegű jelmezterveket. Az eljáró tanács álláspontja szerint az egyéni-eredeti jellegű jelmeztervek hiánya azonban nem zárja ki azt, hogy a felperesi jogelőd jelmeztervezőként szerzőnek, illetve filmalkotónak minősüljön, és a jelmeztervezői szellemi alkotótevékenysége során létrehozott audiovizuális mű, valamint az annak részét képező jelmez, illetve azok együttese szerzői jogi védelmet élvezzen.

Ad 2. A perben felsorolt filmek nem vitásan az Szjt. 64. § (1) bekezdése szerinti filmalkotásnak minősülnek.

Az Szjt. filmalkotásokról és más audiovizuális művekről szóló IX. fejezete általános szabályként rögzíti, hogy *filmszerzőnek* minősülnek mindazok, akik a film létrehozásában alkotó módon működtek közre.

„64. § (2) A filmalkotás szerzői a film céljára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és **mindazok, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járultak hozzá.** E rendelkezés nem érinti a filmben felhasznált egyéb művek szerzőinek e törvényben biztosított jogait.”

A film tehát összetett, többszerzős mű, különböző szerzői tevékenységet (rendező, operatőr, forgatókönyvíró, zeneszerző, díszlet- és jelmeztervező, koreográfus stb.) és műformát (forgatókönyv, zene, díszlet, jelmez stb.) vegyítő alkotói együttműködés eredménye.

A jelmeztervezők a nemzetközileg elfogadott szakmai gyakorlat szerint – a rendezővel, az operatőrrel és a forgatókönyvíróval együtt – a filmalkotói kreatív csapat részei, *filmszerzőnek és azon belül mozgóképi alkotóknak minősülnek.*

A rendezőhöz, az operatőrhöz és a díszlettervezőhöz hasonlóan, a *jelmeztervezői alkotói tevékenység a filmalkotásban, az abban rögzített látványban, képi világban manifesztálódik.*

Megállapítható tehát, hogy minden drámai cselekményt tartalmazó filmalkotás elkészítésében jelmeztervezőként részt vevő személy filmszerzőnek minősül, és a közreműködésével létrehozott filmalkotáson szerzői jogok illetik meg.

Az eljáró tanács álláspontja szerint az Szjt. 94/B. §(1) bekezdése alapján a felperesi jogelőd szerzősége mellett törvényi vélelem áll fenn.

„94/B. § (1) Az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették”.

A rendelkezésre álló periratok alapján (végefőcím, stáblista, DVD-felhasználási szerződés) a felperesi jogelőd látta el a perbeli filmek esetében a jelmeztervezői feladatokat, így az ellenkező bizonyításáig őt kell a filmekben foglalt jelmezek szerzőjének tekinteni.

Összegezve az eljáró tanács választát: a felperes 17. sorszámú beadványában felsorolt fil-

mek kapcsán a jelmeztervező filmalkotónak minősül. A felperesi jogelőd jelmeztervezőként alkotó módon járult hozzá a filmek egészének kialakításához, önálló szellemi tevékenysége eredményeként egyéni-eredeti jellegű filmalkotások és azok képi világának lényegi részét képező jelmezegyüttesek jöttek létre, amelyekhez a felperesi jogelődnek mint filmszerzőnek (mozgóképi alkotónak) szerzői joga fűződik.

Ad 3. A díszlet- és jelmeztervezők jogosult csoportjának közös jogkezelési rendszere jelenleg átalakulóban van.

3.1. A jelmeztervezőket érintő hatályos és a perbeli felhasználási időszakokra irányadó közös jogkezelési rendszer

A közös jogkezelő szervezeteket Magyarországon műtípusonként, illetve szomszédos jogi teljesítményenként tartják nyilván.

A jelmeztervezés a képző- és iparművészet területére sorolható, sajátos vizuális alkotási forma. A tervezők képzését a Képzőművészeti Egyetem Látványtervező Tanszéke végzi. A jelmeztervek és az egyéni, eredeti jellegű jelmezek *képző-, illetve iparművészeti műalkotások*. Ugyanakkor a filmes jelmeztervezés esetében az alkotótevékenység eredményeként *filmalkotás* is létrejön. A filmes műfajban a közös jogkezeléssel érintett felhasználások körében nem a filmben foglalt jelmezeknek, hanem magának a filmnek a felhasználása (ismételt sugárzása, többszörözése, terjesztése, kábeles továbbközvetítése, magáncélú másolása stb.) a jellemző. A jelmeztervek és jelmezek esetében a kiállítás, illetve a nyomtatott vagy elektronikus reprodukció (művészeti magazinok, kiadványok stb.), illetve a hagyományos értelemben vett képző- és iparművészeti alkotásokhoz hasonló kulturális magazinműsorokban történő bemutatás (pl. egy kiállítási anyag vagy színházi előadás részleteinek bemutatása) a szóba jöhető felhasználás.

A filmalkotások közös jogkezelésére bejegyzett társaság a *FILMJUS Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete*, amely a nyilvántartási adatai szerint jelenleg a filmelőállítók, valamint a filmírók, filmalkotások rendezői és operatőrei jogosult csoportja körében végez közös jogkezelést, tervezők javára nem.

A képző-, ipar- és fotóművészek szerzői jogainak kollektív kezelésére 1997-ben létrejött szervezet a *HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület*.

A HUNGART a vizuális művészek érdekében és javára ellátja a szerzői jogi törvény értelmében *kötelező közös jogkezelést*, valamint a jogosultak akaratából történő, *önkéntes közös jogkezelést* (az ún. kiterjesztett közös jogkezelést).

A kötelezően közös jogkezelésbe tartozik a szabad felhasználások, a magáncélú másolások ellentételezésére beszedett jogdíjak, így az üres képhordozók gyártóitól és importőreitől beszedett, *az üres kazetták árába beépített díj, a kábeltelevíziók által fizetett jogdíj, valamint a reprográfiai jogdíj*. Az üreskazetta-, kábeltévé- és reprográfiai jogdíjakat az Artisjus és a

Reprográfiai Szövetség szedi be, és a képző-, ipar-, fotóművészekre eső hányadot átutalja a HUNGART-nak.

A kiterjesztett közös jogkezelésbe tartozik a már egyszer nyilvánosságra hozott képző-, ipar- és fotóművészeti alkotás bármely további, változatlan felhasználásának engedélyezése, akár nyomtatott formában, akár sugárzás vagy az internet útján.

A HUNGART által kezelt kiterjesztett (önkéntes alapú) közös jogkezelés hatálya alá tartozó jogok köre a perrel érintett időszakokban

I. Az 1997. április 28-tól 2000. augusztus 31-ig hatályos, a Művelődési és Köznevelési Minisztérium (MKM) által közzétett nyilvántartási adatok

„6. A jogosultak elhatározásán alapuló, az 5. pontban fel nem sorolt közös jogkezelésbe tartozó szerzői és/vagy szomszédos jogok a (rég)i Szjt. és a Vhr. megfelelő rendelkezéseinek megadásával:

– a (rég)i Szjt. 13. §-a rendelkezése alapján – tagok részére – az építészeti, műszaki, képző-, ipar- és ipari tervezőművészeti alkotások, alkalmazott grafikai művek, kisplasztika, érem és plakett, képgrafikai alkotások művészi fényképek **másodlagos felhasználásai**, azaz

- a) az elkészült műről másolat készítése, és/vagy bármely módon történő többszörözése, pl. fényképen stb.,
- b) ugyanezen művek mûpéldányainak bérbeadása és haszonkölcsönbe adása (rég)i Szjt. 18. §),
- c) megfilmesítése (rég)i Szjt. 42. §),
- d) sugárzása (rég)i Szjt. 34. §).”

II. A 2000. szeptember 1-jétől 2011. január 9-ig hatályos, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) által közzétett, majd a 2011. január 10-től 2011. december 18-ig hatályos a Nemzeti Erőforrás Minisztériuma (NEFMI) által a www.nefmi.gov.hu honlapon, továbbá a HUNGART www.hungart.org honlapján közzétett nyilvántartási adatok

„HUNGART nyilvántartási adatai

6. A jogosultak elhatározásán alapuló, az 5. pontban fel nem sorolt közös jogkezelésbe tartozó szerzői és/vagy szomszédos jogok az Szjt. megfelelő rendelkezéseinek megadásával:

– az Szjt. 18. §-a rendelkezése alapján, a tagok és képviseltek részére a képző-, ipar-, fotóművészeti, ipari tervezőművészeti alkotások, (Szjt. X. fejezet) másodlagos felhasználásai, azaz

- a, *a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – másodlagos rögzítése bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint egy vagy több másolat készítése a rögzítésről,*
- b, *ugyanezen műveknek a nyilvánossághoz közvetítése sugárzással vagy másként (Szjt. 26. §),*
- c, *ugyanezen művek kiállítása (Szjt. 69. §)."*

III. 2011. december 19-től 2012. július 4-ig hatályos, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) www.kjk.szh.gov.hu honlapján közzétett nyilvántartási adatok

„Nyilvánossághoz közvetítés sugárzással vagy másként

A jog teljes leírása: Műveknek a nyilvánossághoz közvetítése sugárzással vagy másként – Szjt. 26. §.

Többszörözés

A jog teljes leírása: Művek többszörözése, másodlagos felhasználása – Szjt. 18. §. (1), (2)."

IV. 2012. július 5-től hatályos, az SZTNH honlapján közzétett nyilvántartási adatok

„A közös jogkezelésbe tartozó jogok megjelölése

3.02. másodlagos felhasználás

A jog teljes leírása: 3.02. a képző-, ipar-, fotó-, ipari tervezőművészeti alkotások **másodlagos felhasználásai** [Szjt. 18. § alapján; a jogosultak elhatározásán alapuló (önkéntes) közös jogkezelésbe tartozó vagyoni jog] [*a jogosult az érintett közös jogkezelő szervezethez intézett írásbeli nyilatkozatában előzetesen tiltakozhat művei vagy kapcsolódó jogi teljesítményei felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen az Szjt. 87. § (3) bek. alapján].

3.14. művek nyilvánossághoz közvetítése

A jog teljes leírása: 3.14. Képző-, ipar-, fotóművészeti, ipari tervezőművészeti alkotások **sugárzással történő nyilvánossághoz közvetítésének joga** [Szjt. 26. §; a jogosultak elhatározásán alapuló (önkéntes) közös jogkezelésbe tartozó vagyoni jog] [*a jogosult az érintett közös jogkezelő szervezethez intézett írásbeli nyilatkozatában előzetesen tiltakozhat művei vagy kapcsolódó jogi teljesítményei felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen az Szjt. 87. § (3) bek. alapján]."

A nyilvántartási adatok korábbi változatai – különösen az 1997-es alapításkori adatok – arra utalnak, hogy a HUNGART a már nyilvánosságra hozott, hagyományos értelemben vett (tipikusan önálló műalkotásként funkcionáló) képző- és iparművészeti alkotásokra, azok másodlagos felhasználásának közös jogkezelésére jött létre, jogkezelői tevékenységét, műsoradat-monitorozását, felosztási szabályzatát és díjszabásait is ennek megfelelően alakították

ki. A filmes jelmeztervek és jelmezek értelemszerűen nem a filmtől függetlenül jönnek létre, nem másodlagosan lesznek rögzítve egy filmalkotásban, hanem eleve a filmben való rögzítés céljából jönnek létre, annak részeként kerülnek nyilvánosságra. A film létrejötte előtt nem volt önálló létük, nem voltak nyilvánosságra hozva, a filmen kívüli felhasználásuk is ritkább (pl. kiállítás, jelmezkölcsönzés).

A jelmeztervező műve film esetében az Szjt. 29. §. értelmében átdolgozásra kerül, tekintve, hogy megfilmesítés történik. *A film sugárzása esetén nem a jelmezterv, hanem a film kerül felhasználásra.*

A HUNGART nyilvántartásba vétele, illetve díjszabása a perbeli felhasználások idején nem tartalmazta és jelenleg sem tartalmaz a film felhasználása esetére irányadó díjszabást, hanem kizárólag a jelmezterv, illetve a jelmez önálló felhasználásaira vonatkozik.

A HUNGART jogkezelői gyakorlatát vizsgálva rögzíti az eljáró tanács, hogy ténylegesen 2010. január 1-jétől kezdte meg a díszlet- és jelmeztervezők már nyilvánosságra hozott műveinek másodfelhasználásának közös jogkezelését, a műsoradatok gyűjtését. Az első jogdíjak felosztására a 2011. évben került sor.

A HUNGART által ténylegesen kezelt, a jelmeztervezők részére beszedett jogdíjak köre jelenleg az alábbi

- *üresképhordozó-díj* (az üres képhordozók forgalmazása után fizetendő díj a sugárzott, illetve képhordozón terjesztett művek magáncélú másolására tekintettel – Felosztási Szabályzat 17. pont);
- *kábeltévéjogdíj* (a sugárzott vagy vezetéken terjesztett eredeti műsorok vezetékek útján a nyilvánossághoz való egyidejű, változatlan továbbközvetítése fejében fizetendő díj – Felosztási Szabályzat 18. pont);
- *reprodukciós jogdíj* (pl. nyomtatott vagy elektronikus sokszorosítás, internetletöltés, kiállítás esetén fizetendő díjak – Felosztási Szabályzat 15. pont);
- *másodlagos sugárzásért járó jogdíj kizárólag a közszolgálati televíziók művészeti magazinjaiban bemutatott magyar film- és színházi előadások részleteinek díszlete és jelmeze után* (Felosztási Szabályzat 16. pont).

A reprodukciós jogdíj a felhasználók bejelentése és jogdíjfizetése után kerül felosztásra az alkotók között. Az üresképhordozó-, a kábeltévé- és a másodlagos sugárzási jogdíjak felosztása a közszolgálati televíziók által sugárzott műsortartalom alapján történik. A művészeti magazinok közvetlenül szolgáltatnak adatot a HUNGART-nak. Az ily módon rendelkezésre álló összesített műsoradatokat és műsoridőt az egyes alkotókra név szerint lebontva a jogkezelő feldolgozza és a tárgyévét követő felosztás során a keletkezett jogdíjat az alkotóknak kifizeti.

A film sugárzása és egyéb felhasználásai esetén az Szjt. 66. § (3) bekezdése előírja, hogy „a szerzőt minden egyes felhasználási mód tekintetében külön-külön díjazás illeti meg. A fel-

használáshoz kapcsolódó bevételnek minősül az a támogatás is, amelyet az előállító a film megvalósításához kap. A díj megfizetésére az előállító köteles.”

A 66. § (5) bekezdése előírja továbbá, hogy a szerzőt a film felhasználásaival kapcsolatban jogdíj-elszámolási igény illeti meg, amelyet legalább évente kell teljesítenie a film előállítójának.

„Szt. 66. § (5) Az előállító évente legalább egyszer köteles a filmalkotás felhasználásához kapcsolódó bevételeiről a szerzőnek felhasználási módokként írásban elszámolni.”

Megállapítható, hogy a HUNGART bejegyzése és közös jogkezelési gyakorlata nem terjed ki az Szt. 66. § (5) bekezdése szerinti igényre, így a filmalkotások és az abban foglalt jelmezek televíziós sugárzására, többszörözésére és terjesztésére, emiatt ezen felhasználásokra vonatkozóan engedélyezést nem folytat, díjigényt nem érvényesít, jogdíjat nem oszt fel a jogosultak között, ennek következtében a perbeli felhasználásokra a felhasználó közös jogkezelő útján engedélyt nem szerezhette volna. A fentieket a periratok szerint a HUNGART által a felperesnek adott tájékoztatás is megerősítette.

A felperes által csatolt HUNGART jogdíjelszámolás nem az ott feltüntetett filmek ismételt sugárzása után fizetett jogdíjakat tartalmazza, hanem a kábeltelevízióktól, valamint az üres képhordozók gyártóitól és importőreitől az ARTISJUS által beszedett – a HUNGART-ot megillető – üresképhordozó- és kábeltelevízió-jogdíjkeret felosztásából a felperesi jogelődre eső jogdíjrész elszámolása. A kötelező közös jogkezelés keretében beszedett átalánydíj tervezőkre eső részét a magyar televíziós és játékfilmek, valamint a közvetített színházi előadások díszlet- és jelmeztervezői között a közszolgálati televíziókban sugárzott filmek és közvetített előadások műsoradatai alapján osztják fel, így a filmek sugárzási ideje csak számítási eszközként szolgál a jogdíjfelosztás arányosításához, mivel a tényleges magáncélú másolások és kábeltelevíziós továbbközvetítések adatai nem ismertek.

Megállapítható továbbá, hogy az Szt. 66. § (5) bekezdése szerinti felhasználási jogokra (sugárzás vagy más nyilvánossághoz közvetítés, nyilvános előadás, többszörözés, terjesztés) és a filmszerzők ezen jogokból eredő díjigényére a FILMJUS bejegyzése terjed ki („nyilvános előadási jogdíjak”, „nyilvánossághoz közvetítési jogdíjak”, „terjesztési jogdíjak”), azonban a FILMJUS a nyilvántartásba vétele folytán nem képvisel jelmeztervezőket, díszlettervezőket, illetve egyéb képző- és iparművészeti szerzőket. Ezért a jelmeztervezők javára az Szt. 66. § (5) bek. szerinti díjat a FILMJUS jelenleg nem érvényesít.

A fentiekből az következik, hogy az Szt. 66. § (5) bekezdése szerinti elszámolási, illetve jogdíjigényt a jelmeztervező a jelmeze felhasználásával, megfilmesítésével létrejött film sugárzása után – erre kiterjedő közös jogkezelés hiányában – közvetlenül jogosult érvényesíteni.

Összegezve az eljáró tanács választát: a jelmeztervezőket érintő, hatályos közös jogkezelési rendszer alapján a szerzői műnek minősülő, filmalkotáshoz készített jelmeztervek és jelmezek felhasználása az Szt. által kötelező közös jogkezelés körébe utalt magáncélú másolás (üresképhordozó-jogdíj – Szt. 20. §) és a vezeték útján a nyilvánossághoz való

egyidejű, változatlan továbbközvetítés (kábeltelevízió-jogdíj – Szjt. 28. §), továbbá a reprodukció (Szjt. 18. §), valamint kizárólag a közszolgálati televíziók művészeti magazinjaiban bemutatott magyar film- és színházi előadások részleteinek körében tartozik kétséget kizáróan közös jogkezelés hatálya alá, amelyet jelenleg a HUNGART végez. Az eljáró tanács a HUNGART nyilvántartására vonatkozó adatok és a közös jogkezelői gyakorlat alapján megállapítja, hogy a per tárgyát képező felhasználások (ismételt sugárzás, DVD-többszörözés és -terjesztés) a perbeli felhasználások idején nem tartoztak, illetve jelenleg sem tartoznak kiterjesztett közös jogkezelés körébe, így az azokból eredő díjigényt a felperes közvetlenül jogosult érvényesíteni.

Az eljáró tanács rá kíván mutatni arra, hogy amennyiben az ismételt sugárzás, a DVD-többszörözés és -terjesztés kiterjesztett közös jogkezelés hatálya alá tartozna a perrel érintett időszakokban, a felperes abban az esetben is jogosult lehet igényét közvetlenül a felhasználóval szemben érvényesíteni az Szjt. 16. § (6) bekezdése alapján. A *kiterjesztett közös jogkezelés Szjt. 91. § (1) bekezdésben* rögzített szabályai szerint a felhasználó abban az esetben jogosult a jogkezelő által végzett jogkezelés szempontjából érintett valamennyi jogosult azonos műfajú műveinek felhasználására, ha a jogkezelőtől engedélyt kapott, illetve a vonatkozó jogdíjat megfizette. Díjigényt a jogkezelő a perbeli esetekben nem érvényesített, mivel ezen felhasználásokra vonatkozóan jogkezelést nem végez. Ezen körülményről a periratok szerint a hozzá forduló felperest a HUNGART tájékoztatta. *A perbeli felhasználásokra az alperes sem az érintett közös jogkezelőtől, sem az egyébként számára ismert jogosulttól nem szerzett engedélyt, így megállapítható, hogy a felhasználásokra jogsértően került sor.* Az alperesnek lehetősége lett volna közvetlenül a felperestől engedélyt kérni vagy a felhasználástól tartózkodni. E körben az eljáró tanács hivatkozik az SZJSZT-14/2012 számú szakvéleményében kifejtett álláspontra is.

Meg kívánja jegyezni az eljáró tanács, hogy a közös jogkezeléssel érintett körben jellemzően nem a jelmeztervek, hanem a filmalkotások, illetve a részüket képező jelmezek kerülnek felhasználásra, így a bírósági kérdésre adott válasz a jelmeztervek mellett kiterjed a jelmezekre is.

Ad 4. A fent kifejtettekre tekintettel a jogosultak a perbeli felhasználások körében díjigényüket jelenleg nem érvényesíthetik közös jogkezelő szervezet útján, és a felhasználó, így az alperes sem jogosult a művek felhasználására a közös jogkezelőtől történő engedélykéréssel, illetve a közös jogkezelőnek történő díjfizetéssel, így minden esetben a jogosult előzetes engedélye és külön eseti megállapodás szerinti díj fizetése szükséges.

Díjfizetésre vonatkozó megállapodás hiányában az eljáró tanács a jogosítási gyakorlat során alkalmazott díjtételekből indulhat ki. Tekintettel arra, hogy a tapasztalatok szerint a perbeli felhasználások terén az engedély, így díjfizetés nélküli felhasználás a jellemző a gyakorlatban, összehasonlító adatok nem állnak az eljáró tanács rendelkezésére.

A perbeli ismételt televíziós sugárzásra vonatkozóan a jelmeztervezők jogosulti csoportjára irányadó közös jogkezelői díjszabás jelenleg nincs érvényben.

A felperes által csatolt, másodperc alapú HUNGART-díjszabás (95 Ft/mp) a jelen ügyben nem irányadó, mivel az csak a kulturális magazinműsorokban sugárzott, jellemzően képző- és iparművészeti alkotásokra vonatkozó díjszabás.

A többszörözés és terjesztés felhasználási kört illetően a Filmjus a filmalkotások analóg vagy digitális hordozón (pl.: DVD, blu-ray) többszörözött példányonkénti terjesztése után fizetendő jogdíjakról és e felhasználások egyéb feltételeiről szóló hatályos jogdíjközlménye értelmében a filmírók és mozgóképi alkotók részére fizetendő jogdíj a példányonkénti fogyasztói (az áfát magába foglaló) ár 8%-a vagy a felvételiadó nettó (áfa nélküli) átadási árának (a terjesztők számára közzétett katalógusár, PPD) 13%-a, szorozva a filmalkotásból legyártott példányok számával, szorozva a hordozón felhasznált, szerzői jogi védelem alatt álló filmalkotás (filmalkotások) elfoglalt helyének arányával (a hordozó teljes, használt kapacitásához viszonyítva). Műpéldányonkénti terjesztés esetén ezen jogdíjtételből a jelmeztervezőt is megilletné arányos jogdíjrész. A műpéldányonkénti terjesztésre azonban peradatok nem állnak rendelkezésre, így arra vonatkozóan díjkalkuláció sem végezhető.

Összegezve az eljáró tanács választát: a fenti szempontok mérlegelésével megállapítja az eljáró tanács, hogy a felperes által 17. sorszámú beadványában megjelölt mértékű felhasználásért a felperes által igényelt összesen 100 000 Ft (2777 Ft/sugárzás, 52,68 Ft/perc) jogdíjösszeg nem tekinthető eltúlzottnak.

További kapcsolódó szakvélemények

Irodalmi graffitik felhasználása – SZJSZT-08/2011

Zenemű kisjogos vagy nagyjogos engedélyezése – SZJSZT-14/2012

A VAGYONI JOGOK ÁTRUHÁZHATÓSÁGA; A MUNKAVISZONYBAN LÉTREHOZOTT MŰVEK

SZJSZT-33/10

REPROGRÁFIAI JOGDÍJAK DIGITÁLIS KÖRNYEZETBEN

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Vonatkozik-e az Szjt. 21. § (1) bekezdése a kizárólag digitális tartalomként – akár ellenérték fejében, akár ingyenesen nyilvánossághoz közvetített – megjelent szerzői művekre is, amelyeket magáncélra reprográfiával többszöröznek, figyelembe véve azt is, hogy a többszörözéssel a honlap látogatókat és közvetetten reklámbevételeket veszít?
2. Vonatkozik-e az Szjt. 21. § (1) bekezdése a részben vagy teljes egészében nyomtatott és digitális tartalomként is megjelent – és akár ellenérték fejében, akár ingyenesen nyilvánossághoz közvetített – azon szerzői művek digitális megjelenési formáira is, amelyeket magáncélra reprográfiával többszöröznek?
3. Milyen digitális felhasználásokhoz közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódó többszörözések vonhatóak a reprográfiával többszörözés fogalma alá?
4. Vonatkozik-e az Szjt. 21. § (1) bekezdése a digitális tartalomként elérhetővé tett vagy tárolt szerzői művek magáncélú kinyomtatására mint többszörözésre?
5. Vonatkozik-e az Szjt. 21. § (1) bekezdése a digitális tartalomként elérhetővé tett vagy tárolt szerzői művek magáncélú digitális mentésére mint többszörözésre?
6. Megszerzi-e a munkáltató a munkaviszonyban alkotott szerzői művek szerzőit megillető reprográfiai jogdíjigényt a mű átadásával? Ha nem, mikortól és milyen feltételekkel rendelkezhet a munkáltató a munkaviszonyban alkotott szerzői művek szerzőit megillető jogdíjigényről?
7. Átruházhatja a szerző a munkaviszonyban alkotott szerzői műveinek szabad felhasználására tekintettel járó reprográfiai jogdíjat a munkáltatóra a jogdíjak felosztását megelőzően, de a jogdíjak felosztását követő hatállyal vagy a reprográfiai jogdíjak felosztását követően?
8. Adhat-e megbízást az akár munkaviszonyban, akár más jogviszonyban alkotó szerző a művét megjelentető kiadónak, illetve munkáltatónak, hogy a szerzői műveinek szabad felhasználására tekintettel járó reprográfiai jogdíjat nevében érvényesítse, és azal rendelkezzen? Feltétele a megbízás érvényességének, hogy már felosztott jogdíjról rendelkezzen a szerző, vagy a kiadói, illetve munkaszerződésben adhat a szerző ilyen megbízást?

9. Adhat-e meghatalmazást az akár munkaviszonyban, akár más jogviszonyban alkotó szerző a művét megjelentető kiadónak, illetve munkáltatónak, hogy a szerzői műveinek szabad felhasználására tekintettel járó reprográfiai jogdíjat nevében érvényesítse? Feltétele a meghatalmazás érvényességének, hogy már felosztott jogdíjról rendelkezzen a szerző, vagy adhat a szerző korábban pl. a kiadói, illetve munkaszerződésben ilyen meghatalmazást?

Az eljáró tanács válasza

Ad 1. Az eljáró tanács a kérdés megválaszolása során mindenekelőtt azt vizsgálta meg, az Szjt. 21. § (1) bekezdése általánosságban véve vonatkozik-e a kizárólag digitális tartalomként megjelent, reprográfiával többszörözött szerzői jogi művekre.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.) 21. §-a az ún. reprográfiai jogdíjat a szerző kizárólagos többszörözési joga alóli, magáncélú másolásokra vonatkozó szabad felhasználási kivétel (lásd Szjt. 35. §) „folyományaként” fennmaradó méltányos díjazás iránti igényként határozza meg [a reprográfiai jogdíj jogintézményével és szabályozási hátterével kapcsolatosan lásd az Szerzői Jogi Szakértői Testület (SZJSZT) 21/07/01 számú szakvéleményében található rövid összefoglalást].

Az Szjt. a mű többszörözésének fogalmát széles körűen határozza meg. Többszörözésnek minősül mindenekelőtt a mű anyagi hordozón való rögzítése oly módon, hogy annak eredményeként a művet hordozó dologi műpéldány álljon elő. A dologi műpéldány alapjául szolgáló hordozó anyaga közömbös, azonban az Szjt. 18. § (2) bekezdésének példálózó felsorolása külön kiemeli, hogy a mű „digitális formában, elektronikus eszközön” történő tárolása is többszörözésnek (és így rögzítésnek) minősül.

Az Szjt. 21. § (1) bekezdése alapján a reprográfiai díjigény az olyan művek szerzőit, illetve kiadóit illeti meg, amelyeket fénymásolással vagy más hasonló módon, papíron vagy más hasonló hordozón többszöröznek. E rendelkezés – összhangban a díjigény alapjául szolgáló többszörözési díj kapcsán fentebb elmondottakkal – nem határozza meg a többszörözés alapjául szolgáló műpéldány rögzítésének módját, illetve az így rögzített mű hordozójának anyagát, közömbösnek tekintve azt. A reprográfiai díjigényre való jogosultságnak tehát nem előfeltétele, hogy az e rendelkezés hatálya alá tartozó módokon többszörözött művek a magáncélú másolást megelőzően nyomtatott formában is megjelenjenek. A reprográfiára szolgáló készülékek körét [Szjt. 21. § (2) bek.] meghatározó 158/2000. (IX.13.) sz. kormányrendelet (kormányrendelet) maga is az ilyen eszközök közé sorolja a nyomtatókat, amelyek tipikusan azt a célt (is) szolgálják, hogy a korábban csak digitális formátumban létező műveket papíron többszörözzék.

A megkereső által e kérdésnél speciálisan figyelembe venni kért szempontok a következők.

- a) Ellenérték fejében vagy ingyenesen nyilvánossághoz közvetített művek reprográfiai többszörözése;
- b) a többszörözés hatása a honlap látogatóinak számára és a reklámbevételeire.

Az eljáró tanács álláspontja szerint e szempontok az alábbi jelentőséggel bírhatnak.

A reprográfiai jogdíjra jogosultság feltételeként az Szt. *expressis verbis* nem írja elő, hogy a többszörözés alapjául szolgáló mű csak olyan alkotás lehet, amelynek a másolat alapjául szolgáló példánya kizárólag ellenérték fejében hozzáférhető a nyilvánosság számára. A magáncélú másolás e módjára kialakított kompenzációs díjigény elvi alapja és célja azonban az, hogy a bizonyos esetekben tömegessé váló magáncélú felhasználás folytán a jogosultakat érintő hátrány, jövedelemkiesés ellensúlyozásra kerüljön. E hátrány bekövetkezése a nyomtatott formában elérhető művek esetében elsődlegesen a műpéldányok eladásának a többszörözés következtében megvalósuló csökkenésében áll, így – ha közvetetten is – a jogdíjigény alapjául elsődlegesen valóban az olyan művek felhasználása szolgál, amelyek korábban kizárólag vagy főként ellenérték fejében voltak hozzáférhetőek a nyilvánosság számára. Kizárólag digitális formában elérhetővé tett művek esetében azonban nem zárható ki a megkereső által hivatkozott okok miatt (a látogatók száma, illetve a honlaphoz kapcsolódó reklámbevételek csökkenése) bekövetkező hátrány sem.

Figyelemmel kell lenni ugyanakkor arra is, hogy az Szt. a reprográfiai jogdíjra vonatkozó szabályozással – pontosan a díjigény elvi céljára tekintettel – csupán a jogdíjra jogosultság elvi lehetőségét kívánja megteremteni [lásd az Szt. 21. § (1) bekezdését módosító 2008. évi CXII. törvény 2. §-ának indokolását]. A jogdíjból való tényleges részesülés olyan – elsősorban az e jogdíjak közös jogkezelését ellátó egyesület tagjai által hozott döntésen alapuló – gyakorlati szempontok figyelembevételével is történik, amelyek alkalmazása az egyesület autonómiakörébe tartozik. Ilyen szempont lehet a tömeges magáncélú felhasználásból eredő hátrány bekövetkeztének szükséges mértékű bizonyítása mellett a hátránynak a reprográfiai kompenzáció egészéhez viszonyított aránya, illetve – ennek alapján is – hogy a figyelembe venni kívánt szempont ne veszélyeztesse a felosztás költséghatékonyágát.

Az Szt. tehát elvi szinten fogalmazza meg mindazokat a szempontokat, amelyek alapján a jogdíj kezelését ellátó társaságnak el kell járnia a felosztás során. E szabályokat a közös jogkezelő szervezet tagjainak közössége tölti meg a szükséges, elsődlegesen gyakorlati szempontokat figyelembe vevő tartalommal.

Összefoglalóan az 1. kérdésre az eljáró tanács válasza az, hogy a reprográfiai díjigény érvényesítését az Szt. a jogosultak számára abban az esetben is lehetővé teszi, ha a magáncélú másolást megelőzően a mű kizárólag digitális tartalomként jelent meg, feltéve, hogy a magáncélú másolás reprográfiával valósul meg (lásd a 3. kérdésre adott választ). Abból a szempontból sem tesz a jogszabály különbséget, hogy a magáncélú másolást megelőzően kizárólag digitális tartalomként megjelent művet ingyenesen vagy ellenérték fejében tették a nyilvánosság számára hozzáférhetővé. A díjmeghatározás elveit és gyakorlatát azonban a közös jogkezelő szervezet határozza meg.

Ad 2. Az eljáró tanács e kérdésére adott válaszában visszautal az 1. kérdésre adott válaszában elmondottakra. Eszerint a reprográfiai jogdíjra vonatkozó igényre való jogosultság szem-

pontjából közömbös a többszörözés alapjául szolgáló műpéldány anyagi hordozójának fajtája. A jogdíjigény alapjául szolgáló jövedelemkiesés, illetve annak igazolása, igazolhatósága kapcsán ugyancsak lásd az 1. pontra adott választ.

Ad 3. Az Szjt. 21. §-ának a rendelkezése, bár a többszörözésnek a 18. §-ban meghatározott jogi definíciójából indul ki, csupán egyes, bizonyos technikai megoldásokkal megvalósuló magáncélú többszörözéseket vonja hatálya alá, illetve ezekre állapít meg díjfizetési kötelezettséget. E technikai megoldásokat írja körül a rendelkezés „fénymásolással vagy más hasonló módon, papíron vagy más hasonló hordozón” fordulata. A reprográfiai díjra vonatkozó igény tehát nem fogja, nem is foghatja át a magáncélú másolatok készítésének minden körét, hiszen más típusú magáncélú felhasználások esetében pl. az üreskazetta-jogdíj nyújt a jogosultaknak megfelelő kompenzációt.

A reprográfiai díjra vonatkozó igény szabályozásának „fénymásolással vagy más hasonló módon, papíron vagy más hasonló hordozón” fordulata a többszörözés módját meghatározva az egyes fotomechanikai eszközökkel történő másolatkészítési köröket vonja a rendelkezés hatálya alá. Ez összhangban áll az Európai Parlament és a Tanács az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelvnek (Infosoc-irányelv) 5. cikk (2) bekezdés (a) pontjában található meghatározással is, amelynek értelmében a tagállamok a többszörözési jog alól kivételt tehetnek a papíron vagy hasonló hordozón történő, valamely fotomechanikai vagy ehhez hasonló hatású eljárással végzett többszörözés tekintetében, feltéve hogy a jogosultak méltányos díjazásban részesülnek.

A fotomechanikai eljárás fogalmából eredően az Szjt. 21. §-a alá tartozik minden olyan, szerzői jogilag releváns másolatkészítés, amely a kormányrendeletben foglalt, reprográfiára alkalmas eszközök útján valósul meg, és nyomtatott formátumot eredményez. Nem tartozik azonban e körbe az olyan többszörözési technika, amelynek eredményeként csupán digitális másolat jön létre, mivel bár az így létrejött műpéldány is dologi műpéldány (az anyagrészek sajátosan rendezett mágneses, elektronikus, optikai állapotában megnyilvánuló műrögzítés), az eljárás nem tekinthető „fotomechanikainak”, illetve a másolatot hordozó anyag sem a papírhoz „hasonló” hordozónak. A felhasznált művek köre mellett tehát az üreshordozó jogdíj és a reprográfiai jogdíj alapja e tekintetben is eltér egymástól: míg az üreshordozó jogdíjra vonatkozó szabályozás nem szűkíti a felhasználás módja szerint (így a vonatkozó művek és teljesítmények tekintetében idesorolhatjuk a digitális másolatokat is), a reprográfia jogdíj esetében a díjigény fennállta a többszörözés módjától függ, annak következménye.

Ad 4. Az Szjt. 21. § (1) bekezdésében foglalt jogdíjigény rendeltetésénél fogva a magáncélú másolásra tekintettel illeti meg a jogosultakat, a fentebb ismertetetteknek megfelelően pedig ez a digitális tartalomként elérhetővé tett vagy tárolt művek másolására is vonatkozik. A

jogdífizetésre kötelezettek körének megállapításakor ugyanakkor a jogalkotó – a könnyebb alkalmazhatóság okán – közvetlenül a másolást lehetővé tevő személyeket (a reprográfiára szolgáló készülékek gyártóit/forgalmazót, illetve az ilyen készülékek üzemeltetőit) tette kötelezetté. A jogdíjat ugyanakkor e személyek és szervezetek az eszközök, illetve másolatok árában áthárítják a tényleges felhasználókra.

Ad 5. A 3. pontban adott válasza is tekintettel a magáncélú digitális másolat készítése az Szjt. 21. §-a szerint többszörözött művek körében nem tartozik a rendelkezés hatálya alá (ezekre tehát a díjfizetési kötelezettség sem vonatkozik).

Ad 6. Az Szjt. e kérdésben egyértelmű szabálya alapján „a szerző a munkáltató megszerzése esetén is jogosult marad arra a díjazásra, amely e törvény alapján a felhasználás jogának átruházását követően is megilleti” [Szjt. 30. § (4) bek.]. Ilyen, a szerzőt a vagyoni jogának átruházása után is megillető, az Szjt. által megállapított és a közös jogkezelésből eredő díjigénynek minősül pl. az üreshordozó-jogdíj (Szjt. 20. §) és a reprográfiai jogdíj (Szjt. 21. §) is, amelyekről a szerző a felosztást megelőzően nem mondhat le (a munkáltató javára sem). Ezt az is alátámasztja, hogy a kiadót és a szerzőt külön nevesíti az Szjt. 21. §-a mint reprográfiai díjra jogosult jogalanyokat. A munkaviszonyban alkotott művek felhasználásával kapcsolatos reprográfiaidíj-igény nem száll át a mű átadásával, illetve ezt követően sincs sem olyan időpont, sem olyan eset, amelytől kezdődően és amelyre vonatkozóan a munkáltató automatikusan rendelkezési jogot szerezne a szerzőt illető, reprográfiai jogdíjra vonatkozó igény felett.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a fentiekben már hivatkozott SZJSZT-21/07/01 számú szakértői vélemény 1. kérdésre adott válaszában nem tekintette kizártnak a munkaviszonyban, munkaköri kötelezettséggént létrehozott művek esetében a reprográfiai díjra vonatkozó igény munkáltatóra történő átszállását. A hivatkozott szakvélemény azonban ezt a kérdést részletesen nem vizsgálta, annak célja a reprográfiai díj mint jogintézmény szabályozási hátterével kapcsolatos kérdések vizsgálata volt, különös tekintettel a napilapokban megjelent művek magáncélú másolása utáni díjigény kérdésére.

Ad 7. Az Szjt. 92. § (1) bekezdése alapján a közös jogkezelő szervezeteket a közös jogkezelési körükbe tartozó jogdíjak érvényesítése során a szerzői (vagy szomszédos) jog jogosultjának kell tekinteni. A közös jogkezelő szervezetek a jogdíjakat tehát saját igényükként, nem megbízottként vagy jogutódként érvényesítik. Emellett az Szjt. 92. § (2) bekezdése rendelkezik arról is, hogy az ilyen, közös jogkezelés útján érvényesített díjigényekkel (ideértve értelemszerűen a reprográfiai díjigényt is), valamint a megfizetett vagy beszedett díjakkal a jogosultak közötti felosztásig az adott díjigényre vonatkozóan nyilvántartásba vett közös jogkezelést végző egyesület rendelkezik. Erre tekintettel – ahogyan arról az Szjt. 21. § (8) bekezdése is rendelkezik – a jogosult nem mondhat le – általában és előre – a rá eső jog-

díj összegének pontos kiszámítása előtt jogdíjáról. A jogdíjak előzetes átruházását (ilyen értelemben: más javára történő lemondást) illetően ugyanez a szabály érvényesül: mivel a felosztást megelőzően a jogosult tényleges, egyedi igényrel, illetve személyét kizárólagosan megillető jogdíjjal még nem rendelkezik, nincs jogosultsága annak átruházására sem.

Ad 8–9. A megbízásra, illetve meghatalmazásra vonatkozó szabályokat, azoknak érvényességét a közös jogkezelés körébe tartozó díjigények, így a reprográfiai jogdíj érvényesítésére vonatkozóan nem az Szt., hanem az e jogintézmények általános szabályait meghatározó Polgári Törvénykönyv, illetve a közös jogkezelő egyesületek e jogszabályon és a tagok egyetemesi döntésén alapuló belső szabályzatai rendezik. Az Szt. nem zárja ki, hogy a jogosult a felosztást követően a jogdíjáról rendelkezzen.

SZJSZT-18/13

KÖZTISZTVISELŐ ÁLTAL VEZETETT NYILVÁNTARTÁSOK/ADATBÁZISOK JOGI VÉDELME

A megbízó által feltett kérdések

1. Köztisztviselő által, munkaidőben és a munkáltató eszközeivel, de munkaköri feladatkörén kívül, illetve munkáltatói utasítás hiányában, önkéntesen vezetett nyilvántartás/adatbázis állhat-e szerzői jogi védelem alatt?
2. Amennyiben az 1. kérdésre adott válasz igen, úgy
 - a) kit lehet szerzőnek tekinteni?
 - b) ki a vagyoni jogok jogosultja, ha az utasítást szóban vagy írásban adták?
3. Amennyiben a nyilvántartás/adatbázis szerzői jogi védelem alatt áll, úgy harmadik személy kérheti-e ennek a műnek a megismerését? Sérti-e a szerző vagyoni jogát, ha nyilvánosságra hozzák?

A megkeresés kézhezvételét követően – a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése alapján – az eljáró tanács a megbízótól további adatok szolgáltatását kérte a megkeresésében hivatkozott nyilvántartásokról/adatbázisokról, továbbá arról, hogy az ezeket készítő/vezető személyek kaptak-e utasítást a megkeresőtől, és ha igen, milyen tartalommal.

A megkereső a feltett kérdésekre részletes választ adott, felsorolva különböző, tevékenységi körével összefüggő célokkal kapcsolatban vezetett nyilvántartásokat. Ezeket a megkereső az alábbi csoportokba sorolta: (i) munkáltatói utasítás hiányában vezetett nyilvántartások, (ii) jogszabályban rögzített feladaton alapuló nyilvántartások, (iii) belső szabályzatban rögzített feladaton alapuló nyilvántartások és (iv) (részben) munkaköri leírásban rögzített feladaton alapuló adatbázisok. A válaszból az is kiderült, hogy a megkeresésben említett, har-

madik személytől származó megismerés iránti igény egy adott nyilvántartásra vonatkozott, amely az utóbbi (iv) csoportba sorolható. A megkereső az érintett nyilvántartásról az alábbi információkat osztotta meg a Szerzői Jogi Szakértő Testülettel:

„Az eljárások kulcsszavas feldolgozása (elektronikus formában) tárgyában készült nyilvántartásra 2010. február 1-je előtt külön munkáltatói utasítás nem volt. 2010 februárja óta a munkaköri leírás tartalmaz arra vonatkozóan kitélt, hogy a kulcsszavas adatbázisokat gondozni kell. Az adatbázis a T. hatálybalépése óta tartalmazza a releváns adatokat, az adatbázis kialakítása, szerkezete azóta nem változott. Az ebben található adatok nyilvános határozatokból származnak. A J. I. munkatársa legjobb szakmai tudása szerint, közvetlen felettesének ellenőrzése mellett frissíti a nyilvántartást. Jelenleg csak a J. I. munkatársai részére érhető el az e. tekintetében frissített, a k. tekintetében egy éve frissített adatbázis. A H. az adatbázis ellenőrzését követően kívánja közzétenni a frissítést a munkatársak számára.”

Az előbbi nyilvántartás megismerése iránti igénnyel kapcsolatban a megkereső az alábbi felvilágosítást adta:

„egy harmadik személy ... a [fenti] kulcsszavas nyilvántartás egészének tudományos kutatás céljából történő kiadását kérte. A konkrét igényléstől elvonatkoztatva ... az ilyen jellegű igény többnyire azzal a következménnyel jár, hogy az adatbázis anélkül kerül többszörözésre, hogy az a nyilvánosság számára hozzáférhetővé válna. Ez utóbbi felhasználási mód azonban nem zárható ki.”

Az eljáró tanács sürgősségtelennek tartja az összes, a megkereső által felsorolt nyilvántartás részletes felsorolását a szakvéleményben, tekintettel arra, hogy a megkeresés lényegében a fenti nyilvántartásra vonatkozik.

Az eljáró tanács szakértői véleménye

1. Az eljáró tanács által figyelembe vett jogszabályok

1.1. Releváns nemzetközi normák

Az eljáró tanács mindenekelőtt azokra a releváns nemzetközi normákra utal, amelyek hatással voltak az azonos tárgyú magyar jogi szabályozásra. A Berni Unió Egyezmény¹ (BUE) 2. cikk (5) bekezdése szerint irodalmi vagy művészeti műveknek az anyag kiválasztása vagy elrendezése folytán szellemi alkotásnak minősülő gyűjteményei, mint például enciklopédiák és antológiák, a gyűjtemény részét alkotó egyes művek szerzőit megillető jogok sérelme nélkül e jellegüknek fogva részesülnek védelemben. A Szellemi Tulajdon Világszervezete Szerzői Jogi Szerződésének² 5. cikke értelmében az adatoknak vagy egyéb alkotóelemeknek tartalmi elemek kiválasztása vagy elrendezése folytán szellemi alkotásnak minősülő gyűj-

¹ Kihirdette az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet.

² Kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény.

teményei e jellegükénél fogva részesülnek védelemben. A védelem nem terjed ki magukra az összeállítás tartalmát képező adatokra vagy anyagokra, és nem csorbitja az összeállításba felvett egyes adatokon vagy anyagokon fennálló szerzői jogokat. A TRIPS-megállapodás³ 1. C) Melléklete 10. Cikkének 2. pontja értelmében védettek az adatállományok vagy más anyagok akár gép által olvasható, akár más formában, amelyek tartalmuk kiválasztása vagy elrendezése folytán szellemi alkotások. Ez a védelem, amely nem terjed ki magára az adatra vagy anyagra, nem csorbíthatja a magán az adaton vagy anyagon fennálló szerzői jogot.

1.2. Magyar jogszabályok

Az eljáró tanács jelen szakvélemény elkészítésekor a jelenleg hatályos, a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) rendelkezéseit vette figyelembe. Néhány helyen azonban utal a korábban hatályban volt szabályozásra is, mert a jogfejlődés iránya álláspontja szerint segít értelmezni a jogi védelem legfontosabb aspektusait, továbbá abban az esetben, ha az Szjt. hatálybalépését megelőzően jöttek létre alkotások, akkor az ezeken fennálló szerzői jogra még a korábban hatályban volt szabályozás vonatkozik.

Az eljáró tanács előrebocsátja, hogy különbséget kell tenni „szerzői jogi védelem” és a sui generis „adatbázis-védelem” között. Habár mindkét jogintézményre vonatkozó rendelkezések az Szjt.-ben találhatóak, a két oltalmi forma lényeges kérdésekben különbözik egymástól: az előbbi esetben a védelem lényegében az adott művet létrehozó természetes személy által kifejtett egyéni, eredeti jellegű alkotómunkára vezethető vissza, az utóbbi esetben a védelem akkor áll fenn, ha az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt.

1.2.1. A szerzői jogi védelem tárgya – általános szabályok

Az Szjt. 1. §-a a szerzői jogi védelem tárgya cím alatt az alábbi rendelkezéseket tartalmazza:

1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.
- (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen: ... a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis [p) alpont].
- (3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktételezettől.
- (4) Nem tartoznak e törvény védelme alá a jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei, a bírósági vagy hatósági határozatok, a hatósági vagy más hivatalos közlemények és az ügyiratok, valamint a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok és más hasonló rendelkezések.

³ Kihirdette 1998. évi IX. törvény.

Tehát olyan „mű” vagy „alkotás” élvez szerzői jogi védelmet, amely a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel bír. Az egyéni, eredeti jelleg fennállásához elengedhetetlen, hogy legalább minimális tere legyen a különböző megoldások közötti választásnak, azaz az alkotás folyamata ne legyen teljesen meghatározva a körülmények vagy az alkalmazott eszközök által. Összességében az alkotás akkor „egyéni”, ha az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra, s ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, és akkor „eredeti”, ha az nem csupán valamely már meglévő alkotás szolgai másolata.⁴

A megkeresés tárgya olyan nyilvántartás, amely határozatokat tartalmaz. Ezzel kapcsolatban figyelemmel kell lenni arra, hogy az Szjt 1. § (4) bekezdése alapján a jogszabályok, a bírósági vagy hatósági határozatok és az egyéb hasonló tárgyú iratok, illetve azok tartalma a törvény erejénél fogva ki vannak zárva a szerzői jogi védelem alól. Ugyanakkor egy bírósági vagy hatósági határozat lényegének egyéni, eredeti jelleget mutató összefoglalása a lényegkiválasztás szellemi teljesítményére tekintettel szerzői mű. Hasonlóképpen, a szakvéleményeket vagy bírósági/hatósági határozatokat, jogszabályokat egyéni, eredeti válogatással, elrendezéssel, kiválasztással gyűjteménybe foglaló szerkesztő a gyűjtemény tekintetében szerzői joggal rendelkezhet. Az ilyen gyűjtemény alkotóelemei magukban nem védettek.⁵

Az Szjt. 4. § (1) bekezdése alapján a szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző). Ahogy azt az előbbieken említettük, a bírósági/hatósági határozatokat egyéni, eredeti válogatással, elrendezéssel, kiválasztással gyűjteménybe foglaló szerkesztő szerzőnek tekinthető az így létrejött gyűjtemény tekintetében.

Az Szjt. 9. §-a, amelynek címe a szerzői jogok keletkezése, a szerzői jogok a vagyoni forgalomban, az alábbi rendelkezéseket tartalmazza:

9. § (1) *A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége.*

(2) *A szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át, és a szerző nem mondhat le róluk.*

(3) *A vagyoni jogok – a (4)–(6) bekezdésekben foglaltak kivételével – nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át, és azokról lemondani sem lehet.*

(4) *A vagyoni jogok örökölhettek, róluk halál esetére rendelkezni lehet.*

(5) *A vagyoni jogokat öröklés útján megszerző személyek azokról egymás javára rendelkezhetnek.*

(6) *A vagyoni jogok a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel átruházhatók, illetve átszállnak. A jogszerző – a jogok átruházására irányuló szerződés eltérő kikötése hiányában – a vagyoni jogokkal a továbbiakban rendelkezhet.*

⁴ Fejesné dr. Lőrincz Anna, dr. Hepp Nóra: Szerzői jog. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala. Budapest, 2012, p. 13.

⁵ Lásd Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex Kiadó, Budapest, 2006, p. 35.

A szerzői vagyoni jogok átruházását, átszállását és az azokról való lemondást kategorikusan tiltó főszabály alól vannak kivételek. Ilyen kivétel érvényesül például a tág értelemben vett közös művek egyik részcsoportját képező *együttesen létrehozott művek* (Szjt. 6. §) esetében, továbbá a *munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott művek* (Szjt. 30. §) és a *gyűjteményes műnek minősülő adatbázisok* (Szjt. 61. §) esetében.

1.2.2. Tág értelemben vett közös művek

A Szjt. 5. §-a rendelkezik a szűk értelemben vett közös művekről, valamint az összekapcsolt művekről. Ezek közös tulajdonsága, hogy a közösen megalkotott mű részei azonosíthatóak, azaz azonosítható, hogy melyik részt melyik szerző alkotta meg. Azonban amíg szűk értelemben vett közös műveknél ezek a részek önállóan nem használhatóak fel, addig összekapcsolt művek esetében ez lehetséges.

Az Szjt. 6. §-a rendelkezik az együttesen létrehozott művekről. Együttesen létrehozottnak minősül a mű, ha a megalkotásában együttműködő szerzők hozzájárulása olyan módon egyesül a létrejövő egységes műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni.

Az együttesen létrehozott művek az egyik kivétel az alól a fent említett alapelv alól, hogy a szerzői vagyoni jogok átszállása kizárt. Az ilyen művek esetében a szerzők jogutódjaként azt a természetes vagy jogi személyt, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságot illeti meg a szerzői jog, amelynek kezdeményezésére és irányításával a művet létrehozták, és amely azt a saját nevében nyilvánosságra hozta.

Az együttesen létrehozott művek esetében – eltérően a főszabálytól – a vagyoni jogok átszállása a törvény erejénél fogva történik meg. E kivétel indoka abban keresendő, hogy több szerző műve egyesül egy egységes műben, és az egységesülés olyan fokú, hogy az összeolvasztott művek szerzői jogait egyénileg nem tudják hozzájárulásaik tekintetében gyakorolni.⁶ Az együttesen létrehozott művek mögött meghúzódó jogalkotói elgondolás feltárásához érdemes segítségül hívni az Szjt. miniszteri indokolását:

„A technikai fejlődés legújabb hullámai nyomán előtérbe kerültek a csoportosan, kollektív munkával – jelentős beruházást igénylő berendezéssel és felszereléssel, szervezett keretek között – létrejövő művek, amelyek szerzői gyakran nem vagy csak aránytalan nehézségek árán nevesíthetők. Ez a jelenség a modern szerzői jogi kodifikációt több országban (pl. Franciaországban, Spanyolországban, Szlovéniában) arra indította, hogy bevezesse és az általánostól eltérően szabályozza a kollektív, együttesen létrehozott mű kategóriáját. A művek e fajtáját az jellemzi, hogy a mű megalkotásában együttműködnek a szerzők, akiknek a hozzájárulásai ennek során olyan módon egyesülnek a létrejövő egységes

⁶ Lásd Gyertyánfy: i. m. (5), p. 53.

műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni. E művek további jellemzője, hogy létrehozásukat külső – tehát a szerzők körén kívüli – személy vagy szervezet kezdeményezi és irányítja. Ilyen műveknél indokolt, hogy a szerzői jog jogosultja az a szervezet vagy személy legyen, amely, illetve aki kezdeményezte és irányította a mű létrehozását, majd ezt követően az elkészült művet saját nevében nyilvánosságra hozta. Ez elérhető volna azzal is, ha a törvény az említett személyt, illetve szervezetet eleve a szerzői jogok eredeti alanyának minősítené, de – tekintettel a szerzőt természetes személynek tekintő elvi kiindulásra – helyesebbnek látszik, hogy a szerzői jog a törvény erejénél fogva szálljon át és a szerzők jogutódjaként illesse meg a szóban forgó személyt vagy szervezetet (6. §)."

Az együttesen létrehozott művek esetében tehát a szerzői vagyoni jogok teljessége – az Sztj. erejénél fogva – átszáll arra a személyre, amely kezdeményezte és irányítja azok létrehozását. Ez a szabályozás eredményét tekintve nagyon hasonló a sui generis adatbázisok védelméhez (lásd később).

Itt érdemes megjegyezni, hogy szerző csak természetes személy lehet, hiszen csak természetes személy képes eredeti, egyéni alkotásra. Ezért szervezet, gazdasági társaság, hivatalos szerv stb. nem tekinthető szerzőnek, a szerzői vagyoni jogokkal kizárólag akkor rendelkezhet, ha azok a törvény erejénél fogva rá átszállnak, vagy a törvény által szabályozott esetekben azokat megszerzi (a szerző a vagyoni jogokat átruházza). Ezekben az esetekben a jogszerző a szerzői vagyoni jogokkal a továbbiakban rendelkezhet [Sztj. 9. § (6) bekezdés].

1.2.3. A gyűjteményes művek

Az Sztj. jelenleg hatályos 7. §-a, gyűjteményes mű cím alatt, a következő rendelkezéseket tartalmazza:

7. § (1) Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben.

(2) A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait.

(3) A gyűjteményes mű szerzői jogi védelme nem terjed ki a gyűjteményes mű tartalmi elemeire.

A korábban hatályos szabályozással szemben a jelenlegi normaszöveg egyértelmű abban a tekintetben, hogy kizárólag azok a gyűjtemények élveznek szerzői jogi oltalmat, amelyek összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű. Szétválasztásra került tehát a gyűjtemény és a gyűjteményes mű fogalma, amely a régi Sztj.-ben (a szerzői jogról

szóló 1969. évi III. törvény) nem volt egyértelmű. Egyértelművé lett az is, hogy szerzői jogi védelmet nem élvező elemekből felépülő gyűjtemény csak akkor élvez szerzői jogi védelmet, amennyiben az elemek elrendezése egyéni, eredeti jellegű.

Egy gyűjteményes műnek természetesen több szerzője is lehet, így egy gyűjteményes mű lehet tág értelemben vett többszerzős mű is. Amennyiben a szerzők hozzájárulása olyan módon egyesül a létrejövő egységes műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni (akár amiatt, hogy sok szerkesztő van, és nem lehet tudni, hogy pontosan ki melyik részt szerkesztette, akár amiatt, hogy időben elhúzódó vagy éppen folyamatos szerkesztői tevékenységről van szó, és időben nem lehet visszakeresni az egyes szerkesztők tevékenységét), a gyűjteményes mű együttesen létrehozott műnek minősülhet.

1.2.4. Az adatbázisok

Az Szjt. 60/A. §-a rendelkezik az adatbázisokról. Az (1) bekezdés határozza meg, mi minősül adatbázisnak: önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni.

Az adatbázisokon kétféle jogi oltalom állhat fenn, akár egyszerre is: az egyik a *szerzői jogi védelem* abban az esetben, ha az adatbázis gyűjteményes műnek minősül, azaz ha az adatbázis elemeinek összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű szerkesztői tevékenység eredménye [Szjt. 61. § (1) bekezdés]. A másik oltalom a *sui generis adatbázisvédelem*, amelyről akkor lehet beszélni, ha az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt [Szjt. 84/A. § (5) bekezdés]. Ebben az esetben a védelem nem függ attól, hogy volt-e egyéni, eredeti jelleget felmutató szerkesztői válogatás vagy egyéb tevékenység. E *sui generis* védelem – hasonlóan a korábban említett *együttesen létrehozott művekhez* (Szjt. 6. §) – mögött az a jogalkotói cél húzódik meg, hogy védelemben kell részesíteni a jelentős ráfordítással létrehozott adatbázisokat. E védelem jogosultja az adatbázis előállítója, az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki vagy amely saját nevében és kockázatára kezdeményezte az adatbázis előállítását, gondoskodva az ehhez szükséges ráfordításokról [Szjt. 84/A. § (6) bekezdés]. A védelem az adatbázis tartalma egészének vagy jelentős részének – engedély nélküli – kimásolása vagy újrahasznosítása ellen nyújt védelmet [Szjt. 84/A (1) bekezdés].

A szerzői jogi védelemmel, valamint a gyűjtemény tartalmának egyéni, eredeti jellegű összeválogatásával, elrendezésével vagy szerkesztésével kapcsolatban az eljáró tanács utal a 38/2006. számú SZJSZT véleményre:⁷

„... a különböző összeállítások – gyűjteményes műként – akkor is szerzői jogi

⁷ http://sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2006/ELLENORZOTT_PDF/szjszt_szakv_2006_38_REC_PDF.pdf, kiemelés az eljáró tanácstól.

*védelmet élvezhetnek, ha részei ugyan szerzői jogi védelemben nem részesülnek, de a gyűjtemény elemeinek összeválogatása, elrendezése kreatív szerkesztői munka eredménye. A gyűjteményes művekre vonatkozó védelem feltétele – az Szjt. megfogalmazása szerint – azonos a szerzői művek esetében általában alkalmazandó egyéni, eredeti jelleg követelményével, a magyar jogalkotó ugyanis e két fogalommal azonosította az irányadó nemzetközi egyezmények „intellectual creations” fordulatát. [Berni Unió Egyezmény 2. Cikk (5) bekezdése; TRIPs Egyezmény 10 Cikk (2) bekezdése; WIPO Szerzői Jogi Szerződés 5. Cikk] ... **Az adatbázis, mint olyan pedig akkor részesül szerzői jogi védelemben, ha tartalmának válogatása vagy elrendezése okán a szerző saját szellemi alkotása.**’ (96/6/EK irányelv, 3. cikk 1. pont)*

Az összeválogatás alkalmazott elve elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha a gyűjtemény valóban válogatás eredményeként született meg, vagyis egy műveket, adatokat tartalmazó nagyobb halmazból a szerkesztő valamilyen egyéni, eredeti szempont alapján válogatja össze gyűjteménye egyes elemeit. Ez alapján az összeválogatás nem rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel, ha az valamennyi, bizonyos tulajdonsággal rendelkező elemet (művet, adatot) tartalmaz (például valamennyi budapesti telefonelőfizető adatai). Ugyancsak nem tekinthető összeválogatásnak a ‘gyűjtemény’, ha az csupán egy vagy az összes elem számához képest elenyésző számú tételt tartalmaz. Az elrendezés elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha az meghaladja a nyilvánvaló sorrendbe illeszthető tulajdonságok alapján (például kezdőbetű, súly, hossz) történő automatikus rendezést.”

Hasonló megállapításra jutott a Szerzői Jogi Szakértő Testület az SZJSZT-39/2004/1–2. sz. ügyben („Adatbázisok összehasonlítása”),⁸ amelyben az eljáró tanács azt állapította meg, hogy „[a] szerzői jogi védelmet tehát nem az egyes adatok (mint a gyűjteményes mű részei) specialitása, hanem a részeket magába foglaló gyűjtemény felépítésének egyedi jellege alapoza meg.”

1.2.5. Munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott művek

Az Szjt. 30. §-a szintén kivételt állít fel az alól a főszabály alól, hogy a szerzői vagyoni jogok nem szállhatnak át, nem ruházhatóak át, és azokról lemondani sem lehet a munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott művek vonatkozásában. A „más hasonló jogviszony” – a 30. § (7) bekezdése alapján – magában foglalja a közszolgálati vagy közalkalmazotti jogviszonyt vagy egyéb szolgálati viszonyt, továbbá kiterjed a munkaviszony jellegű jogviszony keretében foglalkoztatott szövetkezeti tagra is. A megkeresésben említett

⁸ http://sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenek/2004/2004PDF/szjszt_szakv_2004_039.pdf.

köztisztviselői jogviszonyra tehát az Szjt. 30. §-a kiterjed. A közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény 2. §-a alapján e törvényt kell alkalmazni többek között a H. köztisztviselőjének és közszolgálati ügykezelőjének jogviszonyára is (2. §). E törvény 6. § 20. pontja alapján a közszolgálati tisztviselő: a kormánytisztviselő, kormányzati ügykezelő, köztisztviselő, közszolgálati ügykezelő. Az Szjt. 30. § (7) bekezdésében említett „közszolgálati jogviszony” ezért kétséget kizáróan kiterjed a megkereső köztisztviselőire. Ezért a továbbiakban „munkáltató” alatt a megkereső, „munkavállaló” alatt a megkereső köztisztviselői is értendők.

Ahhoz, hogy a munkáltató megszerezhesse a szerzői vagyoni jogokat a munkavállalótól, az alábbi feltételeknek kell teljesülniük [30. § (1) bek.]:

a) a mű elkészítése a szerzőnek munkaviszonyból folyó kötelessége: a munkaszerződésből vagy egyéb, a jogviszonyra vonatkozó megállapodásból, utasításból vagy egyéb szabályból levezethető az a kötelesség, hogy a munkavállaló meghatározott műveket hozzon létre. Ennek forrása elsősorban a munkaköri leírás lehet, azonban pusztán az a tény, hogy az adott feladat (itt egy nyilvántartás vezetése) nem található meg szó szerint a munkaköri leírásban, nem jelenti azt, hogy az Szjt. 30. §-a nem alkalmazandó;

b) a szerző (munkavállaló) és a munkáltató nem állapodtak meg eltérően: ezt azt jelenti, hogy a felek egyező akarattal eltérhetnek a 30. §-tól, és rendelkezhetnek úgy, hogy habár a munkaköri leírás alapján a munkavállaló kötelessége az adott mű elkészítése, azonban a munkáltató mégsem szerzi meg a szerzői vagyoni jogokat (vagy azoknak csak egy részét szerzi meg, vagy azokat csak korlátozottan szerzi meg stb.).

Az előbbi feltételek teljesülése esetén a mű átadásával a szerzői vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg.

Az Szjt. 30. § (3) bekezdése alapján a szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad, vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza. A (4) bekezdés alapján a szerző a munkáltató jogszerzése esetén is jogosult marad arra a díjazásra, amely e törvény alapján a felhasználás jogának átruházását követően is megilleti. Ugyanakkor a munkaviszonyból folyó kötelesség révén létrehozott adatbázis esetében ezek a rendelkezések nem alkalmazandóak [Szjt. 61. § (3) bekezdés], következésképpen a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis esetén a munkáltató által harmadik személynek adott felhasználási jog vagy a vagyoni jogok átruházása esetén nem jogosult megfelelő díjazásra.

Ha a mű elkészítése a szerzőnek munkaviszonyból folyó kötelessége, a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. A mű visszavonására irányuló szerzői nyilatkozat (11. §) esetén a munkáltató köteles a szerző nevének feltüntetését mellőzni. Ugyancsak mellőzni kell a szerző kérésére nevének feltüntetését akkor is, ha a művön a munkáltató a munkaviszonyból eredő jogaival élve változtat, de a változtatással a szerző nem ért egyet [Szjt. 30. § (5) bekezdés]. A szerző munkaviszonyból folyó kötelessége teljesítéseként megalkotott művel kapcsolatos jognyilatkozatokat írásba kell foglalni [Szjt. 30. § (6) bekezdés].

Az eljáró tanács előrebocsátja, hogy munkaviszonyban létrehozott művekre vonatkozó rendelkezések – a megkeresésben ismertetett tényállás alapján – feltehetően nem relevánsak, amennyiben a megkeresés tárgyát képező nyilvántartás együttesen létrehozott műnek tekinthető. Az eljáró tanács a rendelkezésére bocsátott információk alapján ezt feltételezte, ugyanakkor mégis szükségesnek tartotta, hogy kitérjen a szakvéleményben arra az eshetőségre, amennyiben ennek az ellenkezője bizonyosodna be olyan körülmény miatt, amelyről nem kapott tájékoztatást a megkeresőtől.

1.2.6. Az adatbázisokra vonatkozó szabályozás

Az adatbázisok sui generis jogvédelmének megteremtését Magyarország jogának az európai közösségi joghoz való közelítése indokolta. Az Európai Parlament és Tanács 96/9/EK sz. irányelve az adatbázisok jogi védelméről (a továbbiakban adatbázis-irányelv) részben a BUE, illetve a Genfi Szerzői Jogi Egyezmény fent említett rendelkezésein alapul, részben azonban azokon túllépve kiterjed a szerzői műnek semmilyen szempontból (sem tartalmi és szerkesztésbeli, sem pusztán szerkesztésbeli szempontból) nem minősülő adatgyűjteményekre is, lehetővé téve az ilyen, számítástechnikai eszközökkel vagy más módon egyedileg hozzáférhető, valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett adatgyűjtemények önálló jogi védelmét egyes jogosulatlan felhasználási cselekmények esetén. Az új Szjt. ennek megfelelően került kiegészítésre 2002. január 1. napjától a VII. Fejezet alatt a 60/A. §-sal, valamint módosult a 61–62. §, továbbá az új Szjt.-be bekerült a XI/A Fejezet (84/A–84/E. §). Az adatbázisokra vonatkozó magyar rendelkezések csaknem teljes mértékben megegyeznek az adatbázis-irányelv rendelkezéseivel.

A sui generis adatbázis-védelem – bár a szerzői jogi törvényben került elhelyezésre – nem szerzői jogi jellegű védelem. A sui generis jogi oltalomnak nem feltétele az, hogy az egyes tartalmi elemek összeválogatása egyéni, eredeti jellegű legyen (ami a gyűjteményes műként való védelem előfeltétele). A sui generis adatbázis-oltalom bevezetésének az indoka az volt, hogy bizonyos adatbázisok létrehozatala jelentős emberi, technikai és pénzügyi ráfordítással járhat, és ezért indokolt az ilyen adatbázisok (önálló) jogi oltalomban való részesítése.

A sui generis adatbázis-védelem alapján jogi oltalomban részesülnek azok a valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett adatgyűjtemények is, amelyek nem vagy nem csak szerzői alkotásokat tartalmazznak, továbbá amelyek az egyes adatelemek egyéni, eredeti jelleget nélkülöző kiválogatása, illetve elrendezése folytán sem minősülnek egyéni, eredeti szerzői alkotásnak. A sui generis adatbázis-védelem fellépési lehetőséget nyújt az olyan, engedély nélküli adatkimásolásokkal, illetve adat-újrahasznosítási cselekményekkel szemben is, amelyek következtében az adatbázis felépítése, szerkezete nem rekonstruálódik, tehát az esetleg fennálló egyéni, eredeti felépítést, szerkezetet a felhasználó nem másolja le, nem veszi át.

A sui generis adatbázis-védelem az adatbázis előállítóját illeti meg. Az adatbázis előállítójaként az új Szjt. azt a természetes személyt, jogi személyt vagy jogi személyiséggel nem ren-

delkező gazdasági társaságot határozza meg, aki vagy amely saját nevében és kockázatára kezdeményezte az adatbázis előállítását, gondoskodva az ehhez szükséges ráfordításokról.

A sui generis adatbázis-védelem tartalmát az új Szjt. 84§/A. §-a a következőképpen határozza meg:

84/A. § (1) Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, az adatbázis (60/A. §) előállítójának hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adatbázis tartalmának egészét vagy jelentős részét

a) másolat készítése útján [18. § (1) bek. b) pont] többszörözze (a továbbiakban: kimásolás);

b) a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegye az adatbázis példányainak terjesztésével vagy – a 26. § (8) bekezdésében szabályozott módon – a nyilvánossághoz való közvetítéssel (a továbbiakban: újrahasznosítás).

(2) Az (1) bekezdés b) pontjában említett terjesztésen a terjesztés következő eseteit kell érteni: adásvétellel vagy a tulajdonjog más módon történő átruházásával való forgalomba hozatal, az országba forgalomba hozatali céllal történő behozatal és bérbeadás. A 23. § (5) bekezdését [jogkimerülés] megfelelően alkalmazni kell az adatbázis előállítójának jogaira is.

(3) Az adatbázis előállítójának hozzájárulása nélkül ismételt és rendszeresen nem másolható ki, illetve nem hasznosítható újra az adatbázis tartalmának jelentéktelen része sem, ha ez sérelmes az adatbázis rendes felhasználására, vagy indokolatlanul károsítja az adatbázis előállítójának jogos érdekeit.

(4) Az (1)–(3) bekezdésben szabályozott felhasználásokért – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – díjazás jár.

(5) Az adatbázis előállítóját akkor illetik meg az (1)–(3) bekezdésben szabályozott jogok, ha az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt.

A sui generis adatbázis-védelem fennállása szempontjából fontos feltételt határoz meg a 84/A. § (5) bekezdése, amely szerint az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást kellett, hogy igényeljen. E tevékenységek vonatkozásában tehát külön-külön kell vizsgálni azt, hogy az adott tevékenység jelentős ráfordítást igényelt-e. Az adatbázis tartalmának megszerzésével kapcsolatos ráfordítások elsősorban negatív irányból közelíthetők meg: az adatok (azaz az adatbázis egyes tartalmi elemei) előállítása (létrehozása) érdekében kifejtett ráfordítás az adatbázis tartalmának megszerzése érdekében kifejtett jelentős ráfordítások körében nem vehető figyelembe. Ellenőrzés alatt kétféle tevékenységet lehet érteni: a tartalom folyamatos figyelését, ellenőrzését és korrekcióját igénylő (dinamikus) adatbázis esetén az adatbázis folyamatos ellenőrzését, monitorozását, frissítését, az adatok pontosságának, helytállóságának biztosítását, másfelől, statikus adatbázis esetén az adatbázis létrehozatalakor a tartalom helyességének, helytállóságának vizsgálatát. Végül, az adatbázis tartalmának megjelenítése nemcsak a tartalom szó szoros értelmében vett megjelenítését foglalja magában, hanem a tartalom adott adatbázisban való felhasználásra alkalmas állapotba hozatalát is.

Az adatbázis tartalmának megszerzésével kapcsolatos ráfordítás mennyiségileg vagy minőségileg, illetve mindkét szempontból is lehet jelentős. Ráfordításon nemcsak pénzügyi befektetést kell érteni, hanem energia-, munka- és időráfordítást is. Az ilyen ráfordítással, valamint az adatbázis kimásolásával és újrahasznosításával kapcsolatos kérdések, illetve joggyakorlat vonatkozásában a Szerzői Jogi Szakértő Testület alábbi szakvéleményei tartalmaznak iránymutatást:

- a) SZJSZT-39/2004/1–2 – Adatbázisok összehasonlítása;⁹
- b) SZJSZT-23/08/1 – Adatbázis szerzői jogi és sui generis védelme;¹⁰
- c) SZJSZT-31/08/1 – Interneten közzétett, használtautó hirdetésekéből összeállított adatbázis szerzői jogi és sui generis kapcsolódó jogi védelme;¹¹
- d) SZJSZT-19/09/1 – Jogtár védelme gyűjteményes műként, illetve adatbázisként;¹²
- e) SZJSZT-05/10 – Adatbázis kapcsolódó jogi (sui generis) védelme;¹³
- f) SZJSZT-12/10 – Elektronikus szótár védelme gyűjteményes műként, illetve adatbázisként;¹⁴

2. Az eljáró tanács következtetései

Az eredeti megkeresésben feltett kérdésekre csak konkrét nyilvántartások esetében lehet választ adni, tekintettel arra, hogy a körülményektől függ, hogy egy nyilvántartás állhat-e szerzői jogi és/vagy sui generis adatbázis-védelem alatt, és ha igen, akkor ki a jogok jogosultja. Kizárólag az adott nyilvántartások/adatbázisok ismeretében lehet külön-külön megválaszolni a megkereső által feltett kérdéseket. Tekintettel arra, hogy a megkeresés lényegében a megkereső által nyújtott részletes tájékoztatás 7. pontjában leírt kulcsszavas nyilvántartással volt kapcsolatos, ezért az eljáró tanács a vizsgálatot erre a nyilvántartásra végezte el. A többi tizenegy nyilvántartás hasonló szintű vizsgálata – a megkereső által rendelkezésre bocsátott információk alapján – nem tűnt szükségesnek.

A fentiekben ismertetett jogszabályi háttér, valamint joggyakorlat alapján az eljáró tanács az alábbi lépéseket vizsgálta meg:

- a) mi az adott nyilvántartás tárgya, forrása, tartalma és célja;
- b) kik szerkesztik az adott nyilvántartást, a szerkesztők személye azonosítható-e, továbbá az egyes szerkesztők egyéni hozzájárulása a későbbiekben is azonosítható-e;

⁹ http://szttnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenye/2004/2004PDF/szjszt_szakv_2004_039.pdf.

¹⁰ http://szttnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenye/2008/2008PDF/szjszt_szakv_2008_023.pdf.

¹¹ http://szttnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenye/2008/2008PDF/szjszt_szakv_2008_031.pdf.

¹² http://szttnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenye/2009/2009PDF/szjszt_szakv_2009_19_01.pdf.

¹³ http://szttnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenye/2010/PDF/szjszt_szakv_2010_05.pdf.

¹⁴ http://szttnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenye/2010/PDF/szjszt_szakv_2010_12.pdf.

- c) az egyes szerkesztők tevékenysége (a nyilvántartás tartalmának összeválogatása, elrendezése) mutat-e egyéni, eredeti jelleget;
- d) az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése igényelt-e jelentős ráfordítást;
- e) végül, az adatbázis harmadik fél általi megismerése esetén kitől és milyen tartalmú engedélyt kell kérni?

Ad 7. Eljárások kulcsszavas feldolgozása (elektronikus formában)

A megkereső ezt a nyilvántartást a „(részben) munkaköri leírásban rögzített feladaton alapuló adatbázisok” cím alá sorolta be. Ezen nyilvántartás vezetésére 2010. február 1-je előtt külön munkáltatói utasítás nem volt, azonban e dátumot követően a munkaköri leírás tartalmaz arra vonatkozóan kitételt, hogy a kulcsszavas adatbázisokat gondozni kell. Az adatbázis a T. hatálybalépése óta tartalmazza a releváns adatokat, az adatbázis kialakítása, szerkezete azóta nem változott. Az adatok forrása nyilvános határozatok, a szerkesztést a J. I. munkatársa végzi közvetlen felettesének ellenőrzésével. A megkereső tájékoztatása azt is tartalmazza, hogy az e tekintetében folyamatos a frissítés, míg a k. tekintetében egy éve került sor a nyilvántartás frissítésére. A megkereső az adatbázis ellenőrzését követően kívánja közzétenni a frissítést a munkatársak tágabb köre számára, ennek megtörténte előtt az csak a J. I. munkatársai részére érhető el.

A fenti információk alapján az eljáró tanács megállapításai, illetve következtetései az alábbiak.

Ad a) A nyilvántartás tárgya, forrása, tartalma és célja

Az adott nyilvántartás a megkereső szervezetén belüli használatra készült, az a megkereső belső elektronikus hálózatan érhető el, és ahhoz egyelőre csak a megkereső egy szűkebb szervezeti egységének a munkatársai férnek hozzá, azonban a megkereső tervezi, hogy azt később, a nyilvántartás ellenőrzését követően elérhetővé teszi a munkatársak szélesebb köre számára. A nyilvántartás, illetve felhasználásának célja a hatósági vagy kutatómunka elősegítése. Az adatok forrása nyilvános H.-határozatok, amelyek bárki számára elérhetőek. A nyilvántartást alkotó egyes elemek (a határozatok) tehát nem állnak szerzői jogi védelem alatt, ami egyébként az Szjt. 1. § (4) bekezdéséből is következik.

Ad b) A nyilvántartás szerkesztői

A nyilvántartást a megkereső szervezetén belüli szervezeti egység munkatársai szerkesztik a közvetlen felettes ellenőrzésével. A megkereső által rendelkezésre bocsátott tájékoztatásból nem derül ki, hogy a szerkesztők név szerint és/vagy utólag beazonosíthatóak-e. Tekintet-

tel arra, hogy a megkereső – a Szerzői Jogi Szakértő Testület által feltett kérdésekre adott részletes válaszában – más nyilvántartások esetében kifejezetten feltüntette, hogy a (társ)-szerzők név szerint fel vannak tüntetve, az eljáró tanács azzal a feltételezéssel élt, hogy az érintett adatbázis (7.) esetében a szerkesztők nem kerülnek név szerint feltüntetésre, így a szerkesztők személye később (adott esetben a nyilvántartás évekkal később történő felhasználása esetén) már nem azonosítható. (A későbbiekben kitérünk arra, ha ez a feltételezés mégsem bizonyulna helytállónak.)

Ad c) A szerkesztői tevékenység jellege (szerzői jogi védelem)

A nyilvántartás gyűjteményes műnek minősülő adatbázis

A megkereső tájékoztatása szerint az adott adatbázis az eljárások kulcsszavas feldolgozása. Habár a megkereső nem ismertette részletesen a nyilvántartás kialakítását, szerkezetét, a tárgyszavak (kulcsszavak) rendszerét, azok kiválogatási módszereit, az eljáró tanács a rendelkezésére bocsátott információk alapján feltételezi, hogy a nyilvántartás tartalmának összeválogatása, elrendezése, a tárgyszavak kiválogatása egyéni, eredeti jelleget mutat, következőképpen az adott nyilvántartás gyűjteményes műnek tekinthető (7. §). Erre enged következtetni, hogy a megkereső maga is a kulcsszavas adatbázisok gondozásáról, a szerkesztő munkatárs legjobb tudásáról, a közvetlen felettes ellenőrzéséről beszél. Az eljáró tanács feltételezi, hogy a nyilvántartásba valamennyi H. határozat belekerül, azaz a szerkesztő nem hoz döntést a tekintetben, hogy melyik határozatot emeli be a nyilvántartásba, és melyiket hagyja ki. Ugyanakkor az a tény, hogy szerkesztő tárgyszavakat keres, és ezek alapján kategorizálja a határozatokat, szellemi tevékenység, alkotómunka eredménye. Ezt támasztja alá például a Szerzők és szerkesztők kézikönyve c. könyv Tárgymutató c. fejezete, amely az alábbiakat tartalmazza:

„A tárgymutatóba kerülnek a főszöveg fogalmai, kulcsszavai. A tárgymutató összeállítása minden esetben tudományos feladat, ezért lehetőleg a szerző vagy annak közeli munkatársa, tanítványa készítse el. Ugyanis a kulcsszavak meghatározása nem mechanikus munka, sokszor a mű mondanivalójától függ, hogy mi a kulcsszó és mi nem az.”¹⁵

A fentiek alapján tehát nem férhet ahhoz kétség, hogy a tárgymutató összeállítása általában egyéni, eredeti tevékenység, azaz szellemi alkotómunka eredménye. Még inkább helyesnek tűnik e megállapítás a megkeresés tárgyát képező konkrét nyilvántartás vonatkozásában, hiszen annak összeállításához a vonatkozó jogterület alapos ismeretére van szükség. Az eljáró tanács szerint ezért ebben az esetben megállapítható, hogy a tárgymutató összeállítása egyéni, eredeti tevékenység, azaz szellemi alkotómunka eredménye, és ezért a nyilvántartás mint gyűjteményes mű szerzői jogi védelemre érdemes. Tekintettel arra, hogy

¹⁵ Gyurgyák János: Szerzők és szerkesztők kézikönyve. Osiris Kiadó. Budapest, 2005, p. 182.

az adott nyilvántartás elemeihez számítástechnikai eszközökkel egyedileg lehet hozzáférni, ezért a nyilvántartás megfelel az adatbázis fogalom ismérveinek (Szjt. 61/A. §).¹⁶ Mindezekre tekintettel a nyilvántartás gyűjteményes műnek minősülő adatbázisnak tekinthető.

A nyilvántartás feltehetően együttesen létrehozott mű

A megkereső által rendelkezésre bocsátott információk szerint a nyilvántartást a J. I. munkatársai szerkesztik a T. hatálybalépése óta, és az elektronikus formában áll rendelkezésre. Az eljáró tanács többek között ezért is feltételezte, hogy a nyilvántartás szerkesztői nem kerültek/kerülnek név szerint feltüntetésre. Ebben az esetben a nyilvántartás olyan gyűjteményes műnek tekinthető, amelynek megalkotásában az egyes szerkesztők hozzájárulása olyan módon egyesül, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni. Erre tekintettel a nyilvántartás együttesen létrehozott műnek minősül [Szjt. 6. § (2) bekezdés]. Az Szjt. 6. § (1) bekezdés szerint az együttesen létrehozott műre a szerzők jogutódjaként azt a személyt illeti meg a szerzői jog, akinek kezdeményezésére és irányításával a művet létrehozták, és aki azt a saját nevében nyilvánosságra hozta. A megkereső által rendelkezésre bocsátott adatok alapján aggálytalanul megállapítható, hogy a megkereső volt az a személy, aki kezdeményezte és irányította a nyilvántartás létrejöttét, valamint annak folyamatos karbantartását (frissítését).

Ahhoz sem férhet kétség, hogy a megkereső volt az, aki a nyilvántartást saját nevében nyilvánosságra hozta. Itt szükséges arra utalni, hogy a szerzői jogi értelemben vett „nyilvánosság” nem azonos a köznap értelemben vett (széles) nyilvánossággal, és különösen nem azonos a nyilvánosság azon értelmezésével manapság, miszerint az került nyilvánosságra, ami bárki számára közvetlenül elérhetővé vált (pl. az internetre való feltöltéssel). Itt az eljáró tanács az Szjt. 10. §-ához (A mű nyilvánosságra hozatala) fűzött magyarázatra utal: „... a nyilvánosság a szerzői jogban minden felhasználástípusnál más és más személyi kör lehet. A 10. § szempontjából a 'nyilvánosságra hozatal' bármilyen cselekmény vagy magatartás lehet, amely révén a mű elhagyja az alkotó rendelkezési körét és meg nem határozott más személyek számára hozzáférhetővé válik” [Benárd Aurél-Tímár István (szerk.): A szerzői jog kézikönyve. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, 100. o.].¹⁷ Az előbbieket alapján az a tény, hogy a nyilvántartás elérhető a J. I. munkatársai részére, tekinthető úgy, hogy azt a megkereső nyilvánosságra hozta. Tekintettel a nyilvántartás speciális voltára, az a tény, hogy a nyilvántartás csak viszonylag szűk kör részére férhető hozzá, ezért nem releváns. Itt jegyzi meg az eljáró tanács, hogy a nyilvántartást – a megkereső által adott tájékoztatás szerint – annak ellenőrzése után szélesebb kör részére is elérhetővé kívánja tenni.

¹⁶ 2002. január 1-jét megelőzően az Szjt. nem tartalmazta az „adatbázis” meghatározását, helyett az „adattár” fogalmat használta. Az Szjt. hatálybalépésétől (1999. szeptember 1.) az előbbi időpontig a gyűjteményes műnek minősülő adattárak szerzői jogi védelmet élvezhettek.

¹⁷ Gyertyánfy: i. m. (5), p. 75–76.

A fentiekre tekintettel tehát az adott nyilvántartáson fennálló szerzői jogok – az Szjt. erejénél fogva – átszálltak, illetve átszállnak a megkeresőre. Érdemes megemlíteni, hogy habár az Szjt. a 6. §-ban csak „szerzői jogról” beszél, a szerzői jog alapelveivel ütközne, ha úgy tekintenénk, hogy a vagyoni jogok mellett a személyhez fűződő jogok is átszállnak. Hevesebbnek tűnik az az értelmezés, amely szerint a személyhez fűződő jogok nem szállnak át, hanem az egyes szerkesztőknél maradnak. Ez ugyanakkor gyakorlati szempontból nem tűnik központi kérdésnek, hiszen személyhez fűződő jogok alatt a nyilvánosságra hozatal, a névfeltüntetés és a mű integritásának védelméről van szó. Feltételezhető ugyanakkor, hogy az egyes szerkesztők a nyilvántartás szerkesztése során tisztában voltak azzal, hogy a nyilvántartás azért készül, hogy az nyilvánosságra kerüljön (ahogy említettük, nem releváns az, hogy a nyilvánosság alatt szűkebb vagy tágabb kört értünk). A szerkesztők nevének feltüntetése is megoldhatónak látszik, akár felsorolásszerűen is abban az esetben, ha nem lehet beazonosítani, hogy egyes szerzők pontosan melyik határozatot, milyen tárgyszavakat dolgoztak fel. Végül, az integritás védelmével kapcsolatban arra kell utalni, hogy a szóban forgó nyilvántartás sajátossága miatt (ahol a szerkesztői tevékenység a tárgyszavak feldolgozásban rejlik) ennek veszélyéről – rendeltetésszerű felhasználás esetén – nem lehet szó.

Nem lehet ugyanakkor figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy az együttes művekre vonatkozó rendelkezések (Szjt. 6. §) a jelenleg hatályos Szjt.-ben jelentek meg először, amely 1999. szeptember 1-jén lépett hatályba. A korábban hatályos, régi szerzői jogi törvényben [a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény, valamint az annak végrehajtására kiadott 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet] nem volt ilyen vagy hasonló jogintézmény. A megkereső által rendelkezésre bocsátott információk szerint a nyilvántartás a T. hatálybalépése óta tartalmazza a releváns adatokat. Ezért kérdés, hogy a 1997. január 1-je és 1999. szeptember 1-je közötti időszakban történt-e szerkesztői tevékenység. A megkereső által nyújtott adatokból erre nem lehet választ adni. Pusztán az a tény, hogy a nyilvántartásban szerepelhetnek olyan határozatok, amelyek a kérdéses időszakban keletkeztek, nem jelenti azt, hogy ezek feldolgozására is ebben az időszakban került sor, hiszen nem zárható ki az, hogy ezeket a határozatokat csak évekkel később dolgozták fel. Amennyiben az ilyen határozatok feldolgozására 1999. szeptember 1-jét követően került sor, akkor az együttesen létrehozott művekre vonatkozó (1999. szeptember 1-jén hatályba lépett) szabályok alkalmazhatóak. Ellenkező esetben ugyanakkor a szerzői vagyoni jogok továbbra is a szerkesztőknél maradtak. Ebben az esetben annak lehet relevanciája, hogy a nyilvántartás tekinthető-e munkaviszonyban létrehozott műnek, és ha igen, mikortól.

A nyilvántartás 2010. február 1-jét követően munkaviszonyban létrehozott mű

Abban az esetben, amennyiben a nyilvántartásra nem lehet alkalmazni az együttesen létrehozott művekre vonatkozó szabályokat, és így a szerzői vagyoni jogok nem szálltak át a megkeresőre, azt érdemes megvizsgálni, hogy a nyilvántartás tekinthető-e munkaviszony-

ban létrehozott műnek, és ha igen, akkor mikortól. A megkereső tájékoztatása szerint 2010 februárja (pontosabban 2010. február 1-je) óta munkaköri leírás tartalmazza azt, hogy a kulcsszavas adatbázisokat gondozni kell. Ennek alapján a 2010. február 1-jét követően végzett szerkesztői tevékenység eredményeképpen létrejött művek (bejegyzések, tárgyszavak stb.) munkaviszonyban létrehozott műnek minősülhetnek (Szt. 30.). Az ezekkel kapcsolatos kritériumokat a fenti 1.2.5. pont részletesen tartalmazza. Az eljáró tanács nem tartja szükségesnek ezek megismétlését, csak utal arra, hogy a felsorolt feltételek a kérdéses nyilvántartás esetében fennállni látszanak. Ugyanakkor szükséges hangsúlyozni, hogy az adott nyilvántartás esetében nem lehet figyelmen kívül hagyni az Szt. 61. § (3) bekezdését, amely szerint a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége teljesítéseként összeállított adatbázisra az Szt. 30. § (3)–(4) bekezdésében foglalt rendelkezések nem vonatkoznak. Ez azt jelenti, hogy ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad, vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza, akkor a – gyűjteményes műnek minősülő adatbázis – szerzőjét (szerkesztőjét) nem illeti meg díjazás.

Ugyanakkor az a tény, hogy a 2010. február 1-jét követően végzett szerkesztői tevékenység eredményeképpen létrejött művek (bejegyzések, tárgyszavak stb.) munkaviszonyban létrehozott műnek minősülnek, csak akkor releváns, ha valamilyen okból az derülne ki, hogy a nyilvántartás nem tekinthető együttesen létrehozott műnek. Mivel az eljáró tanács arra a következtetésre jutott a rendelkezésére álló információk alapján, hogy a nyilvántartás együttesen létrehozott műnek tekinthető, ezért a szerzői vagyoni jogok az Szt. 6. § (1) bekezdése alapján is átszálltak a megkeresőre, ezért a munkaviszonyban létrehozott művekre vonatkozó rendelkezések alkalmazása nem tűnik relevánsnak.

Abban az esetben azonban, ha a nyilvántartás mégsem tekinthető együttesen létrehozott műnek (pl. azért, mert a nyilvántartás szerkesztőinek hozzájárulása mégis elkülöníthető, azaz név szerint be lehet azonosítani, hogy melyik szerkesztő melyik határozatot és/vagy tárgyszót dolgozta fel), akkor a munkaviszonyban létrehozott művekre vonatkozó rendelkezéseknek van relevanciájuk. Ebben az esetben a 2010. február 1-je előtti időszakban végzett szerkesztői tevékenység eredményeképpen keletkezett bejegyzések vagyoni jogaival továbbra is a szerkesztők rendelkeznek, hiszen azok – munkáltatói utasítás, munkaviszonyból folyó kötelesség hiánya miatt – nem szálltak át a megkeresőre. 2010. február 1-jét követően – amikortól is munkaköri leírás teszi kötelezővé az adatbázis gondozását – a szerzői vagyoni jogok a megkeresőre átszálltak, illetve átszállnak a törvény erejénél fogva.

Ad d) A jelentős ráfordítás kérdése (sui generis adatbázis-oltalom)

Érdemes megvizsgálni azt is, hogy az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése igényelt-e jelentős ráfordítást, azaz hogy a kérdéses adatbázis sui generis adatbázis-oltalom (Szt. 84/A. §) alatt áll-e. Tekintettel arra, hogy ez nem képezte a megkeresés tárgyát, valamint a megkereső sem bocsátott az eljáró tanács rendelkezésére részletes

adatokkal ezzel kapcsolatban, az eljáró tanács általános megállapításoknál, illetve feltételezéseknél továbbmenő következtetéseket ezzel kapcsolatban nem tud levonni. Az eljáró tanács szerint az adott adatbázis esetében annak tartalmának megszerzése semmiképpen sem igényelhetett jelentős ráfordítást, hiszen az elemek (a határozatok) a megkereső részére közvetlenül hozzáférhetőek, sőt, a vonatkozó törvény rendelkezései alapján is nyilvánosak. Az adatbázis tartalmának ellenőrzése vonatkozásban felmerülhet a jelentős ráfordítás kérdése, hiszen arra a megkereső is utalt, hogy ezt szakemberek, a J. I. munkatársai végzik, a közvetlen felettes ellenőrzésével. Az adatbázis tartalmának megjelenítésével kapcsolatban az eljáró tanács nem tud semmiféle megállapítást sem tenni, tekintettel arra, hogy e vonatkozásban semmilyen adat sem áll rendelkezésére. Az utóbbi vonatkozásban elsősorban annak lehet jelentősége, hogy az adatbázis létrehozatalához/használatához milyen befektetésekre, erőforrásokra volt szükség.

Amennyiben az a feltételezés, hogy az adatbázis tartalmának ellenőrzése és/vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt, helyesnek bizonyulna, akkor a kérdéses adatbázis sui generis adatbázis-védelem alatt állhat. A sui generis adatbázis-védelem az adatbázis előállítóját illeti meg. Az adatbázis előállítója az a személy, aki saját nevében és kockázatára kezdeményezte az adatbázis előállítását, gondoskodva az ehhez szükséges ráfordításokról. Ez jelen esetben kétséget kizáróan a megkereső. Az eljáró tanács hangsúlyozza, hogy a sui generis adatbázis-védelem tekintetében nincs jelentősége annak, hogy a munkaköri leírásokban megjelent-e az adatbázisok gondozásának a kötelezettsége.

Ugyanakkor hangsúlyozni kell azt is, hogy a sui generis adatbázis-védelemre vonatkozó szabályok 2002. január 1. napjától hatályosak. Korábban ilyen védelem nem létezett Magyarországon. Korábban (1997. szeptember 1-je és 2001. december 31-e között) a 61–62. § az „adattár” fogalmát használta, amelyek alapján az adattárra vonatkozó jogok átruházhatóak voltak, valamint az általános szabályok szerint a munkaviszonyból folyó köteleesség teljesítéseként összeállított adattáron fennálló vagyoni jogokat a munkáltató szerezte meg, de csak akkor, ha az adattár elkészítése munkaviszonyból folyó köteleesség részét képezte. Ugyanakkor ez az „adattár” fogalom nem jelentett sui generis védelmi formát, mert a kérdéses időszakban a számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon működtetett gyűjteményes műnek minősülő adattárakat jelentette [7. § (3) bekezdés]. A konkrét esetben ugyanakkor ennek nincs jelentősége, hiszen csak 2010. február 1-jét követően volt munkáltatói utasítás az adatbázis gondozására.

Ad e) Az adatbázis felhasználása

A felhasználás szerzői jogi szempontból

Az eljáró tanács a rendelkezésére bocsátott információk alapján arra következtetésre jutott, hogy az 1999. szeptember 1-jét követően végzett szerkesztői tevékenység esetében az

adatbázis együttesen létrehozott gyűjteményes műnek minősülő adatbázisnak¹⁸ tekinthető, így a szerkesztők hozzájárulásán fennálló vagyoni jogok a törvény erejénél fogva átszálltak a megkeresőre. Amennyiben ez a feltételezés helytelennek bizonyulna, akkor a jogokkal továbbra is a szerkesztők rendelkeznek, de csak a 2010. február 1-jéig végzett szerkesztői tevékenységgel kapcsolatban, ugyanis e naptól az adatbázisok szerkesztése munkaköri kötelezettséggé vált, és így a vagyoni jogokat megszerezte a megkereső. Ebben az esetben – mivel gyűjteményes műnek minősülő adatbázisról van szó – a szerkesztőt nem illeti meg díjazás akkor sem, ha a megkereső a felhasználásra másnak engedélyt ad, vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza [Sztj. 61. § (3) bekezdés].

A sui generis adatbázis-oltalom (amelynek fennállta tekintetében a jelentős ráfordítás megléte a releváns kérdés) 2002. január 1-je óta állhat fent, azonban ennek jogosultja eleve a megkereső, nem pedig a szerkesztők.

A fentiek alapján a harmadik személy (a megkereső munkaszervezetén kívüli személy) által igényelt az adatbázishoz való hozzáféréssel kapcsolatban az eljáró tanács az alábbiakra utal.

A megkereső által nyújtott tájékoztatás szerint a harmadik személy a fenti nyilvántartás egészének tudományos kutatás céljából történő *kiadását* kérte. A megkereső azt is közölte, egy ilyen igény általában azzal jár, hogy az adatbázis anélkül kerül többszörözésre, hogy a nyilvánosság számára hozzáférhető válna, ez utóbbi lehetőség ugyanakkor nem zárható ki teljesen.

Az elektronikus formában lévő adatbázis kiadása – ahogy arra a megkereső is utalt – többszörözéssel jár, hiszen az valamilyen fizikai hordozón többszörözésre kerül (pl. CD-ROM, pendrive vagy elektronikus úton történő megküldése esetén a számítógép merevlemezén). A *többszörözés* engedélyköteles felhasználási mód, legalábbis a szerzői jogi védelem (gyűjteményes műnek minősülő adatbázis) vonatkozásában. [Ugyanez mondható el a *letöltésre való hozzáférhetővé tételről*, amelyet az Sztj. 26. § (8) bekezdése¹⁹ tartalmaz; az eljáró tanács szerint a megkereső a „nyilvánosságra hozatal”, illetve a „nyilvánosság számára hozzáférhető válás” alatt valószínűleg e felhasználási módra utalt.] Hasonlóképpen engedélyköteles felhasználási mód a *terjesztés*, azaz az adatbázis többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele [Sztj. 23. § (1) bekezdés]. A fentiek alapján, amennyiben helyes az a feltételezés, hogy együttesen létrehozott műről van szó, akkor az 1999. szeptember 1-jét követően létrejött bejegyzések esetében a megkereső rendelkezik a vagyoni jogokkal, így autonóm döntése, hogy a többszörözés, terjesztés és/vagy a letöltésre való hozzáférhető tétel típusú felhasználást engedélyezi-e. Ha igen, ebben az esetben a szerkesztőket nem illeti meg díjazás.

¹⁸ 2002. január 1-je előtt létrehozott részei tekintetében gyűjteményes műnek minősülő adattár [Sztj. 7. § (3) bekezdés].

¹⁹ Sztj. 26. § (8) A szerzőnek az is kizárólagos joga, hogy művét – másként, mint sugárzással vagy a (7) bekezdésben szabályozott módon – a nyilvánossághoz közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon. E joga kiterjed különösen arra az esetre, amikor a művet vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy tesz ki a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.

Ugyanakkor ha ez előbbi feltételezés mégsem bizonyulna helytállónak, akkor a vagyoni jogokkal továbbra is a szerkesztők rendelkeznek (legalábbis 2010. február 1-jéig), így az ilyen felhasználásokra csak az engedélyükkel kerülhet sor. Az engedély megadását természetesen díjazáshoz is köthetik. Az engedélyük hiányában történő felhasználás (többszörözés, letöltésre való hozzáférhetővé tétel) szerzői jogi jogsértésnek minősülhet. (Habár a megkeresés erre vonatkozó kérdést nem tartalmazott, az eljáró tanács megjegyzi, hogy természetesen nincs akadálya annak, hogy a megkereső utólag szerezzé meg a vagyoni jogokat a szerzőktől.) A 2010. február 1-jét követően elvégzett szerkesztői tevékenység vonatkozásában – tekintettel arra, hogy e naptól munkaköri kötelezettséggé vált az adatbázis gondozása – a megkereső a törvény erejénél fogva megszerezte a szerzői vagyoni jogokat. Szerzői jogilag releváns felhasználásra ezért jogosult, a felhasználásra másnak is engedélyt adhat, valamint a vagyoni jogokat akár másra is átruházhatja anélkül, hogy a szerkesztőket díjazás illetné meg. Az eljáró tanács ugyanakkor ismételten hangsúlyozza, hogy az előbbieknél csak akkor lenne relevanciája, ha a nyilvántartás mégsem minősülne együttesen létrehozott műnek.

A felhasználás sui generis adatbázis-védelem szempontjából

A sui generis adatbázis-védelem (amelyről 2002. január 1-je óta lehet csak szó) eleve a megkeresőt illeti meg. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy ezen önálló jog esetén a releváns felhasználási módok *az adatbázis tartalmának egésze vagy jelentős része kimásolása vagy újrahasznosítása* (részletesen lásd a fenti 1.2.6. pontot), valamint kivételes esetben a jelentéktelen rész ismételt és rendszeres kimásolása vagy újrahasznosítása [Sztj. 84/A. § (3) bekezdés]. A sui generis adatbázis-védelem szempontjából releváns felhasználás (további felhasználás engedélyezése vagy akár a jogok átruházása) esetén a szerkesztőket nem illeti meg díjazás.

Az eljáró tanács a felhasználás kérdésével kapcsolatban arra utal, hogy jelen esetben a szerzői jogi szempontból releváns felhasználási mód az adatbázis (egészének vagy egy részének) többszörözése, terjesztése és/vagy letöltése, a sui generis adatbázis-védelem szempontjából pedig az adatbázis egésze vagy jelentős része kimásolása és/vagy újrahasznosítása. Önmagában az adatbázis megismerése például olyan módon, hogy a harmadik személy a megkereső helyiségében a megkereső számítógépes hozzáférésén keresztül (amelyen az adatbázis egyébként is hozzáférhető) úgy tanulmányozza az adatbázist, hogy nem kerül sor ilyen felhasználásokra, sem szerzői jogi szempontból, sem a sui generis adatbázis-védelem szempontjából nem tekinthető releváns felhasználásnak. Az adatbázishoz való hozzáférés, az adatbázis szűk értelemben vett használata (különösen többszörözés, terjesztés, letöltésre való hozzáférhetővé tétel, illetve kimásolás, újrahasznosítás hiányában) tehát jellemzően nem olyan felhasználás, amely a szerzői jogi és/vagy a sui generis adatbázis-védelem szempontjából releváns lenne. Az adatbázishoz való ilyen pusztá hozzáférés hasonlítható egy

irodalmi mű előadásához vagy színpadi mű megtekintéséhez, amely szintén nem felhasználási cselekmény szerzői jogi szempontból.²⁰

3. A kérdésekre adott válaszok összefoglalása

A fentiek alapján az eljáró tanács a megkereső által feltett kérdésekre az alábbi összefoglaló jellegű válaszokat adja.

1. *Köztisztviselő által, munkaidőben és a munkáltató eszközeivel, de munkaköri feladatkörén kívül, illetve munkáltatói utasítás hiányában, önkéntesen vezetett nyilvántartás/adatbázis állhat-e szerzői jogi védelem alatt?*

Igen, az ilyen nyilvántartás/adatbázis állhat szerzői jogi védelem alatt, ha a szerkesztők tevékenysége egyéni, eredeti jellegű tevékenység. A szerzői jogi védelemtől függetlenül – akár azzal párhuzamosan is – a nyilvántartás/adatbázis állhat sui generis adatbázis-védelem alatt is, amennyiben az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt.

2. *Amennyiben az 1. kérdésre adott válasz igen, úgy*

a) kit lehet szerzőnek tekinteni?

A nyilvántartáson/adatbázison mint gyűjteményes művön fennálló szerzői jog a szerkesztőket illeti meg. Amennyiben az egyes szerkesztők egyenként nem határozhatóak meg, akkor a nyilvántartás/adatbázis feltehetően együttesen létrehozott műnek minősül, ezért az azon fennálló szerzői (vagyon) jogok a törvény erejénél fogva átszálltak a megkeresőre. Ha az egyes szerkesztők hozzájárulása a nyilvántartáshoz/adatbázishoz meghatározható, akkor a nyilvántartás/adatbázis nem együttesen létrehozott mű, így a szerzői (vagyon) jogokkal a szerkesztők rendelkeznek. Ebben az esetben van relevanciája annak, hogy volt-e, és ha igen, akkor mikortól, munkáltatói utasítás a nyilvántartás/adatbázis vezetésére.

A nyilvántartáson/adatbázison fennálló sui generis adatbázis-védelem eredeti jogosultja a megkereső.

b) ki a vagyon) jogok jogosultja, ha az utasítást szóban vagy írásban adták?

Amennyiben a nyilvántartás/adatbázis nem minősülhet együttesen létrehozott műnek, akkor egészen addig az időpontig, amíg a megkereső nem adott utasítást a nyilvántartás/

²⁰ Az 1999. szeptember 1-je előtt hatályban volt szerzői jogi törvény (1969. évi III. törvény) végrehajtási rendelete, a 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet 10. § (1) bekezdése ezt így fogalmazta meg: „Felhasználáson az Szjt. alkalmazásában azt a folyamatot kell érteni, amely a művet vagy annak részletét a nyilvánossághoz közvetíti. Ez vonatkozik az átdolgozásokra, feldolgozásokra és fordításokra is.”

adatbázis gondozására (szerkesztésére), a szerzői (vagyon) jogokkal a szerkesztők rendelkeznek. Azt az időpontot követően, hogy ez a szerkesztők munkaviszonyból folyó kötelességévé vált, a nyilvántartás/adatbázis (legalábbis azon részét tekintve, amely ezen időpontot követően keletkezett) munkaviszonyban létrehozott műnek minősül, így az azon fennálló vagyoni jogokat a megkereső (a szerkesztők jogutódjaként) a jogszabály rendelkezésénél fogva megszerezte.

3. *Amennyiben a nyilvántartás/adatbázis szerzői jogi védelem alatt áll, úgy harmadik személy kérheti-e ennek a műnek a megismerését? Sérti-e a szerző vagyoni jogát, ha nyilvánosságra hozzák?*

Az adatbázis harmadik személy általi „megismerésének” lehetőségét nem szabályozza a szerzői jog. A megkeresésben leírt tényállás esetében a szerzői jogi szempontból releváns felhasználási módok az adatbázis (egészének vagy egy részének) *többszörözése, terjesztése és/vagy letöltésre való hozzáférhetővé tétele*, a sui generis adatbázis-védelem szempontjából pedig az adatbázis egészének vagy jelentős részének a *kimásolása és/vagy újrahasznosítása*. Amennyiben ezek valamelyikére sor kerül (pl. a nyilvántartást/adatbázist valamilyen fizikai hordozón átadják vagy elektronikus úton megküldik harmadik személy részére), akkor az releváns felhasználás. Amennyiben a korábban leírtak alapján a szerzői vagyoni jogokat nem szerezte meg a megkereső, azaz azokkal továbbra is a szerkesztők rendelkeznek, akkor az ilyen típusú felhasználások a szerkesztők engedélye hiányában jogsértésnek minősülhetnek.

VIII. A JOGDÍJ, A DÍJIGÉNY, A VAGYONI KÁR ÖSSZEGÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA

Dokumentumfilm-sorozatban korábban más dokumentumfilm céljára készített, vágtatlan filmanyag felhasználása és ennek díjazása – SZJSZT-24/2010

A peres felek által feltett kérdések

A felperes kérdései

1. Amennyiben az ilyen anyag felhasználási jogát az előállítótól (felperestől) szerződéssel senki sem szerezte meg, a felhasználási jog megszerzését senki sem bizonyította utólag sem, illetőleg a felhasználási jog iránt – az Szjt. vagy egyéb pl. tulajdonjoga alapján – senki sem élt igénytel az előállító felé, kit kell tekinteni az anyag kizárólagos tulajdonosának?

2. Amennyiben megállapítható, hogy az anyag kizárólagos tulajdonosa a dokumentumfilm előállítója, jogosult-e az előállító engedélyezni, hogy az „archivált” anyagból harmadik személy – a szerzői jogi jogosultak hozzájárulásának beszerzése birtokában – új mozgóképi alkotást – jelen esetben filmsorozatot állítson elő (esetlegesen utánforgatással kiegészítve)?

3. Amennyiben a harmadik személy az archív anyagok felhasználásával új mozgóképi alkotásnak minősülő dokumentumfilmet vagy filmsorozatot készít, azt sajátjaként terjeszti (sugározza, forgalmazza), megilleti-e az „archív anyag” előállítóját (felperest) a harmadik személytől a felhasználás ellenében ellenérték, ha arra igényt tart?

4. Megállapítható-e, hogy az előállító perbeli követelése arányos azzal az anyagi előnnyel, amit harmadik személy azzal nyert, hogy saját vagy vállalkozási gyártásban 2004-ben nem kellett anyagi ráfordítást eszközölnie a csaknem 12 órás adásanyag elkészítésére, ami azt jelenti, hogy megspórolta – vágásig bezárólag – valamennyi szervezési, előkészítési, kutatási, forgatási és egyéb tárgyi, személyi költséget (ide nem értve a [fent említett jogdíjat] és ezzel 12x50-55 perces, korlátozás nélküli vagyoni] felhasználási joggal bíró filmsorozat vágás előtti alapanyagát készen megkapta?

5. Vajon az ár-érték arányt jelentősen befolyásolja-e az a körülmény, hogy a filmsorozatban szereplő személyek idős emberek, egy részük már nem is él, az anyag egyszeri és rekonstruálhatatlan, az adott történelmi időszaknak alig vannak nyilatkozatra képes túlélői, ezért az anyag különös történelmi értékkel bír, sőt értéke az idő múlásával nemhogy csökkenne, hanem egyre nő. Ha igen, milyen mértékben (a képzett ár milyen arányában) lehet ezt figyelembe venni?

Az alperes kérdései

1. Megállapítható-e a perbeli filmanyag alapján az, hogy az önálló szerzői mű-e, azaz részesülhet-e szerzői jogi oltalomban?

2. Amennyiben a perbeli filmanyag szerzői műnek minősül, úgy megállapítható-e a periratok alapján az, hogy annak a felperes a szerzője, a szerzői jogi jogosultságok jogosultja?

3. Mi a reális felhasználási díja a filmanyagnak abban az esetben, ha az önálló szerzői műnek minősül, illetve milyen összegben és jogcímen fizetendő díj a felperesnek abban az esetben, ha a filmanyag nem minősül szerzői műnek, illetve az nem a felperes alkotása?

4. Mi az a reális összeg, amely az adathordozók vételára, és amely összeg abban az esetben merülhet fel fizetendő összegként, amennyiben a perbeli filmanyag nem minősül önálló szerzői műnek, és/vagy annak nem a felperes a jogosultja?

5. Figyelemmel az alperes által az MM.-nek a fentiek szerint kifizetett nettó 240 000 forint felhasználási díjra, reális-e a felperes perbeli követelése? Milyen összegű felhasználói díjat tart reálisnak a szakértői testület?

*Az eljáró tanács szakértői véleménye**A szakvéleménykérés alapjául szolgáló tényállás összefoglalása*

Az O. Kft. filmelőállító vállalkozás 1992-ben készítette el az „M.” című dokumentumfilmet, amelynek rendezője S. S.

A filmanyag forgatása során a leforgatott munkaanyag a vetített dokumentumfilm anyagához képest hosszabb volt. A forgatás során elkészített munkaanyagot a felperes archiválási célból az O. könyvtár T. Gyűjteményénél letétbe helyezte.

A letétbe helyezett anyagból – S. S. rendező tudtával és hozzájárulásával – az „F.” című sorozat készítője felhasznált részeket. A filmsorozatot a D. Zrt. sugározta.

Az alperes 2004 novemberében kötött megállapodást a K. Bt.-vel (képviselője: S. S.) az „N.” című dokumentumfilm-sorozat megrendezésére.

A filmsorozat készítésénél – a felperes által 1992-ben készített filmanyag mellett – 6 db, darabonként 60 perc időtartamú filmfelvételt az MM.-nek kifizetett nettó 240 000 Ft ellenében szintén felhasználtak.

A felperes a Fővárosi Bíróság kirendelő végzésében foglalt tényállást azzal pontosította, hogy az alperes megbízásából 14 részből álló sorozat készült el, amelynek – S. S., a sorozat rendezőjének tanúvallomása szerint – kb. 90%-a, tehát tizenkét 50-55 perces film a felperes anyagainak a felhasználásával jött létre. Az MM. 6, egyenként 60 perc időtartamú filmfelvételt adott át, ebből készült két 50-55 perces részlet.

A Fővárosi Bíróság kirendelő végzése szerint a peres felek közötti vita abban áll, hogy az 1992-ben leforgatott munkaanyagból megmaradt és archivált anyag feletti rendelkezési jog

a felperest illeti-e meg, a felhasználás ellenében jár-e ellenérték a felperesnek, és az milyen mértékű.

A felperes az F/30/1. alatti, és az alperes a 29. sorszám alatti előkészítő iratban rögzítette álláspontját, és feltették a szakértői vizsgálódás és véleménykészítés tárgyát megalapozó kérdéseiket.

Az alperes a 45. sorszámú tárgyalási jegyzőkönyvben történt felhívás alapján a 49. sz. előkészítő iratában bejelentette, hogy a perbeli filmsorozat egyes epizódjaihoz milyen filmeket használt fel:

- teljes egészében új, a filmsorozat készítése érdekében felvett anyagokból készültek az R. S.-ről és a K. F.-ről szóló epizódok;
- részben új felvételekből, részben az O. Kft. által saját felvételének nevezett anyagokból készültek az E. I.-ről, az O. K.-ról szóló epizódok (amelyekkel kapcsolatban az egyes jeleketek S. S. rendező nem tudta megkülönböztetni eredetük alapján, mindösszesen arról nyilatkozott, hogy az új és a régi felvételek aránya ezen epizódok esetében kb. 1/3-2/3;
- a K. K.-ról szóló két epizódot az alperes az O. könyvtártól vásárolta;
- a további epizódok (nyolc epizód) a MM.-nél letétbe helyezett, vágatlan anyag felhasználásával készültek.

Előzetes megállapítások

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bek. alapján a szakértő testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, *a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást, nem tart helyszíni szemlét*, és nem idézhető. Szükség esetén azonban további adatok szolgáltatását kérheti a megkereső bíróságtól vagy hatóságtól, illetve a megbízótól.

A feltett kérdések alapján az eljáró tanács szükségesnek találta, hogy megtekintse az alperes által sugárzott 14 részes dokumentumfilm-sorozatot és a vágatlan filmanyagot tartalmazó kazettákat az O. könyvtárban.¹

Az alperes által átadott epizódok az alábbi személyekkel készített interjúkat tartalmazzák: B. R., R. J., dr. K. F., Sz. Gy., S. M., K. J., V. L.-né, V. L., O. K., Sz. E., H. R., E. I.-né, B. V. és K. K. A rendelkezésre álló 155 darab 20 perces kazettán feltüntetésre került a megkérdezett interjúalany neve. Így azonosítható volt a B. R.-rel (1–7. kazetta) és a H. R.-rel (100–103. kazetta) készített interjú. A többi személy neve a kazettákon nem volt feltüntetve. Az O. könyvtár munkatársai bemutatták, hogy az „F” c. dokumentumfilm Beta kazettáinak listáján szerepel S. M. és V. L. neve, akikkel S. S. szintén interjút készített.

¹ Az eljáró tanács a Fővárosi Bíróság 38. sz. végzése alapján 2012. január 6-án az O. könyvtárban megtekintette az O. Kft. által 1993-ban megőrzés céljából átadott „M” c. dokumentumfilm felvételeinek Beta kazettáit (a vágatlan filmanyagot).

A felek között nem volt vitatott, hogy a dokumentumfilm-sorozatban a felperes jogelődje által letétbe helyezett filmanyag került felhasználásra, ezért a tanács ebben a körben vizsgálatot nem végzett. A felek előadása alapján a tanács elfogadja, hogy a felperes vágtatlan filmanyaga szolgált S. S. korábbi dokumentumfilmjeinek és a perbeli dokumentumfilm-sorozatnak az alapjául.

Figyelemmel a dokumentumfilm-sorozat és a vágtatlan filmanyag időbeli terjedelmére, a tanács elegendőnek találta azt, hogy nem a teljes anyagot nézi meg, hanem csak egyes epizódokat és kazettákat² (B. R.-rel és H. R.-rel készített interjú).

Az eljáró tanács mindenekelőtt rögzíti, hogy a szakértői vélemény kialakítása során a Fővárosi Bíróság kirendelő végzése, a periratok és a fenti filmanyagok megtekintése alapján alakította ki a szakvéleményét.

Az eljáró tanács abban a kérdésben, hogy a felek között létrejött-e (alakilag érvénytelen) megállapodás a film felhasználására vonatkozóan, elfogadja azt a közös álláspontot, hogy a felperes szóban engedélyt adott a filmek felhasználására (tartalmi átdolgozásra és sugárzásra), de a felek között a díjazás mértéke tekintetében nem jött létre megállapodás.

Az eljáró tanács a felperes és az alperes által feltett kérdéseket azok logikai sorrendjét követve válaszolja meg: először a filmanyag szerzői műnek történő minősítéséről, majd az engedélyezett felhasználás esetén fizetendő díjazás szempontjairól nyilatkozik.

A konkrét kérdésekre adott válaszok

Alperes 1. Megállapítható-e a perbeli filmanyag alapján az, hogy az önálló szerzői mű-e, azaz részesülhet-e szerzői jogi oltalomban?

1.1. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) 1. § (2) bek. szerint szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen: ... g) a filmalkotás és más audiovizuális mű (a továbbiakban együtt: filmalkotás).

A Sztj. IX. fejezete a filmalkotások és más audiovizuális művek vonatkozásában a műfajhoz kapcsolódó rendelkezéseket tartalmaz:

64. § (1) *Filmalkotás az olyan mű, amelyet meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozatával fejeznek ki, függetlenül attól, hogy azt milyen hordozón rögzítették. Filmalkotásnak minősül különösen a filmszínházi vetítésre készült játékfilm, a televíziós film, a reklám- és a **dokumentumfilm**, valamint az animációs és az ismeretterjesztő film.*

(2) *A filmalkotás szerzői a film céljára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és mindazok, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járultak hozzá.*

² B. R.-rel (1–7. kazetta) és H. R.-rel (100–103. kazetta) készített felvételek.

E rendelkezés nem érinti a filmben felhasznált egyéb művek szerzőinek e törvényben biztosított jogait.

(3) A film előállítója (a továbbiakban: előállító) az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki vagy amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről.

65. § (1) A filmalkotás akkor befejezett, ha végleges változatát a szerzők és az előállító ilyenként elfogadják. Ezt követően a végleges változatot egyik fél sem változtathatja meg egyoldalúan.

(2) A befejezett film hozzáadással, elhagyással vagy kicseréléssel való módosításához vagy bármilyen más megváltoztatásához a szerzők és az előállító engedélye szükséges.

(3) Az (1)–(2) bekezdésben szabályozott jogok gyakorlásakor – a szerzők közötti eltérő megállapodás hiányában – a rendező képviseli a többi szerzőt.

A szerzői művek – ezen belül a filmalkotások – szerzői jogi védelmének kritériuma az, hogy az irodalom, a tudomány és a művészet körébe tartozzanak, és a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleget hordozzanak [Szt. 1. § (2), (3) bekezdése]. A szerzői jogi védelem, vagyis a személyhez fűződő és a vagyoni jogok összessége a mű megalkotásának pillanatától kezdve megilleti a szerzőt. Ebből is következően a film szerzői jogi védelme megalapozásának, meglétének nem feltétele az, hogy a mű főcímet, „vége” főcímet és stáblistát tartalmazzon. A szerzői mű minőséget az sem „gyengíti” vagy korlátozza, ha az alkotás műcímmel sem rendelkezik. Ha az egyéni, eredeti jelleg fellelhető, a filmfelvétel befejezettségének hiánya nem akadály a védelemnek (SZJSZT-23/2003 sz. szakvélemény).

Nem feltétele a védelemnek az sem, hogy a film az utolsó vágás jogának gyakorlásával, vagyis a rendező és az előállító egyetértésével, megállapodásával véglegesített változata elkészüljön. A korábbi szerzői jogi törvény pedig nem is tartalmazott ilyen szabályt, így 1999. szeptember 1-jét megelőzően nem is volt törvényes lehetőség az „utolsó vágás” jogának gyakorlására, érvényesítésére (SZJSZT-39/2000 sz. szakvélemény).

A dokumentumfilm széles kategóriája azon filmeknek, amelynek célja a valóság „dokumentálása”; személyek, események hiteles bemutatása filmen, feltárva a téma lényegi összefüggéseit.

A dokumentumfilmben azok a lányok és asszonyok szólalnak meg, akik túléltek a munkatáborban töltött éveket. A perbeli interjúk készítésének célja azonban nemcsak a történelmi események dokumentálása (*oral history*), hanem a felvételek alapján dokumentumfilm elkészítése.

Az 1990-es években leforgatott anyag – szintén a műfajból következőleg – sokkal hosszabb volt, mint hogy azt egyetlen dokumentumfilmben felhasználhatták volna (több mint 60 óra). Az egyes interjúk adott esetben többórás, egész életútra vonatkozó elbeszélést tartalmaznak, a szerző (a rendező) már eleve a saját koncepciója szerint szerkesztetten tette fel a kérdéseket és állította össze az anyagot. A „mellékszálak” ilyen esetben önmagukban fontosak lehetnek, de a végleges dokumentumfilmbe nem férnek bele. Megmaradnak kor-

dokumentumként, adott esetben az O. könyvtárnál letétbe helyezve kutathatók (illetve újrafelhasználhatók, mint az történt a jelen esetben).

A vágatlan filmanyag nem pusztán adathalmaz. A felvételek előre megtervezett, szigorú koncepció alapján, határozott művészi elképzeléssel forgatott sorozat anyagai. Szándékosan „zárt”, minimalista, sallangoktól mentes szerkezetben az emberi arcra koncentráló egységes képi világ, célratorő elbeszélésmód jellemzi. A riporter sem képből, sem hangban nem jelenik meg a kész dokumentumfilmekben. A filmeket határozott alkotói magatartás jellemzi. A filmfelvételek elkészítését befolyásolja a kész dokumentumfilm alapjául szolgáló művészi koncepció.

Az eljáró tanács véleménye szerint az elkészült és letétbe helyezett „alapanyag” kétségkívül egyedi, eredeti és megismételhetetlen mozgóképes anyag. A vágatlan film is tehát műnek minősül, mert egyéni, eredeti gondolatszövedéket tartalmaz (pl.: témaválasztás, a megszólaltatott személyek kiválasztása, a kérdések megfogalmazása, a kérdések egymásutánosságának logikája, azaz a kérdéssor szerkesztése, a személyek bemutatása a filmben). Utal az eljáró tanács arra, hogy a szerző a magyar filmművészet egyik kiemelkedő személyisége. A szerzői műként történő minősítés megállapítható annak ellenére, hogy a dokumentumfilm készítése során korlátozottabb az alkotói mozgástér, mint a fikciós filmalkotásoknál. A dokumentumfilm mint műfaj nem követeli meg a forgatókönyv jelenlétét.

A kérdéseket S. S. teszi fel az interjúalanyoknak. A dokumentumfilm forgatását megelőzően a rendező beszélget az interjúalannal, megismeri élettörténetét. Ez kiderül a beszélgetésből, amikor a rendező a kérdéseivel előmozdítja, hogy az interjú tartalmazza az általa szükségesnek tartott történeteket. A rendező a kérdéseivel irányítja, hogy mit mondjon el a szereplő. Az interjú végén a rendező visszakérdez azokra a témákra, amelyekről nem beszéltek, de amiről az előzetes beszélgetés során tudomást szerzett, és szükségesnek tartja, hogy erre vonatkozóan is felvételt készítsen. Az előkészítő munkához tartozik a szereplő bizalmának megszerzése, hogy a korábban ismeretlen kérdező számára „megnyíljon”, elmondja az életét. Ennek alapján megállapítható, hogy a rendező előre elkészített koncepció alapján irányítja a beszélgetés menetét (szerkesztés). A riporter és az interjúalany között személyes kapcsolat alakul ki (tegeződés). Nyilván hosszú előkészítést, válogatást követően volt lehetséges olyan különös sorsú embereket kiválasztani, akik ráadásul világosan megfogalmazva, összeszedetten tudnak beszélni tapasztalataikról.

Egy film egyediségének további fontos eleme a film képi világa: a képkivágások, a gépmozgás, a fények kezelése. A felvételeket jellemző egységes képi világot befolyásolja az operatőr munkája, a szereplők és a háttér bevilágítása, a képek komponálása, a személyre történő közelítés. Ezeket az operatőr a szakmai gyakorlat szerint a rendezővel előzetesen egyeztetett módon végzi. Az egyes személyekkel készített interjúk végén vágóképek kerültek rögzítésre.

S. S. 2009. augusztus 25-én írásban tett nyilatkozata szerint a dokumentumfilmnél a legjelentősebb szerkesztői/rendezői munka az anyagokat kiválasztani, értékelni, csoportosítani,

szerkeszteni, összeállítani, vágni (3. old., 8. válasz). Mindez azonban nem zárja ki, hogy a vágatlan film önmagában is, mint egyéni, eredeti alkotás, szerzői műnek minősüljön.

1.2. Az eljáró tanács hivatkozik az Szjt. 16. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezésre, amely szerint a szerzői jogosult nemcsak a mű egésze, hanem annak bármely azonosítható része tekintetében gyakorolhatja szerzői jogait. Ebből következik, hogy egy filmalkotás alapanyaga, a „félkész” filmanyag is szerzői jogi védelem tárgya lehet, amennyiben abban megjelenik az egyéni, eredeti alkotásjelleg. Ugyancsak félkész, alapanyag formában megjelenő filmanyag szerzői jogi védettsége tárgyában foglalt állást a Szerzői Jogi Szakértő Testület az SZJSZT-23/2003 számú szakvéleményében.

Az infosoc-irányelv 2. Cikkén alapuló („az azonosítható rész” betoldásával kiegészített) fenti szabály elfogadása előtt is általános joggyakorlati tanként vált elfogadottá, hogy a mű, illetve a szomszédos jogi teljesítmény valamely azonosítható, felismerhető részének felhasználására is kiterjednek a szerző, illetve más jogosult vagyoni jogai. A Szjt. ezért az irányelv szóban forgó rendelkezésének a vagyoni jogokra vonatkozó általános szabályok körében tesz eleget, a törvény szövegében megjelenítve az említett joggyakorlati tételt: a szerzői jogi védelem alapján a szerzőt nemcsak a mű egészének, hanem valamely azonosítható, felismerhető részének felhasználására is kizárólagos jog illeti meg.³

A perbeli képsorok a felperes dokumentumfilmjeinek azonosítható részei, amelyeken az Szjt. 16. §-a szerint a szerző kizárólagos felhasználási joga mindenképpen fennáll. Az azonosítható műrész védelme nemcsak az egész műnél kisebb részekre, hanem arra az esetre is vonatkozik, ha az alkotói folyamat első eredménye bővebb, mint a végleges mű.

1.3. A fenti álláspontja mellett az eljáró tanács – a teljesség érdekében – rámutat arra, hogy még abban az esetben is, ha nem lenne megállapítható, hogy a film szerzői mű, az audiovizuális teljesítményre nézve a szomszédos jogok fennállnak (Szjt. 82. §). Az SZJSZT-08/2002 szakvélemény megállapítja, hogy a szellemi alkotásnak nem minősülő – mert eredeti vonásokat nem tartalmazó – bármilyen felvétel előállítóját is megilletik a szomszédos jogok: ideértve az engedélyezést és az arányos díjazáshoz való igényt [Szjt. 82. § (1) a) és 82. § (2) bek.]. Az Szjt. felhívott rendelkezése alapján a filmelőállítót megillető kizárólagos jogok kiterjednek a film többszörözésére, márpedig filmalapanyag felhasználása valamely új filmben az Szjt. 18. §-a értelmében szükségszerűen többszörözést valósít meg.

Az eljárás tárgyát képező vágatlan felvételek a 1990-es évek elején készültek.

Azt a kérdést már az SZJSZT-20/2006 szakvélemény vizsgálta, hogy az Szjt. szerinti szomszédos jogi teljesítmény fogalmának megfelelő, de a törvény hatálybalépése előtt létrejött és az előtt korábban szerzői jogi szabályok szerint védelemben nem részesült magyar filmelőállítói teljesítményekre az Szjt. vonatkozik-e.

³ Az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények módosításáról szóló 2003. évi CII. törvény 53. §-hoz fűződő indokolása.

A bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joghoz kapcsolódó egyes jogokról szóló 2006/115/EK irányelv 11. cikk (1) bekezdése az időbeli hatály tekintetében kimondja, hogy ezt az irányelvet alkalmazni kell mindazon – ezen irányelvben foglalt – szerzői jogi védelemben részesülő művekre, előadásokra, hangfelvételekre, műsorokra és filmek első rögzítésére, amelyek védelme 1994. július 1-jén a tagállamok szerzői jogi, illetve szomszédos jogi rendelkezései alapján még fennállt, illetve⁴ amelyek az ebben az irányelvben foglalt védelmi feltételeknek ebben az időpontban megfeleltek. Ez utóbbi feltétel fennáll.

Az Sztj. 82. §-a szerint a film előállítóinak védelmére biztosított jogok körében nem szerepel a sugárzási jog mint a felhasználás egyik módja. Az Sztj. 18. § (1) bekezdés *b*) pontja szerint azonban többszörözésnek minősül az egy vagy több másolat készítése a rögzítésről. A televízióban történő sugárzáshoz nélkülözhetetlen a videofilm részleteinek akár végleges, akár időleges rögzítése, ami a törvény értelmében többszörözésnek minősül. Ehhez a televízióknak az Sztj. 82. § (1) bekezdés *a*) pontja alapján meg kell szereznie a film előállítójának hozzájárulását (SZJSZT-08/2002). [Az időleges rögzítésre 2004. május 1. óta szabad felhasználás áll fenn, amely azonban – bizonyos közgyűjteményi kivételektől eltekintve – csak három hónapos megőrzésre ad jogot az Sztj. 35. § (7) bekezdése alapján]. A többszörözési jog a filmelőállítót mind a film egésze, mind pedig annak azonosítható részlete [16. § (1) bekezdés] tekintetében megilleti.

Ebből következően, még abban az esetben is, ha a film nem minősülne szerzői műnek, az előállító jogosult arányos díjazásra a szomszédos jogi védelem alapján. Az eljáró tanács álláspontja azonban a filmalapanyag vizsgálata alapján egyértelműen az, hogy a felperes film-anyaga, függetlenül attól, hogy a közgyűjteményben elhelyezett formájában még nem végleges, nem kész, mégis mint egyéni, eredeti alkotás, szerzői jogi védelem alatt áll.

Alperes 2.: Amennyiben a perbeli filmanyag szerzői műnek minősül, úgy megállapítható-e a periratok alapján az, hogy annak a felperes a szerzője, a szerzői jogi jogosultságok jogosultja?

2.1. A szerzőség kérdésében hivatkozik az eljáró tanács az Sztj. 94/B. § (1) bekezdésére, amely szerint az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.

Ebből következően az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzői jogosultnak tekintetni a per tárgyát képező filmrészleteken, akinek a neve a szokásos módon a részletekkel érintett eredeti dokumentumfilmen feltüntetésre került.

Az O. könyvtárban letétbe helyezett kazettákon és a csapón feltüntetésre került szerzőként S. S., az operatőr K. S.

⁴ Értelme az eljáró tanács szerint: és/vagy.

2.2. Szjt. 64. § (2) *A filmalkotás szerzői a film céljára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és mindazok, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járulnak hozzá. E rendelkezés nem érinti a filmben felhasznált egyéb művek szerzőinek e törvényben biztosított jogait.*

(3) *A film előállítója (a továbbiakban: előállító) az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki vagy amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről.*

A felperes 2008. július 10-én kelt beadványához csatolta gyártóként S. S.-sel mint rendezővel kötött *filmalkotói szerződéseket* az „A. I.” (1990), az „M. II.” (1992), és az „M. III.” (1992) című műre. A szerződések meghatározzák a *vagyoni jogok átruházása* cím alatt a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére vonatkozó jog átruházását (3. pont).

3. Jogok átruházása

A rendező, mint a film szerzője, a gyártóra ruházza az alábbi felhasználási jogokat:

3.1. Nyilvános előadás joga:

Az elkészült mű időbeli és területi korlátozás nélküli, bármely technikai átvitel/filmszínházi vetítés, televíziós sugárzás, beleértve a műholdas, illetve kábelsugárzást stb.../ útján történő nyilvános előadásának jogát.

3.2. Többszörözési joga

a) Az elkészült mű időbeli és területi korlátozás nélküli, bármely technikai eljárással történő /videokazetta, lemez, stb./ és tetszőleges példányszámú többszörözésének, valamint a műpéldányok terjesztésének és értékesítésének jogát;

b) az elkészült mű más nyelvű felirattal, vagy szinkronizált hanggal való ellátásának jogát.

3.3. A rendező átengedi gyártónak az elkészült művel kapcsolatos propaganda céljából, a mű részleteinek és egyes felvételeinek felhasználási jogát.

3.4. A rendező hozzájárul ahhoz, hogy a gyártó a 3. pontokba foglalt felhasználási jogait más szervezetre átruházza /ez a rendelkezés nem érinti a gyártónak a 4. pontban meghatározott elszámolási kötelezettségét/.

3.5. A rendező másodlagos kereskedelmi jogokat /ún. merchandising rights/ fenntartja magának, erről külön megállapodásban kell rendelkezni.

Szjt. 66. § (1) *A filmalkotás létrehozására kötött szerződés (a továbbiakban: megfilmesítési szerződés) alapján a szerző – kivéve a szöveges vagy a szöveg nélküli zenemű szerzőjét – ellenkező kikötés hiányában átruházza az előállítóra a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való jogot.*

(2) *A felhasználás jogának átruházása nem terjedhet ki a 20. §-ban, a 23. § (6) bekezdésében és a 28. §-ban szabályozott vagyoni jogokra.*

A megfilmesítési szerződés külön szabályozása – azonosan a régi Szjt. 41. § (3) bekezdésével és a 42. § (1) bekezdésével – elsősorban a filmre vonatkozó vagyoni jogok rendezésére

irányul. A vagyoni jog-átruházás (szerződéses jogátszállás vétele) – a (8) bekezdésben foglaltak megfelelő alkalmazása mellett – kizárólagosságot, valamint időbeli és területi korlátlanságot teremt. A jogátszállásra vonatkozó szabály diszpozitív.

A film rendezője és operátőre szintén szerződésben ruhazza át a film felhasználásának a jogait, ám ezt a gyakorlatban nem megfilmesítési, hanem alkotói, rendezői felhasználási szerződésként ismerik.⁵

A SZJSZT-42/2000 szakvélemény megállapítja, hogy a dokumentumfilm szereplői nem járulnak hozzá alkotó módon a film egészének a kialakításához, ezért szerzői és szomszédos jogi védelmet élvező teljesítmény sem jön létre, amennyiben a szereplők a dokumentumfilm jellegének megfelelően abban csupán közreműködnek.

A film szerzője tehát – az eljáró tanács rendelkezésére álló adatok alapján – a rendező, a szerzői jogi és szomszédos jogi jogosult – mint előállító – a felperes.

A periratokból és a peres felek egybehangzó előadásaiból megállapítható, hogy a felperesi filmalapanyag a felperes O. Kft. gyártása alatt, saját kezdeményezésében és szervezésében jött létre; a periratokból megállapíthatóan a felperes gondoskodott a film megvalósításának anyagi és egyéb feltételeiről. Az Sztj. fentiekben hivatkozott 66. § (1) bekezdése alapján a filmalapanyag szerzői vagyoni (felhasználási) jogaival a felperes rendelkezik. A periratok, illetve a peres felek egybehangzó előadásai alapján a felperes szerzői jogosulti minősége annak ellenére megállapítható, hogy a közgyűjteményben elhelyezett forgatott filmanyagokon a felperes neve nem jelenik meg.

2.3. Az eljáró tanács szükségesnek tartja megjegyezni, hogy a felperes egyes kérdései, illetve perbeli nyilatkozatai között ellentmondás áll fenn. A kérdések azon tényálláson alapulnak, miszerint a felperes mint filmelőállító a film felhasználására és engedélyezésére a szerzőktől korlátozásmentes jogosultságot szerzett.

Ezzel szemben a pert megelőző levelezés során (A/4 és A/5) úgy nyilatkozott, hogy a filmrészletek felhasználási jogát a szerzőktől vagy más szerzői jogi jogosítottaktól nem szerezte meg. A felperes az általa módosított szerződéstervezetben olyan javaslatot tett, miszerint a felhasználási jogot az alperesnek kell az alkotóktól és a szerzőktől saját költségén megszereznie (A/5 sz. melléklet 1.3. pont).

A peranyagban kizárólag S. S. rendezővel kötött szerződés található, egyéb szerzőkkel kötött megállapodások nem. Mindemellett a filmnek további szerzői is lehetnek (pl. operatőr). A felperes nem tett előadást arra vonatkozóan és nem tűnik ki a peranyagból, hogy kiket tekintett még olyan személyeknek, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járultak hozzá. A periratokból kitűnően azonban arra nézve nem merült fel kétség, hogy a felperes mint filmelőállító jogszerűen rendelkezik a perbeli filmanyagból készült felperesi filmalkotások szerzői vagyoni jogaival. Arra vonatkozóan sem merült fel további vizsgálat

⁵ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex, 2006, a 66. §-hoz fűzött magyarázat, p. 342.

szükségessége, hogy a felperes mely filmszerző alkotókkal, milyen módon állapodott meg a film elkészítésére.

Felperes 1.: Amennyiben az ilyen anyag felhasználási jogát az előállítótól (felperestől) szerződéssel senki sem szerezte meg, a felhasználási jog megszerzését senki sem bizonyította utólag sem, illetőleg a felhasználási jog iránt – az Szjt. vagy egyéb pl. tulajdonjoga alapján – senki sem élt igénnyel az előállító felé, kit kell tekinteni az anyag kizárólagos tulajdonosának?

A fentiek alapján a felperes mint filmelőállító jogszerzése megállapítható.

Felperes 2.: Amennyiben megállapítható, hogy az anyag kizárólagos tulajdonosa a dokumentumfilm előállítója, jogosult-e az előállító engedélyezni, hogy az „archivált” anyagból harmadik személy – a szerzői jogi jogosultak hozzájárulásának beszerzése birtokában – új mozgóképi alkotást – jelen esetben filmsorozatot állítson elő (esetlegesen utánforgatással kiegészítve)?

Az Szjt. 66. § (1) bekezdés, illetve a 16. § alapján a felperes mint filmelőállító – a jogszerzésre tekintettel – kizárólagosan jogosult engedélyezni a dokumentumfilm részleteinek egy másik dokumentumfilmben történő felhasználását, beleértve annak átdolgozását.

Szjt. 29. § A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

Emellett a mű egységét is sértheti az, ha az eredeti film egyes interjúit megvágják, valamint az, hogy a film részleteit egy korban, eseményekben és helyszínekben azonos, de másik dokumentumfilmben használják fel.⁶

Jelen esetben a filmalkotás átdolgozása eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jött létre.

Felperes 3.: Amennyiben a harmadik személy az archív anyagok felhasználásával új mozgóképi alkotásnak minősülő dokumentumfilmet vagy filmsorozatot készít, azt sajátjaként terjeszti (sugározza, forgalmazza), megilleti-e az „archív anyag” előállítóját (felperest) a harmadik személytől a felhasználás ellenében ellenérték, ha arra igényt tart?

Szjt. 16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő

⁶ Lásd: SZJSZT-07/1996 és -34/1996 számú szakvélemény (in: Szerzői Jogi Szakértő Testület Szakvéleményeinek gyűjteménye, III. kötet 1990–1996. Összeállította: dr. Lenkovics Barnabás és dr. Székely László. Eötvös József Könyvkiadó, Bp., 1998, p. 158.)

bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

(4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.

Ebből következően díjazás akkor is jár, ha a felhasználásra adott engedély erről nem rendelkezett.⁷ Az Szjt. 16. § (4) bekezdésének szövege szerint a díjazás a szerzőt az engedély, vagyis a felhasználás joga fejében illeti meg.⁸

Jelen esetben az átdolgozás eredményeként létrejött film új, az eredetitől különböző mű. Az átdolgozás a mű felhasználásának minősül [Szjt. 17. § f) pont].

Az Szjt. 4. § (2) bek. alapján szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.

Ha az új filmet többszörözik, sugározzák, forgalmazzák (terjesztik), akkor az már nem az átdolgozás körébe tartozik.

A díjazás mértékekor indokolt figyelembe venni az átdolgozás nyomán létrejött új mű „felhasználási értékét”, azaz azt a tényezőt, hogy az új film felhasználásával milyen bevételre tesz szert az átdolgozást végrehajtó előállító.

Alperes 3.: Mi a reális felhasználási díja a filmanyagnak abban az esetben, ha az önálló szerzői műnek minősül, illetve milyen összegben és jogcímen fizetendő díj a felperesnek abban az esetben, ha a filmanyag nem minősül szerzői műnek, illetve az nem a felperes alkotása?

Az eljáró tanács először is hivatkozik az alperesi 1. kérdésre adott válaszára, amelynek megfelelően a felperesi filmanyag, függetlenül attól, hogy nem a kész műről, hanem filmalapanyagról van szó, szerzői jogi védelem alatt áll. A felhasználási engedély ellenében járó díjazás tekintetében az eljáró tanács az alperes és a felperes 4–5. kérdésére adott válaszában tér ki.

Az eljáró tanács az alperesi 1. kérdésre adott fenti válaszára utalva ismételtén rámutat arra is, hogy a felperesnek a felperesi filmanyag többszörözése ellenében még abban az esetben is jogdíjigénye állna fenn, ha a filmanyag nem állna szerzői jogi védelem alatt, hanem az egyéni, eredeti szerzői, alkotásjelleggel el nem érő anyagként csupán ún. szomszédos jogi védelem illetné meg. A szerzői alkotás szintjét el nem érő képsorok létrehozóit is megilleti a teljesítményvédelem (Szjt. 82. §). Mint korábban az eljáró tanács rámutatott, az Szjt. 82. §-a szerint a film előállítóinak védelmére biztosított jogok körében nem szerepel a sugárzási jog

⁷ Ha a felhasználás jogosulatlanul történt, gazdagodás visszatérítése címén legalább a szokásos díj jár [Szjt. 94. § (1) bek. e) pont].

⁸ Gyertyánfy: i. m. (5), a 16. §-hoz fűzött magyarázat, p. 106.

mint a felhasználás egyik módja. Az Szjt. 18. § (1) bekezdés *b*) pontja szerint azonban többszörözésnek minősül egy vagy több másolat készítése a rögzítésről. A felperesi filmanyag új filmmé való átdolgozása szükségszerűen többszörözéssel együtt járó cselekmény. A televíziós sugárzás nem valósulhatott volna meg e nélkül a többszörözés nélkül, ezért szomszédos jogi alapon is megállapítható, hogy a többszörözést végrehajtó filmelőállító szervezetnek, illetve az alperesi televíziószervezetnek a jogszerű felhasználás érdekében az Szjt. 82. § (1) bekezdés *a*) pontja alapján meg kellett volna szereznie a film előállítójának hozzájárulását (SZJSZT-08/2002), illetve a felhasználás, azaz a többszörözés ellenében szomszédos jogi alapon is díjfizetési kötelezettsége áll fenn. Az új, az alperesi film előállítóját és az alperest a felhasználással kapcsolatosan egyetemleges felelősség terheli.

Ebből következően, még abban az esetben is, ha a film nem minősülne szerzői műnek, az előállító jogosult arányos díjazásra [Szjt. 83. § (2) bek. útján alkalmazandó Szjt 16. § (4) bek.].

Felperes 4.: Megállapítható-e, hogy az előállító perbeli követelése arányos azzal az anyagi előnnyel, amit harmadik személy azzal nyert, hogy saját vagy vállalkozási gyártásban 2004-ben nem kellett anyagi ráfordítást eszközölnie a csaknem 12 órás adásanyag elkészítésére, ami azt jelenti, hogy megspórolta – vágásig bezárólag – valamennyi szervezési, előkészítési, kutatási, forgatási és egyéb tárgyi, személyi költséget (ide nem értve a [fent említett jogdíjat), és ezzel 12x50-55 perces, korlátozás nélküli vagyoni] felhasználási joggal bíró filmsorozat vágás előtti alapanyagát készen megkapta?

Felperes 5.: Vajon az ár-érték arányt jelentősen befolyásolja-e az a körülmény, hogy a filmsorozatban szereplő személyek idős emberek, egy részük már nem is él, az anyag egyszeri és rekonstruálhatatlan, az adott történelmi időszaknak alig vannak nyilatkozatra képes túlélői, ezért az anyag különös történelmi értékkel bír, sőt értéke az idő múlásával nemhogy csökkenne, hanem egyre nő. Ha igen, milyen mértékben (a képzett ár milyen arányában) lehet ezt figyelembe venni?

Alperes 5.: Figyelemmel az alperes által az MM.-nek a fentiek szerint kifizetett nettó 240 000 forint felhasználási díjra, reális-e a felperes perbeli követelése? Milyen összegű felhasználói díjat tart reálisnak a szakértői testület?

A fenti három kérdés tárgya lényegében azonos: a díjazás meghatározása. Ezért célszerű együttesen megválaszolni a kérdéseket.

A Fővárosi Bíróság 28. sz. végzése megállapítja, hogy a felhasználási díj összezszerűsége kérdésében a szakértői vélemény beszerzése indokolatlan, legfeljebb a felhasználás körülményeire tekintettel a felperes által kért összeg arányossága lehet szakértői vizsgálat tárgya.

E kérdések megválaszolásához az Szjt. 16. § (4) bekezdéséből kell kiindulni. Eszerint – ha a törvény másképp nem rendelkezik – a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz

kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia (a visszterhesség, illetve a felhasználással elért bevétellel arányos díjazás alapelve). A filmalkotásra vonatkozó speciális rendelkezéseknél az Szjt. megismétli ezt a szabályt, kiegészítve azzal, hogy a támogatást is a felhasználásból elért bevételnek tekinti [66. § (3) bekezdése]. Nem jelenti ez tehát azt, hogy a bevétel nélküli műfelhasználás eleve jogdíjfizetési kötelezettség nélküli lenne.

A szerzői jog megsértése esetén a gazdagodási igény minimuma az elmaradt jogdíj, amely akkor is jár, ha az engedély nélküli felhasználás veszteséges.⁹

Nincs olyan jogszabály, amely pontosan vagy keretszerűen előírná, mennyi jogdíj jár a filmelőállítónak a filmalkotásnak más műben történő felhasználásáért.

Az engedély fejében történő díjazás mértékének kérdése elsődlegesen piaci vita. A Szerzői Jogi Szakértő Testületnek nem tartozik feladatkörébe,¹⁰ hogy ilyen kérdésben összegszerűen meghatározza a díjazás összegét. A díjazás szabad meghatározása következtében ha a jogosult meghatározott összeget kér az engedély fejében, a felhasználó döntésén múlik, hogy ennek megfizetését vállalja vagy nem. Ezért az eljáró tanács nem tud az összegszerűség kérdésében állást foglalni, véleményében kizárólag a felek által felvetett, a díjazás mértékét befolyásoló szempontok megalapozottságát vizsgálja.

Az Szjt. 66. § és 16. § (4) bekezdése alapján döntő kérdés az, hogy mit tekintünk a felhasználással arányos díjazásnak? A nemzetközi jogfelfogás és az Szjt. e tekintetben abból indul ki, hogy a felhasználónak (ár)bevételt kell realizálnia. További szempont, hogy nem feltétel a tevékenység eredményessége (nyereségessége), továbbá a bevétellel szemben közvetlenül nem számolhatók el a felmerült költségek. Ugyanakkor a bevételi oldalon kell figyelembe venni a felhasználó által elért mindazon anyagi előnyt, amelyet az a mű közönséghez közvetítéséért vagy arra a célra bárkitől kap (pl. reklám- és szponzorbevételek, költségvetési támogatások) (SZJSZT-39/2000/1–2. szakvélemény).

Az alperes tulajdonképpen arra hivatkozik, hogy létezne valamiféle egységár: ha az MM. 6x60 perces filmfelvételét a sorozat két 50-55 perces részében 240 000 Ft-ért felhasználhaták, akkor a felperes 6 000 000 Ft-os követelése eltúlzott.

S. S. nyilatkozatában utal arra, hogy az MM.-től átvett anyag felhasználásáért fizetett ellenérték alapján megbecsülhető a felperesnek fizetendő díjazás (3. oldal, 9. válasz).

Az arányos díjazás mértéke tekintetében azonban csak részben lehet kiindulni abból, hogy az alperes (időarányosan) mennyit fizetett felhasználási díjként az MM.-nek a felhasznált filmanyagért. Nem ugyanolyan jellegű filmanyagról van szó: az MM. a K. K.-val készült interjút, azaz egyetlen személlyel készített interjút adott át (A/2 melléklet), amely az O.

⁹ Gyertyánfy Péter (szerk.): Szjt.-nagykommentár. Complex plusz Jogtár, online változat, 2009, a 94. § (1) bekezdés e) pontjához fűzött magyarázat.

¹⁰ A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet – a szakértő testület feladatai cím alatt – kimondja, hogy a testület az Szjt. 101. § (1) és (3) bekezdésében megjelölt ügyekben szakértői véleményt ad bírósági vagy hatósági megkeresés vagy megbízás alapján. E rendelet alkalmazásában szerzői jogi jogvitás ügy az Szjt.-ben szabályozott szerzői, szomszédos és adatbázis-előállítói jogok érvényesítésével összefüggő bármely jogvita.

könyvtárban készült. Ezzel szemben S. S. az egész országot bejárva, tetemes költségvetéssel kutatta fel a Gulág-túlélőket. Az általa rögzített anyag egyedi és pótolhatatlan: a szereplők nagy része ma már nem él.

A felperes 2010. január 13-án kelt előkészítő iratában dokumentumfilmek gyártási költségeinek összehasonlító adataira hivatkozik (9–10. oldal):

- B. B. J. (2007),
költségvetés: 9,1 MFt; hossza: 3x40 perc = 120 perc;
- A „v.” (2006),
költségvetés. 8,9 MFt; hossza: 60 perc;
- I. t. (2005),
költségvetés: 8,9 MFt; hossza: 3x50 perc: 150 perc.

A fenti adatok csak korlátozottan szolgálhatnak összehasonlítás alapjául. Míg ezen összegek a dokumentumfilm teljes gyártási költségeit mutatják, a jogvita tárgya kész, bár vágatlan filmanyag felhasználása és átdolgozása fejében fizetendő díj összege. Megállapítható, hogy a dokumentumfilm időtartama nincs összefüggésben a gyártási költségekkel, és filmenként külön-külön vizsgálándóak a gyártási költségeket befolyásoló tényezők.

A film költségvetése a jogdíj nagyságrendje tekintetében lehet irányadó.

A díjazás meghatározása során az eljáró tanács azonban nem tartja indokoltnak *kizárólag* a gyártási költségek meghatározásából kiindulni. Az Szjt. szövege nem támasztja alá ezt a fajta számítási módot. Jelen esetben figyelembe kell venni, hogy már korábban elkészült archív anyag ismételt felhasználására került sor, aminek következtében eltűzöttnek minősül a díjazást az új felvételek készítésén alapuló dokumentumfilm teljes gyártási költségeire alapozni. A perbeli filmanyag felhasználásával készített dokumentumfilmet már nyilvánosságra hozták a per tárgyát képező felhasználás előtt, tehát nem arról van szó, hogy az alperes megrendelte a filmet.

Az SZJSZT-39/2000/1–2 szakvéleménye az alábbi módon határozta meg a díjazás összegét: „A filmalkotás hagyományos felhasználási módozataihoz (filmszínházi forgalmazás, videokazettán történő forgalmazás, televíziós sugárzás stb.) kapcsolódó szokásos jogdíjtarifák és felhasználói bevételek közismertek és viszonylagos pontossággal behatárolhatók. Ebből következően az ilyen típusú jogsértéseknél az okozott vagyoni hátrány összege meglehetősen pontossággal megállapítható, megbecsülhető. A vagyoni hátrány megállapításánál figyelembe kell venni az M. – amely ezeknek a filmeknek a legnagyobb potenciális hazai felhasználója – alkalmazott sugárzási jogdíjait. A bűnügyi iratok között is fellelhető sugárzási szerződések tanúsága szerint az érintett filmekből egy 3-3 perces bejátszásért 1998-ban 35 000, illetve 60 000 Ft-ot fizetett az M. az országos sugárzásra. Egy teljes mű (30-45 perces dokumentumfilm vagy tudományos ismeretterjesztő film) országos sugárzási díja: 200 000–500 000 Ft-ig terjedhet, egy „egészestés” magyar játékfilm esetében pedig ez maximum 1 000 000 Ft lehet.” Nincs a tanácsnak információja 2005-ben történt sugárzás idején alkalmazott hasonló sugárzási díjról, és figyelembe kell venni azt is, hogy ezen szakvélemény tényállása 7 évvel korábbi.

A felperes díjkövetelése 6 millió Ft+áfa, és annak kamatai. A fenti szempontok és körülmények összefoglalásaként a tanács a díjazás arányosságának meghatározása során az alábbiakat emeli ki:

- figyelemmel kell lenni arra, hogy az alperes nem a teljes felperesi filmanyag, hanem csak nyolc interjúalannal készült interjú tekintetében használta fel a felperes anyagát; az alperesi filmanyag ezzel szemben összesen 13 személlyel tartalmaz interjúkat;

- a gyártási költséget a díjazás összegének meghatározásakor mint viszonyítási alapot lehet értékelni, mert figyelembe kell venni, hogy az alperes kész filmanyagokat használt fel, és ezért a piaci díjat befolyásolja az, hogy az alperes nem kívánt a dokumentumfilmsorozatot elkészítéséhez szükséges teljes költségvetést beruházni,¹¹ hanem éppen a kész filmanyag felhasználásával kívánt alacsonyabb költséggel készíthető új filmet sugározni. Ezért a gyártási költségek összegéhez képest díjcsökkentő tényező, hogy nem az alperes rendelte meg a filmforgatást, hanem a perbeli kész filmanyag felhasználásával készített azonos történelmi kort bemutató másik dokumentumfilmet. A felperesnél az újabb felhasználás során semmilyen további költség nem merült fel, gyártási költségei feltehetőleg már az első felhasználásnál megtérültek, és számára nem volt előrelátható, hogy 10 évvel később további felhasználásra kerül sor, amelyből további díjbevétele származhat;

- olyan díjazás arányos, amely magasabb, mint az MM.-nek fizetett díj (arányosan vetítve az epizódok számára), figyelemmel arra, hogy az MM.-nek fizetett díj mutatja a „a piaci alku folyamán” kialakult díjat, de a felperesi film lényegesen szélesebb körű előkészítő munkát igényelt;

- díjemelő tényezőként figyelembe kell venni „az áru sajátosságát, ritkaságát”, azt, hogy a háborút és a szovjet légereket megjárta generáció szinte utolsó tagjaival készültek az interjúk, és halálukra tekintettel egyszeri és visszahozhatatlan lehetőség volt a felvételek elkészítése;

- a felek elmulasztották a megállapodást a díjban, ami arra utal, hogy a felhasználás fejében fizetendő díj összegét a professzionális felek akkor nem tartották lényegesnek, amely körülmény azonban végül a jogvitához vezetett.

Alperes 4.: Mi az a reális összeg, amely az adathordozók vételára, és amely összeg abban az esetben merülhet fel fizetendő összegként, amennyiben a perbeli filmanyag nem minősül önálló szerzői műnek és/vagy annak nem a felperes a jogosultja?

A fentiekre tekintettel megalapozatlan és a szerzői jog alapvető szabályaival is ellentétes az az alperesi álláspont, miszerint az „adathordozók” ára lehetne az alapja a felhasznált filmanyagért fizetendő díjazásnak. (Olyan ez, mintha egy festmény értékét annak vászna és kerete határozná meg.)

¹¹ Az eljáró tanács tisztában van azzal, hogy nem is lehetett volna újólag leforgatni a felperes filmjéből átvett részeket, mert a szereplők már nem éltek, ezt külön pontban mint díjnövelő tényezőt értékeli.

Játékok szerzői jogi védelme és szolgai másolása – SZJSZT-09/2012

A bíróság által feltett kérdések

A szakértő feladata a rendelkezésre álló adatok és a keresetlevél valamennyi mellékletét képező termékek vizsgálata alapján az alábbi kérdések részletes és indokolt megválaszolása:

1. A felperes által 1/F/52., 1/F/55., 1/F/57. és 1/F/59. szám alatt csatolt alkotások szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek-e? Ha igen, úgy ezek a művek ipari tervezőművészeti alkotásnak minősülnek-e, művészeti művek-e?
2. Az alperes által kereskedelmi céllal birtokolt 1/F/47., 1/F/48., 1/F/49., 1/F/50. és 1/F/51. szám alatt csatolt művek az 1/F/52., 1/F/55., 1/F/57. és 1/F/59. szám alatt csatolt művek jogsértéssel előállott példányainak minősülnek-e?
3. Ha igen, a rendelkezésre álló adatok alapján az alperes által kereskedelmi céllal birtoklás időpontjában az 1/F/47–1/F/51. szám alatt csatolt műpéldányok jogsértéssel történt előállítása az alperes részéről felismerhető volt-e, ha igen, pontosan miből és mikor?
4. A rendelkezésre álló adatok alapján az alperes az esetleges jogsértéssel milyen összegű gazdagodást ért el? A felperes által megjelölt 11 460 000 Ft jogsértéssel elért gazdagodás eltúlzott összegű-e?
5. A szakértő adjon választ a 9. sorszám alatti beadvány 6. oldalán megjelölt kérdésekre, valamint a 10. sorszám alatti beadványban megjelölt kérdésekre.

A megkereséshez csatolt mellékletek

A megkereső a megkereséshez csatolta a polgári ügy aktáját, amely tartalmazza a felek eddigi peres előadása és csatolt okirati bizonyítékai mellett a felperes és az alperes játékeinak példányait.

Tényállás és előzetes megállapítások

A megkereső Törvényszék megkeresésében az eljárás tényállását röviden vázolta. Az eljáró tanács a per iratait áttekintve megállapítja, hogy szakvéleményének kialakításához azok elegendőek.

Az eljáró tanács szakvéleményének kialakításához elsődlegesen a per irataihoz csatolt műpéldányok vizsgálata szükséges. A per irataiból ezen túlmenően a Törvényszék által feltett kérdésekben hivatkozott felperesi és alperesi előadások vizsgálatát végezte el az eljáró tanács.

Az eljáró tanács az egyes kérdések megválaszolása során nyilatkozik arról, ha a kérdés

egésze vagy része nem minősül szerzői jogi szakkérdésnek, és ezért azok megválaszolására a Szerzői Jogi Szakértő Testület hatásköre nem terjed ki.

Az eljáró tanács szakvéleménye

I. Az 1–2. és részben az 5. kérdés megválaszolása során alkalmazandó jogszabályi rendelkezések:

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szakaszainak sorrendjében haladva:

„1. § (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik ... az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen ...

m) az iparművészeti alkotás és annak terve,

...

o) az ipari tervezőművészeti alkotás,

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg.”

„2. § Olyan műre, amely először külföldön került nyilvánosságra, az e törvényben meghatározott védelem csak akkor terjed ki, ha a szerző magyar állampolgár, vagy ha a szerző nemzetközi egyezmény, illetőleg viszonyosság alapján a védelem megilleti.”

„4. § (1) A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).”

„9. § (1) A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok ... összessége.”

Az Szt. a szerzői jogok keletkezését a mű megalkotásának („létrejöttének”) időpontjához köti. A védelem feltételét az Szt. 1. § (2) bekezdésének és (3) bekezdésének idézett szabálya adja meg. Az Szt. többletkövetelményt a jogok keletkezéséhez nem támaszt. Az Szt. 1. § (2) bekezdésében a műfajtak felsorolása példálózó. Azaz amennyiben egy műről megállapítható, hogy például művészeti alkotás, azonban a példálózó felsorolás egyik elemével sem azonosítható teljes mértékben, ez a szerzői jogi védelem fennállását nem érinti.

Az Szt. 1. § (3) bekezdése nem az objektív újdonság követelményét állítja fel a művek védelmének feltételeként. „Ezért a szerzői jogban az ’újdonság’ helyett inkább az ’eredetiség’ kifejezést használjuk. Itt, a szerzői jogban az azonos tárgyú, hasonló felépítésű ’párhuzamos fejlesztések’ (párhuzamosan alkotott önálló művek”) egyidejű, konkuráló védelmet élvezhetnek, hiszen ha más és más szubjektív azonosságúak (mindegyik más alkotói személyiség egyéni, eredeti gondolati szövedéke, s így tükre is), a másokat kizáró teljes monopólium csak arra vonatkozik, ami úgylis csak az illető jogalany sajátja.”¹²

¹² Gyertyánfy: i. m. (5).

A védelem feltételének ilyen meghatározása elvi lehetőséget ad arra, hogy nagyon hasonló művek önálló védelmet élvezzenek, ha azok megalkotása önállóan történt, és az egyes művek tekintetében külön-külön megállapítható a védelem feltételeinek való megfelelés.

Nem állhat azonban fenn az alapul fekvő mű szerzőjének jogaitól független szerzői jogi védelem olyan alkotáson, amelynek egésze vagy részlete egy másik alkotás felhasználásával készült. Ebben az esetben engedély nélküli átdolgozásról vagy, amennyiben más mű létrejött nem állapítható meg, szolgai másolásról – és ezeket követő engedély nélküli felhasználásokról – beszélhetünk.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a felperes termékeinek (művek) első nyilvánosságra hozatali helye a peres iratokból kitűnően Japán, amely állam 1899 óta tagja a Berni Uniós Egyezménynek, (forrás: www.wipo.int) azok tehát, amennyiben a magyar szerzői jogi törvény által támasztott feltételeknek megfelelnek, Magyarországon oltalmat élveznek.

II. A fenti jogszabályhelyekre és azok vázolt tartalmára tekintettel, valamint a per irataihoz csatolt műpéldányok vizsgálatával az eljáró tanács az alábbiak szerint válaszolja meg a Törvényszék által feltett kérdéseket.

- 1. A felperes által 1/F/52., 1/F/55., 1/F/57. és 1/F/59. szám alatt csatolt alkotások szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek-e? Ha igen, úgy ezek a művek ipari tervezőművészeti alkotásnak minősülnek-e, művészeti művek-e?*

Az eljáró tanács megvizsgálta a felperes kérdésében hivatkozott számon csatolt termékeit. Ezek vizsgálatával megállapítható, hogy a felperesi termékek művészeti alkotásoknak minősülnek.

Az 1/F/59. szám alatt csatolt „W. S. F.” elnevezésű játék négy (két felnőtt és két gyermek) mókusfigurát tartalmaz. A figurák megformáltsága a szerzői jogi védelmet megalapozó szerzői tevékenységet mutat fel. A figurák felismerhetően mókusokat ábrázolnak, azonban abban, hogy ez a figura hogyan jeleníthető meg vonzó gyermekjáték formájában, a szerző jelentős alkotói szabadsággal, döntési lehetőséggel élhetett. E döntések során a szerző saját szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleg öltött testet a játékfigurákban. A szerzői jogi védelem feltételeinek való megfelelés nem a figurák megformáltságának elkülöníthető, egyedi részleteiben vagy nem abban nyilvánul meg, hogy például a figurák családot alkotnak, hanem a szerzői alkotótevékenységet feltételező döntések és választások összességében és végső soron a figurák ezek által meghatározott megjelenésében, alkotói megformáltságában. Az eljáró tanács hangsúlyozza azt is, hogy e szerzői döntések számosak, kezdve a figura arányaitól az egyes testrészek alakjáig, a jellemző fej és arckialakítás összehatásán át minden egyes részlet megformálásáig. Éppen a szerzői döntések számossága és az ezek összessége által megalapozott szerzői jogi védelem zárja ki azt a gyakorlati lehetőséget, hogy bármely más szerző e számos döntést az eredeti műtől teljesen függetlenül éppen úgy hozná meg, hogy az az eredeti művel azonos vagy ahhoz

lényegében hasonló művet eredményezzen. A felperesi mű szerzői jogi védelme ugyanakkor nem zárja ki, hogy egyes – ezekben a figurákban is megjelenő megoldások – más játékkfigurákon is megjelenjenek (például mókusforma, hasonló szín, hasonló agyag, hasonló frizura, mozgatható kéz). Azonban egy más játékkfigura, amely akár egy-egy azonos megoldás mellett saját szerzőjének szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel bír, összhatásában és megjelenésében jellemzően és szükségszerűen különbözne a felperesi terméktől.

Az 1/F/57. alatt csatolt „N. H. (P. C.)”, 1/F/52. alatt csatolt „C. H. w. L.” és az 1/F/55. alatt csatolt „S. F. W. h. c.” elnevezésű felperesi termékek berendezés nélküli játékpéletek. Bár a dobozokon berendezési tárgyak képe is látható, az eljáró tanács feltételezi, hogy e berendezési tárgyakat külön lehet megvásárolni. Mivel a per anyagát csak a játékpéletek képezik, a dobozokon feltüntetett egyéb tárgyakra a vizsgálat nem terjedt ki.

A játékpéletek esetében, még akkor is, ha szerzőjük meglévő, valódi épületek alapján – minden valószínűség szerint nem egy meghatározott épületet, hanem egy építészeti stílust leképezve – tervezte őket, megállapítható, hogy mind a játékpéletek szerkezeti tervezésében, mind megjelenésük megformáltságában olyan jelentős döntési szabadsággal rendelkezett, amelyben szellemi tevékenységéből fakadó és a szerzői jogi védelmet megalapozó alkotói hozzájárulás ragadható meg.

A játékpéletek szerkezeti kialakítása alapvetően különbözik egy valódi épület/lakóház szerkezetétől. Önmagában ennek a kialakítása – félig nyitott épület adott esetben áthelyezhető részekkel, a bejáratok, ablakok elhelyezése, annak megoldása, hogy a jellemző szerkezeti elemek egyszerűsítve és a gyermek játékát nem akadályozva megjelenjenek a játékpéleten stb. – számos alkotói döntésre ad lehetőséget. Ugyanez igaz az épületek megjelenésének kialakítására, amely bár szintén valódi épületeken is megjelenő megoldásokból veheti a mintákat (falak megjelenése, ajtók, ablakok megjelenése, színek, tető formája, fedése stb.) ezek kiválasztása, kombinációja, a játékpélet céljára történő megformálása és elhelyezése szintén alkotói döntéseket feltételez.

Az eljáró tanács álláspontja szerint ezért, hasonlóan a 1/F/59. szám alatt csatolt műpéldány kapcsán kifejtettekhez, a szerzői döntések számossága és az ezek összessége által a játékpéletek egyéni, eredeti jelleggel bíró megformáltsága megalapozza a szerzői jogi védelmet. Egyben ez ebben az esetben is kizárja azt a gyakorlati lehetőséget, hogy bármely más szerző e számos döntést az eredeti műtől teljesen függetlenül éppen úgy hozná meg, hogy az az eredeti művel azonos vagy ahhoz lényegében hasonló művet eredményezzen.

2. Az alperes által kereskedelmi céllal birtokolt 1/F/47., 1/F/48., 1/F/49., 1/F/50. és 1/F/51. szám alatt csatolt művek az 1/F/52., 1/F/55., 1/F/57. és 1/F/59. szám alatt csatolt művek jogsértéssel előállott példányainak minősülnek-e?

Az eljáró tanács a második kérdés megválaszolásához megvizsgálta a kérdésben feltüntetett

számon a per anyagához csatolt műveket. Ezeket az eljáró tanács a hasonlóság alapján állította párba, és megállapításait az alábbiak szerinti bontásban tette meg.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy mivel a felperesi termékekben kiegészítők (játékbutorok, egyéb kicsinyített lakberendezési tárgyak) nincsenek, az alperesi termékek mellett megtalálható ilyen kiegészítőket sem vizsgálta szakvéleményének kialakítása során.

2.1. Az 1/F/59. sz. alatt csatolt „W. S. F.” felperesi termék és az 1/F/51. sz. alatt csatolt „S. F.” alperesi termék összehasonlítása

A felperesi termék négy mókusfigurát, két felnőtt- és két gyermekfigurát tartalmaz, az alperes által forgalmazott termék három mókusfigurát tartalmaz, két felnőttet és egy gyermeket.

A felperesi és az alperesi figurák első ránézésre azonos hatást keltenek, szinte összetéveszthetők. A figurák egyes részleteinek összehasonlításával is számos azonosság, végső soron összességében a megjelenés azonosságát megalapozó elem figyelhető meg:

- a figurák méretarányai, testarányai azonosak;
- a figurák formája – külön a fejforma, a törzs, a végtagok, a kezek – azonos;
- az azonos fejforma mellett a haj rajzolata is azonos (három tincs elöl és három tincs hátul);
- a figurák szerkezete, anyaga azonos hatást keltő;
- a figurák színe csak az összmegjelenést nem befolyásoló módon tér el;
- az alperesi figura egyszerűbb kidolgozású, a felpereséhez képest szembevetően a minőségi különbség, azonban az ebből fakadó különbségek (pl. az alperesi figurának nincs farka) az összhatást nem befolyásolják;
- a felnőttfigurák ruhái stílusukban azonosak, a felperesivel azonos hatást keltenek.

A fenti azonosságok és a figurák megjelenése alapján megállapítható, hogy az 1/F/51. sz. alatt csatolt „S. F.” nevű figurák az 1/F/59. sz. alatt csatolt „W. S. F.” felperesi termék másolatát képezik. Az eljáró tanács véleménye szerint kizárt, hogy ilyen fokú részletekre és a teljes megjelenésre kiterjedő azonosság mintegy véletlenül, a felperesi figurától független szerzői tevékenység útján álljon elő.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a többi csatolt termék vizsgálata ezt még inkább alátámasztja: a részletes összehasonlítást követően teljes bizonyossággal megállapítható, hogy az alpereshez köthető termékek a felperesi játékcsalád lemásolását célozták. A játékcsalád több elemére apró részletekbe menően kiterjedő nagyfokú hasonlóság, sőt, összetéveszthető azonosság kizárja, hogy az alpereshez köthető termékek ne a felperesi játékok ismeretében, azok alapján készültek volna.

2.2. Az 1/F/57. sz. alatt csatolt „N. H. (P. C.)” felperesi termék és az 1/F/50. sz. alatt csatolt „F. H.” alperesi termék összehasonlítása

A felperesi termék és az alperesi termék egy-egy játékházat tartalmaz. A felperesi termék összeszerelt, az alperesi összeszerelhető elemekben csomagolt.

A felperesi és az alperesi játékházak első ránézésre azonos hatást keltenek, szinte összetéveszthetők. A játékházak egyes részleteinek összehasonlításával is számos azonosság, végső soron összességében a megjelenés azonosságát megalapozó elemek figyelhetőek meg:

- a termékek színe különbözik, de a színárnyalatok hasonlóak, a megjelenés összehasonlítható azonos;
- a tetőelemek formára és mintázatra teljesen azonosak, semmilyen eltérés nem látható, egymás másolatai;
- a játékházak méretarányai azonosak, a méret ténylegesen nagyon kis mértékben különbözik, azonban a cél (gyermekjáték) szempontjából a méret azonosnak tekinthető (például ha ahhoz viszonyítjuk, hogy a felperesi játékfigurákkal is alkalmas használatra az alperesi ház);
- a külső megjelenésben számos azonos részlet biztosítja, hogy a két játékház kívülről a megtévesztésig hasonlít, így például a homlokzat külső megformálása minden lényeges elemében azonos, a bejárat kialakítása, a lépcső, az előtér kialakítása és elhelyezése, az ajtó, az ajtó fölött a timpanon, az ablakok elrendezése a homlokzaton, az ablak mérete, alakja, a terasz és az erkély elhelyezése stb. egyformák;
- az alperesi házban egyetlen szembetűnő különbség a bejárat mellé épített toldalék, azonban ezt elhagyva a ház külső formája a felperesi épülettel teljesen megegyezik;
- a házak belsejét vizsgálva is ugyanez az egyezés tapasztalható, így például azonos a lépcső elhelyezése, kialakítása, a belső elrendezés kialakítása, a létra helye stb.

Az eljáró tanács kiemeli, hogy még egészen apró részletekben is teljes egyezés állapítható meg, pl. a lépcsőkorlát mintázata, a bejárat ajtó előtti rész támasztólábának kialakítása, az ajtók, ablakok kialakítása.

A fenti azonosságok és a játékházak megjelenése alapján megállapítható, hogy az 1/F/50. sz. alatt csatolt „F. H.” alperesi termék az 1/F/57. sz. alatt csatolt „N. H. (P. C.)” felperesi termék szolgálai másolatát képezi. Az eljáró tanács véleménye szerint kizárt, hogy ilyen fokú részletekre és a teljes megjelenésre kiterjedő azonosság mintegy véletlenül, a felperesi játékházaktól független szerzői tevékenység útján álljon elő.

2.3. Az 1/F/52. sz. alatt csatolt „C. H. w. L.” felperesi termék és az 1/F/47. sz. és 1/F/48. sz. alatt csatolt „F. H.” alperesi termék összehasonlítása

A felperesi és az alperesi termékek egy-egy játékházat tartalmaz. (Az 1/F/47. sz. és 1/F/48. sz. alatt csatolt „F. H.” alperesi termékek azonosak, az 1/F/47. sz. alatt csatolt összerakott állapotban, az 1/F/48. sz. alatt csatolt elemekben csomagolt.)

A felperesi és az alperesi játékházak első ránézésre azonos hatást keltenek, szinte összetéveszthetők. A figurák egyes részleteinek összehasonlításával is számos azonosság, végső soron összességében a megjelenés azonosságát megalapozó elemek figyelhetőek meg:

- a termékek egyes elemeinek színárnyalata (tető, falak) különbözik, de a színek hasonlóak, a megjelenés összhatása azonos (a játékházaknál a meghatározó színek hasonlóak: piros tető, barna falak stb. – az eltérés a színárnyalatokban van);
- a méretarányok, a használatot meghatározó méret, formai kialakítás a megtevésztésig egyforma;
- mindkét ház szétnyitható, a két rész azonos tagolású, azonos a szétnyitás megoldása is;
- a házak megjelenése szétnyitva és összezsukva is egyforma;
- a homlokzatok (külső) azonos megjelenése ebben az esetben is megállapítható;
- a házak belsejét tekintve ugyanez állapítható meg; mindkét házban van áthelyezhető lépcső, amelynek megjelenése és az áthelyezés módja (az alperesi termék esetében a szerzői jogi minősítést nem, csak a termék minőségét befolyásoló egyszerűsítéssel) megegyezik.

Az eljáró tanács kiemeli, hogy még egészen apró részletekben is teljes egyezés állapítható meg, ezek a véletlen egybeesést kizárják. Az alperesi terméken ebben az esetben szembetűnő különbség nem azonosítható, az apró különbségek pedig csak a szerzői jogi minősítésre nem kiható egyszerűsítést szolgálnak.

A fenti azonosságok és a játékházak megjelenése alapján megállapítható, hogy az 1/F/47. sz. és az 1/F/48. sz. alatt csatolt „F. H.” alperesi termékek az 11/F/52. sz. alatt csatolt „C. H. w. L.” felperesi termék szolgai másolatát képezik. Az eljáró tanács véleménye szerint kizárt, hogy ilyen fokú részletekre és a teljes megjelenésre kiterjedő azonosság mintegy véletlenül, a felperesi játékházaktól független szerzői tevékenység útján álljon elő.

2.4. Az 1/F/55. sz. alatt csatolt „S. F. W. H. C.” felperesi termék és az 1/F/49. sz. alatt csatolt „F. H.” alperesi termék összehasonlítása

A felperes és az alperes terméke egy-egy játékházat tartalmaz, amelyek között a nem jelentős színkülönbségen kívül más eltérés nem tapasztalható, megjelenésében és apró részleteiben is teljesen megegyezik a két termék.

A teljes azonosság alapján megállapítható, hogy az 1/F/49. sz. alatt csatolt „F. H.” alperesi termék az 1/F/55 sz. alatt csatolt „S. F. W. H. C.” felperesi termék szolgai másolatát képezi.

3. Ha igen, a rendelkezésre álló adatok alapján az alperes által kereskedelmi céllal való birtoklás időpontjában az 1/F/47–1/F/51. szám alatt csatolt műpéldányok jogsértéssel történt előállítását az alperes részéről felismerhető volt-e, ha igen, pontosan miből és mikor?

A kérdés az eljáró tanács véleménye szerint szerzői jogi szakkérdést nem tartalmaz. Az Szjt. 23. § (2) bekezdésének második mondata alapján, amennyiben ez a jogvita eldöntése során alkalmazandó, azt kell megállapítani, hogy a jogsértéssel előállított termékeket birtokló személy tudja, vagy a tőle az adott helyzetben elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a példány jogsértéssel állt elő. E körülmény fennállása pedig kizárólag az eljárásban

feltárandó tényállás szerzői jogi szakkérdéseket nem érintő elemei alapján, nevezetesen az alperes ilyen tudatállapotára és az azt meghatározó tényezőkre a perbeli időszakra vonatkozóan feltárt tények alapján állapítható meg.

[Az eljáró tanács megjegyzi, hogy amennyiben a terjesztés jogának megsértése az Szjt. 23. § (1) bekezdésének fordulata szerint állapítható meg, ennek a vizsgálatára nincs szükség.]

4. A rendelkezésre álló adatok alapján az alperes az esetleges jogsértéssel milyen összegű gazdagodást ért el? A felperes által megjelölt 11 460 000 Ft jogsértéssel elért gazdagodás eltúlzott összegű-e?

Az eljáró tanács a Szerzői Jogi Szakértő Testület általános gyakorlatával összhangban nem tekinti szerzői jogi szakkérdésnek azt, hogy a felperes az alperestől milyen összeget igényelhet az Szjt. 94. § (1) bekezdésének *e*) pontja alapján jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítése címén. Ezen objektív alapon, tehát az ellenérdekű félnek felróható magatartás hiányában is jogsértési szankció alapján az általánosan elfogadott értelmezés szerint legalább az a jogdíj követelhető, amelyet a jogsértő a jogosultnak megfizetni elmulasztott. Ezen túlmenően, amennyiben a jogsértő által elért gazdagodás ezt a jogdíjat meghaladja, a jogsértő további gazdagodása is igényelhető. A szabály nemzetközi egyezményes és irányelvi háttéréből következően a gazdagodás a jogsértő által a jogsértéssel elért nyereséget jelenti. [Ezt az igényt a kommentár is így tárgyalja: „... a gazdagodás mértéke meghatározásánál a jogsértőnek a jogsértéssel összefüggésben elért teljes bevételéből (nettó árbevétel) kell kiindulni, és abból – lévén szó objektív jogsértésről – levonhatóak a tényleges, igazolt költségek”.]¹³ A gazdagodás visszatérítésének továbbá nem lehet kártérítési jellege, amely más jogalapon, az Szjt. 94. § (2) bekezdésének feltételei szerint igényelhető.

A fenti értelmezés alapján a gazdagodási igény összecszerűségének kimutatása az eljáró tanács szakértelmét meghaladja. Az eljáró tanács ezzel a kérdéssel kapcsolatosan nem a konkrét eljárásra vonatkoztatva, hanem általánosan jegyzi meg, hogy a megfizetni elmulasztott jogdíj összege általában az eljárásokban feltárt tényállás szerzői jogi szakkérdést nem tartalmazó elemeiből állapítható meg, a gazdagodás ezen felül járó, esetleges összege pedig szintén az ilyen tényállásrészekből tűnhet ki, adott esetben pedig ennek megállapítása egyéb, különleges szakértelmet (pl. könyvszakértő) is igényelhet.

5. A szakértő adjon választ a 9. sorszám alatti beadvány 6. oldalán megjelölt kérdésekre, valamint a 10. sorszám alatti beadványban megjelölt kérdésekre.

A 9. sorszám alatti beadvány 6. oldalán 1. megjelöléssel szereplő kérdésre az eljáró tanács a Törvényszék 1. sorszámú kérdésének megválaszolásával felelt.

¹³ Gyertyánfy: i. m. (5), p. 510.

A 9. sorszám alatti beadvány 6. oldalán 2. megjelöléssel szereplő kérdésre az eljáró tanács a Törvényszék 2. sorszámú kérdésének megválaszolásával felelt.

A 10. sorszám alatti beadványban 1. megjelöléssel szereplő kérdésre az eljáró tanács a Törvényszék 1. sorszámú kérdésének megválaszolásával felelt.

A 10. sorszám alatti beadványban 2. megjelöléssel szereplő kérdésre az eljáró tanács azt a választ adja, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakértelme egy adott eljárásban felmerült szerzői jogi szakkérdésre terjed ki, ezért a formatervezésiminta-oltalom és a szerzői jogi védelem általános összehasonlítása a jelen szakvélemény kereteit meghaladja.

A 10. sorszám alatti beadványban 3. megjelöléssel szereplő kérdésre, annak szerzői jogi szakkérdést érintő részében – nevezetesen, hogy esetlegesen egy meglévő épület vagy építészeti stílus alapján készült játékpépület lehet-e önállóan szerzői jogi védelem tárgya – az eljáró tanács a Törvényszék 1. sorszámú kérdésének megválaszolásával felelt. A kérdés egyebekben nem tekinthető szerzői jogi szakkérdésnek.

A 10. sorszám alatti beadványban 4. megjelöléssel szereplő kérdésre az eljáró tanács a Törvényszék 1. sorszámú kérdésének megválaszolásával felelt. Az eljáró tanács kiemeli, hogy a felperesi játékok szerzői jogi védettségét nem a száj- vagy a hajforma jellegzetessége alapozza meg, hanem a játéktípusok teljes, alkotó általi megformáltságában megjelenő egyéni-eredeti jellege. Hasonlóképpen az alperesi termékek nem egy-egy részletükben, hanem a számos hasonlóság által teljes megjelenésükben felelnek meg a felperesi termékeknek. A kérdésben említett „S.” figura szerzői jogi védettségének hasonló mélységű vizsgálata a szakértő eljárásának nem tárgya.

A 10. sorszám alatti beadványban 5., 6. és 7. megjelöléssel szereplő kérdésre az eljáró tanács a Törvényszék 1. sorszámú kérdésének megválaszolásával felelt. Az eljáró tanács ismét kiemeli, hogy a szerzői jogi védelmet a mű egészében megjelenő, az alkotó szellemi tevékenységét kifejező döntései által megtestesített egyéni, eredeti jelleg alapozza meg. Az eljáró tanács az 1. kérdésre adott válaszában részletesen kifejtette, hogy a felperesi figurák tekintetében ez hogyan azonosítható. Önmagában a szerzői jogi védelmet a mozgatható láb, kéz vagy a flokkolt bevonat, illetve az állatok által alkotott család ötlete nem alapozza meg. Ezek az elemek önálló szerzői jogi védelemre ugyanis nem alkalmasak, mivel az Sztj. 1. § (6) bekezdése alapján csak ötletnek, módszernek (megoldásnak) minősülhetnek. Ugyanakkor az eljáró tanács hangsúlyozza, hogy ugyanezen elemek nem is alapozzák meg, illetve ilyen minősítésük nem is zárja ki azt, hogy az alperesi termék a felperesi termék szolgai másolata legyen. Az ezt a következtetést megalapozó szerzői jogilag jelentőséggel bíró körülményeket az eljáró tanács a Törvényszék 2. kérdésére adott válaszában részletezte.

Összefoglalva a fentieket, az eljáró tanács a feltett kérdéseket az alábbiak szerint válaszolja meg.

Ad 1. A felperes által 1/F/52., 1/F/55., 1/F/57. és 1/F/59. szám alatt csatolt alkotások szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek. Művészeti (iparművészeti és ipari tervezőművészeti) alkotásoknak minősülnek, és szerzői jogi védelem alatt állnak.

Ad 2. Az alperes által kereskedelmi céllal birtokolt 1/F/47., 1/F/48., 1/F/49., 1/F/50. és 1/F/51. szám alatt csatolt művek az 1/F/52., 1/F/55., 1/F/57. és 1/F/59. szám alatt csatolt művek szolgai másolatának minősülnek. Amennyiben a másolatok elkészítésére a felperes nem adott engedélyt, úgy azok a felperesi művek jogsértéssel előállott példányainak minősíthetők.

Ad 3. Nem szerzői jogi szakkérdés annak a megállapítása, hogy az alperes általi kereskedelmi célú birtoklás időpontjában az 1/F/47–1/F/51. szám alatt csatolt műpéldányok jogsértéssel történt előállítás az alperes részéről felismerhető volt-e vagy sem, és, ha igen, pontosan miből és mikor. Ezért ennek a kérdésnek a megválaszolása a Szerzői Jogi Szakértő Testület hatáskörét meghaladja.

Ad 4. Nem szerzői jogi szakkérdés a felperes jogsértéssel elért gazdagodás jogcímén érvényesíteni kívánt követelése összecszerűségének megállapítása. Ezért ennek a kérdésnek a megválaszolása a Szerzői Jogi Szakértő Testület hatáskörét meghaladja.

Ad 5. A felek által beadványaikban feltett, a Törvényszék által a szakértőhöz e kérdésekre utalás útján intézett kérdéseket az eljáró tanács a Törvényszék által 1–2. sorszám alatt feltett kérdések megválaszolása során érdemben megválaszolta. A felek által feltett, szerzői jogi szakkérdésnek nem minősülő kérdések megválaszolása a Szerzői Jogi Szakértő Testület hatáskörét meghaladja.

További kapcsolódó szakvélemények

Irodalmi mű weblapon történő közzétételének díjazása – SZJSZT-08/2012

Jogsérelem mértékére irányadó szempontok – SZJSZT-02/2013

Tervdokumentáció átdolgozásáért járó díjazás – SZJSZT-11/2013

SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMALKOTÁSOK

SZJSZT-12/11/1

SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAM JOGI VÉDELME

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Az O.-nak mire van felhasználási joga, milyen tulajdon- és vagyoni jogokkal rendelkezik, valamint továbbfejlesztési vagy módosítási jogokkal bír-e, különösen a forráskódokra tekintettel?
2. Az S. ügyviteli rendszer alapját képező „M. System” továbbfejlesztését követően létrejött egyéni, eredeti jelleggel bíró, önálló szerzői jogi védelemmel védhető szoftver esetében az M. Kft. kizárólagossági joga milyen módon és mennyiben áll fenn, illetve a továbbfejlesztés jogával az O. mire tekintettel nem rendelkezik?
3. Az M. Kft. szerzői joga mire tekintettel áll fenn az S. Rendszer, valamint a K. rendszer között megteremtendő (jelenleg nem létező) interfészkapcsolat tekintetében és
4. a fejlesztés eredményéhez igazodó képzési és oktatási anyagok tekintetében?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Az eljáró tanács az alábbiakat kívánja előrebocsátani.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”. Az eljáró tanács szakvéleménye meghozatalakor ezért kizárólag a megkereső fél által rendelkezésre bocsátott adatok és iratok alapján hozta meg jelen szakvéleményét.

Tekintettel arra, hogy a megkereső a tárgybeli szoftver megalkotásával kapcsolatos egyik szerződést, nevezetesen a H. Kft. és az M. Kft. közötti alvállalkozói szerződést a megkereséshez nem csatolta, a Szerzői Jogi Szakértő Testület írásban kérte a hiányzó adat pótlására a megkeresőt. A megkereső nevében dr. M. G. a felhívást követően az említett alvállalkozói szerződés kivonatát, továbbá az ún. S. II elnevezésű szakrendszerről kiadott nyilatkozatot bocsátotta rendelkezésre. Az eljáró tanács az iratok vizsgálatakor abból indult ki, hogy az említett alvállalkozói szerződés szerzői jogi szempontból releváns bekezdései hiánytalanul rendelkezésére állnak.

Az eljáró tanács az iratok áttekintését követően az alábbiak szerint foglalja össze a szerzői

jogi tényállást. A K. E. és a H. Kft. 2006 augusztusában vállalkozási szerződést kötött egymással (a továbbiakban: „alapszerződés”). A vállalkozási szerződés tárgyát a szerződés 1. pontja az alábbiak szerint foglalta össze: „Az S. II. hivatal és az S. iroda hatósági tevékenységét támogató alkalmazások fejlesztése, az alkalmazások működtetéséhez szükséges egyéb szoftvertermékek szállítása és a fejlesztéshez közvetlenül kapcsolódó szolgáltatások nyújtása”

Az alapszerződés 6. pontja kimondta, hogy a H. a teljesítéshez alvállalkozók, mások mellett az M. szolgáltatását fogja igénybe venni.

Az alapszerződés 9. pontja foglalkozik a vagyoni és a felhasználási jogokkal. A szerződés kimondja, hogy „Vállalkozó (a H. Kft. – az eljáró tanács megjegyzése) részéről a jelen szerződés keretében kifejlesztett alkalmazások vagyoni joga nem kerül átruházásra, ugyanakkor azok átadás-átvételét követően a Végső Kedvezményezettek (az O. és a K. H. – az eljáró tanács megjegyzése) a nem kizárólagos felhasználói jogot feltételelesen a 4.1.1. pont szerinti tartálékke-
rter összegével csökkentett nettó Vállalkozói díj 100%-ának kiegyenlítésével egy időben véglegesen megszerzik a következők szerint:

- Az N. rendszert ..., továbbá az alkalmazásfejlesztéssel kapcsolatos valamennyi, a szerződés értelmében átadandó szoftvert és telepítő csomagot a K. H. kapja meg, míg az S. rendszert ..., továbbá az alkalmazásfejlesztéssel kapcsolatos valamennyi, a szerződés értelmében átadandó szoftvert és telepítő csomagot a R. (az O.– az eljáró tanács megjegyzése) kapja meg, azaz Végső Kedvezményezettek ezen szoftverek vonatkozásában korlátlan felhasználási jogot szereznek.
- Vállalkozó részéről a jelen Szerződés keretében kifejlesztett alkalmazás további, harmadik személyek érdekében történő felhasználásának joga az érintett Végső Kedvezményezett, továbbá a Kedvezményezett (az I. M., illetve annak jogutódja – az eljáró tanács megjegyzése) egybehangzó, írásos és kifejezett hozzájárulása nélkül nem lehetséges

A Vállalkozó által nem a jelen szerződés teljesítése keretében fejlesztett szoftverek vonatkozásában ... azok átadás-átvételét követően a Végső Kedvezményezettek a jogtulajdonos által érvényesített feltételek szerinti felhasználói jogot feltételelesen, a 4.1.1. pont szerinti tartálékke-
rter összegével csökkentett nettó Vállalkozói díj 100%-nak kiegyenlítésével egy időben véglegesen megszerzik.”

Az alapszerződést a felek később, 2007-ben két ízben is módosították, ezek egyike sem érintette ugyanakkor az alapszerződés szerzői jogilag releváns rendelkezéseit.

A H. Kft. és az M. Kft. között létrejött alvállalkozói szerződésnek (a továbbiakban: „H.–M. szerződés”) a megkereséshez utólag csatolt kivonata a szerződés aláírásának helyét és idejét nem tartalmazza. Az eljáró tanács felhívja a figyelmet arra, hogy a szerzői jogi kérdések eldöntéséhez nem szükséges ismerni az alvállalkozói szerződés aláírásának pontos dátumát; a feltett kérdések megválaszolásához elegendő az eredeti szerző személyét és a szerződési láncolat egyes elemeit ismerni.

Az H.–M. szerződés 1. pontja az alábbiak szerint határozza meg a szerződés tárgyát: „A

szerződés tárgya az M. Kft. részvétele a fővállalkozási szerződés teljesítésében a jelen szerződésben meghatározott alvállalkozói feladatok teljesítésével, amelyek az S. iroda hatósági tevékenységét támogató alkalmazások fejlesztése, az alkalmazások működtetéséhez szükséges egyéb szoftvertermékek szállítása és a fejlesztéshez közvetlenül kapcsolódó szolgáltatások nyújtása a 13. számú melléklet Fővállalkozói ajánlat szerint, kivéve az S. Igazgatási rendszerterv elkészítése, de beleértve az azzal kapcsolatos konzultációnak a biztosítását. A szerződés tárgyát nem képezi a 4. számú mellékletben foglalt kereskedelmi szoftverek és hardverek szállítása, telepítése, illetve az ezekhez kapcsolódó egyéb szolgáltatások nyújtása. A kereskedelmi termékeket, melyeket jelen szerződés keretén belül az M. Kft. szállít, a 3. számú melléklet tartalmazza.”

A szerzői jogokról a H.–M. szerződés 9. pontja rendelkezik az alábbiak szerint:

„a) az M. Kft. részéről a jelen Szerződés keretében kifejlesztett alkalmazások vagyoni joga nem kerül átruházásra, azokra vonatkozóan az alvállalkozói díj erre vonatkozó része 100%-nak kiegyenlítésével egy időben véglegesen, azok átadásával azonban már feltételeken a Végső Kedvezményezett (az O. – az eljáró tanács megjegyzése) nem kizárólagos korlátlan végfelhasználói jogot szerez a b) alpont szerint

b) az M. Kft. és alvállalkozói részéről a jelen szerződés keretében kifejlesztett alkalmazás további, harmadik személyek érdekében történő felhasználásának joga az érintett Végső Kedvezményezett, továbbá a Kedvezményezett (az I. M., illetve jogutódja – az eljáró tanács megjegyzése) egybehangzó, írásos és kifejezett hozzájárulása nélkül nem lehetséges

d) Az M. Kft. által nem a jelen szerződés teljesítése keretében fejlesztett szoftverek vonatkozásában az alvállalkozói díj erre vonatkozó része 100%-nak kiegyenlítésével egy időben véglegesen, azok átadásával azonban már feltételeken a Végső Kedvezményezett a jogtulajdonos által érvényesített feltételek szerinti, a 3. számú mellékletben nevesített felhasználószámra szóló felhasználói jogot szerez.

A Fővállalkozó (a H. Kft. – az eljáró tanács megjegyzése) a fenti szellemi alkotásokhoz fűződő jogokat illetően kizárólag csak a Végkedvezményezett tekintetében kap átruházási jogokat. Ezen felül a Fővállalkozó kizárólag a jelen projekttel összefüggésben kap használati jogot kizárólag abban az esetben, ha a jelen szerződés felmondásra kerülne vagy elállásra kerülne sor az M. Kft.-nek felróható okból.”

A szerzői jogokról a H.–M. szerződés 12. pontja is rendelkezik, az alábbiak szerint:

„Az M. Kft. a jelen szerződés keretében fejlesztett alkalmazások forráskódjait kizárólag átruházási jogkörrel adja át a Fővállalkozó részére, aki köteles a Végső Kedvezményezett részére továbbadni. Az átadott forráskód felett Végső Kedvezményezett a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. szerinti felhasználási jogot megszerzi, beleértve különösen a program/forráskód továbbfejlesztésének jogát”

A fenti szerződések alapján létrehozott számítógépes rendszer továbbfejlesztéséről egy 2009 májusában kötött szerződéssel az O. közvetlenül az M. Kft.-vel állapodott meg (a továbbiakban: „O.–M. szerződés”). Az O.–M. szerződés 2. pontja szerint a megállapodás tár-

gya „Az M. ügyviteli tevékenységét támogató (S./M.) rendszerének továbbfejlesztése a S.I. II nemzetközi rendszerének használhatósága érdekében.”

A megállapodás szerzői jogi vonatkozásairól az O.–M. szerződés 6. pontja szól, amely szerint: „A Vállalkozó (az M. Kft. – az eljáró tanács megjegyzése) részéről a jelen Szerződés keretében továbbfejlesztett alkalmazás vagyoni joga nem kerül átruházására, arra vonatkozóan a Megrendelő (az O. – az eljáró tanács megjegyzése) – a vállalkozói díj kiegyenlítésével egy időben – véglegesen korlátlan felhasználói jogot szerez. Felek rögzítik, hogy a teljesítés során csak korábban már meglévő alkalmazás – mellyel kapcsolatban Megrendelő kizárólag felhasználói jogokkal rendelkezik – továbbfejlesztése történik, új alkalmazás kifejlesztésére nem kerül sor ...”

A megkereső pótlólag az eljáró tanács rendelkezésére bocsátotta az S. II és az M. rendszer logikáját bemutató leírást. A hivatkozott dokumentum 2.1. pontja az alábbiakat tartalmazza: „Az S. II-es rendszer az I. és az N.-n keresztül kapcsolódik a nemzetközi SISII-es rendszerhez, amely interfészek folyamatosan változtak a múltban Ezen módosítások minden esetben érintik a M. System forráskódját is, amely az M. Kft. tulajdonát képezi.”

Ad 1. A kérdés megválaszolásához elkülönítetten kell kezelni a fejlesztés első és második szakaszát, mivel a H. Kft. a jogviszonynak csak az első szakaszában volt alanya. Az eljáró tanács válaszában kizárólag a jelen ügyben tárgyalt és fent idézett szerződések alapján fejlesztett szoftverrendszerre tesz megállapítást, ebből következően a válasz nem vonatkozik a korábbi jogviszonyok alapján (például kereskedelmi forgalom útján) beszerzett számítógépi programalkotásokra, informatikai fejlesztési eszközökre.

Az említett első szakaszba az alapszerződés és annak módosításai, illetve a H.–M. szerződés tartozik. A szerzői jogi engedélyek láncolatát minden esetben a természetes személy szerzőktől kell vizsgálni, erre jelen ügyben azonban nincs lehetőség, mivel arra vonatkozó információt a megkereséshez csatolt iratok nem tartalmaztak, hogy kik voltak a tárgybeli szoftver természetes személy szerzői. A vizsgálat során az eljáró tanács abból a feltevésből indult ki, hogy a tényleges fejlesztési munkát – a H. alvállalkozójaként – az M. Kft. munkatársai végezték, akiktől az M. Kft. a vagyoni jogokat a vállalt kötelezettségek teljesítéséhez szükséges terjedelemben megszerezte.

Bár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) 58. § (2) bekezdése értelmében a szoftverek vagyoni jogai – az általános tilalommal szemben – átruházhatóak, a H.–M. szerződés szerint az M. Kft. nem ruházta át vagyoni jogait a H. Kft.-re, hanem csupán időben és más tekintetben is korlátlan felhasználási jogot biztosított a jogosult számára. E megállapítás során az eljáró tanács megvizsgálta a H.–M. szerződés 9. és 12. pontjában mutatkozó eltérést, eszerint míg a 9. pont kizárja a jogátruházást, a 12. pont – a forráskód vonatkozásában – kimondja azt. Mivel a két rendelkezés részint eltérő tárgyra (a 9. pont a jogokra, a 12. pont pedig a forráskódra) vonatkozik, továbbá, mivel az Szjt. 42. § (3) bekezdése szerint ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni, ezért jelen ügyben

az eljáró tanács arra a következtetésre jutott, hogy a szerzői vagyoni jogok átruházása nem állapítható meg.

Az Sztj. 47. §-ának (1) bekezdése szerint a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására. Ugyanakkor szoftverek vonatkozásában az Sztj. 59. §-ának (1) bekezdése szerint – szemben az általános szabályokkal – eltérő megállapodás hiányában a szerző kizárólagos joga nem terjed ki a szoftver átdolgozására, feldolgozására, illetve a szoftver bármely más módosítására – ideértve a hiba kijavítását is – annyiban, amennyiben e felhasználási cselekményeket a szoftvert jogszerűen megszerző személy a szoftver rendeltetésével összhangban végzi. E szabályból az következik, hogy amennyiben a felhasználási szerződésben a felek kifejezetten nem tiltották meg vagy kötötték a fejlesztő engedélyéhez a szoftver módosítását, átdolgozását vagy feldolgozását, úgy e cselekményeket a felhasználási engedély jogosultja a szerző, illetve a vagyoni jog származékos jogosultjának engedélye nélkül is elvégezhet.

A szerző említett kizárólagos jogának korlátozása azonban nem feltétel nélküli sem a magyar jogszabály, sem a számítógépi programok jogi védelméről szóló 2009/24/EK irányelv (kodifikált változat) szerint (a továbbiakban: „Szoftverirányelv”).

A Szoftverirányelv 13. preambulumbekkezdése szerint a program hibáinak kijavításán túl a „példányt jogszerűen megszerző személy a program rendeltetésszerű felhasználásához szükséges bármely egyéb cselekményt elvégezheti”. A Szoftverirányelv 5. cikk (1) bekezdése szerint továbbá a 4. cikk (1) bekezdés *a)–b)* pontjában meghatározott cselekmények (többszörözés, futtatás, fordítás, átdolgozás, feldolgozás, bármely más módon történő módosítás) elvégzéséhez nem szükséges a jogosult engedélye, ha azokra azért van szükség, hogy a számítógépi programot az azt jogszerűen megszerző személy a rendeltetési célnak megfelelően használja, beleértve a hibajavítást is.

A fentiekből látható, hogy a jogosult engedélye akkor nem szükséges a program bármely módosításához, ha a módosítást a programot jogszerűen megszerző személy végzi, és a módosítás a program rendeltetésszerű használatára irányul. Ezen a helyen hangsúlyozni kell, hogy a „módosítás” kifejezést szélesen kell értelmezni, az – a hibajavításon túl – magába foglalja a szoftver szerzői jogi értelemben vett átdolgozását és feldolgozását is. A módosítást engedély nélkül ugyanakkor csak olyan személy végezheti, aki egyébként a szoftvert jogszerűen használja, a módosításnak pedig a rendeltetésszerű használatra kell irányulnia. A szoftver módosítása annak rendeltetésszerű használatára irányul például akkor, amikor célja a jogszabálykövetés elvégzése.

A H.–M. szerződés kifejezetten foglalkozik a továbbfejlesztés jogával, amikor a 12. pontban kimondja, hogy a Végző Kedvezményezett (az O.), megszerzi a program/forráskód továbbfejlesztésének jogát. A H.–M. szerződésnek ugyan nem volt alanya az O., a szerződés ugyanakkor kifejezetten a H. Kft. és az O. között létrejött szerződés teljesítése érdekében jött létre, és a csatolt dokumentum alapján – az eljáró tanács megítélése szerint – a felek egyetértettek abban, hogy a jogok egy részét az M. Kft. közvetlenül az O. számára kívánja

biztosítani. Ezt az értelmézést egyértelműen alátámasztja a 2009-ben kötött O.–M. szerződés 6. pontja is, amely kimondja, hogy a korábbi fejlesztések kapcsán az O. rendelkezik a felhasználói jogokkal.

A fentiek mellett szükséges megvizsgálni azt is, hogy a H. Kft. milyen körben biztosíthatott elvileg, illetve biztosított a gyakorlatban felhasználási jogot az O.-nak a vele kötött szerződésben. A felhasználási jogok elvi maximuma – a nemo plus iuris elvből következően – az M. Kft. által a H. Kft. számára átadott jogosítványok összessége. Ahogyan azt az eljáró tanács korábban idézte, az alapszerződés 9. pontja szerint a H. Kft. sem ruházta át vagyoni jogait az O.-ra, hanem egy időben korlátlan felhasználási jogot biztosított csupán számára. Tekintettel továbbá arra, hogy az alapszerződés sem tartalmaz az Szjt. 59. § (1) bekezdésében említett külön megállapodást, ezért a szerzői jogi törvényben meghatározott feltételek keretei között a szoftvert jogszerűen használó személy jogosult a szoftvert továbbfejleszteni.

Az eljáró tanács a fejlesztés második szakaszába sorolta az O. és az M. Kft. között 2009-ben a H. Kft. fővállalkozása nélkül létrejött megállapodást és annak módosításait. Az említett megállapodás elemzése során ki kell emelni, hogy az O.–M. szerződés 6. pontja szerint „csak a korábban már meglévő alkalmazás – mellyel kapcsolatban Megrendelő kizárólag felhasználói jogokkal rendelkezik – továbbfejlesztése történik, új alkalmazás kifejlesztésére nem kerül sor.” Bár önmagában a hivatkozott szerződés alapján az nem állapítható meg, hogy ez a továbbfejlesztés létrehozott-e származékos művet, de ha ilyen létre is jött volna, a szerződés 6. pontja egyértelműen rögzíti, hogy „továbbfejlesztett alkalmazás vagyoni joga nem kerül átruházásra, arra vonatkozóan a Megrendelő ... véglegesen korlátlan felhasználói jogot szerez”. Mivel – ahogyan arra az eljáró tanács a korábbiakban utalt – a szoftvernek, annak rendeltetésével összefüggő és a szoftvert jogszerűen használó személy által elvégzett módosításához (pl. továbbfejlesztéséhez) az Szjt. 59. § (1) bekezdése szerint – eltérő megállapodás hiányában – nem szükséges a szerző engedélye, ezért a második szakaszban véglegesített terméket az O. a már említett feltételek teljesítésével módosíthatja, függetlenül attól, hogy a második szakaszban létrejött-e legalább részben önálló védelmet élvező származékos mű, vagy sem.

Az eljáró tanács ismét hangsúlyozni kívánja, hogy fenti megállapításait kizárólag a jelen ügy során készített fejlesztésekre (pl. modulokra) vonatkozóan tette meg. Mivel a jelen ügyben a fejlesztés nem egy teljesen önálló szoftver létrehozását célozta meg, hanem az egy korábban létrehozott programra építve valósított meg különféle funkciókat, ezért az alapszerződés esetén meglévő jogosítványokat külön kell vizsgálni. Ezt a vizsgálatot azonban az eljáró tanács az erre vonatkozó megkeresői kérdés, illetve információk (például szerződések) hiányában nem végezhetette el.

Ad 2. Az a körülmény, hogy a tárgybeli szoftvert továbbfejlesztik, akkor sem érinti az alapszoftver vagyoni jogai felett rendelkező személy jogait, ha a továbbfejlesztés eredményeként származékos mű jött volna létre, ugyanis az eredeti szerzők vagyoni jogai változatlan tartá-

lommal érvényesíthetők lennének még ebben az esetben is. Ahogy azonban arra az eljáró tanács korábban már utalt, a rendelkezésére bocsátott iratok alapján az nem állapítható meg, legfeljebb valószínűsíthető, hogy jelen esetben a továbbfejlesztés eredményeként származékos műről lehet-e beszélni.

Az eljáró tanács e körben azt is szükségesnek tartja kiemelni, hogy a H.–M. szerződés és az alapszerződés egységes abban a tekintetben, hogy azok nem kizárólagos módon biztosítják a felhasználási jogot a felhasználónak, erre ugyanis – az Szjt. 43. § (1) bekezdése szerint – a szerződések kifejezett rendelkezésében kellett volna utalni, ilyen szabály azonban nem található az eljáró tanács számára átadott iratokban. Ebből következően az M. nem élhet az Szjt. 51. §-a szerinti speciális felmondási jogával sem.

Ad 3. Az Szjt. 58. §-a szerint a szoftver interfészének alapját képező ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya szerzői jogi oltalomnak. Az eljáró tanács rendelkezésére álló dokumentumok alapján az nem állapítható meg, hogy az M. tevékenysége miként határozható meg az interfész vonatkozásában, ebből következően az eljáró tanács arra vonatkozóan sem tehet megállapítást, hogy az említett tevékenység tárgya lehet-e egyáltalán szerzői jogi oltalomnak.

Az eljáró tanács meg kívánja jegyezni, hogy a különböző informatikai rendszereket, számítógépes programokat összekapcsoló interfészek esetében a programozónak szigorú szabályrendszert kell követnie, a kreatív alkotás a szoftvereknél megszokottnál is szűkebb körben érvényesülhet csupán. Különösen igaz ez akkor, ha egy korábban létező rendszert kell interfész segítségével összekapcsolni egy új rendszerrel, mivel ilyenkor jellemzően a korábbi rendszer sajátosságai igen mélyen determinálják az interfészben alkalmazható és alkalmazandó megoldásokat.

A fentiekből az következik, hogy az interfészen – ha az interfész egyébként teljesíti az Szjt. 1. § (3) bekezdésében meghatározott feltételeket – az a személy szerez jogot, aki azt elkészítette. Ha azonban az interfész gyakorlati alkalmazása valamely rendszer módosítását is szükségessé teszi, ez a módosítás csak akkor végezhető el, ha az ehhez szükséges jogokkal rendelkezik az érintett személy. Az eljáró tanács a jelen ügy vonatkozásában a megkereső, illetve a szerző jogait e vonatkozásban az *ad 1.* alatt már részletesen rögzítette.

Ad 4. Az Szjt. 1. § (2) bekezdés c) pontja értelmében a számítógépi programalkotás és az ahhoz tartozó dokumentáció jogi sorsa azonos, ebből következően a fent bemutatott jogi konstrukciót kell alkalmazni a tárgybeli szoftver dokumentációjára is. A dokumentáció fogalma alatt érteni kell egyebek mellett a szoftver specifikációját, illetve felhasználói, továbbá fejlesztői leírását is, amely dokumentumok célja a szoftver működésének, illetve a fejlesztés során alkalmazott eljárásoknak, megoldásoknak a statikus rögzítése. Az említett célon túlmutató dokumentumok, mint amilyenek például az oktatási segédanyagok, képzési módszertanok szerzői jogi sorsa azonban nem köthető magához a szoftverhez, ezek – az Szjt. 1.

§ (3) bekezdésében meghatározott feltételek teljesítése esetén – önálló védelemre jogosultak. Tekintettel azonban arra, hogy az eljáró tanácsnak olyan dokumentumot nem adtak át, amelyből következtetni lehetne a felek között e tárgyban kötött megállapodás tartalmára, az eljáró tanács e kérdésben nem foglalhat állást.

SZJSZT-27/13

SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAM JOGI VÉDELME

A Kaposvári Törvényszék által feltett kérdések

1. A szoftver 1 és annak számítógépi programalkotás dokumentációja (kézikönyve) szerzői jogi védelmet élvez-e?

2. A szoftver 1 és 2 (beleértve azok kézikönyveit is) között fennállnak-e szerzői jogi szempontból releváns azonosságok, hasonlóságok (pl. rendszerelméleti, módszertani megoldások, forráskód), és ha igen, melyek azok. Ettől függetlenül az alperesi szoftver 2 elkészítéséhez ezek közül szükséges lett volna valamely esetben a felperes felhasználási engedélye? A szoftver 2 (ideértve annak forráskódját is) és annak számítógépi programalkotás dokumentációja (kézikönyve) szerzői jogi védelmet élvez-e?

3. Rendszerelméleti, szervezéselméleti, folyamatszervezési megoldások állhatnak-e szerzői jogi védelem alatt?

4. Állhat-e két szoftver önálló műként egymástól független szerzői jogi védelem alatt, ha ugyanazon vagy hasonló rendszerszervezési, folyamatszervezési logika alapján készült azonos vagy hasonló funkcióra?

5. A szoftver 1 és 2 (beleértve azok forráskódját, tárgykódját, kézikönyvét, algoritmusát, struktúráját, grafikai megjelenését is) között meglévő, szerzői jogi szempontból releváns különbségek alapján megállapítható-e, hogy a szoftver 2 és 1 egymástól függetlenül alkotott, önálló mű?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Tekintettel arra, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”, az eljáró tanács a megkeresés, illetve a megkereséshez csatolt, valamint ahhoz 2013. november 5. napjáig bezárólag utólag megküldött dokumentumok és előkészítő iratok alapján hozta meg szakvéleményét. Annak érdekében, hogy a megkeresésben megjelölt kérdésekre az eljáró tanács szakvéleményt tudjon hozni, a rendelet 8. § (1) bekezdésének megfelelően – a kirendelő törvényszék útján –

arra kérte a peres feleket, hogy a vitatott szoftverek forráskódját bocsássák a rendelkezésére. A kérésnek mindkét peres fél eleget tett.

Az eljáró tanács jelzi, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Testület a jelen ügy felperesének magánmegkeresése alapján egy ízben már állást foglalt a perbeli ügyben érintett szoftverek szerzői jogi védelméről. A jelen szakvélemény meghozatalakor az eljáró tanács a korábbi, SZJSZT-05/2009. számon hozott szakvélemény megállapításainak figyelembevételével járt el, és figyelembe vette a 2013. november 5. napján, az eljáró tanács ülését megelőző napon érkezett felperesi előkészítő iratban megjelölt érveket is.

Ad 1. Bár a felperesi keresetlevél, illetve a kirendelő végzés szerint a felperesi számítógépi programalkotást (a továbbiakban: szoftver 1) a felperes a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) hatálybalépése előtt, 1995 és 1998 között alkotta meg, a tényállás minden lényeges elemére, így a feltételezett jogsértésre is az Szjt. időbeli hatálya alatt került sor, ezért az eljáró tanács vizsgálata során az Szjt., és nem a szoftver 1. elkészítésekor hatályos régi szerzői jogi törvény (1969. évi III. törvény) rendelkezéseit alkalmazta. Az eljáró tanács hozzáteszi, hogy az egyéni, eredeti jellegű számítógépi programokat a régi Szjt., illetve annak végrehajtási rendelete [9/1969 (XII. 29) MM rendelet] is védelemben részesítette, így az említett jogszabály alkalmazásával is azonos eredményre jutott volna az eljáró tanács.

Az Szjt. 1. §-ának (1) bekezdése szerint szerzői jogi védelem illeti meg az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat. Az Szjt. 1. §-ának (2) bekezdés c) pontja szerint a szerzői jogi védelem kiterjed a számítógépi programalkotásra és az ahhoz tartozó dokumentációra, akár forráskódban, akár tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtájára, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is. Az Szjt. 1. §-ának (3) bekezdése szerint a védelem akkor illeti meg az alkotót, ha a szoftver az alkotó egyéni, eredeti alkotása.

Az eredetiség vonatkozásában a számítógépi programok jogi védelméről szóló 2009/24/EK irányelv (a továbbiakban: szoftverirányelv) 1. cikk (3) bekezdése azt rögzíti, hogy a számítógépi programalkotás akkor részesül védelemben, ha eredeti abban az értelemben, hogy a szerző saját alkotása. Annak megállapításához, hogy részesülhet-e ilyen védelemben, más feltétel nem alkalmazható.

Az SZJSZT korábban több ízben foglalkozott már a számítógépi programalkotások szerzői jogi védelmével összefüggő kérdésekkel. E döntésekből kiemelés érdemelnek az SZJSZT-20/04 és -38/04 számú ügyek, amelyek hangsúlyozták, hogy a számítógépi programalkotások önálló szerzői jogi alkotásnak való minősülése, illetve önálló védelme akkor is fennállhat, ha két vagy több számítógépi program funkciójában, eredményében hasonló vagy akár teljesen azonos. Ha a program nem más program szolgai másolata, hanem megformáltságában eredeti jegyeket mutat fel, szerzőjének egyedi (saját) teljesítménye, akkor szerzői jogi védelem alatt áll. Ezt a levezetést támasztja alá az a külföldi jogeset is, amelyre

a szerzői jogi törvény kommentárja¹ is hivatkozik. A konkrét ügyben a szoftverfejlesztő egy légitársaság számára készített helyfoglalási rendszert, de a felek között az együttműködés megszűnt. Ezt követően a légitársaság saját fejlesztésű programmal pótolta a szoftvert. Az új alkalmazás képernyőképei az összetéveszthetőségig azonosak voltak az előző szoftver esetén tapasztalttal, az ikonok nagy része hasonló, kis része pedig azonos volt, a két program továbbá azonos parancsokat is használt. A konkrét ügyben azonban a légitársaság soha nem ismerte meg az első program forráskódját, az új programnak továbbá a fájlstruktúrája is gyökeresen különbözött a régitől, vagyis a légitársaság önálló fejlesztési munkát végzett. A konkrét ügyben az említett körülmények (elsősorban a fájlstruktúra és a forráskód különbözősége) miatt a szerzői jogi jogsértés nem volt megállapítható. És bár az alkalmazott képernyőtervek grafikai műként védelem alatt állhattak volna, de mivel a választott grafikai megoldások a konkrét funkciót minden egyediség nélkül tükrözték, a védelem feltételei nem teljesültek.

Az eljáró tanács megvizsgálta a szoftver 1-et és annak dokumentációját (felhasználói kézikönyvét), és megállapította, hogy az szerzői jogi védelmet élvez. Az eljáró tanács megállapítása során figyelembe vette, hogy a szoftver 1. a felhasználói dokumentáció szerint működik, a forráskód képezi a futó rendszer, illetve az általa kezelt adatbázisok alapját. A dokumentáció vonatkozásában az eljáró tanács figyelembe vette a kézikönyv felépítését, az abban található egyedinek található fordulatokat és a képernyőképek elhelyezését. A szoftver és a dokumentáció egyéni, eredeti jellege azonosítható a forráskód és a folyamatszabályozó algoritmusok kifejezésében, kifejtésében.

Ad 2. A szoftver 2 is szerzői jogi alkotás. Egyéni, eredeti vonások ismerhetők fel a forráskódjában, folyamatszabályozó algoritmusainak kifejtésében és dokumentációjában (kézikönyvében).

A vizsgált szoftvermegoldások tételes forráskód szerinti funkcionalitásához a szoftver 1 teljes forráskódja, futó kódja, valamint az általa kezelt mintaadatbázis állt rendelkezésre. A szoftver 2 esetében a fő forráskódi elemek, a futó kód, valamint a mintaadatbázis állt rendelkezésre.

A vizsgálat során az alábbi tényezők kerültek vizsgálatra az összehasonlíthatóság érdekében:

- Szoftver 1
 - A program és az adatállományok Windows Virtual PC alatt futó Windows 98 virtuális gépen álltak rendelkezésre.
 - A keretrendszer Borland Delphi fejlesztőkörnyezetben készült.
 - Az alkalmazást indító START.EXE állomány dátuma 2000. 11. 12.
 - A program DBase típusú (DBF) adattáblákat használ.

¹ Gyertyánfy: i. m. (1), p. 304.

– Szoftver 2

- A program és az adatállományok VMware Player alatt futó Windows XP virtuális gépen álltak rendelkezésre.
- Az alkalmazás Borland Delphi fejlesztőkörnyezetben készült.
- A program a Borland Delphi 7 keretrendszerből futtatható, Delphi projektként.
- Az indító MANAGE.DPR állomány dátuma 2007. 11.29.
- A program Firebird 1.5 adatbázist (PALYA_03491.FDB) használ.

A forráskód összehasonlító vizsgálatára nem volt mód, mivel teljes körű forráskód kizárólag a szoftver 1-re vonatkozóan került csatolásra. Így az összehasonlítás alapjául a futtatott változatok vizuális megjelenésén, az alkalmazott adatbázisok szerkezetén és azok összefüggésein át került megvizsgálásra. A rendelkezésre álló tényezők vizsgálata során a funkcionálitáson keresztüli vizsgálat volt elvégezhető. Figyelemmel kellett lenni arra is, hogy mindkét rendszer bár különböző verziójú, de azonos fejlesztői környezeti technológiára, Borland Delphi alapokra épült, így ez is determinál bizonyos fokú hasonlóságot, de ez nem a peres felek alkotása, hanem Borland-termék, mellyel kapcsolatos jogok a peres feleket mint felhasználókat illetik meg külön-külön. A fejlesztői környezet azonosságát ezért informatikai műszaki értelemben ki kell zárni az összehasonlítás során.

– Megállapítások:

- A futó programok felhasználói megjelenítése eltér, a programok a kiszolgálandó feladatokat más logikai megoldással végzik. A célfunkcionalitás mindkét esetben a tárgykörbe tartozó nyilvántartások vezetése, feldolgozása az adott szervezet belső nyilvántartási kötelezettségéhez igazodóan. Azaz az ellátandó feladatok irányából determinált mindkét rendszer, így azok működési logikájának szükség-szerűen egyezőséget kell mutatnia, mivel az ellátandó feladatuk azonos, de ennek a megvalósítását eltérően látják el.
- Az adatbázisok szerkezete, adatszerkezése, az alkalmazott adatnevek gyökeresen eltérnek, a bennük lévő egyezőségek nem haladják meg az azonos célfunkcionalitásból eredő szükségszerű egyezés szintjét, azaz az egyezőségek általánosak, de az adatbázisok fizikai struktúrája, az alkalmazott mezőnevek, a mezőhosszúságok, az adattípusok jelentős eltérést mutatnak. A jelentősen eltérő adatbázis-technológia, mely a dBase és a Firebird adatbáziskezelő megoldások között fennáll, olyan mértékű, mely kizárja a rendszerek saját forráskódjainak szolgai másolását vagy felhasználását, illetve az átdolgozottság a rendelkezésre álló adatokból nem vezethető le.
- A futó programkódok szintén eltérőek, más kezeléstechnikájúak, az alkalmazott megoldások szolgai másolata, felhasználása kizárt. A szoftver 1 forráskódjából nem építhető fel sem rész, sem egész szintjén a VEGA rendszer. Ez utóbbi fordítva is igaz, azaz a szoftver 2 forráskódja nem lehet alkalmas a szoftver 1 létrehozására.

Összefoglalva: az eljáró tanács számára átadott szoftververziók (szoftver 1 2000. november 12-i állapot, szoftver 2 2007. november 29-i állapot) összehasonlításával az eljáró tanács arra a következtetésre jutott, hogy a szoftver 2 elkészítéséhez nem volt szükség arra, hogy a szoftver 1 szerzői jogaival rendelkező személytől szerzői jogi engedélyt kérjenek.

Ad 3. Az Szjt. 1. §-ának (6) bekezdése szerint a szerzői jogi oltalom nem terjed ki valamely ötletre, elvre, elgondolásra, eljárásra, működési módszerre vagy matematikai műveletre. Másképp kifejezve: a szerzőt megillető monopólium nem magára az elgondolásra (a tudományos tételre, levezetésre), hanem annak egyedi, eredeti kifejtésére vonatkozik.

A fentiek a szoftverre mint sajátos, funkcionális műre különösen igazak, hiszen az Szjt. 58. § (1) bekezdése ezt külön kiemeli a következő módon: „az 1. § (6) bekezdésében foglalt rendelkezést alkalmazni kell a szoftver *csatlakozó felületének* alapját képező ötletre, elvre, elgondolásra, eljárásra, működési módszerre vagy matematikai műveletre is”.

A csatlakozófelület (interfész) fogalmával a szoftverirányelv is foglalkozik olyan módon, hogy annak 11. preambulumbekkezdése, illetve 1. cikkének (2) bekezdése rögzíti, hogy a számítógépi program bármely elemének – beleértve a csatlakozófelületeket – alapjául szolgáló *ötletek és elvek* nem részesülnek szerzői jogi védelemben a szoftverirányelv alapján. Az interfész fogalmát az Európai Bíróságnak a Bezpečnostní softwarová asociace–Svaz softwarové ochrany kontra Ministerstvo kultury-ügyben (C-393/09. számú ügy) hozott ítélete pontosítja. Eszerint „a 91/250 irányelv tizedik és tizenegyedik preambulumbekkezdésének megfelelően a felhasználói felületek a számítógépi program azon részei, amelyek biztosítják valamennyi szoftver- és hardverelem más szoftverrel és hardverrel, *valamint a felhasználókkal történő összekapcsolódását* és kölcsönhatását, hogy a célnak megfelelően tudjanak működni. ... Különösen a grafikus felhasználói felület olyan kölcsönhatási felület, amely lehetővé teszi a számítógépi program és a felhasználó közötti kommunikációt.” (Kiemelések az eljáró tanácstól.)

A fentiekből is következően az eljáró tanács rögzíti, hogy a rendszerelméleti, szervezés-elméleti, folyamatszervezési megoldások önmagukban csak akkor állhatnak szerzői jogi védelem alatt, ha azok egyéni, eredeti módon kerültek kifejezésre (akkor is csak a konkrét kifejtési formájukban). A másik oldalról megközelítve a kérdést: hiába igényel esetenként jelentős szellemi munkát egy újszerű elmélet kidolgozása, önmagában ez nem, csupán egy ilyen elméletet egyéni, eredeti módon kifejező munka (pl. tanulmány, publikáció) vagy azon alapuló mű (pl. szoftver) állhat szerzői jogi védelem alatt. Következésképp az újonnan kidolgozott elmélet önmagában anélkül is hasznosítható más számára, hogy ahhoz az elmélet kidolgozójától engedélyt kellene kérni. Szerzői jogi engedélyre ugyanis csak akkor van szükség, ha az elméletet megjelenítő, azt egyéni, eredeti módon kifejezésre juttató mű (pl. tanulmány nagyobb részlete, a szoftver kódja) kerül felhasználásra az eredeti szerző engedélye nélkül.

Ad 4. Az eljáró tanács ad 3. alatt megadott véleményéből következően nincs annak akadálya, hogy akár azonos funkciókat megvalósító, továbbá azonos üzleti logika szerint működő szoftverek egymástól független szerzői jogi védelmet élvezzenek. A szoftveriparban gyakorta előfordul, hogy újonnan kifejlesztett, utóbb üzletileg sikeressé váló célszoftver versenytársakat kap, épp ennek a gyakorlatnak köszönhető, hogy ma több szövegszerkesztő, böngésző- vagy internetes telefonhívásokat lebonyolító szoftver áll a közönség rendelkezésére. Ezek többségére az jellemző, hogy az igénybevevőkkel való kommunikációt kiszolgáló ún. grafikus interfészek (vagyis a szoftvernek a számítógépes képernyőn megjelenő részei) nagymértékben hasonlítanak egymásra, az egyes funkciókat nagyon hasonló néven teszik elérhetővé, az adatokat nagyon hasonló csoportosításban mutatják meg. Ennek oka, hogy a szoftverek közötti váltást elősegíti, ha az igénybevevők csekély ráfordítással (tanulással) képesek a gyakorlatban is elkezdni az új szoftver használatát.

Különösen igazak lehetnek a fentiek akkor, ha olyan, egyedileg fejlesztett célszoftvekről beszélünk, mint a perbeli ügyben érintett két program. Ezek esetében ugyanis a fejlesztők különösen érdekeltek abban, hogy terméküket a megrendelő által előre rögzített vagy a (reménybeli) felhasználó előzetesen feltárt igényeinek megfelelően alakítsák ki. Nagy létszámú vállalkozások esetében megnő a betanítás költségigénye, ezért közös érdek, hogy miközben az újonnan bevezetett szoftverek a megrendelő valamennyi funkcionális igényét kielégítik, a program csak olyan mértékben rendelkezzen egyedi grafikus megjelenítéssel, amennyiben az elősegíti a program használatát. Adatok tömeges kezelését szolgáló szoftverek esetében a grafikus interfész általában – és a jelen per tárgyát képező szoftver esetén is – csak minimális, a megoldandó funkcióhoz igazodó, a megjelenített adatok közötti eligazodást elősegítő grafikát tartalmaz.

A szerzőt megillető jogi monopólium alapján nem lehet kizárólagosságot követelni egyes funkciók megvalósítására. A monopóliumból ugyanis csupán az következik, hogy a szerző az adott funkció konkrét megvalósítását tartalmazó egyedi, egyéni jellegű kifejtés használatát engedélyezheti másoknak, vagy tilthat el azok használatától.

A fentiekhez hasonlóan a szerzői jogi monopólium alapján senki számára nem tiltható meg egy olyan grafikus megjelenítés (pl. ikon, gomb) alkalmazása, amely – a funkcionalitásnak alárendelt működésből fakadóan – a szerző egyéniségét semmilyen módon nem tükrözi. Ezt támasztja alá a korábban már említett C-393/09 számú ügyben az Európai Bíróság által hozott ítélet is, amely szerint *„felhasználói felület nem minősül a számítógépi program 91/250 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése értelmében vett kifejezési formának, és következésképpen ezen irányelv alapján nem részesülhet a számítógépi programok szerzői jogi egyedi védelmében”*. Az Európai Bíróság azt is megállapította, hogy a *„grafikus felhasználói felület műként részesülhet szerzői jogi védelemben, ha az a szerző saját szellemi alkotása”*, arról ugyanakkor, hogy a grafikus felület önálló műként védelem alatt áll-e, egyedi vizsgálat alapján lehet csak döntést hozni. Mindebből az következik, hogy a grafikus felhasználói felület részint nem a szoftver részeként áll védelem alatt, így önmagában a szoftver védelméből nem lehet követ-

keztetést levonni arra vonatkozóan, hogy a grafikus felhasználói felület védelem alatt áll-e. Ahogy arra korábban az eljáró tanács már utalt, a tömeges adatfeldolgozást lehetővé tevő szoftverekben alkalmazott grafika jellemzően nem rendelkezik olyan egyéniséggel, eredetiséggel, amely alapján az – grafikai műként – szerzői jogi védelmet élvezhetne.

A funkcionális hasonlóság kérdésével az Európai Bíróság a SAS Institute Inc. kontra Word Programming Ltd. (C-406/10. számú)-ügy kapcsán is foglalkozott. Ítéletében az Európai Bíróság kimondta, hogy *„sem a számítógépi program funkcionálitása, sem a számítógépi program keretében, a program bizonyos funkcióinak a használata céljából alkalmazott programnyelv és adatfájlformátum nem minősül e program kifejezési formájának”*. Az Európai Bíróság e körben rámutatott arra, hogy ha a program funkcionálitása önmagában is védelem alatt állna, úgy az végső soron *„azt eredményezné, hogy az ötletek a technikai haladás és az ipari fejlődés rovására kisajátíthatók lennének”*. A fentiekből az következik, hogy önmagában abból, hogy két szoftver hasonló vagy akár teljesen azonos funkciókat valósít meg, nem lehet arra következtetni, hogy a később létrehozott szoftver a korábban alkotott program szerzőjének a jogát sértette volna.

Ad 5. A két szoftverrendszer külön-külön rendelkezik olyan sajátosságokkal (adatbázis-szerkezeti alapok, a futó programkódok képernyős megjelenésének különbségei, program-futások eltérő elemei, dokumentáció), melyek alapján önálló szellemi alkotásnak tekinthetők. Nem kizárt azonban, hogy a korábban létrejött szoftver működési sajátosságainak ismeretében, illetve a funkciók részletes megismerésével – új, önálló műként – egy fejlettebb célfunkcionalitású szoftvermegoldás legyen kialakítható. Jelen esetben megállapítható, hogy a szoftver 1 korábbi, míg a szoftver 2 egy újabb fejlesztés eredménye.

A két rendszer két külön-külön önálló szoftveralkotásnak tekinthető a vizsgálatkori állapotok szerint, azaz önálló szerzői alkotásként minősíthetők.

SZAKVÉLEMÉNYEK SZÁMSORRENDJÉN

SZJSZT-03/2010 – Naptári mottók szerzői jogi védelme	164
SZJSZT-05/2010 – Adatbázis kapcsolódó jogi (sui generis) védelme	213
SZJSZT-12/2010 – Elektronikus szótár védelme gyűjteményes műként, illetve adatbázisként	283
SZJSZT-14/2010 – Térképészeti művek gyűjteménye iskolai atlaszban – a plágium megállapíthatóságának kérdése	167
SZJSZT-15/2010 – Építészeti alkotás engedélyezési tervének felhasználása kivitelezési terv elkészítésére és a felhasználási engedély terjedelme a támogatási szerződés részét képező általános szerződési feltételek alapján	352
SZJSZT-18/2010 – Zenemű integritásához fűzött jog sérelme.	326
SZJSZT-22/2010 – Cím szerzői jogi védelme	244
SZJSZT-24/2010 – Dokumentumfilm-sorozatban korábban más dokumentumfilm céljára készített, vágatlan filmanyag felhasználása és ennek díjazása	397
SZJSZT-25/2010 – A címhez társított műfaji megjelölés szerzői jogi megítélése	349
SZJSZT-29/2010 – Ipari tervezőművészeti alkotás jogosulatlan felhasználása.	331
SZJSZT-33/2010 – Reprográfiai jogdíjak digitális környezetben.	367
SZJSZT-02/2011 – Könnyűzenei művek refrénjének nagyfokú hasonlatossága.	333
SZJSZT-03/2011 – Beépítési és vázlattevé egyéni, eredeti jellege és felhasználása	373
SZJSZT-08/2011 – Cím szerzői jogi védelme	172
SZJSZT-11/2011 – Cím szerzői jogi védelme	253
SZJSZT-12/2011/1 – Számítógépi program jogi védelme	267
SZJSZT-16/2011 – Filmalkotás 3D-s feldolgozásának szerzői jogi kérdései	257
SZJSZT-20/2011 – Balettprodukció egyéni, eredeti jellege.	185
SZJSZT-03/2012 – Színpadi rendezői teljesítmény szerzői jogi és szomszédos jogi megítélése	274
SZJSZT-08/2012 – Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme.	308
SZJSZT-09/2012 – Játékok szerzői jogi védelme és szolgai másolása.	413
SZJSZT-14/2012 – Táncjátékokhoz felhasznált zenemű szerzői jogi kérdései.	280
SZJSZT-02/2013 – A zeneművek átdolgozásával és integritásvédelmével kapcsolatos szerzői jogi kérdések	338
SZJSZT-13/2013 – Köztéri szobor áthelyezése	344
SZJSZT-15/2013 – Televíziós műsorsorozat címének védelmével és a sorozat folytatásával kapcsolatos szerzői jogi kérdések.	250
SZJSZT-17/2013 – A jelmeztervezés szerzői jogi minősítése a filmes műfajban.	382

SZJSZT-22/2013 – Matematika-tankönyv felhasználásával kapcsolatos szerzői jogi kérdések	225
SZJSZT-24/2013 – Fényképek és a rajtuk szereplő téglafalak mint építészeti alkotás szerzői jogi védelme	193
SZJSZT-31/2013 – Rádiójáték szerzői jogi védelme.	201
SZJSZT-34/2013 – Kiállítás mint gyűjteményes mű szerzői jogi védelme.	318

5800 Ft

Körülvesznek minket és mindennapi életünkben meghatározó szerepet töltenek be a szerzői jog által védett alkotások: a mobiltelefonokon futó szoftverek, a rádióban felcsendülő szignálok, a lámpa a nappaliban vagy a ház, amelyben élünk. Mindaddig nincs probléma (sem jogvita), ameddig e műveket a szerző engedélyének megfelelően használjuk. Ha az engedély terjedelmét túllépjük, vagy esetleg engedély nélkül végezzük a felhasználást – megsérthetjük más szerzői jogát.

Immáron több mint 130 éve a Szerzői Jogi Szakértő Testület feladata az, hogy szerzői jogi jogvitás ügyekben felmerülő szakkérdésekben a bíróságoknak vagy más hatóságoknak, továbbá peren kívül a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben szakvéleményt adjon.

Az olvasó a testület szakvélemény-gyűjteményének hatodik kötetét tartja kezében, amely két nagy részből áll. A kötet első felében tanulmányokat olvashat a szerzői jogi szakértés történetéből, a szerzői jogi perek bírói tapasztalatairól, valamint a szakirodalmi művekről, az alkalmazott grafikáról, az építészeti művekről és a szoftverekről, amelyek az elmúlt tizenöt év legjelentősebb állásfoglalásain alapulnak. A kötet második fele a 2010–2013 években született szakvélemények válogatását tartalmazza.

A kötetben olyan aktuális kérdésekre találhat választ, mint például mikor tekinthető egy átdolgozás jogsértőnek, új felhasználási módnak minősül-e egy film 3D-s feldolgozása, kell-e engedélyt kérni egy épület átalakításához a tervezőtől, sérti-e a szobrász személyhez fűződő jogát művének áthelyezése, szerzői jogi védelem alatt állhat-e egy graffiti, vagy felhasználható-e reklámszlogenként egy ismert dal címe.